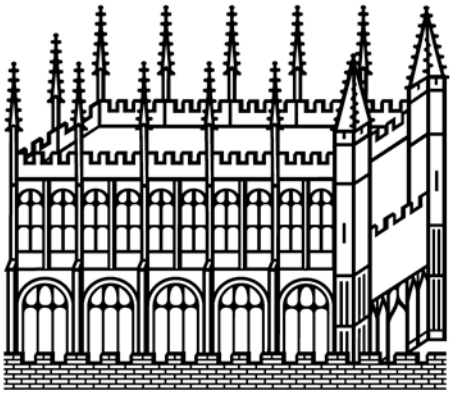

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

[redacted]

[redacted]
[redacted], [redacted]
[redacted] [redacted]

تذکرۃ المعاد۔ معاد کے بیان میں ہے مصنفہ قاضی ثناء اللہ پانی پتی۔

فتوح الحرمین۔ منظوم مع نقشجات حرمین شریفین اوراد کے مقامات متبرکہ مولفہ حضرت عبدالقادر جیلانی قدس سرہ۔

تفسیر القلندر۔ فی تحریر الانور۔ سلسلہ خانوادہ قادری کا بیان مصنفہ شاہ محمود حیدر۔

ظہیر الاسلام۔ معروف بہ مظہر الدارین اہمین فوائد دینیہ کا بیان بعنوان اہل تصوف مصنفہ منشی ظہیر الدین۔

تبیان فی احکام الدخان۔ مسائل منع قلیان کشی اور ناس سونگھنے کا بیان از ابوالخیر مولوی معین الدین۔

مدار الحق فی رد معیار الحق۔ تصنیف ملا شاہ محمد حنفی در بیان مذمت تقلید۔

روضۃ الشہدا۔ تصنیف ملا حسین واعظ۔

شرح اوراد فتحیہ۔ مع شرح دعای رقاب وخلاصۃ الاوراد نادر مجموعہ شارح ملا محمد جعفر علی اور خلاصۃ الاوراد میں وظائف ماہواری اور ہفتہ وسالانہ کی دعائیں جنکی مواظبت مفید اہل دین ہے مذکور ہیں۔

سفینۃ الاولیا۔ تصنیف شاہزادہ دارا شکوہ۔

انوار العارفین۔ در اذکار وتذاکرہ صوفیین مصنفہ محمد حسین مرادابادی۔

حج الحج مسمی بغایۃ الشعور تصنیف مولوی محمد شاہ۔

ادعیہ زیارت۔ مدینہ منورہ مولفہ مولوی محمد احسن۔

میزان الفرقان۔ در احوال قرآن مصنفہ محمد عثمان قیسی۔

نقوش معظم۔ دافع ہر درد وغم جملہ نقوش مجربہ ونقشہ کعبہ شریف ومدینہ منورہ ایک مسطح تختہ پر کھودیدیا کہ بچوں کے گلے میں واسطے حفاظت کے ڈالا جاتا ہے۔

نقش نعلین۔ شریفین رسول مقبول بطور زیارت ہے۔

دعائے گنج عرش۔ مع نقش قفل اور اوراد دعائیں نادر نادر حفاظت کے لیے تعویذ کر کے گلے میں ڈالنا سودمند ومجرب ہے۔

مجموعہ اوراد۔ وظائف شامل دعاہائے ذیل۔

درود اکبر۔ حزب البحر مترجم ۲ درود مستغاث ۳۔ درود تنجینا ۵۔ درود ماہی۔

جواہر القرآن۔ مترجم وظائف قرآنی مدونہ محمد بن اسماعیل۔

جلاء الاذہان فی علم القرآن۔ نادر رسالہ ہے مصنفہ مولوی ابوالخیر معین الدین المشہدی۔

مجموعہ زینت القاری۔ جسمیں رسالہ عمدۃ القرآن ومقصود القاری ورسالہ بیان الجزیل للترتیل شامل ہے۔

مجموعہ خطب۔ مشہور خطبے ہیں مرتبہ مولانا محمد اسماعیل دہلوی کا۔

نور الفواد۔ معروف بہ زاد المعاد مصنفہ مولوی نور الدین صدیقی

شواہد النبوۃ۔ اسمیں سیر واخلاق حضرت خیر البشر اور اذکار آل اطہار اور اصحاب کبار اور ازواج مطہرہ کے مذکور ہیں از ملا عبدالرحمن۔

معارج النبوۃ۔ بیان پشر الیف احوال حضرت خاتم المرسلین بڑی مستند کتاب ہے از ملا معین الدین کاشی۔

مدارج النبوۃ۔ حالات فضیلت حضرت خاتم الرسالت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مصنفہ حضرت شاہ عبدالحق دہلوی دو جلد ہیں جلد اول چھپ گئی اور جلد ثانی زیر طبع ہے۔

شرح سفر السعادت۔ مبنی اوپر احوال شرعیہ کے از روے احادیث کے جسکے چھ باب ہیں اور طہارت پنجگانہ ۲۔ در نماز حضرت ۳۔ صیام النبی ۴۔ حج النبی ۵۔ اذکار النبی ۶۔ عموم احوال معاش حضرت مصنفہ مولانا عبدالحق دہلوی۔

جامع معجزات سرور عالم صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہیں از شاہ طیب نعمۃ اللہ

سرور العباد۔ شرح قصیدہ بانت سعاد مصنفہ مولوی ناجی عبد الحافظ محمد نذیر۔

پند نامۂ عطار۔ نصائح رموزات تصوف مصنفۂ حضرت شیخ فرید الدین عطار۔

کیمیاے سعادت۔ جو جامع شریعت وحقیقت ہے مصنفہ امام محمد غزالی رحمہ اللہ۔

اخلاق جلالی محشی مصنفہ ملا جلال الدین دوانی۔

اخلاق ناصری۔ مصنفہ محقق نصیر الدین طوسی۔

اخلاق محسنی۔ درسی متداول از ملا حسین واعظ کاشفی۔

گلشن اسرار۔ رموز تصوف کا بیان مصنفہ مولوی انور علی

می باید شنید۔ لب لباب اندرز ونصایح حکیمانہ مصنفہ مولوی رفعت علی رفعت۔

می باید دید۔ اخلاق آموزی مین بہت عمدہ رسالہ ہے۔

بوستان محشی۔ جلی قلم مانند اوسط قلم قطعہ کال خوشخط مصنفہ حضرت شیخ سعدی رح۔

ایضاً۔ دو مصرعہ جلی خوشخط۔

ایضاً۔ بوستان قلم اوسط

ایضاً۔ سہ مصرعہ متن وحاشیہ مین۔

ایضاً۔ مترجم بترجمہ نظم اردو ہموزن شعر شیریں از نتیجہ طبع منشی گوبند پرساد فضا تخلص۔

انفاس الاکابر وانوار الضمائر۔ دو رسالہ معرفت وعرفان مین مصنفہ مولوی محمد نعیم اللہ۔

مثنوی شاہ بو علی قلندر۔ عارفانہ مضمون از شاہ بو علی قلندر۔

مثنوی مولوی روم۔ نہایت خوشخط چار مصرعہ ہر شش دفتر مشہور از نتیجہ طبع عرفانی حضرت مولانا جلال الدین رومی بالحاق دفتر ہفتم۔

شرح مثنوی روم۔ حاصل المتن البسیط شرح ہر دفتر از تصنیف مولانا عبد العلی ملقب بہ بحر العلوم تین جلد مین۔

شرح مثنوی روم مسمی بہ بطائف معنوی تصنیف مولوی عبد اللطیف

ایضاً مسمی بہ مکاشفات رضوی مصنفہ مولوی محمد رضا

مجموعۂ کلیات مثنویات۔ مشتملہ دہ رسالہ ذیل از حضرت شیخ فرید الدین عطار۔

۱۔ رسالہ جوہر الذات۔

۲۔ رسالہ میلاج۔

۳۔ رسالہ الٰہی نامہ۔

۴۔ رسالہ مختار نامہ۔

۵۔ رسالہ منطق الطیر۔

۶۔ رسالہ بلبل نامہ۔

۷۔ رسالہ ترہت الاحباب۔

۸۔ رسالہ مفتاح الفتوح۔

۹۔ رسالہ بے سر نامہ۔

۱۰۔ رسالہ پند نامہ عطار۔

مثنوی سلسبیل۔ در وعظ از حکیم منور حسین رامروہوی

مجالس العشاق۔ باتصویر از زمیر سلطان حسین نبیرہ شہنشاہ امیر تیمور۔

منطق الطیر۔ نادر مثنوی مخاطبات طرف طیور کے اور جوابات اُنکے مصنفہ حضرت شیخ فرید الدین عطار۔

نظم اللآلی۔ شرح قصیدہ بدء الامالی عربی زبان کا جسکی شرح نظم فارسی حافظ محمد بخش رفیقی نے فرمائی

مثنوی بزم وصال۔ معرفت کے مذاق مین عمدہ مثنوی۔

مثنوی شیخ بہلول۔ حکایات اندرز آمیز۔

حدیقۂ حکیم سنائی۔ درسی کتاب مذاق تصوف مین۔

معدن الجواہر۔ محاسن اخلاق کا بیان مصنفہ ملا طرزی۔

انوار الرحمن۔ لتنویر الجنان۔ ملفوظات حضرت مولانا عبد الرحمن۔

خاتمۃ الطبع

یزدان را سپاس کہ در نیولاکتا بے نادر الوجود کلید گنج کتاب اسرار حقیقت و معرفت لائق تسلیم طبع سلیم بے شائبہ ریب مسمے بہ **فتوح الغیب** کہ از تجلی طبع مشرقستان علوم باطنی پیشوای ائمہ طریق شیخ الشیوخ اہل تحقیق قطب الاقطاب فرد انتخاب غوث صمدانی برگزیدہ ربانی حضرت **محی الدین ابو محمد عبد القادر الحسنی الحسینی الجیلانی** قدس سرہ است و درین صحیفہ نادر العصر مدارج توحید چنانچہ باید وافاوہ را شاید باحسن وجوہ مبین شدہ کہ بر ناظرین باتمکین بملاحظہ فہرست آغاز کتاب حال اجمالی ہویدا خواہد شد بر طبق فرمان استبداد اہل شوق مولوی عبد القیوم خان صاحب وکیل عدالت دیوانی ضلع مراد آباد کہ از احباب مطبع ہستند کتاب موصوف را برائے طبع عنایت فرمودند چنانچہ در مطبع نامی منشی نولکشور بمقام لکھنؤ بماہ جنوری ۱۸۵۱ع مطابق ماہ صفر ۱۲۶۷ھ ہجری رنگ طبع ریختہ حرز جان طالبان گردید

پروردگارا قدم صدق ما را از خط استقامت لرزان و دیدهٔ همت ما را از نظر بجانب اغیار بردوز و دست اهل ما را از نظر
تطاول باطل کوتاه دار و زبان حال ما را از گفتار ناراست بلکه از دعوی راست نیز بربند و صدق را مایهٔ نجات ما گردان
و ادب را وسیلهٔ قرب ساز انک علی کل شیء قدیر و حکم در ابتدا نوشتن این شرح بران بود که بر ترجمهٔ الفاظ و معانی
تحت اللفظ اقتصار نماید و براه بسط و تفصیل و نقل مذاهب و اقاویل نرود چنانکه فقرای این سلسله را بس باشد
و در آخر چنان فرمان آمد که اگر بسطی نیز کند مانعی نیست و سخنی در آرد که سودمند بود رواست باین سبب سخن درین
شرح بر دو طرز افتاد اول در اکثر مواضع موجز و مختصر آمد و آخر در بعضی محال مبسوط و مفصل گشت با وجود بی سرمایگی
و مفلسی رجوع بکتب و تصانیف مردم واقع نشد و بر در دیگران بدریوزه گری نرفت **بیت** کسی کو گدائی
این درگهست ٭ بدریوزگی بر در کس نرفت ٭ یارب مگر در دو سه جا برای تحقیق مصطلحات قوم بحکم ضرورت رجوعی واقع
شده باشد والله المستعان و علیه التکلان و منه الاستمداد فی المبدأ والمعاد حسبنا الله و نعم الوکیل **رباعی**
صد شکر که این نامهٔ اسرار نظام ٭ از فضل خدا عز و جل گشت تمام ٭ شائستگی قبول حق روزی باد ٭ والله
الموفق و منه الاتمام ٭ این شرح که مفتاح فتوح الغیب است ٭ از غیب است این از آن بری از عیب است ٭
مفتاح فتوح نام و تاریخ افتاد ٭ در خاطر آنکه مظهر لاریب است ٭ وصلی الله علی سیدنا و مولینا
محمد و آله و اصحابه اجمعین برحمتک یا ارحم الراحمین ٭

تمت

و آن دمیدن را میدید شاید که در طور اهل باطن دمیدن نباشد اما تورع و تحاشی درین ابواب امن گیر حال من است
که از ادعا و ایهام باز میدارد چه این دعوی بر متفاهم اهل عرف که از دمیدن و شنیدن می فهمند است نیاید و نباشد و بر تاویل
نباشد و قسم شرعی که بنای آن بر عرف است درست نبود و از نجا دانستیم که حقیقت حال بعضے از روندگان
راه در کشف صوری و معنوی که بعضی از ایشان بطریق ادعا و بعضی از روی اشتباه میکنند چیست حقیقت آنست
که نمی بینند و نمی شنوند اما چنان دانستی که گویا می بینند و می شنوند و اگر می بینند بچشم دیگر می بینند جز چشم سر
اگرچه گفته است **مصرع** که چشم آنست این خود سایهٔ اوست ۱۲ اما با وجود آن فرقی درمیان است مرج البحرین
یلتقیان بینهما برزخ لا یبغیان و نه که من این را کلیه میگویم چه اینجا طائفه هستند که معانی را در پرده صور و ملکوت
را در لباس ناسوت می بینند و آنچه دیگران بچشم خیال نگرند در خواب بینند ایشان بچشم سر دریابند و در بیداری می بینند
و بحقیقت و بی تاویل بینند من حال خود را میگویم و یاران خود را نیز آگاهانم که زنهار از حد صدق و احتیاط
پای بیرون نه نهند و باد عا و تاویل زبان نگشایند و مسامحه و مجاز از خود راضی نباشند که مقام صدق عالی است
و محل نازکست **بیت** فردا که پیشگاه حقیقت شود عیان ۱۲ شرمنده رو که عمل بر مجاز کرد ۱۲ لاسیما در جائے
نفس از آن آبی خورد و روے بجانب دنیا داشته باشد هلا آگاه باشید که قرآن مجید چه میگوید فویل للذین یکتبون الکتاب
بایدیهم ثم یقولون هذا من عند الله لیشتروا به ثمنا قلیلا فویل لهم مما کتبت ایدیهم و ویل لهم مما یکسبون می فرماید
و یقولون هو من عند الله و ما هو من عند الله و یقولون علی الله الکذب و هم یعلمون و میگوید الم یعلم بان الله یعلم سرهم
و نجواهم و ان الله علام الغیوب **مثنوی** حرف درویشان بدزدو مرد دون ۱۲ تا بخواند بر سلیمی آن فسون ۱۲
زانکه صیاد آورد بانگ سفیر ۱۲ تا فریبد مرغ را آن مرغ گیر ۱۲ کار مردان روشنی و گرمی است ۱۲ کار دونان حیله و بی شرمی
است ۱۲ چون غرض آمد هنر پوشیده شد ۱۲ صد حجاب اندر دل بیننده شد ۱۲ خشم و شهوت مرد را احول کند ۱۲ زشت را
روح را مبدل کند ۱۲ و من هرگز معرفتی نگویم و از احوال مردان که بحقیقت در من نباشد نیارم مگر آنکه در عین
گفتن ایما و ادای کنم که این نه از من است تا شنونده در وهم نیفتد و نفس فریب نخورد و گفی بالله شهیدا احمد او ندا

ملا تعجب پرس و ما
انگسار از گوی نیوشند
نوشته بدستهای
خود باز نمیگویند
این را تردیک
خداستند تو
عوض فی بما نوزدا
پس دلس
ایشان را
سبب نیوشش
دستهای
ایشان را سبب
ایشان را سبب
پشیمانی نفس ایشان
فقط الرحمن

علیہ ونفعنا ببرکاتہ وبرکات علومہ مشرف ومستفید شدہ بود فرمودہ ان این کتاب شیخ عبد القادر است رضی اللہ
عنہ این را حاصل کنید ونجوانید ودست دران زنید وبران باشید وہر قدر کہ توانید بران عمل کنید وبدانید وآگاہ
باشید کہ طریقہ حضرت قادریہ وراہ وروش این سلسلہ علیہ انیست بتقدیر الٰہی موقوف بر وقت بود واین کتاب
درانجا حاصل نشد وچون بہندوستان افتادم نسخہ از جانب بعضی از مشایخ وقت کہ انتساب باین سلسلہ علیہ دارند رسید بوصیت شیخ ذکرہ اللہ بالخیر آنرا گرفتم ونجواندم ودر دساختم ومدتی بذکر الفاظ وفہم معانی تحت اللفظ وہی
خرسند بودم وفہم مقاصد ومضامین واشارات آن نہ در قوت وقت وحوصلہ حال من بود ونہ ادب وہیبت انتساب
این کتاب بآنجناب میگذاشت کہ دران خوض نمایم تا گاہ وبیگاہ از جناب علی اسد الدین شاہ ابو المعالی کہ شیر بیشۂ
جلالت وسرہنگ دیوان قدرت واز والہان آگاہ وعاشقان درگاہ قادریہ ہست باشارتہای دیگر ناشی از مقام
جد ویقین کہ اینجا تقریب گفتن آن ندارم درسیدہ وبہر چہ خبر دہد در اعتقاد من بیواسطہ یا بواسطہ منتہی بآن
درگاہ خواہد بود ونزد من نظر بدلیل وحکم بداہت صاحب حال واز عاشقان جمال باکمال حضرت غوث اعظم است
فرمود این کتاب فتوح الغیب را ترجمہ باید کرد وشرح باید نوشت وہمہ کارہا گذاشتہ این کار باید کرد ہنوز آن ہیبت و
کہ گرد سراپردۂ دل نشستہ بود نمیگذاشت کہ باہمت باین طرف بنہد ودست جرأت بدامن اجلال آن زند تا بعد
از سالی پیش بباعث محبت وجاذبۂ شوق وبقصد تحقیق وتفحص بعضے احوال ویمن لقای آن رئیس ابدال
حرکتی بجانب بلدۂ لاہور واقع شد بسبب روز بخدمت وے شتافتہ وسر رشتۂ حال در یافتہ اشارتی بشرح فتوح الغیب
تازہ یافت واین بار چون حکم موکد بود وامر ایجابی شد وچارہ نماند جزو پی امتثال رفتن واز جنناب برآمدن وباوجود
آن زبان عذر در لرزبود واقدام بران از حیطۂ امکان بیرون نمود تا گاہ حال دیگر گشت وہمت درکار شد
وفتح باب روے نمود وبیم از ہول ناگفتہ امید بہم رسید وہیبت فرو نشستہ انسی پیدا آمد وچون شروع نمود بعضی معانی
پیش از توجہ وطلب وعی نمود وبعضی بطلب وتوجہ والحاح از جمال میکشود ودر بعضی احوال چنان می یافت
کہ گویا در گوش میخواند ودر دل میدمید وگر دعوی کند وقدم در راہ مساحت زند وگوید کہ آن آواز را می شنید

ع جناب شاہ ابو المعالی
ع در رسیدہ است
ع در نفحات
ع خشت مخضب
از لطائف
صفوت اللغات
ع حیطہ بالکسر
بمعنی دیوار گرچہ
بر آوردن وبنای
عالی کردہ شدہ و
غیرش

نیز دارند کہ کتب خود را بدان تصدیر نمایند و آنرا مقدمہ نامند از ماہیت علم و فائدہ و غایت و موضوع وے و بیان شرف علم و مرتبہ وی و ذکر واضع آن و نام خویش و بیان باعث بر تالیف و اگر شرح است ذکر مصنف و احوال وی و حسن تصنیف و ترتیب آن و غیر این چیزہا ہی گیرد کہ مناسبت دارد بمقصود و موجب تبصیر است در شروع و من اکتفا کردم بحمد و صلوٰۃ متن کہ صادر از حضرت قرب و ولایت است و فوق آن متصور نہ و ماہیت تصوف صدق و توجہ الی اللہ است بر وجہ مرضی و این قوم را در بیان معنی تصوف اقوال و اشارات بسیار است ہر یکی موافق حال خود بدان خبر دادہ و اشارت کردہ است و خلاصہ و جامع ہمہ اقوال معنی صدق توجہ الی اللہ است امابر وجہ مرضی کہ قدم از دائرۂ اسلام بدر ننہند و فضل و شرف این علم کہ مدار آن اتباع قدم نبوت و منتہای آن حصول قرب درگاہ الوہیت است ظاہر است و مرتبہ این علم از حیثیت مقصودیہ بر ہمہ مقدم است و از حیثیت طلب و شروع بعد از تحصیل علوم آلی است کہ مقدمات علوم عربیت اند و اگرچہ علم تفسیر و حدیث بالذات بر ہمہ مقدم است اما در حقیقت تصوف تفسیر کتاب خدا و شرح سنت رسول و مدلول و نتیجہ آنہا است و واصفان این علم کہ مشائخ طریقت و اساطین[1] ملت و مقربان حضرت اند معروف و مشہور اند و خود بچندین کتاب از ان موضوع است ہمہ بیان کتاب و سنت است و واضع و بانی آن شارع است و احتیاج باصطلاح جدید ندارد و ہم سامی مصنف رضی اللہ عنہ در اول کتاب و نسخہ اصل مسطور است و ذکر شرایف احوال و مناقب وے اظہر من الشمس است و حسن تصنیف و متانت و رزانت آن عیان است و ذکر نام این حقیر خود چہ صدر و مجال کہ در این مقام تواند بود و مصرع با وجود من ز میان او از میانہ کہ منم برپس باقی نماند مگر ذکر باعث بر تالیف و باعث حقیقی بر تالیف این نامہ کہ ترجمہ کتاب فتوح الغیب است و مفتاح الفتوح نام دارد و اشارت غیبی است از حضرت ولایت و اگرچہ آن از نظر حسن غائب باشد اما بدلائل و امارات میتوان دانست و دانستنی کہ دیگران نیز توانند و اتا نیدا ما آن دانست کہ در دل است ثابت است و آنرا بحجت و برہان حاجت نیست دران ہنگام کہ فقیر حقیر در حرم مکہ زادہا اللہ تشریفا و تعظیما جای داشت بنسخہ از کتاب مکاتیب و حضرت شیخ اجل اعز اکرم اعدل قطب الوقت عبد الوہاب متقی قادری شاذلی رحمۃ اللہ

[1] اساطین جمع اسطوانہ بضم ہمزہ و کسر طا و ضم آن ستون است

درین باب وَسَأَلَهُ وَلَدُهُ عَبْدُ الْجَبَّارِ و پرسید او را ولد او عبد الجبار مَاذَا يُؤْلِمُكَ مِنْ جِسْمِكَ
چه چیز در الم و دردناک دارد ترا از تن مبارک تو قَالَ فرمود جَمِيعُ أَعْضَائِي تُؤْلِمُنِي إِلَّا قَلْبِي فرمود تمامی
اعضای من در الم دارد مرا مگر دل من فَمَا بِهِ أَلَمٌ پس نیست بدل در وی بیماری وَهُوَ صَحِيحٌ مَعَ اللهِ و وی
درست است و ثابت است با خدای عز و جل ثُمَّ أَتَاهُ الْمَوْتُ پستر آمد او را موت فَكَانَ يَقُولُ اسْتَعَنْتُ
بِلَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى یاری میجویم بکلمه توحید که نیست آله مگر خدا که پاک است و بلند است وَالْحَيُّ
الَّذِي لَا يَخْشَى الْفَوْتَ و زنده که نمیترسد گم شدن و مردن را سُبْحَانَ مَنْ عَزَّزَ بِالْقُدْرَةِ وَقَهَرَ الْعِبَادَ بِالْمَوْتِ
پاکیست کسی را که غالب است بقدرت و مقهور و مغلوب ساخته است بندگان را بموت لَا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ وَ
أَخْبَرَنِي وَلَدُهُ مُوسَى خبر داد مرا فرزند او موسی أَنَّهُ قَالَ تَعَزَّزَ که وی رضی الله عنه گفت لفظ تعزز را وَلَمْ يُؤَدِّهَا لِسَانُهُ
عَلَى الصِّحَّةِ و ادا نکرد این کلمه را زبان او درست بجهت شدت و تکراری که در حرف زای است فَمَا زَالَ يُكَرِّرُهَا حَتَّى إِذَا قَالَ تَعَزَّزَ وَمَدَّ
بِهَا صَوْتَهُ وَشَدَّ بِهَا پس تکرار میکرد این کلمه را تا وقتیکه گفت تعزز و دراز کرد باین کلمه آواز خود را و سخت کرد آواز را بوی حَتَّى صَحَّ
لِسَانُهُ تا آنکه درست شد زبان شریف وی و گردید باین لفظ و درست بر آمد حرف زای از مخرجش ثُمَّ قَالَ اللهُ اللهُ اللهُ
سه بار ثُمَّ خَفِيَ صَوْتُهُ پستر پنهان شد آواز او وَلِسَانُهُ يَلْتَصِقُ بِسَقْفِ حَلْقِهِ و حال آنکه زبان مبارک او چسپیده است
ببام حلق او ثُمَّ خَرَجَتْ رُوحُهُ الْكَرِيمَةُ پستر بیرون آمد جان بزرگ او رِضْوَانُ اللهِ عَلَيْهِ رضای
خدا باد بر وی وَأَعَادَ عَلَيْنَا مِنْ بَرَكَاتِهِ و باز گرداناد بر ما از برکتهای او وَخَتَمَ لَنَا بِخَيْرٍ و ختم کناد ما را
بخیر وَلِجَمِيعِ الْمُسْلِمِينَ و مر همه مسلمانان را وَأَلْحِقْنَا بِالصَّالِحِينَ و پیوست کناد ما را بصالحان
غَيْرَ خَزَايَا وَلَا مَفْتُونِينَ رسوا کرده نشده و نه در انداخته شده در فتنه و بلا آمِينَ آمِينَ آمِينَ

خاتمه عادت مستمره مصنفان آنست که آغاز نامها بنام خداوند تبارک و تقدس و سپاس و ستایش
وی جل و علا و بصلوة و سلام رسول خدا صلی الله علیه و سلم و آل و اصحاب وی رضی الله عنهم کنند و در اینجا
خود قصد اتباع سنت و سیرت سلف و اقتضا کتاب الله دارند که برین نهج و اسلوب واقع شده و چیزهای دیگر

شیخ عبد العزیز از درد وی و حال وی رضی الله تعالی عنه که چگونه است فقال پس فرمود لا یسألنی احد من
شیء نپرسد مرا هیچ یکی از چیزها انا اتقلب فی علم الله آگاه باشید که من از حالی بحالی میگردم در علم خدای
عز و جل یعنی در مراتب معلومات او که غیر متناهی اند یا در علم اوست و او میداند تقلب مرا که در چه مراتب و مقامات و احوال
میگردم و قال و قد سأله ولده عبد العزیز عن مرضه و فرمود و حال آنکه پرسید او را ولد وی عبد العزیز
از بیماری او رضی الله عنه که چه بیماری دارید قال ان مرضی لا یعلمه احد و لا یعقله احد گفت
بدرستیکه بیماری من نمیداند او را هیچ یکی و در نمییابد آنرا هیچ یکی انسی و لا جنی و لا ملک نه آدمی و نه پری
و نه فرشته بعد از آن در بیان حقایق و معارف در آمدند و فرمودند ما ینقض علم الله بحکم الله شکسته نمیشود
علم خدا که ازلی است بحکم او که در لایزال بر بندگان کرده زیرا که الحکم یتغیر و العلم لا یتغیر حکم متغیر و متبدل
میگردد و علم متغیر نمیگردد و دیگر نمیشود و الحکم ینسخ و العلم لا ینسخ بیان و تفسیر فقره سابق است
یمحو الله ما یشاء و یثبت محو میکند خدای تعالی چیزی را که میخواهد و ثابت میدارد چیزی را که میخواهد و محو و اثبات
در احکام است در مقام قدر و عنده ام الکتب و نزد اوست اصل و مادر همه کتابها که لوح محفوظ است
و تغیر نمی یابد آنچه در دست از علم الهی و قضای او لا یسأل عما یفعل پرسیده نمیشود وی سبحانه و تعالی
از چیزی که بکند از محو و اثبات و اوامر و احکام و ثواب و عقاب زیرا که فوق او حاکم نیست و وی ظلم نمیکند هر چه میکند
در ملک خود میکند پس چگونه سوال بر وی متوجه گردد و هم یسألون و ایشان یعنی بندگان پرسیده میشوند
زیرا که فوق ایشان حاکمی است عادل و ایشان را نمیرسد که بی حکم او چیزی بکنند و اگر بکنند سوال و عتاب و عقاب متوجه
گردد بسوی ایشان اخبار الصفات تمر کما جاءت خبرهای صفات بحسب صدور افعال و آثار از آنها
میگذرند چنانکه آمدند و در ذات تغیری نه و عزیزی میگفت که مراد آنست که اخباری که در صفات متشابه الهی
تعالی آمده و ورود یافته است میگذرد و جریان مییابد و محمول میگردد بر آنچه ظاهر آنها است بی تامل و تصریف
از ظاهر با اعتقاد و آنچه حق است و ثابت است از وی سبحانه چنانکه مذهب متقدمین است از سلف و صالحین

عطای وولای او باک داشته نشود از هر که جز اوست وَصَاحَ صَیْحَةً عَظِیْمَةً و آواز کرد آوازی بزرگ بلند
وَذٰلِکَ فِیْ یَوْمِ الَّذِیْ مَاتَ فِیْ عَشِیَّتِهٖ و آن بود در روزی که وفات یافت در شبانگاه آن روز وَاَخْبَرَنِیْ
وَلَدُهٗ عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَمُوْسٰی خبر کرد مارا پسر او عبد الرزاق و موسی از احوال و افعال وی اِنَّهٗ کَانَ یَرْفَعُ
یَدَیْهِ وَیَمُدُّهُمَا بدرستی که بود وی رضی الله عنه که بر میداشت و دراز میکرد هر دو دست را وَیَقُوْلُ و
میگفت وَعَلَیْکُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهٗ تُوْبُوْا وَادْخُلُوْا فِی الصَّفِّ توبه کنید و باز گشت
کنید بباطن خود بسوی خدا و در آئید در صف هُوَ ذَا اَجِیْءُ اِلَیْکُمْ اینک آمدم بسوی شما وَکَانَ یَقُوْلُ
اِرْفَقُوْا که او بود میفرمود نرمی کنید ثُمَّ اَتَاهُ الْحَقُّ وَسَکْرَةُ الْمَوْتِ بعد از آن آمد او را حق و مستی
موت تلمیح است بقول حق سبحانه و تعالی وَجَاءَتْ سَکْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ و در قول وی ارفقوا دلالت است
بوجدان نوعی از شدت سکرات و دلیل بر آن حالت شریف حضرت سید کائنات هست علیه من الصلوٰة افضلها
و من التحیات اتمها و اکملها و وجوهی که علما و عرفا در انجا گفته اند در شرح مشکات آنرا نقل کرده ایم خلاصه و زبده
آن با قطع نظر از خصوصیت حال شریف وی صلعم در اینجا نیز اجرا میتوان کرد شیخ اجل اکرم عبد الوهاب متقی قدس الله
سره العزیز می فرمود که چون وقت رحلت حضرت شیخ بزرگ در رسید بما فرمودند که اگر اثری از شدت سکرات موت
در ما مشاهده کنید دلگیر نشوید که شدت سکرات لازمه مقام قطبیت است انتهی ظاهرا وجهش آنست که چون درین
مقام منصب عهده داری و سری و سرداریست در رجوع بجناب عزت احتمال سوال و جوابی هست و چگونه حکمرانی کردند
و عدل گستری نمودند چنانکه در حکام و امرا و سلاطین مجازی که ایشان را بدرگاه برند مشاهده می افتد

اَلْمَقَالَةُ الثَّمَانُوْنَ

وَقَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ بَیْنِیْ وَبَیْنَکُمْ وَبَیْنَ الْخَلْقِ کُلِّهِمْ
بُعْدُ مَا بَیْنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ میان من و شما و میان همه خلق دوری و تفاوت است همچو دوری و تفاوت
میان آسمان و زمین فَلَا تَقِیْسُوْنِیْ بِاَحَدٍ وَلَا تَقِیْسُوْا عَلٰی اَحَدٍ پس قیاس نکنید مرا بهیچ یکی و قیاس
نکنید بر من هیچ یکی را ثُمَّ سَاَلَهٗ وَلَدُهٗ عَبْدُ الْعَزِیْزِ عَنْ اَلَمِهٖ وَحَالِهٖ و بعد از آن پرسید او را فرزند او

فنا است + انچه در اندیشه نآید آن خدا است + وَقَالَ وفرمود اِذَا صَحَّ الْقَلْبُ مَعَ اللّٰهِ چون راست و درست
گردد دل با خدای عزوجل لَا یَخْلُوْ مِنْهُ شَیْءٌ تنها نباشد و جدا نگردد از ان دل هیچ چیز وَلَا یَخْرُجُ مِنْهُ
شَیْءٌ و برون نرود از دل هیچ چیز از علوم که احتیاج بدان باشد وَقَالَ وفرمود اَنَا لُبٌّ بِلَا قُشُوْرٍ من مغز
و خلاصه ام بی پوستها وَقَالَ لِاَوْلَادِهٖ وفرمود فرزندان خود را که گرد وی نشسته بودند اِبْعَدُوْا مِنْ حَوْلِیْ
فَاِنِّیْ مَعَکُمْ بِالظَّاهِرِ دور شوید از گرد من پس بدرستی که من با شمائیم در ظاهر وَمَعَ غَیْرِکُمْ بِالْبَاطِنِ
و با غیر شما ام بباطن وَقَالَ وفرمود قَدْ حَضَرَ عِنْدِیْ غَیْرُکُمْ بتحقیق حاضر شده اند نزد من خلقی دیگر جز
شما فَاَوْسِعُوْا لَهُمْ پس فراخ کنید جای برای ایشان وَتَاَدَّبُوْا مَعَهُمْ و ادب ورزید با ایشان و حد خود را
نگاه دارید هٰهُنَا رَحْمَةٌ عَظِیْمَةٌ اینجا بخشش و مهربانی بزرگست وَلَا تُضَیِّقُوْا عَلَیْهِمُ الْمَکَانَ و تنگ
نسازید بر ایشان جای را وَکَانَ یَقُوْلُ و بسیار می فرمود با جماعه ملائکه و ارواح مقربان که سلام میدادند
بروی وَعَلَیْکُمُ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَکَاتُهٗ غَفَرَ اللّٰهُ لِیْ وَلَکُمْ و بیامرزد خدای تعالی مرا و شما را
وَتَابَ اللّٰهُ عَلَیَّ وَعَلَیْکُمْ و باز گردد وی تعالی برحمت و کرامت بر من و بر شما توبه بمعنی رجوع است چون
اسناد بحق کنند بمعنی رجوع برحمت و عنایت افتد و چون به بنده مسند شود بمعنی رجوع از معصیت بطاعت
آید و حاصل معنی توبه خدا بر بنده توفیق توبه مر بنده را چنانچه فرمود در قرآن مجید ثم تاب الله علیهم فتابوا
بِسْمِ اللّٰهِ غَیْرَ مُوَدِّعِیْنَ در آئید بنام خدا در حالتی که پدرود کننده نیند چنانکه در قرآن مجید آمده است نحن
اولیاؤکم فی الحیوة الدنیا وفی الآخرة قَالَ ذٰلِکَ یَوْمًا وَلَیْلَةً گفت این رد سلام را یکروز و شب که ملائکه
رحمت نزول میکردند و سلام میگفتند و ایشان رد سلام میکردند وَقَالَ وفرمود وَیْلَکُمْ وای بر شما چه
گمان برید بر من اَنَا لَا اُبَالِیْ بِشَیْءٍ من باک ندارم و مبالات نمیکنم بچیزی لَا بِمَلَکٍ وَلَا بِمَلَکِ
الْمَوْتِ نه بهیچ فرشته و نه بفرشته مرگ که جان می ستاند یَا مَلَکَ الْمَوْتِ مَنَحَ لَنَا مَنْ یَتَوَلَّانَا سِوَاکَ
ای ملک الموت عطا کرد ما را کس که دوست میدارد و میگیرد کار ما را بر خود جز تو یعنی پروردگار تعالی و بعد از وجود

عطای

تبرکاً آنرا نیز ترجمه کرده شد و در اینجا درج نموده ختم کتاب بذکر وفات شریف نمودیم و کلام آنحضرت در بهجة الاسرار
و تکمله و روض الریاحین و دیگر مؤلفات که در احوال شریف و مناقب منیف وی رضی الله عنه نوشته اند بسیار است
و شیخ مجد الدین شیرازی بغوی صاحب قاموس نیز در احوال ایشان کتابی نوشته است مسمی بروضة الناظر فی
ترجمة الشیخ عبد القادر و در آن آورده اند که وقتی بودی چهار کس قلم و دوات گرفته در مجلس شریف می نشستند و از
کلام شریف می نوشتند و نوشته اند که چون هجوم حاضران مجلس بسیار شد و فضای خانقاه و مسجد تنگ آمد و مصلی
عید کرسی می نهادند و خلائق حاضر می آمدند و سخن می شنیدند گاهی قریب بهفتاد هزار کس می بودند نفعنا الله
ببرکاته و برکات علومه فی الدنیا و الدین و صلی الله علی سید الخلق و امام الکل محمد و آله و اصحابه و اتباعه و احزابه
اجمعین **تکمله** فِي ذِكْرِ وَفَاتِهِ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ لَمَّا مَرِضَ مَرَضُهُ الَّذِي مَاتَ
فِيهِ چون بیمار شد وی رضی الله عنه بیماری او که برفت از عالم در آن بیماری قَالَ لَهُ ابْنُهُ عَبْدُ الْوَهَّابِ گفت
مر او را پسر وی شیخ سیف الدین عبد الوهاب که اکبر اولاد او بود و فضائل و مناقب او در بهجة الاسرار و در
کتب دیگر مذکور و مسطور است أَوْصِنِي وصیت کن مرا یا سیدی بِمَا أَعْمَلُ بِهِ بَعْدَكَ بچیزی که کار کنم بدان
پس از تو فَقَالَ پس فرمود عَلَيْكَ بِتَقْوَى اللهِ بر تو باد که پرهیزگاری کنی خدای را عز و جل وَلَا تَخَفْ أَحَدًا
سِوَى اللهِ و بیم مدار هیچ یکی را جز خدا وَلَا تَرْجُ أَحَدًا سِوَى اللهِ و امید مدار هیچ یکی را جز خدا وَكُلِّ الْحَوَائِجِ
إِلَى اللهِ و بسپار کارهای خود را که نیازمندی بدان بسوی خدای عز و جل وَلَا تَعْتَمِدْ إِلَّا إِلَيْهِ و تکیه مکن مگر
بر لطف خدا وَاطْلُبْهَا جَمِيعًا مِنْهُ و بجو حاجتها را همه اگر بجوئی از خدا وَلَا تَثِقْ بِأَحَدٍ غَيْرِ اللهِ و اعتماد مکن
و استواری مدار بهیچ یکی جز خدا التَّوْحِيدَ التَّوْحِيدَ إِجْمَاعَ الْكُلِّ لازم گیر توحید را که اتفاق همه است و
ذو النون رضی الله عنه گفت توحید آن بود که بدانی که قدرت الله تعالی در اشیای بی شرکت و مزاج است و صنع
او مر اشیا را بی علت و علاج و علت هر چیزی صنع اوست و صنع او را هیچ علت نه و در آسمانها و زمینها مدبری و خالقی غیر او نی
و بدانی که هر چه در دل تو خطور کند و در ادراک تو در آید خدای تعالی غیر اوست و بر خلاف آن **بیت** هر چه اندیشی پذیرای

ف احوال حضرت از روضة الناظر

ف تکمله فی ذکر وفات وی رضی الله عنه

ف وصیت فرمودن حضرت غوث الثقلین رضی الله عنه بفرزند وقت بیماری ۱۲

اِلَّا بِاللّٰہِ پس تمام و کمال نپذیرد ہیچ عملی مگر آن را کہ بیرون آرد کینہ و دشمنی را و الکبر و اعتقاد بزرگی را و نفس خود و البغی و ستم کردن و در گذشتن از حد من قلبہ فی جمیع احوالہ از دل خود در ہمہ احوال خود و کان لسانہ فی السر و العلانیۃ واحدا و باشد زبان او در ذکر کردن او مردم را در نہان و آشکارا یکی و موافق و مشیتہ فی السر و العلانیۃ واحدۃ و باشد خواہش او نیز در نہان و آشکارا یکی نہ چنانکہ نہانی در دل دنیا و دولت و ناز و نعمت خواہد و در آشکارا ز مردم خواہش دین و ریاضت و مجاہدہ اظہار کند و کلامہ کذلک و باشد سخن او ہمچنین یعنی یکی باشد در نہان و آشکارا و الخلق عندہ فی النصیحۃ واحدا و باشد خلق خدا نزد او در نصیحت و خیر خواہی و ادای حقوق ہمہ یکی کہ ہمہ را خیر خواہد و حق ہر یک در مرتبہ کہ ہست ادا نماید چہ خویش و چہ بیگانہ چہ دور و چہ نزدیک و لا یکون من الناصحین و ہو یذکر احدا من خلق اللہ بسوء و نمی باشد مرد از ناصحان و خیر خواہان خلق و حال آنکہ یاد میکند کسی را از خلق خدا بدی او یعیبہ بفعل یا سرزنش میکند کسی را در کاری مگر برای مصلحت پند و نصیحت باز داشتن زید او یحب ان یذکر عندہ احد بسوء یا دوست دارد کہ ذکر کردہ شود نزد وی کسی بدی او یرتاح قلبہ ان ذکر عندہ احد بسوء یا خوشحال شود و راحت یابد دل اگر ذکر کردہ شود کسی نزد او بدی و ہذہ اوصاف المعاندین و عطب الہلاک و ہلاک الزاہدین و این خصلت سبب آسیب عابدان و ہلاک متعبدان ابدا ست

چہ بعضی از ایشان کہ بمرتبہ استقامت نرسیدہ و از گرفتاری نفس و ہوا نہ برآمدہ اند بذکر بیکاران و کاہلان و دنیا داران و غیبت ایشان خوشحال شوند و در ورطہ ریا و عجب افتند الا من اعانہ اللہ تعالی علی حفظ لسانہ مگر کسی را یاری دادہ است او را خدای تعالی بر نگاہداشت زبان او و قلبہ برحمتہ و بر نگاہداشت دل او را برحمت خود و بدانکہ این مقالہ در بین دو نسخہ کہ بالوجود آن مشرف شدہ ایم موجود نیست لیکن شیخ اجل اکمل عبد الوہاب متقی قادری در ارشاد نامہ خود کہ باین فقیر عنایت کردہ از نصایح کہ از کلام حضرت غوث الثقلین رضی اللہ عنہ نوشتہ است ثبت کردہ و چنین دانم کہ در نسخہ از فتوح الغیب کہ نزد ایشانست یاد فرمودہ کہ از تصانیف مشہورہ بحصر تست این مقالہ موجود است یا در تصنیف دیگر از ان حضرت مسطور

وَأَنَا عَصَيْتُهُ بِعِلْمٍ وَاگر باشد جاہل بگوید این گناہ کردہ است خدا را بنادانی و من گناہ کردہ ام بدانستگی
وَلَا أَدْرِي بِمَ يُخْتَمُ لِي وَبِمَ يُخْتَمُ لَهُ و درنمی یابم بر چہ حالت ختم کردہ شود مرا و میرانیدہ شوم بران و بچہ
چیز ختم کردہ شود مرا و او اِنْ كَانَ كَافِرًا قَالَ لَا أَدْرِي عَسَى أُسْلِمُ هَذَا يُخْتَمُ لَهُ بِخَيْرِ
الْعَمَلِ واگر باشد کافر گوید درنمی یابم کہ عاقبت کار چیست نزدیک است کہ مسلمان شود و می پس ختم کردہ شود
مرا و را بالعمل نیک وَ عَسَى أَنْ أَكْفُرَ فَيُخْتَمُ لِي بِسُوءِ الْعَمَلِ و نزدیک است کہ کافر شوم من معاذ اللہ پس
ختم کردہ شود مرا بالعمل بد وَهَذَا بَابُ الشَّفَقَةِ وَالْوَجَلِ و این باب مہربانی کردست بر غیر خود و ترسیدن است
بر نفس خود وَأَوَّلُ مَا يُصْحَبُ وَآخِرُ مَا يَبْقَى عَلَى الْعِبَادِ و مداوم ترین چیزیست کہ صحبت داشتہ شود
باوی و آخرین چیزی کہ باقی ماند اثر او بر بندگان فَإِذَا كَانَ الْعَبْدُ كَذَلِكَ سَلَّمَهُ اللَّهُ تَعَالَى مِنَ
الْعَوَائِلِ پس چون باشد بندہ بریں صفت بی گزند میدارد خدای تعالیٰ او را از حادثہا و آفتہا نفسانی و وساوس
شیطانی کہ بناگاہ میگیرد و می در آید وَبَلَّغَهُ بِهِ مَنَازِلَ النَّصِيحَةِ لِلَّهِ عَزَّ وَجَلَّ و برساند آنرا بہ منزلہا و مقامہا
نصیحت کردن مر خدا را و ادا کردن حقوق او را وَكَانَ مِنْ أَصْفِيَاءِ الرَّحْمَنِ وَأَحِبَّائِهِ و باشد از برگزیدگان
خدای مہربان و دوستان وی وَكَانَ مِنْ أَعْدَاءِ إِبْلِيسَ و باشد از دشمنان شیطان عَدُوُّ اللَّهِ کہ دشمن
خدا است عزوجل وَهُوَ بَابُ الرَّحْمَةِ و آن در رحمت است وَمَعَ ذَلِكَ يَكَادُ قَطْعُ بَابِ الْكِبْرِ
و با وجود آن میباشد کہ بتحقیق قطع کردہ است باب کبر را وَحِبَالِ الْعُجْبِ و ریسمان و رشتہا خوشتن بینی را
وَرَفْضِ دَرَجَةِ الْعُلُوِّ فِي نَفْسِهِ فِي الدِّينِ وَالدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ و ترک کردہ است پایۂ کبر را در نفس خود در دین
و دنیا و آخرت وَهُوَ مَوْضِعُ الْعِبَادَةِ و آن مغز عبادت است وَغَايَةُ مَعْرِفَةِ الزَّاهِدِينَ و نہایت بزرگی زاہدان
وَسِيمَاءُ النَّاسِكِينَ و علامت عبادت کنندگان است فَلَا شَيْءَ مِنْهُ أَفْضَلُ پس نیست ہیچ چیز فاضلتر
از ان وَمَعَ ذَلِكَ يَقْطَعُ لِسَانَهُ عَنْ ذِكْرِ الْعَالَمِينَ وَمَا لَا يَعْنِيهِ و با وجود آن باید کہ ببرد زبان
خود را از ذکر اہل عالم و ہر آنچہ مقصود در کار نیست او را و فائدہ نیست در ان فَلَا يَتَكَلَّمُ إِلَّا عَمَّا

گفته است که حقیقت تواضع معارض نساختن عقل است سمع را و قبول کردن آنچه شارع گفته و خبر داده
بی مزاحمت دلیل عقل و مبادرت و مسارعت باتمثال آن و به یدرک العبد منازل الصالحین و تتواضع
در می یابد بنده جایها صالحان را الرّاضین عن الله فی السّراء و الضّرّاء خشنود و انداز خدا و حال خوشی
و ناخوشی و هی کمال التّقوی و صفت تواضع کمال تقوی است چه متقی اگر تکبر کند و باتمثال امر
الهی کردن تنهد ضائع گردد همه کار او و تواضع در لغت فروتنی و نرمی کردن و حقیقت تواضع آنست که خود را در طلب
حقوق در مرتبه که لائق اوست بنهد و اگر بالاتر از مرتبه خود بنهد آنرا تکبر گویند و اگر پایان تر اندازد آنرا خلوخواهند
و این نیز محمود نیست چنانکه تکبر هر دو شق افراط و تفریط است و تواضع توسط است میان این و آن و صیت مشائخ
و مبالغه ایشان در رعایت صفت تواضع بحدیست که گویا تواضع را در مقام ضعف نهاده اند از جهت قمع کبر
از نفوس مریدان که تکبر گرفتار اند و یکی از علامات تواضع آنست که می فرمایند و التّواضع هو ان لا یری
العبد احدا من النّاس و نشان تواضع آنست که پیش نیاید بنده هیچ یکی را از مردم الّا رای له
الفضل علیه مگر آنکه بیند و اعتقاد کند در آنکس را زیادتی بر خود و یقول و بگوید عسی ان یکون
عند الله خیرا منّی نزدیک ست که باشد آنکس نزد خدا بهتر از من و ارفع درجة و بلندتر از وی در جه
فان کان صغیرا قال هذا لم یعص الله تعالی پس اگر باشد کودک گوید که این شخص گناه نکرده است
خدا را و انا قد عصیت و من تحقیق گناه کرده ام فلا شک انّه خیر منّی پس نیست شک که او
بهتر است از من و بهمین قیاس اگر بالغ باشد اما خرد تر از وی و ان کان کبیرا قال هذا عبد الله تعالی
قبلی و اگر باشد بزرگ بگوید این عبادت کرده است خدا را پیش از من و ان کان عالما قال هذا
اعطی ما لم ابلغ و نال ما لم انل و اگر باشد اهل علم بگوید این را داده شده است چیزی که نرسیده ام
من بآن و یافته است چیزیرا که نیافته ام من و علم ما جهلت و دانسته است چیزیرا که ندانسته ام
و هو یعمل بعلمه و او عمل میکند باعلم و دانش و ان کان جاهلا قال هذا اعصی الله بجهل

حقیقت تواضع

متقی اگر تکبر کند و باتمثال امر الهی کردن تنهد ضائع گردد

غنیة الطالبین منیة المستملی ۱۲

دیگر علامات تواضع

اَجْمَعِیْنَ ومی یابد دوستی ظاہر و باطن در پذیرفتن خلق ہمہ مِنْ قَرِیْبٍ وَبَعِیْدٍ از نزدیک و دور یعنی خویش و بیگانہ یا مردم شہر و دیار خود و جز ایشان وَاِجَابَۃَ الدَّعْوَۃِ ومی یابد ہر مرتبہ قبول دعا میگردد و مستجاب الدعوات چون صبر ورزید و بر ظالم دعا بد نکرد و جزای آن این یافت کہ ہر دعا کہ برای خود کند مستجاب افتد وَالْعُلُوِّ فِی الْخَیْرِ ومی یابد بلندی قدر و مرتبہ در نیکی وَعِزًّا فِی الدُّنْیَا فِیْ قُلُوْبِ الْمُؤْمِنِیْنَ ومی یابد غلبہ و احترام و گرامی شدن در دلہای مسلمانان السَّادِسَۃُ اَنْ لَا یَقْطَعَ الشَّہَادَۃَ عَلٰی اَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ مِنْ اَہْلِ الْقِبْلَۃِ بِشِرْکٍ وَلَا کُفْرٍ وَلَا نِفَاقٍ ششم آنست کہ جزم نکند بہیچ یکی از خلق از اہل قبلہ بشرک و نہ بکفر و نہ بنفاق فَاِنَّہٗ اَقْرَبُ لِلرَّحْمَۃِ زیرا کہ بدرستی عدم تکفیر اہل قبلہ نزدیکتر است برحمت و شفقت و مہربانی کردن مر خلق را یا نزدیک است بہ نزول رحمت حق بر صاحب این صفت وَاَعْلٰی فِی الدَّرَجَۃِ و بلندتر است در درجہ و سبب حصول درجہ اعلی است وَہِیَ تَمَامُ السُّنَّۃِ و این خصلت سبب تمامی اتباع سنت است کہ وارد است در نہی از تکفیر اہل قبلہ کہ نماز میکنند بجانب قبلہ مسلمانان یعنی اگرچہ ذم و انکار و تشنیع و تقبیح اہل بدعت بجہت رعایت سنت و ترویج آن آمدہ است اما تکفیر ایشان خلاف سنت است و تمام و کمال سنت در عدم تکفیر و باز داشتن زبان ست ازان وَاَبْعَدُ عَنِ الدُّخُوْلِ فِیْ عِلْمِ اللّٰہِ و دورتر است از در آمدن علم خدا کہ نزد وی و در علم وی کافر اند وَاَبْعَدُ مِنْ مَقْتِ اللّٰہِ و دورتر است از دشمن داشتن حق تعالی قاتل آنرا و خشم گرفتن او بر وی وَاَقْرَبُ اِلٰی رِضَاءِ اللّٰہِ وَرَحْمَتِہٖ و نزدیکتر است بسوی رضای خدای تعالی و رحمت وی چون حق تعالی راضی نیست از کفر و رحمت او عام ست نفی آن مستوجب رضا و رحمت اوست فَاِنَّہٗ بَابٌ شَرِیْفٌ کَرِیْمٌ عَلَی اللّٰہِ تَعَالٰی پس بدرستی این در بلند بزرگ است بر او در آمدن درگاہ رحمت بزرگست نزد خدای تعالی یُعَوِّدُ الْعَبْدَ الرَّحْمَۃَ لِلْخَلْقِ اَجْمَعِیْنَ نتیجہ میدہد بندہ را مہربانی کردن مر خلق را ہمہ السَّابِعَۃُ اَنْ یَجْتَنِبَ النَّظَرَ اِلٰی شَیْءٍ مِنَ الْمَعَاصِیْ ہفتم آنست کہ پرہیز کند نظر کردن و میل نمودن را بچیزی از گناہان ظَاہِرًا وَبَاطِنًا بیرون و درون و آشکارا و پنہان وَیَکُفُّ عَنْہَا جَوَارِحَہٗ و باز دارد از گناہان اعضای و حواس

فصلت ششم

فصلت ہفتم

شَیْئًا مِنَ الْخَلْقِ خصلت چهارم آنست که مجتنب گردد از لعنت کردن چیزی را از خلق مردم یا جز مردم اَوْ یُؤْذِیَ
ذَرَّةً فَمَا فَوْقَهَا یا برنجاند و آزار کند کسی را مقدار ذره بناحق پس بالای آن لِاَنَّهَا مِنْ اَخْلَاقِ الْاَبْرَارِ وَ
الصِّدِّیْقِیْنَ زیرا که این خصلت که اجتناب از لعنت است از خویهای نیکان و راست گفتاران و درست
کرداران است وَلَهٗ عَاقِبَةٌ حَسَنَةٌ فِیْ حِفْظِ اللّٰهِ اِیَّاهُ فِی الدُّنْیَا و مر آنکس را که اجتناب کند از لعن
و ایذا پایان کار است نیکو در نگهداشت خدای تعالی او را در دنیا از آفات و مخلوقات مَعَ مَا یَدَّخِرُ لَهٗ مِنَ
الدَّرَجَاتِ یا چیزیکه می نهد او را نزد خود از درجات آخرت وَیَسْتَنْقِذُهٗ مِنْ مَصَارِعِ الْهَلَکَةِ و میرهاند او را
از جایهای انداختن که در آن هلاک شود وَیُسَلِّمُهٗ مِنَ الْخَلْقِ و بی گزند میدارد او را از خلق وَیَرْزُقُهٗ رَحْمَةً
لِلْعِبَادِ و روزی میکند او را مهربانی بر بندگان وَالْقُرْبَ مِنْهُ و نزدیکی از وی عز و جل و معنی لعنت دوری
از رحمت حق و حکم بدان بی قطع بموت بر کفر صورت پذیر نبود و اطلاق آن بی اخبار مخبر صادق در ورطه اشتباه افتادنست
و قسمی دیگر است از لعنت بمعنی دوری از رحمت خاص و قرب مخصوص و این قسم بر غیر کفار نیز راجع گردد و باین تحقیق
بسیاری از مشکلات حل گردد و بالجمله می فرمایند که لعنت کردن کار نیکان نیست و بعضی باشند که آدمیان را چه که
حیوانات و جمادات را در حرف و حکایت لعنت کنند این عادت بغایت زشت است اَلْخَامِسَةُ اَنْ یَجْتَنِبَ
اَنْ یَدْعُوَ عَلٰی اَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ پنجم آنست که بپرهیزد از دعای بد کردن بر کسیکه وَاِنْ ظَلَمَهٗ و اگرچه ستم کرده
باشد او را فَلَا یَقْطَعُهٗ بِلِسَانِهٖ پس قطعیت نکند او را بزبان و دعای بد نکند که از آن قطع صله رحم و ترک حق مسلمانی
لازم آید وَلَا یُکَافِیْهِ بِفِعَالِهٖ و پاداش نکند او را بکردارهای او و نکند با وی آنچه وی کرده وَیَتَحَمَّلُ ذٰلِکَ لِلّٰهِ تَعَالٰی
و بردارد آنرا و تحمل کند بر آن از برای رضای خدا و طلب ثواب وی وَلَا یُکَافِیْهِ بِقَوْلٍ وَلَا فِعْلٍ و مکافات نکند او را
بگفتار و نه بکردار فَاِنَّ هٰذِهِ الْخَصْلَةَ تَرْفَعُ صَاحِبَهَا اِلَی الدَّرَجَاتِ الْعُلٰی زیرا که این صفت بر میدارد
و می برد صاحبش را بپایهای بلند اِذَا تَاَدَّبَ بِهَا یَنَالُ مَنْزِلَةً شَرِیْفَةً فِی الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ وقتی که نگهدارد
حد این صفت را و عادت کند بدان می یابد مرتبت بزرگ در دنیا و آخرت وَالْحُبُّ وَالْمَوَدَّةُ فِیْ قُبُوْلِ الْخَلْقِ

معنی لعنت ۱۲

لعنت کردن کار نیکان نیست خصلت پنجم ۱۲

می شناسد بنده سود آنرا در دل خود و رفعة فی درجته و می کشاید و می نماید بلندی را در پایه حال
وی و قوة فی عزمه و فی صبره و زور و توانائی را در قصد وی و در صبر وی و الثناء عند الاخوان
و ستودگی نزد برادران و اقران و الکرامة عند الجیران و بزرگی نزد همسایگان حتی یاتم به من
یعرفه تا آنکه اقتدا میکند بوی کسیکه می شناسد او را و یهابه من یراه و می ترسد و بزرگ میداند او را کسی
که می بیند او را الثانیة یجتنب الکذب هازلا و جادا خصلت دوم اینست که یکسو شود و کرانه میگیرد از
دروغ گفتن بهزل و بجد لانه اذا فعل ذلک و احکمه من نفسه زیرا که چون اجتناب کند از دروغ
گفتن و استوار کند آنرا از نفس خود و اعتاده لسانه و عادت کند آنرا زبان وی و شرح الله به صدره
کشاده گرداند خدای تعالی باین فعل سینه او را و صفا به علمه و روشن گرداند بآن علم او را کانه لا
یعرف الکذب چنان شود که گویا وی نمی شناسد دروغ را و آشنا نیست بآن و اذا سمعه من غیره غاب
ذلک علیه چون بشنود دروغ را از دیگری عیب گیرد آنرا بر وی بجهت کراهیت دروغ گفتن و قباحت و شناعت
آن نزد وی و غیره به فی نفسه سرزنش کند آن دروغ گوینده را بسبب دروغ گفتن در دل خود اگرچه بجهت
ترس یا حیا یا خوف ترفع و تکبر یا مانعی دیگر بزبان نتواند منع کرد و ان دعا له بزوال ذلک کان له ثواب
و اگر دعا کند مر او را بدور شدن این صفت از وی باشد مر او را ثواب الثالثة ان یحذر احدا شیئا فیخلفه
خصلت سوم اینست که پرهیز کند از اینکه وعده کند کسی را چیزی پس خلاف کند آن وعده را او یقطع العدة البتة
یا بگذرد از وعده کردن قطعا تا در ورطه خلاف نیفتد فانه اقوی لامره زیرا که پرهیز کردن از خلف در وعده قوی
تر است مر کار او را و اقصد لطریقه و میانه رونده تر است راه سلوک او را لان الخلف من الکذب
زیرا که خلاف وعده کردن قسمی از دروغ است فاذا فعل ذلک فتح له باب السخاء و درجة الحیاء
پس چون بکند آنرا کشاده شود مر او را در سخا و پایه حیا و اعطی مودة فی الصادقین و داده شود او را دوستی
در دلهای صادقان و رفعة عند الله و بلندی مرتبه نزد خدا جل ثناؤه الرابعة ان یجتنب ان یلعن

ف خصلت دوم

ف خصلت سوم

ف خصلت چهارم

تعالی آسان است همچو کاری که آنرا در یک ساعت و دو ساعت کنند و المعرفة عمل الابد و معرفت حق سبحانه
تعالی کاریست که شناسا شدن و رسیدن است بعالم لانهایة له

المقالة الثامنة والسبعون

قال رضی الله عنه لاهل المجاهدة والمحاسبة مر خداوندان مجاهده و محاسبه را که با نفس در جنگ
و کارزار اند و همیشه حساب کار او می گیرند و اولی العزم خداوندان قصد بر سلوک راه حق کرده دل بسان نهاده و همت
بران داشته اند عشر خصال خرّ ثبوتها وه خصلت است که در وجود ساخته اند آنرا و مواظبت می نمایند بران
فاذا قاموها و احکموها باذن الله تعالی پس چون بر پا دارند آن خصلتها را درست و درست
و استوار گردانند آنها را و صلوا الی المنازل الشریفة برسند بجاهای بزرگ بلند مرتبه الاولی ان
لا یحلف العبد بالله خصلت نخستین آنست که سوگند نخورد بنده بخدای عزوجل صادقا و لا کاذبا
نه راست و نه دروغ نه از آنکه سوگند راست خوردن حرام میداند و بد میگوید لیکن عزت و عظمت درگاه خداوندی او را بران
میدارد که تا آن ندارد که بر زبان آرد عامدا و لا ساهیا نه بقصد و نه بغفلت یعنی چنان عادت کند خود را بران
وارد و احتیاط نماید که بغفلت هم بر زبان نرود چنانکه عادت مردم است که بی قصد بر زبان ایشان سوگند میرود و این
یک ریاضتی است که طالب را می فرمایند تا عظمت و جلال حق در دل او جای گرفته و استقرار پذیرفته سورث و موجب انوار و آثار
مذکوره گردد اما آنچه از منتهیان و واصلان و مقربان درگاه که قلوب ایشان از عظمت کبریائی حضرت عزت ممتلی است
صادر گردد و ازین عالم نخواهد بود دور از قبیل ذکر و تعظیم الهیست و کثرت وی از قبیل کثرت ذکر که ممدوح و محمود زبان شریعت
و مامور به است لهذا و سنت از حضرت نبوت صلعم کثیر الوقوع است فافهم و بالله التوفیق لانه اذا احکم
ذلک من نفسه و عوّد لسانه زیرا که چون استوار گردانند بنده سوگند ناخوردن را از نفس خود و عادت پذیر
گردانند زبان خود را آن رافعه ذلک الی ترک الحلف ساهیا و عامدا بر می برد او را آن عادت تا آنجا
که میگذارد سوگند خوردن را بغفلت و قصد فاذا اعتاد ذلک فتحه الله تعالی له بابا من انوار الهیة
پس چون عادت کرد آنرا می گشاید خدای تعالی مر او را دری بزرگ از انوار خود یعرف منفعة ذلک فی قلبه

المقالة الثامنة والسبعون فی خصلة اولی

الفناء اعدام الخلائق ای مرد فنا معدوم گردانیدن خلائق است از دیدهٔ شهود و انقلاب طبعک
الی طبع الملائکة گشتن طبع بشری تست بسوی طبع و خاصیت فرشتگان ثم الفناء عن طبع
الملائکة پس تو فانی شدنست از طبع و خاصیت فرشتگان نیز ثم بقاؤک بالمنهاج الاول پس پیوستن
تست براه نخستین که لاهوت حقیقت منهاج را پیدا و کشاده للعارف الرومی قدس سره **مثنوی** مردم از
حیوانی و آدم شدم ۲ از چه ترسم کی ز مردن کم شدم ۲ حملهٔ دیگر بمیرم از بشر ۲ تا برآرم از ملائک پر و سر ۲ از ملک
هم اندر جستن ز جو هر کل شیء هالک الا وجهه ۲ بار دیگر از ملک قربان شوم ۲ آنچه اندر وهم ناید آن شوم ۲ پس عدم
گردم عدم چون ارغنون ۲ گویدم کانا الیه راجعون ۲ و سقیهم ربهم ما یسقیک
و در این هنگام آب میدهد زمین استعداد ترا پروردگار تو چندانکه میدهد و میخواهد و می نوشاند و بزرع
فیک ما یزرع و می رویاند در تو آنچه می رویاند یعنی پیدا میکند در تو از نتایج احوال و انوار و اسرار آنچه ممکن نیست شرح و بیان
آن ان اردت هذا فعلیک بالاسلام اگر میخواهی این حال و مقام را پس تو باد مسلمان شدن و دین اسلام
اختیار کردن و از خبر آن تبری نمودن ثم الاستسلام پس پیش قضا و قدر الهی تسلیم شدن و حکم ارادی الهی را
گردن نهادن ثم العلم بالله بعد ازان باوامر و نواهی دین و شریعت دانا شدن که مرتبهٔ علم الیقین است ثم
المعرفة به پس بذات و صفات حق سبحانه شناسا گشتن بطریق عین الیقین ثم الوجود پس بهستی خود در باختن
و از وجود فانی گشته بوجود حق باقی شدن که مقام حق الیقین است و اذا کان وجودک کان کلک له
و چون باشد وجود تو مر حق را باشد همه چیز تو مر او را از صفات و احوال ظاهر و باطن و افعال قلوب و جوارح که همه فروع و آثار
وجود اند الزهد عمل ساعة زهد کار یکساعت است چه زهد ترک دنیا و مافیهاست و مدت دنیا و نظر تحقیق یکساعت
بیش نیست چنانکه گفته اند الدنیا ساعة فاجعلها طاعة و مراد بساعت زمان قلیل است پس آنکه گفته اند الدنیا یوم
ولنا فیها صوم نیز درست آید و الورع عمل ساعتین پرهیزگاری کار دو ساعت است یکساعت که
مروی ترک دنیا کنی و یکساعت برای ترک نفس و مقصود آنست والله اعلم این کار ها نزد عالمیان بتوفیق و تیسیر الهی

ازین دو تابع اوست و مدرک محسوسات نفس است و مدرک معقولات روح و مدرک اشیا مرکب از معقول و محسوس
قلب پس باید که مدرک اشیا که نه محسوس اند و نه معقول و آن ذات و صفات خداوند است تعالی شانه چیزی دیگر باشد
پس لطیفهٔ دیگر فرستاد اعلی و اصفی بقلب تعلق دارد و آنرا سر خوانند و لطیفهٔ دیگر اصفی تر فرستاد و وی را بسر متعلق ساخت
و آنرا خفی خوانند و کشف ذات متعالی بخفی میشود گفت بندهٔ مسکین نور الله قلبه بنور المعرفة والیقین گویا که اتصال سر
بذات از حیثیت تلبس باسماء و صفات است و اتصال خفی از حیثیت تجرد و تنزه ازان و حدیثی نقل میکنند و فی الخفی
انا و بعضی اخفی نیز اثبات کرده اند گویا انجذاب بذات بلطیفهٔ اخفی از قید تجرد و تنزه نیز مبرا و معرا است و گفته اند
که این لطائف احتمال دارد که همراه روح علوی در هر فرد انسانی مودع باشند و بحسب حجب ظلمانی و صفات وی مستور مانند
و بعد تزکیهٔ نفس و تصفیهٔ قلب و تجلیهٔ روح بظهور آیند و احتمال دارد که بعد تجلیهٔ روح مجرد افائض میشوند و هو علی کل شیء
قدیر و چون این مقدمه معلوم شد پس میفرمایند یا هذا المؤمن اذا عمل صالحا مسلمان چون کردار
نیک کند انقلب نفسه قلبا برمیگردد نفس او از حال خود و میگیرد حکم قلب در صفات و نورانیت و ادراک
مدرکات قلب و دریابد آنچه در می یابد آنرا قلب از معارف ثم انقلب قلبه سرا پستر میگردد و قلب او سر او
میگیرد و حکم آنرا در کشف ذات و صفات حق و ذکر روح نفرمودند ظاهر چنان مینماید که فرمایند که میگردد و قلب وی روح
و میگردد و روح سر بحسب آنکه روح اصل است و ذات انسانست و این لطائف عوارض و صفات اوست سخن در میان
میرود و شاید که بخفی و اخفی می نمایند باین قول که می فرمایند ثم انقلب السر سرا پستر میگردد و سر از حالی بحالی
فصار فناء پس میگردد سر فانی ثم انقلب الفناء فصار وجودا پستر میگردد و فنا بحال دیگر پس میگردد
وجود و بقا ثم قال پستر فرمود الاحباب یسعهم کل باب دوستان میگنجاند ایشانرا هر در یعنی هر کرا
خداوند دست دارد و میخواهد می گرداند از هر در که خواهد و در آید او از هر راه که بیاید و هر کرا نخواهد همه درها را بر وی ببندد و همه راهها
را مسدود گرداند چنانکه در حدیث آمده که هر که بعد از وضو شهادتین بخواند گفته شود او را در آی در بهشت از هر در
که خواهی **بیت** تو از هر در که باز آئی بدین خوبی و زیبائی * دری باشد که از رحمت بروی خلق بگشائی یا هذا

میگیرد والبته در آنجا نیتی و معرفتی و حالتی خواهد بود چنانکه در اضداد آنها زیرا که فانی هرچه میکند برای خدا بلکه بخدا میکند
و نفسانی هرچه کند بنفس میکند و چون نفس در میان ست کمالات همه در حکم نقصان ست و چون نفس بدر رفت و باطن از
آلایش شرک پاک شد همه کمالات ست **بیت** هرچه گیرد علتی علت شود + کفر گیرد کامل ملت شود + بیمار هرچه خورد
زیان دارد اگرچه شیرین بود و تندرست هرچه تناول کند سودمند افتد اگرچه تلخ باشد **بیت** گر گلشکر خوری بتکلف
زیان کند + ور نان خشک دیر خوری گلشکر بود + یَا هٰذَا مَا ثَمَّ اِلَّا خَلْقٌ وَخَالِقٌ ای شخص نیست در مقام
عبودیت و ربوبیت و امر و نهی مگر خلق و خالق که خالق پیدا کرد خلق را طلب کرد از ایشان حقوق عبودیت و لازم
گردانید احکام ربوبیت و توحید و تبری از همه جزوی فَاِنِ اخْتَرْتَ الْخَالِقَ فَقُلْ لَهُمْ پس اگر برگزینی خالق را
پس بگو برای مخلوقات که اِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّیْ اِلَّا رَبَّ الْعَالَمِیْنَ بدرستی که ایشان دشمن و بیگانه اند مرا مگر پروردگار
عالم که او دوست من است چنانکه ابراهیم خلیل در باب بتان گفت که می پرستیدند قوم او ایشان را ثُمَّ قَالَ پستر گفت وی
در اثنای این کلام مَنْ ذَاقَهٗ عَرَفَهٗ کسیکه بچشد و دریابد لذت این کار را بشناسد آنرا **مصرع** ذوق این
می نشناسی بخدا تا نچشی + فَقِیْلَ لَهٗ پس گفته شد مر حضرت او را و سوال کرده شد مَنْ غَلَبَ عَلَیْهِ مِرَارَةُ صَفْرَاءِهٖ
کسیکه غالب آید بروی تلخی صفرای او کَیْفَ یَجِدُ حَلَاوَةَ الذَّوْقِ چگونه دریابد شیرینی چشیدن را یعنی چشیده شده را
فَقَالَ پس فرمود در جواب این سخن و میان علاج این علت یَتَعَمَّلُ فِی الشَّهَوَاتِ مِنْ قِبَلِهٖ بقصد و تکلف کار کند
در ازاله شهوتها از جانب خود یعنی ریاضت فرماید نفس را و تزکیه کند او را بدانکه مراد به نفس در زبان اهل تصوف مبدء شهوات
و لذات حسی را گویند و آن بخار لطیفی است که از جوف قلب بتصعید حرارت غریزی متصاعد میگردد و از راه مجاری عروق
بجمیع اعضا و اجزاء بدن جاریست و حس و حرکت بدن بدوست و جوع و شبع و حرص و هوا و جمیع صفات نفسانی بدو قائم است
و روح حیوانی در زبان اطبا عبارت از همین است و واسطه تعلق روح انسانی ببدن همین نفس است و برزخ است میان
ایشان بجهت مناسبت بهر دو جانب در لطافت و کثافت و تعلق روح با نفس مشابه بتعلق مرد با زن است و از ازدواج
ایشان لطیفه دیگر ناشی شده که آنرا قلب گویند و وی متعلق و متقلب است میان هر دو و بحسب غلبه احکام یکی

ف بیان معنی نفس ۱۲

ف بیان روح ۱۲

عَالِمُ الْغَیْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِیْمُ اِلٰی اٰخِرِ السُّوْرَةِ و محافظت و مداومت کن بر خواندن این آیت
تا آخر سورهٔ حشر وَاللّٰهُ الْمُوَفِّقُ وَالْمُعِیْنُ و خدای تعالی توفیق بخشنده و یاری دهنده است اِذْ لَا حَوْلَ
وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِیِّ الْعَظِیْمِ زیرا که نیست برگشتن از معصیت و قوت بر طاعت مگر بتوفیق خدا
که بلند است مرتبهٔ او بانتهای سلسلهٔ علیت موجودات بوی و بزرگست که هیچ عقل بشناخت کنه ذات او نرسد

اَلْمَقَالَةُ السَّابِعَةُ وَالسَّبْعُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ
کُنْ مَعَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ کَاَنَّ لَا خَلْقَ باش با خدای یگانه و با خلاص و حضور گویا که نیست خلق موجود وَمَعَ
الْخَلْقِ کَاَنَّ لَا نَفْسَ و باش با خلق برعایت حق و حفظ حدود شرع گویا که نیست نفس موجود فَاِذَا
کُنْتَ مَعَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ بِلَا خَلْقٍ پس چون باشی تو با خدا بی وجود خلق و نظر بر ایشان وَجَدْتَ
و مییابی خدا را و واصل میشوی بوی وَعَنِ الْکُلِّ فَنَیْتَ و از همه فانی میشوی و نیست میگردی وَاِذَا
کُنْتَ مَعَ الْخَلْقِ بِلَا نَفْسٍ و چون باشی با خلق بی مداخلت نفس عَدَلْتَ وَاتَّقَیْتَ عدل میکنی و
استقامت می ورزی بر حق و تقوی و پرهیز میکنی از خلاف حق وَمِنَ التَّبِعَاتِ سَلِمْتَ و از عاقبت بد و آنچه
تابع و لازم می آید از کردارهای بد از آثام سلامت می مانی وَاتْرُکِ الْکُلَّ عَلٰی بَابِ خَلْوَتِکَ و بمان همه را
از خلق و نفس در خلوت خود وَادْخُلْ وَحْدَکَ و در آئی در خلوت تنها تَرٰی مُؤْنِسَکَ فِیْ خَلْوَتِکَ
بِعَیْنِ سِرِّکَ تا ببینی تو انس دهنده و آرام بخشنده خود را در خلوت و تنهائی بچشم باطن وَتُشَاهِدُ مَا وَرَاءَ
الْعِیَانِ و مشاهده کنی بعین الیقین چیزی را که ورای اعیان و اشخاص موجودات است که بچشم سر می نماید وَتَزُوْلُ
النَّفْسُ وَیَاْتِیْ مَکَانَهَا اَمْرُ اللّٰهِ وَقُرْبُهٗ و دور گردد نفس و احکام او و گرفتاری بدان و بیاید بجای انکار
خدا و نزدیکی او فَاِذَنْ جَهْلُکَ عِلْمٌ پس آن هنگام نادانی تو دانش است وَبُعْدُکَ قُرْبٌ و دوری تو نزدیکی
است وَصَمْتُکَ ذِکْرٌ و خاموشی تو یاد است وَوَحْشَتُکَ اُنْسٌ و پژمانی و اندوه تو آرام و شادی است
یعنی چون نفس و ظلمت او بدر رفت و نور معرفت و قرب در آمد این صفات که در ظاهر موجب نقصان است حکم کمال

المقالة السابعة والسبعون

هو الله الذی لا اله الا هو الملک القدوس السلام المؤمن المهیمن العزیز الجبار المتکبر سبحان الله عما یشرکون هو الله الخالق البارئ المصور له الاسماء الحسنی یسبح له ما فی السموات والارض وهو العزیز الحکیم

اَنْ تَدْعُوَ لِمَنْ ظَلَمَكَ و دعای نیک کنی مر کسی را که ستم کرده بر تو وَرَاقِبِ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ و نگهبان و چشم دارنده
باش خدا را و علم او را باحوال تو تا گرد معصیت و نافرمودهٔ او نگردی وَعَلَيْكَ بِاَكْلِ الْحَلَالِ و بر تو باد که حلال
خوری که لقمهٔ حلال تخم اعمال است و تفصیل این مسئله از کتب قوم باید جست وَالسُّؤَالُ لِاَهْلِ الْعِلْمِ بِاللّٰهِ فِيْمَا
لَا تَعْلَمُ و سوال کردن و پرسیدن از اهل علم بخدا و دین وی در آنچه ندانی تا از پرسیدن و آموختن علم ننگ نکنی وَعَلَيْكَ
بِالْحَيَاءِ مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ و بر تو باد که شرم داری از خدا و کار ناشائسته در دین نکنی وَاجْعَلْ صُحْبَتَكَ مَعَ اللّٰهِ
و بگردان صحبت خود را با خدا مراد بصحبت بنده با خدا مراقبه و حفظ ادب و حضور مع الله و انس بذکر وی تعالی است و صحبت
خدا با بنده بمعنی عنایت و حفظ و استیناس و کرم و افضال بجزیل نعم و انوال وی چنانکه در حدیث آمده است اللهم
انت الصاحب فی السفر و ربنا صاحبنا الحدیث وَاصْحَبْ مَنْ سِوَى اللّٰهِ بِصُحْبَتِهٖ و صحبت دار کسی را که جز
خدا است بملاحظه صحبت خدا تا صحبت برای طلب دین و تعلم و تعلیم و مذاکره حق باشد و در کلام بعضی مشائخ آمده است
که صحبت دار با خدا و اگر نتوانی صحبت دار بکسی که صحبت میدارد با وی تعالی و بر هر تقدیر اطلاق مصاحبت بجناب
حق آمده وَتَصَدَّقْ فِيْ كُلِّ صَبَاحٍ بِعَرْضِكَ و صدقه کن هر بامداد بمال و منال خصوصاً بجاه و آب روی خود که
در کارهای مسلمانان و اعانت خلق و ترویج دین آنرا صرف کنی وَاِذَا اَمْسَيْتَ و چون شبانگاه کنی فَصَلِّ
صَلٰوةَ الْجَنَازَةِ عَلٰى كُلِّ مَنْ مَّاتَ مِنَ الْمُسْلِمِيْنَ فِيْ ذٰلِكَ الْيَوْمِ پس بگذار نماز جنازه را بر هر که بمیرد
از مسلمانان در آن روز و ظاهر این در دین است که اهل عبادت ارباب تمسک برای ایصال ثواب باموات مسلمانان
میکنند چنانچه تصدق نسبت باحیاست و بنای این بر صحت صلوة جنازه بر غائب است چنانکه مذهب ائمه است
وَاِذَا صَلَّيْتَ الْمَغْرِبَ فَصَلِّ صَلٰوةَ الْاِسْتِخَارَةِ و چون بگذاری نماز شام را پس بگذار نماز استخاره را
برای طلب خیر در هر روز و اگر در صباح نیز بگذارد اتم و اشمل باشد وَتَقُوْلُ بُكْرَةً وَّعَشِيَّةً سَبْعَ مَرَّاتٍ و میگوئی
بامداد و شبانگاه هفت بار اَللّٰهُمَّ اَجِرْنَا مِنَ النَّارِ خداوندا برهان ما را از عذاب آتش دوزخ وَحَافِظْ عَلٰى
قَوْلِ اَعُوْذُ بِاللّٰهِ السَّمِيْعِ الْعَلِيْمِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ هُوَ اللّٰهُ الَّذِيْ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

یا نهان وَعَلَیْكَ الْاِعْتِصَامُ بِحَبْلِ اللّٰهِ و بر تو باد که چنگ در زنی بعهد خدا و ذمه و امان وی و پناه آری باو
فَاِنَّهٗ لِلْمَضَارِّ دَافِعٌ زیرا که اعتصام بحبل خدا همه زبانهای دنیا و آخرت و انفسی و آفاقی و روحی و جسمانی را دور
کننده است وَعَلَیْكَ بِالتَّاَهُّبِ لِلتَّلَقِّیْ مَوَارِدَ الْقَضَاءِ و بر تو باد ساختگی کردن از برای پیش
آمدن جایها و آمدن قضا را و مستعد و منتهی شدن آن تا اگر قضا وارد شود ناگهانی نه در آید که قضای ناگهانی
مولم تر و مشوش تر می افتد فَاِنَّهٗ وَاقِعٌ زیرا که هر چه قضا و قدر است البته واقع شدنیست که گریختن از آن
و تغافل زدن فائده ندارد وَاعْلَمْ اَنَّكَ مَسْئُوْلٌ عَنْ حَرَكَاتِكَ وَسَكَنَاتِكَ و بدانکه تو پرسیده میشوی
روز قیامت از هر چه کرده از جنبش و آرام تو فَاشْتَغِلْ بِمَا هُوَ اَوْلٰی فِی الْوَقْتِ پس مشغول باش بچیزی
که آن سزاوارتر است و بهتر باشد در وقت وَاِیَّاكَ وَفُضُوْلَ تَصَرُّفَاتِ الْجَوَارِحِ و دور دار خود را از مالا یعنی
کارهای اعضا وَعَلَیْكَ بِطَاعَةِ اللّٰهِ وَرَسُوْلِهٖ و بر تو باد که فرمانبرداری خدا و رسول او کنی وَمَنْ وَالَاهُ
و کسیکه حاکم و والی گردانیده است خدای تعالی او را وَاَدِّ اِلَیْهِ حَقَّهٗ و ادا کن و برسان حق والی را که بر تو دارد
وَلَا تُطَالِبْهُ بِمَا یَجِبُ عَلَیْهِ و باز جست مکن او را بانچه واجبست بر وی از حق تو یعنی تو حق او را ادا کن
او هم حق ترا ادا خواهد کرد و اگر نکند و جور کند صبر کن و مبالغه در طلب حق مکن مبادا فتنه برخیزد وَادْعُ فِیْ كُلِّ حَالٍ
لَهٗ و دعا کن در هر حال والی را بطلب توفیق خیر جابر باشد یا عادل وَعَلَیْكَ بِحُسْنِ الظَّنِّ لِلْمُسْلِمِیْنَ و بر تو
باد که گمان نیک کنی بمسلمانان در صورت تردد و احتمال و اگر جانب بدی بقرائن احوال غالب آید نیز توجیه کن و باصلاح آن
آنرا تا آنکه توانی و گفته اند که اخراج صد کافر از کفر بحسن ظن اولی است از ادخال یک مومن در کفر و مبنی این
طریق بر حسن ظن است وَاِصْلَاحِ النِّیَّةِ لَهُمْ و بر تو باد که نیت خود را نیک داری بمسلمانان و همیشه در
قصد آن باشی که با ایشان نیکی کنی وَالسَّعْیِ بَیْنَهُمْ فِیْ كُلِّ خَیْرٍ و بر وی در میان ایشان در آئی تا نیکی
کنی با ایشان یا شریک باشی در نیکی نه در شر وَاَنْ لَا تَبِیْتَ وَلِاَحَدٍ فِیْ قَلْبِكَ شَرٌّ و بر تو باد که شب نکنی
و حال آنکه در دل تو هیچ یکی را بدی و بدخواهی باشد وَلَا شَحْنٌ وَلَا بُغْضٌ و نه کینه و نه دشمنی و

اخراج صد کافر از کفر بحسن ظن اولی است الخ ۱۲

می آرند که در میان جمع اگر درویشی در نماز افزونی کردی گفتی ای پسر تو بخسپ این پیر هرچه میکند برای شما
میکند که این پیر را بهیچ کار نیست و بدین حاجت ندارد یا مراد آنست که صحبت یکمردی و خدمت یک کس بس است
و در بدر بودن و پراگنده گشتن چیزی نیست یکدر گیر و محکم گیر گفته اند هر که یک جا همه جا و هر که همه جا هیچ جا

مصرع یکدل داری بس است یکدوست ترا ۞ وَالْفَقِيرُ هُوَ الَّذِي لَا يَسْتَغْنِي بِشَيْءٍ دُونَ اللهِ
فقیر کسی است آنکه فنا بجوید و بی نیازی نخواهد بهیچ چیز جز بخدا وَالصَّوْلَةُ عَلَى مَنْ دُونَكَ ضَعْفٌ و برجستن
و حمله کردن و زیادتی نمودن بر کسیکه زیر دست تست و فرود تست در پایه اگرچه بصورت قوی می نماید ولیکن در معنی
سستی و ناتوانی و نامردی است وَعَلَى مَنْ هُوَ فَوْقَكَ قُحَّةٌ و صولت بر کسی که او زیر دست تست و بالاتر از
تست در مرتبه شوخی و بی شرمی است وَعَلَى مَنْ هُوَ مِثْلُكَ سُوءُ خُلُقٍ و بر کسیکه مانند تست در مرتبه
همچو تست بدخلقی ست و مراد با صولت حسی در ظاهر است که از برای آزار و شکست کار کسی کنند یا معنوی در باطن
چنانکه بعضی اقویا از اولیا در مقام طلب و افگندن کسی از مرتبه و مقام ولی بیابند می فرمایند که این کار خوب نیست
و لائق مقام شفقت و رحمت که لازم مقام ولایت است نی اَلْفَقْرُ وَالتَّصَوُّفُ كُلُّهُ جِدٌّ فقر و تصوف
همه درشتی و کوشیدنست در کار لَا تُخَالِطُهُ بِشَيْءٍ مِنَ الْهَزْلِ میامیز جد را بهیچ چیز از بیهودگی و هزل
ضد جد در اقوال و افعال و احوال وَفَّقَنَا اللهُ وَإِيَّاكُمْ توفیق دهد خدای تعالی ما را و شما را ای طالبان
که سراسر جد باشید در کار خدا اشارتست بعلو مقام جد و تعلیم است سالکانرا که طلب آن بکنند و از پا نشینند و چون
اولیای عظام و مقربان حضرت آنرا طلب میکنند و در میخواهند لابد آنرا مراتب و درجات خواهد بود و بعضها فوق بعض
بر قدر تفاوت مراتب مقام و علو همت يَا وَلِيُّ عَلَيْكَ بِذِكْرِ اللهِ عَلَى كُلِّ حَالٍ ای دوست من بر تو
باد که ذکر خدا میکنی بر همه حال استاده و نشسته و افتاده در شدت و رخا و صحت و مرض و کار و بیکاری و غم و شادی
و قرب و بعد فَإِنَّهُ لِلْخَيْرِ جَامِعٌ زیرا که ذکر خدا همه نیکیها را گرد آرنده است و هر کاریکه کنند و مقصود و ملحوظ از آن
وجه الله باشد ذکر است خصوصا در امر و نهی شریعت و متعارف در زبان مشائخ لا اله الا الله است یا الله الله پیدا

ف صفت فقیر حقیقی

ف ترغیب است بذکر خدای عز و جل در هر حال

میان تو و اوست از دوستی یعنی چون دوست است بد نخواهد برد و نخواهد رنجید و گله نخواهد کرد چه تواند که تضییع حق
سبب فتور دوستی گردد و خود دوستی سبب محافظت حقوق است نه تضییع آن پس تضییع حق باعتماد دوستی
خلاف موضوع باشد وَعَلَيْكَ بِصُحْبَةِ الْفُقَرَاءِ بِالتَّوَاضُعِ وَحُسْنِ الْأَدَبِ وَالسَّخَاءِ و بر تو باد که صحبت
داری با فقرا و فروتنی و نرمی کردن و ادب نیک ورزیدن و جوانمردی نمودن وَأَمِتْ نَفْسَكَ و بمیران نفس خود را
بموت اختیاری حَتَّى تَحْيَى تا زنده شوی بحیات معنوی وَأَقْرَبُ الْخَلْقِ مِنَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ أَوْسَعُهُمْ
خُلُقًا و نزدیکترین مردم از خدا فراخ ترین مردم است از روی خلق که در ادای حقوق الله و حقوق العباد تنگ
نیاید و از دائرهٔ انصاف و اعتدال بیرون نیفتد و شرح صدر نیز عبارت از انست و این مقام بر وجه کمال و تمام
خاصهٔ جوهر شریف محمدیست علیه من الصلوة اتمها و اکملها و دیگران را بر تفاوت نسبتی که بحقیقت شریف وی
دارند و اتباع وی ورزند نصیب می باشد بعضها فوق بعض و کلام درین مقام در بعضی رسائل مبسوط و مستوفی
کرده شده است از انجا باید نگریست وَأَفْضَلُ الْأَعْمَالِ رِعَايَةُ السِّرِّ عَنِ الْالْتِفَاتِ إِلَى مَا سِوَى اللهِ
تَعَالَى و افزون ترین اعمال و بهترین آن در حصول ثواب و قرب الهی نگاهداشتن باطن است از نگریستن بسوی
چیزی که جز خدا است و التفات در لغت بجانب چپ و راست برگشته نگریستن گویا سالک براه راست متوجه بجانب
حق و بجانب او نگران میرود و نظر بغیر که می افگند روی از انجانب گردانیده می نگرد وَعَلَيْكَ بِالتَّوَاصِي
بِالْحَقِّ وَبِالصَّبْرِ و بر تو باد اندرز کردن خلق خدا را برعایت حق نمودن و صبر از معاصی کردن و بر طاعت مقیم و مستقیم
بودن چنانکه در قرآن می فرماید و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر و تواصی یکدیگر را وصیت کردن وَحَسْبُكَ
صُحْبَةُ فَقِيرٍ وَخِدْمَةُ وَلِيٍّ و بس است ترا در کار سلوک و طلب حق و دریافت مقصود صحبت از فقیری از
فقرای حقیقی و چاکری ولی از اولیای خدا اگرچه اعمال و ریاضات و مجاهدات چندان نبود همین صحبت و خدمت
که بر شریطهٔ غیب و اخلاص بود بس است که پیران از جانب مریدان راه میروند چنانکه گفته اند بیت راه های
صعب پایان برده ایم ره بر اهل خویش آسان کرده ایم از شیخ ابو العباس قصاب قدس الله سره العزیز

وَلُبْسُ الصُّوفِ وَلَوْ عَلَى الْلِبَاسِ مُوسَى غَالِبُ شَمِيمَةِ بُودَ وَخِرْقَهٔ مُرَقَّعَ وَدُرُشْتَ بَرَ هَيْئَتِ فَقْرَ اَدْبَرَ وَدَاشْتَنِ اَلْبِسَةَ
لِعِيسَى عليه السلام عِيسَى هَمِيشَهْ دَرْ سِيَاحَتْ بُودَ وَبَرْ رُوِيِ زَمِينْ گَشْتَنِي وَجَاءِ مُعَيَّنْ وَوَطَنِي خَاصْ بَرَايِ خُودْ نَمِي دَاشْتَ وَلِهَذَا اُورَا
عِيسَى مُجَرَّدْ گُويَنْدَ اَلْفَقْرُ لِعِيسَى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ دَرْوِيشِي وَوَرَگَذَشْتَنْ اَزْ جَمِيعِ
مَاسِوَى اللهِ مَرْ بَادْشَاهِ عَالَمْ قُدْسْ رَا كَهْ مُحَمَّدَسْتْ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَظْمْ زَهِي سُلْطَانْ وَدَلِشَانْ عَالَمْ اَسْبَاطَانِي
وَدَرْوِيشِي مُسَلَّمْ اَمْ مُحَمَّدْ عَرَبِي شَاهْ كِشْوَرْ لَوْلَاكْ بِفَقْرْ فَخْرْ كُنَدْ بَاوُجُودْ سَالَارِي اَمْ

اَلْمَقَالَةُ السَّادِسَةُ وَالسَّبْعُونَ

قَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ اُوصِيكَ اَنْ تُصَاحِبَ الْاَغْنِيَاءَ بِالتَّعَزُّزِ
وَصِيَتْ مِيكُنَمْ تَرَا كَهْ صُحْبَتْ دَارِي تَوَانْگَرَانْ دُنْيَا دَارَانْ رَا اَگَرْ اِتِّفَاقْ صُحْبَتْ اُفْتَدْ بِعِزَّتْ وَغَلَبَهْ وَبُزُرْگِي نُمُودَنْ وَالْفُقَرَاءَ
بِالتَّذَلُّلِ وَصُحْبَتْ دَارِي دَرْوِيشَانْ رَا بِخْوَارِي نُمُودَنْ رَامْ شُدَنْ وَتَوَاضُعْ نُمُودَنْ وَعَلَيْكَ بِالتَّذَلُّلِ وَ
الْاِخْلَاصِ وَبَرْ تُو بَادْ تَذَلُّلْ نُمُودَنْ وَخَالِصْ شُدَنْ بِي آمِيزِشْ رِيَا وَنِفَاقْ بَرَايِ خُدَا چُنَانْچِهْ مِي فَرْمَايَنْدْ وَهُوَ دَوَامُ
رُؤْيَةِ الْخَالِقِ اِخْلَاصْ هَمِيشَهْ دِيدَنْ وَمَلْحُوظْ وَمَنْظُورْ دَاشْتَنْ خَالِقْ اَسْتْ وَرِضَايِ اُو وَمَحَبَّتْ اُو بِي طَلَبْ اَغْرَاضْ
وَاَعْوَاضْ وَلَا تَتَّهِمِ اللهَ فِي الْاَسْبَابِ وَتُهْمَتْ مَكُنْ خُدَا رَا دَرْ پَيْدَا كَرْدَنْ اَسْبَابْ تَا تُو هَمْ گُمَانْ نَبَرِي كَهْ اَسْبَابْ بَرَايِ آنْ پَيْدَا
كَرْدَهْ اَسْتْ كَهْ بِي آنْ قُدْرَتْ نَدَارَدْ وَاِينْ تُو هَمْ خَطَاسْتْ چِهْ هَرْ كَهْ اَسْبَابْ پَيْدَا كَرْدْ مُسَبِّبَاتْ رَا نِيزْ پَيْدَا تَوَانَدْ كَرْدْ وَبِتَحْقِيقَتْ
دَرْ خَلْقِ اَسْبَابْ وَتَرْتِيبِ مُسَبِّبَاتْ بُرَانْ ظُهُورْ قُدْرَتْ وَمُخَالَفَتْ بِيشْتَرْ اَسْتْ اَزْ پَيْدَا كَرْدَنْ اَشْيَايِ بِي اَسْبَابْ يَا مُرَادْ اَنْ
كَهْ چُونْ مُبَاشَرَتْ اَسْبَابْ نُمُودِي وَرُوزِي بِدَانْ حَاصِلْ كَرْدِي گُمَانْ مَبَرْ كَهْ اَسْبَابْ عِلَّتْ آنَسْتْ وَنَظَرْ بَرَانْ مَدَارْ بَلْكَهْ پَيْدَا
كُنَنْدَهْ وَرُوزِي رَسَانَنْدَهْ آنْ خُدَاسْتْ وَتَوَانَدْ كَهْ اِينْ وَصِيَتْ تَرْكِ اَسْبَابْ بَاشَدْ چُنَانْكَهْ دَرِ اِبْتِدَايِ حَالْ سَالِكْ بِتَحْقِيقِ
مَقَامِ تَوَكُّلْ مِيكُنَنْدْ گُويَا دَسْتْ زَدَنْ بِاَسْبَابْ تُهْمَتْ نِهَادَنْ اَسْتْ بَرْ خَالِقْ بِعَجْزْ وَتَمَسُّكْ اِلَيْهِ فِي كُلِّ الْاَحْوَالِ
وَدَرْوِيشِي ضَعْفْ وَبِيچَارَگِي آرَسْتَنْ بِخُدَاوَنْدِ هَرْ حَالْ چِهْ دَرْ حَالِ دَرْوِيشِي وَچِهْ دَرْ صُورَتِ تَوَانْگَرِي چِهْ فَقْرْ وَاحْتِيَاجْ بِخُدَاوَنْدِ
هَمِهْ اَحْوَالْ ثَابِتْ اَسْتْ مصرع آنْهَا كَهْ غَنِي شَوَنْدْ مُحْتَاجْ تَرَانَدْ اَمْ وَلَا تُضَيِّعْ حَقَّ اَخِيكَ وَهَلَاكْ مَكُنْ وَ
بِي تِيمَارْ مَگُذَارْ حَقِّ بِرَادَرْ خُودْ رَا اِتِّكَالًا عَلَى مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ مِنَ الْمَوَدَّةِ اَزْ جِهَتِ اِعْتِمَادْ كَرْدَنْ بَرَ اَنْچِهْ

اَلْمَقَالَةُ السَّادِسَةُ وَالسَّبْعُونَ

اَزْ جِهَتِ اِنْكِسَارِي وَبِيچَارَگِي وَبِيمَارِي عَجْزْ وَدَرْمَانْدَگِي وَهَمِيشَهْ دَرْ بَرَانْ مَوْصُوفْ وَمَكْشُوفْ وَدَرْ اِسْبَابْ مَالِكْ هَسْتْ يَعْنِي مَالِكْ اَغْنِيَاءْ
بِتِيمَارْ مَالِكْ غَمْخَوَارِي مَحْوَجَتْ كَرْدَنْ اَزْ نَبَايَانْ غِيَاثُ اللُّغَاتْ

از ارکان طریقت است و عمده است در قمع و قلع شهوات و لذات وَقَطْعِ الْمَأْلُوفَاتِ وَالْمُسْتَحْسَنَاتِ
و بریدن و دور افگندن چیزهای که الفت گرفته است نفس و طبیعت بآن و نیک می پندارند آنرا طبایع خلق
بحسب عرف و عادت وَلَا تَبْتَدِئِ الْفَقِيرَ بِالْعِلْمِ و ابتدا مکن فقیر را که بطلب آمده است بعلم و مواخذه
و مطالبه مکن او را باحکام و مقتضای آن و رعایت آداب و حقوق و تنگ مگیر بروی کار را وَابْتَدِئْهُ بِالرِّفْقِ
و ابتدا کن او را بنرمی و مهربانی و آسانی و مباسطت و اغماض و مسامحت فَإِنَّ الْعِلْمَ يُوحِشُهُ زیرا که مطالبه
باحکام علم در ابتدای صحبت در وحشت و نفرت می اندازد او را وَالرِّفْقَ يُؤْنِسُهُ و نرمی کردن الفت
می آرد و بعد از صحبت بتدریج بی تکلف باین حالت خواهد آمد حکایتی یاد می آید که حضرت شیخ می فرمودند رح
که طالب علمی از هندوستان بمکه در خدمت شیخ ما آمد که لحیه را قصر میکرد یاران هر زمان کاوش می نمودند و ازین جهت
بروی اعتراض میکردند و وی سخت تر میشد و جنگها میکرد شیخ فرمود که او را متوحش نسازید و بگذارید تا در صحبت ما باشد
و بالفعل او را از صحبت ما محروم نگردانید این کار سهل است بیک گفتن آسان میشود چون چند روز گذشت و مانوس
گشت فرمودند بوی که این کار که تو میکنی بد است بعد ازین مکن بمجرد این گفتن باز آمد و دیگر نکرد وَالتَّصَوُّفُ
مَبْنِيٌّ عَلَى ثَمَانِ خِصَالٍ و کار تصوف نهاده شده است بر هشت خصلت اَلسَّخَاءُ لِإِبْرَاهِيمَ سخاوتی
که ثابت بود ابراهیم را علیه السلام که همیشه ضیافت کردی و بذل اموال در محبت حق نمودی وَالرِّضَاءُ لِلْإِسْحَاقِ
رضای بقضای خدا که اسحاق علیه السلام داشت خصوصاً بر قولیکه گویند که ذبیح الله اسحاق بود و این قول در کلام
ایشان در جای دیگر نیز منقول است اَلصَّبْرُ لِأَيُّوبَ صبر ایوب علیه السلام مشهور است که بلائی عظیم بوی نازل
گشت و صبر نمود اَلْإِشَارَةُ لِزَكَرِيَّا گویا مراد بآن مناجات و ندای اوست ندای خفی و عرض شکستگی حال خود
و قبول افتادن آن بدرگاه عزت وَالْغُرْبَةُ لِيَحْيَى و تنهائی و دوری از وطن و تجرد و تضرع و ابتهال و گریه و زاری
که یحیی علیه السلام در درگاه عزت داشت کمتر کسی را بود در خبر است که یحیی دایم در گریه و زاری و انقباض بودی و
عیسی در خنده و انبساط یحیی بعیسی گفت امنیت من مکر الله پس عیسی به یحیی گفت آیست من رحمه الله

ف درجه بدرجه و پایه بپایه چیزی بسوی چیزی شدن یعنی آهسته آهسته کاری کردن ۱۲

ف منع است مواخذه کردن و مطالبه نمودن آداب و حقوق در ابتدا از فقیر طالب علم ۱۲

ف تفصیل هشت خصلت که بمعنی تصوف اند

ف مذاکره عیسی و یحیی ۱۲

پس ترک تقرب لازم نیاید واللہ اعلم کاتب حروف گفت عفا اللہ عنہ کہ در حدیث بخاری و مسلم آمدہ است کہ نزد آن حضرت صلعم قدحی از شیر آمد یا آب پس نخورد از ان شیر و جانب راست وی صلی اللہ علیہ وسلم پسری بود خورد ترین قوم و در روایتی آمدہ کہ آن ابن عباس بود و پیران در جانب دست چپ پس فرمود آن حضرت صلعم یا غلام دستوری میدہی کہ این را بہ پیران دہم آن غلام گفت من ہرگز ایثار نکنم بفضلہ کہ از تو ماندہ ہیچ یکی را یا رسول اللہ پس قدح را ہم بآن غلام داد پس استیذان آنحضرت بر آن بود کہ اگر وی اذن دہد رضی گردد و درست باشد پس از اینجا جواز ایثار مفہوم گردد در تقربات چہ تناول پس خوردہ آن حضرت صلعم از افضل قربات اعظم برکات است مگر آنکہ گفتہ شود کہ آنحضرت آنرا از امور دنیویہ اعتبار فرمودہ استیذان نمودہ چہ ظاہر آن شیر بست کہ بدان تمتع دنیوی حاصل گردد و چون دید کہ ابن عباس مستشعر شد بودن آن طاعت و بقرب دیگر تکلیف نکرد بایثار و تقریر فرمود او را بر ترک آن فافہم وَمُجَانَبَةِ الْإِدِّخَارِ و وصیت مسکینم ترا بکسو شدن و برکرانہ بودن از ذخیرہ کردن مال وَتَرْكِ صُحْبَةِ مَنْ لَيْسَ فِي طَبَقِهِ و ترک دادن یاری کسی کہ نیست در گروہ سالکان راہ و طالبان درگاہ حق وَالْمُعَاوَنَةِ فِي أَمْرِ الدِّينِ وَالدُّنْيَا و یاری کردن مسلمانان را در کار دین و دنیا بشرطیکہ حرام نباشد و زیادتی در دین نیارد وَحَقِيقَةِ الْفَقْرِ أَنْ لَا تَفْتَقِرَ إِلَى مَنْ هُوَ مِثْلُكَ و حقیقت فقر آنست کہ محتاج نشوی بسوی کسی کہ مانند تست از آدمیان کہ محتاج بخدا اند یعنی فقیر حقیقی کہ نخواہد توان کرد فقر الی اللہ است وَحَقِيقَةِ الْغِنَى أَنْ تَسْتَغْنِيَ عَمَّا هُوَ مِثْلُكَ و حقیقت تونگری بی نیاز شدن است از خلق بجہت نیازمندی نجد الپس حقیقت غنا غنا باللہ است از ہر چہ ماسوای اوست حتی از اعمال و طاعات بمعنی عدم اعتماد و اتکا بر آن وَالتَّصَوُّفُ مَا أُخِذَ مِنَ الْقِيلِ وَالْقَالِ و تصوف کہ عبارت است از تہذیب اخلاق و تزکیہ نفوس و ترک التفات بماسوی اللہ و تقرب بدرگاہ مولی و وصول بحضرت وی تعالی و تقدس گرفتہ نشدہ است از گفتگوی علم وَلَكِنْ أُخِذَ عَنِ الْجُوَاعِ لیکن گرفتہ شدہ است از گرسنگی و ریاضت نفس در تناول طعام کہ یکے

از زبان شریف وی برآمد شورش و اضطراب در دلهای حاضران افتاد و جامها پاره کردند و روی بصحرا نهادند

بیت سخن کز دل برون آید بدلها در درون آید سخنهای زبانی جمله بر باد هوا گردد

المقالة الخامسة والسبعون

قال رضی الله عنه اوصیک بتقوی الله وطاعته وصیت میکنم ترا به پرهیز کردن از خدا و به فرمان برداری کردن وی ولزوم ظاهر الشرع ولازم بودن و جدا نشدن از احکام ظاهر شریعت وسلامة الصدر و بی گزندی و رهائی سینه از آفت غل و غش و حسد و کینه و مانند آن وسخاء النفس و جوانمردی نفس وبشاشة الوجه و تازه روئی و خندان روئی و گشاده روئی وبذل الندی و در باختن و نه نگاهداشتن چیزیکه شان او عطا کردنست وکف الاذی و باز داشتن آزار و ایذا نکردن خلق را وحمل الاذی و برداشتن آزار خلق و تحمل کردن از ایشان والفقر و درویشی وحفظ حرمات المشائخ و نگاهداشتن حرمت پیران وحسن العشرة مع الاخوان و خوب کردن آمیزش و صحبت با برادران والنصیحة للاصاغر و اندرز کردن مر خوردانرا وترک الخصومة فی الارفاق و گذاشتن پیکار از رفیقان وملازمة الایثار و لازم گرفتن ایثار و برگزیدن دیگری را بر خود در حق یعنی حق خود را پس انداختن و حق برادر مسلمان را مقدم داشتن و ایثار در حقوق دنیا بود نه در طاعت و مقربات مثلا یکی آب وضو دارد و آنرا بدیگری دهد و خود نماز به تیمم بگذارد و جامه که بدان ستر عورت کند بدیگری بدهد خود برهنه نماز گذارد یا تواضع کند و صف اول و قرب امام را بدیگری بگذارد و خود در صف پسین و دورتر از امام بایستد جایز نبود و محمود نی اما از بعضی ازین قوم ایثار در قربات و طاعات نیز آمده است آن حکایت شنیده باشی که بزرگی تلمیذ خود را وصیت بایثار کرده بود و مجلس عظمی بود ناگاه سائلی آمد برهنه و جامه طلبید تلمیذ شیخ جامه از تن برکشید و بسائل داد شیخ وی اعتراض کرد که آخر ترا نگفته بودم که ایثار کنی چرا نگذاشتی که دیگری جامه بسائل میدادی و این ثواب را احراز میکرد فقها میگویند که ایثار در مقربات راضی شدن است بعدم تقرب الهی مستلزم اعراض است از جناب قرب او تعالی و تقدس و این قوم گویند که این نیز راهی است بسوی تقرب

ویحتمل که مراد بحرکات وجود و حدوث تمامی اشیا باشد بمعنی خروج از قوة بفعل و این معنی شامل تر است و اخفی
الصنع والصنعة و پنهان کرد کار خود را و کار کردن را و اظهر الصنعة بالارادة و پدید گردانید صنعت
را بارادت خود چه علت وجود افعال ارادت است و هو باطن فی غیبه وی سبحانه تعالی باطن است در غیب
ذات خود و ظاهر فی حکمته و قدرته و ظاهر است بظهور آثار حکمت و قدرت وی لیس کمثله
شیء نیست مانند او هیچ چیز اشارتست به تنزیه و بعینیت ذات و هو السمیع البصیر و اوست شنوا و
بینا اشارتست بظهور آثار صنع او در عالم شهادت و لقد اظهر فی هذا الکلام من اسرار المعرفة
و تحقیق ظاهر کرده است ابن عباس رض درین کلام از اسرار معرفت ما لا یظهر الا من مشکوة
فیها مصباح آنچه ظاهر نگردد مگر از سینه که در وی دل روشن است تلمیح است بکریمه الله نور السموات والارض
مثل نوره کمشکوة فیها مصباح که تمثیل است مر ظهور نور حق را در دل مومن امره رفع ید العصمة
بابتهال شان ابن عباس برداشتن دست عصمت است که کنایت است از دست مبارک حضرت رسالت پناه
صلعم بدعا و تضرع برای ابن عباس در زمان صغر سن وی که فرمود اللهم فقهه فی الدنیا و علمه التاویل
خداوندا دانا گردان او را در دین و تعلیم کن او را تاویل قرآن تاویل گاهی بمعنی صرف کلام از ظاهر افتد بمقابل تفسیر
و گاهی بمعنی ما یؤل الیه که حقیقت معنی که مراد خداست چنانکه فرمود و ما یعلم تاویله الا الله انا لنا الله برکاتهم
عطا کند ما را خدای تعالی برکتهای این قوم را که اصحاب رسول الله و تابعان ایشانند و دانایان دین و دریابندگان
اشارات کلام ربانی اند و حشرنا فی زمرتهم و برانگیزاند ما را در گروه ایشان در بهجت الاسرار بسندی که از
مشایخ وارد می آرد که روزی قاری آیتی از قرآن مجید در مجلس وی رض برخواند پس وجهی در تفسیر آن بیان فرمود
و وجهی دیگر و دیگر تا یازده وجه و تا اینجا علم حاضران مجلس همراه بود بعد از آن در بیان وجوه دیگر شروع نمود تا تمام
اربعین وجه افاده فرمود و هر وجه را سندی باتصال رسانید و بر هر وجه دلیلی و هر دلیلی را تفصیلی داد که موجب
تعجب و تحیر حاضران گردید بعد از آن فرمود معنی اتصال رجعنا الی الحال لا اله الا الله محمد رسول الله این کلمه

له ترجمه خدا نور آسمانها و زمین و مثال نور وی در قلب مسلمان اینست مانند طاقی که در آن چراغ است فتح الرحمن

خدای یعنی هر چیز مظهر اسمی است از اسمای الٰهی و هر اسمی مبدا تعین هر چیز است که مربی اوست
وَاسْمُ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ اِسْمِهِ و نام و نشان هر چیز اثریست از اسم وی تعالی فَاِنَّمَا اَنْتَ بَيْنَ اَسْمَائِهِ
وَصِفَاتِهِ وَاَفْعَالِهِ پس نیستی تو مگر اثری پیدا شده میان اسمای حق و صفات او و افعال او بَاطِنًا بِقُدْرَتِهِ
پوشیده در قدرت حق که در مرتبه امکان و ماهیت است وَظَاهِرًا بِحِكْمَتِهِ و پیدا در حکمت وی که در مرتبه فعل
و وجود است ظَهَرَ بِصِفَاتِهِ وَبَطَنَ بِذَاتِهِ ظاهر است حق سبحانه بصفات خود و باطن است در مرتبه ذات که هیچ ادراک
بکنه آن نرسد حَجَبَ الذَّاتَ بِالصِّفَاتِ پوشیده است ذات خود را بصفات خود چه صفت پرده ذات است و ادراک
ذات بی صفت ممکن نیست بلکه مدرک همان صفت است و ذات مبهم بر سبیل ابهام در ضمن آن منظور و مشهود مثلاً قادر است
که مر او را قدرتست و عالم آنکه مر او را علم است و هکذا پس مشار الیه ذات است و او در جمیع صفات یکی است تو که
چیزی را به بینی چه در مینایی سیاه است یا سفید است دراز است و کوتاه است نرم است و سخت است این همه صفات
ذات آن یکی که آنها محمول میشوند بران غایت آنکه یکی را نظر بصیرت و توجه باطن بران یکی است و گرفتار اوست
و تعدد این مفهومات از نظر شهود او ساقط و اگر ملحوظ است به تبع و طفیل خواهد بود و دیگری بهمین کثرت و تعدد گرفتار
است و ملاحظه ذات به تبع دارد و شخص اول اگر بشنود قادر عالم سمیع بصیر لطیف خبیر همان یک ذات ملحوظ قصدی او افتد و این
مفهومات ساقط و دوم را که نظر قصدی بر همین مفهومات متعدده باشد و ملاحظه ذات تابع فرضا اگر نه سابقه علم می بود که اینها صفات یک ذات
اند روا میداشت که اینجا ذوات متعدده باشند و در هر دو صورت صفت پرده ذات است و لیکن یکی را نظر بر همان پرده است
و دیگر برابر آنکه در پرده است و شتان ما بینهما وَحَجَبَ الصِّفَاتِ بِالْاَفْعَالِ و پوشیده است صفات را بافعال و افعال پرده
صفات ساخته و صفات مکشوف میگردد از افعال چنانکه ذات مشهود میگردد از صفات وَكَشَفَ الْعِلْمَ بِالْاِرَادَةِ
و کشاده نموده است علم را بارادت چه علم او مخفی است و کسی را بران اطلاع نه و چون چیزی را اراده گردد بوجود آمد منکشف گشت که
علم او این بود وَاَظْهَرَ الْاِرَادَةَ بِالْحَرَكَاتِ و پدید گردانیده ارادت را بحرکات که عبارت از افعال بندگان و
جنبش مخلوقات است چه اراده نیز معلوم نمیشود مگر از افعال ایشان که هر چه کردند معلوم شد که ارادت حق این بود و

حفظ دین و حمایت حق و نصیحت خلق چنانکه در صورت جرح و تعدیل بظن غالب بی شبهه مستحسن و محمود است غایت آنکه طریق علم بآن درینجا کشف و یقین دلی است و گویا که اشاره صراط مستقیم بهمین طریق توقف و تسلیم است که طریق آن توسط و اعتدال است چنانکه گفته اند اسلم تسلم والله اعلم و این کلام را تحقیقی است که در رساله مرج البحرین بتفصیل گفته شده است فلیطلب ثمه و بالله التوفیق

المقالة الرابعة والسبعون

قال رضی الله عنه اول ما ینظر العاقل فی صفة نفسه نخست نظر و تامل کردن عاقل در احوال ذات خود است از تغییر و تبدیل و اختلاف احوال و اوضاع و احتیاج و سائر لوازم امکان و حدوث و ترکیب و در ترکیب وجود بدن خود که هر عضوی در جای خود نشسته و برای کاری تعین یافته و متضمن حکمتهای غریب و دقیق و مصلحتهای عظیم نفیس آمده ثم فی جمیع المخلوقات والمبدعات بعد از ان نظر و فکر کردن در همه آفریدگان و نو پدید آوردگان فیستدل بذلک علی خالقها و مبدعها پس دلیل جوید بوجود صفت خود و وجود صفات مخلوقات و مبدعات بر وجود آفریدگار و نو پدید آرنده ایشان و صفات وی لان فی الصنعة دلالة علی الصانع زیرا که بدرستی در کار و پیشه دلالت ست بر وجود کارگر و پیشه ور و فی القدرة المحکمة آیة علی الفاعل الحکیم و در وجود مقدورات که استوار و متین و متیقن اند یا در قدرت محکمه که ثابت میشود بدلیل اتقان و احکام مقدورات نشان است بر وجود فاعل که حکیم است و رعایت حکمت میکند در آفرینش اشیا و حکمت مستلزم جمیع صفات است از حیات و علم و قدرت و ارادت و جز آن فان الاشیاء کلها موجودة به زیرا که بدرستی همه چیز موجود است بصنع حکیم و قدرت و قیومیت وی و فی معناه ما ذکر عن ابن عباس رضی الله عنهما و بمعنی اینست انچه نقل کرده شده است از عبد الله بن عباس رضی الله عنهما فی تفسیر قوله در بیان مراد قول خدایتعالی که اینست و سخر لکم ما فی السموات و ما فی الارض جمیعا منه و فرمانبردار و رام گردانیده است پروردگار تعالی برای شما چیزی را که در آسمانهاست و چیزی را که در زمین است همه از خود فقال پس گفته است ابن عباس فی کل شیء اسم من اسمائه در هر چیز نامی است از نامهای

المقالة الرابعة والسبعون

متین بفتح استوار و محکم و یکی از اسماء رسول الله صلی الله علیه وسلم ۱۲ غیاث

باطن و ظاهر فیکون فرضه فیها السکوت والتسلیم پس میباشد واجب وقت آن منکر بر ولی خاموش
بودن و اعتراض نا کردن و تسلیم نمودن چه توقف و سکوت در محل تردد و حیرت لازم است و طلب المساغ
لذلک فی الشرع والجواز و جستن تاویل و توجیه که آنرا صورت جواز در شرع پیدا کند لا الاعتراض
علی الرب والولی الطعان لافترائه وکذبه اعتراض کردن بر پروردگار تعالی و بر ولی که طعن
و انکار کننده است افترای آن مدعی و دروغ او را کذبه حقیقت سبب اعتراض بر پروردگار و انحطاط او میگردد و قد یکون
ذلک سببا لافلاعه وتوبته و گاهی میگردد و آن ذکر کردن ولی و قبایح و معائب و عار و باطلاع آن مدعی را سبب
از بیخ بر آوردن شجرهٔ نفاق و کذب وی و توبه کردن او از آن و رجوعه عن جهله وحیرته و سبب
باز گشتن آن مدعی از جهل خود و حیرت که در کار خود دارد و تواند که این ضمائر راجع بمنکر بود که انکار ولی میکند در غیبت
و ذکر معائب و ذلک اشارة بسکوت و تسلیم است یعنی شاید که سکوت و تسلیم و توقف سبب آمدن و توبه کردن
از انکار ولی گردد فتکون کرامة للولی پس میباشد ذکر قبایح حمله کردن و جهاد نمودن از ولی در دین خدا
و نفعا للمغرور والهالک لغروره وروعونته و می باشد سبب نفع مر این مغرور نفس را که هلاک
شونده است بغرور خود و حماقت و سبکی خود والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم
و خدای تعالی رهنمائی میکند کسی را که میخواهد بسوی راه راست اشارت است بغموض و خفای این مسئله و انجال
و بودن وی و وجای لغزیدن اقدام و حیرت افهام در غیبت کردن ولی آن مدعی را بحکم علم و کشف خود و اطلاع
بر مضمر باطن و نیت وی و انکار کردن مردم بر آن ولی و خطا و صواب ایشان در آن و درین کلام تنبیه است
بر منع از مبادرت بر د و انکار بر افعال و اقوال اهل تحقیق و ارباب احوال اگرچه بظاهر مفهم نیاید و منکر نماید
و وجوب توقف و سکوت و تسلیم در آن و توجیه و تاویل و تطبیق آن بظاهر شریعت زیرا که ایشان را در آن بنیات
و مقاصد است که از نظر عوام پنهان است اگرچه اتباع آن پیش از ظهور مطابقت و موافقت شرع نیز جایز نیست
خود در ما نحن فیه وجه آن ظاهر است چه غیبت و ذکر عیوب و نقائص را محل و مواضع هست که در آنجا جائز است از برای

غموض بفتحتین ضد واضح مشکلات ناقص علم و بیان اللغات

پس نسبت کرده میشود بسوی این ولی خدا که ذکر عیوب و وقاحت آن کذاب میکند غیبت فَیُقَالُ اَیَغْتَابُ
الْوَلِیُّ وَهُوَ یَمْنَعُ مِنْهَا آیا عیب میگوید و غیبت میکند ولی و حال آنکه ولی منع میکند مردم را از غیبت
کردن پس خود چون غیبت مردم میکند اَیَذْکُرُ الْغَائِبَ وَالْحَاضِرَ بِمَا لَمْ یَظْهَرْ عِنْدَ الْخَوَاصِّ
وَالْعَوَامِّ آیا جائز است که ذکر کند ولی کسی را که غائب است یا حاضر است بعیبهائیکه پنهانی است نزد خلق از خاص
و عام پس اعتراض و انکار میکنند مردم برین ولی که عیبهای آن مدعی کذاب ظاهر میکند فَیَصِیْرُ ذٰلِکَ الْاِنْکَارُ
فِیْ حَقِّهِمْ کَمَا قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ پس میگردد آن انکار بر ولی در حق منکران مشابه آنکه گفته است خدای تعالی
در باب خمر و میسر بعد از اثبات اثم و نفع مردم در آنها وَاِثْمُهُمَا اَکْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا و بزه شراب و قمار کلان
تر و بیشتر است از سودی که مردم را در آنها است همچنین این انکار مردم برین ولی سودی دارد باعتبار ظاهر که انکار عیب
گفتن و غیبت کردن مردم مینماید اما در باطن عزت حق و حمیت دین از دست میدهند و خدا را از خود ناراضی
میگردانند چنانکه می فرمایند فِی الظَّاهِرِ اِنْکَارُ الْمُنْکَرِ در ظاهر حال این انکار مردم برین ولی نیک مینماید که انکار
عیب است و آن انکار امریست که منکر است در شرح وَفِی الْبَاطِنِ اِسْخَاطُ الرَّبِّ وَالْاِعْتِرَاضُ عَلَیْهِ
و در باطن در خشم آوردن و ناراضی ساختن است پروردگار را و اعتراض کردنست بر وی زیرا که آن ولی منع و انکار
آن مدعی که میکند برای غیرت حق و حمیت دین و نصیحت مسلمانان میکند چنانکه محدثان جرح روات مینمایند
و وی بر حقیقت حال مطلع است بی شبهه و چون بعد از موعظت و نصیحت هنوز اصرار میکند گویا که نسبت بوی
حکم مجاهر که جلباب حیا از روی حال افگنده است دارد و هر که معامله با مسلمانان میکند و میخواهد که دغا و فریب دهد
و ایشان مطلع نیستند بر حقیقت حال وی و یکی دیگر مطلع است بران او را میرسد بلکه مستحب است که مطلع گرداند
ایشان را بر حقیقت حال وی و بالجمله غیبت و ذکر قبائح این مدعی نسبت بعامه که بر حقیقت حال مطلع نیستند
و نسبت باین ولی که مطلع است بران باطلاع دادن حق تعالی و کشف کردن حقیقت حال او را بحسب ظاهر محل
توقف و تردد می افتد فَیَصِیْرُ حَالُهُ الْحَیْرَةُ پس میگردد حال منکر ولی حیرت و توقف باعتبار تعارض

قمار بکسر اول در عربی هر بازی که در آن شرط و گرو بندند و هر بازیکه در آن زر و شرط داده و گرفته شود و بضم اول نام شهریست در منتهای هندوستان قریب دریای شور بطرف جنوب که عود خوب در آنجا پیدا میشود ۱۲ غیاث اللغات

بیرونی و درونی و کیف یدعی التوحید مع الشرک و چگونه دعوی کرده میشود توحید با وجود شرک
و الشرک کفر مبعد عن قرب الله و شرک اگرچه خفی باشد کفر طریقت است که دور اندازنده است از
جناب قرب حق و هو صفة العدو الشیطان اللعین و شرک صفت دشمن خدا است که شیطان
رانده شده است و دور انداخته شده از درگاه رحمت است و المنافقین المقطوع لهم بالدرک
الاسفل من النار و صفت منافقان است که قطع و جزم حکم کرده شده است برای ایشان باندختن
در تگ پایان تر از دوزخ و الخلود فیها و قطع کرده شده است همیشه بودن در دوزخ و چون منافق بعیت
را جای در اسفل نار است منافقان طریقت را نیز جای در اسفل درکات قطعیت و هجران خواهد بود فیجری علی
لسان العلی ذکر عیوبه و افعاله الخبیثة پس روان میگردد بر زبان آن ولی ذکر عیبها آن مدعی
و کارهای پلید و وقاحته بعرایض دعاویه و ادعائه احوال الصدیقین و ذکر غایت بیشرمی
او بدعویها پس دعوی کردن وی احوال مردانی را که در نهایت راست گفتاری و راست کرداری اند و مزاحمته
للفانین فی قدر الله و فعله و المرادین و انبوهی کردن و در آمدن و شرکت جستن او با وجود بقای
نفس و هوا مر کسانی را که فانی نیست شده اند در قدر خدا و فعل وی و مراد و محبوب درگاه حق اند علی وجه
الغیرة لله عز و جل مرة گروان میگردد ذکر قبایح و عیوب او بر زبان ولی خدا گاهی بروجه غیرت برای خدا و حمیت
دین او که چون اینچنین هتک عظمت حق و حرمت دین کرده شود و علی وجه الانکار له و الموعظة
له اخری و گاهی بر طریق منکر شدن مر او را که چرا این قباحت و وقاحت میکنی و پند دادن مر او را که مناسب
و لائق نیست از تو اینکار و علی وجه الغلبة بفعل الله عز و جل و ارادته و شدة غضبه
علی الکذاب المکذب اخری و گاهی بر طریق غلبه و سطوت و تمسک و اقتدا بفعل خدا و ارادت او و سختی
خشم وی بران دروغ گوی نسبت بدروغ کننده احکام دین را و المکذب بفتح دال احتمال دارد که تکذیب کرده شده
از جانب حق و خلق و شان او انیست که تکذیب کرده شود و فیضاف الی ولی الله عز و جل غیبته

۱ در بعضی نسخها
۲ در بعضی نسخها
۳ در بعضی نسخها
۴ در بعضی نسخها

پس نمی شنود از جزوی عِنْدَهٗ شُغْلٌ عَنِ النَّظَرِ اِلٰی غَیْرِ مَحْبُوْبِهٖ وَاشْتِهَائِهٖ نزد وی مشغولی و
باز ماندن است از نظر کردن بسوی غیر محبوب و از خواستن و خوش داشتن غیر محبوب فَهُوَ فِیْ مَعْزِلٍ عَمَّا
الْعَالَمُ فِیْهِ پس وی در دور و بیگانه است از هر چیزی که اهل عالم در آنند فَاِذَا رَاَیْتَهٗ وَقَدْ دَخَلَ السُّوْقَ
فَسَاَلْتَهٗ عَمَّا رَاٰی فِی السُّوْقِ پس چون بینی تو او را و حال آنکه تحقیق در آمده است بازار را پس پرسی تو او را
از چیزیکه دیده است در بازار یَقُوْلُ مَا رَاَیْتُ شَیْئًا میگوید ندیده ام من چیزی را اَعْنِیْ قَدْ رَاَی
الْاَشْیَاءَ اَرِیْ تحقیق دیده است آن چیزها را لٰکِنَّهٗ رَاٰهَا بِبَصَرِ رَاْسِهٖ لیکن دیده است آنها را بچشم
سر خود لَا بِبَصَرِ قَلْبِهٖ نه بچشم دل خود وَنَظَرُهٗ هٰهُنَا نَظْرَةُ فُجَاءَةٍ و نگاه کرده است بآن نگاه کردن ناگهانی
لَا نَظَرَ شَهْوَةٍ نه نگاه کردن میل و محبت نَظَرَ صُوْرَةٍ لَا نَظَرَ مَعْنًی نظر دیدن صورت نه دیدن معنی
نَظَرَ الظَّاهِرِ لَا نَظَرَ الْبَاطِنِ نظر ظاهر نه نظر باطن فَبِظَاهِرِهٖ یَنْظُرُ مَا فِی السُّوْقِ پس بظاهر خود می بیند
بسوی چیزیکه در بازار است وَبِقَلْبِهٖ یَنْظُرُ اِلٰی رَبِّهٖ و بدل خود می بیند بسوی صنعت پروردگار خود عزوجل
اِلٰی جَلَالِهٖ تَارَةً می بیند بسوی صفات جلالیه و قهریه وی تعالی و در یابد از آن یکبارگی و رَاٰی جَمَالَهٗ تَارَةً
اُخْرٰی و بسوی صفات جمالیه لطیفه وی تعالی بار دیگر بشاهد انوار و آثار این صفات وَمِنْهُمْ مَنْ اِذَا دَخَلَ
السُّوْقَ اِمْتَلَاَ قَلْبُهٗ بِاللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ رَحْمَةً لَهُمْ و بعضی از ایشان کسی است که چون در آید بازار را
پر میگردد دل او بفعل خدا و ارادت او از روی مهربانی و شفقت مر اهل سوق را فَتَشْغَلُهُ الرَّحْمَةُ لَهُمْ پس باز میدارد او را
مهربانی کردن مر ایشان را عَنِ النَّظَرِ اِلٰی مَا لَهُمْ وَبَیْنَ اَیْدِیْهِمْ از نگاه کردن بسوی چیزیکه مر ایشان راست
و در پیش ایشان است فَهُوَ مِنْ حِیْنِ یَدْخُلُ اِلٰی حِیْنِ خُرُوْجِهٖ پس وی از زمان در آمدن تا زمان
بر آمدن وَفِی الدُّعَاءِ وَالْاِسْتِغْفَارِ وَشَفَاعَةِ اَهْلِهٖ و در دعا کردن و آمرزش خواستن و عفو خواستن گناه اهل سوق
وَشَفَقَةٍ وَرَحْمَةٍ و در مهربانی کردن ست مر ایشان را در کار دنیا و آخرت از جهت مشغول بودن ایشان به بیع و تجارت
و حساب و کتاب معامله دنیا و باز ماندن بآن از ذکر حق و تفرغ و تجرد برای آن چنانچه غالب احوال اهل سوق

ونزدیکست که ہلاک گردد بآن شہوات ولذات ومیل کردن بران رجعت الی عقلہ ودینہ باز میگردد بسوے
عقل خود ودین خود وتصبر وتکلف وبزور صبر میکند وخود را بران میدارد وتجرع مرارۃ ترکہا وی آشامد
لکن گذاشتن شہوات ولذات را فھو کالمجاھد ینصرہ اللہ تعالی علی نفسہ وطبعہ وھواہ
وشھوتہ پس آنکس ہمچو مرد جہاد کنندہ است یاری میدہد او را خدای تعالی بر نفس وے وطبع وے وہوا وی وشہوت وے
ویکتب لہ الثواب الجزیل فی الاخرۃ ومی نویسد برائے وی ثواب بسیار در آخرت کما جاء فی بعض
الاخبار عن النبی چنانکہ آمدہ است در بعضی اخبار از پیغمبر صلعم انہ قال کہ وی فرمودہ است یکتب للمؤمن
بترک شھوۃ نوشتہ میشود مر مسلمان را بگذاشتن ہر شہوت نفس عند العجز عنہا او عند القدرۃ علیہا
نزد درماندگی وناتوانی از ان شہوت یا نزد توانائی وی بران سبعون حسنۃ ہفتاد نیکی او کما
قال یا بعبارتی کہ فرمودہ است آن حضرت ونوشتن حسنات بترک شہوات نزد قدرت خود ظاہر است اما نزد عجز
وناتوانی کمال فضل ورحمت اوست ونیز نفرت قلبی وعدم تعلق بآن قبیحست اگرچہ بفعل بوجود نتواند آورد وظاہر آنست
کہ شہوت اینجا شامل مباحات نیز باشد کہ اگر آنرا بنیت تقرب وتزہد در دنیا ترک کند ثواب دہد رجیا بدود راصل مسئلہ
کتاب خود مراد شہوات مباحہ است چنانکہ در بیان ضرب ثالث ظاہر میگردد ومنہم من یتناولہا و
یتلبس بہا وبعضی از ایشان کسی است کہ میگیرد آن شہوات ولذات را ومخالطت میکند بآن ویحصلہا
بفضل نعمۃ اللہ ومحصل میکند آنرا بفضل وکرم ونعمت خدای عزوجل التی عندہ من سعۃ الدنیا
والمال نعمتی کہ نزد اوست از فراخی دنیا ومال ویشکر اللہ عز وجل علیہا وشکر میگوید خدای عزوجل
را بران شہوات یا بر سعت دنیا ومال ومنہم من لا یزری ولا یشعر بہا وبعضی از ایشان کسی است
کہ نمی بیند آن شہوات ولذات را کہ در بازار ہاست وشعور ندارد بآن فھو اعمی عما سوی اللہ عز وجل
پس آنکس چندان مشغول است بیاد خدا کہ غافل است از ہر چہ جز خداست گویا کور است از ان فلا یرای
غیرہ پس نمی بیند جز او را واصم عما سواہ فلا یسمع من غیرہ وکر است از چیز یکہ جز او است

بلا فرستادن وصبر ورضا وموافقت بآن نمودن کشاده میشود ودور گردانیده میشود از ایشان بلا ویواصلوا
بالنعیم والفضل والدلال وپیوسته گردانیده میشوند به نعمت وبه نیکی وناز الی اللقاء ابد الآباد
تا رسیدن بدرگاه حق وپیش آمدن بوی تا آخر زمانهای بی نهایت **بیت** بفقر ونیستی یکدو روزه خوش
میباش که یار خود ز کرم عذرخواه ما گردد **بیت** دوشم کرمش داد نویدی که معالی غافل نیم از حال تو
غمناک نباشی

المقالة الثانية والسبعون

قال رضی الذین
یدخلون الاسواق من اهل الدین والنسک آنکسانی که در می آیند بازارها را از اهل دین و
عبادت فی مخرجهم الی اداء اوامر الله تعالی من صلوة الجمعة والجماعات در وقت
برآمدن ایشان بسوی گذاردن فرمودهای خدا از نماز جمعه ودریافت جماعتهای نماز در مسجدها که در جانب بازار
باشند وقضاء حوائج تعرض لهم فیها برای روا کردن حاجتها که عارض میگردد مر ایشان را در بازارها علی
اضرب برچند گونه اند آن درآیندگان در بازار منهم من اذا دخل السوق ورای فیه من انواع
الشهوات واللذات بعضی از ایشان کسی است که چون می درآید بازار را ومی بیند در وی گوناگون شهوتها
ولذتها تقید بها بند میشود بآن وعلقت بقلبه ومی آویزند آن شهوات ولذات بدل وی فافتتن
پس فتنه وآزمایش می افتد ومیرود عقل وی وکان ذلک سبب هلاکه ومیگردد آن سبب هلاک آنکس
بوقوع در شهوات وتعلق بآن وترک دینه ونسکه ومیگردد سبب گذاشتن دین وی وعبادت وی ورجوعه
الی موافقة طبعه واتباع هواه وسبب بازگشتن وی بسوی سازگاری طبع وپیروی کردن هوای نفس او را
الا ان یتدارکه الله مگر آنکه دریابد او را خدای عزوجل برحمته وعصمته بمهربانی خود ونگاهداشتن
خود آنکس را از موافقت طبع واتباع هوا واصباره ایاه عنها وصابر گردانیدن خدای تعالی او را از آن
شهوات ولذات فیسلم پس سلامت می ماند از آفت موافقت طبع واتباع هوای نفس ومنهم من اذا
رای ذلک وبعضی از ایشان کسی است که چون بیند در بازار لذات وشهوات را وکاد ان یهلک بها

مردمانیم از روی محنت و بلا و آزمایش حق ثُمَّ الْاَمْثَلُ فَالْاَمْثَلُ بعد از انبیای هر که فاضلتر و گرامی‌تر
و نزدیک‌تر بالا و محنت و ریاضت وی سخت‌تر و افزون‌تر و قال صلی الله علیه وسلم اَنَا اَعْرَفُکُمْ
بِاللّٰهِ وَاَشَدُّکُمْ مِنْهُ خَوْفًا من شناساترین شما ام بخدا و سخت‌ترین شما ام در ترسیدن از وی تعالی
و در حقیقت خوف و هیبت از معرفت خیزد بصفات حق که لا اُبالی و لا یسالُ است و هرگز این خوف با وجود
مواعید صدق بیرون نرود **بیت** گر شمهای تو از بس کبریاست رنگ آمیزد نه آشتی تعوذ اندکشی جنگ تراست
فَکَیْفَ یُبْتَلَی الْمَحْبُوْبُ وَیُخْلَفُ الْمُدَلَّلُ الْمُرَادُ پس معلوم شد که چگونه مبتلا گردانیده میشود کسی که
محبوب درگاه اوست و ترسانیده میشود آنکه بناز و نعمت پرورده شده است و مراد و مطلوب حضرت اله است
وَلَمْ یَکُنْ ذٰلِکَ اِلَّا لِمَا اَشَرْنَا اِلَیْهِ مِنْ بُلُوْغِ الْمَنَازِلِ الْعَالِیَةِ فِی الْجَنَّةِ و نیست آن ابتلاء
و تخویف مگر از جهت آنچه اشارت کردیم بآن از رسیدن مرتبهای بلند و قرب و وصول نزد خدای تعالی و گردد دنیا
در ظهور آن توقف و تاخیری رود و وجود آن در بهشت متیقن و متعین است لِاَنَّ الْمَنَازِلَ فِی الْجَنَّةِ لَا تُشْتَدُّ
وَلَا تُرْفَعُ اِلَّا بِاَعْمَالٍ فِی الدُّنْیَا زیرا که مرتبتها در بهشت برافراشته نمیشود و بلند گردانیده نمیشود مگر بعملهای
که در دنیا کرده اند هر چند اعمال در دنیا بیشتر درجات در آخرت زیاده‌تر و هر چند اعمال صافتر و پاکیزه‌تر درجات بلندتر
و برافراشته‌تر اَلدُّنْیَا مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ دنیا کشتزار آخرت است هر چه آنجا بکاری در آنجا بدروی
وَاَعْمَالُ الْاَنْبِیَاءِ وَالْاَوْلِیَاءِ بَعْدَ اَدَاءِ الْاَوَامِرِ وَانْتِهَاءِ النَّوَاهِیْ اَلصَّبْرُ وَالرِّضَاءُ وَالْمُوَافَقَةُ
فِی حَالَةِ الْبَلَاءِ و کارهای پیغمبران و دیگر دوستان خدا که پیروان ایشان اند پس از گذاردن و بجا آوردن فرمودهای
خدا و باز آمدن از نافرمودهای وی سبحانه صبر کردن و راضی بودن و موافقت نمودنست در حالت بلاء و آزمایش
خدا بحقیقت این صفات نیز واجب اند چنانکه نماز و روزه و واجبات دیگر زیرا که امر بهمه واقع شده و وعید بر ترک
آنها وارد گشته و معنی وجوب و فرضیت همین است لیکن مراد با وامر و نواهی در اینجا اعمال جوارح است ثُمَّ
یُکْشَفُ عَنْهُمُ الْبَلَاءُ بعد از آن بسنت الهی و فضل و کرم نامتناهی وی تعالی ایشان را جاری است که بعد از

خوف و هیبت از معرفت خیزد ۱۲

اعمال الانبیاء والاولیاء ۱۲

پیغمبران زیرا که حرص آنحضرت بر اظهار دین و ایمان کافران و توحید مشرکان بیشتر از همه بود لاجرم بکفر و شرک ایشان
او را بیشتر ایذا کرده میشد و نیز چون وجود شریف وی لطیف تر و نازکتر از همه بود لاجرم ایذا و آزار دیگری موثر تر می افتاد
رباعی نازک بدنی کش ز گل آزار شود ۔ از باد سحر سنبلش افگار شود ۔ بنگر چه رسد بپای سیمینش که راه ۔ از دست
ستمگران پر از خار شود ۔ و در خبر آمده است که چون بعد از فوت ابو طالب و خدیجه اذیت کفار نسبت بحال آنحضرت
وی مضاعف شد آنحضرت صلعم از مکه بطائف رفت تا اشراف ثقیف را راه دعوت کند از اهل طائف مساعدتی
و موافقتی نیافت بلکه غلامان و بیخردان خود را اغوا نمودند تا حضرت را دشنام میکردند و سنگها میزدند و اندام
نازک او را خون آلوده گردانیدند **بیت** ز دار اغیار و ز دیوار سنگ یار می آید ۔ بلای و درد مندان از در و دیوار می آید
و خون از زخمها بر زمین می افتاد هر دو با زوی او را گرفته میخرامیدند و خون میرفت باز سنگریزه میکردند و خندیده
میزدند و زید بن حارث که در ملازمت شریف بود خود را سپر آنحضرت میساخت تا سر و پای وی تمام بشکست و مجروح شد
در صحیحین آمده که آنحضرت فرمود که در آن وقت که از دعوت ثقیف برگشتم سر فرو افگنده مهموم و محزون بودم ناگاه سر
برداشتم و ابر پاره را دیدم که مرا سایه کرده و در وی جبرئیل است پس ندا کرد مرا و گفت که پروردگار تو شنید آنچه گفتند و دید
آنچه کردند اکنون ملک جبال را بر تو فرستاده است اگر فرمائی آخشبین را که نام دو کوه است و مکه در میان آنها آباد است
بر ایشان برهم زنم و یکبارگی همه ایشان را درهم شکنم و هلاک گردانم فرمود لا و الله امید وارم که از اصلاب ایشان کسی بیرون آید
که پروردگار را بوحدانیت پرستد این آزارها بود که از اغیار میدید و آنچه در ذات شریف از بلا و محنت فقر و فاقه میرسید
زیاده بر آن بود که توان گفت می فرماید **وَلَقَدْ أَتَىٰ عَلَيَّ ثَلَاثُونَ مِنْ بَيْنِ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ** و هر آینه تحقیق آمده
و گذشته است بر من سی روز و شب **وَمَا لَنَا طَعَامٌ** و نبود مارا و اهل خانه ما را خوراک **إِلَّا شَيْءٌ يُوَارِي إِبْطَ بِلَالٍ**
مگر چیزی اندک که می پوشید آنرا بغل بلال که از بازار خریده می آورد آنقدر که چون بلال رضی الله عنه در بغل کرده
می آورد پیدا نمی شد که در زیر بغل او چیزی هست از جهت غایت قلت **وَقَدْ قَالَ النَّبِيُّ** و تحقیق گفته است
پیغمبر **صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَا مَعَاشِرَ الْأَنْبِيَاءِ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً** ما گروه پیغمبران سخت ترین

فی مضاعفة شدن اذیت کفار نسبت بحال آنحضرت بعد از فوت ابو طالب و خدیجه
ثقیف قبیله ایست دوم که قدیم بسیار دیرین در میان عرب بالکر و تشدد اتفاق نیز آمده و ۱۲ منه
مساعدت بضم میم و فتح تحتین و فتح عین مهملة یاری کردن از کم ۱۲ منه
مهموم اندوهگین
حیات الحیوان

وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ و خدا میداند حقیقت خیر و شر را و شما نمیدانید گاهی خیر را شر می پندارید و گاهی
شر را خیر اعتقاد میکنید يُخْتَارُ لَكَ الْاَعْلٰى وَالْاَسْنٰى وَالْاَرْفَعُ وَالْاَصْلَحُ برمیگزیند برای تو آنچه اعلی است
در دنیا و اسنی است در دین و ارفع است در آخرت و نیک و سزاست بحال تو وَاَنْتَ يَأْبٰى و تو ابا داری از آن و
نمیخواهی آنرا بدانکه این هر چهار لفظ بیک معنی آید و سنا بمد بلندی و بقصر روشنائی است و مکرر گفته ایم که الفاظ مترادف
درین کتاب شریف بسیار واقع اند مقصود بآن تاکید است تا هر یک متعلق است بچیزی دیگر و محمول است بر امری که
مغایر دیگر است چنانچه در اثنای ترجمه اشارتی بآن کرده شده است فَاِنْ قُلْتَ كَيْفَ يَصِحُّ اِبْتِلَاءُ الْمُرَادِ
پس اگر گوئی تو و اشکال آری که چگونه درست آید مبتلا گردانیدن کسی که مراد و محبوب است مَعَ هٰذَا التَّقْسِيْمِ
وَالْبَيَانِ باین تقسیم که کردند و بیانی که فرمودند مَعَ اَنَّ الْاِبْتِلَاءَ اِنَّمَا هُوَ لِلْمُحِبِّ بآنکه ابتلا نیست مگر برای
محب و طالب که محنت و بلا و شدت و صعوبت لائق بحال اوست تا تربیت و تهذیب و تادیب او بدان حاصل گردد
وَالْمُدَلَّلُ اِنَّمَا هُوَ الْمَحْبُوْبُ و ناز و نعمت داشته شده نیست مگر محبوب پس چون روا باشد که گفته شود
و اگر مرادی نیز بلا فرستاده میشود بر تو يُقَالُ لَكَ گفته میشود مر ترا در جواب این سوال ذَكَرْنَا الْاَغْلَبَ
اَوَّلًا ذکر کردیم اولا آنچه غالب تر و بیشتر است وجود و وقوع آن وَسَمَرْنَا بِالنَّادِرِ الْمُمْكِنِ ثَانِيًا و حکایت کردیم
ثانیا بآنچه نادر الوقوع است و ممکن است وجود آن و سمر در لغت افسانه گفتن است و از گفتن سخن نادر قلیل الوقوع تعبیر
بدان کردند لَا خِلَافَ اِنَّ النَّبِيَّ هیچ خلاف در آن نیست در آنکه پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ سَيِّدَ
الْمَحْبُوْبِيْنَ بود مهتر و بهتر محبوبان حق وَكَانَ اَشَدَّ النَّاسِ بَلَاءً بود سخت ترین مردم از روی بلا وَقَدْ قَالَ
و بتحقیق گفته است وی صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقَدْ اُخِفْتُ فِي اللّٰهِ مَا لَا يُخَافُ اَحَدٌ بتحقیق
ترسانیده شده ام من در دین خدا و تقویت و تائید آن بآنچه ترسانیده نشده است هیچ یکی چنانکه همیشه مشرکان
و منافقان در مقام حبس و اخراج و قتل و اهلاک آنحضرت بودند صلعم وَلَقَدْ اُوْذِيْتُ فِي اللّٰهِ مَا لَمْ يُؤْذَ
اَحَدٌ و بتحقیق آزار کرده شده و رنجانیده شده ام در عبادت خدا و دین وی آنچه ایذا کرده نشده است هیچ یکی از

وَالْاَكْسِيَةِ وَاَزْهَمَةِ بِهَا وَچَرْكَهَاىِ ظَاهِرٍ وَبَاطِنٍ وَالْمُهَانَاتِ وَسَقِيهَا وَخَوَارِيهَا وَالْاَدْوِيَةِ وَالْاَوْجَاعِ
وَاَزْهَمَةِ بِهَا وَدَرْدِهَا وَرَنْجُورِيهَا وَالْاِفْتِقَارِ اِلَى الْخَلِيقَةِ وَالْبَرِيَّاتِ وَنگاهداشتهٔ شوى از احتياج بسوى
خلق وآفريدگان فَتَدْخُلَ فِي زُمْرَةِ الْمَحْجُوبِينَ الْمُدْلَلِينَ الْمُرَادِينَ پس درآورده شوى در گروه
محجوبان بناز و نعمت داشته شده و خواسته شدگان درگاهند وَاِنْ كُنْتَ مُرَادًا فَلَا تَتَّهِمَنَّ الْحَقَّ واگر
هستى تو مراد و محبوب پس تهمت مكن خدا را عزوجل فِي اِنْزَالِ الْبَلِيَّةِ بِكَ اَيْضًا در فرستادن بلا بر تو نيز يعنى
گمان مبر كه مرادیت و محبوبیت منافات دارد بحق و بلا دران كه حق تعالى با نزال بليت نشان محبت از
تو برداشت و بگرفت چنانكه مى فرمايند وَلَا تَسْكُنَنَّ فِي مَنْزِلَتِكَ وَقَدْ يُبْكِيكَ عِنْدَهُ وشايد كه تو در مرتبت
و حرمت تو واندازه كار تو نزد خداى عزوجل كه اَنَّهُ قَدْ يَبْتَلِيكَ لِيَبْلُغَكَ مَبْلَغَ الرِّجَالِ زيرا كه حق تعالى
گاهى در بلا مى اندازد ترا تا برساند ترا آنجاى كه مردان اين راه ميرسند وَيَرْفَعَ مَنْزِلَتَكَ اِلَى مَنَازِلِ الْاَوَّلِيَاءِ
وَالْاَبْدَالِ و بلند گرداند مرتبت ترا تا مرتبهاى اولياى و ابدال كه فانى شده اند از هواى نفس و از وجود خود
و تبديل يافته است ارادت ايشان بارادت حق **مثنوى** من ترا غمگين و گريان زان كنم تا كمتر از
چشم بدان پنهان كنم ✦ زان بجوشانم كه مكروه منى ✦ بلكه تا گيرى تو ذوق چاشنى ✦ زان حديث تلخ ميگويم
ترا تا نهاز تلخيها فروشويم ترا ✦ تو نلغى چون همه پرخون شوى ✦ پس تلخيها همه بيرون شوى ✦ اَلْحُبُّ اَنْ تَحُطَّ
مَنْزِلَتَكَ عَنْ مَنَازِلِهِمْ آيا دوست ميدارى كه فرو انداخته شود مرتبه تو از مرتبهاى ايشان وَدَرَجَتَكَ
عَنْ دَرَجَاتِهِمْ و پايه تو از پايهاى ايشان وَاَنْ تَكُونَ خِلْعَتُكَ وَاَنْوَارُكَ وَنَعِيمُكَ دُونَ
مَا لَهُمْ و دوست ميدارى كه باشد لباس نوازش تو و روشنائى هاى ايمان و معرفت تو و نعمت تو
فرو از انچه اين مرادان راست فَاِنْ رَضِيتَ اَنْتَ بِالدُّونِ پس اگر خورسند ميشوى تو بپستى مرتبه بحجت
جهل و حكم نفس و طبيعت و نادانى بعاقبت فَالْحَقُّ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَرْضَى بِذَلِكَ پس حق تعالى راضى نميشود
براى تو بان از جهت رحمت و عنايت و محبت كه تو دارد و علمى كه او را سوى عاقبت و مآل حال تو دارد قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى

در حق بندگان واقع است بر وجه تدبیر ربوبیت و این ابطال نمیکند تکلیف ایشانرا بحق عبودیت و تکلیف نیز از
احکام قضا و قدر است و پروردگار تعالی را در آن حکمتها است و یکی از حکمتها اظهار و ابراز آنچه در بطون غیب است
در قضا و ظهور از سعادت و شقاوت بندگان و طاعت و معصیت ایشان و بالجمله قضا و قدر منافات با امر و نهی ندارد
مانند ثواب و عقاب همه ملک اویند و مالک ملک خود هر چه تصرف کند ظلم نباشد

المقالة الحادیة والسبعون

قال رض لا تخلو اما ان تکون مریدا او
مرادا خالی نیستی تو ازین دو حال یا مریدی یا مراد و مریدان طالبان درگاه حق و جویندگان قرب او که ایشان
را مخلص خوانند بکسر لام که بکوشش و اجتهاد و ریاضت بدرگاه حق تقرب میجویند و مراد آن محبوبان و مطلوبان حضرت
حق که ایشانرا مخلص گویند بفتح لام که مخصوص بغایت حق اند که بجذب و کشش از آن جانب باین جانب میرسند پس
می فرمایند که بر هر تقدیر بار شدت و محنت می باید کشید و از پیش بلا نباید گریخت فان کنت مریدا فانت محمل
پس اگر هستی تو مرید پس تو باردار گردانیده شده و حمال تحمل کل شدید و ثقیل و بسیار بار بردارنده که برمیداری
هر بار گران و سخت را لانک طالب زیرا که بدرستی تو طالبی و الطالب مشقوق علیه و هر طالب مشقت
انداخته شده است بروی مصرع هر کس که طلبگار شد او در بدر افتاد متعوب رنج و ماندگی کشنده حتی
یصل الی مطلوبه تا برسد بسوی مطلوب خود و یظفر بمحبوبه و فیروزی یابد بمحبوب خود و یدرک
مرامه و دریابد چیزی را که میجوید بیت من عجب دارم ز جویان صفا که گریزد وقت صیقل از جفا و لا ینبغی
لک ان تنفر من بلاء ینزل بک نمی باید و نسزد ترا که بگریزی از بلای که فرود می آید بتو فی النفس و المال
و الاهل و الولد در ذات و مال و کسان خانه و فرزندان الی ان تحط عنک الاحمال تا آنوقت
که فرو گرفته شود از تو بارها و یزال عنک الاثقال و دور کرده شود از تو گرانیها که شکسته است پشت طاقت
ترا و یرفع عنک الالام و برداشته شود از تو دردها و یزال عنک الاذی و الاذلال و دور کرده شود
از تو رنج و خواریها فتصان عن جمیع الرذائل پس نگهداشته شوی از همه فرومایگیها و ناکسیها و الادران

و پیدا میگردد فعل تو وَلَا بُدَّ مِنْكَ و چاره نیست از تو و کسب تو و تحقیق این سخن آنست که در آدمی صفتی هست
که یکی از دو جانب فعل و ترک را ترجیح میکند اگر چیزی موافق و ملایم و شهوت و طبع اوست جانب فعل را ترجیح میکند
و اگر نه ملایم است جانب ترک را ترجیح مینماید و معنی اختیار و مراد بکسب اینست و پروردگار عالم جلت قدرته هر چیز را سببی
ساخته چنانکه آتش برای سوختن و آب برای تر کردن و سبب پیدا کردن افعال بندگان قصد ایشان را ساخته هرگاه آدمی قصد بفعل
یا ترک کرد حق سبحانه و تعالی پیدا میکند در وی آنرا پس همه از خدا است بجهت خالقیت و از بنده بحیثیت کاسبیت و لیکن ادب آنست
که در جانب خیر همان جهت خالقیت ملحوظ و منظور دارند و در شر حیثیت کاسبیت معتبر انگارند و حق سبحانه در قرآن مجید
بندگان را تعلیم این ادب کرده است و گفته ما اصابک من حسنة فمن الله و ما اصابک من سیئة فمن نفسک ای قل ان الحسنة من الله
و السیئة من نفسک و سید عالم فرمود صلعم الخیر کله بیدیک و الشر لیس الیک یعنی نیکی هم از تست و بدی هم اگرچه
پیدا کرده تست و لیکن او را نسبت بتو کردن بی ادبیست و نیز خالق شر شر نیست از جهت وجود حکم و مصالح در وجود آن فعل
شر شر است و بالجمله آدمی را دخلی در افعال وی هست اگرچه حقیقت آن منکشف نمیگردد که کیفیت آن چیست از وی
نیست اما بی او هم نیست و الله خلقکم و ما تعملون اثبات هر دو میکند هم اثبات خلق برای حق میکند و هم
نسبت عمل بآدمیان بهر دو باید کرد و دریافت حقیقت آن بخدا باید گذاشت والله اعلم وَقَوْلُهُ و همچو قول
پیغمبر صلی الله علیه و سلم که خلق و کسب هر دو را اثبات میکند وقتیکه صحابه پرسیدند که چون حکم قضا و قدر در آمدن
بهشت و دوزخ گذشته است پس عمل برای چیست و این همه کن و مکن برای چه فرمود اِعْمَلُوا وَقَارِبُوا
وَسَدِّدُوا عمل کنید بعملهای خود راستی و درستی و استقامت و عدالت را و دور باشید از افراط و تفریط و غلو و تقصیر یا
معنی قاربوا تقرب جوئید بدرگاه حق بطاعت و عبادت و سددوا بر وجه صواب و راستی چنانکه امیر المؤمنین علی
فرمود اللهم اهدنی و سددنی و یاد کن بهدی هدایت طریق را و بسداد سداد سهم را یعنی چنانچه تیر راست رود همچنان
رو فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ پس هر یکی توفیق داده شده است و آسان گردانیده شده است برای عملی که
پیدا گردانیده شده است برای آن اهل سعادت برای عمل سعادت و اهل شقاوت برای عمل شقاوت یعنی تقدیر الهی

ف بیان خیر و شر

ف دریافت حقیقت خیر و شر بخدا باید گذاشت

ونمی باختی ونمیدادی یکدانه را از ان مال تو کیف تعجب بمجرد فعلک چگونه خویشتن بینی میکنی تو بسبب میدهی عمل را بخود به تنها فعل تو وکسب تو یعنی عمل که از تو واقع شده و بوجود آمده خلق اسباب و آلات آن و توفیق و تیسیر آن و پیدا کردن آن عمل همه از خدا و بقدرت وی تعالی است چیزیکه از جانب تست قصد و حرکت است که آنرا فعل و کسب گویند و اختیار که اثبات میکنند آنرا برای بنده و عبارت از انست و مبادی فعل همه از جانب حق اند تراد ران اصلا اختیار نیست و آنکه در مثیل مذکور فرمودند که شجاعی زده در دشمن تو و تو تمام کردی قتل او را اشارت بهمان قصد و کسب بنده است که فعل بدان تمام میشود و قدرت حق بجریان سنت وی تعالی بعد از وی بفعل تعلق میگیرد و خلق میفرماید که باوجود آن کریم وهاب چندان ثواب آن میدهد و عوض آن کرامت میفرماید وتو بطمع دران و اعتماد بران عمل میکنی بمجرد انیقدر حرکت که از تست چه می نازی و عجب میکنی احسن حالک الشکر و الثناء علی المعین بهترین حال تو سپاس و ستایش است بر خدا که یاری دهنده و توفیق بخشنده است والحمد الدائم و ستودن مر او را همیشه و اضافة ذلک الید و نسبت کردن آن عمل از جهت توفیق بدان و خلق آن بسوی وی فی الاحوال کلها در همه احوال الا الشر و العاصی مگر در بدی کردن و گناهان واللوم و در نکوهش و کاری ملامت آرنده فانک تضیفها الی نفسک پس رستی می باید که تو نسبت بدهی شر و معاصی را بسوی نفس خود و تنسبها الی الظلم و سوء الادب و نسبت کنی نفس خود را بسوی ظلم کردن بر خود میکند و بی ادبی که بجناب حق می نماید و تتهمها به و تهمت کنی نفس را بآن فهی احق بذلک پس نفس سزاوارتر است بآن لانها ماوی کل شر زیرا که بدرستی نفس جای باش هر بدی است و امارة بکل سوء و داعیه و امر کننده است بهر بدی و کار زشت و شوار و ان کان هو عز و جل خالقک اگر هست خدا پیدا کننده تو و خالق افعالک پیدا کننده کارهای تو مع کسبک باوجود کسب تو و فعل تو انت الکاسب و هو الخالق تو کسب کننده و خدای تعالی خلق کننده است پس فاعل تویی و خالق خدا است کما قال بعض العلماء چنانکه گفته اند بعضی علما که بالله عز و جل یجری فی وجوده و قدرته و ما

وپیدا میگردد فعل تو وَلَا بُدَّ مِنْكَ وچارہ نیست از تو و کسب تو و تحقیق این سخن آنست کہ در آدمی صفتی ہست
کہ یکی از دو جانب فعل و ترک را ترجیح میکند اگر چیزی موافق و ملایم و شہوت و طبع او ہست جانب فعل را ترجیح میکند
و اگر نہ ملایم ہست جانب ترک را ترجیح مینماید و معنی اختیار و مراد بکسب اینست پروردگار عالم جلت قدرتہ ہر چیز را بسببے
ساختہ چنانکہ آتش را سوختن و آب را تر کردن و سبب پیدا کردن افعال بندگان قصد ایشان را ساختہ ہر گاہ آدمی قصد فعلے
یا ترکے کند حق سبحانہ و تعالیٰ پیدا میکند در وے آنرا پس ہمہ از خدا ست بحجت خالقیت و از بندہ بحیثیت کاسبیت و لیکن ادب آنست
کہ در جانب خیر ہمان جہت خالقیت ملحوظ و منظور دارند و در شر حیثیت کاسبیت معتبر انگارند و حق سبحانہ در قرآن مجید
بندگان را تعلیم این ادب کردہ است و گفتہ ما اصابک من حسنۃ فمن اللہ و ما اصابک من سیئۃ فمن نفسک ای قل ان الحسنۃ من اللہ
و السیئۃ من نفسک و سید عالم فرمود صلعم الخیر کلہ بیدیک و الشر لیس الیک یعنی نیکی ہم بسوئے تو بدی ہم اگرچہ
پیدا کردہ تست و لیکن ادب را نسبت بتو کردن بے ادبیست و نیز خالق شر شر نیست از جہت وجود حکم و مصالح در وجود آن فعل
شر شر است و بالجملہ آدمی را اختیاری در افعال وی ہست اگرچہ حقیقت آن منکشف نمیگردد کہ کیفیت آن چیست از وے
نیست اما بی او ہم نیست و اللہ خلقکم و ما تعملون اثبات ہر دو میکند ہم اثبات خلق برای حق میکند و ہم
نسبت عمل با دمیان ہر دو باید کرد و در یافت حقیقت آن بخدا باید گذاشت و اللہ اعلم و قولہ و ہمچو قول
پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم کہ خلق و کسب ہر دو را اثبات میکند وقتیکہ صحابہ پرسیدند کہ چون حکم قضاء و قدر رفت آمد ن
بہشت و دوزخ گذشتہ است پس عمل برای چیست و این ہمہ کن و مکن برای چہ فرمود اِعْمَلُوا وَقَارِبُوا
وَسَدِّدُوا و اعمل کنید بعملہا خود راستی و درستی و استقامت و عدالت را و دور باشید از افراط و تفریط و غلو و تقصیر یا
معنی قاربوا تقرب جوئید بدرگاہ حق بطاعت و عبادت و سددوا بر وجہ صواب و راستی چنانکہ امیر المومنین علی
فرمود اللھم اہدنی و سددنی و یاد کن بہدایت طریق را و بسداد و سداد سہم را یعنی چنانچہ تیر راست رود ہمچنان
رو فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ پس ہر یکی توفیق داده شده است و آسان گردانیده شده است برای عملی کہ
پیدا کردہ شده است برای آن اہل سعادت برای عمل سعادت و اہل شقاوت برای عمل شقاوت یعنی تقدیر الٰہی

ونمی باختی ونمیدادی یکدانه را از ان مال تو کَیْفَ تُعْجِبُ بِمُجَرَّدِ فِعْلِكَ چگونه خویشتن بینی میکنی تو و نسبت
میدهی عمل را بخود به تنها فعل تو و کسب تو یعنی عمل که از تو واقع شده و بوجود آمده خلق اسباب و آلات آن و توفیق
و تیسیر آن و پیدا کردن آن عمل همه از خدا و بقدرت وی تعالی است چیزیکه از جانب تست و قصد و حرکت است که
آنرا فعل و کسب گویند و اختیار که اثبات میکنند آنرا برای بنده عبارت از انست و مبادی فعل همه از جانب حق
که ترا در ان اصلا اختیار نیست و آنکه در تمثیل مذکور فرمودند که شجاعی زد در دشمن تو و تو تمام کردی قتل او را اشارت
بهمان قصد و کسب بنده است که فعل بدان تمام میشود و قدرت حق بجریان سنت وی تعالی بعد از وی بفعل
تعلق میگیرد و خلق میفرماید که با وجود آن کریم وهاب چندان ثواب آن میدهد و عوض آن کرامت میفرماید
و تو بطمع در ان و اعتماد بران عملی میکنی بمجرد اینقدر حرکت که از تست چه می نازی و عجب میکنی اَحْسَنُ حَالِكَ
الشُّكْرُ وَالثَّنَاءُ عَلَى الْمُعِيْنِ بهترین حال تو سپاس و ستایش است بر خدا که یاری دهنده و توفیق بخشنده است
وَالْحَمْدُ الدَّائِمُ و ستودن مر او را همیشه وَاِضَافَةُ ذٰلِكَ اِلَيْهِ و نسبت کردن آن عمل از جهت توفیق
بدان و خلق آن بسوی وی فِي الْاَحْوَالِ كُلِّهَا در همه احوال اِلَّا الشَّرُّ وَالْعَاصِيْ مگر در بدی کردن و گناهان
وَاللَّوْمُ و در نکوهش و کاری ملامت آرنده فَاِنَّكَ تُضِيْفُهَا اِلٰى نَفْسِكَ پس بدرستی می باید که تو نسبت
بدهی شر و معاصی را بسوی نفس خود وَتَنْسِبُهَا اِلَى الظُّلْمِ وَسُوْءِ الْاَدَبِ و نسبت کنی نفس خود را بسوی
ظلم که بر خود میکند و بی ادبی که بجناب حق می نماید وَتَتَّهِمُهَا بِهٖ و تهمت کنی نفس را بآن فَهِيَ اَحَقُّ بِذٰلِكَ
پس نفس سزاوارتر است بآن لِاَنَّهَا مَاْوٰى كُلِّ شَرٍّ زیرا که بدرستی نفس جای باش هر بدی است وَاَمَّارَةٌ
بِكُلِّ سُوْءٍ وَوَاهِيَةٍ و امر کننده است بهر بدی و کار سخت و دشوار وَاِنْ كَانَ هُوَ عَزَّ وَجَلَّ خَالِقَكَ
و اگر هست خدا پیدا کننده تو وَخَالِقَ اَفْعَالِكَ و پیدا کننده کارهای تو مَعَ كَسْبِكَ با وجود کسب تو و فعل
تو اَنْتَ الْكَاسِبُ وَهُوَ الْخَالِقُ تو کسب کننده و خدای تعالی خلق کننده است پس فاعل توئی و خالق
خداست كَمَا قَالَ بَعْضُ الْعُلَمَاءِ چنانکه گفته اند بعضی علما که بِاللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ يُحْيِيْ بخدا و قدرت وی می آید

وکرم اوست وچون انیعنی وترک معصیت خطای وازو زیرا کہ آنجا فعل نیست تا گویند بقدرت وعون توفیق
اوست ازبرای این میفرماید وان کان ترک معصیۃ بعصمتہ واگر باشد از بندہ ناکردن گناہ
پس نگہداشتن خدا ست عزوجل او را از گناہ وحفظہ ونگہبانی کردن خدای تعالی او را او حمیۃ
ویہ میفرماید ومعونہ بجائہ او را این انت من الشکر علی فعلک کجائی تو از شکر گفتن بران حفظ وعصمت
وحمیت والاعتراف بہذہ النعم التی اولاکہا واقرار کردن باین نعمتہا کہ دادہ است حق متعالی
ترا آن نعمتہا را یعنی چیزہا دور افتادہ از شناختن نعمتہای حق وشکر وی گفتن کہ عجب میکنی وطریق ازالہ عجب
شناختن نعمت رویت منت است وشکر گفتن بران بانفس وربط خویشتن بینی نیفتد ماہذہ الرعونۃ
والجہل کیست این حماقت وسبکی وناوانی کہ ترا بر عجب میدارد وتعجب بشجاعۃ غیرک وسخاۃ
میکنی بدلیری نمودن کسی یگر خود تو جوانمردی او وبذلہ لمالہ وبدر باختن وبادادن ومال خود ایعنی
حال تو در قصۂ تو آن میماند کہ یکسی بشجاعت وسخاوت دیگری ببازد وخود بنیی کند یعنی عملہا کہ تو میکنی
ہمہ از حق است وتوفیق اوست تو چہ عجب میکنی وبران می نازی در بیان وتفصیل این تمثیل میفرماید
اذا لم تکن قاتلا لعدوک وقتیلہ نباشی تو کشندہ مر دشمن خود را الا بعد معاونۃ شجاع ضربت
فی عدوک مگر بعد از یاری دادن دلیری کہ زد وزخم کرد در دشمن تو ثم اتممت قتلہ پس تمام کردی تو
کشتن او را کولا ہ کنت مضروعا مکانہ وبذلہ اگر نمی بود آن شجاع می بود تو افگندہ شدہ
وہلاک کردہ شدہ بجای آن دشمن در وبدل می ولا باذلا لبعض مالک وقتیلہ نباشی تو بذل کنندہ پارہ
از مال تو را الا بعد ضمان صادق کریم امین مگر بعد از ضامن شدن شخصی راست گوی جوانمرد امانت دار
مال ترا وپذیرفتن او آنرا ضمین لک عوضہ وخلفہ پذیرفتہ است برای تو عوض آن مال وجزای آن مال را
لولا قولہ وطمعک فیما وعدک وضمین لک اگر نمی بود گفتن آن صادق کریم ووعدہ او وضمانت
او ونمی بود امید داشتن تو در انچہ وعدہ کردہ است برای تو وضامن شدہ برای تو ما بلغت حبۃ منہ

وخواست تو بل ممتثلاً لامره بالسؤال بلکه طلب کرده بقصد فرمان برداری امر حق که بسؤال کرده است
وتغیر وتسخط فرع هوای نفس وارادت قلبی است والسلام وسلامت باد بر فرمانبردارندگان امر حق وبرآیندگان
از هوا وارادت خود **فائده** بدانکه قیام فیما اقام الله مقامی است که واجب است ایستادن بنده دران وشرط
است که بهوا وارادت خود آرزو وخواهش برآمدن ازان نکند وصبر کند که تا خود مولی کریم او را ازان برآرد شیخ
ابن عطاء الله اسکندری در کتاب تنویر فی اسقاط التدبیر می نویسد که روزی تنگ آمد وقت بر من با خود گفتم که
تا چند تفقه نمایم ودر قیل وقال عمر بگذرانم اگر در خلوت بذکر وتعبد مشغول باشم بهتر است بهمین خیال در خدمت شیخ ابو العباس
مرسی رفتم شیخ خاطر مرا دریافت وفرمود من هر چند میخواهم که شما را مسلمان سازم شما مسلمان نمیشوید تو بنده
ترا چه کار که گوئی تفقه نکنم وتعبد کنم وانچنین کنم وانچنان نکنم تو اختیار خود بگذار ودر اختیار حق باش واگر خواهد ترا خود
ازان می برآرد قم حیث اقامک الله پس ازان خاطر مطلق از باطن من بدر رفت وبیاسودم وباید دانست که نشان
اقامت حق بنده را در کاری آنست که حقوق وآداب آن کار که در شرع آمده است از دست آید وبطریق مرضی حق
بود وچون در حقوق شرع اخلال واهمال راه یابد باید دانست که قیام دران مرضی حق نیست وبرین تقدیر بفرموده
حق اراده خروج ازان بکند اما با وجود آن اضطراب نکند ودعوی حول وقوة واستبداد واستناد بقدرت خود ننماید
وتفویض امر پروردگار وتوکیل وی از دست ندهد وگفته اند که برین تقدیر بمثل کاری که در دست بیرون آید چنانکه
اگر از حرفت زراعت تنگ آید بتجارت رود واگر تجارت موافق مرضی حق از دست نیاید بحرفتی که مناسب بدان
داشته است دست نزند تا معنی خروج کمتر باشد والله اعلم

المقالة السبعون

قال رضی الله عنه کیف یحسن منک العجب فی اعمالک چگونه نیکو باشد از تو خویشتن بینی در عملها
تو ورؤیة نفسک فیها ودیدن نفس تو حول وقوت تو در اعمال وطلب الاعواض علیها وطلب
کردن عوضها وثوابها بر اعمال وجمیع ذلک بتوفیق الله وحال آنکه همه اعمال بتوفیق وتیسیر خدا است
عز وجل وعونه ویاری کردن او وقوته وتوانائی او وارادته وخواست او وفضله وفزونی لطف

حکایت شیخ ابن عطاء الله ۱۲

المقالة السبعون

وبیرون آیند کائنات وتعلقاتیکه بایشان است از دل تو و لا یبقی فی قلبک شیء سوی اللہ تعالیٰ
پس پاینده نماند در دل تو هیچ چیز جز خدا فکیف یمتلی قلبک لحب اللہ پس پر شود دل تو بدوستی خدای عزوجل
وتصدق ارادتک فی طلبه و راست و درست گردد خواست تو در طلب خدای عزوجل و صدق ارادت آنست
که هیچ چیز از اغراض و اعراض دنیا و آخرت گرد سرادقه دل نگردد و اخلاص حقیقی روی نماید و گفته اند که حقیقت طلب
آنست که اگر عقلا همه باتفاق حکم کنند که این مطلوب محال است و هرگز میسر شدنی نیست در رسیدن بآن ممکن
نی یابد و گوئی ایشان از راه جست و جو باز پس نهند ایجا اگر هست طلب است والا هوسی بیش نیست ملتفت
این طلب گاری عجائب جنبشی ها این طلب راه حق بانع کشی ها این طلب مفتاح مطلوبات تست ها این نشان
دولت و آیات تست ها این طلب همچون خروسی در صباح ها میکند افغان که می آید صباح ها اگر این نوع
صدق و ارادت و اخلاص و وحدت و جهت متحقق و متمکن گشت و فنای کل حاصل شد فیرد الیک کل ارادة
پس رد کرده میشود بسوی تو و باز داده میشود ترا خواست تو بامره بامر کردن حق تعالی ترا بطلب حظ من الحظوظ
بجستن نصیبی از نصیبها دنیاویة و اخرویة نصیب دنیاوی باشد یا اخروی و در بعضی نسخ یامرک بطلب حظ
و مراد با امر مبالغی است که اولیا را می باشد فی تسالة عز وجل ذلک پس در این هنگام سوال میکنی از خدای تعالی
آن نصیب را و تطلبه و طلب میکنی آنرا ممتثلا لامره در حالیکه فرمان برداری امر او و موافقا له و سازگار
نماینده مر او را ان اعطاک شکرته و تلبست به اگر میدهد ترا شکر میگوئی او را و ملابست و مخالطت
میکنی بآن داده شده و ان منعک لم تسخط علیه و اگر نمیدهد خشم نمیگیری و اظهار میکنی بزبان
کراهیت دل رضای او و لم تتغیر علیه فی باطنک و متغیر و از حال رضا گردنده نمیشوی بر وی تعالی در دل
خود و لا تتهمه فی ذلک و تهمت نکنی خدا را در ندادن به بخل و جز آن از انچه نه شایسته حضرت اوست
لانک لم تکن طلبته بهواک و ارادتک زیرا که بدرستی تو طلب نکرده آنرا بهوای نفس تو و خواست
تو لانک فارغ القلب عن ذلک زیرا که تو تهی دلی از آن غیر مرید له اراده نکننده مر او را بهوا

فنا

وارد شده است در آثار و اخبار از امیر المومنین عمر رضی الله عنه اِنَّهٗ قَالَ که وی گفته است لَا اُبَالِیْ عَلٰی
اَیِّ حَالٍ اَصْبَحُ باک نمیدارم و اندیشه نمی آرم که بر کدام حال صبح کنم و باشم عَلٰی مَا اَکْرَهُ بران حالیکه مکروه
و ناخوش میدارم آنرا بحکم نفس و طبیعت مانند مرض و فقر و بلا اَوْ عَلٰی مَا اُحِبُّ یا بر حالیکه دوست دارم و خوشدارم
همچو صحت و غنا و نعمت لِاَنِّیْ لَا اَرَی الْخَیْرَ فِیْ اَیِّهِمَا زیرا که من در نمییابم و نمیدانم نیکی که در کدام یکی
ازین دو حالت است در وجود محبوب یا وقوع مکروه قَالَ ذٰلِکَ گفته است این سخن را رضی الله عنه لِحُسْنِ
رِضَاهُ بِتَدْبِیْرِ اللّٰهِ از جهت نیک بودن خشنودی او بتدبیر خدای عز و جل وَالطُّمَانِیْنَةِ عَلٰی
اخْتِیَارِهٖ وَقَضَائِهٖ عَزَّ وَجَلَّ و آرام یافتن و قرار گرفتن ببرگزیدن و حکم کردن او و راضی بودن بقضای
او قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی کُتِبَ عَلَیْکُمُ الْقِتَالُ نوشته شده و فرض گردانیده شده است بر شما جهاد و قتال
با کافران وَهُوَ کُرْهٌ لَّکُمْ و حال آنکه آن قتال مکروه و ناخوش آینده است مر شما را وَعَسٰی اَنْ تَکْرَهُوْا
شَیْئًا وَّهُوَ خَیْرٌ لَّکُمْ و نزدیک است که مکروه پندارید شما چیزی را و حال آنکه آن چیز بهتر است مر شما را وَعَسٰی
اَنْ تُحِبُّوْا شَیْئًا وَّهُوَ شَرٌّ لَّکُمْ و نزدیک است که دوست دارید چیزی را و حال آنکه آن چیز بدتر است مر شما را
وَاللّٰهُ یَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ و خدا میداند و شما نمیدانید شیخ ابو طالب مکی در تفسیر این کریمه می فرمایند بنده
مکروه دارد فقر و گمنامی و مصیبت را و حال آنکه آن بهتر است مر او را در آخرت و بر ضد آن دوست دارد غنا و شهرت و مال
و عافیت را و تواند که آن بدتر بود مر او را بحسب عاقبت و مآل و در معنی اَسْبَغَ عَلَیْکُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَّبَاطِنَةً فرموده مر او بلایا اند که نعم آخرت اند
پس هر چه بنده را از جانب مولی برسد نعمت است کُنْ عَلٰی هٰذَا الْحَالِ باش برین حال که مذکور شد از طاعت
و عبادت و صبر و شکر و رضا و تسلیم و ترک تدبیر و اختیار اِلٰی اَنْ یَّزُوْلَ هَوَاکَ تا آن زمان که برود هوای تو
وَتَنْکَسِرَ نَفْسُکَ و شکسته گردد نفس تو فَتَکُوْنَ ذَلِیْلَةً پس بگردد خوار و نرم و رام مَغْلُوْبَةً تَابِعَةً
زبون کرده شده پیروی کننده تا مخالفت نکند اوامر و نواهی الٰهی تعالی را که چنانکه صفت نفس مطمئنه است ثُمَّ
تَزُوْلُ اِرَادَتُکَ وَاَمَانِیُّکَ پستر دور گردد خواست تو و آرزوهای تو وَتَخْرُجُ الْاَکْوَانُ مِنْ قَلْبِکَ

بنده را هر چه از جانب مولی برسد نعمت است ۱۲

الْبَلَاءِ وشکیبائی نمودن بر بلاهای سخت وَالشُّکْرِ عَلٰی جَزِیْلِ النَّعْمَاءِ وَالْعَطَاءِ وشکر کردن بر نعمتهای
بسیار وعطای حق سبحانه وتعالی ثُمَّ الْمُوَافَاتُ بِخَاتِمَةِ الْخَیْرِ بعد ازان رسیدن بخاتمه خیر که مردن بر ایمانست
وَاللُّحُوْقُ بِالْاَنْبِیَاءِ وَالصِّدِّیْقِیْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِیْنَ ورسیدن وبهم شدن پیغمبران وصدیقان
وشهیدان وصالحان ودریافتن ایشانرا وَحَسُنَ اُولٰئِكَ رَفِیْقًا ونیکو همراهان وهم سفرانند ایشان وَلَا تَطْلُبْ
مِنْهُ الدُّنْیَا وطلب مکن ومخواه از خدای تعالی دنیا را که نه ممد در دین وسبب ثبات وقوام آن بود وَلَا کَشْفَ
الْفَقْرِ ونه کشادن ودور کردن فقر را که نه سبب خلل در دین وافتادن در کفر ومعصیت گردد وَالْبَلَاءِ ونه کشف
بلا را که نه موجب جزع وسخط پروردگار تعالی گردد اِلَی الْغِنَاءِ وَالْعَافِیَةِ در حالتی که میل ورجوع کننده بسوی توانگری
وسلامت وتندرستی وخواهنده آنها را بَلِ الرِّضَاءَ بِمَا قَسَّمَ وَدَبَّرَ بلکه طلب کن وبخواه از خدا خرسندی بانچه
قسمت کرده وتدبیر نموده است ترا اگرچه فقر وبلا بود وَاَسْاَلُهُ الْحِفْظَ الدَّائِمَ وسوال کن خدا را نگاهداشتن
ونگهبانی کردن همیشه وثابت داشتن عَلٰی مَا اَقَامَكَ فِیْهِ بر حالتی ومقامی که استاده کرده وبرپا داشته
است ترا دران وَاَحَلَّكَ وفرود آورده است ترا وَابْتَلَاكَ ومبتلا گردانیده وآزمایش نموده است
ترا اِلٰی اَنْ یُنْقِلَكَ مِنْهُ اِلٰی غَیْرِهٖ تا آنکه برآرد وبرد ترا ازانحالت بحالتی دیگر وَضِدِّهٖ وبحال دیگر که ضد
وخلاف آنحالت است اما ترا باید که باختیار وتدبیر خود قصد برآمدن ازان نکنی وبرای خود فکری وتدبیری از
پیش نفس خود نه برانگیزی لِاَنَّكَ لَا تَعْلَمُ الْخَیْرَ فِیْ اَیِّهِمَا زیرا که تو نمیدانی نیکی وصلاح حال تو در کدام
یکی ازین دو حالتست فِی الْفَقْرِ اَوْ فِی الْغِنَاءِ فِی الْبَلَاءِ اَوْ فِی الْعَافِیَةِ در فقر یا در غنا یا در بلا یا در عافیت
طَوٰی عَنْكَ عِلْمَ الْاَشْیَاءِ پیچید ودر نوردیده است وی تعالی از تو علم بحقیقت حال اشیا وصلاح
وفساد آنرا وَتَفَرَّدَ هُوَ یگانه ویکتا است وی عز وجل بِمَصَالِحِهَا وَمَفَاسِدِهَا بعلم مصلحتها ومفسدتهای
اشیا بجهت حکمتها که ویراست عز اسمه ودران از بقای سطوت وسلطان ربوبیت وانکسار وافتقار عبودیت وعدم اعتماد
واتکال[1] بر اکساب واعمال وعدم یاس بر تقدیر تقصیر واهمال وجز آن وَقَدْ وَرَدَ عَنْ عُمَرَ ابْنِ الْخَطَّابِ وبتحقیق

[1] اتکال بتشدید تا اعتماد کردن ۱۲ منتخب

اِلَی الثَّرٰی الَّتِیْ هِیَ الْاَرْضُ السَّابِعَةُ السُّفْلٰی تا خاک نمناک کہ آن زمین ہفتم است کہ پایان تر از ہمہ است
مُلْکُهٗ وَصُنْعُهٗ ملک اوست و کاریگری و ساختہ اوست لَا مَالِکَ لَهُمْ غَیْرُهٗ نیست مالک بندگانرا
جزاو وَلَا مَانِعَ لَهُمْ غَیْرُهٗ و نیست پیدا کنندہ مر ایشانرا جز او وَقَالَ اللّٰهُ و گفتہ است خدای عزوجل
هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَیْرُ اللّٰهِ آیا ہست ہیچ پیدا کنندہ جز خدا وَقَالَ و نیز گفتہ است ءَاِلٰهٌ مَّعَ اللّٰهِ آیا خدائی ہست
باخدا وَقَالَ و گفتہ است هَلْ تَعْلَمُ لَهٗ سَمِیًّا آیا میدانی مر خدایرا ہمنامیکہ او را خدا نام میتوان کرد
واز عجائب قدرت الٰہی عزشانہ وعظم برہانہ است کہ ہیچ یکی این نام نہادہ نشدہ حتی مشرکان بتان خود را آلہہ میگفتند
اما اللہ نگفتند و فرعون انا ربکم گفت و نگفت انا اللہ و بعضی از اہل عرفان و توحید نیز از ین عالم دم زدند اما ہیچ انا اللہ
نگفت از جہت ظہور سلطان احدیت و برہان الوہیت کہ اصلا التباس و مکابرہ در ان گنج ندارد وَقَالَ و گفتہ است
قُلِ اللّٰهُمَّ بگوای محمد بارخدایا مَالِکَ الْمُلْکِ تُؤْتِی الْمُلْکَ مَنْ تَشَآءُ میدہی ملک را ہر کرا میخواہی
وَتَنْزِعُ الْمُلْکَ مِمَّنْ تَشَآءُ و میکشی و میگیری ملک از ہر کہ میخواہی وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ و عزیز میگردانی ہر کرا
میخواہی وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ و خوار میگردانی ہر کرا میخواہی بِیَدِکَ الْخَیْرُ اِنَّکَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ
در دست قدرت تست نیکی دنیا و آخرت اِلٰی قَوْلِهٖ تا قول حق سبحانہ وتعالی وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَیْرِ

حساب المقالة التاسعة والستون

حِسَابٍ قَالَ رض لَا تَطْلُبَنَّ مِنَ اللّٰهِ
عَزَّ وَجَلَّ شَیْئًا چون سوال و طلب از جناب حق اثبات مطلوب و مسئول میکند لا بد بیان باید کرد کہ مطلوب
چیست و چہ باید طلبید پس میفرمایند کہ طلب مکن از خدا ہیچ چیز را سِوَی الْمَغْفِرَةِ لِلذُّنُوْبِ السَّالِفَةِ
جز آمرزیدن مر گناہان گذشتہ را وَالْعِصْمَةِ مِنْهَا فِی الْاَیَّامِ الْاٰتِیَةِ وَاللَّاحِقَةِ و نگہداشتن از گناہان
در روزہای آیندہ و رسندہ وَالتَّوْفِیْقِ لِحُسْنِ الطَّاعَةِ و جز توفیق دادن وے تعالی بہ نیک کردن طاعت
وَامْتِثَالِ الْاَمْرِ و فرمان برداری کردن فرمودہ شرع را وَالْاِنْتِهَآءِ عَنِ النَّوَاهِیْ و باز ماندن از ہمہ نافرمودہا
وَالرِّضَا بِمُرِّ الْقَضَآءِ و راضی بودن بقضای تلخ کہ مخالف نفس و طبیعت آید وَالصَّبْرِ عَلٰی شَدَآئِدِ

که بر آن خاطر عاطر گذرم + لطفها میکنی ای خاک درت تاج سرم + وَذٰلِكَ لِاَنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ لَا يَجِبُ
عَلَيْهِ لِاَحَدٍ حَقٌّ و آن نادر آمدن در بهشت بعمل و عدم استحقاق بندگان آنرا در درگاه عزت از جهت آنست
که واجب اینست بر وی تعالی مر هیچ یکی را حقی از جهت عدم احصاء نعمتها و بی نهایتی آلای وی و بودن اعمال
و افعال بندگان همه بقدرت و توفیق وی وَلَا يَلْزَمُهُ الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ و لازم نیست حق تعالی را بسر
بردن عهد و وعده از جهت غنا ذاتی و لا ابالی درگاه وی و اگرچه بفضل و کرم خود چیزی چند را برای بندگان
ضامن شده و بر خود گرفته است چنانکه رزق رسانیدن در دنیا و ثواب دادن در آخرت اما بر وی واجب و لازم نیست
که اگر نکند بر وی اعتراض لازم آید **بیت** کردگار آن کند که خود خواهد + حکم بر کردگار نتوان کرد + بَلْ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ
بلکه میکند هرچه میخواهد يُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ عذاب میکند هر کرا میخواهد وَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ و می آمرزد هر کرا
میخواهد وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَاءُ و می بخشد و مهربانی میکند هر کرا میخواهد وَيُنْعِمُ مَنْ يَشَاءُ و انعام میکند هر کرا میخواهد
فَعَّالٌ لِمَا يُرِيدُ کننده است هر چیزی را که میخواهد لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ پرسیده نمیشود از آنچه میکند و نمیرسد
کسی را که بگوید چون کردی و چرا کردی از جهت قوت حجت ربوبیت او وَهُمْ يُسْأَلُونَ و بندگان پرسیده شوند
و میرسد بر ایشان الزام بسبب ثبوت عبودیت ایشان يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ بِفَضْلِ
رَحْمَتِهِ وَمِنَّتِهِ روزی میدهد هر کرا میخواهد بیشمار در دنیا و آخرت بفزونی رحمت و نعمت خود وَيَمْنَعُ مَنْ يَشَاءُ
بِعَدْلِهِ و منع میکند و باز دارد در هر دو جهان هر کرا میخواهد بعدل و داد خود چه ظلم و تقصیر بندگان در ادای حق
ربوبیت آنقدر هست که اگر بر سر عدل و حساب آید مستحق تمام عذابها و نکالها باشند و حق عبودیت و ربوبیت آنقدر هست
که در ظاهر و باطن تمام وجود و موجود خود را صرف شکرگذاری نعمتهای او کنند و یکدم جز در خدمت وی نباشند و یک لمحه از یاد حق
غافل نشوند **بیت** کسی کو غافل از حق یکزمانست + در آندم کافر است اما نهانست + اگر آن غفلتش پیوسته
بودی + در اسلام بر وی بسته بودی + فضل و کرم اوست که در میگذرد و نمیگیرد وَكَيْفَ لَا يَكُونُ كَذٰلِكَ و چگونه نباشد
حقیقت حال همچنین وَالْخَلْقُ مِنْ لَدُنِ الْعَرْشِ و حال آنکه پیدایش از نزد عرش که فوق جمیع کائنات است

عاطر بکسر طاء مهمله بوی خوش دهنده و بوی خوش دارنده ۱۲ غ

که برین وجه رد قضا مخصوص بدعا نمی ماند بلکه هر امر که قضا معلق بآن شده است رد قضا میکند یا نمیعنی جواب آنکه
گویند همچنین است که تو گفتی و آنمیعنی مخصوص بدعا نیست و لیکن این از برای بیان فضیلت دعا و ترغیب بر آن
تخصیص بذکر آن کرده اند مشهور در توجیه این حدیث همین است و بعضی از علما دو وجه دیگر گفته اند یکی آنکه مراد
بقضا درین حدیث امری مکروه است که می ترسد بنده از نزول آن و چون توفیق یافت بنده بدعا دفع
میکند آنرا پروردگار تعالی از وی و تسمیه او بقضا مجاز است و دوم آنکه مراد حقیقت قضا است و مراد بر رد دعا
آسان ساختن آنست آنرا بر بنده پس گویا که قضا نازل نشده است و رجوع این کلام نیز بجواب نخستین است
که همه قضا است فافهم وَكَذٰلِكَ و همچنانکه همه بقضای الهی است و دعای بنده که فعل اوست نیز جزو
وارد و دران و آن هم بقضای اوست همچنین است این حکم که لَا يَدْخُلُ اَحَدُ الْجَنَّةَ فِي الْاٰخِرَةِ
بِعَمَلِهٖ بَلْ بِرَحْمَةِ اللّٰهِ و نمی آید هیچ یکی در بهشت بعمل خود بلکه در می آید بفضل و رحمت خدای عزوجل
لٰكِنَّهٗ يُعْطِي الْعِبَادَ الدَّرَجَاتِ فِي الْجَنَّةِ عَلٰى قَدْرِ اَعْمَالِهِمْ لیکن وی تعالی میدهد بندگان را مراتب
و درجات در بهشت بر قدر عملهای بندگان و این نیز فضل و رحمت اوست وَقَدْ وَرَدَ فِي حَدِيْثِ عَائِشَةَ
و بتحقیق آمده است در حدیث که روایت میکند آنرا عائشه صدیقه رضی الله عنها اَنَّهَا سَاَلَتِ النَّبِيَّ
که عائشه پرسید پیغمبر صلی الله علیه وسلم را هَلْ يَدْخُلُ اَحَدُ الْجَنَّةَ بِعَمَلِهٖ آیا در می آید هیچ یکی
بهشت را بعمل خود فَقَالَ لَا بَلْ بِرَحْمَةِ اللّٰهِ پس گفت آنحضرت نمی آید هیچ یکی بهشت را بعمل خود بلکه
در می آید برحمت خدا فَقَالَتْ پس گفت عائشه صدیقه بآنحضرت بجهت طلب تحقیق علم و مجال سخن که او را
در حضرت وی بود وَلَا اَنْتَ وَتو نیز در نمی آئی بهشت را مگر برحمت خدا با وجود چندین عملهای عظیم و رفیع فَقَالَ
پس گفت آنحضرت وَلَا اَنَا و نه من در می آیم بهشت بعمل خود اِلَّا اَنْ يَتَغَمَّدَنِيَ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهٖ مگر آنکه بپوشد
خدای تعالی مرا برحمت خود و در آرد وَوَضَعَ يَدَهٗ عَلٰى هَامَّتِهٖ نهاد آنحضرت دست مبارک خود را بر سر خود از جهت تعظیم
و قبول امر الهی و اظهار امتنان از رحمت وی سبحانه چنانکه عادت است که میگویند بالرأس والعین بیت منکه باسم

تنهائی دعای او وعلیت او مر آنرا و کذلک لا یصرف عنه شیئاً بدعاء المجرد و همچنین برنمیگرداند
خدا هیچ چیزی را از بلای رد دعای او تنها بلکه این اعطا صرف بحکم ارادت ازلی است که در لایزال بعد از دعا و سوال
وی واقع شده و باین اعتبار اگر سببی عادی برای دعای ایشان اثبات کنند روا باشد ولیکن علت نیست شیخ
ابن عطار الله اسکندری رح در کتاب الحکم میگوید کیف یکون طلبک للاحق سبباً فی عطائه السابق یعنی
عطا حق و قسمت وی ازلی است و سابق و دعا و سوال تو حادث و لاحق و سبب لاحق مر سابق را و حادث مر قدیم
را معقول نبود و اسطی فرمود قسمتها است در ازل گذشته و صفتها است که در اول جریان یافته آنرا باعمال
نتوان یافت و بسعایات تحصیل نتوان کرد و چون فرمودند که ارادت منجزم نمیشود و انچه مقدر است مبدل نمیگردد
و در حدیث وارد شده است لا یرد القضاء الا الدعا اشکالی پیدا آید برای دفع اشکال می فرماید و الذی
ورد فی الحدیث و انچه وارد شده است در حدیث که لا یرد القضاء الا الدعا قبل گفته شده است
در توجیه آن المراد به مراد که با نچه وارد شده است انیست که لا یرد القضاء الا الدعاء الذی
قضی ان یرد القضاء به رد نمیکند قضا الا دعای که قضا کرده شده است که رد کرده میشود آن قضا با
دعا و آن قضا معلق است که حکم کرده شده است که این چنین واقع میشود چون دعا کنند و چون دعا کنند واقع
نشود پس در قضا رد آن منافات نباشد بلکه این چنین باید که باشد زیرا که قضا این چنین رفته است پس
اطلاق رد قضا از روی ظاهر است نه بحقیقت و قضا و اکثر امور عالم که معلق و مربوط باسباب و شروط اند انچنین است
بخلاف قضا مبرم که موقوف و معلق بچیزی نیست و دعا در آنجا فائده ندارد و لهذا دعا در امر مفروغ عنه ممنوع است
چنانکه ضمانیت رزق و ارسال رسل و قیام ساعت و حکم دخول مومنان در بهشت و کافران در دوزخ و مثال
آن و تنقیح جواب آنست که پروردگار تعالی دعا را از اسباب عادی رد قضا ساخته است چنانکه آتش را برای
سوختن و طعام را برای سیر شدن و حکم کرده است که اگر دعای مجتمع شرائط و آداب از کسی بوجود آید برمیگردد
از وی قضا و سببیت این منافاتی با قضا ندارد و این نیز قضای اوست و قضا همه را شامل است و اگر گویند

بآن علم الٰہی یعنی آنچنان نیست کہ حق سبحانہ چیزی در ازل خواستہ و دانستہ باشد بدعا و سوال بندہ خلاف آن کردہ و داده شود و لکنہ یوافق سؤالہ مرادہ ربہ لیکن موافق می افتد سوال بندہ خواستہ شدہ پروردگار را عزوجل فی وقتہ در وقتیکہ برای وقوع آن تعین یافتہ و مقدر شدہ است فتحصل الاجابۃ وقضاء الحاجۃ پس حاصل میگردد اجابت و برآمدن حاجت بندہ فی الوقت المقدر الذی قدر لہ فی السابقۃ در وقت مقدر کہ تقدیر و تعین کردہ شدہ است برای اجابت و قضای حاجت او در ازل کہ سابقہ عبارت از نست لبلوغ القدر وقتہ از جہت رسیدن قدر وقتش یا واز نیقدر سوال کردن بندہ درین وقت نیز مقدر است و در تقدیر رفتہ است کہ در فلان وقت فلان بندہ فلان چیز خواہد خواست و بعد از خواست وی آن چیز در فلان وقت وقوع خواہد یافت و اگر قضا بندہ وقوع آن در وقت دیگر سوال کند ہرگز در آن وقت واقع نگردد و لیکن سوال وی در آن وقت مقدر شدہ است و اگر اجابت سوال وی نشد سوال وی مقدر بود نہ مسئول و لیکن در تقدیر رفتہ کہ چیزی مثل مسئول وی در دنیا یا ثوابی در آخرت یا دفع بلای مانند آن واقع خواہد شد چنانکہ وارد شدہ است کہ ہیچ سوال در درگاہ حق ضائع و مردود نباشد پس ہر چیز از دائرہ تقدیر و ارادت اوست و نیست معنی آنکہ بعضی گفتہ اند کہ ارادت تابع مراد و علم تابع معلوم است و بالجملہ وقوع مقادیر در اوقات معین است کہ برای آن مقدر و معین شدہ است کما قال اہل العلم فی قولہ چنانچہ گفتہ اند اہل علم در قول خدای عزوجل کل یوم ہو فی شان ہر روز یعنی در ہر وقت خدای تعالی در کار است آنی لیسوق المقادیر الی المواقیت میراند مقدورات را بسوی اوقات و پیدا میکند آنرا در آن اوقات یعنی علم و ارادت در ازل است و لیکن وجود و وقوع معلوم و مراد در لا یزال است در اوقات معین کہ از برای آن بعلم و ارادت تعین یافتہ است و محو و اثبات کہ در آیہ یمحو اللہ ما یشاء و یثبت اشارت بآنست نیز باعتبار اوقات حدوث و وقوع است و کریمہ ما یبدل القول لدی بجہت علم و ارادت است فلا یعطی اللہ احدا شیئا فی الدنیا بمجرد دعائہ پس نمیدہد خدای تعالی ہیچ یکی را چیزی از نعمت در دنیا بسبب

ہیچ سوال در درگاہ حق ضائع و مردود نیست ۱۲

دیگر بجای وی پیدا کنند که متبادر از عبارت قرآنی همین است نیز محذوری ندارد چه عذاب در حقیقت نفس است
و عاصی اوست پوست حکم جامهٔ او دارد و کذا قیل یَفْعَلُ عَزَّ وَجَلَّ بِهِمْ ذٰلِكَ میکند خدای تعالی با ایشان
آنرا و جزا میدهد بآن کَمَا وَافَقُوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْوَاءَهُمْ چنانچه موافقت و متابعت کردند نفسهای
خود را و هواهای خود را فِي الدُّنْيَا فِي مَعَاصِيهِ در دنیا در معصیتهای خدای عزوجل و هر روز و هر ساعت برنگی
دیگر و در لباسی دیگر شهوات میراندند و لذات میگرفتند و عهدهای عیش و کامرانی را تازه و نو می ساختند فَاَهْلُ
النَّارِ يُجَدِّدُ لَهُمْ كُلَّ وَقْتٍ جُلُودًا وَلُحُومًا پس دوزخیان نو میگرداند پروردگار تعالی مر ایشان را در هر وقت
پوستها و گوشتها را لِاِيصَالِ الْعَذَابِ وَالْاٰلَامِ اِلَيْهِمْ از برای رسانیدن عذاب و دردها بسوی ایشان
وَاَهْلُ الْجَنَّةِ يُجَدِّدُ لَهُمْ كُلَّ وَقْتٍ النَّعِيمَ و بهشتیان نو و تازه میگرداند مر ایشان را هر دم ناز و نعمت
لِيَتَضَاعَفَ الشَّهَوَاتُ وَاللَّذَّاتُ لَدَيْهِمْ تا زیاده و دو چند گردد شهوتها و لذتها نزد ایشان چنانکه دائم
اوقات را بطاعت و عبادت و ذکر حق معمور میداشتند پس عذاب و ثواب آخرت بر وفق گناه و طاعت دنیا است
چنانکه می فرمایند وَسَبَبُ ذٰلِكَ مُجَاهَدَةُ النَّفْسِ وَمُوَافَقَتُهَا فِي دَارِ الدُّنْيَا و سبب آن مجاهدهٔ نفس است چنانکه
اهل ایمان و طاعت میکردند و موافقت نفس است چنانکه کافران و عاصیان کردند در سرای دنیا و هر کدام بحکم قول حق سبحانه و تعالی
جَزَاءً وِفَاقًا و قول رسول وی صلی الله علیه وسلم لِمَا تُدِينُ تُدَانُ بپاداش کردار خود میرسند وَهٰذَا مَعْنَى قَوْلِ النَّبِيِّ و
اینست معنی قول پیغمبر صلی الله علیه وسلم اَلدُّنْيَا مَزْرَعَةُ الْاٰخِرَةِ دنیا کشت زار آخرت است هر چه اینجا کارند آنجا بدروند
بیت از مذاهب مذهب دهقان خوش است ای مولوی مذهب دهقان چه باشد هر چه کاری بدروی والله اعلم

اَلْمَقَالَةُ الثَّامِنَةُ وَالسِّتُّونَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ اِذَا اَجَابَ اللّٰهُ
عَبْدًا مَا سَاَلَهُ وقتیکه اجابت کند خدای تعالی بنده را آنچه درخواست بنده آنرا وَاَعْطَاهُ مَا طَلَبَهُ
و بدهد بنده را نه آنچه طلبید آنرا لَمْ يَنْخَرِمْ بِذٰلِكَ اِرَادَتُهُ پاره نمیشود و بر نمیگردد بجهت آن ارادت وی سبحانه و تعالی
وَلَا مَا جَفَّ بِهِ الْقَلَمُ و نه آنچه خشک شده است بآن قلم تقدیر وَسَبَقَ بِهِ الْعِلْمُ و نه پیش رفته و گذاشته است

المقالة الثامنة والستون
دنیا کشت زار آخرت است

وهوارا در دنیا و تابعوهما پیروی کردند نفس و هوارا و وافقوا الشیطان و سازگاری کردند شیطانرا
فامرحوا پس اختلاط کردند و مرج برار اختلاط و اضطراب و در بعضی نسخ فامزجوا بزای معنی آمیختن چیزیرا
بچیزی یعنی درآمدند و مخلوط گشتند فی انواع المعاصی من الکفر و الشرک در گوناگون گناهان از کفر ظاهر
و باطن و شرک جلی و خفی و ماداموا علیهما و چیزیکه فرود شرک و کفر است از اعمال قبیحه و اخلاق ذمیمه حتی اذا ادرکهم
الموت تا آنکه آمد ایشانرا مرگ من غیر الاسلام بی مسلمانی مرکافرانرا و التوبة و بی توبه مر گنهکارانرا
ادخلهم الله درآرد خدای تعالی عزوجل کافرانرا و عاصیانرا النار التی اعدت للکافرین آتشی
که آماده کرده شده است برای کافران فی قوله که مذکور است در قول حق عزوجل و اتقوا النار التی
اعدت للکفرین بپرهیزکنید آتشی را که آماده کرده شده است برای کافران تا همیشه دران باشند و آتش باصالت
جای و مأوای کافرانست و برای ایشان ساخته شده است و عاصیانرا نیز دران می درانداز ند و لیکن همیشه نمیگذارند
فاذا ادخلوها پس چون درآرد خدای تعالی ایشانرا در آتش و جعلها مقرهم و مصیرهم
و بگرداند آتش را آرامگاه و جایباش و بازگشت ایشانرا و امهم و مأوای ایشان ام بمعنی ماوا ست و مراد اینجا
مأوای و مصیر است بر طریق تشبیه تهکمی چنانکه بازگشت طفل بمادر است بازگشت کافران و عاصیان بآتش
باشد چنانکه در قرآن مجید فرموده است فامه هاویة فاحرقت جلودهم و لحومهم پس بسوزد آتش
پوستهای ایشانرا و گوشتهای ایشان جلد نومیگرداند خدای تعالی عزوجل لهم مر ایشانرا جلودا
و لحوما غیرها پوستها و گوشتهای دیگر جزآن گوشتها و پوستها که سوخته شده است کما قال عزوجل
کلما نضجت جلودهم بدلناهم جلودا غیرها هرگاه که پخته میشود و سوخته میگردد پوستهای
ایشان تبدیل میکنیم مر ایشانرا پوستها دیگر جزآن پوستها تا بچشند عذاب او دردیا بند الم آنرا و ظاهر است که چون
پوستها را بسوخت گوشتها را نیز خواهد سوخت و تبدیل در لغت دیگر کردن است و در اینجا دیگر کردن بآن
طریقیست که پوست سوخته شده را بصورت دیگر و صفت دیگر گردانند و اثر سوختگی را دور سازند و اگر پوست

سلاطین
استنزاد افسوس
کردن و بگمراه کردن
ایشان شدن
بخیر گذشته بخت
نصب
کردن سر کردن
و همان فرجام
خوردن با بدان
آن منصب

زنده میگرداند او را خدای تعالی بحیات معنوی که عبارتست از علم و معرفت ذات و صفات حق و دریافت حقیقت کار
وَنَازَعْتَكَ وَطَلَبْتَ مِنْكَ الشَّهَوَاتِ وَاللَّذَّاتِ و کشاکشی میکند نفس ترا در حین مجاهده بحکم جبلت
که در ابا و سرکشی دارد و میجوید از تو شهوتها را و لذتها را اَلْجُنَاحَ مِنْهَا وَالْمُبَاحَ حرام در شهوات و لذات و
حلال از آنها و جناح بمعنی اثم و بزه است معرب گناه و مراد اینجا حرام است که سبب آنست لِتَعُوْدَ اِلَى
الْمُجَاهَدَةِ وَالْمُسَابَقَةِ تا باز گردی بسوی مجاهده کردن و در گذشتن و پیشی نمودن و زور آوری در آن لِتَكْتُبَ
لَكَ ثَوَابًا دَائِمًا تا بنویسد و ثابت گرداند حق تعالی برای تو ثواب همیشه را وَهُوَ مَعْنَى قَوْلِ النَّبِيِّ و همین جهاد
بالنفس معنی جهاد اکبر است که واقع شده است در قول پیغمبر صلعم رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْاَصْغَرِ اِلَى الْجِهَادِ
الْاَكْبَرِ باز گشتیم ما از جهاد خورد تر که کارزار کردن با کافرانست بسوی جهاد اکبر اَرَادَ بِهِ مُجَاهَدَةَ النَّفْسِ
مراد داشته است آن حضرت صلی الله علیه وسلم بجهاد اکبر مجاهده نفس را لِدَوَامِهَا وَاسْتِمْرَارِهَا عَلَى الشَّهَوَاتِ
وَاللَّذَّاتِ از جهت همیشه بودن نفس بر شهوتها و لذتها وَانْهِمَاكِهَا فِي الْمَعَاصِي و فرو رفتن نفس و لجاج
کردن در گناهان و مقصود تنبیه و ترغیب است بر التزام و استدامت مجاهده نفس و اهتمام و اعتنا بدان نه که شروع
در آن زمان بعد از فراغ از جهاد کفار باشد چه این همیشه بود و در ضمن جهاد کفار نیز بود و خود مقصود از تمامه اعمال
و عبادات و طاعات مجاهده نفس است تا در توجه و عبادت حق مستقیم گردد چنانکه می فرمایند وَهُوَ مَعْنَى قَوْلِهِ و همین
دوام و استمرار مجاهده نفس از جهت دوام و استمرار وی در شهوات و لذات مراد است از قول حق عز و جل وَاعْبُدْ
رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِيْنُ و پرستش کن پروردگار خود را تا آنکه بیاید ترا موت اَمَرَ اللّٰهُ فرمود خدای
عز و جل لِنَبِيِّهِ مر نبی خود را صلعم بِالْعِبَادَةِ بعبادت خود وَهِيَ مُخَالَفَةُ النَّفْسِ و آن عبادت مستلزم
مخالفت نفس است لِاَنَّ الْعِبَادَةَ كُلَّهَا تَأْبَاهَا النَّفْسُ زیرا که عبادت بهمه اقسام آن سرکشی میکند و
امتناع می آرد از آن نفس وَتُرِيْدُ ضِدَّهَا و میخواهد نفس خلاف آنرا زیرا که سرشت نفس بهمین زمینی است
و جبلت وی بر طلب شهوات و لذات حسیست و عبادت ضد آنست اِلَى اَنْ يَأْتِيَهُ الْيَقِيْنُ تا آنکه

سوال کردن مومن در دنیا که داده نشد آنرا بجهت اینست که وی بسبب سوال کردن او خدای تعالی را
می باشد یاد کننده خدا را و یگانه داننده مر او را وَوَاضِعَ الشَّيْءِ و می باشد نهنده چیزیکه دعا و سوال است
فِي مَوْضِعِهِ در جای خودش که حق و کرم اوست وَمُعْطِيَ الْحَقِّ أَهْلَهُ و می باشد دهنده حقی که
که واجب است بروی از عبودیت و تضرع و توجه و التجا و افتقار خداوند حق را که پروردگار غنی و کریم و وهاب است
جل جلاله و عم نواله وَمُتَبَرِّيًا مِنْ حَوْلِهِ وَقُوَّتِهِ و می باشد بیزار از حیلت و توانائی خود زیرا که خود را ناتوان
و بیچاره دانسته دعا و سوال میکند وَتَارِكًا لِلتَّكَبُّرِ وَالتَّعْظِيمِ وَالْأَنَفَةِ[1] و می باشد ترک کننده جاه
و ننگ و نام و بزرگی را چه سائل خوار و خرد و حقیر و بی ننگ میباشد وَجَمِيعُ ذٰلِكَ أَعْمَالٌ صَالِحَةٌ لَهَا
ثَوَابٌ عِنْدَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ و همه این مذکورات کارهای نیک است که مر آنرا ثواب عظیم است نزد خداوند
و لهذا دعا را مخ[2] العبادة خوانده اند بجهت اشتمال برین معانی که مذکور شد در قرآن مجید فرموده که هر که استکبار کند
از عبادت من او را در دوزخ در آرم و مراد بعبادت درینجا دعا است چنانکه سیاق آیة دلالت دارد بران و این
دلالت دارد بر تاکید و مبالغه در استحباب دعا و لحوق وعید بر ترک آن و شک نیست که اگر بطریق استنکاف و
استکبار بود همین حال دارد اما اگر بجهت تادب مقام عزت و اجلال و تفویض و تسلیم بعلم و ارادت حضرت
ذی الافضال بود آن مقامی دیگر است و این قوم را احوال اند گاهی دعا کنند و گاهی سکوت ورزند و گاهی بتعریض
و کنایت خواهند چنانکه حق را بلطف و کرم وجود بستانید که این نیز نوعی از سوال است بزبان رمز و کنایت و گاهی
سکوت درین باب بالاتر از تکلم نشیند و همه آن از احوال و افعال انبیا علیهم السلام منقول است و هر کدام را وقتی است
و حالی که اقتضای آن کند و در مقاله رابع و ثلثین کلامی از استاد امام ابو القاسم قشیری نقل کرده شده است
فتذکر

المَقَالَةُ السَّابِعَةُ وَالسِّتُّونَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ كُلَّمَا جَاهَدْتَ
نَفْسَكَ هرگاه و چندانکه کارزار کنی و مجاهده فرمائی و در مشقت افگنی نفس خود را وَغَلَبْتَهَا و چیره شوی بروی
وَقَتَلْتَهَا بِسَيْفِ الْمُخَالَفَةِ و بکشی او را بشمشیر مخالفت و مجاهدت أَحْيَاهَا اللّٰهُ تَعَالَى

[1] انفة بالفتح ننگ و عار ۱۲ منتخب
[2] مخ بالضم و تشدید مغز سر و استخوان مجازا خلاصه هر چیز را گویند ۱۲ منتخب و تحفة المؤمنین ۱۲
[3] استنکاف حرف چهارم نون بمعنی ننگ و عار داشتن از کشف

المقالة السابعة والستون

مِنْهُ فِي الدُّنْيَا پس اگر این هم نشد و نیفگند وام را از تو و نگذاشت از آن چیزی در دنیا و بهیچ یکی ازین
انواع مذکوره ظاهر نشد اثر اجابت اصلاً اَعْطَاكَ عَزَّ وَجَلَّ فِي الْآخِرَةِ ثَوَابًا جَزِيلًا میدهد ترا
خدای تعالی در آخرت پاداش بسیار بَدَلَ مَا لَمْ يُعْطِكَ بِسُؤَالِكَ فِي الدُّنْيَا عوض آنچه نداد ترا
بسوال کردن تو در دنیا زیرا که در حدیث آمده است که اگر دعای بندهٔ مومن در دنیا قبول نیفتاد و مدعای
وی بدست نیامد ذخیره میگرداند آنرا خدای تعالی برای روزی که محتاج تر است بآن لِاَنَّهُ كَرِيمٌ زیرا که
خدای تعالی بزرگ و عزیز است و کریم هرگز خواهنده را محروم باز نگرداند غَنِيٌّ بی نیاز است از همه چیز و احتیاج
ندارد بچیزی که بسبب آن بخل ورزد و نتواند داد رَحِيمٌ بسیار مهربان و بخشاینده است و گفته اند رحمان آنکه
اگر سوال کنند بدهد و رحیم آنکه اگر سوال نکنند در خشم آید فَلَا يُجِيبُ سَائِلَهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ پس
ناامید نگرداند سوال کنندهٔ خود را در دنیا و آخرت **بیت** بله نومید نباشی گرت آن یار براند ٭ گرت امروز
براند نه که فردات بخواند ٭ فَلَا بُدَّ مِنْ فَائِدَةٍ وَنَائِلَةٍ پس چاره نیست در دعا کردن از حاصلی و عطائی فی الصراح
فائده آنچه گرفته و داده شود از مال و دانش و نول عطا دادن نوال بالفتح عطا نائله مثله اِمَّا عَاجِلًا وَاِمَّا
آجِلًا یا زود درین جهان یا دیر در آن عالم وَقَدْ جَاءَ فِي الْحَدِيثِ اِنَّ الْمُؤْمِنَ يَرَى فِي صَحِيفَتِهِ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ و بتحقیق آمده است در حدیث که مسلمان می بیند در نامهٔ اعمال خود روز قیامت حَسَنَاتٍ
لَمْ يَعْمَلْهَا وَلَمْ يَدْرِ بِهَا نیکیها را که نکرده است آنها را و در نیافته است و ندانسته است آنرا و آن تفاصیل حسنات
و اعمالی که مندرج اند مجملاً در ضمن دعا یا مراد درجاتست که نکرده است اعمالی را که موجب آنها است اصالةً و تفصیلاً
فافهم فَيُقَالُ لَهُ اَتَعْرِفُهَا پس گفته میشود مر او را آیا می شناسی این نیکیها را فَيَقُولُ مَا اَعْرِفُهَا مِنْ اَيْنَ
لِي هٰذِهِ پس میگوید مومن نمی شناسم اینها را که از کجا است مرا این نیکیها فَيُقَالُ لَهُ اِنَّهَا بَدَلُ مَسْئَلَتِكَ
الَّتِي سَأَلْتَهَا فِي دَارِ الدُّنْيَا پس گفته میشود مر او را که این نیکیها عوض سوال کردن تست که کرده بودی
آنرا در سرای دنیا وَذٰلِكَ اِنَّهُ بِسُؤَالِهِ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ يَكُونُ ذَاكِرًا لِلّٰهِ وَمُوَحِّدًا و این ثواب دادن در آخرت عوض

ف: بر دعای بندهٔ مومن در دنیا قبول نیفتد ذخیره گردانیده میشود برای آخرت

ف: رحمان آنکه اگر سوال کنند بدهد و رحیم آنکه اگر سوال نکنند در خشم آید

ف: می بیند بندهٔ مومن در نامهٔ اعمال خود در روز قیامت نیکیها را که نکرده است آنها را

خدای تعالی در همه احوال تو و انزال حوائج بحق به و فرود آوردن حاجتها را بخدا و درخواستن آن
از وی عزوجل و این باعث و توجه و اقبال بجناب عزت و جلال حق و موجب شغل بذکر و مناجات و قرب درگاه
اوست و در اصل باید که مقصود و مطلوب در دعا همین باشد و همت مقتصر بر حصول مدعا نباشد تا موجب
از و یاد محبت گردد و سیدی الشیخ ابو الحسن شاذلی قدس الله سره العزیز می فرماید که حظ و نصیب تو در دعا ذوق
و فرح بمناجات محبوب باید نه فرح بقضای حاجت و حصول مطلوب تا بنعمت از منعم محجوب نمانی

مثنوی دل ز حرص مدعا خالی شده ✦ ذوق عجز و بندگی حالی شده ✦ گر اجابت کردشان فهو المراد
ورنه باوید از نقد آیند شاد ✦ هیچ نبود از دعا مطلوب شان ✦ جز سخن کردن بآن شیرین زبان ✦ در کند رد
لذت آن بیشتر ✦ بهر تقریب سخن یارد گر ✦ وَاِنْ لَمْ یَکُنْ مَقْسُوْمًا لَكَ واگر نباشد مسئول تو قسمت
کرده شده برای تو اَعْطَاكَ الْغِنَاءَ عَنْهُ وَالرِّضَا عَنْهُ عَزَّ وَجَلَّ بِالْفَقْرِ امید بد حق تعالی ترا
بعدم حصول آن بعد از دعا تو انگری و بی نیازی از آن راضی و خورسند بودن از وی تعالی در اختیار فقر
برای تو و یقین دانستن آن که حکمت و مصلحت تو درین بوده است فَاِنْ كَانَ فَقْرًا اَوْ مَرَضًا اَرْضَاكَ
بِهِمَا پس اگر باشد حاصل فقر و مرض بدفع ناکردن آنها بدعا راضی میگرداند ترا بفقر و مرض و حاصل میگردد
بحصول مقام رضا که اعلی و ارفع مقامات ست چیزیکه اعز و انفس ست فائدهٔ آن از وجود غنا و صحت
وَاِنْ كَانَ دَيْنًا و اگر مهمت دامی که دعا کردی تیسیر ادای آن و مستجاب نشد و عا قَلَّبَ قَلْبَ صَاحِبِ
الدَّيْنِ سنت الٰهی و تجربه اهل معامله بران جاریست که بر میگرداند پروردگار تعالی عوض اجابت دعا برای جبر کسر
خاطر تو دل خداوند وام را مِنْ سُوْءِ الْمُطَالَبَةِ از بدی مطالبه و درشتی کردن وران اِلَى الرِّفْقِ بِكَ
بسوی نرمی نمودن بتو وَالتَّاخِيْرِ وَالتَّسْهِيْلِ و پس افگندن مطالبه و آسان گردانیدن الی حین
مَيْسَرَتِكَ تا وقت فراخی و توانگری تو که آسان گردد ادای دین در تو اَوْ اِسْقَاطِهِ عَنْكَ یا افگندن
وام از تو و درگذشتن ازان اَوْ تَقْضِيَهِ یا کم کردن وام فَاِنْ لَمْ يُسْقِطْهُ عَنْكَ وَلَمْ يُتْرِكْ

ع چه باشد که بفتح و سکون باء موحده شکسته باشد و بکسر باء موحده و سکون یاء مثناة تحتانیه بیاید یعنی کردن حال دل بحالی که باشد و بیاید که بکسر باء موحده و فتح یاء مثناة تحتانیه بیاید یعنی گردانیدن دل بحالی که باشد

اَسْأَلُوا اللّٰهَ وَاَنْتُمْ مُوْقِنُوْنَ بِالْاِجَابَةِ سوال کنید خدا را و حال آنکه شما یقین کنندگانید باجابت
دعا و اعطا مسئول یعنی دعا باید که از وی یقین بود و شک و تردد را در ان راه نبود که یقین را تاثیریست در
حصول اجابت و نسبتی است بوجود حق ثابت جل و علا وَقَالَ و گفت وی صلی اللّٰه علیه وسلم اُسْأَلُوا اللّٰهَ
بِبُطُوْنِ اَكُفِّكُمْ سوال کنید خدا را بباطن کفهای دست خود در وقت دعای ماثور و مسنون است که دستها را
برآرند و کفهای دست مقابل سینه دارند مقصود باستشهاد اسالوا اللّٰه است که امر است بسوال و ذکر
بطون اکف تعلیم ادب دعا است و اگر بمعنی در روند ذکر آن در حکم ذکر ایقان به اجابت است گویا عطا فرود
می آید و کفهای دست بر میدارند تا بگیرند آنرا و بدست آرند فافهم وَغَيْرُ ذٰلِكَ مِنَ الْاَخْبَارِ و جز آنچه ذکر کرده شد
از اخبار و احادیث و آیات در باب امر بدعا و ترغیب در ان و بیان فضل آن بسیار است **مثنوی** من
همیدانم که میخواهد دلش ٭ تا بود غوغا بگرد منزلش ٭ میکنم چندان فغان در حضرتش ٭ تا فرود آید ز بالا رحمتش ٭
چیست ادعونی کدام است اسالوا ٭ گر نمیخواهد گدایانرا غلو ٭ آه گریه بر درش چندان کنم ٭ تا بخود آن
غنچه را خندان کنم ٭ وَلَا تَقُلْ اِنِّيْ اَسْأَلُهٗ و مگو که من بسیار سوال میکنم فَلَا يُعْطِيْنِيْ نمیدهد مرا فَاِذَنْ
لَا اَسْأَلُهٗ پس این گاه سوال نکنم او را چون نمیدهد سوال کردن چه فائده این چنین مگو بَلْ دُمْ
عَلٰى دُعَائِهٖ بلکه دائم و ثابت باش بر دعا کردن وی عز و جل فَاِنَّهٗ اِنْ كَانَ ذٰلِكَ مَقْسُوْمًا زیرا که بدرستی
اگر هست مسئول تو قسمت کرده شده و نهاده شده برای تو سَاقَهٗ اِلَيْكَ بَعْدَ اَنْ تَسْأَلَهٗ میراند و
می آرد آنرا بسوی تو و میرساند بتو پس از آنکه سوال میکنی و بحقیقت این سوال کردن را نیز تقدیر کرده است
فَيَزِيْدُ ذٰلِكَ اِيْمَانًا وَيَقِيْنًا وَتَوْحِيْدًا پس افزون میکند ترا آن دادن بعد از سوال کردن
تصدیق را بصفت خود و کرم و رحمت و جز آن از صفات حق و یقین کردن بدان صفات و یگانه دانستن
حق را بدان صفات و بآنکه معطی اوست نه غیر او وَتَرْكَ سُؤَالِ الْخَلْقِ و چون این دانستی افزون
میگرداند ترا ترک کردن سوال از خلق وَالرُّجُوْعَ اِلَيْهِ فِيْ جَمِيْعِ اَحْوَالِكَ و باز گشتن بسوی

تو عین ناز است + نازی که درو دو صد نیاز است + و بعضے مردم که در بعضی محل آیة انک لا تهدی من احببت
خوانند بر این مستمند ضعیف چنان گران آید که گویا گستاخی در حضرت رسول بر روی مبارک او کرده باشند چرا
انک لتهدی الی صراط مستقیم نخوانند نعوذ بالله من سوء الادب

المقالة السادسة والستون

قال رض لا تقل لا ادعو الله مگو دعا و سوال نکنم خدا را
عز و جل فان کان ما اسأله مقسوما لی پس اگر هست آنچه میکنم قسمت کرده شده و
نهاده شده برای من فسیأتینی پس زود است که بیاید و برسد مرا ان سألته ام لم تسأله اگر سوال
کنم یا سوال نکنم و ان کان غیر مقسوم فلا یعطینی بسوالی و اگر قسمت کرده نشده است پس
نمیدهد مرا بسوال کردن من پس برای چه سوال کنم این چنین مگو بل اسأله بلکه سوال کن خدا را عز و جل
جمیع ما ترید هر چه میخواهی و تحتاج الیه و هر چه نیازمندی بدان من خیر الدنیا و الآخرة
از نیکی دنیا و آخرت اشارتست بآنکه سوال و دعا باید که جامع و شامل باشد همه حاجات و خیرات را چه در خزانه
پروردگار تعالی کمی نیست همه چیز می باید طلبید از وی ما لم یکون فیه محرم و مفسدة مادام که
نباشد در مسئول امریکه حرام کرده شده است در شرع و آنچه مصلحت نیست در آن اگرچه حرام نباشد چنانکه کثرت
اموال و اتباع اگر خوف ضرر و فساد باشد در آن لان الله زیرا که بدرستی خدای عز و جل امر بالسوال
و حث الیه امر کرده است بسوال کردن مر او را و برانگیخته است و ترغیب کرده است بندگان را بر آن
و قال و گفته است ادعونی استجب لکم دعا کنید مرا و بخواهید از من اجابت کنم شما را و قبول میکنم
دعای شما را و میدهم مسئول شما را و قال و گفت وی تعالی و اسألوا الله من فضله و سوال کنید خدا را
و بخواهید از فزونی جود و کرم او و امر کرد بسوال و در سیاق آیت نهی کرده است از تمنی بقول خود عز و جل و لا تتمنوا
ما فضل الله به بعضکم علی بعض یعنی آرزو چیزی نیست و از آن چیزی بدست نیاید عمل میباید و سوال
کردن او و درخواستن از پروردگار تعالی نیز عملی است و قال النبی و گفته است پیغمبر صلی الله علیه و سلم

المقالة السادسة والستون

ف ترغیب سوال کردن ۱۲

ف منع است سوال آنچه در شرع حرام باشد ۱۲

وبخوان این قول را اِنَّ اللّٰهَ لَا یَظْلِمُ النَّاسَ شَیْئًا بدرستیکه خدا ظلم نمیکند مردم را هیچ چیزے
وَلٰکِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ یَظْلِمُوْنَ ولیکن مردم نفسهای خود را خود ظلم میکنند وَغَیْرَهَا مِنَ الْاٰیَاتِ
وَالْاَخْبَارِ وبخوان بر نفس جز این آیات دیگر را و حدیثها را تا بدانی که وی سبحانه وتعالی از ظلم منزه و مبرا ست
کُنْ خَاصِمًا لِلّٰهِ عَلٰی نَفْسِكَ باش پیکار کننده برای خدا بر نفس تو وَمُجَادِلًا لَهَا عَنْهُ وخصومت کننده
مر نفس را از جانب خدای عزوجل وَمُحَارِبًا وَسَیَّافًا لَهٗ وجنگ کننده وشمشیر زننده با نفس و شیطان و
اعدای دین برای خدا وَصَاحِبَ جُنْدِهٖ وَعَسْکَرِهٖ وباش صاحب جشم و لشکر خدا بر قهر نفس و شکست
وی فَاِنَّهَا اَعْدٰی عَدُوِّ اللّٰهِ زیرا که بدرستی نفس دشمن ترین دشمنان خداست عزوجل که هرگز از بیفرمانی
کردن و سرکشی نمودن و خلاف ورزیدن باز نیاید مگر بکمال قدرت حق بخلاف شیطان که بیک ذکر کردن
و بیکبار الله گفتن بگریزد و نفس هم از ذکر حظ خود گیرد و ریا ورزد و خودنمائی کند گویند که هیچ خلقی عظیم تر
از نفس آفریده نشده است تا بحدیکه دعوی خدائی کند و هیچ مخلوقی جز نفس این دعوی نکرده ولنعم ما قیل
بیت نفس را هفصد سر است و هر سری از فراز عرش تا تحت الثری قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی یَا دَاوٗدُ
اُهْجُرْ هَوَاكَ ای داود جدائی کن از هوای نفس تو فَاِنَّهٗ لَا مُنَازِعَ یُنَازِعُنِیْ فِیْ مُلْکِیْ غَیْرَ
الْهَوٰی زیرا که بدرستی کشاکش نمیکند مرا در ملک من جز هوای نفس و موافق اینست انچه در قرآن مجید
میفرمایند که هم بداود علیه السلام گفت ولا تتبع هواک فیضلک عن سبیل الله واگرچه متابعت نفس و هوا
از انبیا و رسل نیاید ولیکن مقصود زجر و منع امت است و تعریض است بایشان با آنکه حسنات الابرار
سیآت المقربین و ایشان بترک اولی و افضل و بخطرات نیز ماخوذ و معاتب شوند و با وجود آن ادب آنست
که اگر مولی تعالی ایشان را عتاب کند ایشان بدرگاه عزت تواضع و انکسار نمایند ما را نشاید که در ان دخل
کنیم و در ان شرکت جوئیم صاحبان را با نزدیکان درگاه و نزدیکان را با صاحب خود نازی و نیازی است
که دیگران را در ان مجال گنج نیست **نظم** ای محرم راز دردمندان ای مونس جان مستمندان چشم کرم

ف نفس از سرکشی نمودن باز نیاید بخلاف شیطان الخ

عزّ وجلّ پس نفس تو که امر کننده است ببدی گناه کننده است مر پروردگار خود را أَوْلَى بِهِمَا
نزدیکتر است بآنکه متهم داری اورا و بدگمان باشی بوی وَنِسْبَتُكَ الظُّلْمَ إِلَيْهَا أَخْرَى و نسبت
کردن تو ظلم را بسوی نفس سزاوارتر است که بر خود ظلم میکند به بی فرمانی کردن پروردگار خود مِنْ مُوَاكَلَتِكَ
از نسبت کردن ظلم بخداوند تو که گرد سرادرده عزت وی ظلم راه ندارد وَاحْذَرْ مُوَافَقَتَهَا وَمُوَالَاتَهَا
پس پرهیز کن موافقت نفس را و دوست گرفتن اورا وَاقْتَفِ بِفِعْلِهَا وَقَوْلِهَا و خورسند بودن بکاری
که نفس کند و بسخنی که وی گوید فِي الْأَحْوَالِ كُلِّهَا در همه احوال لِأَنَّهَا عَدُوٌّ لِلَّهِ زیرا که نفس دشمن خداست
عزوجل و مخالف فرمان او وَعَدُوُّكَ و دشمن تست که ترا به بی فرمانی حق میخواند و در معاصی می افگند
که سبب عذاب بعد و سخط رب الارباب است وَمُوَالِيَةُ لِعَدُوِّ اللَّهِ وَعَدُوِّكَ الشَّيْطَانِ
الرَّجِيمِ و نفس دوست مرد دشمن خدا و دشمن ترا که شیطان رانده شده است هِيَ خَلِيفَةُ النَّفْسِ
نفس جانشین شیطانست در مملکت بدن آدمی وَجَاسُوسُهُ و جاسوس شیطان که برگماشته است
اورا برای تفحص احوال آدمیان و رسانیدن اخبار بوی وَمُصَافِيَتُهُ و دوست مخلص و صافی اوست
اَللّٰهَ اَللّٰهَ حذر کن حذر کن خدارا و عذاب او را فَإِنَّ اللَّهَ پستر حذر کن خدارا اَلْحَذَرَ اَلْحَذَرَ پرهیز کن
پرهیز کن اَلنَّجَا اَلنَّجَا زود بشتاب زود بشتاب و خلاص کن نفس خود را از عذاب اِتَّهِمْهَا تهمت کن
نفس را بعداوت اگرچه نصیحت و دوستی نماید شعر وَخَالِفِ النَّفْسَ وَالشَّيْطَانَ وَاعْصِهِمَا وَإِنْ هُمَا مَحَضَاكَ
النُّصْحَ فَاتَّهِمْ وَانْسُبِ الظُّلْمَ إِلَيْهَا و نسبت کن ظلم را بسوی وَاقْرَأْ عَلَيْهَا قَوْلَهُ و بخوان بر نفس
این قول خدای عزوجل مَا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِنْ شَكَرْتُمْ وَآمَنْتُمْ چه میکند خدا و چه کار دارد
بعذاب کردن شما را اگر شکر گوئید خدارا و ایمان آرید وَقَوْلَهُ و بخوان این قول خدارا عزوجل ذَٰلِكَ بِمَا
قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ آن عذاب بسبب عملها است که پیش فرستاده اند
شما و بدانید که نیست خدا ظلم کننده مر بندگان را تا از عدل او ترسان باشید و از فضل او امیدوار وَقَوْلَهُ عزّ وجلّ

نفسك بچیزیکه ناسازگارست سرشت ترا وخواهش نفس ترا وان کان فی الظاهر مفسدة
لك واگرچه باشد وظاهر حال خلاف مصلحت مرترا فعلیك بالشکر والصبر والموافقة و
الرضا پس بر تو باد در تاخیر اجابت در جمیع احوال شکرگذاری حق کردن نظر بالطاف خفیه وصبر کردن
بر بلاهای او وموافقت نمودن بفعل وارادت وی ورضا بقضای وی تعالی وترك التسخط والتهمة
وترك کردن باظهار سخط وبیرضائی وکراهت وتهمت کردن بپروردگار تعالی را بانچه نه لائق جناب تقدس
وکبریای اوست والقیام مع رعونة النفس وترك استادن باکولی وسبکی نفس در ارتکاب
این رذایل وهواها الذی یضل عن سبیل الله واستادن باهوای نفس که گمراه میگرداند
ازراه دین خدا جمیع است بقول تعالی ولا تتبع الهوی فیضلك عن سبیل الله وعلیك بدوام
الدعاء وبر تو باد که همیشه کنی دعا را اگرچه در اجابت تاخیری رود وصدق الملجاء وحسن الظن
بربك وبراستی پناه جستن بخدا وگمان نیك داشتن بپروردگار خود عزوجل وانتظار الفرج منه وخشیم
داشتن کشاد کار ازوی والتصدیق بوعده وایمان آوردن بوعده وی تعالی وبراست داشتن
آن والحیاء منه وشرم داشتن ازوی در استعجال اجابت والموافقة لامره وسازگاری کردن
مرامر او را که فرموده است دعا کنید ورعایت کردن طریقه بندگی وان بیت ای اخی دست از دعا
کردن مدار ۱۲ باقبول باردات چه کار ۱۲ وحفظ توحیده وبر تو باد نگهداشت کردن یگانگی حق را در
ربوبیت وصفات آن والمسارعة الی اداء اوامره وشتابی کردن در گزاردن وبجا آوردن امرهای
او را والتقاعد من ارتکاب نهیه وشستن وسستی کردن از کردن انچه نهی کرده است ازان
والتأوة عند نزول قدره بك وفعله فیك ومرده انکاشتن خود را نزد فرود آمدن تقدیر وی
بر تو وکار کردن وی در تو وان کان لابد ان تتهم وتسیء الظن واگر هست شان که
چاره نیست ازینکه تهمت کنی وبدگمانی کنی فنفسك الامارة بالسوء العاصیة لربها

۴ ذلیلت و زلت
با دو نفقه بیان
نکسی نفوذ و نفوذ
۱۲ اصلاح و نفوذ

وهستی اقرار کننده حکمت او را و ارادت او را که مستلزم علم نیز هست و مصلحت او را برای تو فی تاخیر
ذلک در تاخیر کردن اجابت دعا فعلیک بالشکر له پس بر تو باد شکر گفتن مر خدا را عز و جل لانه
اختار لک الاصلح زیرا که وی شاید که در تاخیر اجابت دعا برگزیده باشد برای تو آنچه نیکوتر است نسبت
بحال تو و صلاح حال تو همدرین باشد والنعمة و دفع الفساد و برگزیده باشد برای تو نعمت را و
دور کرده تباهی را از حال تو بتاخیر اجابت دعا بلکه شاید که عدم اجابت اصلح باشد بحال تو چه جای تاخیر
بیت بس دعاها کان زیانست و وبال ٭ از کرم می نشود شان ذو الجلال ٭ ولیکن چون وعده
باجابت رفته است اگر تاخیری واقع شود تا وقتی معین خواهد بود در دنیا و آخرت و ان کنت متهما له
فی ذلک و اگر هستی تو تهمت کننده مر خداوند خود را در تاخیر اجابت دعا و شک کننده در حکمت او و رحمت
او فانت کافر بتهمتک له پس تو کافری بسبب تهمت کردن تو مر او را لانک بذلک نسبت
له الی الظلم زیرا که تو بسبب آن تهمت کردن نسبت کردی مر او را بسوی ستم کردن و در گذشتن از حد
حکمت و انصاف و هو لیس بظلام للعبید و وی تعالی نیست ستم کننده مر بندگان را لا یقبل
الظلم نمی پذیرد ظلم را و یستحیل علیه ان یظلم و محال ست بر وی که ظلم کند بر تو و بر خلق اذ هو
مالک و مالک کل شیء زیرا که وی تعالی مالک تست و مالک هر چیز است والمالک له التصرف
فی ملکه کیف یشاء و مر او راست گردانیدن از حالی بحالی در ملک خود هر چگونه که خواهد فلا یطلق علیه
اسم الظلم پس گذاشته نشود بر وی نام ظلم و انما الظالم من یتصرف فی ملک غیره و نیست
ظالم مگر کسیکه تصرف میکند در ملک غیر خود بغیر اذنه بی دستوری آن غیر و اگر بدستوری وی کند آن نیز
ظلم نبود این قید برای آن زیاده کردند تا حد ظالم تمام گردد فاسدد علیک پس بر بنده بر خود و در بعضی
نسخ فانسد پس بسته گردید بر تو سبیل التسخط علیه راه بی رضائی و کراهت و خشم کردن بر خدای
عز و جل فی فعله فیک در کار کردن وی تعالی در ذات تو بما یخالف طبعک و شهوة

سبب تاخیر اجابت دعا ۱۲

وجواب ظاهر آنست که این سخن پیش از حصول آن مقام گفتند که هنوز خواستی دارند ولیکن خواست آن دارید
که این خواست نماند و این جواب اسلم است از شغب نادانان و کوردلان

المقالة الخامسة والستون

قال رضی وارضاه ما هذا التسخط علی ربک چیست این اظهار
بی رضای و کرامت و کم پنداشتن عطا و ناپسندیدن آن بر پروردگار تو عزوجل لاجل تاخیر اجابة
الدعاء از بهر پس انداختن پروردگار تعالی قبول کردن دعای ترا تقول حرم علی السؤال
للخلق میگوئی حرام گردانید بر من سوال کردن مر خلق را و باز داشت مرا از خواستن حاجات از ایشان
واوجب علی السؤال له و واجب گردانید بر من سوال کردن مر او را عزوجل و امر کرد بحصر کردن
دعا و سوال در وی وانا ادعوه وهو لا یجیبنی من میخواهم او را و وی جواب نمیدهد
مرا مشکل افتاد نه پای رفتن و نه یارای بودن مصرع پیوستن بتو مشکل و جدائی مشکل فیقال لک
احر انت ام عبد پس گفته میشود ترا که این سخن میگوئی خالی نیست که آیا آزادی تو بسر خود
یا بنده کسی فان قلت انا حر فانت کافر پس اگر گوئی که من آزادم و بسر خودم و در بند کسی و در حکم
کسی نیستم پس تو کافری وان قلت انا عبد و اگر میگوئی من بنده و در فرمان پروردگارم فیقال
لک اتتهم انت لولیک فی تاخیر اجابة دعائک پس گفته میشود مر ترا آیا تهمت نهنده
تو مر خداوند خود را در تاخیر اجابت دعای تو که نسبت بجهل میکنی که ندانست یا نشنید یا به نسیان که شنید ولی
فراموش کرد یا یاد داشت ولی بخل ورزید یا جود است ولی بی حکمتی و بی مهری کرد و تخصیص بعضی ازین
وجوه نموده می فرمایند وشاک فی حکمته ورحمته بک و شک و تردد کننده در حکمت وی
و مهربانی وی تعالی با تو وبجمیع خلقه و با همه خلق وی وعلمه باحوالهم و در دانستن وی
احوال خلق را او غیر متهم له یا تهمت نه نهنده مر حق را عزوجل بدان فان کنت غیر متهم
له پس اگر هستی تو تهمت نه نهنده مر خدا را عزوجل و مقر لحکمته وارادته ومصلحته لک

المقالة الخامسة والستون

واجب است بر بنده سوال کردن مر او را عزوجل

شغب بالفتح وغین معجمه شور و خروش و فتنه و فساد ۱۲ از بهار عجم

وَاَمَّا الْحَیٰوةُ الَّتِیْ لَا مَوْتَ فِیْهَا فَحَیَاتِیْ بِفِعْلِ رَبِّیْ واما زندگی که نیست موت در وی
پس زنده بودن من است بفعل پروردگار من عزوجل وَلَا وُجُوْدِیْ فِیْهِ بی وجود و مزاحمت
هستی من در وی زیرا که فنا در فعل پروردگار موجب شهود اوست که هیچ حیاتی و راحتی بدان نرسد
وَالْمَوْتُ فِیْ ذٰلِكَ وُجُوْدِیْ مَعَهٗ و موت در آن وجود من و بقای هستی من است با وجود پروردگار
عزوجل زیرا که این وجود سبب موت قلب است بتوجه بغیر در کون بما سوی و حاصل این خواست فنا و بقا
است که اعز و انفس مقامات است فَکَانَتْ هٰذِهِ الْاِرَادَةُ اَنْفَسَ اِرَادَةٍ اَرَادَتْهَا
پس بود این خواست گرانمایه ترین خواستی که خواستم آنرا مُنْذُ عَقَلْتُ از آن باز که فهمیدم حقیقت
کار و بار و دریافتم آنرا و آنکه در سخنان بعضی از عرفا واقع شده است آرید عدماً لا وجود معه ظاهر در فقره
اولی است که اراده موتی است که نیست حیات در وی و کنایت از فنا است و اما اراده حیاتی که نیست
موت در وی مسکوت عنه است مگر اینکه گویند که بقا لازم فنا است از این جهت نگفت اما گفتن آن عارف
بصریح که هر کس را آرزوی محال است و او نیز این آرزو است اگر چه محال است محال چرا گفت این
خود واقع مر عارفان را یا رب مگر بجهت علو مرتبه این مقام و نا امیدی از طالع خود و اظهار نامرادی
و شکستگی گفت **بیت** وصل خاصان راست من زیشان نیم ای بخت بد بهر من اندازه ادبار
من کاری بکن و قول خواجه بایزید بسطامی ارید ان لا ارید نیز این معنی دارد و اعتراض جاهلان
بر آنکه خواست ناخواست نیز خواست است پس تناقض لازم آید که ناشی از مقام ناشناخت است
زیرا که این خواست منافی ناخواست نیست این خواستی است که حق سبحانه و تعالی از وی میخواهد و خواست
آنچه حق خواست در حقیقت خواست نیست خواست ناخواست چه باشد بلکه اگر خواست خواست هم
باشد اما از آن رو که حق خواست آن خواست خواست او نیست خواست ممنوع خواستی است که
بخواست نفس باشد حقیقت جواب از اشکال در کلام حضرت ایشان و کلام سلطان بایزید بر دو است

خود چنین کنم و چنان کنم و چنین شود و چنان شود فقال رجل الی جنبی ما هذا الکلام
پس گفت مردی که در پهلوی من است چیست این سخن و چه معنی دارد و قلت هذا نوع من المعرفة
پس گفتم من این نوعی از شناخت حق است چه مدار شناخت بر سلوک تحصیل فنا و موت اراویست و
حصول آن بفنای نفس و خلق و ارادت است چنانچه در مقالات سابقه شرح آن گذشت یا مراد انست
که صدور این معنی و دریافت آن و تنبیه بران نیز قسمی از معرفت و شناخت حقیقت کار ست باقطع نظر از
حصول آن والله اعلم **المقالة الرابعة والسبعون** قال رضی الله
عنه و ارضاه ضاق بی الامر یوما ما تنگ آورد مرا کار من روزی فتحرکت النفس
تحت حملها پس جنبید نفس من زیر بار آن حالت و نتوانست برداشت آزار و صبر کرد و طلبت
الراحة و المخرج و الفرج و جست نفس آسایش و بیرون آمدن و کشادازان فقیل لی
ما ذا تُرید پس چون دیده شد از من تنگی نفس و طلب راحت گفته شد مرا چه میخواهی فقلت
اُرید موتة لا حیوة فیها پس گفتم میخواهم مردنی را که نیست زندگی در وی و حیوة لا موتة فیها
و میخواهم زندگانی را که نیست مردن در وی فقیل لی ما الموتة التی لا حیوة فیه پس گفته شد
مرا چیست موتیکه نیست حیات در وی و ما الحیوة التی لا موتة فیها و چیست حیاتی که نیست موت
در وی قلت الموت التی لا حیوة فیه موتی عن جنسی من الخلق گفتم من موتیکه نیست
حیات در وی مردن من فانی شدنست از جنس من از خلق فلا اراهم فی الضر و النفع پس
نه بینم خلق را در زیان و سود و همه از تقدیر حق بینم و موتی عن نفسی و هوائی و ارادتی و منا
فانی شدن من از نفس من و هوای من و خواست من و آرزوی من فی دنیای و اخرای در دنیای
من و آخرت من در هر دو جهان از لذات و تمتعات آن خواستی و آرزوی که بهوای نفس خود کنم بنا شد
فلا احیی فی جمیع ذلک و لا اوجد پس نه زنده باشم در همه چیزها و یافته نشوم بهستی بشریت

المقالة الرابعة والسبعون

کنندگانند شیاطینک که شیطانان تواند و هواک و هوای نفس تو و اخلائک الجهال
و دوستان تو که جاهلان اند قطاع طریق الحق راه زنان حق عزوجل الحائلین بینک و بین
کل نفیس و ثمین و عزیز در میان افتادگان و پرده شوندگان میان تو و میان هر چیز گرانمایه و
گران بها و ارجمند که عبارت از سعادات و برکات دنیا و آخرت و معارف و حقائق ذات و صفات الهی
تعالی است الی متی العادة تا کی تقید بقید رسم و عادت الی متی الخلق تا کی گرفتاری بخلق
الی متی الهوی تا کی متابعت هوای نفس الی متی الرعونة تا کی کولی و سبکی الی متی الدنیا
الی متی الآخرة تا کی خواهش دنیا تا کی خواهش آخرت الی متی ما سوی المولی تا کی توجه بانچه
جز مولی است این انت من خالق الاشیاء المکون کل شیء کجائی تو دور افتاده از پیدا کننده
همه چیز و هست کننده همه را الاول پیش باعتبار وجود الآخر پس باعتبار وصول یا اول باعتبار ازلیت
و آخر باعتبار ابدیت بحسب ذات الظاهر پیدا از حیثیت آثار الباطن پوشیده از جهت ذات یا پیدا
بر عقل و پوشیده بر حواس المرجع و المصدر الیه خدای که بازگشت همه بسوی اوست و از پیش
اوست و له القلوب و مر او راست و در قدرت و تصرف اوست دلها و طمانینة الارواح و
باوست آرام جانها و محط الاثقال و بر در لطف و کرم اوست فرود آمدن بارها و العطاء و الامتنان
و او راست بخشش و نعمت دادن و در بعضی نسخ بلا امتنان و امتنان بمعنی بریدن و کم کردن نیز آمده چنانکه
لهم اجر غیر ممنون

المقالة الثالثة و الستون

قال رأیت فی المنام
کانی اقول دیدم در خواب گویا که من میگویم یا مشرکا بربه فی باطنه بنفسه ای شرک آرنده
به پروردگار خود در درون خود بنفس خود بدعوی هستی و انانیت و نسبت افعال خود بطریق استبداد
و استقلال و فی ظاهره بخلقه و شرک آرنده به پروردگار در بیرون خود بخلق وی باضافت ضرر و
نفع و خیر و شر بایشان و خوف و رجا از ایشان و فی عمله بارادته و شرک آرنده در عمل خود بخواست

المقالة الثالثة و الستون

و صبر کردی و در محبت مولی تعالی متمکن گشتی آخر ترا چیزی خواهد داد و چندان خواهد داد که از حد حصر و احصا
بیرون است یا مراد آنست که بعد از آنکه ترا این نعمتها عطا کند بی ادبی مکن و انبساط منما و از حد شکر و قدر
نعمت شناسی تجاوز مکن و از دائرهٔ عبودیت و احتیاط و احتراس بیرون مرو مصرع ای ایاز آن
پوستین را باد دار و در معنی بیان ادب است که می فرمایند اُنْظُرْ اِلٰی مَنْ یَنْظُرُ اِلَیْکَ نظر کن
برعایت حق و نگاهداشت ادب بسوی کسی که نظر میکند بسوی تو بافاضهٔ نعم و افادهٔ کرم و آن پروردگار
تست تعالی که در جمیع احوال و اوقات نعم وی بر تو متواتر و متوالی است وَاَقْبِلْ عَلٰی مَنْ اَقْبَلَ
عَلَیْکَ و روی آر بتوجه و طلب و امید بر کسی که روی آورده است بر تو برحمت و کرم و عطا وَاَحِبَّ
مَنْ یُحِبُّکَ و دوست دار بخدمت و طاعت کسی را که دوست میدارد ترا بلطف و توفیق وَاسْتَجِبْ
مَنْ یَدْعُوْکَ و اجابت کن و پاسخ ده کسی را که میخواند ترا بخیر دنیا و آخرت وَاَعْطِ یَدَکَ مَنْ یُثَبِّتُکَ
مِنْ سَقَطِکَ و بده دست خود را بکسی که برجا میدارد ترا از افتادن تو و در بعضی نسخ من یشیلک
و شول برداشتن و کشیدن وَیُخْرِجُکَ مِنْ ظُلُمَاتِ جَهْلِکَ و بیرون می آرد ترا از تاریکیهای نادانی
تو وَیُنْجِیْکَ مِنْ هُلْکَتِکَ و می رهاند ترا از هلاک شدن تو بمحافظت از بلایا و آلام و انزال شرایع
و احکام و هلکة بفتح ها و لام و بضم ها و بسکون لام نیز رواست وَیَغْسِلُکَ مِنْ اَنْجَاسِکَ و میشوید
ترا از پلیدی های تو بتوفیق ایمان و اعمال صالح وَیُنَظِّفُکَ مِنْ اَوْسَاخِکَ و پاکیزه گرداند ترا از چرکها
و ریمهای تو به تبدیل اخلاق و اوصاف ذمیمه وَیُخَلِّصُکَ مِنْ جِیْفَتِکَ وَنَتْنِکَ و خلاص
میگرداند ترا از نفس تو و از هوای نفس تو و جیفه مردار بوی گرفته را گویند و نتن بوی ناخوش وَمِنْ
هِمَمِکَ الرَّدِیَّةِ و خلاص میگرداند ترا از قصدهای تباه تو و در بعضی نسخ بی واو است و برین تقدیر
بیان انجاس و اوساخ و جیفه و نتن خواهد بود و همچنین ما بعد وی وَنَفْسِکَ الْاَمَّارَةِ بِالسُّوْءِ و از
نفس تو که امر کننده است ببدی وَاَقْرَانِکَ الضَّلَّالِ الْمُضِلِّیْنَ و پیوستگان تو که گمراهان گمراه

وَتُحِبَّهُ تا آنکه یگانه گردانی او را در محبت و دوست داری او را بی شرکت وَتَصِيرَ لَهُ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ
و بگردی تو مر خدا را از هر وجه بِظَاهِرِكَ وَبَاطِنِكَ بتن تو که طاعت نکنی جز او را و بجان تو که دوست
نداری دیگری را فِي حَرَكَاتِكَ وَسَكَنَاتِكَ در جنبشهای و آرامهای تو فَلَا تَرَى الْخَيْرَ إِلَّا مِنْهُ
پس نبینی تو نیکی را و سودا را مگر از خدا پس شکر نگوئی مگر او را وَلَا الشَّرَّ إِلَّا مِنْهُ و نه بینی بدی را و زیان را
مگر از قدرت وی عز و جل پس شکایت نکنی از کسی وَتُفْنِي عَنِ الْخَلْقِ و فانی شوی از خلق وَعَنِ
النَّفْسِ وَالْهَوَى و از نفس و هوای وی وَعَنِ الْإِرَادَةِ وَالْمُنَى و از خواستها و آرزوها وَعَنْ جَمِيعِ
مَا سِوَى الْمَوْلَى و از هر چه جز خداوند است و این در حق عموم ناس است که نظر بر وسایط دارند
و زیان و سود و منع و عطا از خلق بینند اما آنکسان که از نظر بصیرت ایشان وسایط افتاده و همه را
از پیشگاه دانند زیانی ندارد و محبت ایشان بحق نقصانی نپذیرد **حکایت** یکی بحضرت شیخ
ابو الحسن شاذلی قدس الله سره العزیز گفت شما دعوی صرف محبت خدا میکنید و حال آنکه مردم با شما
احسان میکنند و پیغمبر خدا صلعم فرموده است که آدمی مجبول است بر محبت منعم خود این بدان چون
راست آید فرمود تا کی احسان را از غیر خدا می بینیم و می دانیم تا محبت ما متعلق بغیر گردد ما همه از انجا می بینیم
و اشارة باین مرتبه نموده می فرمایند ثُمَّ يُطْلَقُ الْأَيْدِي إِلَيْكَ بِالْبَسْطِ وَالْبَذْلِ وَالْعَطَاءِ
بعد از آنکه فنا حاصل شد و خلق از نظر افتاد و محبت الهی صاف و مجرد گشت و تمکن و استقرار پذیرفت
رها کرده میشود و کشاده میشود دستهای خلق بسوی تو بفراخ کردن و در باختن اموال و دهش
وَالْأَلْسُنُ بِالْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ و کشاده میشود زبانها بستودن و ستایش تو فَيُدَلِّلُكَ أَبَدًا پس بناز
و نعمت میدارد خداوند تعالی ترا همیشه فِي الدُّنْيَا در دنیا بنعمت و کرامت و جلالت و عزت ثُمَّ
فِي الْعُقْبَى پستر در آخرت بانچه آنرا شرح نتوان داد فَلَا تُسِيءُ الْأَدَبَ پس بی ادبی مکن و شکایت
مکن از پروردگار تعالی و مگو که دیگران را داد و مرا نداد که در نادادن مصلحت تست و اگر ادب ورزیدی

آیا نمیدانی تو که بدرستی وی تعالی یکیست در صفات و ذات خود که انباز و همتا ندارد وَاَنَّ الْوَاحِدَ یُحِبُّ
الْوَحْدَانِیَّةَ فِی الْمَحَبَّةِ و نمیدانی که یکی دوست میدارد یکی را در دوستی وَیُحِبُّ الْوَاحِدَ فِی مَحَبَّتِهٖ
و دوست میدارد کسی را که یکی است و یگانه است در محبت وی و انباز نمیگرداند دیگر را در محبت وی اِذَا قَرَّبَكَ
بِطَرِیْقِ غَیْرِهٖ وقتیکه نزدیک کرده اند ترا خدای تعالی بفضل و نعمت براه غیر خود یعنی ظاهر کند نعمت خود را
و برساند آنرا بر دست غیر خود چنانکه عادت است و بآن فلان که تو رشک می بری بر وی نیز از آن راه رسیده
و از دست اغیار رسیده است نَقَصَتْ مَحَبَّتُكَ لَهٗ کم گردد دوستی تو مر خدا را عز و جل وَتَشَعَّبَتْ
و پراگنده شود و منقسم گردد محبت تو میان حق و غیر وی تعالی فَرُبَّمَا دَخَلَكَ الْمَیْلُ اِلٰی مَنْ ظَهَرَتْ
لِلْوَاصِلَةِ وَالنِّعْمَةِ عَلٰی یَدَیْهِ زیرا که بسا است که در آید و راه یابد در تو میل و محبت بسوی کسی که پیدا
شده است پیوند کردن و نعمت دادن ترا بر دست وی فَیَنْقُصُ مَحَبَّةُ اللّٰهِ فِیْ قَلْبِكَ پس کم میگردد
محبت خدا در دل تو بمقداریکه پیدا گشته است محبت آن در دل تو وَهُوَ عَزَّ وَجَلَّ غَیُوْرًا لَا یُحِبُّ
شَرِیْكًا و خدای تعالی غیرت ناک است دوست نمیدارد انباز را در محبت فَكَفَّ اَیْدِی الْغَیْرِ عَنْكَ
بِالْمُوَاصَلَةِ پس باز داشت حق سبحانه تعالی دستهای جز خود را از تو به پیوند کردن وی با تو بانعام و احسان
وَلِسَانَهٗ عَنْ حَمْدِكَ وَثَنَائِكَ و نگاه داشت زبان غیر را از ستودن تو و ستایش کردن تو وَرِجْلَیْهِ
عَنِ السَّعْیِ اِلَیْكَ و نگاه داشت پایهای او را از رفتن و دویدن بسوی تو كَیْلَا تَشْتَغِلَ بِهٖ عَنْهُ تا مشغول
نشوی بغیر و باز نمانی از خدای عز و جل اَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ النَّبِیِّ آیا نشنیده گفته پیغمبر صلی الله علیه وسلم
را جُبِلَتِ الْقُلُوْبُ عَلٰی حُبِّ مَنْ اَحْسَنَ اِلَیْهَا پیدا کرده شده اند دلها بر دوست داشتن کسیکه
نیکی کرده است بجانب آنها وَبُغْضِ مَنْ اَسَاءَ اِلَیْهَا و دشمن داشتن کسیکه بد کرده است بسوی آنها
فَهُوَ پس آن خدای عز و جل یَكُفُّ الْخَلْقَ عَنِ الْاِحْسَانِ اِلَیْكَ مِنْ كُلِّ وَجْهٍ باز میدارد
مردم را از نیکی کردن بسوی تو از هر روی و هر سوی و هر چیزی که باعث پیوند شود حَتّٰی تُوَحِّدَهٗ

ف او سبحانه دوست نمیدارد انباز را در محبت ۱۲

فَجَمِیعُ مَا یَأْتِیهِ قِسْمَهُ الْمُصَفّٰی لَهُ پس همه آنچه می آید مومن را بخش و بهره اوست که صاف و پاک
کرده شده است برای وی مِنَ الْآفَاتِ وَالْکُدُورَاتِ وَالتَّبِعَاتِ فِی الدُّنْیَا وَالْآخِرَةِ
از آسیبها و تیرگیها و عاقبتهای بد در دنیا و آخرت وَالْمُوَافِقِ لِإِرَادَةِ الْحَقِّ و سازگار مر خواست حق را
عزوجل وَرِضَا وَفِعْلِهِ و مر رضای و فعل او را وَلَا حَالَةَ فَوْقَهَا و نیست هیچ حالت مر اولیای
خدا را بالای آن وَهِیَ الْغَایَةُ و آنیست نهایت کار وَهِیَ لِسَادَاةِ الْأَوْلِیَاءِ الْکِبَارِ و اینحالت
ثابت است مر مهتران اولیای خدا را که بزرگ اند در میان اولیا اَلْخُلَّصِ خَالِصِ و صاف بی شوب
ارادت و فعل و منازعت اقدار اَصْحَابِ الْأَسْرَارِ خداوندان سرها و مطلع بران که هیچ بران چیز مشتبه و
پوشیده نداشته اند بر ایشان از قضا و قدر درین باب اَلَّذِینَ اَشْرَقُوا اِلٰی عُتْبَةِ اَحْوَالِ الْأَنْبِیَاءِ
آن کسانیکه مشرق و مطلع و برآمده شده اند بر آستانهٔ احوال پیغمبران صَلَوَاتُ اللّٰهِ عَلَیْهِمْ اَجْمَعِینَ
و بعد ازین مقام نبوت و درجات اوست که اولیا را بدان راه نیست و مقام ولایت اولیا و درجات آن
تا اینجاست

اَلْمَقَالَةُ الثَّانِیَةُ وَالسِّتُّونَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ
مَا اَکْثَرَ مَا تَقُولُ چه عجب بسیار است گفتن تو این قول را که قُرِّبَ فُلَانٌ وَبُعِّدْتُ نزدیک گردانیده
شده است بعزت و حرمت فلان و دور گردانیده شدم من یعنی مردم او را نزدیک میخوانند و اعزاز میکنند
و مرا دور میرانند و تحقیر میکنند و همچنین در سائر فقیران وَاُعْطِیَ فُلَانٌ وَحُرِّمْتُ و داده شده ناز
و نعمت فلان را و محروم گردانیده شدم من وَاُغْنِیَ فُلَانٌ وَاُفْقِرْتُ و توانگر و بی نیاز گردانیده شد
فلان و درویش و محتاج گردانیده شدم من وَعُوفِیَ فُلَانٌ وَاُسْقِمْتُ و تندرست گردانیده شد
فلان و بیمار ساخته شدم من وَعُظِّمَ فُلَانٌ وَحُقِّرْتُ و بزرگ گردانیده شده است فلان و خرد و خوار
گردانیده شدم من وَحُمِّدَ فُلَانٌ وَذُمِّمْتُ و ستوده شد فلان و نکوهیده شدم من وَصُدِّقَ
فُلَانٌ وَکُذِّبْتُ و راست گو ساخته شد فلان و دروغگو ساخته شدم من اَمَا تَعْلَمُ اَنَّهُ الْوَاحِدُ

المقالة الثانية والستون

دو رنگ ست بجہت انتظار امر و علم گویا غالب بجہت آن فرمودند کہ گاہی چنان باشد کہ پیش از آمدن
قسم علم حاصل شدہ است کہ در فلان وقت و فلان جای قسم وی از حلال آمدنی است پس در حالت آمدن قسم
توقفی نخواہد بود وَفِي الثَّانِيَةِ الْغَالِبُ عَلَيْهِ التَّنَاوُلُ وَالْأَخْذُ وَالتَّلَبُّسُ بِالْمَفْتُوحِ
و در حالت دوم کہ حالت اخری است غالب بر وی گرفتن و مخالطت است بانچہ فتح کردہ شدہ است بی توقف
و انتظار امر و علم و اطلاق غالب در ین قسم بمشابکت قسم اول ست واللہ اعلم ثُمَّ يَأْتِي الْحَالَةُ الثَّالِثَةُ
پس تری آید حالت سوم فَالتَّنَاوُلُ الْمَحْضُ وَالتَّلَبُّسُ بِمَا يُفْتَحُ مِنَ النِّعَمِ پس در وی گرفتن محض
و ملابست و مخالطت بچیزیکہ فتح کردہ میشود از نعمتہا مِنْ غَيْرِ اعْتِرَاضِ أَحَدِ الْأَشْيَاءِ الثَّلَثَةِ
بی وجود اعتراض یکی ازین سہ چیز و منع آنہا و عدم التفات بدان و بی تردد دران کہ اگر اعتراض نباشد بگیرد
و اگر باشد نگیرد و بلکہ اینجا خالی ست ازین تردد و اصلا ملحوظ نیست وَهِيَ حَقِيقَةُ الْفَنَاءِ و در ین حالت حقیقت
فنا و کمال اوست کہ موقوف بر ہیچ چیز نیست نہ بر ملاحظہ حکم و نہ بر امر و علم و نہ بر ملاحظہ اعتراض و تردد دران فَيَكُونُ
الْمُؤْمِنُ فِيهَا مَحْفُوظًا مِنَ الْآفَاتِ پس میباشد مسلمان در ین حالت نگاہداشتہ شدہ از ہمہ
آسیبہا و خرق حدود الشرع و از پارہ کردن حد ہا شرع مُصَانًا مَصْرُوفًا عَنْهُ الْأَسْوَاءُ
و نگاہداشتہ شدہ و بر گردانیدہ و دور کردہ شدہ از وی بدیہا كَمَا قَالَ اللهُ تَعَالَى كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ
عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ و تفسیر این کریمہ مکرر گذشتہ است
فَيَصِيرُ الْعَبْدُ مَعَ الْحِفْظِ مِنْ خَرْقِ الْحُدُودِ پس میگردد بندہ با نگاہداشتن از پارہ کردن حدود
شرع و احکام آن كَالْمُفَوَّضِ إِلَيْهِ ہمچو بندہ کہ سپردہ شدہ است کارہا بسوی وی الْمَأْذُونِ
لَهُ اذن کردہ شدہ برای او از جانب مولی وَالْمُطْلَقِ لَهُ فِي الْإِبَاحَاتِ و اطلاق کردہ شدہ و رہا
دادہ شدہ مر او را از جمیع قیود و شروط در مباح گردانیدن اشیا و تصرف کردن دران الْمُيَسَّرِ لَهُ الْخَيْرُ
آسان گردانیدہ شدہ برای وی نیکی کہ ہر چہ کند و ہر چہ خواہد ہمہ موافق رضای خداوند است خیر و مصلحت است

۱۲ اطلاق
تا بگذشتن دران کردن
و بکار کردن دران از
بندوبست دادن
و گفتن
و اشکم را زدن
منتخب
غیاث اللغات

یَقِفُ عِنْدَ کُلِّ قِسْمٍ مِنْ مَاکُوْلٍ وَمَشْرُوْبٍ وَمَلْبُوْسٍ وَمَنْکُوْحٍ پس مسلمان می ایستد
برای تحقیق و تفتیش نزد هر قسم از طعام و شراب و لباس و نکاح وَسَائِرِ الْاَشْیَاءِ الَّتِیْ یُفْتَحُ لَهٗ و نزد باقی
چیزها که کشاده میشود بر وی و رسانیده میشود بوی فَلَا یَاْخُذُ حَتّٰی یَحْکُمَ لَهٗ بِجَوَازِ الْاَخْذِ وَالتَّنَاوُلِ
الْحُکْمُ پس نمیگیرد تا آنکه حکم کند برای او بر وا بودن و گرفتن آن حکم شرع اِذَا کَانَ فِیْ حَالَةِ التَّقْوٰی
این بر تقدیری که باشد مومن در حالت تقوی و متوقف بر حکم شریعت بی وجود امر باطن از جانب حق او
حَتّٰی یَحْکُمَ لَهٗ بِذٰلِکَ الْاَمْرِ یا تا آنکه کند مر او را اگر فتن آن امر باطن بطریق الهام یا در منام یا هاتف[1]
یا صریح امر در یقظه[2] بحصول یقین بصحت آن اِذَا کَانَ فِیْ حَالَةِ الْوِلَایَةِ وقتیکه باشد مومن
در حالت و مقام ولایت و قرب درگاه حق او حَتّٰی یَحْکُمَ لَهُ الْعِلْمُ یا تا آنکه حکم کند مر او را بتقدیر علم
الهی که برای او نهاده اند بیکی از طرق مذکوره اِذَا کَانَ فِیْ حَالَةِ الْبَدَلِیَّةِ وَالْغَوْثِیَّةِ وقتیکه باشد
در حالت بدل بودن و غوث شدن وَالْفِعْلُ الَّذِیْ هُوَ الْقَدَرُ الْمَحْضُ و حکم کند فعل الهی که آنقدر
محض است بی ارادت و فعل بنده وَهِیَ حَالَةُ الْفَنَاءِ و این حالت بدلیت و غوثیت حالت فنا
محض ست که قطعاً وجود بنده را در ان خلے نیست ثُمَّ یَاْتِیْهِ حَالَةٌ اُخْرٰی پس می آید مومن را
حالتی دیگر یَتَنَاوَلُ کُلَّمَا یَاْتِیْهِ وَیُفْتَحُ لَهٗ و آن اینست که میگیرد هر چیزیکه بیاید او را و کشاده شود بر او
علی الاطلاق بی آنکه مقید گردد بامر و علم و لیکن مَا لَمْ یَعْتَرِضْ عَلَیْهِ الْحُکْمُ اَوِ الْاَمْرُ اَوِ الْعِلْمُ
مادام که اعتراض نکند بر وے حکم شریعت یا امر باطن یا علم بقدر و منع نکند ازان فَاِذَا اعْتَرَضَ اَحَدٌ مِنْ
هٰذِهِ الْاَشْیَاءِ پس چون اعتراض کند یکی ازین سه چیز اِمْتَنَعَ مِنَ التَّنَاوُلِ وَتَرَکَهٗ باز می آید
از گرفتن و ترک میکند آنرا فَرْقٌ بَیْنَ الْاُوْلٰی پس این حالت خلاف و ناهمتای حالت نخستین ست که حالت
فنا و قیام باعلم و قدر محض است اما قیام بحکم شریعت چاره نیست ازان فَفِی الْاُوْلٰی الْغَالِبُ عَلَیْهِ
التَّوَقُّفُ وَالتَّثَبُّتُ پس در حالت نخستین که پیش او در حالت اخری مذکور شد غالب بر وی توقف و تانی

[1] هاتف بکسر تای فوقانی آواز دهنده و همین سبق نوشته فرشته که آواز او را غیر نمی بیند

[2] یقظه بیداری

دانش خود هر کسے کند ادراک ۔ بعضے از عارفان را از حدیث انه لیغان علے قلبی پرسیدند گفت
ان سالت عن غیر قلب رسول الله و عینه لقلت ما عرفت گفت ای سائل اگر از قلب دیگر و
عین وی می پرسیدی میگفتم انچه میدانستم اما از عین قلب رسول الله که عین بعین است دم نتوانم
زد و بنده از شرح این حدیث در رساله مرج البحرین مذکور کرده است از انجا باید جست والله اعلم

اَلْمَقَالَةُ الْحَادِيَةُ وَالسِّتُّوْنَ

قَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَكُلُّ مُؤْمِنٍ مُكَلَّفٌ بِالتَّوَقُّفِ وَالتَّفْتِيْشِ هر مسلمان تکلیف داده شده است
باستادن و شتابی نکردن و کاوش کردن و تحقیق نمودن عِنْدَ حُضُوْرِ الْاَقْسَامِ نزد حاضر
شدن بخشها و بهرها عَنِ التَّنَاوُلِ وَالْاَخْذِ از قبول کردن و گرفتن تناول بمعنے گرفتن است
ولیکن آن بعد از دادن و گیرانیدن بود و اخذ عامتر از انست یعنی اگر چیزی از رزق برسد تحقیق
و تفتیش کند و زود نگیرد و بکار نبرد حَتّٰى يَشْهَدَ لَهُ الْحُكْمُ بِالْاِبَاحَةِ تا گواهی دهد مر او را حکم شرع بحلال
و مباح بودن آن وَالْعِلْمُ بِالْقِسْمِ و گواهی دهد علم شریعت بجواز تناول آن بخش که رسیده است یا مراد
علم کشفی لدنی بقسمت بودن آن در تقدیر الٰهی چنانکه این قسم در آخر این کلام مذکور گردد كَمَا قَالَ النَّبِيُّ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَلْمُؤْمِنُ فَتَّاشٌ مومن بسیار کاونده و تحقیق و تانی کننده است در کار
رزق یا در همه کارهای دین وَالْمُنَافِقُ لَقَّافٌ و منافق زود گیرنده است بی تحقیق و تفتیش وَقَالَ
و گفته است آنحضرت صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در انچه آمده است در بعضی روایات این حدیث بجای المؤمن فتاش
اَلْمُؤْمِنُ وَقَّافٌ مسلمان توقف کننده و درنگ کننده است وَقَالَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَعْ
مَا يُرِيْبُكَ اِلٰى مَا لَا يُرِيْبُكَ بگذار چیزی را که در شک اندازد ترا و برگرد بسوی چیزی که در شک نمی اندازد
ترا یعنی تحقیق کن انچه بیقین درست باشد بدان عمل کن و از انچه اشتباه دارد دور باش و یریبک و لا یریبک
بفتح یا و ضم آن هر دو روایت است و فتح مشهور تر و فصیح تر است راب و اراب هر دو آمده بمعنی شک فَالْمُؤْمِنُ

آنحضرت همه برای مجرد تعلیم و محض تشریعی بود بی آنکه در نفس شریف وی از ان انوار و آثار پیدا گردد و نعم نبوت
و مقامات او همه موهبت محض و اصطفا بود و کسب و یافتات را در ان مدخلی نی ولیکن بروز اسرار و ظهور
انوار در لیل و نهار مترتب بر اوراد و اذکار متوالی و متواتر بود در عوارف در شرح حدیث عائشه صدیقه
رضی الله عنها که گفت کان خلقه القرآن میگوید که نفوس محبولند[۱] بر غرایز و طبایع که از لوازم و ضروریات طبیعت
بشری اند از صفات بهیمیه و سبعیه شیطانیه و حق سبحانه و تعالی بلطف و عنایت خود نصیبه شیطانرا از ذات
حبیب خود صلی الله علیه وسلم مطلق برآورد قلب شریف او را از ان مطهر و منور ساخت ولیکن نفس زکیه و نبوی
را بر حد نفوس بشریه یا بعضی از جزئیات صفات و اخلاق جبلت بنعمت لطافت و نورانیت نه کلیات
آنرا و نه جزئیات را بوصف کثافت و ظلمت باقی گذاشت تا ظهور آن باعث تنزیل آیات و تشریع احکام
شده از نفوس امت که بر بد ظلمت و کثافت مخلوق و محبولند ازالت فرمایند و این رحمت خاصه بود مر آنحضرت
را و عامه امت را که و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین اثبات آن میکند و دلیل بر وجود آن صفات در نفس شریف
وی قول رب العزت است و کذلک لنثبت به فؤادک و تثبیت بعد از تزلزل بود باشد و در کسر سباعیه[۲] روز
احد نیز نوعی از تعسر در حال شریف وی صلعم یافته شد تا فرمود قوم حضبوا وجه نبیهم الحدیث
پس فرمان آمد لیس لک من الامر شئی او یعذبهم او یتوب علیهم و فرمود آن حضرت صلعم انما انسی لاسن
پس ظهور صفات نفس شریف که استزال آیات میگردد در حقیقت برای تادیب و تزکیه و تهذیب نفوس امت
بود و او را صلی الله علیه وسلم نیز ازان نصیبه بود اینجا اصل کلام عوارف است بعد از اختصار و تنقیح و مراد تکلم
در احوال و صفات ذات شریف وی و تحقیق آن حرجی تمام است که آن متشابه ترین متشابهات است
نزد من که تاویل آن هیچکس جز خدا نداند و هر کسی هر چه گوید بر قدر و اندازهٔ فهم و دانش خود گوید و او صلی الله علیه
وسلم از فهم و دانش تمام عالم برتر است **مصرع** اوبرتر از انست که آید بخیال ما و اینچنانکه هست بجز خدا
کسی نشناسد چنانکه خدا را چنانکه باید جز وی کسی نشناخت **بیت** تو را چنانکه توئی هر نظر کجا بیند بقدر

[۱] مجبول در سوم بکسر وصده مفهوم آورده شده و طبعی و جبلت کرده شده ۱۲ ام

[۲] بضم چهار در آن میان شناسا و دانا باشد و در آن بضم سین و باء موحده و سکون سین مهمله و فتح عین مهمله و یاء تحتیه و هاء تانیث

صَلَعَمْ پس ہنگامی کہ فنا شد پیغمبر صلعم عَنِ الدُّنْیَا وَمَا فِیْهَا از دنیا و لذتہا و شہوتہای کہ در دنیا است
رُدَّتْ اِلَیْهِ باز گردانیدہ شد بسوی وی صلعم اَقْسَامُهُ الْمَحْسُوْسَةُ عَنْهُ فِیْ حَالِ مَسِیْرِهٖ اِلَی
رَبِّهٖ نجشہای کہ منع کردہ شدہ و باز داشتہ بود از وی در حال سیر و سلوک بسوی پروردگار عزوجل فَاسْتَوْفَاهَا
مُوَافِقَةً لِرَبِّهٖ پس تمام گرفت آنہا را از جہت موافقت مراد او و فعل پروردگار خود را کہ تقدیر کردہ نہاد برای
وی و رسانید و داد بوی وَرِضًا بِفِعْلِهٖ و از جہت راضی شدن بفعل پروردگار خود مُمْتَثِلًا لِاَمْرِهٖ
و در حالیکہ فرمانبرداری کنندہ است مر امر ارادی پروردگار را و امر شرعی نیز باقی است بطریق وجوب یا بطریق استحباب
یا اباحت تَقَدَّسَتْ اَسْمَاؤُهٗ پاک است نامہای او از ایہام و اشتمال بنقص و زوال وَعَمَّتْ
رَحْمَتُهٗ و در گرفتہ است ہمہ کس را رحمت او عوام را و خواص را وَشَمِلَ فَضْلُهٗ لِاَوْلِیَائِهٖ و فرا گرفتہ است
فزونی کرم او مر دوستان خاص او را وَاَنْبِیَائِهٖ و اخص خصوص پیغمبران او را کہ منتہی شدہ است کمال بشری
بایشان و چنانکہ نبی را بعد از فنا از دنیا و ما فیہا باز دادہ شد اقسام وی کہ باز داشتہ شدہ بود از وی فَهٰكَذَا
الْوَلِیُّ فِیْ هٰذَا الْبَابِ ہمچنین ولی است در این باب تُرَدُّ اِلَیْهِ اَقْسَامُهٗ وَحُظُوْظُهٗ بَعْدَ
الْفَنَاءِ و باز گردانیدہ میشود بسوی وی اقسام وی و حظوظ وی بعد از فنا مَعَ الْحِفْظِ الْحُدُوْدِ
با نگاہ داشتن حدود شرع و احکام آن فَهُوَ الرُّجُوْعُ مِنَ النِّهَایَةِ اِلَی الْبِدَایَةِ پس این است
معنی رجوع از نہایت بسوی بدایت یعنی چنانکہ در بدایت حال متناول اقسام و حظوظ طبیعی میگردد
در نہایت نیز اینچنین میکند غایتش آنکہ در بدایت بحکم طبیعت و شہوت نفس میگردد و در نہایت بطریق عبودیت
و موافقت فعل حق میکند **بیت** این آن سر کوئی بذکر اول ۔ زینجا ہمہ جہان سفر کرد ۔ **تنبیہ** قول وی
رضی اللہ عنہ فی حال مسیرہ الی ربہ دلالت دارد بر انچہ حضرت سید کائنات را صلی اللہ علیہ وسلم سیر و سلوک
و تقرب و ترقی بود در مقامات قرب و حصول بعضے معانی و کمالات و خروج از قوت بفعل بتادیب و
تہذیب پروردگار تعالی و تقدس او را باوامر و نواہی قرآن و شریعت نہ کہ افعال و اعمال و طاعات و عبادات

۱۲ شمس نقشبندی
وسکونت مع مقامات
گرفتن ۱۲ از
منتخب

وَالْمَعْرِفَةُ بِهِ وسبب شناسائی است بحق عزوجل وَالْاِخْتِصَاصُ بِالْاَسْرَارِ وَالْعُلُوْمِ الدِّیْنِیَّةِ
وسبب مخصوص گشتن بسرها و علمها که قابض میشوند از نزد حق باالهام بی کسب و تعلم و فکر و نظر وَالدُّخُوْلُ فِیْ
بِحَارِ الْاَنْوَارِ و در آمدن در دریاهای نورها حَیْثُ لَا تَضُرُّ ظُلْمَةُ الطَّبَائِعِ الْاَنْوَارَ از جهت آنکه زیان
نمیکند تاریکی طبیعتها انوارها را و مزاحم و منافی نمیگردد آنها را فَالطَّبْعُ بَاقٍ اِلٰی اَنْ تُفَارِقَ الرُّوْحُ الْجَسَدَ
پس طبع که تقاضا میکند اکل و شرب و امثال آنرا پاینده است تا وقتیکه جدائی میکند جان تن را لِاسْتِیْفَاءِ
الْاَقْسَامِ از برای تمام گرفتن بخشها که نهاده شده است برای تو و برپا است بنیه[1] بسبب آن و اگرچه پروردگار
تعالی قادر است بر باقی داشتن بنیه بی طبع و مقتضیات آن ولیکن مقتضای حکمت الٰهی نیست اِذْ لَوْ زَالَ
الطَّبْعُ مِنَ الْاٰدَمِیِّ زیرا که اگر دور شود طبع از آدمی لَالْتَحَقَ بِالْمَلَائِکَةِ هر آینه ملحق گردد و بچسپد
بفرشتگان و دریابد مرتبه ایشانرا وَانْخَرَمَ النِّظَامُ و پاره گردد انتظام کارخانه عالم و ترتیب آن که موقوف است
بر وجود بنی آدم وَبَطَلَتِ الْحِکْمَةُ و نیست و ناچیز گردد حکمت و مصلحت الٰهی که در پیدا کردن آدم و آدمیان
دارد که خلافت پروردگار است و اشارت کرده است وی تعالی بآن بقول اِنِّیْ اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُوْنَ و ندارد آن همه بر وجود
جبلت[3] بشری و طبیعت انسانی است و وصول بمرتبه کمال و کثرت ثواب که افضلیت بشر بر ملک برای آنست
که تعدیل و تقویم[4] قوت غضبی و شهوی بحکم قوت عقلی موقوف است بران فَبَقِیَ الطَّبْعُ فِیْکَ لِتَسْتَوْفِیَ
الْاَقْسَامَ وَالْحُظُوْظَ پس باقی ماند طبع در تو تمام بگیری اقسام و حظهای مذکور را فَیَکُوْنُ ذٰلِکَ وَظَائِفَ
پس می باشد بقای طبائع روزمرها که متعین شده است به بندگان از جانب حق تا بتناول آن باقی باشند و صرف
روزگار خود کنند و در خدمت برپا باشند لَا اَصْلِیًّا نه بقای آن اصل و مقصود بالذات باشد کَمَا قَالَ النَّبِیُّ
چنانکه گفته است پیغمبر صلعم حُبِّبَ اِلَیَّ مِنْ دُنْیَاکُمْ ثَلٰثٌ دوست گردانیده شده است بسوی من از دنیای
شما سه چیز اَلطِّیْبُ وَالنِّسَاءُ بوی خوش و زنان وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَیْنِیْ فِی الصَّلٰوةِ و گردانیده شده است
شادی و خوشی من در نماز شرح این حدیث سابقا در مقاله سادسه کرده شده است فتذکر فَلَمَّا فَنِیَ النَّبِیُّ

[1] بنیه بزرگوار و مشهور بزرگی ۱۲ م
[2] هر آینه من میدانم آنچه شما نمیدانید ۱۲ فتح الرحمن
[3] جبلت بکسرتین و لام مشدده مفتوح آفرینش از صراح و کشف و کنز ۱۲
[4] تقویم قیمت کردن و راست و حساب یکساله منجمان و آن وقتی چند باشد که در آن حرکات و احوال کواکب سیاره ثبت نمایند و بمعنی قایم کردن چیزی و بمعنی صورت نیز ۱۲ منتخب و شمس و غیاث اللغات

در قدر بار عایت احکام شرع که وی تعالی متکفل و متولی امر اوست نیز لازم می آید و گفته اند که حق سبحانه و تعالی
حفظ و صیانت توریت و انجیل را بعلما و احبار گذاشت چنانکه فرمود بما استحفظوا من کتاب الله و تبدیل و
تحریف بآن راه یافت و حفظ قرآن را خود متکفل شد و بر خود گرفت و فرمود و انا له لحافظون لاجرم از
تغییر و تبدیل محفوظ و مصون ماند و قال و گفت خدای عزوجل کذلک لنصرف عنه السوء و
الفحشاء و همچنین کردیم تا بگردانیم از یوسف علیه السلام بد را و زنا را انه من عبادنا المخلصین
بدرستی که وی از بندگان مخلص ماست پس معلوم شد که حق سبحانه و تعالی از کسی را که دوست میدارد و بجانب خود
میکشد از معصیت و نام رضیات نگاه میدارد فلیستحب الحفظ و الحمیه پس مصاحب و ملازم میباشد
آنکس نگاهداشت و پرهیز را از خرق قواعد شرع و زندقه و الحاد الی حین المقاء برحمة الله تا وقت
موت برحمت خدای عزوجل و انما هی اقسامک معدة لک و نیست این مذکورات که معهود طبع
اند از ماکول و مشروب و ملبوس و جز آن مگر بخششها و بهره ها تو که آماده کرده شده اند برای تو فحبست عنک
و فی حال سیرک فی طریقک پس منع کرده شده و باز داشته شده انداز تو در حال سیر کردن تو در راه تو
که نیز بطلب حق و سلوکک فیا فی الطبع و سلوک کردن تو در صحرای طبیعت و مفاوز
الهوی و المعهود و بیابانهای هوا و معتاد و معهود طبع و قطع کردن آن تا بمنزل مقصود که قرب
جناب حق است بر سبیل حبس کردن آنها و باز داشتن از انها مصلحت تست در وقت سیر و سلوک
لانها اثقال و احمال زیرا که این معهودات طبع گرانیها و بارها است که راه رفتن بآنها دشوار است
فارحمت عنک لئلا یثقلک پس دور گردانیده شد نداز تو تا گران نسازند ترا فتضعفک
پس سست گردانند ترا و تثبطک عن مقصدک و مطلوبک و مشغول گردانند و باز گردانند
ترا از جای قصد تو و از مطلوب و مقصود تو الی حین الوصول الی عتبة الفناء تا هنگام رسیدن
بآستانه فنا و هو الوصول الی قرب الحق فنا سبب رسیدن است بقرب جناب حق عزوجل

وبیرونی تو وشعار جامه که بجسد چسپیده باشد و ثمار جامه بر تن بالای شعار فی حرکتک و سکونک در
جنبش تو و آرام تو فی لیلک و نهارک در شب تو و روز تو و سفرک و حضرک و در سفر تو
و حضر تو و شدتک و رخائک و در حال سختی و سستی تو و غم و شادی و فقر و غنا و خوشحالی و بدحالی
و قوت و ضعف تو و صحتک و سقمک و در تندرستی و بیماری تو و احوالک کلها و در همه احوال تو
ثم تحمل الی وادی القدر پس تیز برداشته شوی بسوی وادی قضا و قدر و وادی در اصل معنی رودبار است
و مراد اینجا مقام و مرتبه است میتصرف فیک القدر پس تصرف کند در تو قدر و بگرداند ترا از حالی
بحالی فتفنی عن جدک و اجتهادک پس فانی شوی تو از کوشش تو و مشقت طاقت قوی و حولک
و قوتک و از حیلت تو و توانائی تو بمعنی سقوط نظر از سببیت و مداخلت آنها فتساق الیک الاقسام
التی حفت بها القلم پس رانده شود و رسانیده شود تو بنخشها و بهرها که خشک شده است بآن قلم
و سبق بها العلم و گذشته است بآن علم الهی و تقدیر او متلبس بها پس مخلوط و مصحوب ساخته میشوی
بآن اقسام و تناول مکنی آنها را و تعطی فیه الحفظ و السلامة و داده میشوی در تناول و تلبس آن
اقسام نگاهداشت و لی گزندی را فتحفظ فیها الحدود پس نگاهداشته میشود در ان اقسام حدود
شرع و احکام آن و یحصل فیها الموافقة لفعل المولی و حاصل میگردد در ان سازگاری مر فعل
و ارادت خداوند را و لا تخرق قاعدة الشرع و پاره نمیشود و حکم شرع و نمیکشد الی المرتدة بسوی
کفر و الحاد و انکار دین و شریعت و ابلغة المحرم و مباح گردانیدن انچه حرام گردانیده شده است در شرع
و الاستهانة بالمامور و حقیر پنداشتن و خوار داشتن چیزیرا که امر کرده شده است قال الله تعالی
انا نحن نزلنا الذکر بدرستی که ما فرود فرستاده ایم قرآن را که سبب یاد داشتن و یاد دهانیدن خلق است
و انا له لحافظون بدرستی که ما قرآن را فرود فرستاده ایم حدود و احکام آنرا از تغییر و تبدیل و نظم عبارت و از
تحریف و تصحیف و در آوردن چیزی دران و بیرون آوردن چیزی ازان اینجا حفظ کسی که فانی است

۵۱ بهم تحقیق این جمله
حضور یکصد سفر
باشد یعنی خانه
باشی اغیاث
۵۲ تم تفسیر
بهم پیوستن و
مسلک و راه
و سلک کردن ایشان را
و در آوردن ایشان را
و در آوردن ایشان را
خبر آنست که ما
سوره قرآن را
خبر آنست که ما
۵۳ تحریف
خلاف آن در
کتابت یا صلاح
معانی کردن
در نقطه و حرف
یا زیادت یا نقصان
کردن اصل

ومعتاد طبیعت است بسوی آنچه حکم کرده است بدان شرع ثُمَّ الْمَقْدُورِ بعد ازان بیرون آمدن
بسوی آنچه قضا و قدر الٰہی بآن رفته است ثُمَّ الرُّجُوعِ إِلَى الْمَعْهُودِ بعد ازان باز گشتن بهمانچه
معهود طبیعت بود بشرط حفظ الحدود یا بشرط نگداشت حدود و احکام شرع و در آفاق بمقتضای
طبیعت بود چنانچه می فرمایند کہ فَتَخْرُجُ مِنْ مَعْهُودِكَ مِنَ الْمَأْكُولِ وَالْمَشْرُوبِ وَالْمَلْبُوسِ
وَالْمَنْكُوحِ وَالْمَسْكُونِ وَالطَّبْعِ وَالْعَادَةِ إِلَى أَمْرِ الشَّرْعِ وَنَهْيِهِ پس بیرون می آئی تو
از معهود طبیعت تو کہ این اشیاست میکردی اینہا را بحکم طبع و عادت بسوی امر شرع و نہی وی تَتَّبِعُ
كِتَابَ اللّٰهِ وَسُنَّةَ رَسُولِهِ پس پیروی میکنی تو کتاب خدا را و سنت رسول او را صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ كَمَا قَالَ اللّٰهُ چنانکہ گفته است خدای تعالی وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا و
ہر چیز کہ داده است شما را او آورده است پیغمبر پس بگیرید آنرا و عمل کنید بدان وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا و
ہر چیز کہ باز داشته است پیغمبر شما را ازان چیز پس باز آئید وَقَالَ و گفته است وی تعالی قُلْ إِنْ كُنْتُمْ
تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي بگو ای محمد با امت خود اگر هستید شما کہ دوست میدارید خدا را پس پیروی کنید
مرا يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ تا دوست دارد شما را او لازم مرتبهٔ محبت بمرتبهٔ محبوبیت برسید فَتَفْنَى عَنْ هَوَاكَ
وَنَفْسِكَ وَرَعُونَاتِهَا پس فانی گردانیده شوی تو از هوای تو و نفس تو و کولیهای و سبکیهای نفس تو
در ارتکاب نامشروعات و نامرضیات فِي ظَاهِرِكَ وَبَاطِنِكَ در بیرون تو و درون تو و تن تو و جان تو
فَلَا يَكُونُ فِي بَاطِنِكَ غَيْرُ تَوْحِيدِ اللّٰهِ پس نباشد در درون تو و جان تو جز یگانگی خدا و یاد وی
وَفِي ظَاهِرِكَ غَيْرُ طَاعَةِ اللّٰهِ وَعِبَادَتِهِ مِمَّا أَمَرَ وَنَهَى و نباشد بیرون تو جز فرمانبرداری خدا و
پرستش وی از انچه فرموده و باز داشته است و حاصل انچه دعوت کرده اند انبیا علیہم السلام ہمین دو چیز است
یاد داشتن خدا را و خدمت کردن او را بران وجہیکہ فرموده است فَيَكُونُ هٰذَا دَأْبَكَ وَشِعَارَكَ
وَدِثَارَكَ پس باشد این یعنی طاعت و عبادت خدا ظاهر و باطن کار تو و پیشه تو و پوشش درونی

فاعلم ان ہذہ الدعوۃ کما ہی دعوۃ الانبیاء علیہم السلام ہی دعوۃ الاولیاء رضی اللہ عنہم

که نه نهایتی اوست و مخالف اوست که با و جمع نشود و غایة و منتهی و آمد او هر چیز را نهایتی و مدتی
معین است و جای است که آخر میرود پس بلا او را مدتی معین است و نهایتی است که نعمت و شادیست
فالصبر مفتاحه و ابتداؤه و انتهاؤه و بالله پس صبر کلید کشایش کار و آغاز اوست و نهایت
او و خوبی و جمال اوست کما جاء فی الخبر چنانچه آمده است در حدیث که الصبر من الایمان کالرأس
من الجسد صبر کردن بر بلا از ایمان و از معاصی مانند سر است از تن چنانکه بی سر تن بقا ندارد همچنین
ایمان بی صبر تمام نگردد و فی لفظ و در لفظی دیگر از حدیث آمده است الصبر والایمان کله
صبر ایمانست همه ایمان مبالغه و در حقیقت بتمامه خیرات و مبرات بر صبر است از اضداد آن که تا از آن
صبر نکند متصف بدان نگردد و قد یکون الشکر هو التلبس بالنعم و گاهی بیاشد شکر
همین اختلاط و ملابست بنعمتها یعنی اگرچه حقیقت شکر و سپاس داری است بر نعمت اما در حق بعضی
از عارفان که فانی از هوای نفس باشند چنان گردد که در نعمت بودن و تنعم کردن عین شکر گفتن میگردد
و بشهود منعم و فعل او و هی اقسامه المقسومة لك و آن نعمتها و بخششها اوست که قسمت
کرده شده و نهاده شده است برای تو فشکرك التلبس بها پس شکر کردن تو تلبس و اختلاط کردن
تست بنعمتها فی حال فنائك و زوال الهوی در حال فنای تو و دور شدن هوای نفس و الحمیة
و الحفظ و در حال پرهیز کردن و نگاهداشتن حدود و احکام شریعت و هذه حالة الابدال و این
فنا اراده و هوای بارعایت حدود و احکام حالت ابدال است که مطلق فانی شده از ارادت و هوای خود
و هی المنتهی و این حالت نهایت کار سلوک طریق ولایت است اعتبر بما ذکرت لك ترشد
فهم کن و عبرت گیر بچیزی که ذکر کردم برای تو تا راه نموده شوی ان شاء الله تعالی اگر خواسته است خدای عزوجل
این کلمه برای تبرک و ترغیب استعمال می باید المقالة السبعون قال رضی الله
عنه البدایة هی الخروج من المعهود الی المشروع آغاز سلوک بیرون آمدن از معهود

فائدہ
بلا اراده و هوای بارعایت حدود و احکام حالت ابدال است
مبرات بضم میم و فتح موحده و تشدید راء

ولری ایشانرا و متعلق باشی بل بایشان بروجه مذکور فَإِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا زیرا که
بدرستی ایشان هرگز فائده نمیدهند ترا از انچه خواسته است بتو خداوند رفع نمیکند از قضای وی چیزرا بل الزم
الصَّبْرَ وَالرِّضَاءَ وَالْمُوَافَقَةَ وَالْفَنَاءَ فِي فِعْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ بلکه لازم گیر صبر را و رضا و موافقت را
و فنا را در فعل خدای عز و جل فَإِنْ حُرِمْتَ ذَلِكَ كُلَّهُ پس اگر محروم گردانیده شوی تو از ان همه یعنی از
صبر و رضاء موافقت و فنا و گرفتار کرده شوی به بی صبری و ناخرسندی و هستی فَعَلَيْكَ بِالِاسْتِغَاثَةِ
إِلَيْهِ پس بر تو باد فریاد کردن بسوی خدای عز و جل وَالتَّضَرُّعِ وَزاری نمودن وَالِاعْتِرَافِ بِالذُّنُوبِ
و اقرار کردن بر گناهان که بشومی و ظلمت آنها محروم گردانیده شده ازین سعادتها و نورها وَالتَّظَلُّمِ مِنْ
شُؤْمِ النَّفْسِ وفریاد کردن و داد خواهی نمودن از بدی و ناسپاری نفس وَتَنَزَّاهَةِ الْحَقِّ وَاقْرَارِ
کردن بپاکی حق عز و جل و دور بودن وی تعالی از شائبه نقص و ظلم وَالِاعْتِرَافِ لَهُ بِالتَّوْحِيدِ بِالتَّعَلُّمِ
و اقرار کردن مر خدایرا بیگانه دانستن او را به نعمت و در بعضی نسخ وَالنَّعِيمِ وَالتَّبَرِّي مِنَ الشِّرْكِ و بیزار
نمودن از شرک خفی وَطَلَبِ الصَّبْرِ وَالرِّضَى وَالْمُوَافَقَةِ وطلب کردن و درخواستن از خدا صبر و رضا و
موافقت را إِلَى حِينٍ يَبْلُغُ الْكِتَابُ أَجَلَهُ تا آنکه برسد انچه نوشته شده و تقدیر کرده شده است مدت
خود را یعنی داده شود ترا این مقامات اگر نصیب تست فَتَزُولُ الْبَلِيَّةُ فَتَنْكَشِفُ الْكُرْبَةُ پس دور
شود بلا و بگشاید اندوه و محنت وَتَأْتِي النِّعْمَةُ وَالسَّعَةُ وَالْفَرْجَةُ وَالسُّرُورُ و بیاید نعمت و فراخی
و شادمانی و خوشحالی كَمَا كَانَ فِي حَقِّ نَبِيِّ اللَّهِ أَيُّوبَ چنانکه بود در حق پیغمبر خدا ایوب علیه الصلوة
والسلام که بچندین بلا و تنگی و غم مبتلا گردید و چون صبر ورزید آن همه نعمت و فراخی و شادی مبدل گردید كَمَا
يَذْهَبُ سَوَادُ اللَّيْلِ وَيَأْتِي بَيَاضُ النَّهَارِ چنانچه میرود سیاهی و تاریکی شب و می آید سفیدی
روشنی روز وَيَذْهَبُ بَرْدُ الشِّتَاءِ و میرود سردی زمستان وَيَأْتِي نَسِيمُ الصَّيْفِ وَطِيبُهُ
و می آید باد نرم فصل تابستان و خوشی وی لِأَنَّ لِكُلِّ شَيْءٍ ضِدًّا فَخِلَافًا زیرا که هر چیزرا چیزی است

فنا در رضا

وتعالی امر عبد را که اختیار کرده است او را هر چه افضل است و توهم کرده نشود که این مخالف مذهب اهل سنت
وجماعت است که میگویند اصلح واجب نیست بر پروردگار تعالی چه وجوب دیگر است و اختیار آن بفضل
و کرم دیگر چنانکه رزق و قبول توبه و ثواب هیچ کدام واجب نیست بروی تعالی اما البته میکند تفضلا و
تکرما و نیز این مخصوص است باولیا و ارباب التجا بدرگاه حق که بلطف خود متولی امر و صلاح حال ایشان
شده است چنانچه در کتاب مجید فرموده و هو یتولی الصالحین و هر چه پایشان میکند از بلا و عطا صلاح حال
و بهبود کار ایشان در آن است و در حدیثی که از احادیث الولی گویند آمده است که پروردگار تعالی فرمود
که از بندگان من مومن کسی است که صالح نمیگردد ایمان او را مگر غنا و اگر فقیر گردانم او را فاسد گرداند ایمان او را
از فقر و از بندگان من مومن کسی است که صالح میگرداند ایمان او را مگر فقر و اگر غنی گردانم او را فاسد گرداند ایمان او را
و از بندگان مومن من کسی است که صالح نمیگرداند ایمان او را مگر صحت و اگر بیمار گردانم او را فاسد گرداند
ایمان او را و از بندگان مومن من کسی است که صالح نمیگرداند ایمان او را مگر بیماری و اگر تندرست گردانم
او را فاسد گرداند ایمان او را بدرستی که من میکنم کار بندگان خود را موافق علم من باحوال قلوب ایشان و
بدرستی که من دانا ام باحوال بندگان و خبردارم از ایشان فَلَا تَذْهَبَنَّ بِهِمَّتِكَ إِلَى أَحَدٍ مِنْ
خَلْقِهِ فِي مُعَافَاتِكَ پس مبر همت و حالت خود را بسوی هیچ یکی از خلق خدا در دفع کردن بلا از تو
فَذَاكَ إِشْرَاكٌ مِنْكَ بِهِ پس آن شرک ورزیدست از تو بخدای عزوجل لَا يَمْلِكُ مَعَهُ مَلَكٌ
نیست بخدای عزوجل فِي مُلْكِهِ أَحَدٌ شَيْئًا و ملک و هیچ یکی هیچ چیز را لَا ضَارًّا وَلَا نَافِعًا نیست
گزند رساننده و سود دهنده وَلَا دَافِعٌ وَلَا جَالِبٌ و نیست باز گرداننده بلا را و باز کشنده عطا را وَلَا
لَا مُسْتَقِيمٌ وَلَا مُبْلِيٌ و نیست بیمار سازنده و بلا رساننده وَلَا مُعَافٍ وَلَا مُدْرِئٌ و نه تندرستی دهنده
و نه بی نیاز سازنده غَيْرَهُ جز خدای عزوجل فَلَا تَشْتَغِلْ بِالْخَلْقِ پس مشغول مشو بخلق لَا فِي الظَّاهِرِ
نه در ظاهر که اختلاط کنی و صحبت داری با ایشان نه برای خدا و بی ضرورت وَلَا فِي الْبَاطِنِ و در باطن که دوست

وهشیار گردند و تکرار سوی تکرار بهر دو وجه باطلاق می یابد و تکرار بیشتر ست حمد بر تقدیر افراد و بمد و قصر بهر دو بر تقدیر
تکرار و معنی النجا والوحا اسراع است یعنی شتابی کنید و زود باشید و بگریزید و خود را خلاص گردانید از این بلا و بعضے
نجا را از نجات نیز داشته اند آللّٰهَ آللّٰهَ لازم گیر خدا را و پناه گرفتن را بوی اِحْفَظِ الْحَالَتَيْنِ وَشَرْطُهُمَا
نگهدار بهر دو حالت را یعنی حالت بلیه را و حالت نعمت را و شرط هماى این دو حالت را که صبر و شکر است فَاِنَّكَ
لَا تَخْلُو فِي جَمِيعِ عُمُرِكَ مِنْ اِحْدٰهُمَا زیرا که بدرستی تو خالی نیستی در تمام عمر تو از یکی ازین دو حالت
اِمَّا الْبَلِيَّةُ وَاِمَّا النِّعْمَةُ یا بلا است یا نعمت فَاَعْطِ كُلَّ حَالَةٍ حَظَّهَا وَحَقَّهَا پس بده هر حالت را
نصیب وی و انچه سزاوار است بوی مِنَ الصَّبْرِ وَالشُّكْرِ که صبر است در بلیه و شکر است در عطیه عَلٰى
مَا بَيَّنْتُ لَكَ بر ان وجهیکه بیان کردم برای تو و گفته اند که نظر بحقیقت وظیفه در بلیه نیز شکر است بجهت
تضمن او الطاف خفیه و نعمتها باطنه را و لیکن چون طبیعت بشری از اتیان آن عاجز است بر صبر فرود
آوردند که اگر آنرا هم کند هم غنیمت است و چون فوق آن بر رضا و موافقت امر کردند لابد در ضمن آن معنی
شکر نیز خواهد بود فَلَا تَشْكُوَنَّ فِي حَالَةِ الْبَلِيَّةِ اِلٰى اَحَدٍ مِنْ خَلْقِ اللّٰهِ پس گله مکن از خدا در حالت
بلا بسوی هیچ یکے از خلق خدا وَلَا تُظْهِرَنَّ التَّضَجُّرَ لِاَحَدٍ و پیدا مکن بستوه آمدن و به تنگ آمدن را مر هیچ
یکی را از خلق وَلَا تَتَّهِمَنَّ رَبَّكَ فِي بَاطِنِكَ و تهمت مکن پروردگار خود را در درون خود بانچه
نه سزا است بجناب قدس وی از جهل و نسیان و بخل و سفه وَلَا تَشُكَّنَّ فِي حِكْمَتِهِ و شک و شبه مکن در حکمت
وی و استواری علم وی بحقایق امور و ترتیب فواید و منافع بران یعنی ترا که به بلیه گرفتار گردانیده است
البته حکمتی دران داشته باشد وَاخْتِيَارُ الْاَصْلَحِ لَكَ فِي دُنْيَاكَ وَاٰخِرَتِكَ و شک مکن در برگزیدن
حق سبحانه و تعالی انچه صالح تر و نیکتر است مر ترا در دنیای تو و آخرت تو و یعنی در کلام مشایخ بسیار مذکور
است که هر چه بر بنده میرود از قضاء و قدر الٰهی صلاح او همدر انست مصرع صلاح ما همه انست
گمان تر است صلاح و ازین عطامی آرند که گفت رضا سکون قلب است بقدیم اختیار حق سبحانه

و درگیرنده است نفس را و هوا را و خواستها را و آرزوها را و سائر الخلیقة و تمامی مخلوقات را پس باید از اجابت
و فرمانبرداری اینها درگذشت بجز فرمانبرداری حق و بیانش آنست که می فرمایند تجعل طاعة الله اصلا
و متبوعا و اماما بگردانی فرمانبرداری خدا را اصل و پیروی کرده شده و پیشوا و ما سواها فرعا
و تابعا و مأموما و بگردانی جز طاعت خدا را فرع و پیرو و پس رو فان فعلت غیر ذلک پس اگر بکنی تو
جز این کار را کنت جائرا ظالما حاکما بغیر حکم الله می باشی تو میل کننده از راستی ستم کننده بر نفس
خود و حکم کننده بجز حکم خدای عز و جل الموضوع لعباده المؤمنین حکم و یکه وضع کرده شده و نهاده شده است
مر بندگان او را که مسلمانان اند و سالکا غیر سبیل الصالحین و می باشی رونده جز راه صالحان
قال الله عز و جل و من لم یحکم بما انزل الله فاولئک هم الکفرون و آنکسانی که
حکم نکنند بر خلق و بر نفس بحکمی که فرود فرستاده است خدای تعالی پس آنکسان کافرانند و فی آیة و در آیتی
دیگر واقع شده است و من لم یحکم بما انزل الله فاولئک هم الظالمون و فی الاخری
و در آیتی دیگر آمده است هم الفسقون اگر مراد بظلم و فسق نیز کفر است پس مدلول هر سه آیت یکی است و اگر
کفر باستحلال و استخفاف خواهد بود و ظلم و فسق پی آن فیکون انتهائک الی النار التی پس
میباشد نهایت کار تو بسوی آتشی که وقودها الناس و الحجارة فروزینه آن آتش آدمیانند و
سنگها مراد بدان بتان اند که می پرستیدند کافران آنها را یا مراد کوهها است و مقصود بیان تندی و سختی آتش
دوزخ است و انت لا تصبر علی حمی ساعة فی الدنیا و تو شکیبائی نمیتوانی کرد بر تپ یکساعت
درین جهان و اقل شطیة و شرارة من النار فیها و صبر نداری بر کمتر پاره از آتش که بجهد در دنیا
فکیف صبرک علی الخلود فی الهاویة مع اهلها پس چگونه باشد صبر تو بر همیشه بودن
در آتش دوزخ با دوزخیان النجا النجا بجیم الوحا الوحا بحای مهمله و این دو کلمه در جای اطلاق کنند
که لشکر بر سر قومی بتاراج و غارت و هلاک تاخت آورده باشد و ایشان را بیاگاهانند و خبردار گردانند تا بگریزند

و من لم یحکم بما انزل الله الآیة ۱۲

فاعل حقیقی اوست عاقل نباشد وَ اَمَّا الشُّکْرُ بِالْقَلْبِ فَبِالْاِعْتِقَادِ الدَّائِمِ اما شکر گفتن بدل
پس بیقین دانستن است همیشه وَ الْعَقْدِ الْوَثِیْقِ الشَّدِیْدِ الْمُتَبَرِّمِ و بعقد قلبی محکم سخت استوار
اَنَّ جَمِیْعَ مَا بِکَ مِنَ النَّعِیْمِ وَ الْمَنَافِعِ وَ اللَّذَّاتِ که همه آنچه با تست از نعمتها و منفعتها و لذتها
فِی الظَّاهِرِ وَ الْبَاطِنِ در پیدا و پنهان و بیرون و درون فِیْ حَرَکَاتِکَ وَ سَکَنَاتِکَ در جنبشهای
تو و آرامهای تو مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَ جَلَّ لَا مِنْ غَیْرِهٖ از خداست نه از غیر وی وَ یَکُوْنَ شُکْرُکَ بِلِسَانِکَ
مُعَبِّرًا عَمَّا فِیْ قَلْبِکَ و باشد شکر گفتن تو بزبان تو و اقرار تو بآن بیان کننده از چیزی که در دل تست
یعنی تنها بزبان نباشد بی وجود معنی آن در دل تا نفاق نگردد وَ قَدْ قَالَ و به تحقیق گفته است خدای عز و جل
وَ مَا بِکُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ و هر چیز که با شما است از نعمت پس از خداست وَ قَالَ و گفته است و تعالی
اَسْبَغَ عَلَیْکُمْ نِعَمَهٗ ظَاهِرَةً وَ بَاطِنَةً و تمام و کمال گردانیده است خدای تعالی بر شما نعمتها خود را
بیرونی و درونی وَ قَالَ و گفته است وَ اِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا و اگر شمار کنید نعمتهای خدا را ضبط
نتوانید کرد آنرا فَمَعَ هٰذَا لَا یَبْقٰی لِمُؤْمِنٍ مُنْعِمٍ سِوَی اللّٰهِ پس با ثبوت این معنی باقی نمیماند مر هیچ
مسلمانی را نعمت دهنده جز خدای عز و جل پس دانستن آن بدل و اعتراف بزبان لازم باشد و شکر بفتح شین
بمعنی پر شدن پستان از شیر و بر دمیدن شاخ از بن درخت و مناسبت آن بمعنی شکر ظاهر است گویا
که دل از شناخت نعمتهای الهی پر میشود تا بیرون می آید از زبان و در عوارف گفته که معنی شکر در لغت کشف
و اظهار است و این بمعنی شکر لسانی مناسب تر است و مستلزم بمعنی شکر قلبی نیز هست وَ اَمَّا الْجَوَارِحُ
فَبِاَنْ یُحَرِّکَهَا وَ یَسْتَعْمِلَهَا فِیْ طَاعَتِهٖ و اما شکر بجوارح پس بآنست که بجنبانی آنها را و در کار داری
در خدمت و فرمان برداری خدای عز و جل دُوْنَ غَیْرِهٖ مِنَ الْخَلْقِ نه طاعت جز خدا که خلق اند فَلَا تُجِیْبُ
اَحَدًا مِنَ الْخَلْقِ فِیْمَا فِیْهِ اِعْرَاضٌ عَنِ اللّٰهِ پس پاسخ ندهی هیچ یکی از خلق را در چیزی که در آن چیز
روی گردانیدن است از خدا وَ هٰذَا یَعُمُّ النَّفْسَ وَ الْهَوٰی وَ الْاِرَادَاتِ وَ الْاَمَانِیَّ و خلق شامل

دانستن نعمت بدل و اقرار هم بزبان لازم است ۱۲

بیان شکر جوارح ۱۲

وَحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ وَحَرَكَتِكَ وَكَسْبِكَ نه اضافت کنی بسوی نفس تو وحیلت تو وتوانائی
تو وجنبش تو وکار تو وَلَا اِلٰی غَیْرِكَ مِنَ الَّذِیْنَ جَرَتْ عَلٰی اَیْدِیْهِمْ وَنه اضافت کنی بسوی
جز تو از ان کسانی کہ روان شدہ وظاہر شدہ است نعمت بر دستہای ایشان لِاَنَّكَ وَاِیَّاهُمْ اَسْبَابٌ
وَاٰلَاتٌ وَاَدَوَاتٌ لَهَا زیرا کہ تو وایشان سببہا و وسیلتہا و دست افزارید مر نعمت را قَاسِمُهَا وَمُجْرِیْهَا
وَمُوْجِدُهَا وَالْفَاعِلُ فِیْهَا وَالْمُسَبِّبُ لَهَا هُوَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ بخشش کنندہ نعمت وروان
گرداننده آن وپیدا کنندہ آن وکار کنندہ دران سبب سازنده مر از خداست وَالْقَاسِمُ هُوَ اللّٰهُ وَالْمُجْرِیْ هُوَ وَالْمُوْجِدُ
هُوَ وچون قسمت کنندہ نعمت خدا ورو انہ سازنده اوست وپیدا کنندہ او فَهُوَ الْحَقُّ بِالشُّكْرِ مِنْ
غَیْرِهٖ پس وی تعالی سزاوار تر ومستحق تر است بشکر گذاری کردن از جزوی از جہت رعایت حقیقت
وحکم واقع اگرچہ نظر بوسائط غیر نیز حقے داشتہ باشد لَا نَظَرَ اِلَی الْغُلَامِ الْحَمَّالِ لِلْهَدِیَّةِ مَثَلًا
یکی ہدیہ فرستاد نزد تو وآنرا بار کرد بر پشت غلام خود پس درینجا نیست نظر بسوی این غلام بردارنده مر
ہدیہ را اِنَّمَا النَّظَرُ اِلَی الْاُسْتَاذِ الْمُنْفِذِ الْمُنْعِمِ بِهَا نیست نظر مگر بسوی خداوندیکہ روان کنندہ
ونعمت دہنده است بآن ہدیہ قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی فِیْ حَقِّ مَنْ عَدَمَ هٰذَا النَّظَرَ گفتہ است خدائے
در باب کسیکہ گم کردہ است این نظر را ونمی شناسد حقیقت کار را یَعْلَمُوْنَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَیٰوةِ الدُّنْیَا
میدانند انچہ ظاہر وپیدا است از زندگانی دنیا وعالم مجاز وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غٰفِلُوْنَ وایشان
از زندگانی آخرت وحقیقت کار بیخبرانند فَمَنْ نَظَرَ اِلَی الظَّاهِرِ وَالسَّبَبِ پس کسیکہ نظر کند بظاہر
وبسبب وَلَمْ یُجَاوِزْ عِلْمَهُ وَمَعْرِفَتَهُ ونگذرد دانش وشناخت او بحقیقت حال وسبب سبب
فَهُوَ الْجَاهِلُ النَّاقِصُ قَاصِرُ الْعَقْلِ پس اوست نادان کم شناخت کوتاہ عقل اِنَّمَا سُمِّیَ الْعَاقِلُ
عَاقِلًا لِنَظَرِهٖ فِی الْعَوَاقِبِ عاقل را کہ عاقل نام کردہ اند بجہت آن گروہ کہ فکر میکند ودر می یابد عاقبتہا
کارہا را وحقایق امور را پس اگر دریابد حقیقت حال را کہ نعمتہا ہمہ از پروردگار تعالی است کہ موجد ہمہ اشیا

بشکیبائی کردن بزور وخود را بتکلف بران داشتن و در تحصیل آن بانفس جهاد کردن وَهُوَ الْأَدْنٰی و تصبر فروترین پایه است و اداے حق بلا وَالصَّبْرُ وَهُوَ اَعْلٰی مِنْهُ وباز جست کرده میشوی بصبر و بی تکلف صابر بودن اگر آن تلخے که در صبر میباشد موجود بود وصبر ترجیح داعیهٔ حق بر داعیهٔ هوا است بے جزع و فزع وسهل تستری گفته صبر انتظار کشاد کار از حق وگفته که آن مالیدن نفس است تا نرم گردد و رام شود ثُمَّ الرِّضٰی وَالْمُوَافَقَةِ پستر باز جست کرده میشوی برضا و موافقت بودن با فعل حق وحقیقت رضا سکون قلب است تحت جریان حکم وذوالنون گفته رضا سرور قلب بتلخی قضا ثُمَّ الْفَنَا پستر باز جست کرده میشوی بفنا و گم شدن در فعل حق وفنا بود گشتن از ارادت واختیار خود و در رضا نیز اگرچه فنائی هست ولیکن شعوری از اختیار وجود باقیست ولا بد این مرتبه بلند تر ازان خواهد بود وَهُوَ لِلْاَبْدَالِ وفنا ثابت است مر ابدال را که از افعال وارادت مطلق منسلخ شده اند وفنائی گشته اند واولیا را رضا است ومومنان را صبر وَالْعَارِفِیْنَ اَهْلِ الْعِلْمِ بِاللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وفنا حاصل میباشد مر کل عارفان را که خداوند علم شهودی بخداوند ذات وصفات اویند وَاِنْ کَانَتْ نِعْمَةً تَطْلُبُ فِیْهَا بِالشُّکْرِ عَلَیْهَا واگر باشد حالت تو نعمت پس باز جست کرده میشوی بشکر کردن بران وَالشُّکْرُ بِاللِّسَانِ وَالْقَلْبِ وَالْجَوَارِحِ وشکر میباشد بزبان و بدل و باعضا از دست و پا و چشم و گوش وجز آن اگرچه زبان نیز داخل آنست ولیکن او را جدا شمردند از جهت عمده بودن وے در کار شکر و ترجمانی دل ولهذا اقرار را جزو ایمان ساخته اند و اعمال را آمنا بِاللِّسَانِ فَبِالْاِعْتِرَافِ بِالنِّعْمَةِ اَنَّهَا مِنَ اللّٰهِ اما شکر بزبان پس اقرار کردن بنعمته که آن از خداست عزوجل و ابد چون زبان ترجمان دل است و دل نیز همچنین خواهد بود چنانکه در شکر قلبی خواهند فرمود وَتَرْکُ الْاِضَافَةِ اِلَی الْخَلْقِ نسبت نا کردن آنرا بخلق بطریق حقیقت وحکم واقعه اما تکلم وتفوه بدان باعتبار وساطت و مجاز در حقیقت شکر قدح نکند وگاهی باشد که بعضی مقربان بدان ماخوذ و معاتب گردند وخلق اینجا شامل نفس و اغیار است ولهذا می فرمایند لَا اِلٰی نَفْسِکَ

پس اعتماد کنی بران و بگذاری کارهای خود را بان فَیَسُدُّ عَلَیْكَ الْجِهَاتُ پس بسته گردد از تو جهات
وجانبها که نظر بران داری و اعتماد بران میکنی بقدرت الٰہی و جریان سنت وی تعالیٰ در عقوبات عاصیان
و غافلان و نیز بشنوی توجه بغیر و اعتماد بر ماسوای حق چنانکه می فرماید وَلَمْ يُفْتَحْ لَكَ جِهَةُ فَضْلِ
اللّٰهِ و گشاده نشود مر ترا جهت فضل خدای عزوجل عُقُوبَةً وَمُقَابَلَةً بِشِرْكِكَ بِالنَّظْرِ الْغَيْرِيِّ
از جهت سزا دادن و در برابر کردن بشرک تو بسبب نظر بر جز خدای عزوجل پس نه دنیا شود و نه دین و نه آن
یا بی و نه این فَاِذَا وَحَّدْتَهُ پس وقتیکه یگانه گردانی خدا را و وحدته بجیم نیز احتمال دارد یعنی وقتیکه بیابی
خدا را عزوجل و شناسا شوی بوی در وی آری بیگانگی بسوی وی وَنَظَرْتَ اِلٰى فَضْلِهٖ و نظر کنی و متوجه
شوی بسوی فضل و کرم وی وَرَجَوْتَهُ دُوْنَ غَيْرِهٖ و امید داری او را و رحمت او را نه جز او را
وَتَعَامَلْتَ عَمَّا سِوَاهُ و کوسازی خود را از هر چیزیکه جز او است قَرَّبَكَ نزدیک گرداند ترا بخود و
اَدْنَاكَ و بسیار نزدیک گرداند ترا وَرَحِمَكَ وَرَبَّاكَ و مهربانی کند ترا و پرورش کند ترا وَاَطْعَمَكَ
وَسَقَاكَ و بخوراند و بنوشاند ترا طعام و شراب حِسًّا وَرُوْحًا وَدَاوَاكَ وَعَافَاكَ و دارو کند ترا و تندرستی
بخشد از امراض و آفات ظاهری و باطنی وَاَعْطَاكَ وَاَغْنَاكَ و بخششها کند ترا و تونگری بی نیاز گرداند
ترا بمال و قلب وَنَصَرَكَ وَوَلَّاكَ و یاری دهد ترا و دوست گرداند و بسپارد کارها را بتو حاکم و امیر گرداند ترا
ثُمَّ مَحَاكَ عَنِ الْخَلْقِ وَعَنْ نَفْسِكَ وَاَفْنَاكَ پس بسترد و پاک گرداند ترا از تعلق بخلق و از گرفتاری
بنفس تو و نیست و نابود گرداند ترا از کل ماسوی فَلَا تَرَاى بَعْدَ ذٰلِكَ لَا فَقْرَكَ وَلَا غِنَاكَ
پس نه بینی و ندانی بعد ازان نه درویشی خود را نه تونگری خود را و فانی شوی از خود و صفات خود

الْمَقَالَةُ التَّاسِعَةُ وَالْخَمْسُوْنَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَا تَخْلُوْ حَالَتُكَ اِمَّا
اَنْ تَكُوْنَ بَلِيَّةً اَوْ نِعْمَةً خالی نیست حال تو ازین دو حالت یا می باشد بلا یا نعمت فَاِنْ كَانَتْ
بَلِيَّةً فَتُطَالَبُ فِيْهَا بِالتَّصَبُّرِ پس اگر حالت تو بلیه است پس باز جست کرده میشوی در ان

ترا تا فنا فنا نیز حاصل گردد فِي يُفْتَحُ فِي عَيْنِ قَلْبِكَ جِهَةُ فَضْلِ اللهِ الْعَظِيمِ پس درین هنگام
گشاده شود در چشم دل تو نظری بجانب فضل خدا که عظیم است فَتَرَاهَا بِعَيْنِي رَأْسِكَ إِذْ ذَاكَ
پس می بینی تو آن جهت را بهر دو چشم سر تو وقتی که فانی و محوی شود و به بندی چشم از هر سو یعنی چنان یقین
شود که گویا بچشم سر می بینی چنانکه میفرمایند لِشُعَاعِ نُورِ قَلْبِكَ وَإِيمَانِكَ وَيَقِينِكَ می بینی
بدرخشیدن روشنائی دل تو و ایمان تو و یقین تو فَيَظْهَرُ عِنْدَ ذَلِكَ النُّورِ مِنْ بَاطِنِكَ عَلَى
ظَاهِرِكَ پس پیدا میگردد نزد آنحال روشنائی از درون تو بیرون تو كَنُورِ الشَّمْعَةِ الَّتِي فِي الْبَيْتِ
الْمُظْلِمِ فِي اللَّيْلَةِ الظَّلْمَاءِ همچو روشنائی شمع که در خانه تاریک است در شب تاریک مبالغه است در وجود
روشنائی چه هر چند تاریکی بیشتر روشنائی افزون تر و خود تاریکی طبیعت و نفس و غفلت دنیا متعدد است تَظْهَرُ
مِنْ كُوَى الْبَيْتِ وَمَنَافِذِهِ پیدا میگردد روشنائی از روزنهای خانه و سوراخهای که در گذشته است
از دیوار خانه فَيَشْرُقُ ظَاهِرُ الْبَيْتِ بِنُورِ بَاطِنِهِ پس روشن و تابان میگردد بیرون خانه بروشنائی
درون خانه همچنین روشن میگردد ظاهر وجود تو از حواس و تمامه جسد از روشنائی دل که بنور ایمان و یقین
روشن شده است و درون و بیرون او در گرفته است بلبیت از درونم نمیروی بیرون و در گرفتی درون
و بیرون را فَتَسْكُنُ النَّفْسُ وَالْجَوَارِحُ پس چنانکه دل بنور یقین روشن ست نفس و جوارح که میل
و تعلق بدنیا و سفلیات دارند نیز ساکن و آرامیده میشوند اِلَى وَعْدِ اللهِ وَعَطَائِهِ عَنْ عَطَاءٍ غَيْرِهِ
وَوَعْدِ غَيْرِهِ بسوی وعدهٔ خدا و بخشش او روی گرداننده از بخشش غیر خدا و وعدهٔ غیر وی عَزَّ وَجَلَّ وَاوْ
نَفْسَكَ وَلَا تُظْلِمْهَا وَمَهْمَا كُنْ بِهِ بخشنا بر نفس خود و ستم مکن بروی وَلَا تُلْقِهَا فِي ظُلُمَاتِ جَهْلِكَ
وَرَعُونَتِكَ و میند از نفس خود را در تاریکیهای نادانی خود و کودکی و سستی رای خود وَتَنْظُرُ إِلَى الْجِهَاتِ
پس نظر کنی بجانب های متعدد و مختلف إِلَى الْخَلْقِ وَالْحُوْلِ وَالْقُوَّةِ وَالْكَسْبِ وَالْأَسْبَابِ
بسوی خلق و افعال ایشان و بسوی حیلت و توانائی خود و کسب کار و اسباب و آلات فَتَتَّكِلُ عَلَيْهَا

آنکه چون او را ولی گفتی باز اسناد معصیت و ارتکاب نامشروعات بوی مناسب نباشد چنانکه می فرمایند و قلت
قولاً قطیعاً و گفتی سخنی شنیع هولناک بزرگ در شناعت تبّاً لهذه الهمم الخسیسة الدنیة
زیان باد و هلاک مر این همتهای فرومایهٔ ناکس را والعقول الناقصة البعیدة و این عقلهای کم دور
از کار را والآراء الفاسدة المختلة و رایهای تباه خلل پذیر را که نه فهمند و این اعتقاد دارند اعاذنا
الله والاخوان پناه دهاد خدای تعالی ما را و برادران را من الضلالة المختلفة از گمراهیهای مخالف
یکدیگر و اختلاف بمعنی آمد و شد کردن نیز آید بقدرته الشاملة بتوانائی و یکه در گیرنده است همه را
والطافه الکاملة و بلطفها و توفیقهای و یکه کامل اند و رحمته الواسعة و بمهربانی و یکه فراخ
است و گنجیده است در همه جا و سترنا باستاره التامة و بپوشاد ما را به پردهای حفظ و عصمت
وی که تمام اند المانعة الحامیة منع کننده گناهان را از رسیدن بما نگاهدارنده ما را از آن و ربانا
بنعمته السابغة و پرورش کناد ما را بنعمتهای وی که تمام و کامل اند و فضائله الدائمة و فضیلتها
و فزونیهای کرم او که همیشه اند بمنه بنعمت و احسان وی و این بشارت است مر اخوان را که اجتماع ایشان
با ذات شریف وی رض در دعا و طلب خیر بدرجهٔ اجابت و قبول برسند چنانکه مشهور است که چون مهمان عزیز است
طفیلی نیز عزیز خواهد بود

المقالة الثامنة والخمسون

قال رض
تعام عن الجهات کلها کور ساز خود را از همه سو از ما سوای حق ولا تبصص علی شیء منها و چشم مکشا
بر هیچ چیز از آن جهات و بهیچ سو منگر فی الصراح تبصیص چشم باز کردن سگ بچه نوزاد فما دمت تنظر
الی واحدة منها پس مادام که نگاه میکنی بسوی چیزی از آن لا یفتح لک جهة الی فضل الله
گشاده نمیشود مر ترا راهی سوی فضل خدا عز و جل و قربه و نزدیکی وی تعالی فسد الجهات جمیعاً
پس ببند جهت ها را و جانبها را همه بتوحیدک بیکی دانستن تو و یکی دیدن تو حق را و امحاء نفسک
و محو گردانیدن نفس ترا ثم فنائک و محوک و علمک پستر محو گردانیدن فنای ترا و محو ترا و دانستن

المقالة الثامنة والخمسون

حق وطاعت وطلب رضیات او مخلص بفتح لام بمعنی مراد ومحبوب ست ومخلص بکسر لام بمعنی مرید ومحب
که خود را خالص میگرداند ومشقت میکشد در تحصیل آن وشان بینهما پس معلوم شد که حق سبحانه را بندگانند که
ایشانرا بی سعی وتکلف ایشان از معاصی نگاه میدارد انبیا همه ازین قبیل اند واولیا نیز بمتابعت ایشان
باین صفت می باشند غایتش آنجا عصمت ست وانجا حفظ وقال ونیز گفته است وعزوجل در خطاب
بشیطان ونا امید گردانیدن وی از گمراه گردانیدن بندگان خاص وی تعالی را اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَکَ
عَلَیْهِمْ سُلْطٰنٌ بدرستی که بندگان خاص من نیست مرترا بر ایشان غلبه وقهر مان وقال عزّ وجلّ
اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِیْنَ گمراه میکنی واز جامی بر توای شیطان همه آدمیان را مگر بندگان مرا که مخلصان
اند بفتح لام یا مِسْکِیْنُ ای شخص که هیچ چیز نداری از علم وفهم ودرک حقیقت حال پس تو هم مسکینی که چون
ولی گذاشت خود را بتقدیر الٰهی ونزاع نکرد ودران وتابع شد آنرا میکند انچه خواهد از نیک وبد ومرضی ونامرضی
بدانکه حال انچنین نیست که تو گمان می بری زیرا که هُوَ مَحْمُوْلُ الرَّبِّ وی یعنی ولی برداشته شده پروردگار
عزوجل که متولی امر او شده وهمه کارهای او را بلطف وفضل خود گرفته واورا در حجر عنایت خود برداشته است چنانچه یکی
دیگر را در کنار خود بر میدارد ونمیگذارد که بر زمین افتد وآلوده گردد وَهُوَ مُرَادُهٗ وولی مراد ومحبوب حق است
که او را میخواهد که باخود دارد وبغیر خود نگذارد وَهُوَ یُرَبِّیْهِ فِیْ حِجْرِ قُرْبِهٖ وَلُطْفِهٖ ووی تعالی می پروراند او را
در کنار قرب لطف وعنایت خود اَنّٰی یَصِلُ الشَّیْطٰنُ اِلَیْهِ از کجا میرسد وچگونه میرسد شیطان بسوی وی
تا در وسوسه اندازد وگمراه گرداند او را وَتَبْقَصُّ الْقَبَائِحُ وَالْمَکَارِهُ فِی الشَّرْعِ نَحْوَهٗ وچگونه راه یابد چیزهائی که
زشت وناخوش ست در شرع بجانب وی وَابْعَدَتِ النُّجْعَةَ دور داشتی تو طعام وشراب را وَاعْظَمْتَ
الْقُرْبَةَ وبزرگ گردانیدی قرب ومرتبه او گویا این مثل است که زده میشود در جائی که کسی تعظیم وتکریم کسی نکند
اما حق او را ادا نکند ومناسب این تعظیم باوی سلوک نکند وصحبت نورزد ونجعه بضم نون وسکون جیم آب
وعلف ستور نگاه داشتن ونجع گوارا کردن طعام ونجیع آرد وکاه که بهم خلط کنند وبهمراه آب بشتر دهند مقصود

ف خبر از بندگانی که شیطان را بسوی ایشان راهی نیست

ف بفتح اول وسکون ثانی بمعنی بغل وکنار از کشف وتنجر الغبار

درانچه زشت است در شرع وی و دین وی بَلْ یَعْصِمُهُ مِنْ جَمِیعِ مَا ذُکِرَ بلکه نگاه میدارد حق
سبحانه ولی خود را از همه انچه ذکر کرده شد از قبایح وَیَصْرِفُهُ عَنْهُ و باز میگرداند آنرا از وی وَیَحْفَظُهُ
نگاه میدارد او را گویا که یحفظ تفسیر یعصمه است چنانکه مشهور است که انبیا علیهم السلام معصوم اند و اولیا محفوظ
و فرق میان عصمت و حفظ آنست که در عصمت گناه را نیابد و حفظ آنکه گناه نماند و نیاید و از صدر وی
محفوظ ماند و عصمت پیش از گناه است و حفظ بعد از وی و اگر مراد از عصمت معنی لغوی دارند معنی
حفظ و عصمت یکی گردد وَیَکُفُّهُ وَ می آگاهاند او را و نمیگذارد در ورطهٔ غفلت و ضلالت وَیُسَدِّدُهُ
لِحِفْظِ الْحُدُودِ و راست و درست گفتار و کردار میگرداند او را برای نگهداشت حدود شریعت و احکام
دین و سداد او را باستقامت و توسط میان افراط و تفریط نیز تفسیر کنند فَیَتَحَصَّلُ الْعِصْمَةُ وَیَتَحَفَّظُ
الْحُدُودُ پس حاصل میگردد نگاهداشت از گناهان و محفوظ ماندهای شرع مِنْ غَیْرِ تَکَلُّفٍ مِنْهُ
وَمَشَقَّةٍ بی تکلف و زور کردن از ولی و سختی کشیدن از وی وَهُوَ عَنْ ذٰلِکَ فِی غَیْبَةٍ فِی
الْقُرْبِ مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ و آن ولی از حصول عصمت و حفظ حدود غائب است در قرب
پروردگار خود یعنی چون لطف پروردگار متولی امر او شده است او را از نام رضیات نگاه میدارد و او در
قرب و شهود پروردگار چنان فرو رفته است که از ان خبر ندارد باین طریق که در ذات وی حالتی پیدا میکند
که بتکلف و مشقت و مجاهدت که پیش ازین میکشید حاجت نمی افتد اذا حصلت المشاهدة ارتفعت المجاهدة
که بگوئید این معنی است نه بمعنی رفع تکلیف و اباحت که هر چه خواهد بکند معاذ الله قال گفته است خدای
عزوجل در شان یوسف علیه السلام در حفظ و عصمت او از انچه امراة عزیز از وی میخواست کَذٰلِکَ لِنَصْرِفَ
عَنْهُ السُّوْءَ وَالْفَحْشَاءَ و همچنین نمودیم یوسف علیه السلام را برهان در دفع هم و قصد تا باز داریم از وی
بدی را که عبارت از مقدمات و دواعی زنا است و فحشا را که مراد زنا است اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا
الْمُخْلَصِیْنَ بدرستیکه یوسف علیه السلام از بندگان ما است که خالص گردانیده شده اند او را برای قرب

فی بیان عصمت و حفظ

فی اذا حصلت المشاهدة ارتفعت المجاهدة

لطیف و نازک است و مغز آن بسیارے از مدعیان است کہ جاہل اند بکاید نفس و ہوائے خفیہ وی تارہا میکنند نفس را در لذات و شہوات بی درک عرفان پس خود ہلاک میشوند و دیگران نیز ہلاک میکنند و اہل و مستحق نیست این تعاون را مگر کسی کہ مطمئنہ شدہ است نفس وے و اسیر و مامور گشتہ و تحت سیاست قلب و این حال منتہیان و فانیان است نہ مبتدیان کہ نفوس ایشان امارہ است و یا لوامہ و موقوف است بر فضل و عنایت حق و منہ التوفیق انتہی و شیخ روزبہان بقلی در عرائس در تفسیر سورۂ کہف در معنی ولیتلطف میگوید کہ طعامی بجز لطیف میسار و گفتہ است کہ چون پیش عارف برد طعام لطیف برکہ سبب مزید لطافت و صفائے احوال وے میگردد و چون نزد زاہد و عابد برد طعام غلیظ و خشک بر تا معاملہ کہ با نفس دارند خلل نیفتد باہر معاملہ موافق وقت و حال وی باید کرد و چون کلام سابق بہ تناول خطوظ و شہوات و اسقاط تکلیف بحدود و احکام و ترک زہد و ریاضت ایہام میگیرد دفع آن می فرماید فَاِنْ قِیْلَ ھٰذَا یَدُلُّ عَلٰی زَوَالِ التَّکْلِیْفِ پس اگر گفتہ شود کہ این کلام دلالت میکند بر دور شدن تکلیف شرعی از وے وَالْقَوْلُ بِالزَّنْدَقَۃِ و دلالت میکند بر ارتداد و الحاد در دین و نفی شریعت و انکار آخرت وَالْخُرُوْجُ عَنِ الْاِسْلَامِ و بیرون آمدن از حدود اسلام وَرَدِّ قَوْلِہٖ و بر رد و انکار قول خدای عزوجل وَاعْبُدْ رَبَّکَ حَتّٰی یَاْتِیَکَ الْیَقِیْنُ پرستش کن پروردگار خود را تا آنکہ بیاید ترا موت و آیات و احادیث دیگر کہ دلالت دارند بر التزام طاعت و عبادت و اجتناب از معصیت و عطلت تا مدت عمر قبل گفتہ شد در جواب آن لَا یَدُلُّ عَلٰی ذٰلِکَ دلالت ندارد این کلام بر آنچہ تو گفتی و توہم کردی وَلَا یُؤَدِّیْ اِلَیْہِ و نمیرساند بآن و لازم نمی آید از ان بَلِ اللّٰہُ اَکْرَمُ وَلِیُّہٗ اَعَزُّ عَلَیْہِ بلکہ خدای تعالی بزرگتر است و ولی وی کہ دوست داشتہ شدہ است وی تعالی او را و گرفتہ است کارہای او را بر ذمہ لطف و کرم خود گرامی تر و ارجمند تر است بر وے مِنْ اَنْ یُّدْخِلَہٗ فِیْ مَقَامِ النَّقْصِ از انکہ در آرد حق سبحانہ و تعالی ولی خود را در معصیت کہ جای کمی عزت و قدر اوست وَالْقَبِیْحِ فِیْ شَرْعِہٖ وَدِیْنِہٖ و در آرد

۵۲ ذرت نفیح
سیر کنندہ
محمود و شریف و ملائم
نفیس و لطیف
زمی جاذب
۵۳ عطلت
بسیار
ملامت کنندہ
و سخت
ملامت کنندہ و ایخ
۵۳ لطمہ یعنی
بسیار ملامت کنندہ
بوقوع عطلت
بہ بیارت ارذل العمر
۵۴ عطلت
بالضم بیکار ماندن
از کار

دیگر نیز هست اما این اطلاق بیشتر و قوی‌تر و ظاهرترین نشانهای اوست وَالْاِخْرَاجِ مِنَ الْاَحْوَالِ
وَالْمَقَامَاتِ وَالتَّکَلُّفِ فِیْ حِفْظِ الْحُدُوْدِ و از نشانهای بسط بیرون آوردن بنده است از بند
احوال و مقامات و از تکلف کردن وی و بر خود گرفتن و زور کردن در نگهداشت حدود و احکام و مصدوق این
حال و مصداق این مقال این حکایت است که زنی پسر خود را در ملازمت شریف وی رضی الله عنه گذاشت تا تربیت
کند پس آنحضرت او را بر قاعدهٔ تسلیک ریاضت فرمود و نان جوین خشک بخوردن وی داد روزی آن زن آمد
و پسر را دید نحیف و ضعیف و نزار شده و حضرت وی را دید که مرغ مسمن میخورد آن زن را بمشاهدهٔ این حال دل بسوخت
و انکاری بدرون وی راه یافت فرمود ای عورت پسر تو بیمار است و بیمار را پرهیز لازم است چون تندرست
شود هر چه خواهد بخورد زیان ندارد پس اشارت باستخوانهای مرغ کرد و فرمود قومی باذن الله طائر درست
با پر و بال شد و به پرید فرمود اگر پسر تو باین مقام برسد بخورد و بعضی ارباب اذواق و مواجید را درین مقام
کلامی بلند است که چنانکه در میان قلب و جوارح تعاون است که عمل جوارح بانتباه قلب از غفلت و توبه نصوح
آید و بعمل جوارح نورانیتی در قلب پیدا گردد و قلب در حالیکه دارد بدان منتفع شود چه احوال مواریث اعمال است
و چندانکه آدمی عمل کند بجوارح زیاده گردد قلب را وجدان احوال و در اعمال و احوال در قرب و مزید تعاکس است احوال
سبب مزید اعمال و اعمال سبب مزید احوال همچنین این تعاون در قلب و نفس نیز موجود است قلب معین نفس گردد
و نفس معین قلب و نمی شناسد این معاونت را مگر ارباب احوال و اصحاب نوال زیرا که آن از علوم ذوقیه است
که در نیابند آنرا الا ارباب ذوق و وجدان و عون قلب مر نفس را چنانست که قلب را وجهی بجانب روح است و وجهی
بجانب نفس پس مدد میکند نفس را بانوار صفا و ذکا گیرد از روح پس میگردد نفس مطمئن و مطیع و چون نفس
باین صفت گشت معین میگردد مر قلب را نیز بعلاقهٔ همسائگی و بحظوظی که نفس را میرسد قلب از آن لذات
وجدانی می یابد و چندانکه قلب از روح عطایا و مواهب می یابد افاضه میکند بر نفس و زیاده میگردد ذکا و
طمانیت وی و چندانکه نفس از حظوظ می یابد افاضه میکند بر قلب از لذات قلبیه و لیکن اینحال بغایت

حکایت پیر زال ۱۲

کرامت حضرت قدس سره ۱۲

مواجید بفتح میم و کسر جیم حالتها در قصها که باستماع نغمهٔ صوفیان را میباشد و این جمع وجد است خلاف القیاس ۱۲

محافظت کردہ شود وامر کردہ شود و نگاہداشت آن در رعایت اعتدال دران وعلامتہ ان العبد
دخل فی مقام القدر والفعل والبسط انہ یؤمر بالسؤال فی الحظوظ ونشان آنکہ بندہ در آید
در مقام قدر و فعل و حاصل شد او را البسط آنیست کہ وی گاہی امر کردہ میشود بسوال کردن و طلبیدن یعنی
حظہای نفس از درگاہ حق بعد آن امر بترکہا والزہد فیہا بعد از انکہ امر کردہ شدہ بود بترک حظوظ
و ناخوستن آن و مقبوض بود دران لانہ لما خلا باطنہ من الحظوظ زیرا کہ ہرگاہ کہ تہی شد
درونہ وی از خواہش حظوظ و میل بدان ولم یبق فیہ غیر الرب و باقی نماند در وی جز پروردگار عزوجل
بواسطہ بسط کردہ شد و لطف و عنایت کردہ شد بوی فامر بالسؤال پس امر کردہ شد بسوال حظوظ
والتشہی و بطلب کردن بعضی شہوات و خواہشہای مباح نفس و طلب الاشیاء التی ہی
قسمتہ و طلب کردن چیزہای کہ آن قسمت و نصیب وی بود و لا بد من تناولہا و چارہ نیست
از گرفتن آنہا والتوصل الیہ بسؤالہ و از رسیدن بسوی آنہا بسوال او طلب وی یعنی آن چیز نہاده شدہ
و قسمت کردہ شدہ بود برای وی ولیکن بر اے مصلحت تربیت وی از ان باز داشتہ و احتمام فرمودہ بود تا بلذات
و شہوات از جناب قرب حق دور نیفتد و چون صاف و خالص شد و سلامت قلب حاصل کرد لطف و رحمت الٰہی اقتضاے
آن کرد کہ امر کردہ شد کہ سوال کند و بخواہد تا بوی بدہند بر مثال معاملہ طبیب با مریض بعد از حصول صحت و
تندرستی و اگر نہی طلبید چون این نصیب وی بود بی طلب نیز میرسید ولیکن امر کردہ شد بسوال لیتحقق کرامتہ
عند اللہ تا آنکہ ثابت گردد بزرگی و گرامی بودن او بنزد خدای عزوجل و منزلتہ و ثابت گردد مرتبہ
و حرمت او و امتنان الحق عز وجل علیہ و عطا کردن و منت نہادن حق سبحانہ و تعالی بر وی
بالاجابۃ الی ذلک بپاسخ دادن بسوے آن و قبول کردن دعا و سوال وی دران والاطلاق بالسؤال
فی اعطاء الحظوظ و باز کردن بندہ و کشادہ دادن زبان او را بسوال کردن حظوظ فان اکثر
علامات البسط بعد القبض از بیشترین نشانہاے بسط بعد قبض است یعنی بسط از نشانہاے

دارد و در غلبهٔ محبت خوف ضلال می باشد و بالجمله در احوال قبضی و قبضی هست و فنای مطلق
نیست لِاَنَّهٗ یُؤْمَرُ الْوَلِیُّ بِحِفْظِهَا زیرا که امر کرده میشود ولی صاحب احوال بنگاهداشت
حد آن و رعایت احتیاط و احتراس در آن وَکُلَّمَا یُؤْمَرُ بِحِفْظِهٖ فَهُوَ قَبْضٌ و هر چیزیکه امر کرده میشود
بحافظت در آن متضمن قبض است که او را مطلق العنان نمیگذارند و این تقیید و تحدید و امر بحافظت
در مقامات بیشتر و ظاهرتر است زیرا که هنوز طالب در سلوک است و بفنا که اول درجهٔ ولایت است نرسیده
و احوال بعد از ولایت نیز عارض میشود و گویا که از جهت اینمعنی تعرض بران نفرمودند و در آخر کلام ذکر مقامات
نیز واقع شده است وَالْقِیَامُ مَعَ الْقَدَرِ بِبَسْطِ کُلِّهٖ و استادن با تقدیر الٰهی و شهود آن فانی شدن
در آن و برآمدن از فعل و ارادت و حول و قوت خود بسط است همه لِاَنَّهٗ لَیْسَ هُنَاکَ شَیْءٌ یُؤْمَرُ
بِحِفْظِهٖ زیرا که نیست آنجا چیزی که امر کرده شود بنده بحافظت انچه وی مطلق از خود برآمده و چیزی از و
باوی نمانده سوای کَوْنِهٖ مَوْجُوْدًا فِی الْقَدَرِ یعنی بودن او موجود در قدر و احکام وی که میگرداند او را
و تصرف میگرداند در وی بلی رویت فعل و ارادت از خود فَعَلَیْهِ اَنْ لَّا یُنَازِعَ فِی الْقَدَرِ پس لازم است
بروی که نزاع نکند در احکام تقدیر بَلْ یُوَافِقُ بلکه موافقت کند وَلَا یُنَازِعُ
فِیْ جَمِیْعِ مَا یَجْرِیْ عَلَیْهِ و کشاکش نکند در هر چه که میرود بر وی مِمَّا یَحْلُوْ وَیَمَرُّ از انچه شیرین و
تلخ و لطف و قهر است چنانکه وارد شده است آمنت بالله و بقدره خیره و شره و حلوه و مره **بیت** سر
ارادت ما آستان حضرت دوست * که هر چه بر سر ما میرود ارادت اوست اَلْاَحْوَالُ مَحْدُوْدَةٌ احوال
محدود و مقید است بحدودی که اگر از ان تجاوز کند از حد ادب و سلامت بیرون رود وَاَمَرَ بِحِفْظِ حُدُوْدِهَا
پس امر کرده شد بنگاهداشت حدود و آن تا از حد نگذرد و از دائرهٔ اعتدال بیرون نیفتد وَالْفِعْلِ الَّذِیْ
هُوَ الْقَدَرُ غَیْرُ مَحْدُوْدٍ فَیُحْفَظُ و فعل الٰهی که آن تقدیر است حد و نهایتی معین ندارد تا آنکه

براند + که در سدره جبرئیل ازو باز ماند + وگفت + **بیت** اگر یک سری موی برتر پرم + فروغ تجلی
بسوزد پرم + تا فوق آن مرتبه مرتبهٔ الوهیت ماند و بس در خلوتی که او با خداست همه بیرون داند +
اشعار تسامی الی نیل المعانی من العلی + فاسرع به الباری لارفع رتبته + تدانی فادناه الی العرش
ربه + ونادی تقدم یا وحید محبتی + تعال الینا مرحبا بحبیبنا + جز الحجب خل الخلق وادلعزتی + تانس
بنا هذا الوصال وذا تلقا + محب و محبوب و ساعت خلوت **نظم** شاه رسل شفیع امم خواجهٔ دو کون +
نور هدی حبیب خدا سید انام + مقصود ذات اوست ذکرها همه طفیل + منظور نور اوست دگر جملگی ظلام
هر رتبه که بود در امکان بر وست ختم + هر نعمتی که داشت خدا شد برو تمام + برداشت از طبیعت امکان قدم که آن
اسری بعبده است من المسجد الحرام + تا عرصهٔ وجوب که اقصای عالم است + کانجا نجاست و نی جهت
و نی نشان نه نام + سریست بس شگرف در آنجا مپیچ هان + از آشنای عالم جان پرس ازین مقام
جز وی در آن مقام نگنجید هیچکس + او بود و ذات پاک خداوند والسلام +

المقالة السابعة والخمسون

قال رضی الله عنه الاحوال قبض کلها بدانکه احوال
عبارتست از معانی و حالات که وارد گردد بر قلوب اهل صفوت و ولایت چنانچه محبت و شوق و انس
و هیبت و حیا و حشمت و مانند آن از مواهب ربانی و نفحات الهی خواه بقا و دوام پذیرد یا نی بنا بر اختلاف
که قوم راست در آن و مقامات عبارتست از آنچه اقامت کند سالک در آن و باقی و دایم باشد مثل توبه و صبر و توکل
و رضا و مقامات را حصر کرده اند در ده جز بعضی صد گفته و گویند که مقامات از مکاسب است و احوال از
مواهب و این را تحقیقی است مذکور در کتب ایشان از آنجا باید جست می فرمایند که در احوال فیض است
همه چه بنده را در آن گرفتاری هست و با خود است و هنوز در رق عبودیت است و در آن تقییدی
و تحدیدی هست که اگر از حد تجاوز کند و افراط نماید شاید از دایرهٔ سلامت بیرون افتد چنانکه در حدیث
آمده است واسالک شوقا الی فی لقائک غیر ضراء مضرة و همچنین محبت اگر غلبه آرد احتمال بیرون افتادن

هزار نقش برآید ز کلک صنع ولیک ✻ بدل پذیری نقش نگار ما نرسد ✻ فسبحان اللہ ما احسنہ واجملہ واکملہ
صلی اللہ علیہ وسلم از ینجا معلوم شد کہ نہایت اولیا بدایت بانبیا است باین وجہ کہ مذکور شد و اینجا کلمہ ایست
موہم خلاف حق کہ از بعضے ازین قوم صادر شدہ و معلوم نیست کہ مصدر آن کیست گفتہ است کہ نہایت
انبیا بدایت اولیا است توجیہش آن کردہ اند کہ انبیا علیہم السلام نخست و اصل میشوند و بعد از وصول سلوک
میکنند برای تعلیم و ارشاد خلق و وصول بتفاصیل مواعید و درجات کہ وعدہ کردہ شدہ اند بآنہا پس سلوک
نہایت انبیا باشد و آن بدایت حال اولیا است و آنچنان نست کہ یکی دریا را شناکردہ و از ان گذشتہ بساحل
رسد و بدان منتہی گردد و دیگری نخست بر سر ساحل آید تا بدریا در آید و شنا کند باین تاویل گویند کہ نہایت شخص
اول بدایت مرد دوم است و بعبارت دیگر نہایت کار انبیا وضع شرائع و احکام است کہ در آخر عمر آنہا تمام کردند
و ولی ابتدا کار از ینہا میکند اما با وجود تاویل و توجیہ امثال این سخن ناگفتہ بہ کہ موہم باطل و دست آویز اہل بطلان
گردد و یکی دیگر ان سخن مشہور است کہ الولایۃ افضل من النبوۃ اگرچہ توجیہ آن روشن تر است اما اگر نگویند بہتر باشد
نخست مرتبہ ایمان است پس ازان درجہ علم بعد ازان ولایت و بدلیت و صدیقیت و ہر چہ گویند درجات
و مراتب ولایت پس از ان نبوت و رسالت و اولوالعزمیت و بعد از ہمہ ختمیت و محمدیت ولیس وراء العباد ان
مرتبۃ نہایۃ کمال بشری تا اینجا است بعد ازان الوہیت است و الہ یکی و محمد نیز یکی است خدا است و بندۂ خدا
و بندۂ محمد دیگران ہمہ طفیلی اویند **بیت** مخوان او را خدا از بہر امر شرع و حفظ دین ✻ دگر ہر وصف کش
میخواہی اندر وحش انشا کن ✻ **اشعار** دع ما ادعتہ النصاری فی نبیہم ✻ واحکم بما شئت مدحا فیہ واحتکم ✻
فانسب الی ذاتہ ما شئت من شرف ✻ وانسب الی قدرہ ما شئت من عظم ✻ وازجہت انتہای درجہ
کمال اوست کہ فوق آن درجہ نیست کہ او را بمعراج فوق عرش بردند کہ منتہای مقام و مراتب اجرام است
چنانکہ جسد شریف او را فوق جمیع اجساد و اجرام صوری بردند روح اعظم او را فوق مراتب و درجات
معنوی رسانیدند تا در انچہ ہیچکس را باوی شرکت نماند نہ بشر را و نہ ملک را **بیت** چنان گرم در تیۂ قربت

شناکردن اول نشانہ
شنا کردن تمام در دریا
است کہ ہندیان
آزرا دہمند گویند
و از شنیدہ باشند
از شرح حال گذشتہ
و مویدہ ہم ازان
اجرام
بالتشدید جمع جرم
بالضم
اجسام ہم از آنجا
این لفظ بہ کسر
جیم و ہمزہ
و جیم و ہمزہ
کسر جیم و سکون
جیم و نون
و اجسام ہم از آنجا
و اعضاء از آنجا

نگذاشت او را بر یک حالت و علی شیء واحد و بر یک چیز و عدد واحد و بر یک عده بل نقله
الی القدر بلکه بر وحق تعالی او را بجانب تقدیر خود فاطلق عنان القدر الیه پس ہا کرد عنان تقدیر
را بسوی آن حضرت فصرفه فی القدر و قلبه فیها پس بگردانید او را از حالی بحالی و از حکمی بحکمی
و از احکام و احوال تقدیر و نگذاشت بیک حال و بر یک منوال **بیت** رشته در گردنم افگنده دوست
می برد هر جا که خاطر خواه اوست ۱۲ و نبهه بقوله و آگاهانید خدای تعالی او را بر تغیر احوال و تبدیل
احکام قضا و قدر بقول خود که الم تعلم ان الله علی کل شیء قدیر آیا نمیدانی تو ای مراد و محبوب
من و ای مطلوب و مقصود من که خدای تعالی که ترا از حالی بحالی می برد و از حکمی بحکمی میخواند و بدان تربیت
و ترقیت تو می نماید بر هر چیزی قادر است یعنی انک فی بحر القدر یقلبک امواجه تارة
کذا و تارة کذا یعنی تو در دریای قضا و قدر الهی افتاده میگرداند ترا موجهای آن دریا یکبار ی چنین و بار
دیگر چنان و می نماید ترا در ان عجائب قدرت و غرائب احوال ارادت خود همچنانکه میگرداند حضرت رب العزت
ذو الجلال و الاکرام پیغمبر حبیب خود را از حالی بحالی در احکام بعضی از اولیا خود را نیز میگرداند در مواعید و
حاصل میشود ولی را بمتابعت نبی چیزی از انچه حاصل است او را اگرچه بدرجه و نرسد فمنتهی امر الولی
ابتداء امر النبی پس نهایت کار ولی ابتدا کار نبی است ما بعد الولایة و البدلیة الا النبوة
نیست بعد از درجات ولایت و بدلیت مگر مقام نبوت و چون مراتب و درجات ولایت تمام گشت مقام نبوت
آغاز شد پس گویا نخست انبیا علیهم السلام بجمیع مراتب و درجات و کمالات مقام ولایت میرسانند و تطفف
میگردانند بعد ازان مقام نبوت می بخشند و آن محض موهبت و اصطفا است که اولیا را بدان راه نیست
و قوت نبوة و کمال آن بقوت و کمال ولایت است پس ولایت محمدیه اتم و اکمل باشد از ولایات انبیا دیگر
همچنانکه نبوت آنحضرت اکمل و افضل است از نبوت ایشان **ابیات** کسی بحسن ملاحت بیار ما نرسد
ترا درین سخن انکار کار ما نرسد ۱۲ هزار نقد بیازار کائنات آرند ۱۲ یکی بسکه صاحب عیار ما نرسد ۱۲

بحکم نسخ و منسوخ می فرمایند که لَمَّا کَانَ النَّبِیُّ ہر گاہ کہ بود پیغمبر صَلَّی اللّٰہُ عَلَیْہِ وَسَلَّمَ مَنْزُوْعَ الْھَوٰی وَالْاِرَادَۃِ کشیدہ شدہ ہوائے نفس و خواست بشریت سِوَی الْمَوَاضِعِ الَّتِیْ ذَکَرَھَا اللّٰہُ عَزَّ وَجَلَّ فِی الْقُرْاٰنِ اِن خبر در چند جا کہ یاد کردہ است آنہا را خدای تعالیٰ در قرآن مِنَ الْاَسْرِ یَوْمَ بَدْرٍ از بند کردن کفار اہل مکہ در روز واقع بدر و سرزدن آنہا روایت است کہ چون اسیران بدر را بحضرت نبوت آوردند آن حضرت روی مشاورت باصحاب آورد کہ چہ باید کرد ابوبکر صدیق گفت قوم تو اند و اہل تو باقی داد ایشان را شاید کہ توبہ کنند و ایمان آرند و فدیہ گیر از ایشان کہ قوت گیرند بدان اصحاب تو عمر فاروق رضی گفت گردن بزن ایشان را ایشان پیشوایان کفراند و تحقیق بی نیاز گردانیدہ است ترا پروردگار تعالیٰ از اموال ایشان امر کن مرا تا گردن بزنم فلان را خویشی را از خود گفت کہ در میان اسیران بود و نظر ما علی را کہ گردن بزند عقیل را کہ برادر علی است پس آنحضرت را صلی اللہ علیہ وسلم قول عمر رضی اللہ عنہ خوش نیامد پس مخیر گردانید صحابہ را پس ہمہ فدیہ اختیار کردند این آیہ فرود آمد تُرِیْدُوْنَ عَرَضَ الدُّنْیَا وَاللّٰہُ یُرِیْدُ الْاٰخِرَۃَ میخواہید شما متاع دنیا را و خدا میخواہد ثواب آخرت و اعزاز دین و قمع اعدای آنرا لَوْلَا کِتٰبٌ مِّنَ اللّٰہِ سَبَقَ لَمَسَّکُمْ فِیْمَا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِیْمٌ یعنی اگر نبودی سابقہ حکم ازلی کہ مجتہد را بر خطا عقوبت نکنند یا حکم او کہ اہل بدر را عذاب نکنند میرسید شما را در گرفتن فدیہ و ماندن اسیران عذابی بزرگ پس آن حضرت فرمود صلعم اگر عذابی نازل شدی نجات نیافتی از آن کسی الا عمر اینجا علما گفتہ اند کہ این گذاشتن اسیران و فدیہ گرفتن از ایشان باجتہاد از آنحضرت بود صلی اللہ علیہ وسلم نہ بوحی و انبیا را اجتہادات می باشد و گاہی خطا نیز می افتد و لیکن ایشان را بر خطا مقرر نمیدارند و البتہ تنبیہ میکنند و اعلام می نمایند کہ این اجتہاد خطا بود کذا قالوہ و ہمچنانکہ این حکم در اسیران بدر از آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم باجتہاد روای بود بعضی احکام دیگر ہمچنین بود چنانکہ حرام گردانیدن عسل و ماریہ بر خود و جزآن وَھُوَ مُرَادُ الْحَقِّ و آنحضرت مراد حق عزوجل و محبوب وی بود کہ قطعاً او را بمراد نفس و ہوای آن نگذاشتہ لِیَذَرَہٗ عَلٰی حَالَۃٍ وَاحِدَۃٍ

ازان وعده که وفای آن باشد و درین عبارت اشارتست بآنکه منتفی ظهور وفا وعده است نه اصل وجود وفا
از جهت عدم جواز خلف در وعده حق چنانچه میفرماید که لِاَنَّ الْغَیْرِیَّةَ قَدْ زَالَتْ زیرا که تعدد و تغایر
میان ارادت بنده و حق زایل شد و نماند مگر ارادت حق بجهت حصول فنا بزوال الهوای و کالارادة
وَطَلَبِ الْحُظُوْظِ بدور شدن هوای نفس و خواست بنده و جستن او حظهای نفس خود را فَصَارَ فِیْ
نَفْسِهٖ فِعْلُ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَاِرَادَتُهٗ پس گشت بنده در ذات خود فعل خدا و ارادت و مبالغه
و حقیقت آنست که میفرماید وَمُرَادَهٗ وگشت بنده مراد مر خدا را عَزَّ وَجَلَّ و نماند بنده را ارادتی
و مرادی فَلَا یُضَافُ اِلَیْهِ وَعْدٌ وَلَا خُلْفٌ پس نسبت کرده نمیشود بسوی بنده در یافت وعده و
نه خلاف وعده لِاَنَّ هٰذِهٖ صِفَةُ مَنْ لَهٗ هَوًی وَاِرَادَةٌ زیرا که تصور وعده و خلاف وعد و در یافت
آن صفت کسی است که مراورا هوای و خواهشی باشد تا در یابد که چیزی بخواهش و هوای وی وعده کرده بود و نه که بوجود
نیامد فَیَصِیْرُ الْوَعْدُ حَقًّا فِیْ حَقِّهٖ مَعَ اللّٰهِ پس میگردد وعده درین هنگام در حق بنده نسبت
باخدای عزوجل باعتبار دور شدن غیریة و اثنینیة در نظر شهود کَرَجُلٍ عَزَمَ عَلٰی فِعْلِ شَیْءٍ فِیْ نَفْسِهٖ
وَنَوَاهُ همچو فعل مردیکه عزم کرد بر کردن چیزی در ذات خود و نیت کرد آنکار را ثُمَّ صَرَفَهٗ اِلٰی غَیْرِهٖ
بعد ازان گردانید عزم را بسوی خزان کار و کالنَّاسِخِ وَالْمَنْسُوْخِ و میگردد وجود این وعده از جانب حق
و عدم ظهور وفای آن مثل حکمی کناسخ میگردد مر حکمی دیگر که منسوخ میگردد بدان فَاِمَّا اَوْحَی اللّٰهُ وَاِمَّا
وحی فرستاده است خدای عزَّ وَجَلَّ اِلٰی نَبِیِّنَا مُحَمَّدٍ بسوی پیغمبر ما محمد صلی اللہ علیہ وسلم قوله و آن وحی
این قول خداست عزوجل مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰیَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَیْرٍ مِّنْهَا اَوْ مِثْلِهَا انچه منسوخ
میگردانیم ما آیتی را از قرآن یا فراموش میگردانیم آیتی را می آریم بهتر ازان آیت را در نفع و صلاح حال
بندگان می آریم مانند آنرا اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ آیا نمیدانی تو ای محمد که خدا بر
هر چیز قادر و توانا است و در تطبیق تشبیه وعده و عدم ظهور وفای آن بجهت دور شدن هو و ارادت

ونعمت الله تعالی وَیَتَقَلَّبُ فِی نِعَمِهٖ ومیگردد از حالی بحالی واز نعمتی بنعمتی در نعمتهای وی تعالی
وَفَتَحَ عَلَیْهِ اَبْوَابَ رَحْمَتِهٖ ومیکشاید خدای تعالی بروی درهای بخشش ومهربانی خود را وَوَعَدَهٗ
اَنْ لَا یُغْلِقَهَا عَنْهُ اَبَدًا ونوید می دهد آن بنده را که برنه بندد آن درها را ومنع نکند از وی همیشه چه
نعمتهای بهشت تا ابد باقی است ویحتمل که مراد دوام آن نعمت در دنیا باشد که از راندن ونعمت داده باز
ستدن ایمن گرداند اگرچه رد وعزل بر اولیا جائز است ولیکن ممکن است که بعضی از خواصان محبوبان
درگاه را ایمن نیز میگردانیده باشند چنانکه در احوال شریف وی رض آمده که گفتند قد امنتک یا عبد القادر من
الرد فَیَخْتَارُ الْعَبْدُ حِ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ پس اختیار میکند وبرمیگزیند بنده درین هنگام که محبت غالب
آمد ومحب ومحبوب الهی شد خداوند تعالی را بر همه چیز خود ومحبت همین اقتضا میکند لاسیما که محبت ومحبوبیت
از هر دو جانب بود وَیُرِیْدُ بِاِرَادَتِهٖ عَزَّ وَجَلَّ وخواست میکند بنده بخواست حق وهمان میخواهد
که وی میخواهد بنده را خواستی از نفس خود نمی ماند وَیُدَبِّرُ بِتَدْبِیْرِهٖ وتدبیر میکند بنده بتدبیر پروردگار
تعالی وپسندگی میکند بتدبیریکه وی سبحانه تعالی برای وی کرده وتدبیر در لغت دنبال کاری گرفتن وعاقبت
کار اندیشیدن وَیَشَاءُ بِمَشِیَّتِهٖ ومشیت میکند بنده بمشیت خدا ارادت ومشیت بیک معنی است
تکرار برای تاکید است یا اول محمول است بر خواست در افعال واحوال خود وثانی در احوال غیر خود از خلق وَیَرْضٰی
بِرِضَاهُ وراضی میگردد بنده بهرچه خداوند تعالی بآن راضی است وَیَمْتَثِلُ اَمْرَهٗ دُوْنَ غَیْرِهٖ
وفرمانبرداری میکند امر پروردگار را نه امر غیر او را از خلق ونفس وَلَا یَرٰی لِغَیْرِهٖ عَزَّ وَجَلَّ وُجُوْدًا وَ
لَا فِعْلًا ونه بیند بنظر شهود مر جز حق سبحانه وتعالی را هستی ونه کار وهمه چیز در نظر شهود وی ناچیز می نماید
فَحِیْنَئِذٍ یَجُوْزُ اَنْ یَّعِدَهُ اللّٰهُ بِوَعْدٍ پس درین هنگام رواست که وعده کند او را خدای تعالی بوعده ثُمَّ
لَا یَظْهَرُ لِلْعَبْدِ وَفَاءٌ بِذٰلِكَ پستر ظاهر نگردد مر بنده را بسر بردن آن وعده وراست کردن آن
وَلَا یَبْلُغُهٗ مَا قَدْ تَوَهَّمَهٗ مِنْ ذٰلِكَ ونرسد او را چیزیکه بتحقیق توهم کرده است بنده آن را

آن و امامدح مردم مترا و ستایش کردن ایشان بر تو پس عبودیت تقاضا میکند شکر نعمت را بانچه
پوشیده است خدا بر تو و بترس از وی تعالی که ظاهر گرداند ذره از انچه پنهان است از آفتهای آن
پس دشمن دارندتر از نزدیکترین مردم بسوی تو و اما بسطی که نمیدانی تو سبب آنرا پس حق عبودیت در ان
ترک سوال و ناز نمودن و حمله نکردنست بر مردم سبیل نیست مگر آنکه گوئی رب سلم سلم خداوندا السلامت
بر السلامت بر تا وقت ممات انیست آداب قبض و بسط در عبودیت همه اگر فهمیدی تمام شد ترجمه کلام شیخ لفظا
باللفظ بی زیادت و نقصان پوشیده نماند که این کلام حضرت شیخ ابو الحسن شاذلی شاملست احوال خاص
و عام را که ارباب نفس و قلب اند و در عوارف احوال ارباب نفس را هم و نشاط نام کرده و قبض و بسط را
مخصوص باب قلوب داشته فارجع الی ذلک

المقالة السادسة والخمسون

قال رضی الله عنه اذا فنی العبد چون فانی گردد بنده عن الخلق و الهوی و النفس و
الارادة و الامانی از خلق و از هوا و از سائر احکام نفس و از خواست و آرزوها دنیا و اخری
در دنیا و آخرت چنانچه او را هیچ خواستی و آرزوی نماند که بهوای نفس بپای خود بکند نه در لذات و شهوات
دنیا نه در ناز و نعمت بهشت و لا یرید الا الله عز و جل و نخواهد مگر خدای را و رضا و قرب او را بر وجه
اخلاص و محبت ذاتی و خرج الکل عن قلبه و بیرون می آید همه چیز از دل وی و وصل الی الحق
میرسد بحق و میگردد از واصلان درگاه وی عز و جل و اصطفاه و اجتباه و بر میگزیند حق سبحانه و
تعالی او را بولایت و بدلیت در ظاهر و باطن و احبه و دوست میدارد خداوند تعالی او را و محببه
الی خلقه و محبوب میگرداند او را نزد خلق خود تا همه او را دوست میدارند در ملک و ملکوت چنانچه
در تفسیر کریمه ان الذین آمنوا و عملوا الصالحات سیجعل لهم الرحمن ودا آمده است و جعله محببا و محبوبا
قریبا و میگرداند وی تعالی آن بنده را باین صفت که دوست میدارد خدای تعالی را و دوست میدارد
قرب او را پس میگردد مصداق یحبهم و یحبونه و یتنعم بفضله و ناز و نعمت می بیند بفزونی کرم

۱۱۵ ترجمه هر اینه ناقل ایمان آورند و کارهای شایسته کردند پیدا خواهد کرد برای ایشان خدا دوستی را یعنی با یکدیگر دوست باشند از الرحمان

مر نفس ترا پس اگر بکنی انچه التزام کرده بدان از صبر و احتمال پاداش میدهد ترا کشاده سینه را تا آنکه عفو کنی
و درگذری از گناه وی و بسا که پاداش دهد ترا از نور رضا انچه رحم کنی بر آنکه ظلم کرده است ترا پس دعا کنی
او را اجابت کرده شود در حق او دعای تو و چه عجب نیکوست انچه رحمت کند خدای تعالی بسبب تو کسی را
که ظلم کرده است ترا که آن از درجات صدیقان و رحم کنندگانست و توکل علی الله ان الله یحب المتوکلین
و اما وقتی که وارد شود بر تو قبض و ندانی مر آنرا سبب پس بدانکه وقت دو وقت است شب است و روز
و قبض مشابه تر چیزیست بشب و بسط مشابه تر چیزیست بروز پس چون وارد گردد قبض بی سببی
که بدانی تو آنرا پس واجب بر تو سکونست و سکون از سه چیز باید از اقوال و حرکات و ارادت پس اگر بکنی
تو آنرا پس بنزدیکی میرود از تو شب بطلوع روز یا بر آمدن ستاره که راه راست یابی بدان یا ماهی که روشن
شوی بدان یا آفتابی که می بینی بآن و ستاره ستاره علم است و ماه ماه توحید و آفتاب آفتاب معرفت
و اگر بجنبی در تاریکی شب پس کم است که سلامت مانی از هلاک و قیاس بگیر آنرا از قول خداوند تعالی و من
رحمته جعل لکم اللیل والنهار لتسکنوا فیه ولتبتغوا من فضله ولعلکم تشکرون پس اینست حکم عبودیت
در هر دو قبض یعنی قبض بسبب و بی سبب و اما کسی که هست وقت او بسط این نیز خالی نیست که میداند او را
سبب یا نمیداند مر او را سبب و اسباب آن سه است افزونی در طاعتی یا بخششی از جانب کسیکه طاعت
میکنی او را همچو علم و معرفت و سبب دوم زیادتی از دنیا بکسب یا کرامت یا هبه یا صله و سبب ثالث بمدح
و ثنای از مردم و روی آوردن ایشان بر تو و طلب کردن دعا از تو و بوسیدن دست تو پس چون وارد گردد
بر تو بسط یکی ازین اسباب پس عبودیت تقاضا نمیکند که ببینی اثر نعمت و منت را از خدای تعالی
بر تو و پرهیز کن از آنکه ببینی از آن چیزی برای نفس تو و نگهداشت او بانیست که لازم گردد ترس سلب
و زوال چنانکه انعام کرده بدان بر تو پس باشی تو دشمن داشته خدا در جانب این طاعت و بخشش از خدا
و اما زیادت از دنیا پس آن نیز نعمت ست چنانکه نخستین بود و بترس از انچه پنهانست از آفتهای

ف بیان بسط بر وجوه ۱۲
ف سکون از سه چیز باید ۱۲

دران مگر اشارات بامور جمیله همچو قول امام ابو القاسم قشیری رض بعد از انکه تکلم کرد بر لفظ و قبض و بسط بیان
کرد معنی آنها را تا آنکه گفت گاهی قبضی می باشد که مشتبه میگردد بر صاحب آن سببش میباید در دل خود
قبضی که در نمی یابد که چیست موجب آن و سبب و سبیل صاحب این قبض تسلیم است تا بگذرد آن وقت
زیرا که اگر تکلف کند نفی آنرا و استقبال کند وقت را پیش از هجوم وی بر وی باختیار خود زیاده میگرداند
در قبض خود و شاید که شمار کرده شود آن از سوء ادب چون تسلیم کند مر حکم وقت را نزدیک ست که ببرد
از وی قبض زیرا که حق سبحانه و تعالی گفته است والله یقبض و یبسط و گاهی می باشد بسطی که وارد میشود
ناگهان و در می یابد صاحب خود را یکایک و نمی شناسد صاحب آن مر آنرا سبب می جنباند و صاحب خود را
و سبک میگرداند او را پس سبیل صاحب آن بسکون و آرام و مراعات ادب است زیرا که درین وقت مر او را
خطر عظیم است پس باید که بترسد صاحب وی مگر پنهانی را چنانکه بعضی ازین طائفه گفته اند که کشاده شد
بر من دری از بسط پس لغزیدم لغزیدنی پس محجوب گشتم از مقام خود انتهی کلام الامام ابی القاسم
القشیری و گفته است شیخ ابو الحسن شاذلی رض قبض و بسط کم است که خالی باشد بنده از انها و این هر دو
می آیند در پی یکدیگر همچو در پی یکدیگر آمدن شب و روز و رضای حق سبحانه و تعالی از تو عبودیت است
دران هر دو پس هر که باشد وقت وی قبض پس خالی نیست که میداند سبب آنرا یا نمیداند و اسباب
قبض سه است یا گناهی است که نو پدید کرده آنرا یا دنیای است که رفته است از تو یا گم شده است مر ترا
یا ظالمی ست که ایذا میکند ترا در نفس تو یا در آبروی تو یا نسبت میکند ترا بغیر دین و جز آن پس چون
وارد گردد قبض بر تو از یکی ازین اسباب پس عبودیت آنست که رجوع کنی بسوی علم و بعمل در آری او را
بوجهی که امر کرده است ترا اما در گناه بتوبه و انابت و رهائی جستن از ان و اما در انچه رفته است از تو از دنیا
یا گم شده است پس بتسلیم و رضا و طلب ثواب و اما انچه دران ایذا کرده است ترا ظالمی پس بصبر و طلب ثواب
و پرهیز از انکه ظلم کنی نفس خود را یعنی بی صبری و جزع و فزع کنی پس جمع گردد بر تو ظلم غیر تو بر تو و ظلم طلسم تو

بسط میکند او را و فراخ میگرداند و خوشدل میسازد او را و اُخری یَقبِضُهُ و گاهی تنگ و قبض میگرداند و غمگین
میسازد او را و تارةً یُغنی و گاهی توانگر و بی نیاز میگرداند و تارةً یُفقِرُ و گاهی درویش و نیازمند میگرداند و لا یختار و اختیار نمیکند
وی هیچ چیز را و لا یتمنّی زوال ذلک و تغیّره و آرزو نمیکند دور شدن آن حالت را که در دست و نه تغیر و تبدیل
آن را بل الرضی الدائم بلکه حال وی خشنودی بقضا و قدر الهی است همیشه و الموافقة الابدیة
و سازگاری بفعل و ارادت حق دایم یعنی این احوال بتقدیر الهی و فعل وی بروی میگذرد و وی از همه بی
تعلق و فانی و بحق باقی و مشغول فارس قدس سره گفته نخست قبض است پس از آن بسط و بعد از آن
نه قبض و نه بسط چه قبض و بسط در وجود باشد نه با فنا و بقا مراد همین است که گفته شد والله اعلم فهو
آخر ما ینتهی الیه احوال الاولیاء و الابدال پس رضا بقضا و موافقت بارادت حق
آخر چیزیست که منتهی میشود بآن احوال اولیا و ابدال و در ابدال اتم و اکمل است تنبیه چنانچه معلوم شد
بدانکه قبض و بسط دو لفظ مشهور است میان قوم و معنی قبض در لغت گرفتگی و معنی بسط ضد آن و قوم
این دو صفت را از احوال قلب میدارند که عارض میشود بواسطهٔ محبت چون محبوب بدست آمد دل
منبسط شد و اگر نیامد منقبض گردید و در قرآن مجید می فرماید والله یقبض و یبسط و بحقیقت قبض و بسط
از متفرعات خوف و رجا و انس و هیبت است و گفته اند که تا قلب تحت حجاب نورانی مغلوب است
قبض و بسط است و چون ترقی کرد از حجاب بر آمد و از وجود خلاص شد بفنا و بقا پس نه قبض است و نه بسط
چنانکه از قول فارس گذشت و کاتب حروف در بیان آن کلامی یافته بخط شیخ امام عالم عارف بالله
علی متقی قادری شاذلی رحمه الله و اعاد علینا من برکاته و برکات علومه که بنقل از شرح حکم شیخ ابن عباد
نوشته اگرچه آن کلام دراز است اما فائده تمام دارد و کلام شیخ بعبارت عربی آنرا ترجمه کردم می فرماید
بسط میگیرد نفس از وی حظ خود را بوجود فرح و قبض حظی نیست مر نفس را در آن و اما آداب قبض و بسط
پس نمیدانم الا آنکسی را که استیفا کرده باشد سخن را در آن از علمای صوفیه و مصنفان ایشان و نیافتم مر ایشان را

بیان قبض و بسط ۱۲

بِالصَّلَاحِ وحالت بدلیت سبب اتصاف بحقیقت صلاح است که فساد را در آنجا هیچ گونه مدخلی نیست
فَلَا یُسَمّٰی صَالِحًا عَلَی الْحَقِیْقَةِ اِلَّا مَنْ وَصَلَ اِلٰی هٰذَا الْمَقَامِ پس نامیده نمیشود صالح
بر وجه حقیقت مگر کسی که رسیده است بسوی این مقام وَهُوَ قَوْلُهٗ و اینست مراد بقول خدای
عزوجل اِنَّ وَلِیِّیَ اللّٰهُ الَّذِیْ نَزَّلَ الْکِتَابَ وَهُوَ یَتَوَلَّی الصَّالِحِیْنَ بدرستی که دوست من
و بر فضل خود گیرنده کار مرا خدای است که فرود فرستاده است قرآن را و وی دوست میدارد و بر خود میگیرد کار
صالحان را و لهذا انبیاء مرسل را در قرآن صالح خوانده و در شب معراج خطاب و ترحیب[1] انبیا بسید رسل صلوات
الله وسلامه علیه وعلیهم بلفظ صالح واقع شده و ازینجا معلوم شد که صلاح مرتبه عظیم است که فوق مرتبه
ولایت است فَهُوَ الْعَبْدُ الَّذِیْ کُفَّتْ یَدُهٗ عَنْ جَلْبِ مَصَالِحِهٖ وَمَنَافِعِهٖ پس اوست
بنده که باز داشته شده است دست او از کشیدن و حاصل کردن مصلحتهای او و منفعتهای او وَعَنْ رَدِّ
مَضَارِّهٖ وَمَفَاسِدِهٖ و از باز گردانیدن مضرتهای او و مفسدات او کَالطِّفْلِ الرَّضِیْعِ مَعَ
الظِّئْرِ همچو بچه شیرخواره با دایه وَالْمَیِّتِ الْغَسِیْلِ مَعَ الْغَاسِلِ و همچو مرده شسته شده با شوینده
فَیَتَوَلّٰی یَدُ الْقَدَرِ تَرْبِیَتَهٗ پس متولی میشود دست تقدیر پرورش او را مِنْ غَیْرِ اَنْ یَکُوْنَ
لَهٗ اِخْتِیَارٌ وَتَدْبِیْرٌ بی آنکه باشد مر او را اختیاری و برگزیدن یک جانب فعل و ترک بر دیگری
و تدبیر دنبال کار رفتن و فکر کردن که چه باید کرد و چه خواهد شد فَانٍ عَنْ جَمِیْعِ ذٰلِکَ فانی از همه آنچه
مذکور شد لَا حَالَ وَلَا مَقَامَ وَلَا اِرَادَةَ نیست او را حال و نه مقام و نه خواست که برای خود اثبات
کند و بخود اسناد کند همه چیز ندارد باین معنی که نمیداند و نمی بیند **نظم** در مسافت ز مسافت بیرون +
در اضافت ز اضافت بیرون + آنرا که فنا شیوه و فقر آئین ست + نی علم و یقین نه معرفت نی دین است
رفت او ز میان همین خدا ماند و خدا + الفقر اذا تم هو الله این ست + بَلِ الْقِیَامُ مَعَ الْقَدَرِ
بلکه حال او ایستادن و موافقت بتقدیر الهی ست همچنانکه میدارد و میباشد تَارَةً یَبْسُطُهٗ گاهی

[1] مرحبا گفتن

می بخشد بانچه در قدرست از قسمت او پس گویا که امر کرده میشود و گفته میشود تلبس کن بنعمت و فضل والله
اعلم و بالجمله ترک حظوظ را سه مرتبه است اما تناول آنرا چهار حالتست چنانکه می فرمایند فَلَهُ اَرْبَعُ حَالَاتٍ
فِي تَنَاوُلِ الْحُظُوظِ وَالْاَقْسَامِ پس مر بنده را چهار حالت است در گرفتن حظها و قسمتها اَلْاُولٰى بِالطَّبْعِ
حالت اول بحکم طبعست چنانکه پیش از انکه مقید شود بزمام شرع و حدود آن و تعبد کند بدان وَهُوَ
الْحَرَامُ و این قسم از حظوظ مشتمل بر حرام خواهد بود یا شبه آن وَالثَّانِيَةُ بِالشَّرْعِ و حالت دوم تناول
آنست بحکم شرع وَهُوَ الْمُبَاحُ وَالْحَلَالُ وَالثَّالِثَةُ بِالْاَمْرِ و حالت سوم تناول است و بامر
باطن وَهِيَ حَالَةُ الْوِلَايَةِ وَتَرْكُ الْهَوٰى و این حالت ولایت است و در وی ترک هوای نفس است
که بحکم آن تناول نمیکند ولیکن ارادت و خواست باقی است و فنای مطلق حاصل نشده وَالرَّابِعَةُ
بِالْفَضْلِ و حالت چهارم تناول بمحض فضل الهی است وَهِيَ حَالَةُ زَوَالِ الْاِرَادَةِ و این
حالت دور شدن خواست است که هیچ چیز بخواست خود نمیکند بلکه فانی است در فعل و ارادت حق وَ
حُصُولِ الْبَدَلِيَّةِ و این حالت حاصل شدن بدلیه است که فوق مرتبه ولایت است وَكَوْنِهِ مُرَادًا
و بودن اوست مراد که تعلق گرفته است ارادت حق بوی و بفعل وی نه مرید که تعلق گرفته باشد ارادت
وی بفعل قَائِمًا مَعَ الْقَدَرِ الَّذِي هُوَ فِعْلُ الْحَقِّ استاده با قدر که آن فعل حق است پس در حالت
تناول بحکم شرع بقای هوای نفس و بقای ارادت هر دو متصورست در حالت ولایت هوای نفس زائل ست
ولیکن وجود ارادت فعل باقیست و در حالت بدلیت اراده فعل هر دو زائل است ارادت ارادت حق است
و فعل فعل وی تعالی وَهِيَ حَالَةُ الْعِلْمِ و حالت بدلیت حالت علم است بتقدیر الهی و انکشاف فعل اوست
که چه تقدیر کرده و چه میکند و در حالت ولایت امر و ارادت وارد است ولیکن تقدیر و ارادت الهی منکشف
و امر گاهی بر خلاف ارادت نیز می باشد چنانکه در امر تشریعی غایت آنکه چون امر باطنی است ایجاب مؤکد است
و ظاهر است که موافق ارادت باشد و در حالت بدلیه علم بتقدیر فعل و ارادت الهی نیز منکشف است وَالْاِتِّصَافِ

تناول حظوظ نفس را نیز چهار حالت است ۱۲

در حالت ولایت هوای نفس زائل است ولیکن وجود ارادت فعل باقیست الخ ۱۲

بسوی حظہا نفس فَاِذَا دَخَلَ فِیْ ھٰذَا الْمَقَامِ پس چون در آید بندہ در مقام فنا و توحید و صدق
ارادت کہ مذکور شد و تَحَقَّقَ الْوُصُوْلُ و راست و درست و ثابت شود رسیدن بآن مقام جَاءَتْہُ
الْخِلَعُ مِنْ قِبَلِ الْحَقِّ می آید او را خلعتہا از جانب حق عزوجل وَغَشِیَتْہُ اَنْوَارُ الْمَعَارِفِ
وَالْعُلُوْمِ و می پوشد او را انورہا معرفتہا و علمہا وَاَنْوَاعُ الْفَضْلِ و گوناگون فزونی کرم و نیکی
فَیُقَالُ لَہٗ تَلَبَّسْ بِالنِّعَمِ وَالْفَضْلِ پس گفتہ میشود مر او را ملابست و مخالطت کن بنعمتہا و فضل
وَلَا تُسِیْءُ الْاَدَبَ بِالرَّدِّ وَتَرْکِ التَّلَبُّسِ و بی ادبی مکن و از دست مدہ نگاہداشت حد بندگی
و شکر نعمت را بر و کردن این حکم و ترک کردن این تلبس لِاَنَّ فِیْ رَدِّ نِعَمِ الْمُلْکِ اِفْتِیَاتًا عَلَی
الْمَلِکِ زیرا کہ در رد کردن نعمت بادشاہ افتیات است بر بادشاہ وَاسْتِخْفَافًا بِالْحَضْرَۃِ و سبک
داشتن مر حضرت او را بدانکہ افتیاتا در بعضی نسخ بقاف و یا ثمناۃ تحتانیہ میان دو تا فوقانیہ است
بمعنی اقتدار و توانائی و قیت کہ از اسمار آلہی است بمعنی توانائی و قادر بر قوت رسانیدن بہر کس و بمعنی
نگہدارندہ و گواہ و حاضر نیز گفتہ اند و در بعضی نسخ اقتباتا نوشتہ اند بقاف و تای فوقانیہ و با موحدہ و نون
و قین بمعنی انقباض و انتزاع آید و تواند کہ اغتفانا باشد از غفنہ بمعنی اعجاب و اختیار و اثم و اللہ اعلم و
یَتَلَبَّسُ بِالْفَضْلِ وَالْقَسْمِ بِاللّٰہِ پس درین ہنگام تلبس و اختلاط میکند بندہ بفضل حق و قسمت
او کہ عطا کردہ است در حالتی کہ فانیست از خود و باقی است بخدا مِنْ غَیْرِ اَنْ یَّکُوْنَ ھُوَ فِیْہِ بی آنکہ
باشد بندہ باقی و موجود درین تلبس وَمِنْ قَبْلُ کَانَ یَتَلَبَّسُ بِھَوَاہُ وَنَفْسِہٖ و پیش ازین در مرۃ
اولی بود کہ تلبس میکرد بہوای خود و نفس خود در مرۃ ثانیہ اگرچہ بنفس و ہوا و بامر بود نبود و لیکن بمحض فضل
کہ بندہ اصلا در میان نباشد و نبود و درین مرتبہ ثالثہ بمحض فضل است و لیکن باشتباہ و اشکال دران
میشود کہ درین قسم ثالث نیز بامر است چنانکہ فرموده فَیُقَالُ لَہٗ تَلَبَّسْ بِالنِّعَمِ وَالْفَضْلِ جواب
آنست کہ باین قول کہ فرموده اند مراد آن نیست کہ امر کردہ میشود بتلبس بلکہ مراد آنست کہ او را علم

قرب حقند اَهْلِ الْعَزِیْمَةِ خداوندان عزیمت که عمل افضل واولی بکار می بندند مُرِیْدِ الْحَقِّ خواهندگان
وجه حق که هر چه کنند برای خدا و طلب رضای او قرب وی کنند فیا کُلُّ بِالْاَمْرِ پس چون بر مرتبه ولایت رسید
مخیر در بامر حق که در باطن اهل ولایت پیدا میگردد و این مرتبه دوم و مرتبه ثانیه است از ترک حظوظ که در وی ترک
مباحات که بحکم رخصت شرع اخذ میگردد متروک خواهد گشت و اتباع هوا اصلاً نخواهد ماند و کارها باتباع
امر باطن خواهد کرد فَیَسْمَعُ النِّدَاءَ مِنْ قِبَلِ الْحَقِّ پس درین هنگام میشنود خواندن از جانب حق
عزوجل مِنْ بَاطِنِهٖ از درون خود اُتْرُكْ نَفْسَكَ وَتَعَالَ بمان نفس خود را تمام و پیش آی و این
مرتبه ثالثه است از ترک اُتْرُكِ الْحُظُوْظَ وَالْخَلْقَ وبمان حظهای وبهره های نفس و خلق را اِنْ
اَرَدْتَّ الْخَالِقَ اگر می خواهی پیدا کننده را وَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ وبیرون کش نعلین خود را دُنْيَاكَ
وَاُخْرَاكَ دنیای خود او آخرت خود را تلمیح است ببطن کریمه واخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی
که خطاب بموسی علیه السلام است وَتَجَرَّدْ عَنِ الْاَكْوَانِ وَالْمَوْجُوْدَاتِ ومی شنود ند از باطن خود
که مجرد شو از همه هیئتها و وجودها و متعلق و گرفتار مباش بآن وَمَا سِوٰى جَلَّ وَعَلَا مجرد شو از انچه پیدا خواهد
نادر تخیل و توهم آن نیفتی وَالْاَمَانِيِّ یا سرها و مجرد و خالی شو از همه آرزوها وَتَعَرَّ عَنِ الْجَمِيْعِ وبرهنه
و بی تعلق شو از همه کائنات و در بعضی نسخ وتفرد وافن عَنِ الْكُلِّ و نیست و بیرنگ شو از همه چیز جز
خدا وَتَطَيَّبْ بِالتَّوْحِيْدِ وَتَرْكِ الشِّرْكِ و پاک خوشحال باش بیگانگی حق وترک شرک و انباز
گردانیدن جزوی باو در خلق فعل و عبادت و خواهش وَصَدِّقِ الْاِرَادَةَ و خوشحال باش بصدق
ارادت وجه حق که هیچ چیز در ظاهر و باطن و عمل و حال جزوی نخواهی ثُمَّ اُدْخُلْ وَطَاءَ الْبِسَاطِ
بِالْاَدَبِ پستر در آئی جای نهادن قدم دلی سپر کردن بساط قرب را با ادب مُطْرِقًا خاموش
و سر فرود افکنده لَا تَنْظُرْ يَمِيْنًا اِلَى الْاٰخِرَةِ نگاه مکن بجانب است بسوی آخرت وَلَا شِمَالًا اِلَى
الدُّنْيَا و نه بجانب چپ بسوی دنیا وَلَا اِلَى الْخَلْقِ و نه نگاه کن بسوی خلق وَلَا اِلَى الْحُظُوْظِ و نه

مرتبه دوم

مرتبه ثالثه

ع نسخه کاوه و نسخه کاوه بسیار کردن و نسخه کاوه و نسخه کاوه

نسخه کاوه و نسخه کاوه

پس میگردد بنده مسلمان صادق یا تسلیم کننده از اسلام یا تسلیم قَائِمًا مَعَ الشَّرْعِ استاده با شرع
قَانِيًا عَنِ الطَّبْعِ نیست و سیر شونده از احکام طبع فَيَتْرُكُ حَرَامَ الدُّنْيَا وَشُبَهَهَا پس ترک
میکند حرام دنیا را و شبه آنرا وَمِنَ الْخَلْقِ و خلقهای خلق را یعنی حرام و شبهها را هم که پیدا میکند بصدت
کرار خلق میکشیدند بار یکه برگردن او می نهادند تا چیزی ازان بهم میرسید فَيَأْخُذُ مُبَاحَ النَّفْسِ پس
میگیرد آنچه مباح گردانیده است حق عزوجل و رخصت کرده است به تناول آن وَحَلَالَ الشَّرْعِ
و آنچه حلال است در اصل حکم شرع فِي مَأْكَلِهِ وَمَشْرَبِهِ وَمَلْبَسِهِ وَمَنْكَحِهِ وَمَسْكَنِهِ در دین
امور و جَمِيعِ أَحْوَالِهِ و در همه حالهای او وَمَا لَا بُدَّ مِنْهُ و آنچه چاره و جدائی نیست ازان
لِيَحْفَظَ الْبِنْيَةَ تا نگاهبانی کند نهاد خانه تن را وَيَتَقَوَّى عَلَى طَاعَةِ الرَّبِّ و توانا گردد
بر فرمانبرداری پروردگار و عبادت عزوجل زیرا که چون از تناول حرام و مکروه بلا خطه حکم شرع پرهیز کرده و باز نامد
پس اگر از حلال و مباح تناول نکند بدن کار نکند و از عبادت باز ماند وَلِيَتَوَفَّى قِسْمَتَهُ الْمَقْسُومَ لَهُ و نیز
تا تمام گیرد نصیب خود را که قسمت کرده شده و نصیب ساخته شده است برای او از رزق الَّذِي لَا يَتَجَاوَزُهُ
آن چیزیکه در نمیگذرد و خطا نمی کند و را البته بوی رسیدنی است وَلَا سَبِيلَ إِلَى الْخُرُوجِ مِنَ الدُّنْيَا
قَبْلَ تَنَاوُلِهِ وَالتَّلَبُّسِ بِهِ و راه نیست بسوی بیرون آمدن از دنیا پیش از گرفتن آن و آمیزش
بدان وَاسْتِيفَائِهِ و تمام گرفتن آن یعنی با قطع نظر از حفظ بنیه و قوت بر طاعت هر چه رسیدنی است
از رزق البته باید که برسد اگرچه بیسر از قدر قوت و قوت باشد فَيَسِيرُ عَلَى مَطِيَّةِ الْمُبَاحِ وَالْحَلَالِ
بِالشَّرْعِ فِي جَمِيعِ أَحْوَالِهِ پس سوار میشود و سیر میکند بر بار مباح و حلال بحکم شرع در همه احوال و
و همیشه بحکم شریعت کار میکند و اتباع آن مینماید و طاعت و عبادت مولی تعالی میکند الی آن
يَنْتَهِي بِهِ هَذِهِ الْمَطِيَّةُ إِلَى عُتْبَةِ الْوَلَايَةِ تا آنکه برساند او را این بارگی در آخر کار تا آستانه ولایت
وَالدُّخُولِ فِي زُمْرَةِ الْمُحَقِّقِينَ وَالْخَوَاصِّ و در آمدن در گروه اولیای محقق که خاصگان حق اند

ونه تقیید بحدی از حدود شرع که بنهایت رسد و بایستد آن بنده بسوی آن از حکم طبع خود یا منتهی گردد
تصرف او بطبع بسوی آن حد از حکم شرع و تواند که مراد حد شرع نباشد یعنی تصرف طبع بی نهایت
میرود و بجائی ایستد مقصود مبالغه است در غلبهٔ احکام طبیعت فی الصراح حد باز دارنده و باز داشتن
و نهایت هر چیزی و اندازه کردن و اندازه کردهٔ خدا فبین ما هو علی ذلک ینظر الله الیه
بعین الرحمة پس دعا شنای آنکه آن بنده برین حال بود که تصرف میکرد بطبع خود مقید نمیشد
بحکم شرع می بیند خدای تعالی بسوی وی بعین رحمت و عنایت فیبعث الیه واعظا
من خلقه پس می فرستد بسوی آن بنده پند گوینده را از مخلوقات خود من عباده الصالحین
از بندگان صالح خود و یثنیه بواعظ من نفسه و دوتا میگرداند آن پند گوینده را به پند
گوینده از ذات آن بنده یعنی یکی خود آن پند گوینده از بندگان صالح بود پند گوینده دیگر از ذات
بنده پیدا میگردانند و آن لمه ملک ست که حق سبحانه و تعالی آنرا در ذات آدمی آفریده است
که امر بخیر میکند و با آن لمه شیطان نیز آفریده است که امر بشر میکند و چون میخواهد که خیری بوجود
آید لمه ملک را غالب میدارد و لمه ملک را واعظ الحق و زاجر الحق نیز میگویند و عمده انست و پند
گویندگان نیز بر تقدیری نافع و مؤثر افتد که این واعظ موافقت کند و در بعضی نسخ فینبهه از تنبیه
بمعنی آگاهانیدن فیتظافر الواعظان علی نفسه وطبعه پس غیروزی یابند این هر دو واعظ
بر نفس بنده و طبع و که حکم و تصرف بر خلاف شریعت میکرد فتعمل الموعظة عملها پس
میکند این بندهٔ کار خود را و تاثیر میکند در بنده فتتبین عندها عیب ما هی فیه پس
بیان میکند و ظاهر میگرداند نزد نفس زشتی کار را که نفس در ان کار است من رکوب مطیة
الطبع از سوار شدن بارگی طبع والمخالفة و ناسازگاری حکم شرع فتمیل الی الشرع فی
جمیع تصرفاتها پس میل میکند نفس بسوی شرع در همه تصرفات خود فیصیر العبد مسلما

وکمل مشائخ واولیا بدان مشغول بودند وویرا نیز رضی اللہ عنہ درسہا بود از علوم الٰہی وجزآن منع
از طلب بہشت ونعیم ودرجات آن چنانچہ در تحقیق صدق واخلاص میگوید نیز بطریق طلب لذات
وشہوات نفس ست والاچون امر شریعت بطلب آن وخواست آن رغبت در آن واقع شدہ است
ازین حیثیت مطلوب ومستحسن ست وبالجملہ انچہ باتباع ہوائے نفس ومحبت دنیاست مذموم ست وانچہ بقصد
امتثال امر وطلب رضائے حق است محمود **بیت** وطن برائے تو گیرم سفر برائے تو جویم ۲ خمش برائے تو
باشم سخن برائے تو گویم ۲ وفوق آن مرتبہ فناست کہ در اراوہ حق وفعل وی مرادہ وفعل خود را گم کنند
وہمہ اشیا را قوالب ومظاہر افعال حق بینند وجز فعل او در نظر شہود نماند وبچشم بصیرت آنرا در یابد
از رویت قصد وارادت خود از خود معرا گردد وتدبیری واختیاری در خود برائے خود نیابد وتسلیم گردد بقدر
الٰہی مانند مردہ در دست مردہ شوی وگوئی پیش چوگان چنانچہ آخر در مقالہ آیت بیاید وطریق حصول
این مرتبہ را آن شرط است کہ از محبت وتعلق ہمہ چیز کہ ماسوائے حق است خالی گردد وبہیچ چیز تعلق
باطنی نماند چنانکہ بیان یافت

اَلْمَقَالَةُ الْخَامِسَةُ وَالْخَمْسُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ تُتْرَکُ الْحُظُوْظُ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ ترک کردہ میشود حظہای نفس
سہ بار وترک آنرا سہ مرتبہ است اول ترک حرام وشبہ وتناول مباح بحکم شرع وبیانش آنست
کہ می فرمایند اَلْاَوْلٰی یَکُوْنُ الْعَبْدُ مَارًّا فِیْ عَشْوَاءَ نخستین بار آنست کہ می باشد بندہ
گذرندہ ورونده در تاریکی جہل طبیعت خود مُتَخَبِّطًا فِیْہِ دست وپازنندہ وبی راہ رونده وگذ
خود مُتَصَرِّفًا بِطَبْعِہٖ تصرف کنندہ در کارہا بطبع خود کہ ہر چہ طبع او خواست کرد فِیْ جَمِیْعِ اَحْوَالِہٖ
ودر ہمہ حالہای وی در فعل وترک واخذ ورد ومنع وعطاء حِرْمَانٌ مِنْ غَیْرِ تَعَبُّدٍ لِرَبِّہٖ بی بندگی کردن
ونفس را بندہ گرفتن برائے پروردگار خود وَلَا اِمَامٍ فِی الشَّرْعِ یَرُدُّہٗ ونہ تعلق بمہارے در شرع کہ رد
کند وباز دارد او را از تصرف کردن بطبع وَلَا اَحَدٍ مِنْ حُدُوْدٍ یَنْتَہِیْ اِلَیْہِ مِنْ حِکَمِہٖ

الشوہ بالفتح
الفلاۃ کالشوا
او ما بین اوائل اللیل و
بعد ۱۲ قاموس

الطافہ وبرہ وشناسائی میجوید بسبوی یعنی شناسا میگرداند او را بنجود بگوناگون لطفہای خود و نیکوئی
خود بتجلی صفات جمال کما ھو دابہ چنانچہ عادت پروردگار است عزوجل معہ رسلہ وانبیاءہ
با رسولان خود و پیغمبران خود و اولیائہ و دوستان خود و مقربان درگاہ خود و خواصہ وبا بندگان
خواص خود کہ بجز ایشان را لطف و کرم ایشان را مخصوص و ممتاز گردانیدہ است و احبابہ وبا سایر دوستان
خود اولی العلم بہ خداوندان علم و معرفت بو عزوجل فیکون العبد کل یوم فی مزید
من امرہ پس میباشد آن بندہ ہر روز در فزونی و ترقی از کار خود مدۃ حیاتہ تا زمان زندگانی
وی این ہمہ نعمتہا و فضیلتہا است کہ او را در دنیا میدہند ثم ینقل الی دار الاخرۃ بعد ازان
بروہ میشود بسبوی سرای آخرت الی ما لا عین رأت بسوی نعمتہا کہ ہیچ چشمی آنرا ندیدہ است
ولا اذن سمعت و نہ ہیچ گوشی آنرا شنیدہ است ولا خطر علی قلب بشر و نہ گذشتہ است
بر دل ہیچ آدمی مما یضیق عنہ الافہام از انچہ تنگ و عاجز می آید از دریافتن آن فہمہا و عقلہا
وتقصر عن وصفہ العبارات و کوتاہ میگردد از صفت کردن و بیان نمودن آن عبارتہا و این
کنایت است از نعمتہا و لذتہای بہشت و دیدار پروردگار تعالی کہ اجل نعم و اعظم مطالب و مآرب ست
تنبیہ در اثنای بیان مکرر اشارت کردہ شد کہ منع از علوم و ترک اشتغال بدان بطریق ہوای نفس و شوب
محبت دنیا و تعلق بما سوا است و اشتغال بآن ابتغاء لوجہ اللہ موجب سعادت و خیر و برکت و سبب
ترویج دین و شریعت است و از افضل خیرات و مبرات و قربات است و علوم عربیت ہمہ مبادی و آلات
علوم دینیہ اند و اشتغال بدان و استعمال آن در اصل نصیحت بعد و رسولہ است کہ سبب تقویت و تکمیل دین اند
بلکہ سائر حرف و صناعات کہ سبب نظام عالم و صلاح بنی آدم اند این حکم دارند و در حقیقت منع ازان
بر وجہ احتجاب و محو نقوش ماسوای از لوح قلب است و بعد از حصول صحت قلب و سلامت آن از محبت دنیا
و ہوا و نفس و تجویز نقش توحید و ثبوت و تمکن آن و استقرار مقام تمکین ہیچ مانعی نیست و ضرری ندارد

یا بر مترقب و غیر مترقب مانند آن تا متغایر افتد وَالْخِذْلَانُ لَازِمٌ لَهُ و فرو گذاشتن و نصرت ندادن
حق تعالی لازم است مر قلب را بسبب تعلق وی بدان وَالْحِجَابُ عَنِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَقُرْبِهِ مُتَكَاشِفٌ
مُتَرَاكِمٌ و پرده از شهود حق و قرب وی تعالی بسبب این تعلق وی سطبر شونده و برهم نشیننده است
فَلَا يَنْكَشِفُ جَمِيعُ ذٰلِكَ پس نمیکشاید و دور نمیشود این پرده ها اِلَّا بِزَوَالِ حُبِّ الدُّنْيَا
عَلَى الْكَمَالِ مگر بدور شدن دوستی دنیا بتمام وَقَطْعِ الْعَلَائِقِ بِأَثَرِهَا و ببریدن پیوندها همه
و هنوز این زهد در دنیا پسند نیست بلکه ثُمَّ يَزْهَدُ فِي الْآخِرَةِ بعد از آن زهد کند در آخرت و ترک
کند تعلق باطن را بدان فَلَا يَطْلُبُ الدَّرَجَاتِ وَالْمَنَازِلَ الْعَالِيَاتِ وَالْحُورَ وَالْوِلْدَانَ
وَالدُّورَ وَالْقُصُورَ وَالْبَسَاتِينَ وَالْمَرَاكِبَ وَالْحُلَلَ وَالْحُلِيَّ وَالْمَآكِلَ وَالْمَشَارِبَ
پس نه طلبد و نخواهد بحظ نفس و میل طبیعت پایها و جایهای بلند را و حور و ولدان و سراها و کوشکها و باغها
و مرکبها و حلها و زیورها و طعامها و شرابها وَغَيْرَ ذٰلِكَ و جز این نعمتها و چیزها مِمَّا أَعَدَّهُ اللّٰهُ تَعَالٰى
لِعِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ از آنچه آماده گردانیده است خدای تعالی مر بندگان مومن خود را در بهشت
فَلَا يَطْلُبُ عَلٰى عَمَلِهِ جَزَاءً وَأَجْرًا مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ الْبَتَّةَ پس طلب ندارد بر عمل خود پاداش را
و مزد را از خدای تعالی قطعاً دُنْيَا وَلَا أُخْرٰى نه در دنیا و نه در آخرت فَحِينَئِذٍ يَجِدُ اللّٰهَ پس درین
هنگام می یابد جزای خدای را عز و جل فَيُوَفِّيهِ حِسَابَهُ پس میدهد وی تعالی جزای عمل او را بتمام
و کمال در دنیا تَفَضُّلًا مِنْهُ وَرَحْمَةً از جهت نکوئی کردن از خود و مهربانی نمودن فَيُقَرِّبُهُ مِنْهُ
وَيُدِينُهُ پس نزدیک میگرداند او را از خود و بسیار نزدیک میگرداند دنو و قرب بیک معنی است
و ذکر دو لفظ مترادف درین کتاب شریف بسیار است یا هر یک را محملی و متعلقی می باید پیدا کرد
چنانچه در ترجمه در اکثر مواضع اشارت بآن کرده شده است یا محمول بر تاکید و مبالغه باشد والله اعلم
وَتَلْطُفُ بِهِ و لطف میکند حق تعالی بوی و توفیق و عصمت می بخشد وَيَتَعَرَّفُ إِلَيْهِ بِأَنْوَاعِ

وقرار بجانب دنیا فینبغی ان یجاهد فی اخراج جمیع ذلک عن القلب پس باید وی سعی کند
که کوشش کند و قوت بکار بندد مرد بیرون آوردن محبت و تعلق همه آنها از دل و یاخذ نفسه
بازالة ذلک و قلعه و لازم گیرد و مواخذه کند نفس را بدور کردن آن و بر کندن بیخ آن از زمین دل
تا بمشغولی آن از ذکر حق غافل نگردد و گرفتار محبت نفس و دنیا نشود و الرضا بالعدم و الافلاس
و لازم گیرد نفس را بخرسند بودن به نیستی و بی چیز بودن و الفقر الدائم و بدرویشی و محتاجی همیشه
فلا یبقی فی قلبه من ذلک مقدار مص نواة پس باقی نماند در دل وی از محبت و لذت
آن اندازه مکیدن خسته خرما لیخلص همه فی الدنیا تا ساده و بی آمیزش و صاف گردد زهد و
بی رغبتی او در دنیا **بیت** دعوی زهد تو آنروز مسلم دارند * که روی بر سر آن کوچه و هشیار آئی
هشیار آمدن از کوچه دنیا این معنی دارد که مست و گرفتار محبت وی نشود و آلوده نگردد فاذا تم کله
ذلک پس چون تمام گردد و درست آید زهد در دنیا و ترک لذت آن را الت الغموم و الاحزان
من القلب دور گردد غمها و اندوهها از دل و الکرب عن الحشا و دور گردد اندوه سخت
که دم باز گیرد از درون تن و در بعضی نسخ عن الاحشاء بلفظ جمع و جاءت الراحات و الطیب
و الانس بالله و بیاید آسایشها و خوشی و آرام بذکر خدا و قربی عز و جل کما قال النبی
چنانکه گفته است پیغمبر خدا اصلعم الزهد فی الدنیا یریح القلب و الجسد زهد کردن در دنیا
و ترک دادن آنرا آسایش می بخشد دل را و تن را یعنی ظاهر و باطن را مسرور و محفوظ میدارد و آسوده
و خوش میگرداند فما دام فی قلبه شیء من ذلک پس تا آنکه در دل وی چیزی از لذت نفس
و موافقت هوا و رحمت طبع است فالهموم و الغموم و الخوف و الوجل قائمة فی القلب
پس اندوهها و غمها و ترس و بیم از آفات و مکروهات ایستاده است در دل خوف و وجل هر دو بیک معنی
است یکی را بر نفس حمل کنند و دیگری را بر آفاق یا یکی را بر مال و دیگری را بر جان یا بر معلوم و مظنون

زهد کردن در دنیا و ترک کردن لذت آن را الت الغموم و الاحزان من القلب و الکرب عن الحشا

وَمَسْكُوْنٍ وَمَرْكُوْبٍ وَوِلَايَةٍ وَرِيَاسَةٍ ازین اشیاکه اصول لذات جسمانی ونفسانی اند
وَطَبَقَةٍ فِيْ عِلْمٍ مِنْ فُنُوْنِ الْعِلْمِ ودرجه وترقی در علمی از گوناگون علما مِنَ الْفِقْهِ فَوْقَ الْعَامِّ
الْخَمْسِ از فقه ولیکن زیاده بر احکام عبادتهای پنجگانه که مراد بآن پنج رکن مسلمانیست یا نماز پنجگانه که اینقدر
ضروریست مر فقیر را و محبت دنیا وشوب آن در ان خللے ندارد واین در فقیر متجر وخواهد بود که تجارتی وعمالی
ودیگر تعلقات که علم حلال وحرام در انجا فرض است ندارد وَرِوَايَةِ الْحَدِيْثِ ورواية کردن احادیث
بطرق واسانید چنانکه محدثان کنند وَقِرَاءَةِ الْقُرْاٰنِ بِرِوَايَاتٍ وخواندن قرآن بروایتها چنانکه
قرار دادند وَالنَّحْوِ وَاللُّغَةِ وَالْفَصَاحَةِ وَالْبَلَاغَةِ وعلم نحو ولغت وعلم معانی وبیان که بیان
فصاحت وبلاغت میکند وغالبا عدم تعرض بعلم کلام بجهت آنست که عقائد از ضروریات دین اند
وحکم عبادات خمس از فقه دارند وزوائد دیگر که کلام متاخرین مشتمل است بران از بدعیات است که اجتناب
ازان واجبست وَزَوَالِ الْفَقْرِ وَوُجُوْدِ الْغِنَاءِ وودور شدن درویشی ویافته شدن توانگری
وَذَهَابِ الْبَلِيَّةِ ورفتن بلا ومحنت وَمَجِيْءِ الْعَافِيَةِ وآمدن تندرستی وسلامت وَفِي الْجُمْلَةِ
اِنْكِشَافُ الضُّرِّ وَمَجِيْءُ النَّفْعِ ومجمل آن آنست که تا محبت وخواهش کشاده شدن ودور شدن
زیان ورسیدن سود بطریق هوای نفس ومحبت دنیا از هر چیز وهر قسم که باشد حتی از علوم دین ودل
طالب باقیست فَلَيْسَ بِزَاهِدٍ حَقًّا پس نیست زاهد راست ودرست لِاَنَّ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْ
هٰذِهِ الْاَشْيَاءِ زیرا که هر یکے ازین چیزها فِيْهِ لَذَّةُ النَّفْسِ وَمُوَافِقَةُ الْهَوٰى وَرَاحَةُ الطَّبْعِ
در وے مجال لذت نفس وشهوت او وموافقت هوا نفس وآسایش طبع است وَحُبُّ الْمَرْءِ
دوست داشتن است مر آنها را نفس وطبع وَكُلُّ ذٰلِكَ مِنَ الدُّنْيَا وهمه آن از جمله دنیا ومتاع اوست
وَمَا يُحِبُّ الْبَقَاءَ فِيْهَا واز جمله چیزها است که دوست میدارد شخص زیستن وزندگانی کردن ماندن
بآن چیزها در دنیا وَيَحْصُلُ بِهِ التَّكَوُّنُ وَالطُّمَانِيْنَةُ اِلَيْهَا وحاصل میگردد بسبب یکے ازان امور

جَعَلَنَا اللّٰهُ وَاِیَّاکُمْ مِمَّنْ رَضَا بِالْقَضَاءِ بگرداند خدای تعالی ما را و شما را از آنکسانی که
راضی شدند بقضا وَجَعَلَ سُؤَالَهٗ ذٰلِکَ و گردانیدند سوال و طلب خود را رضا بقضا وَالْفَنَا
و درخواستند فنا در فعل و ارادت حق وَحِفْظَ الْحَالِ و نگاهداشتن حال را تا در حالی که با خدا دارند
محفوظ باشند از وصمت شرک و مداخلت نفس و هوا و زحمت اغیار وَالتَّوْفِیْقَ لِمَا یُحِبُّهٗ وَیَرْضَاهُ
و درخواستند توفیق دادن حق مر ایشان را مر چیزی را که دوست دارد آنرا و راضی است از آن

اَلْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ وَالْخَمْسُوْنَ

قَالَ رَضِ مَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ فَعَلَیْهِ بِالزُّهْدِ فِی الدُّنْیَا کسیکه خواهد
آخرت را و لذات و درجات آنرا پس بروی باد ترک کردن دنیا را و نفرت و بی رغبتی نمودن در متاع و شهوات آن وَمَنْ
اَرَادَ اللّٰهَ فَعَلَیْهِ بِالزُّهْدِ فِی الْاٰخِرَةِ و کسیکه خواهد خدا را و رضا و قرب او را پس بروی باد بزهد و بی رغبتی در
آخرت بطریق شهوت نفس و میل و لذات و تعلق همت بوی فَیَتْرُکُ دُنْیَاهُ لِاٰخِرَتِهٖ پس ترک دهد و بگذارد دنیای خود را
از جهت آخرت خود وَاٰخِرَتَهٗ لِرَبِّهٖ و بگذارد آخرتش را از جهت محبت پروردگار خود و قرب وی بمعنی آنکه دل وی متعلق
بیاد پروردگار و مستغرق محبت او بود و میل دل بجانب دیگر نبود و ازینجا گفته اند العابد غریب فی الدنیا العارف غریب فی الآخرة
چه موطن روحانیه مرو همانجاست که دل وی در آنجاست چنانکه یکی با جماعت همنشین است و دلش بجای دیگر است پس عابد را
که دلش متعلق بآخرتست اگرچه بظاهر در دنیا و باهل دنیا است بحقیقت در میان ایشان نیست و اگر هست بر صفت
غربا است و همچنین دل عارف چون متعلق بذات حق و مستغرق بذکر اوست اگرچه در آخرت و باهل آخرت باشد
غریب و بیگانه است **بیت** هرگز وجود حاضر و غائب شنیده من در میان جمع و دلم جای دیگر است
فَمَا دَامَ فِیْ قَلْبِهٖ شَهْوَةٌ مِنْ شَهَوَاتِ الدُّنْیَا وَلَذَّةٌ مِنْ لَذَّاتِهَا پس تا آنکه در دل
طالب خواستی و محبتی از خواستها و محبتهای دنیا و مزه از مزه های آن باقی ست اَوْ طَلَبُ رَاحَةٍ
مِنْ رَاحَتِهَا یا جستن راحتی و آسایشی از آسایشهای دنیا بحظ نفس و تمتع بمتاع دنیا بر طریق شهوت
و لذت مِنْ سَائِرِ الْاَشْیَاءِ از همه چیزها مِنْ مَاْکُوْلٍ وَمَشْرُوْبٍ وَمَلْبُوْسٍ وَمَنْکُوْحٍ

وصمت بالفتح عیب از بحر الجواهر ۱۲

المقالة الرابعة والخمسون

رَبِّهِمْ و ترک کردن فرمودهای پروردگار ایشان فَلَمْ يَنَالُوهَا پس نیافتند آن اقسام را که نه قسمت
ایشان بود وَخَرَجُوا مِنَ الدُّنْيَا مَفَالِيسُ و بیرون آمدند از دنیا مفلس و بی نوا و خالی دست
لَا إِلَى هٰؤُلَاءِ وَلَا إِلَى هٰؤُلَاءِ نه بجانب اغنیا که متمتع شدند بنعمتهای دنیا و فراغ و آسایش
یافتند و توشه برای آخرت نیز برداشتند و نه بجانب فقرا که صبر و سکونت ورزیدند و راحت و آسایش
دیدند و طاعت و عبادت پروردگار تعالی برگزیدند خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ که گویند ایشان اند
لَا شَكَرُوا رَبَّهُمْ نه سپاس داری کردند پروردگار خود را فِيمَا قَسَمَ لَهُمْ مِنْ أَقْسَامِهِمْ در آنچه
قسمت کرد ایشان را و داد از نصیبهای ایشان فَاسْتَعَانُوا بِهَا عَلَى طَاعَةٍ پس یاری می جستند
و مدد می طلبیدند بآن اقسام بر طاعت پروردگار وَمَا نَالُوا مَا طَلَبُوا مِنْ أَقْسَامِ غَيْرِهِمْ
و نه دریافتند آنچه طلب کردند از اقسام دیگران آنچه یافتند قدر آنرا نشناختند و آنچه نیافتند عمر خود را
در طلب آن ضائع کردند بَلْ ضَيَّعُوا دُنْيَاهُمْ وَآخِرَتَهُمْ بلکه هلاک کردند دنیا و آخرت خود را
فَهُمْ أَشَرُّ الْخَلِيقَةِ پس ایشان بدترین خلق اند وَأَجْهَلُهُمْ و نادان ترین خلق اند وَأَحْمَقُهُمْ
و بیخرد و کول ترین خلقند وَأَخَسُّهُمْ عُقُولًا وَبَصِيرَةً و کمینه ترین خلقند از روی عقل و بینائی
دل که حقیقت کار را در نیافتند و ندانستند و کارهای نیک نکردند و دنیا و آخرت خود را ضائع گردانیدند
فَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوا بِالْقَضَاءِ پس اگر می بود اینکه ایشان خشنود می شدند بقضا وَقَنِعُوا
بِالْعَطَاءِ و خورسند میشدند و بسندگی میکردند بداده حق وَأَحْسَنُوا طَاعَةَ الْمَوْلَى و نیک
میکردند فرمان برداری خداوندگار را لَأَتَتْهُمْ أَقْسَامُهُمْ مِنَ الدُّنْيَا مِنْ غَيْرِ تَعَبٍ وَلَا عَنَاءٍ
هر آینه می آمد نصیبهای ایشان از دنیا بی رنج و مشقت و ماندگی ثُمَّ نُقِلُوا إِلَى جِوَارِ الْعَلِيِّ
الْأَعْلَى پستر برده میشدند از دنیا بسوی همسائگی و قرب خدائی بلند مرتبه بلند تر از همه فَوَجَدُوا عِنْدَهُ
كُلَّ مُرَادٍ وَمُنًى پس می یافتند نزد وی تعالی هر خواسته و هر آرزو را پس هم دین میشد و هم دنیا

لذتها و نعمتها و بهره ها بسوی ایشان زاد سخطهم علی ربهم می افزاید بی رضای و خشم گرفتن
الیشهان بر پروردگار ایشان و تضجرهم و می افزاید تفتگی و بی آرامی و بانگ کردن از اندوه و محنت
و کفرهم بالنعم و کفران کردن ایشان نعمتها و کثرت همومهم و غمومهم و بسیار میگردد اندوهها ایشان
و هم و غم هر دو یک معنی است فرق آنست که هم از کار باشد که در مستقبل بود و در طلب و قصد تردد آن اندوهی عارض گردد و غم
از انچه در زمان ماضی گذشته پیدا آید و بار و پرده بر دل نشیند مشتق از غمام بمعنی ابر و فقرهم الی اقسام لهم
و افزون میگردد احتیاج و آرزومندی ایشان بسوی قسمهای که قسمت کرده نشده است برای ایشان غیر ما عندهم
جز انچه نزد ایشان ست و در دست دیگران ست و حقرت و صغرت و قبحت اقسامهم عندهم
و خوار و خورد و زشت میگردد نصیبهای ایشان نزد ایشان و عظمت و کبرت و حسنت اقسام
غیرهم فی قلوبهم و اعینهم و بزرگ و کلان و نیک می نماید نصیبهای دیگران در دلهای ایشان
و دیده های ایشان فشرعوا فی طلبها پس شروع کردند در طلب آن اقسام که نزد دیگران می بینند
و هی غیر مقسومة لهم و حال آنکه آن اقسام قسمت کرده نشده است و نهاده نشده است
برای ایشان فذهبت اعمارهم پس رفت اوقات عمر ایشان و انحلت قواهم
و بگشاد و سست شد قوتهای ایشان و بگسست سوابط قوای بدنی که بدان کار میکردند و کبرت
سنهم و کلان شد سال عمر ایشان و فنیت اموالهم و سپری گشت مال های ایشان بحوادث
دهر و انفاق در راه فسق و فساد و اطراف و اتراف و تعبت اجسادهم و مانده شد بکبر سن
و تردد و آمد و شد در راه باطل بنهای ایشان و عرقت جباههم و خوی آلوده شد پیشانیهای
ایشان از نهایت تعب و مشقت و اسودت صحائفهم و سیاه شد نامهای ایشان از کثرت
کتابت اعمال ظلمانی ایشان بکثرة اثامهم بسبب بسیاری بزه های ایشان و ارتکاب
عظائم الذنوب فی طلبها و کردن گناهان بزرگ در طلب آن اقسام و ترک اوامر

وَسَائِرِ اَکْسَابِهٖ بجنبشهای بنده و آرامهای او و همه کسبها و کارهای او وَالْعَبْدُ وَمَا مَلَكَ لِمَوْلَاهُ
و بنده و هر چیز که بظاهر ملک بنده است و در دست دارد بحقیقت خداوند او راست و ملک اوست
کَیْفَ چگونه همه کسبها و کارها بنده ملک مولی تعالی نباشد وَقَدْ بَیَّنَّا فِیْ غَیْرِ مَوْضِعٍ و حال آنکه بتحقیق
بیان کردیم در چند جا از کتاب اِنَّ الْعِبَادَاتِ بِاَسْرِهَا نِعْمَةٌ مِّنَ اللّٰهِ بدرستی عبادتها که بنده
میکند همه آن نعمتی است از جانب خدای عز و جل وَفَضْلٌ مِّنْهُ عَلٰی عَبْدِهٖ و فزونی کرم است
از وی تعالی بر بنده خود اِذْ وَفَّقَهٗ لَهَا زیرا که توفیق داده است بنده بدان وَاَقْدَرَهٗ عَلَیْهَا
و قادر گردانید او را بران و چون عبادتها همه نعمتهای حقست عوض طلبیدن معقولیت ندارد فَاشْتِغَالُهٗ
بِالشُّکْرِ بِهٖ خَیْرٌ وَّاَوْلٰی پس مشغول بودن بنده بعبادتها بقصد شکرگذاری مر پروردگار خود را بهتر و
سزاوارتر است مِنْ طَلَبِهٖ مِنْهُ الْاَعْوَاضَ وَالْجَزَاءَ عَلَیْهَا از طلب کردن وی از پروردگار
عوضها را و جزا را بر عبادتها و هنوز وظیفه شکر تمام نیست و سلسله آن منتهی نه چون عبادتها نیز نعمتهای
حق است شکر بران عبادتها دیگر واجب و نعمتهای دیگر نیز همین حکم دارد چنانکه مشهورست و خود وجود بنده
نعمتی است که همه نعمتها متفرع بر آنست پس از عهده شکر آن کی برآید تا بشکر نعمتهای دیگر زبان
کشاید **بیت** من شکر چون کنم که همه نعمت توام ٭ نعمت چگونه شکر کند بر زبان خویش ٭ و اگرچه در
حقیقت اخلاص و رعایت صدق دران ترک اغراض و اعواض دنیا و آخرت معتبر است ولیکن اصل
اخلاص و پایه نخستین وی ترک اغراض و حظوظ دنیا و اتقا از سمع و ریاست و چون طلب آن مخل تر و قبیح
تر است در تقبیح آن و تحذیر ازان می فرمایند ثُمَّ کَیْفَ تَشْتَغِلُ بِطَلَبِ الْحُظُوْظِ پستر چگونه
مشغول میشوی ای طالب حق بخواستن حظوظ نفس در دنیا وَقَدْ تَرٰی خَلْقًا کَثِیْرًا و حال آنکه
می بینی مردم بسیار را کُلَّمَا کَثُرَتِ الْحُظُوْظُ عِنْدَهُمْ چندانکه بسیار شود حظوظ دنیا نزد ایشان
وَتَوَاتَرَتْ وَتَتَابَعَتِ اللَّذَّاتُ وَالنِّعَمُ وَالْاَقْسَامُ اِلَیْهِمْ و پیاپی و در پی یکدیگر می آید

ف
خلاص پاک و خالص کردن دوستی و عبادت ۱۲ م

نشده ست سخت ترین عذابهاست کما قیل چنانچه گفته شده است مِنْ اَشَدِّ الْعُقُوْبَاتِ طَلَبُ
مَا لَمْ یُقْسَمْ از سخت ترین عذابها طلب کردن چیزیست که قسمت کرده نشده است آن چیز در ازل
یعنی دست قدرت ازلی آنرا قسمت نکرده است وَاِنْ کَانَتْ مَقْسُوْمًا واگر باشد قسمت کرده شده
فَفِی الْاِشْتِغَالِ بِهَا شَرَهٌ وَحِرْصٌ پس در مشغول شدن بطلب آن از نازک شدن و آزمند شدنست
و شره و حرص هر دو بیک معنی است و مقصود تاکید است وَشِرْکٌ فِیْ بَابِ الْعُبُوْدِیَّةِ وَالْمَحَبَّةِ وَالْحَقِیْقَةِ
و شرکست در باب عبودیت و محبت و حقیقت یعنی آنچه حق تعالی برای وی نهاده و قسمت کرده است
بطلب کردن آن گویا دعوی میکند من پیدا میکنم آنرا و این خلاف عبودیت و شرک در ربوبیت است
و مطلوب محبوب میباشد پس طلب کردن محبت داشتن است و مقتضای شهود حقیقت آنست که ماسوا
را طلب ندارد و شریک نگرداند چنانچه می فرمایند که لِاَنَّ الْاِشْتِغَالَ لِغَیْرِ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ شِرْکٌ
زیرا که مشغول شدن بغیر خدا و طلب کردن آنرا شرک است وَطَالِبُ الْحَظِّ لَیْسَ بِصَادِقٍ فِیْ
مَحَبَّتِهٖ وَوَلَایَتِهٖ و طلب کننده حظ و نصیب نفس راست گو نیست در دعوی محبت حق و یاری
دادن او را فَمَنِ اخْتَارَ مَعَ اللّٰهِ غَیْرَهٗ فَهُوَ کَذَّابٌ پس کسیکه برگزیند با خدا جز او را پس آنکس
دروغ گوست در دعوی محبت وَطَالِبُ الْعِوَضِ عَلٰی عَمَلِهٖ غَیْرُ مُخْلِصٍ و خواهنده عوض
عمل خود صاحب حقیقت اخلاص در عمل نیست وَاِنَّمَا الْمُخْلِصُ مِنْ عَبْدِ اللّٰهِ لِیُعْطِیَ الرُّبُوْبِیَّةَ
حَقَّهَا مخلص حقیقی و صادق در اخلاص نیست مگر آنکه پرستید خدا را بجهت آنکه بدهد صفت ربوبیت را حق وی
چه ربوبیت اقتضای آن میکند که مربوب عبادت رب کند بمعنی آنکه یَعْبُدُهٗ لِلْمِلْکِیَّةِ وَالْحَقِّیَّةِ عبادت
کند حق را از جهت مالک بودن او و سزاوار بودن او مر عبادت را لِاَنَّ الْحَقَّ عَزَّ وَجَلَّ یَمْلِکُهٗ زیرا که خدای تعالی
مالک ست بنده را وَیَسْتَحِقُّ عَلَیْهِ الْعَمَلَ وَالطَّاعَةَ لَهٗ و حق ثابت دارد بر وی عمل کردن و فرمانبرداری
نمودن مر او را اِذْ جَمِیْعُهٗ لَهٗ زیرا که همه چیز بنده مر حق سبحانه و تعالی راست بِحَرَکَاتِهٖ وَسَکَنَاتِهٖ وَ

سخت ترین عذابها طلب کردن چیزیست آنچه قسمت نباشد ۱۲

مشغول شدن بغیر از خدا شرکست ۱۲

وگفته اند که از صفات بنده هیچ صفتی نیست که در مقابله آن صفتی از حق باشد الا ذکر و محبت که چون بنده خدا را یاد کرد خدا او را نیز یاد کند چون دوست داشت او را او نیز دوست دارد فاذکرونی اذکرکم و یحبهم و یحبونه دلیل آنست و در محبت سبق از انجانیست که سبب جذب بنده است و چون منجذب شد محب شد و چون محب شد ذاکر شد و چون ذاکر شد مذکور شد فمن احبه الله لم یعذبه فی الدنیا ولا فی الاخرة پس کسیکه دوست دارد او را خدای تعالی عذاب نکند او را نه در دنیا و نه در آخرت دلیلش آنست که یهود و نصاری دعوی محبت کردند و گفتند نحن ابناء الله و احباءه در رد و ابطال دعوی ایشان آمده که قل فلم یعذبکم الله بذنوبکم یعنی اگر حال انیست پس چرا عذاب میکند شما را خدای تعالی بر گناهان شما از اینجا معلوم شد که دوستی بعذاب جمع نگردد پس چون بنده که راضی است بقضای حق محبوب حق است او را عذاب نبود و خود عذاب الم و آزار است و چون وی همه تسلیم شد الم و آزار از کجا بود **بیت** قادری بر هر چه میخواهی بجز آزار من زانکه گر شمشیر بر فرقم نهی آزار نیست ففیه اللحوق بالله در رضا و فنا پیوستن است بجناب قدس حق عزوجل و الوصول الیه و رسیدنست بدرگاه وی و الانس به و آرام گرفتن است بذکر وی چه رضا و فنا ناظر اند و اتفاق و اتحاد دو چیز و پیوستن یکی بدیگر و رسیدن بیکدیگر و انس لازم آنست جدائی و دوری و وحشت از مخالفت و دوئی خیزد پس بهر حال نجد امشغول باشید و لا تشتغلوا بطلب حظوظکم و مشغول نشوید بطلب خطها و نصیبها نفس و اقسام لکم تقسم او قسمت در بهره ها و بخشها که قسمت کرده نشده یا قسمت کرده شده است حاصل خطاب آنست انچه نصیب و قسمت شماست بطلب هیچ کدام مشغول نشوید و مشغولی بآن از مشغولی نجد باز نمایند فان کانت لکم تقسم پس اگر هست که قسمت کرده نشده است فالاشتغال بطلبها حمق و رعونة و جهالة پس اشتغال بطلب آن اقسام بی خردی و کولی و سبکی و نادانی است چه رسیدن آن ممکن نیست پس طلب آن از قبیل طلب محال باشد و هو اشد العقوبات و افکندن در طلب انچه قسمت کرده

بلا و بدر رفت خوب شد و مقصود حاصل گشت وَاِلَّا فَلْیُخْلِدْ اِلَی الدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ وَالْاِعْتِذَارِ
و اگر نگشاد و نرفت پس باید که میل کند و روی آرد بسوی دعا و خواری و زاری و عذر خواهی فَیُدِیْمُ السُّؤَالَ پس
همیشه کند دعا و سوال را بر وجه عبودیت و امتثال امر که فرموده است دعا کنید و بخواهید نه بطریق فرار از بلا
و اعتقاد علیت دعا مر اجابت را لِجَوَازِ اَنْ یَّکُوْنَ اِبْتِلَاءُهٗ لِیَسْأَلَهٗ از جهت روا بودن آنکه
باشد گرفتار ساختن او ببلا از برای آنکه تا سوال کند و بخواهد وَلَا یَتَّهِمُهٗ لِتَاخِیْرِ الْاِجَابَةِ و تهمت
نه نهد بر خدا و توهم نکند اسناد آنچه نه لائق درگاه صمدیت اوست از جهل و نسیان و بخل و سفه کَمَا بَیَّنَّاهُ
چنانچه بیان کردیم که تاخیر دعا از جهت عدم اجابت و حرمان نیست بلکه بسبب دیگر و حکمتهای دیگر است

اَلْمَقَالَةُ الثَّالِثَةُ وَالْخَمْسُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ اُطْلُبُوْا مِنَ اللّٰهِ
الرِّضَا بِالْقَضَاءِ و بخواهید از خدا که راضی دارد بقضای خود و دور دارد از سخط و اعتراض و نزاع اَوِ الْفَنَاءَ
فِیْ فِعْلِ الْمَوْلٰی یا بخواهید فانی شدن را در کار خداوند تعالی تا فانی و نیست و مضمحل گرداند در فعل و ارادت خود
و این مقام عالی تر است از رضا که در وی شوب وجود و هستی است اگرچه در وی نیز فنا از صفات بشریت و تدبیر و
اختیار هست اما در اینجا فنا ذات و عدم صرف و نیستی خالص است لِاَنَّهٗ هُوَ الرَّاحَةُ الْکُبْرٰی زیرا که رضا
با فنا آسایش بزرگتر از جمیع آسایشها است در خلاف آن قطعاً آسایش و راحت نیست رباعی
عمری پی کام دل شتابان بودم ٭ اندر ره جستجوی فا فرسودم ٭ دیدم که در آن بجز پریشانی نیست
دست از همه باز داشتم آسودم ٭ وَالْجَنَّةُ الْعَالِیَةُ الْمُنْفَرِدَةُ فِی الدُّنْیَا و این رضا و فنا بهشت
بلند ممتاز در دنیا است وَهُوَ بَابُ اللّٰهِ اَکْبَرُ و اوست در در آمدن بدرگاه قرب بزرگتر از همه درها
وَعِلَّةُ مَحَبَّةِ اللّٰهِ لِعَبْدِ الْمُؤْمِنِ و سبب دوست داشتن خدای تعالی مر بنده مسلمان خود را زیرا که رضای
بنده از مولی تعالی و فنا در فعل او از غایت محبت بنده است مر او را و جزای آن محبت وی تعالی است مر بنده را
چه هر کس دوست دار خود را دوست دارد چنانکه کریمه هل جزاء الاحسان الا الاحسان اشارت بدانست

وتحقیق آنست که دعا عبودیتی است که نزد نزول بلا یا خوف نزول آن بنده بدان مامور است چنانکه
بنماز و روزه نزد دخول وقت آن بی ایجاب و الزام و قبول و اجابت آن در اختیار پروردگار تعالی است و وعدهٔ
کریم بدان رفته و وعدهٔ او صادق اما بر وجهی که مختار اوست و صلاح بنده در آن است که دعا باید کرد و
اجابت و قبول آن بحق باید گذاشت **بیت** ای اخی دست از دعا کردن مدار ٭ با اجابت بار
اویت چه کار ٭ و اگر ساکت نشیند و بعلم و تقدیر وی اکتفا نماید و ادب ورزد آن نیز مقامی است عالی **بیت**
ای دل صبور باش که در بارگاه دوست ٭ خاموشی تو عرض تمنای دیگر است ٭ و اگر بذکر حق مشغول
گردد و بوسیلهٔ دعا دست نزند عالی تر از همه است و مقربان درگاه را که مزاج شناسان وقت اند احوال
مختلف است در هر حالی و هر وقتی آنچه لایق و مناسب باشد بکنند و گفته اند که علم وقت هم در وقت حاصل
گردد والله اعلم و سخن درین باب در رسالهٔ تسلیة المصاب وافی تر ازین کرده شده است از آنجا باید جست

فَلْيَتَأَدَّبِ الْعَبْدُ عِنْدَ نُزُولِ الْبَلَاءِ پس باید که ادب ورزد بنده نزد فرود آمدن بلا وَلْيَفْتَشِ عَنْ
عَنْ ذُنُوبِهِ و باید که کاوش کند از گناهان خود که چه واقع شده فِي تَرْكِ الْأَوَامِرِ وَارْتِكَابِ
الْمَنَاهِي در ناکردن فرمودهای حق و کردن نافرمودهای او وَمَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ و آنچه پیدا است
از گناهان و آنچه ناپیدا است یعنی گناهان برونی و درونی وَالْمُنَازَعَةِ فِي الْقَدَرِ و از کشاکش کردن
در تقدیر پروردگار تعالی و گفتن که چون شد و چرا شد که این نیز گناهی عظیم است و خود اگر بطریق رد و
اعتراض باشد کفر است و اگر بطریق عادت و مساهله و عدم احتیاط بود نزد این قوم این نیز گناه است
و شرک و دعوی هستی است **بیت** مزن بچون و چرا دم که بندهٔ مقبل ٭ قبول کرد بجان هر سخن که
جانان گفت ٭ إِذِ الْغَالِبُ عَلَيْهِ إِنَّمَا يُبْتَلَى بِذَلِكَ مُقَابَلَةً زیرا که اکثر آنست که مبتلا
گردانیده نمیشود بنده ببلا مگر در مقابلت گناه او و معاقبت بر آن پس باید که توبه کند و انابت بجناب
حق نماید تا آن بلا از وی کشاده شود و برطرف گردد فَإِنِ انْكَشَفَ الْبَلَاءُ پس اگر کشاده یافت

زود نمیدهد مطلب او را تا بسیار بشنود دعا و سوال او را **مثنوی** نالم او را نالها
خوش آیدش ٭ وازدو عالم ناله و غم بایدش ٭ ناخوش او خوش بود بر جان من ٭ دل فدای یار دل رنجان
من ٭ در خبر آمده است که جبرئیل بدرگاه عزت گوید خداوندا فلان بنده تو حاجتی میخواهد حاجت او را قضا
کن فرمان آید بگذار بنده مرا که سوال کند که من دوست میدارم که بشنوم آواز او را در حقیقت توقف
در اجابت نیست اجابت حاصل است که گفت قبول کردم اعطا مسئول و بر بستن مقصود در گره طالب
موقوف وقت دیگر است که صلاح دید در آنست گویا اشارت باینمعنی کرده می فرمایند وَقَدْ تَحْصُلُ
الْاِجَابَةُ و گاهی حاصل میگردد اجابت وَلَمْ يَحْصُلِ النَّقْدُ وَالنِّقَادُ و حاصل نمیگردد دادن مقصود
بالفعل لِتَعْوِيقِ الْقَدَرِ از جهت باز داشتن و منع کردن تقدیر الهی است که حصول آن در وقت معین
رفته است لَا عَلٰى وَجْهِ عَدَمِ الْاِجَابَةِ وَالْحِرْمَانِ نه بر وجه قبول نکردن واردات حرمان باز داشتن
از اجابت و نیز باشد که صلاح وقت در تاخیر باشد و ذوق تضرع و تذلل و نیاز و مناجات و لذت گفتن و
و شنیدن را بدرگاه کارساز بی نیاز بیشتر از حصول مقصود باشد و شاید که ذخیره گردانیدن از برای روز
آخرت که افتقار و احتیاج در آنجا بیشتر است بهتر بود و نیز وعده اجابت مطلق است که فرمود ادعونی
استجب لکم و مقید بوقت دعا و خواهش بنده نی و وی تعالی ضامن شده است اجابت را در وقتی که خواهد
بر وجهی که خواهد نه در آن وقت که بنده خواهد که بر وجهیکه وی خواهد و گذاشتن حق تعالی آنرا بر اختیار خود نه باختیار
بنده عین صلاح اوست که وی نادانست نمیداند که صلاح وی چیست و در چیست و گاهی اجابت باعطای
مثل مسئول بود که اصلح است بحال سائل مثلاً دهقانی در حضرت سلطان آید و اسپ تازی طلبد و سلطان بوی
گاو زراعت عطا کند نگویند که سلطان اجابت او نکرد و کرد بهتر از آنچه خواست و گاهی اجابت بباز گردانیدن
بدی مانند آنچه طلب کرد نیز باشد و بتمامه این معانی احادیث وارد شده و اگر فرضاً اجابت نکند نیز شاید و بنده را
بدان راضی باید بود **بیت** بس دعاها کان زیانست و وبال ٭ از کرم می نشنود شان ذو الجلال ٭

عرض جبرئیل در قضای حاجت سائلان

وی تعالی ضامن شده است اجابت دعا را

إِنَّمَا يَبْتَلِي اللهُ طَائِفَةً مِنَ الْمُؤْمِنِينَ الْأَحْبَابَ مِنْ أَهْلِ الْوَلَايَةِ وَالْمَعْرِفَةِ یعنی جز این نیست که مبتلی میگرداند
الله تعالی گروهی از مسلمانان را که دوستان وی اند از خداوندان ولایت و معرفت لِيَرُدَّهُمْ بِالْبَلَاءِ
إِلَى السُّؤَالِ مگر از برای آنکه باز گرداند ایشانرا بوسیله بلا بسوی سوال کردن و درخواستن از جناب وی تعالی
فَيُحِبُّ سُؤَالَهُمْ پس دوست میدارد پروردگار تعالی سوال کردن ایشانرا از جهت دوست
داشتن دوست توجه او اقبال دوست را بسوی سخن کردن و راز دل گفتن بوی و نیز وی تعالی رحیم و کریم است
و کریم را خوش آید سوال محتاجان از وی تا بدهد ایشانرا هر چه خواهند از حاجات و گفته اند که رحمان آنست
که اگر از وی سوال کنند بدهد و رحیم آنکه اگر سوال نکنند در خشم آید فَإِذَا سَأَلُوا يُحِبُّ إِجَابَتَهُمْ
پس چون سوال و دعا کنند دوست میدارد پاسخ دادن ایشانرا و قبول کردن و عطا نمودن مسئول ایشانرا
لِيُعْطِيَ الْكَرَمَ وَالْجُودَ حَقَّهُمَا تا بدهد صفت کرم و جود را که حقیقت آن مخصوص بذات کامل
الصفات اوست حق این دو صفت را که اجابت و عطاست لِأَنَّهُمَا يُطَالِبَانِهِ عَزَّ وَجَلَّ عِنْدَ سُؤَالِ
الْمُؤْمِنِ بِالْإِجَابَةِ زیرا که این دو صفت باز جست میکنند پروردگار تعالی را نزد سوال و طلب آوردن
مومن باجابت و قبول و عاوا فاضهٔ عطا یعنی مقتضای کرم و جود اینست که گدایان سوال میکنند تا اثر آن
بظهور آید **مثنوی** جود میجوید گدایان ضعاف ✦ همچو خوبان کآینه جویند صاف ✦ روی خوبان
ز آینه زیبا شود ✦ روی احسان از گدا پیدا شود ✦ بانگ می آید که ای طالب بیا ✦ جود محتاج گدایان
چون گدا ✦ پس گدایان آینه جود حقند ✦ و آنکه باحقند نور مطلقند ✦ و صفات خدا و کلام او را در حضرت
وی مجال سخن و میدان شفاعت فراخ است و در حقیقت خود بخود در سخن است و خود از خود شفاعت
می نماید تعالی شانه در حدیث آمده است که سورهٔ تبارک الذی بیده الملک مطالبه میکند حضرت صمد
را به بخشیدن گناهان خواننده خود را و میگوید که اگر او را نمی بخشی مرا از کتاب خود بیرون کن الحدیث
و دوست داشتن حضرت حق سوال را از بندهٔ خاص خود بحدیست که گاهی توقف میکنند در اجابت وی

صفت رحمان و رحیم

فرق میان کرم و جود

حاجت روائی

شیر خوار است کہ نسبت جنبش دردے در مصلحتہا بنفس خود و ھُوَ مُدَلٌّ بِفَضْلِ اللّٰہِ وآن بچہ شیر خوار
بناز و نعمت داشتہ شدہ است بفرونی کرم خدای عزوجل وَ رِزْقُہُ الدَّاءِ عَلٰی یَدَیَّ وَالِدَیْہِ وبر رزق خدا
کہ ریزندہ است بر وے و بر دو بت دردے اَلْوَکِیْلَیْنِ لِلْفَضْلَیْنِ کہ ہر دو حکم وکیل انداز جانب وے و ضامن رزق او بند
و چنانچہ طفل ضعیف تدبیر و اختیار ندارد و پروردگار تعالیٰ پدر و مادر او را بر وے مہربان ساختہ و متکفل رزق او گردانیدہ است
ہمچنین خانی چون از مصالح نفس و طلب حظوظ خود برآمد لطف و کرم آلہی تربیت او میکند و مشمول رافت و رحمت خود گرداند
چنانکہ میفرماید فَلَمَّا سَلَبَ عَنْہُ مَصَالِحَ نَفْسِہٖ پس ہر گاہ کہ ربود پروردگار تعالیٰ و برطرف گردانید از وی مصلحتہاے
نفس او را عَطَفَ قُلُوْبَ الْخَلْقِ عَلَیْہِ مہربان گردانید دلہاے خلق را بر وے وَاَوْجَدَ رَحْمَتَہٗ وَشَفَقَتَہٗ فِی الْقُلُوْبِ
و پیدا گردانید بخشایش و مہربانی خود را بر او در دلہا حَتّٰی کُلُّ اَحَدٍ یَرْحَمُہٗ تا آنکہ ہر یکی از خلق بخشش و مہربانی
میکند او را وَیَتَعَطَّفُ عَلَیْہِ و میل میکند بر وے وَیَبَرُّہٗ و نیکی و احسان میکند او را فَھٰذَا الْکُلُّ فَاِنَّ
عَمَّا سِوَی اللّٰہِ پس ہمچنین ہر ہر فرد از ہر چہ چیز خدا است عزوجل اَلَّذِیْ لَا یَرٰی لَہٗ غَیْرَ اَمْرِہٖ آلمس
کہ نمی بیند او را جز امر خدای عزوجل اگر در مرتبہ تقوی و اتباع شریعت است اَوْ فِعْلِہٖ یا جز فعل و ارادت
وی جل و علا اگر در مرتبہ ولایت و اطلاع بر حقیقت رسیدہ است مُوَاصِلٌ بِفَضْلِ اللّٰہِ پیوند کردہ شدہ و صلہ
و مہربانی نمودہ شدہ است بفضل خدای عزوجل دُنْیَا وَاُخْرٰی در دنیا و آخرت مُدَلٌّ فِیْھِمَا بناز و نعمت
داشتہ شدہ است در دنیا و آخرت مَدْفُوْعٌ عَنْہُ الْاَذٰی دور گردانیدہ شدہ است از وی آزار و ہر چہ
مکروہ است مُتَوَلًّا گرفتہ شدہ است کار او بر فضل حق و کرم وی قَالَ گفتہ است خدا عزوجل و امر کردہ است
بحبیب خود صلی اللہ علیہ وسلم کہ بگوید و اعتقاد کند کہ اِنَّ وَلِیِّیَ اللّٰہُ الَّذِیْ نَزَّلَ الْکِتَابَ بدرستیکہ دوست
من یار دہندہ من بر لطف و کرم خود کار گیرندہ من خدا است کہ فرود فرستادہ است قرآن را کہ در وے تعلیم و نصیحت من
کردہ است در ہمہ کارہاے دنیا و آخرت وَھُوَ یَتَوَلَّی الصّٰلِحِیْنَ و وے تعالیٰ دوست میدارد صالحان را و بر لطف
خود میگیرد ہمہ کارہاے ایشان را

اَلْمَقَالَۃُ الثَّانِیَۃُ وَالْخَمْسُوْنَ قَالَ رض

اَلْمَقَالَۃُ الثَّانِیَۃُ وَالْخَمْسُوْنَ

فَكَيْفَ يُقَالُ فِي حَقِّهِ يُثَابُ پس چگونه درست آید که گفته شود در حق این بنده که ثواب داده میشود
وَهُوَ لَا يَطْلُبُ ثَوَابًا وَلَا عِوَضًا عَلَى فِعْلِهِ وحال آنکه وی طلب نمیکند و نمیرسد او را که طلب کند ثواب را
و نه عوض را بر کار خود وَلَا يَرَى لَهُ عَمَلًا و نمی بیند مر خود را که عملی کند بَلْ يَرَى نَفْسَهُ مِنَ الْبَطَّالِينَ
بلکه می بیند خود را از بیکاران وَأَفْلَسَ الْمُفْلِسِينَ مِنَ الْأَعْمَالِ و مفلس ترین مفلسان از عملها و در
نفس الامر نیز همچنین ست و افلاس بیچیز شدن تا بجای رسد که گویند یک فلس ندارد وَقِيلَ و گفته شود در جواب
این سوال صَدَقْتَ راست گفتی حقیقت حال همچنین ست که گفتی همه از خداست و بنده استحقاق
ثواب ندارد وَغَيْرَ أَنَّ اللهَ يُوَاصِلُهُ بِفَضْلِهِ جز آنکه خدای تعالی پیوند میکند و میرساند بنده را ثواب
بفزونی کرم خود باستحقاق وی آنرا و لزوم آن بر وی تعالی وَيُدَلِّلُهُ بِنِعَمِهِ و بناز میدارد او را بنعمتهای
خود وَيُرَبِّيهِ بِلُطْفِهِ وَرَأْفَتِهِ وَرَحْمَتِهِ وَبِرِّهِ وَكَرَمِهِ و پرورش میکند او را بلطف خود و کمال
مهربانی و بخشایش و نیکی و بزرگی خود اینجا مثالی ست مطابق مقام مثلاً بزرگی باغی ساخت و درختان
نشاند و چاهی کند و اسباب و آلات آنرا همه طیار ساخت و باغبانی را بران گماشت و مشاهره کرد پس وی
خدمت باغ کرد و باغ وی میوه آورد و میوه را بخدمت آن بزرگ تحفه برد و وی بران انعام کرد باغبان چه کار
کرد که انعام یافت باغ از وی و چاه از وی و همه اسباب و آلات از وی و باغبان وظیفه خوار وی پس انعام نیست
مگر محض فضل و کرم وی مصرع همه آن تو آن با همه هیچ و این فضل و لطف و کرم و رافت در حق
بنده فانی ازین جهت است که إِذْ كَفَّ يَدَهُ مِنْ مَصَالِحِ نَفْسِهِ زیرا که وی باز داشت دست
تصرف خود را از مصلحتها و تدبیرهای نفس خود در مطالب و مآرب دنیا وَطَلَبَ الْحُظُوظِ لَهَا الْبَاقِيَةَ
الْمُدَّخَرَةَ و از طلب حظها و نصیبها برای نفس که پاینده اند و نهاده شده اند در آخرت وَجَلْبَ
النَّفْعِ إِلَيْهَا وَدَفْعَ الضُّرِّ عَنْهَا و باز داشت دست خود را از کشیدن سود بسوی نفس و دور کردن
زیان از نفس فَهُوَ كَالطِّفْلِ الرَّضِيعِ الَّذِي لَا حِرَاكَ بِهِ فِي مَصَالِحِ نَفْسِهِ پس وی همچو بچه

وارادت او را دخل نیست و هر دو با مر حق و فعل اوست در هر دو حالت مثاب و ماجور است نیست معنی سخن آن عارف که گفته است اگر هست غم نیست و اگر نیست غم نیست چون هوای نفس و خواست آزاد خلی نباشد غم و اندوه نیست برای چه باشد این همه محنت و اندوه از مراحمت نفس است و معنی کریمه الا ان اولیاء الله لا خوف علیهم و لا هم یحزنون الذین آمنوا و کانوا یتقون هم نیست فان قیل کیف اطلقت القول بالثواب پس اگر گفته شود و سوال کرده شود که چگونه ذکر کردی تو قول بثواب دادن حق تعالی لمن هو فی المقام الاکبر الذی ذکرته مر کسی را که آنکس در مقامی بزرگتر است که ذکر کردی تو آنرا من انه ادخل فی زمرة الابدال و العارفین مقام اکبر آنست که آنکس در آورده شد در گروه ابدال و عارفان المقبول منهم پذیرفته شده است آنکس از جمله ایشان و در بعضی نسخ فهم القابین عن الخلق و الانفس ابدال و عارفان که صفت ایشان اینست که نیست و فانی اند از خلق و نفسهای خود و الاهویة و الارادة و از هوا ها و خواهشها و الحظوظ و الامانی و نصیبها و از روها و الاعواض علی الاعمال و فانی اند از طلب عوضها بر عملها در دنیا و آخرت الذین یرون جمیع طاعاتهم و عباداتهم فضلا من الله آنکسانیکه می بینند و میدانند همه طاعتها و عبادتهای خود را فعل پیدا شده از خدا و نعمة و رحمة و توفیقا و تیسیرا امنة و می بینند طاعات و عبادات خود را نیکوئی و مهربانی و سازگاری اسباب بمقصود و آسان گردانیدن از خدای عزوجل یعنی میدانند که همه توفیق و تیسیر او نعمتی است که محض فضل و کرم و رحمت خود بر ایشان افاضه و انعام کرده چه هر چه هست از اسباب و آلات و قصد و قدرت همه بخلق اوست و ایشانرا در آنجا قدرتی و تاثیری نی و یعتقدون انهم عبید الله و اعتقاد میکنند که ایشان بندگان خدا اند عزوجل و العبد لا یستحق علی مولاه حقا و بنده استحقاق ندارد بر خداوندگار خود هیچ حقی را که لازم باشد بروی اذ هو بدیهته و حرکاته و سکناته و اکتسابه زیرا که بنده بحکم والله خلقکم و ما تعملون بذات خود و جنبشهای خود و ارادتهای خود و همه کارهای خود و اکتسابهای خود ملک است مر خداوندگار خود را و از آن خود هیچ نی و چون هیچ چیز از بنده نباشد

ابجد هوز حطی کلمن سعفص قرشت ثخذ ضظغ
در ایشان ضرائح آنکه نسبت بر ایشان کنند و در ایشان انکار میکنند شوند و اختلاف کنند

اسباب و آلات و قصد و قدرت همه بخلق اوست

بَلْ بِمُجَرَّدِ الْاَمْرِ یَاْخُذُهَا بلکه بمحض امر پروردگار ارادی یا تشریعی میگیرد آنرا فَاِذَا تَحَقَّقَتْ عَدَاوَتُهُ
لِنَفْسِهِ وَمُخَالَفَتُهُ لِهَوَاهُ پس چون ثابت شود دشمنی زاهد مر نفس را و ناسازگاری وی مر هوای نفس را وَعُدَّ
مِنَ الْمُحَقِّقِیْنَ وَاَهْلِ الْوِلَایَةِ و شمار کرده میشود از جمله اهل تحقیق و خداوندان ولایت وَاُدْخِلَ
فِیْ زُمْرَةِ الْاَبْدَالِ وَالْعَارِفِیْنَ لَهُ در آورده شود در گروه ابدال و شناسندگان مر خدا را اُمِرَ حِیْنَئِذٍ
یَتَنَاوَلُهَا امر کرده میشود در ظاهر یا در باطن درین هنگام بگرفتن آن اقسام وَالتَّلْبِیْسُ بِهَا و آمیزش
و تعلق بدان اِذْ هِیَ قِسْمَةٌ لَا بُدَّ لَهُ مِنْهَا زیرا که وی قسمتی و نصیبی است که چاره نیست مر او را از ان
لَمْ یُخْلَقْ لِغَیْرِهِ پیدا کرده نشده است مر اجزوی را وَجَفَّ بِهَا الْقَلَمُ و خشک شده است بآن قلم
و گذشته است بآن تقدیر الٰهی وَسَبَقَ بِهَا الْعِلْمُ و گذشته است بدان علم ازلی فَاِذَا امْتَثَلَ الْاَمْرَ
پس چون فرمانبرداری کند امر را فَتَنَاوَلَ پس بگیرد آنرا اَوْ اَطْلَعَ بِالْعِلْمِ یا واقف شود بعلم الٰهی که
متعلق شده است برسیدن آن باو چنانکه بعضی از اهل خصوص از ارباب کشف را می باشد و چنانکه هم در
احوال شریف وی رض نوشته اند که مبلغی از یکی از اهل شهر طلب داشتند که نصیب ما پیش تست بده و اگر نباشد
فردا بتو باز پس خواهم داد وی وکیل و امین شخصی بود نتوانست زر داد فردا خط آن شخص آمد که این قدر مبلغ
نذر حضرت شیخ کرده ام ترا بایشان باید رسانید حاصل که چون مامور شود از درگاه الٰهی تعالی و مطلع گردد بر علم وی تعالی
فَتَلَبَّسَ بِهَا پس آمیزش کند و اختلاط نماید بآن لِجَرَیَانِ الْقَدَرِ وَالْفِعْلِ فِیْهِ از جهت روان شدن
و گذشتن تقدیر و حکم الٰهی در شان وی مِنْ غَیْرِ اَنْ یَکُوْنَ هُوَ فِیْهِ بی آنکه باشد وی در میان و دخل
داشته باشد وجود وی در آن لَا هَوًی وَلَا اِرَادَةً وَلَا هِمَّةً نه از روی هوای نفس و نه خواست و نه قصد
اُثِیْبَ بِذٰلِکَ ثَانِیًا ثواب داده میشود بسبب گرفتن آن بی هوای قصد و خواست دوم بار اِذْ هُوَ
مُمْتَثِلٌ لِلْاَمْرِ بِذٰلِکَ زیرا که وی فرمانبرداری کننده است امر را بسبب گرفتن اگر بامر گرفته است اَوْ مُوَافِقٌ
لِفِعْلِ الْحَقِّ فِیْهِ یا موافق است مر فعل حق را در وی اگر باطلاع بر علم گرفته و بالجمله چون در ترک و اخذ هوا

ف احوال شریف وی رضی الله عنه

بِصَوْلِجَانِهِ همچو گوی در پیش سوار که میگرداند و می برد او را از حالی بحالی بچوگان خود وَالْمَيِّتِ بَيْنَ يَدَيِ الْغَاسِلِ
و همچو مرده در دست شوینده وَالطِّفْلِ الرَّضِيعِ فِي حِجْرِ أُمِّهِ وَظِئْرِهِ و همچو بچه شیرخوار در کنار مادر خود
و دایه خود و ذکر این امثله اینجا بر سبیل تنزل است از اعلی بادنی یعنی اگر آنچنان نباشد این چنین خوباید و در بعضی
از مقالات بر وجه ترقی نیز مذکور شده اند تَعَامَى عَمَّنْ سِوَاهُ کور سازی خود را از هر چه جز حق است عز و جل
فَلَا تَرَى لِغَيْرِهِ وُجُودًا وَلَا ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا عَطَاءً وَلَا مَنْعًا پس نه بینی جز حق را هستی
نه در آید در شهود بصیرت تو و ننماید جز او را وجود نه آثار و صفات وجود از زیان و سود رسانیدن و بخشیدن
و نه بخشیدن اِجْعَلِ الْخَلِيقَةَ وَالْأَسْبَابَ عِنْدَ الْأَذِيَّةِ وَالْبَلِيَّةِ بگردان و بدان خلق را و اسباب
را که در وجود اشیا دخل دارند نزد آزار رسیدن و بلا فرود آمدن بتو از جانب ایشان كَسَوْطِهِ عَزَّ وَجَلَّ
همچو تازیانه حق يَضْرِبُكَ بِهِ میزند ترا بدان و ترا در طریق طلب و تقرب چست تر و چالاک تر میگرداند اما این
آنراست که قوت یقین دارد و میداند که مبلی حق است و او را در آنجا حکمت است و صلاح دیدی و درین است
مانند اسپ جلد تند که بتازیانه زدن جلد تر و تند تر گردد و آنکه نه باین صفت است با وی و بلا سست تر
گردد و پستر رود مانند اسپ حرون[1] چنانکه در کتاب مجید می فرمایند وان اصابته فتنة القلب علی وجهه
وَعِنْدَ النِّعْمَةِ وَالْعَطِيَّةِ كَيْدِهِ يُلْقِمُكَ بِهَا و بگردان خلق و اسباب را نزد نعمت دادن و عطا
پاشیدن ایشان بر تو همچو دست قدرت حق که لقمه در دهان می اندازد ترا بدان در بلا و عطا فاعل حقیقی
خدا را دانی و وسایط و اسباب را وجود ننهی

المقالة الاحدی والخمسون

قَالَ رَضِ الزَّاهِدُ يُثَابُ بِسَبَبِ الْأَقْسَامِ مَرَّتَيْنِ زاهد که نفرت کرد از دنیا و رغبت نکرد
در لذات آن و ترک کرد آنرا پس از آن میگیرد چیزی از آن آنچه نصیب اوست و ثواب داده میشود او را
هم در ترک و هم در اخذ پس ثواب داده میشود بسبب این قسمتها دو بار فِي تَرْكِهَا أَوَّلًا در ترک کردن آن
نخست فَلَا يَأْخُذُ بِهَوَاهُ وَمُوَافَقَةِ النَّفْسِ پس نمیگیرد بهوای خود و سازگاری نفس خود

[1] حرون بالضم توسن کردن و بالفتح توسن سرکش و نخچیری که بالای کوه باشد ۱۲

ولیکن در اصل جبلت آدمی این دو صفت کامن ست و بعضی بنور توفیق و هدایت و غلبهٔ قوت عقلیه بر قوت غضبیه و شهویه ازین ظلمت برآمده و قوله تعالی وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا و هست آدمی سخت و شتاب در کارها وَاحْفَظْ قَلْبَكَ مِنَ الْإِلْتِفَاتِ إِلَى مَا تَرَكْتَهُ و اگرچه از مقربان و اصلان درگاه الهی تعالی شانه شده و از خلق و هوا و ارادت گسسته و از قیود و تعلقات بشریت رسته ولیکن هنوز غافل مباش و نگاهدار دل خود را از میل کردن بجانب چیزی که گذاشته آنرا مِنَ الْخَلْقِ وَالْهَوَى وَالْإِرَادَةِ از گرفتاری بخلق و هوای نفس و خواست ماسوای حق وَالتَّخْيِيرِ وَالتَّدْبِيرِ و اختیار کردن و برگزیدن چیزی را از فعل و ترک و تدبیر نمودن برای نفس و دنبال کارها رفتن و فکر کردن در آن و تَرْكِ الصَّبْرِ وَالْمُوَافَقَةِ وَالرِّضَا عِنْدَ نُزُولِ الْبَلَاءِ و بی صبری نمودن و سازگاری نکردن و خورسند نبودن نزد فرود آمدن بلا اگرچه ازین دمائم و رذائل بشریت بمجاهده و ریاضت گذشته و نجات یافته دل چون جبلت بشریت بران واقع است از کید نفس آگاه باید بود تا میلی و التفاتی بدان نکند و ازینجا معلوم گردد که منتهیان را با وجود تمامی سیر و سلوک از سیاست نفس و پاسبانی وی غافل نباید بود که نفس در دست ایشان اسیر ست و در بند افتاده تا آنکه مرده و بتمام معدوم شده است و اسیر اگر از وی خبردار نباشند تواند که بزور خود یا بمعاونت غیر بند از خود بگسلد و بدررود نظم نفسی دارم که هر نفس مه گردد ۱۲ گویم که ریاضت و همش به گردد ۱۲ هر چند بجهد لاغرش گردانم ۱۲ از یک سخن فضول فربه گردد ۱۲ و نیز منتهی اگر هر چند بترک زیادت نوافل خیرات و عبادات از حالی و مقامی که دارد نیفتد و بیرون نیاید لیکن از فرید و ترقی در مقامات قرب که لایعد و لایحصی ست باز ماند بیت ای برادر بی نهایت در گهی ست ۱۲ هر هر انچه یافتی بالله ما یست پس سبیل سلامت و رسیدن بمقام تمکین آنست که بگوشد تا هیچ اثر هستی و خودپرستی نماند و مطلقا فانی گردد و طریقش آنست که می فرمایند بَلِ اسْتَطْرِحْهُ بَيْنَ يَدَيْهِ بلکه افگندگی و افتادگی کن در پیش حضرت حق عزوجل تا تراهیچ فعل و اختیاری و تدبیری و کاری نماند گالْكُرَةِ بَيْنَ يَدَيِ الْفَارِسِ يُقَلِّبُهَا

فائدہ از خود و تمامی سلوک از سیاست نفس و پاسبانی وی غافل نباید بود

۱۲ تمکین بیان و پایداری کردن تو بمعنی قرار و انتباه بجمع و گرفتن هم یکی از مقامات سالکان ۱۲

وسوار شدن یعنی کردن سزاوارتر و فاضلتر و سخت تر از عمل وَالْخُرُوجُ مِنَ الْخَلْقِ وَالْهَوٰی
وَالْاِرَادَةِ وَالْمُنٰی دُنْیَا وَاُخْرٰی و بیرون آمدن از قید و تعلق خلق و بیرون آمدن از هوای نفس
و از خواستها و آرزوهای دنیا و آخرت حَتّٰی تَظْفَرَ بِالْوُصُوْلِ وَالْقُرْبِ تا فیروزی یابی بنزدیکی از جناب
حق در رسیدن بآن فَتَجِدُ عِنْدَ ذٰلِكَ جَمِیْعَ مَا تَتَمَنّٰی پس بیابی تو نزد آن همه آنچه آرزو داری وَتَحْصُلُ
لَكَ الْكَرَامَةُ الْعُظْمٰی وَالْعِزَّةُ الْكُبْرٰی و حاصل گردد مر ترا بزرگی و جوانمردی و غلبه و ارجمندی بزرگتر
و بیشتر از آنچه میخواهی و آرزو داری وَاِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُقَرَّبِیْنَ الْوَاصِلِیْنَ اِلَیْهِ و اگر هستی تو از نزدیکان
درگاه حق و رسیدگان بوی عز و جل مِمَّنْ اَدْرَكَتْهُ الْعِنَایَةُ از آن کسانیکه دریافته است
ایشانرا عنایت و خواهش الٰهی وَشَمَلَتْهُمُ الرِّعَایَةُ و فرا گرفته و رسیده است ایشانرا پاس داشتن
و حرمت نگاهداشتن وی تعالی مر ایشانرا وَجَذَبَتْهُمُ الْمَحَبَّةُ و کشیده است ایشانرا دوست داشتن
حق مر ایشانرا وَنَالَتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَالرَّاْفَةُ و دریافته است ایشانرا مهربانی و سخت بخشودن وی تعالی
فَاَحْسِنِ الْاَدَبَ پس نیکو نگاهدار ادب درگاه و سطوت ربوبیت را وَلَا تَغْتَرَّ بِمَا اَنْتَ فِیْهِ و فریفته
مشو بحالتیکه تو در آنی فَتَقْصُرَ فِی الْخِدْمَةِ پس کوتاهی کنی در خدمت و تقصیر کنی در ادای حقوق
عبودیت وَلَا تُسِیْئُ الْخِدْمَةَ و بد مکن خدمت را و تقصیر مکن در آداب آن وَلَا تُخْلِدْ اِلَی الرُّعُوْنَةِ
الْاَصْلِیَّةِ و میل مکن بسوی سبکی و گولیکه در اصل جبلت بشریست مِنَ الْجَهْلِ وَالظُّلْمِ وَالْعَجَلَةِ
از نادانی بزشتی کار و عاقبت آن و ستم کردن بر نفس خود و شتابی کردن در کارها بی تامل و توقف که آدمی
مجبول بر آنست چنانکه آمده است فی قوله تعالی عز و جل وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا
جَهُوْلًا و برداشت امانت الٰهی را که عبارت از طاعت اوست در اوامر و نواهی بدرستی که هست آدمی
ستم کننده بر نفس خود بعدم وفای آن عهد و نگاهداشت آن امانت نادان بعاقبت کار و این وصف است
مر جنس را باعتبار اکثر و اغلب و الا درین میان آدمیان هستند که اثر این دو صفت از ایشان بظهور نیامده

وَالْحَرَامُ ظُلْمَةٌ فِي ظُلْمَةٍ وحرام خوردن سبب تاریکی در تاریکیست اگرچه کم خورند سبب تاریک شدن
ایمان و حدوث ذنوب و معاصی که همه ظلمات اند لَا خَيْرَ فِيهِ هیچ نیکی نیست دران فَأَكْلُ الْحَلَالِ
بِهَوَاهُ بِغَيْرِ الْأَمْرِ كَأَكْلِ الْحَرَامِ فِي الْجُمْلَةِ پس خوردن حلال بهوای نفس خود بی امر الهی همچو
خوردن حرام ست مجملاً مُسْتَجْلِبٌ لِلنَّوْمِ کشنده و آرنده است مر خواب را فَلَا خَيْرَ فِيهِ پس نیست
هیچ نیکی دران پس اینجا چهار قسم آمد کم خوردن از حلال اگرچه بهوای نفس و بسیار خوردن ازان بامر در حکم آنست
و بسیار خوردن از حلال بهوای نفس و کم خوردن از حرام هر دو یک حکم دارند و بسیار خوردن از حرام از همه
بدتر است و کم خوردن از حلال اگر بامر باشد از همه اصفا و اعلا باشد

اَلْمَقَالَةُ الْخَمْسُوْنَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ لَا يَخْلُوْ أَمْرُكَ مِنْ قِسْمَيْنِ تهی نیست شان تو و حال تو از دو قسم أَمَّا
أَنْ تَكُوْنَ غَائِبًا مِنَ الْقُرْبِ مِنَ اللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ یا آنکه میباشی غائب و ناپیدا از قرب بخدا أَوْ قَرِيْبًا
مِنْهُ وَاصِلًا إِلَيْهِ یا میباشی نزدیک از خدا رسیده بسوی وی تعالی فَإِنْ كُنْتَ غَائِبًا عَنْهُ
پس اگر هستی تو غائب از حق و قرب وی فَمَا قُعُوْدُكَ وَتَوَانِيْكَ پس چیست سبب نشستن و
طلب نکردن و سستی و تقصیر نمودن تو عَنِ الْحَظِّ الْوَافِرِ از طلب قرب حق که سبب نصیب بسیار
و تمام است وَالنَّعِيْمِ وَالْعِزِّ الدَّائِمِ و سبب نعمت و عزت همیشه وَالْكِفَايَةِ الْكُبْرٰى و سبب
کارگذاری کردن و بسنده نمودن در مهمات بزرگ وَالسَّلَامَةِ وَالْغِنَا وَالدَّلَالِ فِي الدُّنْيَا وَالْأُخْرٰى
و سبب بی گزندی و توانگری و نازنینی در دنیا و آخرت فَقُمْ وَأَسْرِعْ فِي الطَّيَرَانِ إِلَيْهِ پس برخیز و شتابی
کن در پریدن و تیز رفتن بسوی درگاه حق عز و جل بِجَنَاحَيْكَ بدو بازوی تو أَحَدُهُمَا تَرْكُ اللَّذَّاتِ وَالشَّهَوَاتِ
یکی ازان دو بازو ترک کردن لذتها و شهوتهای نفس است الْحَرَامِ مِنْهَا وَالْمُبَاحِ خواه لذتها و شهوتها
حرام باشد یا مباح وَالرَّاحَاتِ أَجْمَعُ و ترک کردن آسایشها همه وَالْآخَرُ احْتِمَالُ الْأَذٰى وَالْمَكَارِهِ
و بازوی دیگر برداشتن و کشیدن آزار و رنج و سختیها و ناخوشیها وَرُكُوْبُ الْعَزِيْمَةِ وَالْأَشَدِّ

المقالة الخمسون

نیک ست وچون غالب سبب خواب تکثیر طعام وشراب ست در اجتناب ازان وترغیب بر تقلیل وتفصیل
انواع واحکام آن می فرمایند کہ فَمَنْ اَکَلَ لِهَوَاهُ پس کسیکہ بخورد بہوای نفس وشرہ طبیعت بی ملاحظہ
واحتیاط اَکْلًا کَثِیْرًا میخورد بسیار وشَرِبَ کَثِیْرًا وچون میخورد طعام بسیار مینوشد آب بسیار
فَنَامَ کَثِیْرًا پس خواب میکند بسیار ودراز وَفَاتَهُ الْخَیْرُ کَثِیْرًا وو درمیگذرد واز دست میرود او را
نیکی بسیار از طاعت وعبادت وتفکر واعتبار وَمَنْ اَکَلَ قَلِیْلًا مِنَ الْحَرَامِ وکسیکہ میخورد اندک طعام از حرام کَانَ لِمَنْ
اَکَلَ کَثِیْرًا مِنَ الْمُبَاحِ بِهَوَاهُ میباشد در بسیاری خواب وغفلت وظلمت ہمچو کسیکہ میخورد بسیار از طعام حلال بہوای
نفس خود یعنی کم خوردن طعام حرام فائدہ ندارد ودر حکم بسیار خوردنست بلکہ بدتر از ان پس از حلال باید خورد وکم باید خورد
وبرای آنکہ از حرام خورد وبسیار خورد وَلِاَنَّ الْحَرَامَ یُغَطِّی الْاِیْمَانَ وَیُظْلِمُهُ نظیر آنکہ حرام خوردن میپوشد جمال ایمان را وتاریک میگرداند
نورانیت آنرا کَالْخَمْرِ یُظْلِمُ الْعَقْلَ وَیُغَطِّیْهِ چنانکہ شراب خوردن تاریک میگرداند عقل را ومی پوشاند آنرا و
در حکم مجانین وبہائم میگرداند وخود خمر را خمر ازان جہت گویند کہ می پوشد عقل را وخمر در لغت بمعنی پوشیدنست
فَاِذَا اَظْلَمَ الْاِیْمَانُ پس چون تاریک شد ایمان رفت نورانیت آن فَلَا صَلٰوةَ وَلَا عِبَادَةَ
وَلَا اِخْلَاصَ پس نہ آن نماز ست کہ فاضلترین عبادتہا واحکام ایمانست ونہ ہیچ عبادت واخلاص
خود از کجا باشد کہ نہ عقل درست ماند ونہ شعور ونہ ادراک وَمَنْ اَکَلَ کَثِیْرًا مِنَ الْحَلَالِ بِلَا اَمْرِ
وکسیکہ بخورد از طعام حلال بسیار ولیکن بامر الٰہی کہ در باطن خود می یابد نہ بہوای نفس وشرہ طبیعت
چنانکہ بعضے از منتہیان را کہ نفس اسیر ایشان شدہ است مجال توسعہ وتزیید در بعضے مباحات میدہند
کَانَ کَمَنْ اَکَلَ مِنْهُ قَلِیْلًا باشد ہمچو کسیکہ میخورد از حلال کم فِی النَّشَاطِ فِی الْعِبَادَةِ وَالْقُوَّةِ
در نشاط یافتن وذوق گرفتن در عبادت وقوی شدن بر آن فَالْحَلَالُ نُوْرٌ فِی نُوْرٍ پس طعام حلال
خوردن موجب روشنائی در روشنائی ست اگرچہ بسیار خورند ولیکن بامر نہ بشرہ طبیعت وشہوت نفس
بجہت پیدا شدن نورانیت ایمان وباعث شدن بر طاعات وعبادات کہ ہمہ انوار اند بالای یکدیگر پیدا شدہ

المقالة التاسعة والاربعون

ارادیست انچه فرماید کردن وچنانچه دارد بودن **المقالة التاسعة و الاربعون** قال رضي الله عنه وارضاه من اختار النوم على السهر الذي هو سبب اليقظة کسی که برگزیند خواب را بر بیداری که آن سبب آگاهی وهشیاریست فقد اختار الانقص والادنى پس تحقیق برگزیده چیزیرا که کمتر وفروتر است پایه آن واللحوق بالموتى وبرگزیده پیوستگی را بمردگان عن جميع المصالح وبی خبری از تمامه کارهای نیک لان النوم اخ الموت زیراکه خواب برادر مرگ ومشابه است بآن در تعطیل جوارح وقوی ولهذا لا يجوز النوم على الله واز اینجهت روا نیست خواب وممکن نیست بر خدای عزوجل که در هر آن در کاریست لما انتفى عنه النقائص اجمع از جهت بودن صفتهای که موجب نقصانست همه از ذات کامل صفات وی وكذلك الملئكة لما قربوا منه عز وجل وهمچنین فرشتگان هرگاه نزدیک اند از جناب قدس وی در تنزه وتجرد از صفات بشریت واسباب فترت نفي عنهم النوم دور کرده شده است از ایشان خواب وكذلك اهل الجنة وهمچنین بهشتیان لما كانوا في ارفع المواضع هرگاه که هستند در بلندترین جاها از روی شرف ومرتبت واطهرها وانفسها واكرمها وپاک تر وگرانمایه تر وبزرگترین جائها نفي عنهم النوم دور کرده شده است از ایشان خواب لكونه نقصا في حالتهم از جهت بودن خواب موجب نقصان در حالت ایشان چه سبب خواب کسل وفترتیست که از تصاعد بخارات غلیظه از جوف بجانب دماغ وتعطل قوی وآلات بدان پیدا می آید وشک نیست که کسل وفترت وعطلت قوی از نقائص ست وغالب سبب آن بی شوقی وبی حضوریست وبهشتیان دائم در مطالعه صفات وشهود ذات حق در شوق وذوق حضور وآگاهی اند خواب از کجا راه یابد **مصرع** این سخن بیگانه را گو آشنا را خواب نیست فالخير كل الخير في اليقظة پس نیکی همه نیکی در بیداری وهشیاری است والشر كل الشر في النوم والغفلة من المصالح وبدی همه بدی در خواب وبیخبری از کارهای

نفل است باترک سنن کہ اصل و عمدہ است نسبت بہ نفل چنانکہ می فرمایند وَكَذَلِكَ مَنْ تَرَكَ السُّنَنَ وَهَجَمَ
وہمچنین است حال کسی را کہ گذاشت سنت را و اشتغل بالنوافل الذی لم یترتب مع الفرائض
و مشغول شد بنوافل کہ راتبہ و وظیفہ دائمی نشدہ است با فرائض و لم یحافظ علیها و تصریح کردہ
نشدہ است از جانب شارع بران و لا یؤکد امرها و استوار کردہ نشدہ و قصد کردہ نشدہ است
شان وی یعنی مراد بنوافل انجا و رای سنن موکدہ است کہ راتبہ ہر روزہ اند با فرائض اولا ہر چہ جز فرض است
او را نفل میگویند و گاہی نوافل را نیز سنن زواید میگویند و چون وصیت فرمودند کہ فرائض را بر نوافل مقدم باید
داشت و نوافل بے ادائے آن صحیح و معتبر نی بیان فرائض میکنند و می فرمایند فمن الفرائض ترک العوام
پس از جملہ فرائض است ترک انچہ حرام است اگرچہ فعل انچہ واجب است ہم از فرائض است و لیکن اہتمام بترک
حرام اشد و اقوی است و رعایت جانب اجتناب اہم و اقدم است از رعایت امتثال بجہت آنکہ دفع ضرر اہم است از جلب نفع
چنانکہ سابقا در شرح مقالہ رابع و عشرین در شرح قول شریف و ترک الذنوب اجمع و اعظم است بیان یافت ازین جہت
تخصیص ذکر ترک حرام کردند و خود فعل واجب مستلزم ترک حرام است و ترک حرام مستلزم فعل واجب کہ ضد اوست
و الشرک باللہ عز و جل خلقه و از فرائض است ترک شریک گردانیدن خلق را بخدای تعالی باسناد
افعال بایشان بر وجہ استقلال و استبداد و اعتماد بر اسباب و وسائط و الاعتراض علیه فی قدره
و قضائه و ترک اعتراض کردن و عیب گرفتن بر خدای تعالی و تقدس در قضاء و قدر وے و راضی
بودن باحکام آن و اجابة الخلق و طاعتهم و ترک اجابت خلق و فرمان برداری
کردن ایشان در معصیت و نام رضیات حق و الاعراض عن امر الله و طاعته
و روے گردانیدن از فرمودۂ خدا و طاعت وے و قال النبی صلی الله علیه
و سلم لا طاعة لمخلوق فی معصیة الله روا نیست فرمان برداری
کردن مخلوق را در بے فرمانی خالق تعالی حاصل کار مسلمانی امتثال اوامر شریعی و استسلام احکام

زائیدن وی افگند بچه را ناتمام از شکم وجه تشبیه رنج دیدن و مشقت کشیدن است بیفایده زیرا که چون قبول
نیفتاد آن نوافل بجهت عدم ادای فرائض حاصل شد مر آن مصلی را رنج و مشقت بیفائده چنانکه حاصل
آن زن حامله را که مدت مدید گذشت و مشقت کشید و فائده که حصول ولد است بران مترتب نگشت و بعضی
از مشائخ اهل عصر در تنویر و تصویر این تشبیه در حاشیه نوشته که فرض بر مثال ولد است که هر دو مقصود بالاصالت
اند و نفل بر مثال حمل است که هر دو مقصود بطفیل چه مقصود از نفل تکمیل فرض ست چنانکه مقصود از حمل
وجود ولد است و هر که مشغول شد بنوافل و نگذارد فرائض را در اوقات آن بمثابه حبلی است که باردار
شد و چون وقت ولادت رسید اسقاط کرد حمل را و نزائید و وجه تشبیه انتفاء مقصود اصلی و مقصود لغیره است
هر دو زیرا که چون گذارد نوافل را بی فرائض و قبول نیفتاد نه فرض شد و نه نفل فرض حقیقةً و نفل حکماً
چنانکه حبلی مذکور را نه حملی شد و نه ولد ولد حقیقةً و حمل حکماً و همدرین معنی ظاهر است این عبارت که میفرمایند
فَلَا هِيَ ذَاتُ حَمْلٍ پس نه آن زن خداوند حمل است باعتبار انتفاء مقصود که ولد است وَلَا هِيَ
ذَاتُ وِلَادٍ و نه خداوند ولادت است بجهت اسقاط حمل وَكَذٰلِكَ الْمُصَلِّي وَلَا يُقْبِلُ اللّٰهُ لَهُ
نَافِلَةً حَتّٰى يُؤَدِّيَ الْفَرِيْضَةَ و همچنین مصلی مذکور در نمی پذیرد خدای تعالی مر او را نماز نفل را تا آنکه بجا
آرد فرض را پس نه فرض شد او را و نه نفل و مثال دیگر مصلی نفل را بی ادای فرائض مثل تاجر است که
سود می خواهد بی سرمایه چنانکه می فرمایند وَمَثَلُ الْمُصَلِّي كَمَثَلِ التَّاجِرِ و حال مصلی
مذکور حال سوداگر است که لَا يَحْصُلُ لَهُ رِبْحُهُ حاصل نمیشود مر او را سود در سودا حَتّٰى يَأْخُذَ
رَأْسَ مَالِهِ تا آنکه بگیرد سرمایه خود را فَكَذٰلِكَ الْمُصَلِّي بِالنَّوَافِلِ لَا يُقْبَلُ لَهُ نَافِلَةً حَتّٰى
يُؤَدِّيَ الْفَرِيْضَةَ و همچنین مشغول شونده بنوافل پذیرفته نمی شود مر او را نفل که بمنزله سود اوست
تا آنکه ادا کند فرض را که بمثابه سرمایه است **بیت** حافظ هر آنکه عشق نوردید و وصل خواست احرام
طواف کعبه دل بیوضو به بست این حکم گذارنده سنن و نوافل است با ترک فرائض و همچنین گذارنده

مراد شیخ محمد فضیل است رحمه الله

ف مثال گزارنده نفل حال آنکه بر ذمه او فرض است مثال زن باردار است

ف مثال دوم

ف مثال سوم

از و بلکه خوار کرده شود و آنکه میگویند که نوافل سبب جبر نقصان فرائض است دران صورتست که فرائض را بجا آرد
و چیزی از حقوق او که نه از قبیل واجبات است بلکه سبب کمال اوست فوت شود و خود جبر نقصان این معنی دارد نه
آنکه مکفر فوات فرض گردد و گفته اند که اتیان نوافل با ترک فرایض بدان ماند که یکی هدیه برد نزد کسی که دام وی دارد و دوام
ندهد این هرگز قبول نیفتد نعم اگر در بعضی از حقوق و صفات وام نقصانی رود بارسال هدیه جبر آن نقصان کند
شاید و نیز گفته اند که هر که نوافل نزد وی اهم از فرائض باشد وی مخدوع و ممکور است و نیز گفته اند که هلاک مردم در
دو چیز است اشتغال نافله با تضییع فرائض و عمل جوارح بی مواطات قلب فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ رَجُلٍ يَدْعُوهُ
الْمَلِكُ إِلَى خِدْمَتِهِ پس حال و قصه غریب آنکسی که ترک میکند فرائض را با اتیان سنن و نوافل همچو حال
مردیست که میخواند او را بادشاه بخدمت خود کنایت است از اتیان فرائض که پروردگار تعالی که حاکم و بادشاه
علی الاطلاق است بدان خوانده و امر کرده است فَلَا يَأْتِي إِلَيْهِ پس نمی آید آن مرد بسوی بادشاه وَيَقِفُ
بِخِدْمَةِ الْأَمِيرِ الَّذِي هُوَ غُلَامُ الْمَلِكِ وَخَادِمُهُ و می ایستد در چاکری یکی از امرای بادشاه که غلام
بادشاه است و چاکر اوست وَتَحْتَ يَدِهِ وَوِلَايَتِهِ و زیر دست قدرت و تصرف اوست این مثال اتیان
سنن و نوافل است که بر طریقه رسول خدا صلعم که بنده و امیر و وزیر خاص درگاه اوست و باستحسان و استحباب
علما که بندگان و غلامان اویند عمل کردن است اگرچه همه بحکم حضرت پروردگار تعالی و تشریع اوست و
فرائض را بجهت التزام و ایجاب نسبت بجناب امر وی کنند و سنن و نوافل را که نه دران مرتبه اند بخدمت رسول
و اصحاب و اتباع او صلی الله علیه وسلم و رضی الله عنهم اجمعین عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ روایت است
از امیر المومنین علی کرم الله وجهه قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ گفت گفت پیغمبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ إِنَّ مَثَلَ مُصَلِّي النَّوَافِلِ بدرستیکه قصه و حال گذارنده نفلها وَعَلَيْهِ فَرِيضَةٌ و حال
آنکه بر ذمه او فرضیست که نگذارده است آنرا كَمَثَلِ حُبْلَى حَمَلَتْ همچو قصه و حال زنی باردار است
که تمام شده است مدت حمل او فَلَمَّا دَنَا نِفَاسُهَا أَسْقَطَتْ پس هرگاه نزدیک شد وقت

اَلْمَقَالَةُ السَّابِعَةُ وَالْاَرْبَعُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ سَاَلَنِیْ رَجُلٌ شَیْخٌ فِی الْمَنَامِ پرسید مرا مردی پیر در خواب فَقَالَ اَیُّ شَیْءٍ یَتَقَرَّبُ بِہِ الْعَبْدُ اِلَی اللّٰہِ چہ چیز است کہ بندہ بجوید بوسیلۂ آن چیز بندہ بسوئے خدای عزوجل فَقُلْتُ پس گفتم مَنْ جواب وی وَلَدَیْکَ اِبْتِدَاءُہٗ وَاِنْتِہَاءُہٗ تقرب بجناب حق را یا آن چیز را کہ بدان تقرب نمایند آغاز است و انجام فَاَبْتِدَاءُہُ الْوَرَعُ پس آغاز کار ورع و تقوی است کہ عبارت است از اجتناب محرمات و مکروہات چندانکہ تواند وَاِنْتِہَاءُہُ الرِّضَاءُ وَالتَّسْلِیْمُ وَالتَّوَکُّلُ و انجام وی راضی بودن بقضا و قدر الٰہی تعالیٰ را و بیرون خود را باحکام ارادی وی و گذاشتن کارہا بوی تعالیٰ **بیت** رضا دہ بقضا و از چنین گرہ بکشاد کہ بر من و تو در اختیار نکشادہ است **مصرع** ما سر تسلیم نہادیم تا تقدیر چیست

اَلْمَقَالَةُ الثَّامِنَةُ وَالْاَرْبَعُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ یَنْبَغِیْ لِلْمُؤْمِنِ اَنْ یَشْتَغِلَ اَوَّلًا بِالْفَرَائِضِ می باید مرد مسلمان را کہ کاربند و نخست بچیزہا کہ فرض و واجب گردانیدہ است حق تعالیٰ از عبادات کہ بترک آنہا اثم و معاقب میگردد فَاِذَا فَرَغَ مِنْہَا اشْتَغَلَ بِالسُّنَنِ چون بہ پردازد از فرائض مشغول گردد بسنتہا رابتہ را کہ معین و موکدہ شدہ است ہمراہ فرائض و ترک آن سبب اسارت و عتاب است ثُمَّ یَشْتَغِلُ بِالنَّوَافِلِ وَالْفَضَائِلِ پس مشغول گردد بعبادتہائے نافلہ کہ زیادت است بران و فضیلت دارد و در فعل آنہا ثواب است و بترک آن اثمی و اسارتی نے فَمَا لَمْ یَفْرُغْ مِنَ الْفَرَائِضِ فَالْاِشْتِغَالُ بِالسُّنَنِ حُمْقٌ وَرُعُوْنَةٌ پس ما دام کہ بپردازد از فرائض و تمام نکند آنہا را پس مشغول شدن بسنتہا نشان جہل و بے خردی و سبک عقلی است چہ ترک آنچہ لازم و ضروری است و اہتمام بآنچہ نہ ضروری است از قاعدۂ عقل و خرد دور است چہ دفع ضرر را ہم است بر عاقل از جلب نفع بلکہ بحقیقت نفع درین صورت منتفی است و باین قیاس کردن نوافل با ترک فرائض نیز نامقبول و باطل است چنانکہ می فرمایند کہ فَاِنِ اشْتَغَلَ بِالسُّنَنِ وَالنَّوَافِلِ قَبْلَ الْفَرَائِضِ پس اگر مشغول گردد بسنتہا و نفلہا پیش از اتیان فرایض لَمْ یُقْبَلْ مِنْہُ وَاُہِیْنَ وَرَدِّیْفَتْ نشود

فضیلت سکوت
انطلب عاجز سائل
گزاردن نوافل با ترک فرائض نامقبول
سلطنت سازیم
ماخوذ از انوار
کبیر عجز بلیت
اصل بدی کردن

بآنکه ظهور کرامات وخرق عادات لازم مقام ولایت وشرط آن نیست باشد وهم نباشد اگر باشد برای مصلحت ارشاد وتحصیل یقین مریدان خواهد شد وتواند که برای فرید یقین وتثبیت وترقی ولی نیز باشد کلام درین مقام در رسالهٔ انوار جلیه بتفصیل واقع شده است از انجا باید طلبید وهو قوله فی بعض کتبه واین در تکوین واعطاء تصرف در کائنات ثابت ومذکور است بقبول حق سبحانه وتعالی در بعض کتابهای وکه پیغمبران خود فرستاده یا ابن آدم انا الله ای فرزند آدم منم خدا لا اله الا انا نیست خدا جز من اقول للشیء کن میگویم چیز را پیدا شو فیکون پس پیدا میشود آن چیز اطعنی تقول للشیء کن فیکون الطاعت وفرمانبرداری کن مرا میگوئی تو مر چیز را باش پس میشود وسر درین آنست که چون بنده اطاعت وفرمانبرداری حق نمود واز اختیار خود آمد واز ظلمات صفات بشریت فانی وخالی شد وهر فنا را بقای وهر خلائی را ملائی لازم است لاجرم بانوار صفات ربوبیت باقی ومتملی گشت وآثار قدرت حق از بیرون پرده اسباب وعادت ظهور نمود وچون بنده از عادت خود برآمد حق سبحانه نیز عادت خود را خرق نمود تا بنده در مضیق عادت مقید وگرفتار نباشد جریان عادت الهی تعالی نیز بر قرار خود باشد شیخ ابن عطاء الله سکندری شاذلی در کتاب الحکم می فرمایند **شعر** کیف یخرق لک العوائد وانت ما خرقت من نفسک العوائد **بیت** تو کز سرای طبیعت نمی روی بیرون ✱ کجا بکوی حقیقت گذر توانی کرد **تنبیه** پوشیده نماند که ظاهر معنی حدیث مذکور آنست که اگر یکی دعا کند وحاجات نفس را از درگاه رحمت درخواهد ودیگری از طلب حاجات روگردانیده بذکر حق مشغول باشد فضل ذکر رضای حق ازان بجاست که ذاکر را چندان عطا کند که سائل را نکند واین تصویر وتمثیل باین تفصیل که بیان فرمودند بطن حدیث وحقیقت معنی اوست وبیان فرد کامل ازانست ومعامله کاملان تا انجا میرسد که مطلقا راه طلب وسوال باین طریق ومنوال بر ایشان مسدود میگردانند پس ازان ابواب فیوض وفتوح مفتوح میسازند وهو علی کل شیء قدیر

المقالة السابعة والاربعون

حوائج بسوال کردن و قرض گرفتن و کسب نمودن اَوْ یَخْطُرُ بِبَالِهٖ یا خطور کند و بگذرد در دل وی
فَلْیَتَوَسَّلْ پس برخود میگیرد کار او را پروردگار عزوجل وَهُوَ قَوْلُهٗ انیست معنی گفتار وی تعالے
که در قرآن مجید از زبان پیغمبر خود صلی اللہ علیہ وسلم می فرماید اِنَّ وَلِیِّیَ اللّٰهُ الَّذِیْ نَزَّلَ الْکِتٰبَ
بدرستی که دوست من و متولی همه کارهای من خدا است که فرستاده است قرآن را که در وی کفایت جمیع مهمات
و تعلیم همه احکام و آداب مصالح کرده است وَهُوَ یَتَوَلَّی الصّٰلِحِیْنَ و خدای تعالی بر لطف خود
میگیرد کار همه نیکوکاران را فَیَتَحَقَّقُ قَوْلُهٗ پس ثابت و درست میگردد درین هنگام که مومن از سوال
و طلب مطلقا برست و از همه اسباب و علل مقطع گشت و پروردگار تعالی متولی همه کارهای او شد
تمام مصالح و حوائج وی بی سابقه طلب و سوال مهیا و اشت معنی قول صلی اللہ علیہ وسلم که گفت بطریق
حکایت از پروردگار خود جل و علا قوله تعالی من شغله ذکری عن مسالتی اعطیته افضل ما اعطی السائلین
وَهِیَ حَالَةُ الْفَنَاءِ الَّتِیْ عَلَیْهِ اَحْوَالُ الْاَوْلِیَاءِ وَالْاَبْدَالِ و این باز آمدن بیاد حق از سوال
و طلب حوائج حالت فنا و نیستی است که آن نهایت احوال اولیا و ابدال است و نهایت نزد این قوم عبارت
از فنا فی اللہ بانتهاء سیر الی اللہ باضمحلال صفات بشریت و محو رسوم خلقیت و چون باین مرتبه رسید در
دروازه ولایت در آمد و منتهی شد و کامل گشت و بجمیع بعد الفرق مشرف شد پس از ان ابتدا سیر فی اللہ است
و در اینجا بتجلیات صفات حق تربیت یافته و بسیر من اللہ افتاده یفرق بعد الجمع میرسد و تکمیل دیگران میکند
و لمحی ازین معنی در شرح بعضے مقالات سابقه نیز گذشته است ثُمَّ قَدْ یَرْتَدُّ اِلَیْهِ التَّکْوِیْنُ پس بعد
از رسیدن بمرتبه فنا و ولایت و بدلیت گاهی رد کرده میشود و سیر او میشود بسوی پیدا کردن اشیا و تصرف
در اکوان که عبارت از خرق عادت و کرامت است فَیَکُوْنُ جَمِیْعُ مَا یَحْتَاجُ اِلَیْهِ بِاِذْنِ اللّٰهِ پس
یافته میشود تمامه انچه احتیاج کرده میشود بسوی آن بدستوری خدا و قدرت وی عزوجل یعنی آن در حقیقت
فعل حق است که بردست ولی ظهور یافته چنانچه معجزه بردست نبی صلی اللہ علیہ وسلم و در کلمه قد اشارت است

ف
در اینجا تجلیات صفات حق تربیت یافته و بسیر من اللہ افتاده یفرق بعد الجمع میرسد و تکمیل دیگران میکند

وَيَقْطَعُهُ عَنِ الْخَلْقِ وَمِي بُرد وجدا میگرداند او را از خلق و معاملهٔ ایشان که بهیچ وجه با ایشان نپوندد
نماند او را فَيَجْعَلُ رِزْقَهُ فِي السُّؤَالِ لَهُ پس میگرداند حق سبحانه و تعالی روزی آن بنده را در سؤال
کردن از وے عزوجل فَيَسْأَلُهُ جَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ پس سؤال میکند بندهٔ خدا را و طلب میکند
از وی هر چیزی که نیازمند است بدان چیز تا حوائج دیگ و نمک خمیر خود را نیز از جناب وے می طلبد فَيُعْطِيهِ
پس میدهد مومن را وی عزوجل هر چه محتاج است بدان اگر سؤال کند و نخواهد وَلَا يُعْطِيهِ إِنْ
سَكَتَ وَأَعْرَضَ عَنِ السُّؤَالِ و نمیدهد او را اگر خاموش نشیند و روے گرداند از سؤال و طلب و این
طلب و سؤال بزبانست و لابد دل نیز موافق آن خواهد بود ثُمَّ يُنْقِلُهُ مِنَ السُّؤَالِ بِاللِّسَانِ إِلَى
السُّؤَالِ بِالْقَلْبِ پس نقل میکند و از جامی برد او را از سؤال کردن بزبان سوے سؤال کردن
بدل تنها فَيَسْأَلُهُ بِقَلْبِهِ جَمِيعَ مَا يَحْتَاجُ إِلَيْهِ پس سؤال میکند حق سبحانه و تعالی را بدل خود
هر چه محتاج است بدان فَيُعْطِيهِ پس میدهد وے تعالی مر مومن را هر چه محتاج است بدان اگر بدل سؤال
کند و بر زبان نیارد حَتَّى لَوْ سَأَلَهُ بِلِسَانِهِ لَمْ يُعْطِهِ تا آنکه اگر سؤال کند او را بر زبان خود ندهد
او را أَوْ سَأَلَ الْخَلْقَ یا اگر سؤال کند خلق را نیز ندهد زیرا که قطع کرده است او را از خلق و معاملهٔ ایشان
و منحصر گردانیده است در سؤال از خود ثُمَّ يُغَيِّبُهُ عَنْهُ وَعَنِ السُّؤَالِ جُمْلَةً پس ناپدید میگرداند
ویرا از وی و از سؤال کردن بتمام و بغیبه بغین معجمه و موحده بعد از تحتانیه و اگر بعینه بنون پس از تحتانیه
باشد نیز رواست ظَاهِرًا وَبَاطِنًا آشکارا و پنهان یعنی بزبان و بدل از خلق و از خود وَيُبَادِيهِ
بِجَمِيعِ مَا يُصْلِحُهُ وَيَقُومُ بِهِ أَوَدُهُ پس از ان بے سابقه سؤال و طلب میدهد او را هر چه نیک
میگرداند حال او را و راست میگردد بوے کجی او یعنی هر چه مصلاح حال و استقامت کار او در انست مِنَ
الْمَأْكُولِ وَالْمَشْرُوبِ وَالْمَلْبُوسِ از این حوائج و جمیع مصالح البشر و تمامه مصلحتها و حاجتها
که آدمی زاده را می باشد مهیا میگرداند مِنْ غَيْرِ أَنْ تَكُونَ هُوَ فِيهَا بے آنکه دخل داشته باشد وے در ان

آن وبعد از انکه از سوال وقرض وکسب که بروجه اضطرار میگردد نگاهداشت همچنین این هر سه کار را بروجه
امر وایجاب واجبار از بنده بوجود می آرد فَيُلْهِمُهُ السُّؤَالَ لِلْخَلْقِ پس الهام میکند حق سبحانه مومن
را ومی اندازد در دل وی از جانب خود سوال کردن از خلق وَيَأْمُرُهُ بِأَمْرٍ بَاطِنٍ ومی فرماید اورا
بسوال کردن بامریکه در درون مومن پیدا میگردد چنانکه شان این قوم است ومکرر گفته شده است
که آن صریح صیغه افعل است یا یقینی که در قلب صحیح دلی پیدا میگردد وظاهر این عبارت که می فرمایند يَعْلَمُهُ
وَيَعْرِفُهُ میداند ومی شناسد مومن آن امر را در باطن خود یا میداناند یا می شناساند وی تعالی بنده را
ظاهر در ثانی ست والله اعلم وَيَجْعَلُ عِبَادَتَهُ فِيهِ ومیگرداند وی تعالی عبادت مومن را در فرمانبرداری
آن امر وَمَعْصِيَتَهُ فِي تَرْكِهِ ومیگرداند در گنهگاری او را در گذاشتن آن امر لِيَزُولَ بِذَلِكَ هَوَاهُ
وَتَنْكَسِرَ نَفْسُهُ واین امر کردن بسوال بطریق جبر وایجاب برای آنست که تا دور گردد بسبب آن
هوای نفس مومن وشکست یابد نفسانیت وی بجهت ذل وانکساریکه در سوال کردن از خلق می یابد
وَهِيَ حَالَةُ الرِّيَاضَةِ واینحالتی است که بدان ریاضت میدهد حق سبحانه وتعالی مومن را ورام میگرداند
نفس او را ولابد این امر در حالت مخمصه واضطرار خواهد بود واگرنه امر بسوال حرام صورت ندارد فَيَكُونُ
سُؤَالُهُ عَلَى وَجْهِ الْإِجْبَارِ پس میباشد سوال مومن درینحال بطریق جبر نمودن وامر کردن پروردگار
تعالی بنده را بدان لَا عَلَى وَجْهِ الشِّرْكِ بِالْجَبَّارِ نه بروجه شرک بخدا وانباز کردن شره طبیعت
وهوای نفس را بوی تعالی چنانکه سابق بود ثُمَّ يَصُونُهُ عَنْ ذَلِكَ پستر نگاه میدارد از سوال
وامر کردن بدان وراضی نمیگردد بدان وَيَأْمُرُهُ بِالْقَرْضِ مِنْهُمْ وامر میکند او را بوام کردن از
ایشان أَمْرًا جَزْمًا امر کردن بقطع که ببرد احتمال شک وشبه را لَا يُمْكِنُ تَرْكُهُ که درست نیست
ترک آن ونتوان بی فرمانی کرد آنرا كَالسُّؤَالِ مِنْ قَبْلُ همچو سوال کردن از خلق که پیش ازین امر
کرده بود بدان بجزم وقطع ثُمَّ يَنْقُلُهُ مِنْ ذَلِكَ پستر از جا می برد او را از قرض وامر کردن بدان

عَنْهُ وَارْضَاهُ فِي قَوْلِ النَّبِيِّ فرمودند در قول پیغمبر صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ رَبِّهِ کہ روایت
وحکایت می کند در حدیث قدسی از پروردگار خود عزوجل مَنْ شَغَلَهُ ذِكْرِي عَنْ مَسَائِلِي کسیکہ
باز دارد شغل کرد قلبی یا لسانی از دعا و از سوال کردن از من بدل یا زبان أَعْطَيْتُهُ أَفْضَلَ مَا أُعْطِي
السَّائِلِينَ سید هم آنکس را بهتر و بیشتر از انچه بدهم سوال دعا کنندگان را وَذٰلِكَ الْمُؤْمِنُ إِذَا أَرَادَ اللّٰهُ
وآن از جهت اینست کہ مسلمان چون خواهد از خدای عزوجل اصْطِفَاهُ وَاجْتِبَاهُ اختیار کردن او را
وبرگزیدن او را سَلَكَ بِهِ فِي الْأَحْوَالِ می برد و روان میگرداند او را در حالها وَامْتَحَنَهُ بِأَنْوَاعِ
الْمِحَنِ وَالْبَلَايَا و می آزماید او را بگونا گون محنتها و بلاها وَالْمَصَائِبِ و سختیها و رنجها کہ میرسد او را از
حوادث روزگار از امراض و آلام و اخر فَيُفْقِرُهُ بَعْدَ الْغِنَى پس درویش میگرداند خدای تعالی مومن را
پس از توانگری وَيَضْطَرُّهُ إِلَى مَسْأَلَةِ الْخَلْقِ فِي الرِّزْقِ و بیچاره میگرداند و می آرد بحکم طبیعت
بشری او را بسوی سوال کردن از مردم در روزی عِنْدَ سَدِّ جِهَاتِهِ عَلَيْهِ نزد باز داشتن و بستن جانبها
و راههای رزق کہ می پندارد ازان سوی برو ثُمَّ يَصْرِفُهُ عَنْ مَسْأَلَتِهِمْ پس برگرداند او را از خدای تعالی
مومن را از سوال خلق بنا امید شدن از ایشان و تنگ داشتن از ان و همتی در کار روزی دران یا بسبب
جز آن فَيَضْطَرُّهُ إِلَى الْقَرْضِ مِنْهُمْ پس از ان بیچاره میگرداند او را بحکم ضرورت معیشت بسوی وام خواستن
از مردم ثُمَّ يَصْرِفُهُ عَنِ الْقَرْضِ پس برگرداند او را از قرض گرفتن نیز بماند اسبابیکہ ذکر کرده شد
فَيَضْطَرُّهُ إِلَى الْكَسْبِ پس بیچاره میگرداند او را بسوی کسب و گرد آوردن اسباب و روزیدن کاریکہ بدان
روزی میکہ برای آدمی نهاده اند بدست آرد وَيُسَهِّلُ عَلَيْهِ و آسان میگرداند کسب و کار را بر وی
فَيَأْكُلُ بِالْكَسْبِ الَّذِي هُوَ السُّنَّةُ پس روزی میخورد بسبب کسب کہ سنت الٰہی بران جاریست
یا امر او سنت رسول صلعم ست و در حدیث آمده است کہ هر یک پیغمبر را حرفتی است و حرفت من جهاد ست
ثُمَّ يَصِيرُ عَلَيْهِ پس پیوسته میگرداند کسب را بروی تا هنگام قدم نهادن بر لب گور یعنی بعد از وصول فائده

وخالص گردانیدن از چرک آن وُجُودُ الصَّبْرِ الْجَمِیْلِ یافتن صبر نیکو و تفسیر صبر جمیل آنست که
میفرمایند مِنْ غَیْرِ شِکْوٰی وَاِظْهَارِ الْجَزَعِ بی گله کردن و ناشکیبائی نمودن اِلَی الْاَصْدِقَاءِ
وَالْجِیْرَانِ بسوی دوستان و همسایگان چه جای دیگران وَالتَّضَجُّرِ بِاَدَاءِ الْاَوَامِرِ وَالطَّاعَاتِ
و ملول نشدن و بستوه نیامدن از اوامر دین و ادا نمودن و فرمانبرداری حق کردن چه هرگاه صبر ورزید و از طاعت ذوق
یافت نورانیت آن باطن را پاک خواهد کرد و ظلمت معصیت بیرون افگند وَعَلَامَةُ الْاِبْتِلَاءِ لِارْتِفَاعِ الدَّرَجَاتِ
و نشان ابتلا بجهت بلند گردانیدن پایهای در نیل ثواب و حصول قرب و مراتب عالیه وُجُوْدُ الرِّضَا وَالْمُوَافَقَةِ
یافتن رضا و سازگاری بارادت حق و فضل وی وَطُمَانِیْنَةُ النَّفْسِ و آرام یافتن نفس بذکر مولی تعالی
وَالسُّکُوْنُ بِفِعْلِ اللّٰهِ و آرامیدن و اضطراب نکردن از فعل و اختیار خدا اِلٰهِ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتِ
که خدا زمین و آسمانهاست و قادر قوی و علیم و حکیم است و هرچه کند بدان راضی باید بود وَالْفَنَاءُ فِیْهَا و فانی
و بی اختیار نیست و گم شدن در بلایا بشهود میلی و فعل وی اِلٰی حِیْنِ الْاِنْکِشَافِ تا وقت دور شدن
بلا و کشاد کار یا تا وقت پرده برافتادن از روی حقیقت و وجود مقام لقا که بالاتر از بقاست بِمُرُوْرِ الْاَیَّامِ
وَالسَّاعَاتِ بگذشتن روزها و ساعتها در رسیدن وقت آن و رضا نزد بعض سکون و آرام است بمجاری اقدار
پروردگار و بعضی گفته اند وجدان الحلاوة بفعل الحق و این مرتبه اعلی و ارفع است و هیچ مقامی در سلوک
بالاتر از مقام رضا نیست چنانچه هیچ حالی از محبت شریف تر و نفیس تر نی و رضا از محبت خیزد هرچند محبت
بیشتر و قوی تر رضا صاف تر و کاملتر و تفاوت درین دو تفسیر که نقل کرده شد نیز مبنی بر آنست و لیکن باید دانست
که صبر و رضا از مقامات قلب اند چون قلب بر قرار خود بود و از تقلبی که دارد محفوظ گردد رضا حاصل است اگرچه
نفس و طبیعت بخاصیتی که دارند قلقی و کراهتی داشته باشند از آن غم نیست محبوب اگر شمشیری زند لاجرم الم
آن نزد طبیعت باقی است اما از آن جهت که از دست دوست و از جانب اوست محبوب است و شیرین کل شیء من
الملیح ملیح

اَلْمَقَالَةُ السَّادِسَةُ وَالْاَرْبَعُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ

المقالة السادسة والاربعون

صبر و رضا از مقامات قلب اند الخ

روزی بجانب بصر کشاده گشته و در حقیقت نظر بصر بر بصیرت افتاد گمان می برد که مگر به صبر می بیند
مرج البحرین یلتقیان بینهما برزخ لا یبغیان **بیت** عکس روتیو چو در آئینهٔ جام افتاد ✦ عذار خنده زنے
در طمع خام افتاد ✦ وَکَانَتِ الْبَلَایَا مُطَهِّرَةً لِقُلُوبِهِمْ پس هست بلایا پاک کننده مردلهای
ایشانرا مِنْ دَرَنِ الشِّرْکِ از چرک شرک خفی وَالتَّعَلُّقِ بِالْخَلْقِ وَالْاَسْبَابِ و آویختن بخلق و اسباب
وَالْاَمَانِیِّ وَالْاِرَادَةِ و آرزوها و خواستها که در صورت وجود نعمت بناگاه پیدا میگردد اگرچه عارف را
در انجا نیز تعرف و شهود صفات حاصل است اما با وجود آن احتمال بماسوی بخاصیت نفس و طبیعت باقی است
اما در صورت بلا انقطاع تعلق بماسوی صاف و تجرد باطن از علاقه غیر خالص است وَذَوَابَةٍ وَسَبَالَةٍ و هست
بلایا سبب گداختن و رنجیدن نفس و طبیعت چنانکه زر و نقره را در بوته بریزند و بگدازند مِنَ الدَّعَاوِیِ وَ
الْهَوَسَاتِ از دعویها و هوسها وَطَلَبِ الْاَعْوَاضِ بِالطَّاعَاتِ و از طلب کردن و جستن عوضها
و اجرها بطاعتها وَعِبَادَتِهَا از جهت عدم حصول طاعتها و عبادتهای بد در امراض و آلام اگرچه اجر و
ثواب و تعرف که دران حاصل است اضعاف انچه فوت شده خواهد بود مِنَ الدَّرَجَاتِ وَالْمَنَازِلِ الْعَالِیَاتِ
از پایها و منزلها بلند در آخرت فِی الْفِرْدَوْسِ در بستان بهشت و فردوس نام اعلی مراتب بهشت است
وَالْجِنَانِ و در سائر بهشتها و بستانها فَعَلَامَةُ الْاِبْتِلَاءِ عَلَی وَجْهِ الْمُقَابَلَةِ وَالْعُقُوبَاتِ پس
نشان مبتلا گردانیدن بر وجه مقابلیت بگناه و سزاها دادن بران عَدَمُ الصَّبْرِ عِنْدَ وُجُودِهَا
صبر نه کردن نزد وجود بلاها وَالْجَزَعُ وَالشَّکْوٰی اِلَی الْخَلْقِ وَالْبَرِّیَّاتِ و ناشکیبائی نمودن
و گله کردن بخلق و تمامهٔ آفریدگان از خویش و بیگانه و یار و اغیار زیرا که چون بلا فرستاد و صبر نداد و عذاب
کرد و اجری نبخشید و عذاب در مقابله گناه بود و بریں تقدیر نیز اگر در همین دنیا عذاب بیند نه در آخرت
غنیمت است چه عذاب دنیا اهون و اسهل است از عذاب آخرت پس بر هر تقدیر وجود بلا بی فائده
نبود وَعَلَامَةُ الْاِبْتِلَاءِ تَمْحِیصًا وَتَکْفِیرًا لِلْخَطِیَّاتِ و نشان ابتلا از جهت پاک کردن از گناهان

وفا بلا پاک کنندهٔ ست دلها را

وفا وجود بلا بر تقدیر عدم گناه نبود

وفا خلاص

و تجرید و فنا وَالنِّفَاقِ و اظهار آنچه نه در باطن ست از احوال و معارف و حقائق وَحَمَلَهُمْ بِهَا أَنْوَاعَ
الْعُلُومِ و بار کرد بر ایشان بسبب بلاها گوناگون علمها را بصفات قهریه جلالیه بلکه لطیفه جمالیه نیز و لیکن مخفی
وَالْأَسْرَارِ و گوناگون نکتها و رمزها پوشیده که در حالت مشغولی بنعمت مکشوف نگردد وَالْأَنْوَارِ و روشنیها
که لازم علم و انکشاف است فَلَمَّا خَلَصُوا فِي الظَّاهِرِ وَالْبَاطِنِ پس هرگاه که خالص گردیدند از آمیزش
شرک و دعوی نفاق در آشکار او پنهان وَتَطَهَّرَتْ سَرَائِرُهُمْ و پاک شد سرهای ایشان و مراد بسر یا لطیفه
مدرکه است یا باطن و حال درون ست جَعَلَهُمْ مِنَ الْخُلَّصِ الْخَوَاصِّ گردانید ایشان را از مخلصان
که خاصان درگاه اند مِنْ أَصْحَابِ السُّدَّةِ وَجُلَسَاءِ الرَّحْمٰنِ از جمله کسانی که ملازمان درگاه
و همنشینان مجلس رحمت اند دُنْيَا وَأُخْرَى در دنیا و آخرت فِي الدُّنْيَا بِقُلُوبِهِمْ در دنیا بدلهای
ایشان وَفِي الْآخِرَةِ بِأَجْسَامِهِمْ و در آخرت ببدنهای ایشان و بحقیقت کاملان را هر کمال که در آخرت
از نعیم جنت و رؤیت حضرت عزت ببدن در ظاهر حاصل شد نیست در دنیا بدل و باطن حصول پذیرد آنجا
بچشم سر ببینند و اینجا بدیده دل اینجا کمالات روحانی حاصل آید و آنجا لذات جسمانی نیز حاصل گردد اینجا کانک
تراه است و آنجا انک تراه گردد و در دنیا پرده در میان است که بآن ظاهر از باطن جدا ست چون پرده برافتد
ظاهر و باطن یکی گردد و بصر و بصیرت یک حکم گیرد و آنکه گفته است **بیت** امروز چون جمال تو بی پرده ظاهر
است ٭ در حیرتم که وعده فردا برای چیست ٭ از مستی غلبه و بی تمیزی است و در نظر هوش و تمیز البته پرده
در میان است و لیکن از غایت صفا و لطافت چنان نماید که پرده نیست **بیت** حجاب چهره جان میشود
غبار تنم ٭ خوشا دمی که ازین چهره پرده برفگنم ٭ در بهجت الاسرار می آرد که مریدی از مریدان وی رضی الله
عنه دعوی کرد که من خدا را بچشم سر می بینم این حکایت چون بحضرت وی رسید منع کرد و زجر فرمود تا بار دیگر
ازین عالم دم نزند عرض کردند که منع و زجر و نصیحت بابی دیگر ست سخن در آنست که وی درین دعوی محق
است یا مبطل فرمود محق مشتبه است وی حقیقت را بدیده بصیرت دیده است و از بصیرت وی

اِرْتَکَبَهَا و برابر کردن بگناهی که کرده است آنرا وَ مَعْصِیَةٍ اِقْتَرَفَهَا و بی فرمانی که ورزیده است آنرا
وَ اُخْرٰی یُبْتَلٰی تَکْفِیْرًا و بار دیگر مبتلا ساخته میشود از برای پوشیدن و محو کردن گناهان که کرده است
وَ تَمْحِیْصًا و پاک ساختن و خالص گردانیدن از چرک معصیت چنانکه زر و نقره را بگدازند و خالص و بی آمیزش
گردانند وَ اُخْرٰی یُبْتَلٰی لِارْتِفَاعِ الدَّرَجَاتِ و بار دیگر مبتلا کرده میشود از برای بلندی پایه های
وَ تَبْلِیْغِ الْمَنَازِلِ الْعَالِیَاتِ و رسانیدن بجاهای بلند در دین و علم و معرفت و قرب الٰهی لِیَلْحَقَ بِهٖ
بِاُولِی الْعِلْمِ مِنْ اَهْلِ الْحَالَاتِ وَ الْمَقَامَاتِ تا دریابد و در رسد مرد بسبب آن بلا بخداوندان دانش
از اهل حالها و مقامها در معرفت و قرب الٰهی مِمَّنْ سَبَقَتْ لَهُمْ عِنَایَةُ رَبِّ الْخَلِیْقَةِ وَ الْبَرِیَّاتِ
آنکسانیکه پیش دستی کرده است مر ایشانرا خواهش و لطف پروردگار خلق و انواع مخلوقات وَ سَیَّرَهُمْ
مَوْلَاهُمْ فِیْ مَیَادِیْنِ الْبَلِیَّاتِ و کسانیکه برده و سیر کنانیده است ایشانرا خداوند ایشان
در میدانهای بلاها عَلٰی مَطَایَا الرِّفْقِ وَ الْاَلْطَافِ بر پشت بارگیهای نرمی و آسانی و لطفهای خفی وَ
رَوَّحَهُمْ بِنَسِیْمِ النَّظَرَاتِ وَ اللَّحَظَاتِ و راحت و آسایش بخشیده است ایشانرا بباد نرم نظرهای
لطف و نگریستن بگوشه های چشم عنایت فِی الْحَرَکَاتِ وَ السَّکَنَاتِ در جنبشها و آرامها و چون
ابتلای و امتحان بلطف و عنایت در ظاهر منافاتی داشت در بیان آن می فرمایند اِذْ لَمْ یَکُنْ اِبْتِلَاهُمْ
لِلْهَلَاکِ زیرا که مبتلا نگردانیده است ایشانرا برای هلاک گردانیدن ایشان بزجر و قهر وَ الْاَهْوَاءِ فِی الدَّرَکَاتِ
و از برای فرود افگندن در تگها و پایانها و اکثر استعمال درکات در دوزخ کنند و درجات در بهشت وَ لٰکِنَّ
اِخْتَبَرَهُمْ بِهَا لِلْاِصْطِفَاءِ وَ الْاِجْتِبَاءِ و لیکن آزمایش کرده است ایشانرا ببلاها از برای
برگزیدن و رسانیدن بدرجات عالیه وَ اسْتَخْرَجَ بِهَا حَقِیْقَةَ الْاِیْمَانِ و بزور بیرون آورده بآن بلاها
و آزمایشها حقیقت و راستی ایمان ایشانرا وَ صَفَّاهَا وَ مَیَّزَهَا مِنَ الشِّرْکِ و صاف گردانید حقیقت
ایمانرا و جدا گردانید آنرا از شرک خفی و استناد و اعتماد بر نعم و اسباب وَ الدَّعَاوِیْ و از دعویهای نفس در توحید

وروشش سراب است که نماید ونمود بی بود است وَمَاكَمَنَ مِنْ بَرْقِهَا وآرام گیرد ونگیرد بانچه روشن
میشود وزود فانی میگردد از خوی وی مانند درخشیدن برق بر آسمان وَمَاهَبَّ مِنْ نَسِيمِ أَوَّلِ نَهَارِهَا
قَيْظِهَا بانچه می یابد در آغاز رسیدن دنیا از ذوق ولذت وپایان کاروی شدت ومحنت است چنانکه
می روزد باد سرد ونرم در اول روز تابستان سخت گرم وقیظ بفتح قاف وسکون یا تحتانیه وظاء معجمه گرمای
تابستان وسخت گرم شدن روز وَنُفُوقِ مَتَاعِ حُلْوِ حَيَاتِهَا وَعَقَارِبِهَا ونبرمی وتازگی متاعهای
وی که در ظاهر خوش وملائم می نماید ودر باطن درشت وگزنده است مانند نرمی پوست مار وکژدم وَغَفْلَةِ
عَنْ سُمُومِهَا الْقَاتِلَةِ الْمُودَعَةِ فِي أَعْمَاقِهَا وغول وبیخبر شود از زهرهای کشنده دنیا که نهاده شده اند
در مغاک وی وباطن وی وَمَكَائِدِهَا واز مکر وحیله وجنگ وبدسگالی وی وَمَصَائِدِهَا واز خوبیها
ولذتها وشهوتهای وی که مانند دامها است که بدان شکار دل مردم میکند الْمَنْصُوبَةِ لِأَخْذِهِ وَ
حَبْسِهِ وَهَلَاكِهِ که استاده کرده شده اند آن دامها برای گرفتن طالب دنیا ودر بند افگندن وی وهلاک
کردن وی فَلَيْهُنَّاءُ بِالرَّدَى پس گو که مبارکباد گفته شود او را بهلاک وفرو افتادن از کوه استعلا واستکبار
در چاه تنزل وادبار که در عاقبت کار خواهد شد وَلْيُبَشَّرْ بِالْعَطَبِ وگو که بشارت داده وخبر خوش رسانیده
شود مهلک الْفَقْرِ الْعَاجِلِ مَعَ الذُّلِّ وَالْهَوَانِ فِي الدُّنْيَا وبدرویشی ومحتاجی شتاب با خواری
وسبکساری واهانت وحقارت در دنیا اگر دولت رفت وفقیر شد واگر نه خواری وزاری ونگونساری که بر
یابد ودر آخرت می بیند صد چندانست وَالْعَذَابِ الْآجِلِ فِي النَّارِ وَلَظَى وبعذاب آن جهان
آتش دوزخ وزبانه وی وذکر تهنیت وبشارت بر سبیل سخریه واستهزا است چنانکه فبشرهم بعذاب الیم
اینهمه احوال مرد منعم علیه بیان یافت اگر شکر کند آنمراتب ودرجات یابد واگر شکر نکند در مهالک ودرکات افتد
وَأَمَّا الْمُبْتَلَى وامامردی که در بلا افگنده شده ودر محنت وآزمایش در آورده شده است چند قسم است
فَنَارَةً يُبْتَلَى عُقُوبَةً پس یکبار مبتلا گردانیده میشود از جهت سزا دادن وَمُقَابَلَةً بِجَرِيمَةٍ

فی بیان البلیة التی یقع علی المنعم علیه

واجزای بدن از دست و پا چشم و گوش و جز آن بالاستعانة بها فی الطاعات بیا جستن و مدد گاری
یافتن بانها در اقسام طاعت و فرمانبرداری حق و الکف عن المحارم و باز استادن و باز داشتن آنها از حرامها
و السیئات و از بدیها و المعاصی و از گناهها و الآثام و از بزه ها فذلک قید النعماء عن الرحلة
و الذهاب پس شکر سبب بند کردن و باز داشتن نعمت است از کوچ کردن و رفتن و سقی شجرتها
و سبب آب دادن درخت نعمت و پروردن اوست و تنمیت اغصانها و اوراقها و پالیدن و
برآوردن شاخهای درخت نعمت و برگهای اوست و تحسین ثمرتها و نیکو کردن و آراستن میوه
آن درخت است و حلاوة طعمها و سبب شیرینی مزهٔ آن میوه است و سلامة عاقبتها
و موجب بی گزندی پایان کار میوهٔ اوست و لذاذة مضغها و خوش مزگی خائیدن اوست و سهولة
بلعها و آسانی فرو بردن اوست و تعقب عافیتها و از دنبال رسیدن سلامت و درستی میوه است
و ریعها فی الجسد و سبب زیادت کردن و نشو و نما یافتن آن میوه در بدن ثم ظهور برکتها
علی الجوارح پس از سبب پدید آمدن برکت فزونی آثار اوست بر اندامها من انواع الطاعات
از گوناگون طاعتها و القربات و کارهائیکه موجب قرب بخدا است و الاذکار و ذکرها این آثار و انوار و
برکات و خیرات شکر نعمت است دنیاهم دخول العبد بعد ذلک فی الآخرة پس اثر و جزای
شکر در آمدن بنده است بعد ازان در آخرت فی رحمة الله عز و جل در بهشت که محل ظهور رحمت حق
است و الخلود فی الجنان و همیشه بودن در بهشتها مع النبیین و الصدیقین و
الشهداء و الصالحین همراه این بندگان خاص حق و برفاقت ایشان و حسن اولئک
رفیقا و نیکو رفیقان و همراهان اند ایشان فان لم یفعل پس اگر نکند مرد شکر گذاری و اعتبر
بما ظهر من زینتها و فریب خورد و مغرور گردد بانچه پیدا است از آرایش دنیا و ذاق من لذاتها
و بچشید از خوش مزگی وی و اطمأن برفیء سرابها و آرام گیرد و مائل گردد بتری و تازگی ظاهری که مانند

وشتی است که رمنده و گریزان می باشد پس در بند کنید آنرا بشکر فَشُکْرُ نِعْمَةِ الْمَالِ الْاِعْتِرَافُ بِهَا
لِلْمُنْعِمِ الْمُتَفَضِّلِ پس شکر نعمت مال اقرار کردنست بآن مر نعمت دهنده و نیکوئی کننده را هُوَ اللّٰهُ آن
منعم متفضل خداست عزوجل وَالتَّحَدُّثُ بِهَا لِنَفْسِهِ و حدیث کردن بوجود و حصول آن نعمت از برای
نفس خود چنانکه آیه کریمه واما بنعمة ربک فحدث بدان ناطق است فِي سَائِرِ الْاَحْوَالِ در همه حال قلت و کثرت
و قبض و بسط و جمع و تفرقه وَرُؤْيَةِ فَضْلِهِ وَمِنَّتِهِ و دیدن و دانستن افزونی کرم و نعمت خدا را عزوجل
این معنی مشترک ست در همه نعمتها مال و جز آن و آنچه مخصوص ست بشکر مال اینست که می فرمایند وَاَنْ لَا
يَتَمَلَّكَ عَلَيْهِ و شکر نعمت مال بآن ست که اظهار ملکیت و فوقیت و تکبر نکند بر مردم بنابر وجود مال چنانکه
طاغیان و متمردان کردند یا تکبر و تمرد نکند بر پروردگار تعالی بسبب تنعم مال و رفاهیت حال بترک بندگی
و شکستگی وَلَا يَتَجَاوَزَ حَدَّهُ فِيهِ و در نگذرد حد و حکم خدا تعالی را در مال وَلَا يَتْرُكَ اَمْرَهُ فِيهِ و نگذارد
مر خدا را در آن بتحصیل وی از وجه حلال و عدم تکثیر و افراط در جمع و تحصیل آن و ترک اسراف و تبذیر در بذل آن
ثُمَّ بِاَدَاءِ حُقُوقِهِ بعد از آن شکر نعمت مال بگذاردن حقهای مال است یا حقهای خدا را در مال مِنَ
الزَّكٰوةِ از زکوة دادن بشرایط مذکوره در فقه وَالْكَفَّارَةِ و مالیکه در یمین و صوم و اظهار و قتل خطا دهند
وَالنُّذُورِ و نذرها که بر خود مالی برای خدا لازم گردانند وَالصَّدَقَةِ و صدقه فطر و هرچه بفقرا بدهند وَاِغَاثَةِ
الْمَلْهُوفِ و فریاد رسیدن مظلوم فریاد خواه اندوهگین و در نسخه دیگر اعانه بعین مهمله و نون ست وَافْتِقَادِ
اَرْبَابِ الْحَاجَاتِ و باز پرس کردن احوال خداوندان حاجتها را وَاَهْلِهَا فِي الشَّدَائِدِ اهل حاجات را
در سختیها یعنی کسانیکه محتاج شده اند بجهت افتادن در سختی عِنْدَ تَقَلُّبِ الْاَحْوَالِ نزد گشتن از حالی
بحالی وَتَبَدُّلِ الْحَسَنَاتِ بِالسَّيِّئَاتِ و تبدیل یافتن نیکیها به بدیها اَعْنِي سَاعَاتِ النَّعِيمِ وَالرَّجَاءِ
بِالْبَاسَاءِ وَالضَّرَّاءِ میخواهم به تبدل حسنات به سیئات متبدل شدن زمانهای نعمت و فراخی بزمانهای
سختی و گزند وَشُكْرُ نِعْمَةِ الْعَافِيَةِ فِي الْجَوَارِحِ وَالْاَعْضَاءِ و شکر نعمت تندرستی و سلامتی در اندامها

ف شکر نعمت مال اینست ۱۲

کند بنده بر گذاردن فرمودهای خدا و باز داشتهای وی وَتَسْلِیْمٍ وَتَفْوِیْضٍ و گردن نهادن و سپردن
خود را بخدای تعالی فِیْمَا یَجْرِیْ بِهِ الْقَدَرُ در چیزی که روان میشود بوی تقدیر وَتَجَرُّعَ مَرَائِرِ
ذٰلِكَ و بیاشامد تلخیهای آنرا وَتَحَمُّلَ اَثْقَالِهٖ و بزور بردارد گرانیهای آنرا وَخَالَفَ هَوَاهُ و
ناسازگاری کند هوای نفس خود را و ترک فرمانبرداری و بردباری وَتَرَكَ مُرَادَهٗ و بگذارد خواست خود را عَقَبَهُ
اللّٰهُ بِذٰلِكَ طِیْبَ الْعَیْشِ فِیْ اٰخِرِ عُمْرِهٖ بیارد او را خدای تعالی او را از پس مخالفت نفس و ترک
مراد خوشی و زندگانی در آخر عمر وی یعنی اگرچه در اول بلا و محنت و شدت بیند آخر خوشی و راحت یابد وَالدَّلَالَ
وَالرَّاحَةَ وَالْعِزَّةَ و ناز و آسایش و غلبه و ارجمندی وَیَتَوَلَّاهُ و بگیرد کار او را خدای تعالی بر لطف و کرم خود
بیت بفقر و نیستی یک دو روزه خوش میباش که یار خود ز کرم عذرخواه ما گردد وَیَغْذِیْهِ و خورش
دهد و پرورش کند او را کَمَا یُغْذِی الطِّفْلُ الرَّضِیْعُ چنانکه خورش داده میشود و پرورش کرده میشود
بچه شیرخوار مِنْ غَیْرِ تَکَلُّفٍ مِنْهُ وَتَحَمُّلِ مُؤْنَةٍ وَتَبِعَتٍ فِی الدُّنْیَا وَفِی الْاٰخِرَةِ بی آنکه بنده را مشقتی
باید کشید و کار بخود گرفت و بار گرانی خود باید برداشت و عاقبت بد در دنیا و آخرت باید دید تبعت بفتح تای
مثناة و کسر بای موحده عاقبت بد کَمَا یَتَلَذَّذُ اٰکِلُ الْمُرِّ مِنَ الصَّفْحَةِ الْعُلْیَا مِنَ الْعَسَلِ چنانکه
مزه می یابد خورنده از ظرف بالا از شهد که بتلخی آمیخته باشد بِاَکْلِهٖ مِنْ قَرَارِ الظَّرْفِ بسبب خوردن شهد
از ته آوند فَیَنْبَغِیْ لِلْعَبْدِ الْمُنْعَمِ عَلَیْهِ اَنْ لَّا یَاْمَنَ مِنْ مَکْرِ اللّٰهِ پس می باید مر بنده را که نعمت
داده شده است او را که ایمن نشود از مکر و فریب استدراج خدای تعالی فَیُفْتَرَّ بِالنِّعْمَةِ پس فریفته شود بنعمت
و مغرور گردد بدان وَیَقْطَعُ بِدَوَامِهَا و جزم کند بهمیشگی آن بطریق حال و عدم جریان بمقتضای فنا و زوال
وَیَغْفُلُ عَنْ شُکْرِهَا و کول و بیخبر گردد از شکر نعمت وَیُرْخِیْ قَیْدَهَا و سست رها کند بند نعمت را
بِتَرْکِهٖ لِشُکْرِهَا بگذاشتن و ماندن او مر شکر آنرا چه شکر قید صید نعمت است پس ترک آن سبب گشادن آن
قید بود قَالَ النَّبِیُّ گفت پیغمبر صلعم اَلنِّعْمَةُ وَحْشِیَّةٌ فَقَیِّدُوْهَا بِالشُّکْرِ نعمت مثل جانور

حلاوتها حتی یتجرع مرارتها نمیرسد مرد بشیرینی آن ثمره با دنیا تا آنکه بیاشامد تلخی آنرا فلن یبلغ الشهد الا بالسم پس هرگز نرسد مرد بشهد خوردن و راحت یافتن مگر بزهر آشامیدن و محنت کشیدن فمن صبر علی بلائها پس کسیکه شکیبائی ورزد بر بلاء دنیا حل له یعلمها حلال شود و میسر گردد یافرود آید برای وی نعمت دنیا انما یعطی الاجیر اجره بعد عرق جبینه داده نمیشود مزدور را مزدوری او مگر پس از خوی پیشانی و مشقت او و تعب جسده و ماندگی شدن تن وی در کار و کرب روحه و اندوه دیدن جان او و ضیق صدره و بتنگ آمدن سینه وی و ذهاب قوته و رفتن زور وی و اداء کل نفسه و خوار کردن وی نفس خود را و کسر هواه و شکستن وی هوای نفسانیت ویرا فی خدمة مخلوق مثله در چاکری آدمی مانند وی پس چگونه در خدمت مولی تعالی و کار کردن برای آخرت و طلب حسن عاقبت نکند ملت نابرده رنج گنج میسر نمیشود نرد آن گرفت جان برادر که کار کرد فلما تجرع هذه المرائر کلها پس هرگاه بیاشامد مرد این مرارتها را همه اعقبت له طیب طعام از پس بسیار دادن این تلخیها برای وی خوشی طعام را و ادام و خوشی نانخورش را و فاکهة و میوه و لباس و پوشش و راحة و سرور و آسایش و خوشی و لو اقل قلیل و اگرچه کمتر از کم باشد چه مدت عیش و سرور دنیا در غایت کوتاهی است فالدنیا اولها مرة پس دنیا نخست وی تلخست و محنت و شدت است کالصفحة العلیا من عسل فی ظرف هچو کرانه بالاتر از شهد که در آوندیست مشوبة بمرارة آمیخته شده است آن کرانه بالا بتلخی فلا یصل الاکل الی قرار الظرف پس نمیرسد خورنده آن شهد بسوی قرارگاه آوند که کرانه پایان اوست و تناول الخالص منه و نمیرسد بگرفتن و خوردن خالص از شهد نا آمیخته بتلخی الا بعد تناول الصفحة العلیا مگر پس از گرفتن و خوردن شهد خالص از کرانه بالا که تلخ است فاذا صبر العبد اداء علی اوامر الله عز وجل و انتهاء نواهیه پس چون صبر

وَیُعِزُّ وَیُذِلُّ وارجمند میگرداند وخوار میدارد وَیُحْیِی وَیُمِیتُ وزنده میکند ومی میراند وَیُقَدِّمُ وَیُؤَخِّرُ
وپیش می آرد وپس می اندازد وَلَمَّا اطْمَأَنَّ اِلٰی مَا بِهٖ مِنَ النَّعِیْمِ واگر اینقدر میدانست هر آینه
آرام نمیگرفت ومیل نمیکرد بسوی چیزی که با اوست از نعمت وَلَمَّا اغْتَرَّ بِهٖ ومغرور وفریفته نمی گشت
بآن بجهت بیم عدم وزوال وملاحظه تبدل وانتقال **بیت** بر مال وجمال خویشتن غره مشو کانرا
بشبی برند وین را بشبی وَلَمَّا آیِسَ مِنَ الْفَرَجِ فِیْ حَالَةِ الْبَلَاءِ وهر آینه ناامید نمیشد از کشاد
کار وخوشی روزگار در حالت بلا بامید آنکه شاید که روزگار غم ومحنت بسر آید وایام شادی وراحت در آید
بیت هان مشو نومید گر واقف نه بر سر غیب باشد اندر پرده بازیهای دوران غم مخور وَلِجَهْلِهٖ
اَیْضًا بِالدُّنْیَا ونیز تفاوت احوال آدمی زادگان در محنت وغم بنا یافت مقصود از جهت نادانی اوست
بحقیقت حال دنیا وَاِنَّهَا دَارُ بَلَاءٍ وَتَنْغِیْصٍ وَجَهْلٍ بآنکه دنیا سرای بلا ومحنت وتیره گردانیدن
زندگانیست وَتَکَالِیْفٍ وَتَکْدِیْرٍ وجای تکلیفها ودر مشقت انداختنها وتیره گردانیدن عیش است وَاِنَّ
اَصْلَهَا بَلَاءٌ وَطَارِقَهَا نَعْمَاءُ وجهل بآنکه اصل دنیا وصفت ذاتی وی بلاست وحال عارض
وی که گاهی بر خلاف اصل آید نعمت است وطارق در نسخها بقاف ست ومعنی او بچیزی شب در آینده و
بفا نیز تواند بود بمعنی مال نو پیدا شده وبر هر تقدیر بمعنی عارض وخلاف اصلست وبفا نزدیکتر است باین معنی
والله اعلم وازینجای که اصل دنیا بلاست ونعمتی که دران برسد بر خلاف اصلست گفت سید الطایفه جنید
بغدادی قدس سره که من برای خود اصل وقاعده بربسته ام که بدان خورسندم وآن قاعده اینست که دنیا در
اصل جای غم واندوه ومحنت وبلاست هر چه ازین باب چیزی برسد غمگین نشوم که بر اصل خود است واگر
شادی ونعمت وراحت آید مفت خود دانم وغنیمت شمرم فَهِیَ کَشَجَرَةِ الصَّبْرِ پس دنیا مانند درختی است
که از شیره او صبر سازند داروی تلخ مشهور اَوَّلُ ثَمَرَتِهَا مُرٌّ وَاٰخِرُهَا شَهْدٌ حُلْوٌ نخست میوه او
تلخ است در مطعم ومذاق وپایان ثمره وی شهد شیرین ست در نفع وخاصیت لَا یَصِلُ الْمَرْءُ اِلٰی

عنه وارضاه اعلم ان الناس رجلان بدان بدرستیکه آدمیان دو قسم مردانند منعم علیه
مردیست که افاضه وانعام کرده شده است نعمتهای بروی ومبتلی بما قضی ربه علیه ومردی دیگر است
که گرفتار گردانیده شده است ببلاها که حکم کرده است پروردگار او بروی فالمنعم علیه لا یخلو عن النغصة
والتکدر فیما انعم علیه پس آنکه نعمت داده شده است بروی خالی نیست از تیرگی وبی صفای زندگانی
وبتمام نرسیدن بمراد در چیزی که انعام کرده شده است بروی فهو فی انعم ما یکون من ذلک
پس وی در خوشتر ونرم ترین اوقات وحالات بود از آن انعام اذا جاء القدر بما یکدره علیه
ناگاه آید تقدیر الهی بچیزیکه تیره گرداند آن انعام را بروی ومن انواع الرزایا والبلایا واز گوناگون
مصیبتها وبلاها من الامراض از بیماریها والاوجاع ودردها ورنجوریها والمصائب وسختیها واندوهها
که میرسد از روزگار فی النفس والمال والاهل والاولاد فیتنغص لذلک پس تیره وبی مزه میگردد
حیات او بجهت آن فکانه لم ینعم علیه قط پس چنان میگردد که گویا که نعمت داده نشده است
بروی هرگز ینسی ذلک النعیم وحلاوته فراموش میکند آن نعمت را وشیرینی آنرا وان کان
الغناء قائما بالمال والجاه والعبید والاناء والامن من الاعداء واگرچه توانگری استاده
وباقی است بمال وبزرگی ومنزلت وغلامان وکنیزکان وبی بیمی از دشمنان فهو فی حال النعماء کان
لا بلاء فی الوجود پس آدمی در حال ناز ونعمت چنانست که گویا بلا وجود ندارد وفی البلاء کان
لا نعیم فی الوجود ودر حالت بلا ومحنت چنانست که گویا که نعمت وجود ندارد وکل ذلک لجهله
بمولاه وهمه این تفاوت احوال از جهت نادانی وناشناسی اوست بخداوند خود فلو علم ان مولاه
فعال لما یرید پس اگر میدانست که خداوند او کننده است هر چیزیرا که میخواهد یغیر ویبدل تغییر
تبدیل میدهد واز حالی بحالی می برد وچیزیرا بجای چیزی میآرد ویحلی ویمر وشیرین میگرداند وتلخ میسازد
ویغنی ویفقر وتوانگر میگرداند ودرویش میکند ویرفع ویخفض وبلند میگرداند وپست میگرداند

خلیل الرحمن علی نبینا وعلیہ الصلوٰۃ والسلام اول بقوم خود گفت ولا اخاف ما تشرکون بہ بجہت جزم
وقطع بوعدۂ حق بعدم خوف رسل و وجوب نصرت ایشان بر اعدائے دین پس ازان استثنا کرد و فرمود
الا ان یشاء ربی شیئاً بسبب اتساع علم باری تعالیٰ و عدم اطلاع بندہ و احاطۂ او بعلم حق پیشتر گفت
وسع ربی کل شئ علما از برای دفع توہم عدم وثوق بوعدۂ صادق و تحقیق نظر باتساع علم وی تعالیٰ
واز ینجاست کہ گویند خوف انبیاء و مبشران بجہت خوف حکم لا ابالی ست نہ بجہت عدم وثوق بوعدۂ
کریم متعالی فافہم و باللہ التوفیق و ہم بجہت نظر و رجوع باتساع علم باری تعالیٰ بود کہ سید رسل
علیہ السلام در روز بدر گفت اللہم انک ان ہلکت ہذہ العصابۃ من تعبد علی وجہ الارض خداوندا اگر این جماعت
مسلمانان را امروز ہلاک کردی و مخذول ساختی دیگر عبادت تو بر روے زمین از آدمیان کہ خواہد کرد در اینجا
ابو بکر صدیق رضی کہ مقرب درگاہ و محرم گاہ و بیگاہ آنجناب بود بر وے صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم آمد و گفت
بگذار یا رسول اللہ مناشدت پروردگار خود را و سوال کردن ازوی و خاطر جمع بدار کہ تحقیق وی تعالیٰ
وعدہ کردہ است ترا نصرت بر اعدای و اعلاے دین ترا بر ادیان امام حجت الاسلام ابو حامد غزالی رحمۃ اللہ
علیہ می فرماید اول یعنی حال رسول صلعم اتم و اکمل ست یعنی توہم نکنی و خود چہ گنجایش این توہم ست
کہ گرد وثوق و یقین ابو بکر صدیق بصدق وعدۂ حق بیشتر از رسول خدا بود صلی اللہ علیہ وسلم حاشا
بلکہ مناشدت رسول صلعم از مقامات تادب و نظر باتساع علم حضرت عزت و خوف لا ابالی و بود جل شانہ و
عظم سلطانہ و این مقام اعلی و ارفع و اتم و اکمل ست در معرفت صفات حق و ملاحظہ حقیقت مقام
معرفت و حال درگاہ عزت لایسال عما یفعل و لا یعترض عما یقول یفعل اللہ ما یشاء و یحکم ما یرید کذا ذکر
بعض المحققین من علماء الصوفیۃ **بیت** نوشتہ بر سر ما یفعل اللہ ہ چرا و چون کجا کنجد درین راہ ہ
و این نکتہ را در رسالۃ السلۃ المصاب بیشتر ازین شرح و بسط کردہ شدہ است و این جملہ نیز ازانجاست
واللہ اعلم

المقالۃ الخامسۃ والاربعون قال رضی اللہ

۵۱ اتساع علم باری تعالیٰ و تشیید مبانی یکتائی او ۵۲ مخذول خذلان کردہ و فرو گذاشتہ ۵۳ مناشدت بالقسم کسی را سوگند دادن

واہل خوف تقرب از طفح سکر و غلبۂ حال و اقدام بر بساط انبساط و از زیغ بصر و ادنی التفات بماسوی و خوف منتہیان از خروج و انقلاب نفس از قیود و سلاسل سیاست و احتراس با ستر سال و توسع لذات و شہوات و ترک نوافل خیرات و رجا بر ضد خوف و در جمیع مراتب خوف و رجا و در جمیع احوال و مقامات دائمی می باید غایت آنکہ بعضے رجا را غالب دانند و ترجیح نمایند کہ مشعر بانس و محبت است و تمسک بذیل رحمت دارند و بعضے اہتمام بخوف بیشتر دارند کہ طالب ہیبت تازیانہ بیم تیز تر رود و کار بیشتر کند و بالجملہ ہر دو باید تا کار کشاید نظم

آنہا کہ خواص درگہ تکریم اند ✻ وحشت زدگان عالم تسلیم اند ✻ نا امید مشو کہ رحمت حق عام است ✻ مغرور مشو کہ خاصگان در بیم اند ✻

و بعضی گویند کہ تا مدت حیات خوف غالب باید و نزد نزول موت رجا و بنماید نشان سعادت انیست و آنکہ گویند عارف از مضیق دایرۂ خوف و رجا بر آمدہ و رستہ است عبارتے بیش نیست آنجا ہیبت و انس بجای خوف و رجا نشستہ است گویا کہ در خوف و رجا ملاحظہ مکروہ و محبوب ہست و صاحب این مقام در تجلی صفات است و در انس و ہیبت انمیغی ساقط است و ملحوظ ذات است و آنچہ فرمودند کہ خوف ہر حالت و رجا او بآنچہ لایق اوست شامل انمیغی نیز تواند بود فالعارف مقرب و حالہ و مقامہ ان لا یرید شیئا سوی اللہ پس عارف نزدیک گردانیدہ شدہ است بحضرت حق و حال او و مقام او انیست کہ نخواہد چیزی را از ماسوی حق عزوجل و لا یرکن و تطمئن الی غیرہ و میل نکند و آرام نگیرد بجز خدائے عزوجل و لا یستانس بغیرہ و انس و آرام نگیرد و شاد نگردد بغیرے فطلبہ لاجابۃ سوالہ پس درخواستن عارف و جواب دادن حق سوال او را از برائے قبول کردن دعا و دادن مراد و مدعای او را و الوفاء بعہدہ و طلب کردن او و وفا کردن حق سبحانہ عہد را کہ کردہ است غیر ما ہو بصددہ و لائق بحالہ جز آن چیزیست کہ در عارف راہ آن و نزدیک بدانست و آن چیزی کہ سزاوار است بحال او ی کہ نفی ماسوی و قطع نظر از مدعا و عدم التفات بجز خدا است اگر گفتہ شود کہ دعائے عارف و مدعا او وصول بخدا و قرب بو خواہد بود و اینجا میل و آرام

قال بعض العارفین

اِیمَانِهٖ وَیَقِیْنِهٖ وبسبب محکم بودن ایمان وی و یقین وی وَتَزَائُدِ مَعْرِفَتِهٖ بِرَبِّهٖ وافزونی شناسائی او
بپروردگار خود عزوجل فِیْ کُلِّ لَحْظَةٍ دَائِمٍ در هر وقت بلکه در چشم زدن یعنی قوت ایمان و یقین و معرفت
وی بجای رسیده است که یک چشم زدن ازان غافل نیست **بیت** یک چشم زدن غافل ازان ماه
نباشم ٭ ترسم که نگاهی کند آگاه نباشم ٭ وَحَیَائِهٖ مِنْهُ عَزَّ وَجَلَّ واز جهت شرم داشتن وی از خدا و رسول
کردن از خلق و روی آوردن بما سوی حق **بیت** شرمت باد که من بسویت نگران ٭ باشم تو نهی چشم
بسوی دگران

اَلْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ وَالْاَرْبَعُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ اِنَّمَا لَمْ یَسْتَجِبْ لِلْعَارِفِ کُلُّ مَا یَسْاَلُ رَبَّهٗ عَزَّ وَجَلَّ جز این نیست که قبول
کرده نمیشود مر عارف را هرچه سوال کند و بخواهد از پروردگار خود قبول کرده نمیشود دعای او در همه ابواب
وَلَمْ یُوْفَ لَهٗ بِکُلِّ وَعْدٍ و بسر برده نمیشود مر او را بهر وعده که از جانب حق واقع میشود لِئَلَّا یَغْلِبَ
عَلَیْهِ الرَّجَاءُ تا آنکه غالب نیاید و چیره نگردد برای امیدواری و در انبساط در مقام قرب و اخلال[1] بچیزی از آداب
حضرت نیفتد و بترک خوف که لازم حقیقت عبودیت و بندگیست بغرور و استبداد[2] مبتلا نگردد فَیَهْلِکُ
پس هلاک شود و نیست گردد لِاَنَّهٗ مَا مِنْ حَالَةٍ وَمَقَامٍ اِلَّا لِذٰلِکَ خَوْفٌ وَرَجَاءٌ زیرا که نیست
هیچ حال و مقام مگر آنکه مر او را بیمی و امیدی هست که از زوال آن و تنزل ازان ترسان و به ثبات بران و ترقی
ازان امیدوار است هُمَا کَجَنَاحَیْ طَائِرٍ لَا یَتِمُّ اِلَّا بِهِمَا خوف و رجا مانند دو بازوی پرنده است که
تمام و کمال نمی پذیرد پریدن او و بقای او مگر بآن دو بازو وَکَذَا الْحَالُ وَالْمُقِیْمُ و همچنین حال و مقام
کمال نمی پذیرند و باقی نمی مانند مگر بخوف و رجا غَیْرَ اَنَّ خَوْفَ کُلِّ حَالَةٍ وَرَجَاءَهَا بِمَا یَلِیْقُ
بِهَا جز آنکه بیم هر حالت و امید آن بچیزیست که لائق و سزاوار است بآن حالت چنانکه خوف اهل ایمان
از زوال تصدیق و تبدل آن بشک و انکار و سقوط در مهاوی دوزخ و درکات نار یا انحطاط از مرتبه
کمال و وقوع در مواقع معصیت و ضلال و خوف اهل ارادت و سلوک از اخلال بآداب و شرایط طلب و ترقی

المقالة الرابعة والاربعون

[1] اخلال محتاج کردن و محتاج شدن و زیان رسانیدن و بار تباه آوردن و خلل و گذاشتن مردم جای خود را و گیاه شیرین دادن شتر را ۱۲

[2] استبداد تنها بکاری استادن و متفرد بکاری شدن ۱۲

الْعِزَّةَ فِيهِمَا و بیابد غلبه و ارجمندی در دنیا بطاعت و حضور و ترک طمع و حرص و وجود صبر و یقین و انوار و اسرار آن و در آخرت بجزای این اعمال و اخلاق و احوال بِرَحْمَةِ اللهِ برحمت حق و فضل وی عزوجل

المقالة الثالثة والاربعون

قَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ مَا سَأَلَ النَّاسَ مَنْ سَأَلَ سوال نکرد مردم را و نخواست از ایشان هر که سوال کرد و خواست بطریق غفلت و حکم طبیعت اِلَّا لِجَهْلِهِ بِاللهِ مگر از جهت نادانی او بخدا و ناشناسی او مر او را عزوجل وَضُعْفِ اِيمَانِهِ وَمَعْرِفَتِهِ وَيَقِينِهِ وَقِلَّةِ صَبْرِهِ و بجهت سستی ایمان وی و شناخت وی و یقین وی و برزاقیت حق و کم صبری وی چه اگر ایمان و معرفت و یقین وی قوی و محکم بودی و صبر ورزیدی پسندگی کردی بحق سبحانه و تعالی و از خلق سوال نکردی و مضطرب و پریشان نشدی شیخ اجل اکرم عالم عارف بالله علی متقی رحمة الله در بعضی از رسایل خود آورده که طالب را باید که این پنج علم را بر خود تکرار کند تا در ذهن وی قرار گیرد و موجب حصول توکل گردد اول آنکه بداند که علم حق همه خلق را شامل است و باحوال ایشان محیط بخلاف آدمی که چندین فقرا در شهر و در عالم باشند که نداند و نشناسد اگرچه سخی بود و چون نداند چگونه دهد دوم آنکه وی تعالی قادر است بر رسانیدن رزق و عطا بهر جا که فقیری و محتاجی ست اگرچه در اقصای عالم بود و آدمی این قدرت ندارد و نتواند چون نتواند چگونه رساند سوم نسیان و فراموشی بر پروردگار تعالی روا نیست بخلاف آدمی که چیزی دانست پس از آن فراموش کرد و بسا باشد که فقیری را بر در بنشاند و وعده کند تا از درون خانه چیزی برای او فرستد یا بیارد چون درون خانه رفت فراموش کرد چهارم حق را ملال و کلال نیست که کاری بکند و از آن بستوه آید و مانده شود بخلاف آدمی که بنشیند تا بخلق خدا عطای بکند زمانی نگذرد که ملول گردد و مانده شود پس برخیزد و بگذارد پنجم خزینه الهی تعالی را فنای و نقصانی نبود و سیری نگردد بخلاف مال آدمی که بدادن و سخاوت کردن سیری شود و کم گردد وَمَا تَعَفَّفَ عَنْ ذٰلِكَ اِلَّا لِوُفُورِ عِلْمِهِ بِاللهِ عَزَّ وَجَلَّ و پارسائی نکرد از سوال و درخواستن از خلق باز نایستاد مگر بسبب بسیاری و تمامی علم و معرفت وی بخدا و صفات وی و قوة

لم تستطع واگر نتوانی کرد بسبب عارضی از عوارض که در ایمان و یقین خلل نیارد پس نا امید مباش
فان فی الصبر علی ما تکرہ خیرا کثیرا زیرا که بدرستی در صبر کردن بر آنچه ناخوش داری بحکم
طبیعت از بلایا و مصائب و شدائد نیکی بسیار است ازینجا معلوم میگردد که صابر را اگر در بعضی اعمال
خیر و نوافل تقصیری رود نتواند بجای آورد صبر بر مصائب و بلایا کفارت آن گردد و گاهی سبب رفع درجات
نیز آید واعلم ان النصر بالصبر و بدان بدرستیکه یاری دادن حق مر بنده را بصبر و ثبات اوست بر بلا والفرج مع الکرب
و کشاد کار دنیا و آخرت با غم و اندوه است و کرب اندوه که دم باز گیرد از وی وان مع العسر یسرا و بدانکه با هر دشواری آسانیست
و عمر ابن الخطاب گفته رضی الله عنه هر چه قضای الهیست خواه نخواه شدنیست و اگر صبر ورزیدی اجر آن مر تراست و اگر بی صبری
کردی وزر آن بر تست علی مرتضی رضی فرمود مرکبی که هرگز از پای در نیاید و تیغی که قطعا کندی نپذیرد صبر است و مشائخ فرموده
اند رحمهم الله که مصیبت وقتی است که صبر نکند و چون صبر کرد اجر یافت دیگر مصیبت نماند قال الشاعر
نظم واذا تصبک مصیبة فاصبر لها ٭ عظمت مصیبة مبتلی لا یصبر ٭ وعوضت اجرا من فقید فلا تکن ٭
فقیدک لا یاتی واجرک ذاهب ٭ بیت گر همین خواهی کشاد دین و دنیا بی حرج ٭ صبر میکن صبر ان
الصبر مفتاح الفرج ٭ فینبغی لکل مومن ان یجعل هذا الحدیث مراة لقلبه پس
میباید و سزد مر هر مومن و مسلمانی را که بگرداند این حدیث را آینه برای دل خود تا در مضمون آن احوال دل
خود نگردد خوبی و زشتی و درستی و نادرستی آنرا دریابد و شعاره و دثاره و بگرداند این حدیث را لازم
حال خود و شعار جامه که بر تن ساید چون پیراهن و ازار و جز آن و دثار جامه که بالای شعار بود و حدیثه و بگرداند
این حدیث را سخن و حکایت که هر وقت با خود میگفته باشد و بر دل خود میگذرانیده باشد و اگر حدیث بکسر
حای مهمله و تشدید دال بخوانند بهتر می نماید یقال رجل حدیث کصدیق کثیر الحدیث فیعمل به فی جمیع
حرکاته و سکناته پس کار کند بدان در همه جنبشهای خود و آرامهای خود و احوال خود و اعمال خود حتی
یسلم فی الدنیا والآخرة تا آنکه بی گزند ماند از جمیع آفات انفسی و آفاقی در دنیا و آخرت و یجد

عزوجل فِي جَمِيعِ حَرَكَاتِهِ وَسَكَنَاتِهِ در همه جنبشها و آرامهای خود پس حاصل امر مسلمانی همین
دو چیز آمد امتثال و تسلیم یعنی عبادت و عبودیت آنچه فرمایند بکنند و آنچنانکه دارند باشد **بیت** زبان تازه
کردن باقرار تو نه انگیختن علت از کار تو **بیت** مزن چون و چرا دم که بنده مقبل قبول کرد بجان
هر سخن که جانان گفت وَتَسْتَنِدُ هٰذِهِ الْجُمْلَةُ و تکیه میکند و باز میگردد این همه که گفته شد الی
حَدِيثِ عَبْدِ اللّٰهِ ابْنِ عَبَّاسٍ رض وَهُوَ مَا رُوِيَ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ و آن
حدیثی است که روایت کرده شده است از عطا از ابن عباس أَنَّهُ قَالَ که گفت ابن عباس بَيْنَا
أَنَا رَدِيفُ رَسُولِ اللّٰهِ در اثنای آنکه من سوار بودم در پس پیغمبر صلعم إِذْ قَالَ لِي ناگاه گفت
آنحضرت مرا يَا غُلَامُ احْفَظِ اللّٰهَ ای کودک نگاه دار حق خدا را بامتثال اوامر و نواهی و تسلیم قضا و قدر
يَحْفَظْكَ اللّٰهُ تا نگهدارد ترا حق تعالی حق ترا برحمت و مغفرت و نصرت احْفَظِ اللّٰهَ نگاهدار خدا را بمراقبه
علم و حضور و معیت او تَجِدْهُ أَمَامَكَ بیابی تو نصر و عون و امداد و اسعاد او را پیش تو فَإِذَا سَأَلْتَ
فَاسْأَلِ اللّٰهَ پس چون خواهی که سوال کنی و درخواست نمائی حاجتهای ترا سوال کن و درخواه از خدا نه از غیر او
وَإِذَا اسْتَعَنْتَ فَاسْتَعِنْ بِاللّٰهِ و چون خواهی که یاری جوئی و مدد خواهی در کارها تو پس یاری جو
و مدد خواه بخدا جَفَّ الْقَلَمُ بِمَا هُوَ كَائِنٌ خشک شد قلم که بآن تقدیر و احکام قضا و قدر نوشتند
وَلَوْ جَهِدَ الْعِبَادُ أَنْ يَنْفَعُوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَقْضِهِ اللّٰهُ لَكَ و اگر کوشش و بطاقت رسند همه
بندگان برای آنکه سود رسانند ترا بچیزی که قضا نکرده و تقدیر نموده است خدای تعالی برای تو لَمْ يَقْدِرُوا
عَلَيْهِ قدرت نیابند و توانائی نیارند بر آن وَلَوْ جَهِدَ الْعِبَادُ أَنْ يَضُرُّوكَ بِشَيْءٍ لَمْ يَقْضِهِ اللّٰهُ
عَلَيْكَ لَمْ يَقْدِرُوا و اگر کوشش کنند بندگان که زیان رسانند ترا بچیزی که تقدیر نکرده است
آنرا خدای تعالی بر تو قدرت نیابند بر آن فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَعْمَلَ اللّٰهَ بِالصِّدْقِ فِي
الْيَقِينِ پس اگر میتوانی که کار کنی برای خدا براستی در یقین فَاعْمَلْ پس بکن آن کار را وَإِنْ

ف حاصل امر مسلمانی همین دو چیز آمد الخ

ف چون خواهی که سوال کنی حاجتهای خود را الخ ۱۲

ط اسعاد یاری دادن و نیکبخت کردن ۱۲ منتخب

زیرا که وعدهٔ او صادقست چون گفت خواهم داد گویا داد و در وعدهٔ بالفعل عنایتی هست که نزد محب شیرین تر از حصول موعود است
نَسْیَتَهُ حَالَةٌ بهمین معنی که معلوم شد قَوْلُهُ فِعْلٌ گفتن او کردنست زیرا که اِنَّمَا قَوْلُهُ وَاَمْرُهُ اِذَا
اَرَادَ شَیْئًا اَنْ یَّقُوْلَ لَهُ کُنْ فَیَکُوْنُ جز این نیست گفتن او و فرمودن او چون خواهد چیزی را
که پیدا کند مگر باین صفت که گوید شو پس میشود کُلُّ اَفْعَالِهٖ حَسَنَةٌ وَحِکْمَةٌ وَمَصْلَحَةٌ همه
کارهای او نیک و متضمن حکمت و مصلحت است غَیْرَ اَنَّهٗ جز آنکه وی عز و جل اَطْوٰی عِلْمَ الْمَصَالِحِ
عَنْ عِبَادِهٖ پیچیده و پوشیده است دانش مصلحتها حکمتها را از بندگان خود وَتَفَرَّدَ بِهٖ و تنها و یکتاست
بآن دانش فَالْاَوْلٰی لِلْعَبْدِ وَاللَّائِقِ بِحَالِهِ الرِّضٰی پس بهتر مر بنده را و سزاوار بحال وی خشنود
بودن و پسندیدن کارهای حق است وَالتَّسْلِیْمُ و گردن نهادن حکم قضا و قدر را **بیت**
جامی از یار پسندیده مبر بد حاشا کان پسندیده بجز کار پسندی نکند پسندیدم آنچه او پسندد مرا
وَالْاِشْتِغَالُ بِالْعُبُوْدِیَّةِ و اولی و لایق بحال بنده کارروائی کردنست به بندگی مِنْ اَدَاءِ الْاَوَامِرِ
وَالنَّوَاهِیْ گذاردن و بجای آوردن فرمودها و باز داشتها در حکم تشریعی وَالتَّسْلِیْمُ فِی الْقَدَرِ و گردن
نهادن در احکام قضا و قدر در حکم ارادی وَتَرْکُ الْاِشْتِغَالِ بِالرُّبُوْبِیَّةِ و مشغول نشدن
بلوازم ربوبیت که دعوی کبریا و ترک عبادت و ترک تسلیم است و یا ترک اشتغال و اعتراض در افعال
ربوبیت حق اَلَّتِیْ هِیَ عِلَّةُ الْاَقْدَارِ ربوبیت که علت و مقتضی وجود اقدار است در عالم وَمَجَارِیْهَا
و علت محلها جریان اقدار است که مکونات و مخلوقات اند وَاُصُوْلِهَا و علت اصول اقدار با مجاری
اقدار است ظاهرا مراد باصول اسماء الٰهی است که بر اسمی منشاء و مبدأ تقدیری خاص و پیدایش فردی
مخصوص از کائنات است یا مراد بمجاری اقدار مسببات و کائنات سفلیات و باصول اسباب و علویات
والله اعلم وَالسُّکُوْتُ عَنْ لِمَ وَکَیْفَ وَمَتٰی و لایق بحال بنده خاموش بودنست از آنکه گوید چرا
چنین شد و چگونه شد و کی خواهد شد وَالتُّهْمَةُ لِلْحَقِّ و از تهمت نهادن و گمان بد کردن بحق

وخوشحالی وخوشوقتی وخوش زندگانی بامبوجب وعدهٔ عطا حیوة طیبه بر عمل صالح والتوفیق والألطف
ومی یابانت سازگاری اسباب خیر ولطف را کہ بمعنی توفیق است فمن اراد السلامة فی الدنیا
فعلیه بالصبر والرضی وترک الشکوی الی الخلق پس ہر کہ خواہد بی گزندی در دنیا و آخرت فعلیه بالصبر والرضی وترک الشکوی
الی الخلق پس بروے باد کہ صبر کند بر بلا بامولی وراضی باشد بقضای وی سبحانه وگلہ نکند از حق بسوے خلق
وانزال حوائجه بربه عزوجل وفرود آوردن حاجتہا خود را بر پروردگار خود بدعا وسوال بزبان
حال وحال یا بزبان تسلیم واکتفا بعلم وتدبیر وکرم وافضال وے وگذاردن طاعتہ ولازم گرفتن طاعت وعبادت
وی وانتظار الفرج وچشم داشتن کشاد کار از وی عزوجل والانقطاع الیه وبریده شدن
وگسسته شدن از علائق خلق بسوے وی عزوجل اذ هو خیر من غیره زیرا کہ وی تعالی بہتر است
از غیر خود وفرود آوردن حاجتہا بوی بہتر است از فرود آوردن آن بغیر وی من جمیع خلقه از جمیع
خلق وی غالبا بہتر بجہت آن فرمودند کہ اگر دست باسباب وسایط رسند وشہود مسببیت حق را
نگاہدارند ووصول نعمت از وے انکار ندارند آن نیز بہ است ولیکن قطع اسباب ودرخواست حاجات بیواسطہ از حضرت رب الارباب
بہتر است بیت باوجود فیض دست تمنا مبر بغیر ۔ بحری چنین محیط کجا حاجت بدر حرمانه عطاء محروم شدن
از حق نیافتن نعمت بالفعل در حقیقت عطاست چہ در آنجا حکمتہا ومصلحتہا خواہد بود کہ منفعت آنجا بحال بنده
باز میگردد وشاید کہ وقت دیگر بیشتر وبہتر ازان دہد کہ الآن انسان بازداشت واز جہت حصول انکسار قلب بحکم انا عند المنکسرة
قلوبهم محل وجود وقربت عندیت حق سبحانه وتعالی است ومجود ضراعت وافتقار کہ بموجب لعلهم یضرعون مطلوب
وتبعالی است از بندگان خود وچہ چیز فاضلتر وبہتر از انچہ مولی تعالی برای بندہ خود آنرا اختیار کند ومن احسن من الله حکما لقوم یوقنون خواه
منع بود یا عطا بیت گر وصال تو نباشد بفراق تو خوشم ۔ ہم فراق تو مرا بہ کہ وصال دگران عقوبته نعماء غضب
کردن وبر اراده مولی تعالی بنده انعمت است کہ بسبب آن از آلایش معصیت پاک شود ومستحق خواجت گردد نه بلا
دواء بلا فرستادن وتعالی ورود آن وست بہمین جہت کہ گفته شده وعده کردن او کہ خواہم داد نقد است

فی
فی ان السلامة
فی الدین تعلیه
بالصبر الخ
فی ان نفع
فی عبادة الخلق
فی الدنیا
فی الآخرة الخ

عَنْ طَاعَةِ رَبِّهَا در وی گردانیدن وی از فرمانبرداری پروردگار وی وَانْهِمَاكِهَا فِي مَعَاصِيهِ
و فرو رفتن و ستیزیدن وی در گناهان پروردگار وَتُنْسَى مَا كَانَتْ فِيهِ مِنَ الْبَلِيَّةِ و فراموش میکند
نفس بلا را که بود در آن (ستیزه کردن) وَمَا حَلَّ بِهَا مِنَ الْوَيْلِ و چیزی را که فرود آمده بود بنفس از سختی و هلاک چنانکه در
وقت نزول بلیه فراموش میکرد عطیت را فَتُرَدُّ إِلَى أَشَدِّ مَا كَانَتْ عَلَيْهِ مِنْ أَنْوَاعِ الْبَلَاءِ
وَالضُّرِّ پس باز گردانیده میشود بسوی سخت تر از آنچه بود نفس بر آن از بلا و گزند و زیان عُقُوبَةً لَهَا
از جهت عذاب کردن و سزا دادن مر نفس را لِمَا قَدِ اجْتَرَحَتْ وَرَكِبَتْ مِنَ الْعَظَائِمِ بجهت
آنچه کسب کرده است نفس و ارتکاب کرده گناهان عظیم که کفران و طغیان و انهماک در معاصی است بیت چو
قدر دولت وصل ترا ندانستم ٭ فراق هرچه بمن میکند سزاوار است وَقَطْعًا لَهَا وَكَفًّا عَنِ الْمَعَاصِي فِي
الْمُسْتَقْبَلِ و از جهت باز داشتن مر او را و باز استانیدن از گناهان در زمان آینده إِذْ لَا تَصْلُحُ
لَهَا الْعَافِيَةُ وَالنِّعْمَةُ زیرا که نیک نمی آید و نمیسازد مر این نفس را عافیت و نعمت بَلْ حِفْظُهَا فِي
الْبَلَاءِ وَالْبُؤْسِ بلکه نگهبانی او و مصلحت او در بلا و سختی و در شکنجه داشتن و بلطف خفی تربیت کردن است
فَلَوْ أَحْسَنَتِ الْأَدَبَ عِنْدَ انْكِشَافِ الْبَلِيَّةِ پس اگر خوب میکرد نفس ادب را و نگاه میداشت
حق نعمت شناسی و شکر را نزد دور کردن و کشادن بلا وَلَازَمَتِ الطَّاعَةَ و لازم میگرفت و
نمیگذاشت فرمانبرداری منعم را وَالشُّكْرَ و شکر گذاری نعمت را وَالرِّضَاءَ بِالْمَقْسُومِ و خشنودی
بقسمت را که زیادت طلبی نمیکرد و بیشتر و بهتر از آنچه داده شده است توقع نمیداشت لَكَانَ خَيْرًا لَهَا
دُنْيَا وَأُخْرَى هر آینه می بود بهتر مر او را در دنیا و تعب نمی کشید و در شداید و مهالک نمی افتاد و در آخرت
بجهت حصول جزای طاعت و شکر و دریافت درجه شاکران و راضیان چنانکه می فرمایند فَكَانَتْ تَجِدُ
زِيَادَةً فِي النَّعِيمِ وَالْعَافِيَةِ پس می بود نفس که مییافت زیادتی در نعمت و عافیت بحکم وعده که بمزید
نعمت رفته است نزد وجود شکر وَالرِّضَى مِنَ اللَّهِ و می یافت رضا را از خدای عز و جل وَالطِّيبَ

ومولی تعالی ازان کمتر رسانیدی نیز راضی می بود بدانچه میداد و چه جائے آنکه قسمت نمود و قطع کرد باوجود
آن این طمع و سخط و اعتراض چه معنی دارد و بالجمله خاصیت نفس آنست که بقسمت خود راضی نمیباشد
وزیاده ازان و بهتر ازان می جوید فَتَوَقَّعُ الْاِنْسَانُ فِیْ تَعَبٍ طَوِیْلٍ پس مے اندازد نفس آدمی را
در محنت و مشقت دراز و لَا تَرْضٰی بِمَا فِیْ یَدَیْهَا وَمَا قُسِّمَ لَهَا و راضی نمیگردد بانچه در دست
اوست و انچه قسمت کرده اند است مر او را فَیَرْتَکِبُ الْغَمَرَاتِ پس مرتکب میگردد و سخیتها را ارتکاب
و اصل بمعنی رکوب است و غالب استعمال او در کردن معاصی و اختیار شدائد آید فی الصراح ارتکاب
گناه کردن و فی القاموس کب الذنب و ارتکبه اقترفه و غمرات جمع غمرت بمعنی سختی و انبوهی مردم و بسیاری
آب و بیشتر بر سختی که در آب پیش می آید اطلاق یابد و تخوض المهالک و در می آید جائها را که مظنه
هلاک است و خوض باب در آمدن و بکاری در شدن فِیْ تَعَبٍ طَوِیْلٍ در سختی دراز که لَا غَایَةَ
لَهَا وَلَا مُنْتَهٰی فِی الدُّنْیَا نیست مدت آنرا و نه نهایت در دنیا بجهت آنکه هر روز در طلب زیاده در تعب
می افتد ثُمَّ فِی الْعُقْبٰی پس در آخرت بجزای آن و پشیمانی ازان در تعبی می افتد که ممکن نیست تعبیر ازان
کَمَا قِیْلَ اِنَّ مِنْ اَشَدِّ الْعُقُوْبَاتِ طَلَبُ مَا لَا یُقْسَمُ چنانکه گفته شده است که از سخت
ترین عذابها جستن چیزیست که قسمت کرده نشده است بعد ازان حالت دیگر در بلا و عافیت
جز جزع و فزع و شکوی و اشر و بطر نفس را میباشد بیان می فرمایند که فَاِذَا کَانَتْ فِیْ بَلَاءٍ لَا
یُرْجٰی اِنْکِشَافُهَا پس چون میباشد نفس در بلا آرزو نمی برد جز دور شدن و کشاده گشتن بلا را
که داشت وَتَنْسٰی کُلَّ نَعِیْمٍ وَشَهْوَةٍ وَلَذَّةٍ و فراموش میکند هر ناز و شهوت و لذت را که داشت
وَلَا تَطْلُبُ شَیْئًا مِنْهَا و نمیخواهد چیزی را ازان نعمتها و منحصر میگردد خواست و آرزوی نفس در
زوال بلا فَاِذَا عُوْفِیَتْ مِنْهَا پس چون عافیت داده شد نفس ازان بلا بیت رَجَعَتْ اِلٰی
رَعُوْنَاتِهَا وَاَشَرِهَا وَبَطَرِهَا باز میگردد نفس بسستی و کاهلی و شادی و تکبر خود و اعراضها

در کارهای پروردگار و عیب گرفتن دران وَالتُّهْمَةُ لِلْحَقِّ عَزَّ وَجَلَّ وتهمت کردن بر حق و بد گمانی
کردن بر وے تعالیٰ بانچہ نہ شایستہ درگاہ اوست مانند جہل و سہو و نسیان و بخل و ظلم و سفہ لَا صَبْرًا
وَلَا رِضًا وَلَا مُوَافِقَةً نہ شکیبائی بر بلا او و نہ خشنودی بقضا او و نہ سازگاری بارادت او تعالیٰ
بَلْ سُوْءُ الْاَدَبِ وَالشِّرْكُ بِالْخَلْقِ وَالْاَسْبَابِ بلکہ کار نفس نزد وجود بلا بی ادبی ست بجناب
کبریای حق و انباز گردانیدن وے تعالیٰ را بمخلوقات و باسباب باسناد افعال و حوادث بآن بطریق اعتقاد
و استبداد وَالْكُفْرِ وکاروی کفر است باین جہت کہ گفتہ شد و تواند کہ کفر بمعنی کفران باشد زیرا کہ
باوجود بلا چندین نعمتہا موجود است کہ آنہا را می پوشد و در نظر نمی آرد و شکر آن نمیگذارد وَاِذَا كَانَتْ
فِيْ عَافِيَةٍ وقتیکہ میباشد نفس در عافیت فَالْاَشَرُّ وَالْبَطَرُ پس کار نفس نشاط کردن و سخت
شادی نمودن و تکبر کردن و از حد در گذشتن و نعمت حق ناخوش داشتن است وَاِتِّبَاعُ الشَّهَوَاتِ
وَاللَّذَّاتِ و پیروی کردن شہوتہا و لذتہا و رفتن در دنبال آنہا كُلَّمَا نَالَتْ شَهْوَةً طَلَبَتْ
اُخْرٰى ہر گاہ کہ بیابد نفس شہوتی را بجوید شہوتی دیگر را وَاسْتَحْقَرَتْ مَا عِنْدَهَا مِنَ النَّعِيْمِ
و خوار و خورد پندارد آنچہ نزد اوست از نعمتہا ماکول و مشروب و منکوح و ملبوس و مسکون و مرکوب و عجب
کہ نفس بہمین نعمتہا می نازد و بزرگی میکند و باز بہمین را خوار میدارد و خورد می پندارد وَفَخَرَتْ بِهٖ مِنْ
هٰذَا النَّعِيْمِ عُيُوْبًا وَنُقْصًا پس بیرون میارد نفس از ین نعمتہا کہ ساختہ پروردگار تعالیٰ است
عیبہا را و نقصانہا را و اگر تمام عالمیان جمع شوند یکی ازینہا پیدا نتواند کرد وی تعالیٰ بمحض فضل و کرم
و لطف خود بی سابقہ استحقاق اینہمہ بوی دادہ وَتَطْلُبُ اَعْلٰى مِنْهَا وَاَسْنٰى وطلب میکند
و آرزو میبرد نعمتہا بلند تر و روشن تر ازان مِمَّا لَا يُقْسَمُ لَهَا وَتُعْرِضُ عَمَّا قُسِمَ لَهَا خطای
دیگر آنکہ نعمتہا را کہ قسمت کردہ نشدہ است و نہاد و شدہ است برای او می طلبد و اعراض میکند و روی
میگرداند از انچہ قسمت کردہ شدہ برای وی و نصیب اوست و شرط بندگی آنست کہ اگر نصیب وے فرضا زیادہ بودے

نفس عافیت را زود میگذارد و بر مستحقرت ما عندہا من النعم میکند ۱۲

پروردگار تعالیٰ است و بدست قدرت اوست و لبس قوله ذلک الی اللقاء و همیشه
گردانید بر بندهٔ خود این نعمتها را تا وقت موت و احوال برزخ نیز داخل و تابع آنست ثم یدخله
فیما لا عین رأت و لا أذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر پستر می در آرد آن بنده را
بمحض فضل و کرم خود در حالتها و نعمتها که نه هیچ چشمی دیده است و نه هیچ گوش شنیده و نه گذشته بر دل اندیشه
هیچ آدمی کما قال چنانچه گفته است وی جل و علا فلا تعلم نفس ما أخفي لهم من قرة
أعين پس نمیداند هیچ ذاتی چیزیکه پوشیده داشته شده است در عالم آخرت مر ایشانرا از انچه روشن
گرداند چشمهای ایشانرا و شاد و خوش گرداند دلهای ایشان جزاء بما کانوا یعملون از جهت یاداش
دادن بعملها که میکردند تفسیر این کریمه در مقاله از مقالات سابق گذشته است فلیتذکر

المقالة الثانية والاربعون

قال رضي الله عنه النفس لها حالتان
لا ثالث لهما نفس آدمی را دو حالت است که سوم نیست مر آن دو حالت او خالی نیست ازان
حالة عافية و حالة بلاء یکی حالت عافیت است و دیگر حالت بلا است معنی عافیت سلامت
از بلایا و شدائد و مکاره ظاهر و باطن و این شامل تمام خیر است در دنیا و آخرت و انسیت مراد بانچه در حدیث
واقع شده است که بهترین چیزیکه خواسته شود از خدا عافیت است و نزد این قوم عافیت سکون و آرام
دل است باخدا و این معنی شامل بلا نیز باشد نسبت بآن کسانی که راضی باشند بآن و در و شهود میکنند
و در عرف بمعنی صحت و تندرستی و سلامت از امراض و اعراض و اسقام و آلام و فراخ و آسایش در اسباب
و آلات دنیا آید و مراد در اینجا معنی این معنی است و بلا مقابله عافیت است بهر معنی که باشد فاذا کانت
في بلاء پس چون میباشد نفس در بلا فالجزع پس کار نفس بے صبری و ناشکیبائی است و الشکوی
و گله کردن از حق بخلق و التسخط و ناراضی بودن از قضا الهی و مکروه پنداشتن و ناخوش داشتن
تقدیرات او را و التسخط بمعنی کم شمردن عطا و بجا نیاوردن آن نیز آید و الاعتراض و در افتادن

وَرَافَتِهِ و دریای رافت خود را و رافت سخت بخشودن و مهربانی کردن وَلُطْفِهِ وَمِنَّتِهِ و دریاهای
توفیق و عصمت و نعمت خود را یعنی چندان بارانید که دریاها شد و اضافت بحار با مجموع این امور اعتبار
کنند تا از هر یک بحری باشد یا بهر یک را بحار باشد و این ابلغ است فَاَحْیَاهُ پس زنده گردانید تعالی
او را بِرُوحِهِ بفتح رای راحت و رحمت و باد نسیم و تواند که بضم خوانند وَطِیبِ مَعْرِفَتِهِ و زنده گردانید بخوشی شناسائی
خود وَدَقَائِقِ عُلُومِهِ و بدانشهای باریک خود وَفَتَحَ عَلَیْهِ اَبْوَابَ نِعَمِهِ و بگشاد بروی درهای نعمتهای ظاهر و باطن خود را وَدَلَالِهِ
و ناز و محبت خود را وَاَطْلَقَ الْاَیْدِیَ اِلَیْهِ و بگشاد دستهای مردم را بجانب او بِالْبَذْلِ وَالْعَطَاءِ بدر باختن
و بخشیدن مال و منال وَالْخِدْمَةِ و چاکری کردن و بندگی نمودن فِی سَائِرِ الْاَحْوَالِ در همه حالها در حال
تنگی و فراخی و خواست و ناخواست و گاه بیگاه وَالْاَلْسُنَ بِالْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ و بگشاد زبانهای مردم را بستودن
و ستایش کردن و شکرگذاری او وَالذِّکْرِ الطَّیِّبِ و یاد کردن بخوبی و خوشی فِی جَمِیعِ الْمَحَالِّ در همه
جای و همه وقت در مجالس خاص و عام و در اوقات موافقت مردم و مخالفت ایشان وَالْاَرْجُلَ
بِالرِّحَالِ و بگشاد پایهای مردم را بکوچ کردن و آمدن نزد وی و ملاقات کردن و تبرک جستن و فایده گرفتن
از وی وَذَلَّلَ لَهُ الرِّقَابَ و رام و خوار گردانید برای وی گردنهای مردم را با طاعت و سر فرود آوردن
وَسَخَّرَ لَهُ الْمُلُوکَ وَالْاَرْبَابَ و رام و فرمانبردار گردانید برای وی پادشاهان را و خداوندان دولت
و مکنت و عزت را وَاَسْبَغَ عَلَیْهِ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً پس کامل و تمام گردانید بروی نعمتهای
خود را نعمتهای ظاهر و باطن از آنها که شمرده شد و جز آن وَتَوَلَّی تَرْبِیَةَ ظَاهِرِهِ و بخود گرفت پروردن
و اصلاح نمودن ظاهر او را بِخَلْقِهِ وَنِعَمِهِ به پیدایش خود و نعمتهای پیدایش خود یا بمخلوقات خود و
نعمتهای که از جانب ایشان برسد که آن نیز حقیقةً از جانب اوست وَاسْتَاْثَرَ تَرْبِیَةَ بَاطِنِهِ بِلُطْفِهِ
وَکَرَمِهِ و بخودی خود پرداخت و مستبد شد تربیت باطن او را بلطف و کرم خاص خود اشارتست
بآنکه اگر در وصول نعمت ظاهر خلق را مدخلی هست اما اصلاح و تربیتی باطن بمحض لطف و کرم

و مجال گریز تنگ آمد فی یاخذ النفس فی الذوبان والهوی فی الزوال پس درین هنگام
شروع میکند نفس گدازش و هوائے نفس در کم گشتن و دور شدن والارادة والامانی فی
الرحیل و شروع میکند خواهشها و آرزوها در کوچ کردن و گذشتن والاکوان و شروع میکند بودنها
چنانکه مقرب بودن و متنعم بودن بعافیت بودن و چنین بودن و چنان بودن فی التلاشی و در نیست
نابود شدن فیدام له ذلک پس همیشه و مستمر داشته میشود بر اوی آن گدازش و زوال و له فرمودند
نه علیه زیرا که عاقبت کار آن نفع و به بوده است بل یزاد بالکاف افزون کرده میشود آن گدازش و زوال
تشدیدا از جهت سختی نمودن و عصرا و فشردن و تاکیدا و استوار کردن بلا بلیت نور
چشم من چه واقع شد گناه من چه بود که نظر انداختی مارا به یکبار این چنین حتی اذا فنی العدد
من اخلاق الانسانیة تا وقتیکه فانی شد بنده از خوبهای که لازم طبیعت آدمی ست و صفات
البشریة و صفتهای که بسبب بشریت عارض میشود و فبقی روحا فقط چون صفات بشریت
رفت ماند وی روح مجردی شوب ظلمت جسمانیت و جان آلودگی غبار تن یسمع نداء من باطنه
می شنود آوازی در درون خود ارکض برجلک بجنبان پای خود را و بزن بدان زمین هذا مغتسل
بارد و شراب این آبی ست خنک که غسل میکنی بان و می نوشی از ان کما قیل لایوب
چنانکه گفته شد مر ایوب پیغمبر علیه السلام را قصه ایوب و ابتلای او مشهور ست و چون بنالید وی علیه السلام
بدرگاه پروردگار تعالی شفا داد او را و فرمود بزن پای خود را بر زمین پس چون از انجا چشمه آب بر آمد فرمان آمد
که آب این چشمه غسل کن و از وی بنوش تا به شود ظاهر و باطن تو پس غسل کرد و بنوشید و شفا یافت
و همچنین این بنده مبتلا را الهام میکنند تا بجنبد و بپای طلب بین توبه و مغفرت را بزند و از ان چشمه
مغفرت و رحمت بجوشد و باب ان چشمه وجود خود را بشوید و بخورد تا از لوث ظاهر و باطن پاک گردد فان
الله پس بیارامید خدای عزوجل علی قلبه بر دل آن بنده بجاد رحمته دریاهای مهربانی خود را

اسم قوم نصاری ۱۲ م

قصه ایوب و ابتلا او را ۱۲

معذرت

واگر بجوید بازگشتن بسوی خلق تا درد او را دوای کنند و کار او را تدبیری نمایند لَمْ یَجِدْ اِلٰی ذٰلِکَ
سَبِیْلًا نیابد بسوی بازگشت بخلق راهی و مجالی یعنی درست نباشد بفتوی شریعت که برود بجانب
ایشان و در آید در میان ایشان یا نگذارد قدرت خداوندی که تواند گشت گرد ایشان یا اشارت نیابد
بدان از جانب حق وَاِنْ ظَهَرَتْ لَهٗ رُخْصَةٌ فِیْ ذٰلِکَ فَعَمِلَ بِهَا واگر پیدا گردد مر او را رخصتی
در حکم شریعت با توفیق و اشارتی از جانب حق پس کار کند برخصت و اشارت تَسَارَعَتِ الْعُقُوْبَاتُ
بِنَحْوِهٖ بشتابد عذابها بسزای این بازگشت بجانب وی وَتَسَلَّطَتْ اَیْدِی الْخَلْقِ عَلٰی جِسْمِهٖ
و برگماشته گردد دستهای خلق بر تن او و ظاهر حال او وَاَلْسِنَتُهُمْ عَلٰی عِرْضِهٖ و برگماشته گردد زبانهای
خلق بر آبروی او وَاِنْ طَلَبَ الْاِقَالَةَ مِمَّا قَدْ اُدْخِلَ فِیْهِ مِنَ الْحَالَةِ واگر بجوید از خدا رهانیدن
و درگذشتن از آنچه تحقیق در آورده شده است در وی که حالت محنت و ابتلاست اِلَی الْحَالَةِ الْاَوَّلَةِ
قَبْلَ الْاِجْتِبَاءِ بسوی حالت نخستین که پیش از برگزیدن و مقرب گردانیدن و نعمت ظاهر و باطن دادن
داشت لَمْ یُقْبَلْ پذیرفته نشود یعنی اگر گوید کاشکی بهمان حال نخستین از جهل و بعد و افلاس بودمی
و این نعمت و دولت و مرتبت نیافتمی تا بزوال آن و انعزال از آن باین بلاهای سخت و نعمتهای غریب مبتلا نمی
گشتم وَاِنْ طَلَبَ الرِّضَاءَ وَالطِّیْبَةَ واگر طلب کند خشنودی و خوشی را وَالتَّنَعُّمَ بِمَا بِهٖ مِنَ
الْبَلَاءِ و خوشحال بودن و در ساختن بچیزی که باوست از بلا لَمْ یُعْطَ این هم داده نمیشود چه این مرتبه
صابران و شاکران و راضیان بقضاست واگر این حالت بخشد خود عین نعمت و ذوق و سرور و
حضورست و این حالت که او دارد محض ابتلا و امتحان و وحشت و خذلان است و درینصورت او را با او و با بشریت
آدمی گذارند موسی علیه السلام چون از مصر بباعث شوق و طلب بمدین رفت نه روز گذشت که هیچ نخورد
و نه آشامید و هنوز تازه و سیراب بود چون در سفری که طلب خضر رفت چون ابتلا داشت و او را با وی
گذاشته بودند چند گام نرفته بود که گرسنه شد و طعام طلبید و بالجمله چون راه نشاط و آسایش از همه سو بسته شد

بُرْهَةً مِنَ الزَّمَانِ مدتی دراز از روزگار حَتّٰی اَطْمَأَنَّ الْعَبْدُ اِلٰی ذٰلِكَ تا زمانی که آرمید بنده
بدان وَاغْتَرَّ بِهٖ و فریفت بدان وَاعْتَقَدَ دَوَامَهٗ و اعتقاد کرد همیشگی او را فَتَحَ اللّٰهُ گشاد خدای
تعالی عَلَیْهِ بران بنده اَبْوَابَ الْبَلَاءِ درهای آزمایش را وَاَنْوَاعَ الْمِحَنِ و گوناگون محنتها و
آزمایشها را فِی النَّفْسِ در ذات وی از امراض و آلام و غموم و هموم وَالْمَالِ و در مال از تف و نقصان
وَالْاَهْلِ وَالْوَلَدِ و در کسان سرای وی و فرزندان وی بموت و امراض و سوء اخلاق و محبت و تعلق
بایشان و دیگر شدائد و مکاید فَیَنْقَطِعُ عَنْهُ جَمِیْعُ مَا کَانَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَیْهِ مِنْ قَبْلُ پس بریده
و گسسته میگردد هر آنچه بخشش کرده بود خدای تعالی بروی پیش ازین فَیَبْقٰی مُتَحَیِّرًا پس میماند آن بنده
سرگشته حَسِیْرًا مانده شده و فرو مانده شده بینائی او از دیدن مُنْکَسِرًا شکسته دل مَقْطُوْعًا بِهٖ
بریدگی کرده شده باوی یعنی یاران و دوستان و خویشان همه از وی بریدند و قطعیت نمودند اِنْ نَظَرَ اِلٰی
ظَاهِرِهٖ رَاٰی بِهٖ مَا یَسُوْءُهٗ اگر نگاه میکند بظاهر بدن خود و حال خود می بیند بخود چیزی را که بد آید بد و حال
گرداند او را وَاِنْ نَظَرَ اِلٰی قَلْبِهٖ وَبَاطِنِهٖ و اگر ملاحظه کند و فکر کند بجانب دل خود و باطن احوال خود رَاٰی
مَا یَحْزُنُهٗ می بیند چیزی را که اندوهگین میگرداند او را وَاِنْ سَاَلَ اللّٰهَ کَشْفَ مَا بِهٖ مِنَ الضُّرِّ و اگر دعا
کند و بخواهد از خدای تعالی کشادن و دور گردانیدن چیزی که باوست از گزند و زیان لَمْ یَرَ
اِجَابَةً نه بیند و نیابد قبول دعا و جواب دادن سوال او را **بیت** من از سر زنده گردم گر تو با من یک سخن
گوئی + تو میدانم نگوئی لیک من گفتار میگویم + وَاِنْ طَلَبَ وَعْدًا جَمِیْلًا و اگر بجوید از درگاه
خدا نوید دادن خوش که بدان امیدوار گردد وَلَمْ یَجِدْهُ سَرِیْعًا نیابد وعده کردن را زود وَاِنْ وُعِدَ
بِشَیْءٍ و اگر وعده کرده شود فرضا بچیزی لَمْ یُعْثَرْ عَلَی الْوَفَاءِ بِهٖ اطلاع داده نمیشود بر وفا کردن بآن
وعده وَاِنْ رَاٰی رُؤْیَا لَمْ یَظْفَرْ بِتَعْبِیْرِهَا وَتَصْدِیْقِهَا و اگر به بیند خوابی را که ناظر و خوشی و
کشاد کار باشد فیروز نشود بتعبیر آن خواب و راست گردانیدن آن وَاِنْ رَامَ الرُّجُوْعَ اِلَی الْخَلْقِ

حسن ناپدید است مِنْ مَلَكُوتِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ از عجائب و غرائب آسمانها و زمین که مجالی و مظاهر آثار ربوبیت و ذات و صفات و افعال حق اند و ملکوت صیغهٔ مبالغه است بمعنی ملک عظیم وَتَقْرِيبٍ و نزدیک گردانیدن بجناب لطف و عنایت وَكَلَامٍ لَذِيذٍ لَطِيفٍ و سخنان بامزه نرم و نازک وَوَعْدٍ جَمِيلٍ و نوید خوش امید بخش وَدَلَالٍ بفتح ناز کردن و محبوبی نمودن از آنجانب یا از جانب إِجَابَةِ دُعَاءٍ و قبول کردن دعا و پاسخ دادن سوال او را وَتَصْدِيقٍ و راست گردانیدن او را در انچه بگوید و خبر دهد یا عطا کردن حق تعالی او را حقیقت تصدیق ایمان و کمال آنرا یا گردیدن وی بانچه از جانب حق وارد گردد وَوَعْدٍ وَفَائِهِ و وعده کردن و عهد بستن وی بجناب حق و اختیار عمل در سلوک طریق حق و بسر بردن آن یا توفیق دادن حق تعالی او را باین وعده و وفای آن یا وعده کردن حق سبحانه مر او را مواهب و عطایا وَكَلِمَاتِ حِكْمَتِهِ و سخنان که فائده دهد دانش حقیقت هر چیز را و راست کرداری و راست گفتاری را تَرْتَعِي إِلَى قَلْبِهِ انداخته میشوند آن کلمات و القا کرده میشوند بسوی دل وی قَدْ فَامِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ انداختنی از جای دور که مقام عزت و علا و کبریای حق است یا بعید از وصول خلایق و افهام ایشان بدان فَتُظْهِرُ عَلَى لِسَانِهِ پس پیدا میگردد و القا کرده میشوند آن کلمات بر زبان او وَمَعَ ذٰلِكَ و با وجود این نعمتهای باطن يَسْبُغُ عَلَيْهِ ظَاهِرًا کامل و تمام میگرداند بر وی نعمتهای ظاهر را عَلَى جَسَدِهِ وَجَوَارِحِهِ بر تن وی و اعضای وی مثل تندرستی و دوستی و خوبی و فراخی فِي الْمَاكُولِ وَالْمَشْرُوبِ وَالْمَلْبُوسِ وَالْمَنْكُوحِ الْحَلَالِ که این اشیا حلال باشد بر وجه غنیمت وَالْمُبَاحِ و بر طریق رخصت وَحِفْظِ الْحُدُودِ وَالْعِبَادَاتِ الظَّاهِرَةِ و نگاهداشت احکام دین و عبادات و اعمال ظاهر که بجوارح و اعضا تعلق دارند فَيُدِيمُ اللّٰهُ پس همیشه میدارد خدای عزوجل ذٰلِكَ آن مذکور از نعمتهای ظاهر و باطن لِلْعَبْدِ الْمُؤْمِنِ الْمَحْمُودِ و ب برای بندهٔ مسلمان خود که کشیده شده است بجانب وی تعالی بجاذبهٔ لطف و عنایت

علیہ پستر بعد از روزگاری کہ شکست یافت نفس او و اصلاح پذیرفت مہربانی کرد بادشاہ بر و نظر
بعین الرافۃ والرحمۃ پس دید بجانب وی بچشم نخشودن و مہربانی کردن فامر باخراجہ من الحبس
پس امر کرد بادشاہ بہ بیرون آوردن وے از بند والاحسان الیہ وامر کرد بہ نیکی کردن بوے والخلعۃ
علیہ و بخلعت پوشانیدن بروے ورد الولایۃ الیہ و بازگردانیدن ولایت و حکومت را بسوے
وی ومثلہا معہا و بازگردانیدن مانند آن ولایت را با آن ولایت یعنی آن ولایت کہ داشت بخشید
و دیگر نیز بروے افزود وجعلہا موہبۃ و گردانیدن آن ولایت را بخششی بزرگ بی سابقہ استحقاق
کہ با وجود گناہان و تقصیرات کہ داشت از ہمہ درگذشت و بخششہای دیگر نیز بر و افزود فدامت لہ
پس ہمیشہ شد آن ولایت مر او را و بقیت مصفاۃ و پایندہ شد آن دولت صاف کردہ شد از کدر
نفس و ہوا و عجب و غرور و نخوت بجہت پاک و صاف گردانیدن او ازین رذائل و کدورات مکفاۃ کفایت
و کارگذاری کردہ شدہ مہناۃ گوارا کردہ شدہ یا تہنیت گفتہ شدہ بران از ہنایا از تہنیت و بعد ازان
کہ حال آن تونگر بیان نمودند حال مومن بیان می نمایند از برائے روشن گردانیدن تشبیہ و تمثیل و می فرمایند
فکذلک المؤمن پس ہمچنین ست حال مسلمان اذا قربہ اللہ تعالی الیہ چون نزدیک
گرداند او را خدا یتعالی بسوی خود واجتباہ و برگزیند او را بمعرفت و کرامت فتح قبالۃ عین
قلبہ میکشاید روبارے و چشم دل و باب الرحمۃ والمنۃ والانعام در رحمت و نعمت و بخشش را
فہی بقلبہ ما لا عین رأت ولا اذن سمعت پس می بیند و در می یابد بدان مومن
بدل خود چیزے را کہ ہیچ چشم ندیدہ و نہ ہیچ گوش شنیدہ است ولا خطر علی قلب بشر و نہ خطور کردہ
گذشتہ است بر دل ہیچ آدمی چنانکہ در باب نعمتہای بہشت واقع شدہ است ولیکن آنجا نعمتہای
حسی از مآکل و مشارب و مناکح است و نعمتہای معنوی نیز باشد و اینجا معانی و معارف و احوال است
کہ وارد میشود بر دل عارف من مطالعۃ الغیوب از در نگریستن و مطلع گشتن بر چیزہائیکہ در عالم

وَالطَّبْلَ وَالْجُنْدَ و میدهد او را کوس و دهل و لشکر فَیَکُوْنُ عَلٰی ذٰلِکَ بُرْهَةً مِنَ الزَّمَانِ
پس می باشد آن مرد عامی بران وضع و حال مدتی دراز از روزگار حَتّٰی اِذَا اطْمَأَنَّ اِلٰی ذٰلِکَ تا وقتیکه
آرمید و میل کرد بسوی آن و قرار یافت وَاعْتَقَدَ بَقَاءَهُ وَثَبَاتَهُ و یقین کرد در دل خود پایندگی
آنرا و برجا بودن آنرا وَعَجِبَ بِهٖ و نیک پنداشت آنرا و خویشتن بینی کرد وَنَسِیَ حَالَتَهُ الْاَوَّلَةَ
و فراموش کرد حالت نخستین خود را که مفلس و بی نوا بود وَنُقْصَانَهُ و فراموش کرد کمی قدر و مرتبه خود را
وَذَلَّهُ و خواری خود را وَفَقْرَهُ و درویشی خود را وَخُمُوْلَهُ و گمنامی و بیقدری خود را وَدَاخَلَتْهُ
النَّخْوَةُ وَالْکِبْرِیَاءُ و راه یافت و در آمد در نفس وی ناز و تکبر و بزرگی چون چنین کرد جَاءَهُ الْعَزْلُ
مِنَ الْمَلِکِ آمد او را جدا ساختن و دور کردن از عمل و ولایت از جانب بادشاه فِیْ اَسَرِّ مَا کَانَ مِنْ
اَمْرِهٖ در شاد کننده تر و خوشتر وقتی از کار وی چنانکه مضمون کریمه حتی اذا فرحوا بما آتیناهم اخذناهم
بغتة است ثُمَّ طَالَبَهُ الْمَلِکُ بِجَرَائِمِ صَنَعَهَا پستر باز جست کرد او را بادشاه بگناهان که کرده است
آنها را وَتَعَدِّیْ اَمْرِهٖ وَنَهْیِهٖ فِیْهَا و تجاوز کرده فرمود و نافرموده بادشاه را در ان جرایم یا در ان ولایت
فَحَبَسَهُ فِیْ اَضْیَقِ الْحُبُوْسِ وَاَشَدِّهَا پس باز داشت و بند کرد او را بادشاه در تنگترین بندها
و سخترین آن وَطَالَ حَبْسُهُ و دراز شد زمان بندی وَدَامَ صَرُّهُ و دایم شد گزند و زیان او
و در نسخه مَضَرُّهُ بفتح میم و سکون ضاد و ماضر شیر ترش زبان گیر بمعنی تلخی عیش او و در نسخه دیگر صبره وَذَلُّهُ
وَفَقْرُهُ و دایم شد خواری او و درویشی او وَذَابَتْ نَخْوَتُهُ وَکِبْرِیَائُهُ و گداخت ناز و تکبر او و بزرگی
او وَانْکَسَرَتْ نَفْسُهُ و شکست نفسانیت او وَخَمَدَتْ نَائِرَةُ هَوَاهُ و فرو مرد آتش
هوای نفس او وَکُلُّ ذٰلِکَ بِعَیْنِ الْمَلِکِ وَعِلْمِهٖ و همه آن در چشم بادشاه و بدانست اوست یعنی
بادشاه این همه خواری و زاری و محنت و شدت او را می بیند و میداند ولیکن چون صلاح وقت و علاج
حال او در نیست تغافل میزند و او را همبران حال میدارد و همچنین میگذارد ثُمَّ تَعْطِفُ الْمَلِکُ

و عرف دین نا آشنا است دینی که بیشک از شارع آمده خود همین شریعت است و اوامر و نواهی و در ثبوت
و حقانیت آن چه تردد است که او را باین توجیهات و عبارات اثبات نمایند او خود هست و اصلست
فرضاً اگر توحید نباشد کمال فوت خواهد شد و شریعت اگر نباشد ایمان زوال می پذیرد و توحید حالی را میگویم
که بحکم واقع وجود داشته باشد اما این سخنان توحید که عوام الناس بآن تفوه نمایند و بتقلید اعتقاد کنند
بی تجلی بحلیه ایمان و عمل صالح آن خود عین زندقه و الحاد است **نظم** در خلوت خاص آمده عامی چند
بدنام کننده نکونامی چند * سخن وحدت آنکه از عامی * زان چه خیزد بغیر بدنامی * و توحید حالی است
که بعد از عمل بشریعت و اتباع آن نورانیتی در باطن پیدا میگردد که بآن این چنین چیزی می نماید کاری
باید کرد که آن بشریعت و اعتقاد مسلمانی جمع گردد و بنوعی باید فهمید که منافات باین نداشته باشد نه این را
تابع آن ساخته در ورطه تذبذب افتاده توجیهات نمایند و اصل را تابع فرع ساختن خلاف وضع و منافی
طریقه انصاف است پس توحید محتاج بتوجیه است نه شریعت یکی بخدمت خواجه گفت قدس سره
این بار شریعت عجب بر گردن افتاده است فرمود بار توحید آمده بر گردن افتاده است شریعت خود
هست و اصل دین همین و بالجمله دین یکی است و شریعت و طریقت و حقیقت همه شعب و مراتب و درجات
اوست والله یقول الحق و هو یهدی السبیل

المقالة الحادیة والاربعون

قال رضی الله عنه وارضاه نضرب لک مثلاً بزنیم برای تو ای طالب مثلی و بیان
کنیم قصه و حال عجیب ترا فی الغنی بمثال آوردن در صورت حال توانگر یا توانگری فنقول پس بگوئیم
الا تری الملک یولی رجلاً من العوام آیا نمی بینی بادشاه را که می اندازد کار را در گردن مردی
از عوام مردمان و یعطی له و میدهد او را ولایة علی بلدة من البلاد ولایت و حکومت را
بر شهری از شهرها و یخلع علیه و خلعت می پوشاند بروی و می نوازد او را و یعقد له الویة و رایات
و می بندد برای عزت او لواها و رایتها لوا علم خورد و رایت علم بزرگ را گویند و یعطیه الکوس

انداخته شده و رفته است عقل تو و گم کرده راه راست را مُتَلَاعِبَةٌ بِكَ الشَّيَاطِينُ و بازی کنندگانند
بتو شیطانان وهم و خیال با فگندن در ورطهٔ معصیت و هتک استار شریعت و اسقاط در هاویهٔ نفس و طبیعت
فَارْجِعْ إِلَى حُكْمِ الشَّرْعِ پس باز گرد بسوی حکم دین و شریعت وَالْزَمْهُ و لازم شو آنرا و جدا مشو
از آن وَدَعْ عَنْكَ الْهَوَسَ و بمان از خود هوا و هوس را و در کتب لغت گفته اند که هوس نوعی ست
از جنون كُلُّ حَقِيقَةٍ لَا يَشْهَدُ لَهَا الشَّرْعُ فَهِيَ زَنْدَقَةٌ هر حقیقتی که گواهی ندهد و ثابت نگرداند
او را شریعت پس آن حقیقت زندقه است یعنی کفر و الحاد و انکار دین و آخرت و نفی احکام ربوبیت ست
و باید دانست که حقیقت امر مباین و مخالف نیست شریعت را بلکه حقیقت حقیقت شریعت است
تا آنچه بدان ایمان آورده اند ایشان آنرا بعیان دریابند و بحقیقت وی برسند و اگر یکی را چیزی کشف شود
که مخالف شریعت است دروغ و باطل باشد و اگر آنرا اعتقاد کند کافر گردد ابو سلیمان دارانی رضی الله عنه
گفت بسا باشد که نکته از مواجید این راه بر من کشف گردد و بحسن و جمالی که دارد خود را جلوه دهد تا قبولش
کنم و گویم تا دو گواه بر درستی و راستی تو گواهی ندهند قبول نکنم آن دو گواه کدام است کتاب الله و سنت
رسوله و بدانکه شهود توحید با حفظ حدود شریعت مقام صدیقان و عارفان از اهل تحقیق ست و بعضی
مردم را درین مقام جز حیرانی و سراسیمگی نبود و بعضی خود از دائرهٔ اسلام بیرون افتادند و دین از دست
دادند و گفتند چون توحید است باز شریعت چیست و دیگران گویند نعم شریعت برای پاسبانی و نگاهبانی
خلق و انتظام کارخانهٔ آبادانی ست و از سیمای حال بعضی این اعتقاد ظاهر شود که مقتدایان که وصیت
بحفظ حدود شریعت میکنند برای این غرض میکنند و داد اقتدائیت میدهند و اگر نه ضروری نیست و اگر
نباشد ضروری ندارد حاشا و کلا نعوذ بالله من الزیغ والزلل و جماعت دیگر که خود را در لباس تحقیق نمایند
گویند حفظ مراتب شرط است مصرع گر حفظ مراتب نکنی زندیقی + و گویند شریعت نیز از شیونات
و اعتبارات وجود است این عبارت باصطلاح اهل وحدت وجود درست است اما بزبان شریعت

کل حقیقة لا یشهد لها الشرع فهی زندقة ۱۲

پس میشوم سمع او و بصر او و جمیع اعضای او پس بمن می شنود و بمن می بیند الی آخره و ایشان
بی یسمع و بی یبصر را برین معنی حمل کنند و مرتبه دیگر است که آنرا اقرب فرایض می میگویند که از
عمل بفرائض حصول می پذیرد چنانکه آن نیز از سیاق حدیث مذکور معلوم میگردد و میگویند که فاعل
در انجا حق است و بنده آلت و این مقام فنای ذات است و ان الحق ینطق بلسان عمر در همین مقام
است و مقامی دیگر است جامع مرتبتین و بارمیت اذ رمیت و لکن الله رمی اشارت باین است و مقامی
دیگر است در قرب که ارفع و اعلی مقاماتست و در آنجا شهود عبد مقرب بهیچ یکی از فاعلیت آلیت
مقید نیست و نهایت و کمال این مقام مخصوص بحضرت سید السادات و خاتم النبیین ست صلی الله
علیه وسلم و آن مقام خلافت و اتحاد است و ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله ید الله فوق
ایدیهم و من یطع الرسول فقد اطاع الله اشارت باوست و این اصطلاحی جدید است از بعضی متاخرین
این قوم و کلام وی رضی الله عنه اشارت بمجمل مقام قرب و مطلق آنست بی ملاحظه و اعتبار این تقسیم
و مخصوص نیست بقسمی ازان که آنرا این قوم قرب نوافل نام کرده اند و مفهوم بی یبصر و بی یسمع صریح و
منحصر نیست درین قسم بلکه معنی وی حصول فنا و توحید است و لهذا مترتب ساختند بر آن این را که فلانرا
غیره وجودا بالاتر ازین چه باشد و لفظ حدیث نیز نص نیست در اختصاص آن بعمل نوافل بلکه دلالت
میکند که حاصل میشود این مقام بفرایض با تتمیم و تکمیل آن بنوافل چنانکه بنظر در سیاق و سباق حدیث
ظاهر میگردد پس توهم کرده نشود که انچه حضرت ایشان فرموده اند بعضی مرتبه فناست نه کل و آن ادنی
مراتب اوست فافهم و بالله التوفیق و می فرمایند این حالت وقتی معتبر و صحیح افتد که جمع شود مع
حفظ الحدود بانگاه داشت حدود شرع و احکام آن و لزوم الاوامر و النواهی و لازم
بودن و جدا نشدن امرهای و نهی های شریعت فان الحرام فیک شئ من الحدود پس اگر بریده
گردد و کم گردد در تو چیزی از حدود و احکام شرع فاعلم انک مفتون پس بدانکه تو در فتنه و بلا

گذشته و فانی شده اند امروز بی قید در بهشت و مظهر تجلی اسم القدیر گشته اند و در اصطلاح اینچنین کسے را
عبد القادر خوانند چنانکه می فرمایند فَتَكُونُ فِي هٰذِهِ الْحَالَةِ كَأَنَّكَ أُحْيِيتَ بَعْدَ الْمَوْتِ
فِي الْآخِرَةِ پس مے باشی تو درین حالت گویا که تو زنده گردانیده شده پس از مردن بموت ارادی و گذشتن
از احکام و رسوم این عالم و برده شده در عالم آخرت فَتَكُونُ كُلِّيَّتُكَ قُدْرَةً پس میباشد همه وجود تو
مظهر قدرت الٰهی تعالیٰ بلکه عین قدرت مبالغه تَسْمَعُ بِاللّٰهِ میشنوی بخدا وَتُبْصِرُ بِاللّٰهِ و می بینی بخدا وَتَنْطِقُ بِاللّٰهِ
و میگوئی بخدا وَتَبْطُشُ بِاللّٰهِ و میگیری بخدا وَتَسْعٰى بِاللّٰهِ و میروی بخدا وَتَعْقِلُ بِاللّٰهِ و می فهمی بخدا
وَتَطْمَئِنُّ وَتَسْكُنُ بِاللّٰهِ و قرار می یابی و آرام میگیری بخدا یعنی در همه کارها و همه چیزها منظور و موجود در نظر شهود
تو جز خدا و قیومیت وے نمانده و تو فانی مطلق شده **بیت** بے یبصر بی یسمع بی یبطش بی یمشی + سریست بسی غامض
تدریه و لا تفشی + فَتَعْمٰى عَمَّا سِوَاهُ پس کور میشوی از هر چیزی که جز اوست تعالیٰ وَتَصُمُّ عَنْهُ و کر میشوی از ماسوای
وی فَلَا تَرٰى لِغَيْرِهِ وُجُودًا پس نمی بینی مر جز حق را هستی و ساقط میگردد از نظر شهود تو جز حق **بیت** رفت
او ز میان همین خدا مانده خدا الفقر اذا تم فهو الله نیست **بیت** تو او نشوی ولی اگر جهد کنی + جائے برسی
کز تو توئی برخیزد + و این مقام فنا فی التوحید است که وجود بنده و فعل ذات و صفات وے فانی شده و در
نظر شهود وی جز حق و ذات و صفات و فعل وی نمانده و این مرتبه اعلا و اکمل و نهایت مراتب قرب
و توحید است و شامل است جمیع مراتب و اقسام آنرا و بعضی از متاخرین صوفیه مراتب قرب را بر چهار
قسم نهاده اند اول مراتب قرب نوافل و گفته اند که بنده در آنجا فاعل ست و حق آلت یعنی شهود
بنده در وی چنان نشسته که اشارت انا در وے بجوهر ذات خودش است اما شهود فاعلیت وے از نظرش
ساقط گشته و این مرتبه فنای صفات است که از مواظبت و مداومت بر نوافل خیرات و مرضیات حق
حاصل میگردد چنانکه منطوق حدیث نبوی است صلی الله علیه وسلم که حق تعالیٰ میگوید که چون بنده
مداومت و مواظبت بر نوافل مے نماید و تقرب می جوید بدان بسوی من دوست می دارم من او را

گیرنده و دانندهٔ همه چیزها را دشمن و مخالف مقصود و پرده بر روی مطلوب و تاریکی مانع از دیدن جمال محبوب
کَمَا قَالَ اِبْرَاهِیْمُ الْخَلِیْلُ چنانکه گفت ابراهیم دوست خالص خدا علیه الصلوٰة والسلام
فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّیْ اِلَّا رَبَّ الْعٰلَمِیْنَ بدرستیکه این بتان دشمنان اند مرا مگر پروردگار عالم که دوست
من اوست وَقَالَ ذٰلِكَ لِلْاَصْنَامِ گفت ابراهیم آنرا از برای بتان فَاجْعَلْ اَنْتَ جُمْلَتَكَ
وَاَجْزَاءَكَ اَصْنَامًا پس بگردان تو و اعتقاد کن مجموع وجود ترا و جزو های وجود ترا بتان مَعَ
سَائِرِ الْخَلْقِ با همه خلق که ایشان نیز بت اعکار و لَا تُطِعْ شَیْئًا مِّنْ ذٰلِكَ و فرمانبرداری مکن چیزی را
از وجود تو و خلق وَلَا تَتْبَعْهُ جُمْلَةً و متابعت مکن چیزی را ازان بیکبارگی و اطاعت و اتباع آن
تعلق و تقید بآنها است بی آنکه وجه ذات حق و طلب رضا و طاعت او باشد فَحِیْنَئِذٍ تَقُوْمُ عَلَی الْاَسْرَارِ
وَالْعُلُوْمِ اللَّدُنِّیَّةِ پس درین هنگام امین و محرم ساخته میشوی بر سرها و علمها که حاصل میشوند از پیش
حق بطریق قبض و الهام بی کسب و تعلق وَغَرَائِبِهَا و بر اسرار و علوم نادر آشنا چنانکه گفته اند بیت
چشم بند و گوش بند و لب ببند ۔ گر نه بینی سرها بر مانهند ۔ وَیُرَدُّ عَلَیْكَ التَّكْوِیْنُ و باز گردانیده میشود
بسوی تو و سپرده میشود بتو پیدا کردن و موجود گردانیدن اشیا وَخَرْقُ الْعَادَاتِ الَّتِیْ هِیَ مِنْ
قَبِیْلِ الْقُدْرَةِ الَّتِیْ تَكُوْنُ لِلْمُؤْمِنِیْنَ فِی الْجَنَّةِ و رد کرده میشود بسوی تو پاره کردانیدن عادتها
که از قبیل قدرتیست که می باشد مر مسلمانزاد را در بهشت بدانکه عادت ایجاد اشیا است بتوسط اسباب
چنانکه تا نخورند سیر نشوند و تا گام نزنند بمنزل نرسند و خرق عادت آنکه امری بی سبب بوجود آید و اولیا را
که از عادات نفس و رسوم خلق رسته و از مضیق عجز بشریت بفضای قدرت حق رسیده اند این مرتبت
و کرامت می بخشند که اشیا را بی اسباب عادی بر دست ایشان ایجاد می فرمایند و این خرق عادت
از قبیل قدرتی است که باشد مر همه مومنانزاد را در بهشت که عالم قدرتست و قدرت در ایجاد آشکارا است
و حکمت پنهان بر خلاف این عالم که در اینجا قدرت در حکمت پنهانست و کاملان که از عادات و رسوم

بطش و سعی بجهت آنست که هر کاریکه هوای نفس و شهوات آن کنند بسبب شدت میل و رغبت بسختی و شتابی
آید و نفس بخاصیت خود در طاعت سست و آهسته رود چنانکه آیه کریمه لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ
اشارت بآن میکند تا اینجا بیان تقوی است که متقی اعضا و حواس را از ناشایسته نگاهدارد و اینجا مرتبه
دیگر است که بعد از امتثال اوامر و اجتناب نواهی راه خواطر بسته گردد و ارادت و اندیشه منحصر گردد در حق
و اشارت باین گروه می فرمایند وَعَقْلِكَ و تنها شوی از دانش و اندیشه تو تا هیچ خاطر و اندیشه پریشان
که تعلق بما سوا دارد و نامرضی حق است راه نیابد بعد از آن هر چه تعمیم و کلیت می فرمایند وَجَمِيعِ
مَا كَانَ مِنْكَ قَبْلَ وُجُودِ الرُّوحِ فِيكَ و تنها شوی از همه چیزها که هست از تو پیش از وجود
روح و دمیدن آن در تو از جوارح و اعضا وَمَا أُوجِدَ فِيكَ بَعْدَ نَفْخِ الرُّوحِ و چیزهائیکه پیدا
کرده شده است در تو بعد از دمیدن روح از عقل و حواس از تمام این اشیا و مقتضیات بشریت از اینها
برآئی و تنها شوی لِأَنَّ جَمِيعَ ذٰلِكَ حِجَابُكَ عَنْ رَبِّكَ زیرا که این همه چیزها پرده تو و باز دارنده
تو از پروردگار تو و قرب و حصول بوی عز و جل فَإِذَا صِرْتَ رُوحًا مُنْفَرِدَةً پس هرگاه که بگردی تو
روح تنها و مجرد از صفات جسمانی و روحانی و معرا از علائق صوری و معنوی چه همچنانکه جسم و جسمانیات
حجابند روح و صفات وی نیز همین حکم دارند اول حجاب ظلمانی و جسمانی و ثانی نورانی روحانی که ان الله سبعین
الف حجاب من ظلمة و نور سَرَّ السِّرِّ وَغَيْبَ الْغَيْبِ بگردی تو پوشیده پوشیده پنهان پنهان
یعنی در غایت پوشیدگی و پنهانی از چشم اغیار در مراقبه حضور پروردگار یا واصل بمرتبه سر سر که خفی و اخفی
است و فانی در غیب هویت ذات مُبَايِنًا لِلْأَشْيَاءِ فِي سِرِّكَ جِدًّا بگردی جدا و بریده از همه چیز
در سر تو البته از جهت اتصال سر بذات حق تعالی و تقدس و اتصال مر مقربان را دایم است اگرچه روح
که محل و مقام محبت است گاهی بهمسائگی و تعلق قلب و نفس جدا افتد و اختلافی که در میان قوم در دوام
نسبت و عدم دوام آن واقع است محمول برین معنی ست مُتَّخِذًا لِلْكُلِّ عَدُوًّا وَحِجَابًا وَظُلْمَةً

هوا ریا کردنست بخلق و منظور داشتن است ایشان را چه بملاحظهٔ آنکه ایشان مطلع نیستند همه بر وجود
امر و عدم هوا و شاید بگویند که بی امر گرفت و بهوای نفس گرفت و نفاق ورزیدن ست و از حلیهٔ صدق
و اخلاص عاطل گشتن طالب صادق را باید که چون نیت صحیح دست داد کار بکند و ملاحظهٔ گفتگوی خلق
و خوف ملامت ایشان ندارد چه جای آنکه امر بدان منضم گردد بیت کار جامی عشق خوبانست هر سو
عالمی ٭ میکند انکار او او هم چنان در کار خویش ٭

المقالة الاربعون

قال رضی الله عنه و ارضاه لا تطمع ان تدخل فی زمرة الروحانیین امید مدار
و آرزو مکن که در آئی در گروه روحانیان که از قیود بشریت و کدورات جسمانیت گذشته و صاف گشته
و باحکام روح و صفات ملکیت متصف شده اند بلکه روح مجرد گشته از صفات روحانی نیز متجرد و
منفرد و فانی شده از جمیع ماسوای حق گذشته اند حتی تعادی جملتک تا آنکه دشمن داری و مخالفت
نمائی تمام وجود ترا در احکام بشریت و صفات جسمانیت و تبائن جمیع الجوارح و الاعضاء و جدا
شوی در ارتکاب معصیت و آنچه نه مرضی حق بود همه اندامها و جزوهای ترا که بدان کار میکنی از چشم و گوش
و زبان و دست و پا و شکم و فرج که هفت اندام اند در زبان اهل تصوف و طریقت و نگاهداشتن آنها از
معصیت و آنچه نه مرضی حق و طاعت اوست واجب است و تنفرد عن وجودک و تنها شوی
از هستی تو و حرکاتک و سکناتک و از جنبشها و آرامهای تو و سمعک و بصرک و
کلامک و تنها شوی از شنوائی و بینائی و گویائی تو تا نشنوی آنچه نباید شنید و نه بینی آنچه نباید دید
و نگوئی آنچه نباید گفت و بطشک و تنها شوی تو از گرفتن بدست تا نگیری آنچه نگرفتنی است
و سعیک و از رفتن بپا تا آنجا که نباید رفت نروی و عملک و از همه کسب و کار تو تا کاری نکنی
که خلاف فرمودهٔ حق باشد و نه شایستهٔ درگاه بود و بطش در لغت بمعنی حمله کردن و سخت گرفتن بود
و سعی بمعنی دویدن و شتاب رفتن لیکن اینجا مطلق گرفتن و رفتن مراد خواهد بود و ذکر آن بعبارت

ف نگهداشتن اندامها و جزوها از معصیت و آنچه نه مرضی حق و طاعت اوست واجب است ۱۲

در دنیا و آخرت و حول و قوت نفس و اسناد حرکت و سکنت بوی نباشد و ادنی مرتبهٔ اخلاص آنست
که از سمعه و ریا خلق و اغراض دنیا خالص باشد و اول مقام مقربان و احرارست و ثانی نصیبهٔ متعبدان
و ابرارست اِسْتَوْحَشَ مِمَّا سِوَاهُ اندوهگین و بی آرام گردد از هر چیزیکه جز اوست فِی الْمَسَاءِ
وَالصَّبَاحِ در شبانگاه و بامداد یعنی در همه اوقات یَا قَوْمُ لَا تَدَّعُوا مَا لَیْسَ لَکُمْ ای گروه
صادقان طالبان حق دعوی نکنید حالی و مقامی را که نیست حاصل شما را وَوَحِّدُوا وَلَا تُشْرِکُوا
و یگانه گردانید حق را در عبادت و انباز نگردانید چیزی را از خلق و نفس و دنیا و آخرت با وی وَتَهَدَّفُوا
السِّهَامَ الْقَدَرِ و نشانه شوید مر تیرهای قضا و قدر را یُصِیبُکُمْ خَدْشًا لَا قَتْلًا میرسد این تیرها
شما را بطریق خراش نه بر وجه کشتن و اگر بکشد هم زیان ندارد زیرا که وَمَنْ کَانَ فِی اللّٰهِ تَلَفُهُ
و کسیکه باشد در دین خدا و طلب او و محبت او تلف و هلاک او کَانَ عَلَی اللّٰهِ خَلَفُهُ باشد واجب بر فضل
و کرم و لطف خدا اجر و بدل و عوض او و بیت غربتی از ره مقصود قدم باز مکش + گر درین راه رود
جان تو فهو المقصود

اَلْمَقَالَةُ التَّاسِعَةُ وَالثَّلٰثُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ عَنَّا اَلْاَخْذُ مَعَ وُجُوْدِ الْهَوٰی گرفتن مالی و رزقی بلکه گرفتن مذهبی
و راهی و فعلی و قولی و هر کاری و پیشه بوجود هوای نفس و مداخلت وی مِنْ غَیْرِ الْاَمْرِ بی امر و حکم الهی
که در باطن بنورانیت قلب و صفای وقت و صحت حال پیدا میشود چنانکه اولیا را میباشد و این گویا
بیان و تفسیر وجود هواست عِنَادٌ وَشِقَاقٌ از راه راست برگشتن و خلاف حق کردنست وَالْاَخْذُ
مَعَ عَدَمِ الْهَوٰی و گرفتن بامر بی وجود هوای نفس وِفَاقٌ وَاتِّفَاقٌ موافقت و سازگاری
کردن ست با حق و با حق یکی شدن و هم پشتی کردنست او را و در نسخهٔ دیگر بجای اتفاق انفاق
واقع شده بمعنی نفقه کردن و رائج و روان ساختن بازار یعنی رائج ساختن بازار علم و دین و نفقه
کردن متاع اوست والله اعلم وَتَرْکُهُ رِیَاءٌ وَنِفَاقٌ و ماندن و گذاشتن آن با وجود امر عدم

ادنی مرتبهٔ اخلاص آنست که از سمعه و ریا خلق خالص باشد ۱۲

المقالة التاسعة والثلثون

وحال ترا که کاشکی آنرا میداشت در دنیا لِمَا یَرٰی مِنْ طُوْلِ حِسَابِهٖ وَمُنَاقَشَتِهٖ از جهت
آنچه می بیند از درازی حساب خود و وقت کردن دران وَقِیَامِهٖ خَمْسِیْنَ اَلْفَ سَنَةٍ واستادن
وی پنجاه هزار سال فِیْ حَرِّ الشَّمْسِ فِی الْقِیٰمَةِ در گرمی آفتاب روز قیامت لِاَجْلِ مِمَّا تَمَتَّعَ بِهٖ مِنَ
النَّعِیْمِ فِی الدُّنْیَا از جهت آنچه بهره مند گشت بدان از ناز و نعمت در دنیا وَاَنْتَ فِیْ مَعْزِلٍ
مِنْ ذٰلِكَ وحال آنکه تو در گوشه جدا و دور باشی ازین محنت و شدت فِیْ ظِلِّ الْعَرْشِ در پناه عرش
که محل رحمت و عزت الٰهی ست اٰکِلًا شَارِبًا مُتَنَعِّمًا خورنده و نوشنده تنعم کننده فَرِحًا مَسْرُوْرًا
مُسْتَرِیْحًا شادمان خوشحال آسوده بِصَبْرِكَ عَلٰی شَدَائِدِ الدُّنْیَا از جهت شکیبائی ورزیدن تو
بر سختیهای دنیا وَضِیْقِهَا و تنگی وی وَاٰفَاتِهَا و آسیبهای وی وَفَقْرِهَا و درویشی وی وَبُؤْسِهَا
و حاجتمندی سخت وی وَرِضَاكَ بِقِسْمِكَ و از جهت خشنود بودن تو بقسمت و نصیب تو وَمُوَافَقَتِكَ
لِرَبِّكَ و از جهت معافقتی تو مر پروردگار ترا فِیْمَا دَرَّ وَقَضٰی در چیزیکه تدبیر و تقدیر کرد و حکم کرد
مِنْ فَقْرِكَ وَغِنَا غَیْرِكَ از درویشی تو و توانگری جز تو وَسُقْمِكَ وَعَافِیَةِ غَیْرِكَ و بیماری تو
و تندرستی جز تو وَشِدَّتِكَ وَرَخَاءِ غَیْرِكَ و سختی تو و نرمی جز تو وَذُلِّكَ وَعِزِّ غَیْرِكَ
و خوار شدن تو و گرامی شدن جز تو جَعَلَنَا اللّٰهُ وَاِیَّاكَ مِمَّنْ صَبَرَ عَلَی الْبَلَاءِ وَشَكَرَ
عَلَی النَّعْمَاءِ بگرداند ما را خدای تعالی و ترا از کسانیکه صبر کردند بر بلا و شکر گفتند بر نعمت وَسَلَّمَ وَفَوَّضَ
الْاَمْرَ اِلٰی رَبِّ الْاَرْضِ وَالسَّمَاءِ و بگذاشت و سپرد کار خود را بسوی پروردگار زمین و آسمان

بیت کار خود را بخدا باز گذار ٭ کت نمی بینم ازین بهتر کار ٭

اَلْمَقَالَةُ الثَّامِنَةُ وَالثَّلٰثُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ مَنْ عَامَلَ مَوْلَاهُ بِالصِّدْقِ
وَالنِّصَاحِ کسیکه کار کند با خداوند خود در سلوک طریق طلب وی براستی و خلوص بی آمیزش ریا و شرک
و صدق خلاصه اخلاص و مغز اوست و درجه اعلی از انست که دران قطعا شوب اغراض و اعواض

المقالة الثامنة والثلثون

به بندگان خود داده اگر همت بلند دارد باین خسایس و محقرات نظر نیفگند و طمع نکند و بداند که اگر نصیب وی
می بود پروردگار تعالی قسمت وی میکرد و همه چیز میرسید و چون قسمت و نصیب او نشد بهر چه داده اند
بدان راضی و قانع باشد و نظر بر قسمت مردم نیفگند و حسد نبرد و همت بلند دارد **بیت** همت بلند
دار که نزد خدا و خلق + باشد بقدر همت تو اعتبار تو + بعد از ان در تسلیه و تثبیت فقرا و مساکین و ترک
حسد بر توانگران و دنیاداران می فرمایند ثُمَّ لَوْ عَلِمْتَ یَا مِسْکِیْنُ مَا سَیَلْقٰی جَارُکَ غَدًا
پستر اگر بدانی تو ای مسکین چیزی را که زود است که دریابد همسایه تو که بر وی حسد می بری فردای قیامت
مِنْ طُوْلِ الْحِسَابِ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ از محنت درازی و سختی حساب در قیامت اِنْ لَمْ یَکُنْ
اَطَاعَ اللّٰهَ اگر فرمانبرداری نکرده است خدا را عز و جل و نرفته است بفرموده وی فِیْمَا خَوَّلَهٗ
مِنْ نِعْمَتِهٖ در چیزی که داده است و مالک گردانیده است خدای تعالی او را از نعمت خود وَاَدَاءِ
حَقِّهٖ فِیْهَا و در گذاردن حق خدای تعالی در ان نعمت وَامْتَثَلَ اَمْرَهٗ و بجا نیاورده است فرموده
خدا را وَانْتَهٰی نَهْیَهٗ فِیْهَا و باز نمانده است از نافرموده او در ان نعمت که داده است وَاسْتَعَانَ
بِهَا عَلٰی عِبَادَتِهٖ وَطَاعَتِهٖ و یاری نخواسته بآن نعمت بر پرستش کردن مر خدا را و فرمانبرداری نمودن
او را مَا یَتَمَنّٰی اَنَّهٗ لَمْ یُعْطَ مِنْ ذٰلِکَ ذَرَّةً در نیابد همسایه تو چیزی را که آرزو میبرد بسبب وی
که کاشکی داده نمیشد در دنیا از ان ناز و نعمت ذره وَلَا رَاٰی نَعِیْمًا یَوْمًا قَطُّ و نمیدهد نعمتی را روزی
هرگز اَمَا سَمِعْتَ مَا قَدْ وَرَدَ فِی الْحَدِیْثِ آیا نشنیده آنچه تحقیق آمده است در حدیث که اِنَّهٗ
لَیَتَمَنَّیَنَّ اَقْوَامٌ یَوْمَ الْقِیٰمَةِ بدرستیکه هر آینه آرزو برند گروهها روز قیامت اَنْ تُقْرَضَ لُحُوْمُهُمْ
بِالْمَقَارِیْضِ کاشکی پاره پاره کرده میشد یعنی در دنیا گوشتهای ایشان بکاژها مِمَّا یَرَوْنَ لِاَصْحَابِ
الْبَلَایَا مِنَ الثَّوَابِ از انچه می بینند مر خداوندان بلا و محنت را از ثواب فَیَتَمَنّٰی جَارُکَ غَدًا
پس زود باشد که آرزو برد فردای قیامت همسایه تو که حسد می بری بر وی مَکَانَکَ فِی الدُّنْیَا جای ترا

وکامرانی او بگوناگون نعمتها ولذتها وشهوتها فلم یحسده علی ذلک پس حسد نمیکند آن مرد آن پادشاه را
برین ملک و دولت و نخوت و مکنت و حشمت و ناز و نعمت ثم رای کلبا بربرا پستر دیدآن مرد
سگ وشتی را که بیرون در سرای پادشاه میباشد و در نسخه بربریا نیز است بمعنی دونده و سریع برو از نده چنانکه
عادت سگان ست وصفت این سگ آنیست که یخدم کلبا من کلاب ذلک الملک خدمت
میکند سگی را از سگان پادشاه یقوم معه برپا استاده میباشد این سگ بری با آن سگ پادشاه
ویبیت ویصبح معه وشب میگذراند وصبح میکند با او یعنی شب و روز در پیش وی افتاده میباشد فیعطی
من مطابخ الملک بقایا طعام ودرکایه پس داده میشود این سگ بری را از جای پختن طعام
پادشاه باقی مانده طعام وتباه شده وی که از پیش سگ پادشاه باقی مانده فیتقوت به پس
قوت میسازد وخورش میکند بقدر کفایت فاخذه یحسده ویعادیه پس حسد کردن گرفت
این مرد آن سگ را ودشمن داشتن مر او یتمنی موته وهلاکه وآرزو کردن مردن او را وآرزو
بردن کشتن او را وکونه مکانه وبودن خود را بجای آن سگ وآن یخلفه فی ذلک وخلیفه
وجای نشین شدن او را در خوردن آن طعام پس مانده وتباه گشته خسة ودناءة از جهت فرومایگی
طبع ودنارت همت لا زهدا ودینا وقناعة نه بجهت نفرت وکراهت از زیادتی دنیا ونه بجهت
رعایت دین کردن قناعت نمودن فهل یکون فی الزمان رجل احمق منه واعمی واجهل پس آیا می باشد در روزگار هیچ مردی کول تر وسبکتر وناوان تر ازین مرد حسد برنده برین سگ
پس همچنین حال شخصی ست که حسد می برد بر مردم در چیزهای دنی خسیس از لذات وشهوات دنیا که از امثال
واقران خود بجهت طالبیت دنیا حکم کلاب دارند بصد رذالت وخست ودنارت حاصل کرده اند وبجهت خساست
ودنارت آنرا برای خود میخواهد وبآن سرفرو می آرد چنانکه آن سگ بری از سگ سلطان طعام ریزهای
پس مانده چرکین میگردد میخورده وحال آنکه حق سبحانه از نفایس اموال ورغائب احباس از کنوز وخزاین

ع ۷ بعضی نسخ بربریا نیز است بمعنی دونده وسریع برو

ع ۸ در بعضی نسخ خطاست بجای فیتقوت به فیعطی

ع ۹ در بعضی نسخ بجای فاخذه فاخذ عن

ع ۱۰ در بعضی نسخ بجای یتمنی موته یتمنی زوال

وَالدَّفَائِنِ پستر حسد کردن تو زمین را که جای بودن گنجها و مالهاست که نهاده شده است در وی
اَنْوَاعِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْجَوَاهِرِ از گوناگون زر و نقره و گوهرها مِمَّا جَمَعَتْهُ الْمُلُوكُ
الْمُتَقَدِّمَةُ از انچه فراهم آورده اند آنرا بادشاهان پیشین مِنْ عَادٍ از عاد قوم هود وَثَمُودَ قوم
صالح وَكِسْرٰى وبادشاه فرس وَقَيْصَرَ وپادشاه روم اَوْلٰى سزاوارتر وَنَزْدیکتر است مِنْ حَسَدِكَ
لِاَخِيكَ از حسد کردن تو مر برادر ترا او هر دو بر ابر اند در آنکه مر پروردگار تعالی چیزی از نفائس و غرائب
مخلوقات خود در ایشان ودیعت نهاده و سپرده است و شک نیست که نهادن آن نزد آدمیان بظاهر
مناسب تر و بمصلحت نزدیکتر است از نهادن نزد زمین پس تمنای زوال آن از زمین که او را منفعتی و حظی
در آن نیست بقیاس عقل اولی و اقرب است از آرزوی زوال آن از مردم و اگر گوئی که چرا نزد من
نه نهاد و مر انداد که نزد آن دیگر نهاد و بوی داد این جنگ با خدایست و تعالی فاعل مختار است هر چه خواهد بکند
و مر او را حکمتها و مصلحتهاست و شاید که صلاح تو همدرین باشد که ترا نداد چنانکه صلاح او در ین است که او را داد
چه تواند دانست **بیت** آنکس که توانگرت نمیگرداند * او مصلحت تو از تو به میداند و مَا مَثَلُكَ
اِلَّا كَمَثَلِ رَجُلٍ و نیست حال و قصهٔ غریب تو در حسد نان بردن بر خزائن و دفائن که در زمین است
و حسد بردن بر جزوی مال و منال از طعام و شراب و لباس که افراد آدمیان دارند مگر بمچو حال و قصهٔ غریب
مردی که رَأَى مَلِكًا مَعَ سُلْطَانِهِ دید بادشاهی را با شوکت و غلبه و قهرمان او وَجُنُودِهِ و
حَشَمِهِ و با لشکرهای او و خیل او و حشم او و حشمت و احتشام و لغت بمعنی شرم کردن و خود را کشیدن
داشتن و هراس نمودن و خشم گرفتن آید و مُلْكِهِ عَلَى الْاَرَاضِي و ببینی آن بادشاه را با ملک
و دولت او بر زمینها وَجِبَايَةِ خَرَاجِهَا اِلَيْهِ و گرد کردن و آوردن حاصل زمینها که بیرون می آید از انها
بسوی او وَارْتِفَاعِهَا لَدَيْهِ و ببینی برداشتن حاصلهای زمین را بسوی او و ارتفاع برداشتن
غلهای ورودهٔ زمین را و آوردن آن بخرمن گاه وَتَنَعُّمِهِ بِاَنْوَاعِ النَّعِيمِ وَاللَّذَّاتِ الشَّهَوَاتِ

فصه مردی غریب که حشمت سلطان را دید

نعمتی که نیکوی کرده است خدایتعالی بآن نعمت بر آن مرد وَقَدَّرَهَا لَهُ و تقدیر کرده است آن نعمت را
را برای او وَلَمْ يَجْعَلْ لِأَحَدٍ فِيهَا حَظًّا وَنَصِيبًا و نگردانیده است مر هیچ یکی را در آن نعمت بهره
فَمَنْ يَكُونُ أَظْلَمَ مِنْكَ پس که می باشد ستمگارتر از تو که در نصیب دیگری که ترا هیچ دخلی در آن نیست حسد
میکنی و زوال آن میخواهی وَأَبْخَلَ و که می باشد ناجوانمردتر از تو که در دادن حق و عطای او بخلی میکنی و تنگ
می آئی وَأَرْعَنَ و کیست احمق تر و سبکسارتر از تو در آنچه هیچ فائده ندارد و محالست سعی میکنی و آرزو
می بری وَأَنْقَصَ عَقْلًا مِنْكَ و کم عقل تر از تو وَإِنْ حَسَدْتَهُ عَلَى قِسْمِكَ و اگر حسد میکنی
بر قسمت تو و نصیب تو و گمان می بری و توهم میکنی که آنچه نزد اوست نصیب منست که بوی داده اند
یا بامکان آنکه شاید که نصیب من میشد و بمن میدادند اگر باین خیال حسد میکنی فَقَدْ جَهِلْتَ
غَايَةَ الْجَهْلِ پس بتحقیق نادانی میکنی نهایت نادانی بفرموده خدا و رسول خدا که فرموده اند که قسمت
کس بدیگری نمیرسد فَإِنَّ قِسْمَكَ لَا يُعْطَى غَيْرُكَ زیرا که بدرستی نصیب تو و قسمت تو داده نمیشود
جز ترا وَلَا يَنْتَقِلُ مِنْكَ إِلَيْهِ و نمیرود و نمیگذارد از تو بسوی او حَاشَا لِلّٰهِ پاکی و تنزیه است مر خدا را
از دادن نصیب یکی که تقدیر کرده است برای وی دیگری را و هرگز نمیکند وی سبحانه آنرا قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى گفت
خدای سبحانه و تعالی مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ تغیر و تبدل داده نمیشود حکم نزد من وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ
لِلْعَبِيدِ و نیستم من ستم کننده مر بندگان را بدادن نصیب یکی بدیگری چنانکه در تفسیر این می فرمایند که
إِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُكَ بدرستیکه خدای تعالی ظلم نمیکند ترا فَيَأْخُذُ مَا قَسَمَهُ وَقَدَّرَهُ لَكَ پس بگیر
و چیزیکه قسمت کرده و تقدیر نموده است آنرا برای تو فَيُعْطِي غَيْرَكَ پس بدهد جز ترا فَهٰذَا جَهْلٌ
مِنْكَ وَظُلْمٌ لِأَخِيكَ پس این حسد کردن نادانی است از تو و ستم است مر برادر ترا یا اشارت
بهمین قسم ثانی باشد و ظلم بجهت اسناد کردن قسمت تو بوی و تهمت نهادن بآن بروی باز بوجهی دیگر قباحت
حسد و معقولیت آنرا تصویر نموده می فرمایند که ثُمَّ حَسَدُكَ الْأَرْضَ الَّتِي هِيَ مَعْدِنُ الْكُنُوزِ

وشک نیست کہ مبدأ ظہور این دو میمہ نیز صفت یقین و ظلمت جہل است لاجرم باجتماع ظلمات بعضہا فوق بعض ضعفے و فترتے در نور انیت ایمان پدید آید وَلْيُسْقِطْكَ مِنْ عَيْنِ مَوْلَاكَ و می انداز و ترا از چشم عنایت و رعایت خداوند تو عز و جل وَيُبْغِضُكَ إِلَيْهِ و دشمن میگرداند ترا بسوے وی تعالے

أَمَّا سَمِعْتَ الْحَدِيثَ الْمَرْوِيَّ عَنِ النَّبِيِّ آیا نشنیدہ حدیث قدسی را کہ روایت کردہ شدہ است از پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم إِنَّ اللهَ يَقُولُ کہ خدای تعالیٰ میگوید الْحَسُودُ عَدُوُّ نِعْمَتِي حاسد دشمن نعمت منست کہ نمیخواہد کہ نعمتہا من در بندگان من بوجود آید و ظہور یابد و صیغۂ مبالغہ بجہت آن آورد کہ غالب در حسد شدت و مبالغت میباشد وَمَا سَمِعْتَ قَوْلَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و نشنیدی قول آن حضرت را إِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ بدرستیکہ حسد کردن میخورد و میبرد نیکیہا را یعنی برکات و انوار آنرا كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ چنانکہ میخورد و میسوزد آتش ہیزم را چہ قوام عمل و اعتدال بدان بقوت ایمان و نورانیت اوست و ایمان سستی پذیرفت و مظلم شد حسنات را نیز این حال باشد بعد ازان ببطلان حسد و عدم معقولیت وے اشارت نمود و می فرمایند ثُمَّ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تَحْسُدُهُ يَا مِسْكِينُ پس بگو کہ بر چہ چیز حسد میکنی کسی را ای مسکین سست ایمان بے نصیب از مایۂ فضل و رحمت أَعَلَى قِسْمِهِ أَوْ عَلَى قِسْمِكَ آیا حسد میکنی بر نصیب و بخش وی کہ بوی رسیدہ است یا بر نصیب و بخش کہ پیش اوست فَإِنْ حَسَدْتَهُ عَلَى قِسْمَةِ اللهِ تَعَالَى لَهُ بِهِ پس اگر حسد میکنی او را بر قسمت خدا کہ مراورا کردہ بان چیز فِي قَوْلِهِ تَعَالَى کہ مذکور است آن قسمت در قول وے سبحانہ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ما پروردگار عالمیم و مقدر ازراقیم بخش کردیم میان ایشان وجہ اسباب زندگانی ایشانرا در حیاتی کہ فرو تر است یعنی حیات این جہان تا آخر آیۃ فَقَدْ ظَلَمْتَهُ اگر انیست باعث حسد پس تحقیق ستم کردی بر وے رَجُلٌ يَتَقَلَّبُ فِي نِعْمَةِ مَوْلَاهُ وی مردیست کہ می غلطد و تصرف میکند در نعمت خداوند خود الَّتِي تَفَضَّلَ بِهَا عَلَيْهِ

فتوح الغیب ۲۲۲

وفقر بالکسر بمعنی سستی و فتور و زنا و میان و پیغمبر از منحصر و معلوم بہر دو معنی بلیغ است

وفی حدیث نبوی ان الحسد یاکل الحسنات

وبعمل کردن بکتاب وسنت بر میرود بنده بسوی حالت ولایت که محترز ومجتنب شدنست از اتباع هوا
وحالت بدلیت که فانی وخالی گشتن از فعل وارادت جز فعل وارادت مولی تعالی وحالت غوثیه که حاکم
ومتصرف بودنست در خلق خدا بامر خدا وازینجا معلوم شد که طریقهٔ سلسلهٔ علیه قادریه اتباع کتاب
وسنت واجتناب از وقوع در مهاوی بدعت ست پیر ما فرمود رحمة الله علیه که در سلاسل دیگر از چیزهای
دیگر پرسند اما درین سلسله از شریعت زنهار که تا شریعت مطهره شکایت نکند از تو رزقنا الله وثبتنا علی
هذه الطریقة المستقیمة

المقالة السابعة والثلثون

قال رضی الله عنه مالی اراک یا مؤمن حاسدا لجارک چیست مرا که می بینم ترا ای ایمان آرنده
بتقدیر الهی وقسمت ازلی وی حسد کننده مر همسایهٔ خود را تخصیص همسایه بذکر بجهت آنست که بیشتر
بر همسایه رود فی مطعمه ومشربه در طعام وی وشراب وی ومکلبسه ومنکحه ومسکنه
ودر لباس او ونکاح او وسکونت او که بیشتر وخوشتر از تو دارد وتقلبه فی غناه ونعم مولاه وحسد
می بری در گذشتن او از پهلو به پهلو وتصرف کردن وی در توانگری او ودر نعمتهای خداوند او که مخصوص
گردانیده است او را بدان وقسمه الذی قسمه له ودر بخشش ونصیب او که قسمت کرده ونصیب گردانیده است برای او
ودرین اشارتست بخطا فاسد ونادانی وی که حسد بر نصیب کسی می برد چنانکه بتفصیل شرح آن بیاید
وبدانکه حسد آرزو وخواهش زوال نعمت کسی ست خواه آنرا برای خود خواهد یا نخواهد وبعضی آنرا بخود خواهی
تخصیص کرده واین مخصوص بغیر ظالمان است چه تمنی زوال نعمت ظالم که از آن آزار بدیگری رسد حسد نبود
ومذموم نه واما آنکه خود را خواهد مانند آنچه دیگری راست بی آرزوی زوال آن از وی آنرا غبطه خوانند که بمعنی
رشک است واین مذموم نیست ودر تحت اطلاق وعموم واسالوا الله من فضله داخل است اما تعلم
ان هذا مما یضعف ایمانک آیا نمیدانی که این حسد کردن از جمله آن چیزهاست که سست
میگرداند ایمان ترا بجهت طریان ظلمت این صفت ذمیمه ووجود ذمایم دیگر که در ضمن آنست چنانکه مبین گردد

المقالة السابعة والثلثون

ف معنی حسد

ف معنی رشک

وآگاهانید ترا و باعث شد بر توکل کما امر نبیه چنانکه امر کرده است بتوکل پیغمبر او صلعم یا چنانکه
امر کرده است خدای تعالی پیغمبر خود را بتوکل و فرمود توکل علی الله و درینمعنی تعظیم شان توکل است
و تکریم است مر طالب مامور را که حق تعالی او را بچیزی امر کرده است که پیغمبر خود را بدان امر کرد و حقیقت
توکل ثقه است بضمانت حق و ترک اسباب برای تحقیق اوست و اگر این ثقه حاصل باشد ترک
اسباب و مباشرت آن برابر است بعد ازان اشارت فرمودند بحفظ اتباع سنت را اجتناب از مخالفت
و بدعت بقول خود و قال النبی صلی الله علیه وسلم من عمل عملا لیس علیه امرنا کسیکه بکند
عملی را که نیست بر صحت وی حکم ما فهو رد پس آن عمل مردود و باطل است هذا یعم الرزق
والاعمال والاقوال این حکم فراگیرنده است رزق را و کردارها و گفتارها را که حکم سنت و بدعت در همه
جا جاری است چه تحصیل رزق تواند که بطریق بدعت باشد بانچه حاصل شده از رزق تناول آن بدعت
بود و در کردارها و گفتارها خود ظاهر است پس در همه جا تابع سنت باید بود و از بدعت پرهیز و اجتناب نمود
مصرع ره راست رو تا بمنزل رسی خود چاره نیست از کتاب و سنت و راهی نیست جز آن زیرا که
لیس لنا نبی غیره فنتبعه نیست ما را پیغمبر خدا جز محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم تا متابعت کنیم آن پیغمبر را ولا
کتاب غیر القرآن فنعمل به و نه کتابی جز قرآن تا عمل کنیم بدان کتاب پس ناچار متابعت باید کرد کتاب و سنت را
فلا تخرج عنهما پس بیرون میای ای طالب خیر و سالک راه راست از کتاب و سنت فتهلک پس هلاک شوی
به بیرون آمدن از کتاب و سنت فیضلک هواک والشیطان پس گمراه کند ترا هوای نفس و شیطان قال الله تعالی
ولا تتبع الهوی فیضلک عن سبیل الله و پیروی مکن هوا را پس گمراه گرداند ترا از راه خدا والسلامة مع الکتاب
والسنة و سلامت از آفات نفس و شیطان و از ضلالت و خذلان مقرون باخذ کردن و عمل نمودن بکتاب و سنت
است والهلاک مع غیرهما و نیست شدن و آفت زده گشتن و افتادن از راه ضلالت و خسران با غیر کتاب و
سنت است وبهما یرتقی العبد الی حالة الولایة والبدلیة والغوثیة

نیز صاحب این مقام باشند المرء مع من احب اشارت بآنست اگرچه آنجا که اوست هیچکس نتواند رسید
ومقام او ارفع واعلی است از هر که جز اوست اما دائره وسیع است ودران مقام منازل ومراتب
متعدد است وعلاقه محبت جذاب است **نظم** آنجا که توئی کجا بود منزل ما ۲ در راه طلب شکسته شد محمل ما
لیکن شب روز با تو یکجا بودیم ۲ ما بر در تو مقیم وتو در دل ما ۲ بعد ازان ما اشارت بطریق اتباع می نمایند
که رخصت است وعزیمت وی فرمایند فَالنَّبِيُّ پس پیغمبر علیه الصلوٰة والسلام قَالَ گفت
اَلْاِكْتِسَابُ سُنَّتِي وَالتَّوَكُّلُ حَالَتِي کسب کردن سنت ظاهر منست وتوکل کردن حالت باطن
منست اَوْ كَمَا قَالَ یا چنانکه گفته است آنحضرت یعنی عبارت آن حضرت اینست یا دیگرست اما
مضمون یکی فَانْتَ بَيْنَ سُنَّتِهٖ وَبَيْنَ حَالَتِهٖ پس تو ای طالب آخرت واثر وقائمی میان سنت
وی وحالت وی اِنْ ضَعُفَ اِيْمَانُكَ اگر سست است ایمان تو واعتقاد تو براز قیت حق بے
سبب بتقدیر ازلی وی بقسمت ارزاق فَالتَّكَسُّبُ الَّذِيْ هُوَ سُنَّتُهٗ پس وظیفه تو کسب دست
که آن سنت است وَاِنْ قَوِيَ اِيْمَانُكَ واگر محکم وتواناست یقین تو فَحَالَتُهُ الَّتِيْ هِيَ
التَّوَكُّلُ پس طریقه توکل است که حالت اوست قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوْا وبر
خدا توکل کنید وبوی بسپارید کار با خود را وَقَالَ وگفت وی تعالی وَمَنْ يَّتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ
حَسْبُهٗ وکسی که توکل کند بر خدا پس خدا بسنده است او را وحاجت بمباشرت اسباب ندارد وسبب
روزی خواهد رسانید واگر بے سبب نکند سبب نیز پیدا خواهد کرد که وی مسبب الاسباب است واورا در محنت
ومشقت تسبب نخواهد انداخت وَقَالَ وگفت اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِيْنَ بدرستی خدا دوست
میدارد متوکلان را وچون وی تعالی دوست دارد توکل ومتوکلان را پس از گرفتاری اسباب که ضد توکل
ونه محبوب خداست نگاه خواهد داشت **بیت** محالست چون دوست دارد ترا ۲ که دردست
دشمن گذارد ترا فَقَدْ اَمَرَكَ بِالتَّوَكُّلِ وَنَبَّهَكَ عَلَيْهِ پس بتحقیق امر کرد ترا پروردگار تعالی

فائدہ در بیان سنت واحکام

از نزد من است نه از خواهش و نفس اوست فَاتَّبِعُوهُ پس پیروی کنید او را ثُمَّ قَالَ پستر گفته است
حق تعالی قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّوْنَ اللّٰهَ بگو ای محمد ای محب من ای محبوب من اگر هستید شما که
دوست میدارید خدا را و میخواهید که بقرب و وصول درگاه وی مخصوص گردید یا میخواهید خدا را که شما را باشد
و شما را دوست دارد فَاتَّبِعُوْنِيْ يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ پس پیروی کنید مرا تا دوست دارد شما را خدا ربط عبارت
و معنی آن بر وجه ثانی ظاهر است و بر وجه اول مقصود آن باشد که اگر شما میخواهید که محب خدا باشید مرا متابعت
کنید محب چه که محبوب او خواهید شد و عبارت وی رضی الله عنه نیز که فرمود فَبَيَّنَ اِنَّ طَرِيْقَ
الْمَحَبَّةِ اِتِّبَاعُهُ محتمل بر دو معنی است پس بیان کرد حق سبحانه و تعالی که راهی که بآن بمحبت مولی برسند
اتباع پیغمبر است صلی الله علیه وسلم قَوْلًا وَ فِعْلًا در گفتار و کردار و هرگاه اتباع در قول و فعل حاصل
شد اتباع در حال که اثر و نتیجه آنست نیز خواهد بود که المواهب آثار المکاسب و محبت میل نفس و انجذاب
اوست بسوی چیزی بجهت کمالی که اعتقاد کرده است در وی بر وجهیکه باعث گردد بر تقرب بودی علت محبت
حسن است یا احسان و هر دو منحصر است در ذات مقدس باری تعالی دیگر هر جا که ظهور کرده از وست و اجل
مظاهر و انوار مشارق آن ذات پاک حضرت سید السادات است صلی الله علیه وسلم و بعد از وی بتفاوت
مراتب اتباع و استقامت در اولیای امت سرایت کرده و ظهور نموده است رحمة الله علیهم اجمعین و حقیقت
محبت همان میل و انجذاب است که مذکور شد و اطاعت و موافقت که سبب تقرب است لازم آنست
و بی آن محبت ناقص است و دعوی کمال آن کاذب اما اصل محبت باقیست لا تلعنوه فانه یحب الله
و رسوله دلیل آنست و ازینجهت تفسیر کرده اند علمای محبت بنده را بخدا بارادت طاعت و محبت خدا مر
بنده را رضای او از وی که اثر آن لطف و توفیق است آنجا میل و انجذاب که از مقوله انفعال است
امکان ندارد و سببیت اتباع پیغمبر صلی الله علیه وسلم محبت الهی از آنست که هر که اتباع یکی کند
و در پی وی رود لاجرم بمقامی رسد که او میرسد و او خود در مقام محبت و محبوبیت متمکن است پس تابعان او

اعتدال و از خمود فانی و بحق باقی اند آخر بایشان بر عمل یسیر در مدت قصیر چندان اجر دادند که دیگران را
بچندین ریاضت و مجاهدت و جان کندن ندادند که احمد بن ابی الحواری نزد ابو سلیمان دارانی آمد و گفت
رشک دارم بر بنی اسرائیل فرمود بر چه رشک داری گفت عمرها دراز یافتند و ریاضتها کشیدند تا مانند شکمهای
کهنه و کمانهای شکسته و زبهای گسسته گشتند فرمود دانستم که تو تازه خواهی آورد نجد اسوگند نخواهد پروردگار
تعالی از ما که خشک شود پوستهای ما بر استخوانهای ما نخواهد مگر صدق نیت در آنچه نزد اوست اگر یکی ده روز
صدق و راستی ورزد بیابد آنچه نیافتند آنجماعه در عمرهای دراز در صحیح البخاری می آرد که حضرت رسول
صلی الله علیه و آله وسلم فرمود که حال و قصه شما نسبت بحال و قصه کسانیکه پیش از شما بوده اند از امم سابقه
آنست که مردی اجیری گرفت پیش از بامداد تا وقت پیشین و قرار داد اجرت او را یک قیراط و اجیری دیگر
گرفت از پیشین تا وقت نماز دیگر تعیین کرد اجرت او را دو قیراط و اجیری ثالث گرفت از نماز دیگر تا شام
و قرار داد اجرت او را سه قیراط اول مثل یهود است دوم مثل نصاری سوم بر مثال این امت مرحومه
چون وقت اجرت دادن شد داد بهر یکی از انچه قرار داده بود پس آن دو اجیر نخستین و دومی غیرت بردند
بر اجیر سوم و گفتند که کار ما بیشتر و اجرت کمتر این چیست گفت آیا چیزی نقصان کردم از انچه قرار داد
بودم بشما گفتند نی گفت باقی فضل منست بدهم هر چه خواهم بهر که خواهم بعد ازان در تحقیق متابعت
و صدق و طهارت جناب نبوت می فرماید ثُمَّ اِنَّهٗ قَدْ زَكّٰى هُوَا پستر بدرستی و راستی تحقیق
پاک گردانیده است و عز و جل بکتبه پیغمبر خود را صلی الله علیه وسلم و نزّهه و دور داشته است او را
مِنَ الْبَاطِلِ از ناحق و دروغ فقال پس گفته است و تعالی وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى
سخن نمیکند وی صلعم از پیش خود و بهوای نفس خود اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْيٌ يُّوحٰى نیست منطوق وی
که در ابلاغ شریعت میگوید مگر وحی که فرستاده شده است بسوی وی اَى مَا اَتَاكَ بِهٖ فَهُوَ
مِنْ عِنْدِيْ لَا مِنْ هَوَاهُ وَنَفْسِهٖ یعنی چیزیکه آورده است وی آنرا از دین و شریعت

الصوفیۃ نظم کارکن کار بگذار از گفتار + کاندریں راہ کار دارد کار + کار آمد حصۂ مردان مرد + حصۂ ما گفت آمد انیست در + قال اللہ تعالیٰ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ چیزی کہ بدہد و بفرماید شمارا پیغمبر صلعم پس بگیرید آنرا و عمل کنید بدان وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا و چیزیکہ باز دارد پیغمبر شمارا ازان پس باز آئید ازان وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخَالِفُوهُ و پرہیز کنید از نافرمودۂ حق و مخالفت نکنید رسول او را فَاتْرُكُوا الْعَمَلَ بِمَا جَاءَ بِهِ تا بگذارید کار کردن بانچہ آوردہ است او را رسول او لَا تَخْتَرِعُوا لِأَنْفُسِكُمْ عَمَلًا وَعِبَادَةً و نو پیدا نکنید برائے خود عملی را و عبادتی را کہ رسول آنرا نفرمودہ است و اینجا معلوم میشود کہ ریاضات و مجاہدات و اعمال کہ نہ موافق شرع و فرمودۂ حق باشند چنانکہ بعضے از طوایف درویشان کنند سود نکند **بیت** بزہد و ورع کوش صدق و صفا + ولیکن میفزائے بر مصطفےٰ + کما قال اللہ چنانکہ گفتہ است خدا عزوجل فِي حَقِّ قَوْمٍ ضَلُّوا عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ در بارۂ گروہی کہ گم شدہ اند از راہ راست ہموار میانہ و اختراع کردند از پیش خود عملہا و عبادتہا وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا و نو پیدا کردند اہل کتاب ہبانیت را کہ عبارتست از کثرت ریاضت و مبالغہ در عبادت و گوشہ گرفتن و از خلق گسستن و قطعاً کردن شہوت و لذت نکردیدن مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ ننوشتیم و فرض نکردانیم آنرا بر ایشان نمکایت است از فضولی کردن بر فرمودہ نایستادن این گروہ و بر خود دشوار کردن کار را عاقبت آنرا ہم بجا نیاوردند و رعایت حق نکردند و بحقیقت این قوم معنی بندگی نہ فہمیدند و عمل خود را علت پنداشتند و ندانستند کہ ثواب بمحض فضل الٰہی تعالیٰ است و اگر خود بطریق تالہ و تعبد کردند رعایت توسط و اعتدال از دست دادند و چندین حقوق در ضمن مطاوی آن فوت شدند و اگر حظوظ نیز بود بے شبہہ و ترفیہ و ترخیص الٰہی حکم حقوق پیدا کردی کہ ان اللہ یحب ان یوتی رخصتہ کما یحب ان یعطی عزائمہ و ترخیص الٰہی حقوق پیدا کردی این خاصۂ شریعت محمد و محمدیان بودہ است صلی اللہ علیہ وسلم علیہ بالذات و علیہم بواسطتہ کہ مخصوصان بارگاہ فضل و کرم و مراکز دائرۂ

سلام در پرستش و عبادت کردن موافق شرع

اعتدال

مگر بگذاشتن ایشان دنیا را و اشتغالهم بطلب الآخرة والمولی و مشغول شدن ایشان بطلب
آخرت و طلب خداوند تعالی و این علم ایشان بمنازل و راه یافتن بے رہنمونی کسے اگرچہ بالہام الٰہی است
ولیکن استعداد آن نیز از کثرت توجہ بدان و صدق طلب آنست کہ بدان رہنمون شد و معرفت شناسا
گردانید و ہر کہ متوجہ است بچیزی و بکسبی البتہ راہ می یابد و واصل میگردد بوی وَهَلْ وَقَعُوا أُولَئِكَ
فِي الْحِسَابِ وَآيَا افتادند آنجماعت دیگر در حساب فِي أَنْوَاعِ الشَّدَائِدِ وگوناگون سختیها وَالذُّلِّ
وخواری إِلَّا لِاشْتِغَالِهِمْ بِالدُّنْيَا مگر از جہت اشتغال ایشان بدنیا وَرَغْبَتِهِمْ فِيهَا
ومیل کردن ایشان بدنیا وَزُهْدِهِمْ فِي الْآخِرَةِ ونفرت ایشان از آخرت وَقِلَّةِ الْمُبَالَاةِ
بِأَمْرِهَا واندکی اعتبار و اعتنا بکار آخرت وَنِسْيَانِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وفراموش کردن روز قیامت
وَمَا سَيَصِيرُ وَا إِلَيْهِ وَعَدَّ او فراموش کردن احوالی را کہ باز گشت خواہند کرد بآن فردا هٰذَا ذِكْرٌ
فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ ازانچہ ذکر کردہ خدا و رسول خدا در کتاب و سنت فَانْظُرْ لِنَفْسِكَ پس نظر کن
مر نفس خود را نَظَرَ رَحِيمٍ وَشَفِيقٍ نگریستن رحیم و مہربان وَاخْتَرْ لَهَا خَيْرَ الْقَبِيلَتَيْنِ واختیار کن
وبرگزین برای او صحبت و حالت کردہ بہترین این دو گروہ کہ مشغولان بآخرت و عمل کنندگان برای اویند
وَاصْرِفْهَا عَنْ أَقْرَانِ السُّوءِ مِنْ شَيَاطِينِ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ وجدا کن نفس را از یاران بد کہ متمردان
وگناہکاران از آدمیان و پریان اند وَاجْعَلِ الْكِتَابَ وَالسُّنَّةَ وبگردان قرآن و حدیث را إِمَامَكَ
پیش خود و پیشوای خود بفتح و کسر ہر دو درست است وَانْظُرْ فِيهِمَا بِتَأَمُّلٍ وَتَدَبُّرٍ ونظر کن بتامل
وتدبر در کتاب و سنت وَاعْمَلْ بِهِمَا وکار کن بآن وَلَا تَغْتَرَّ بِالْقَالِ وَالْقِيلِ وَالْهَوَسِ
وفریفتہ مشو بگفتگو از خود و از مردم و ترہات بی عمل و ہوس و در کتب لغت گفتہ اند کہ ہوس نوعی از جنون
واز کلمات قدسیہ ایشانست کہ فرمودہ اند التصوف ما اخذ من القیل والقال لکن اخذ عن الجوع وترک
الدنیا وقطع المالوفات والمستحسنات و رویم قدس سرہ گفت ہو بذل الروح ولا تشتغل بترہات

فانظر

در روزی که هست اندازهٔ وی پنجاه هزار سال و در بعضی نسخ فی یوم کان مقدارہ الف سنة مما تعدون
در روزیکه هست اندازهٔ وی هزار سال ازان سالها که شمارید شما کما قال جل وعلا چنانکه گفته است
پروردگار تعالی در قرآن مجید متفلسفان بجهت تنگی حوصلهٔ فهم و عقل خود تاویل کنند آنرا که مراد مبالغه و کنایت
از درازی آن روز است نه که بحقیقت این مقدار است و خدا داناست بآن مسلمانی آنست که چون و تعالی
خبر داد ما را اعتقاد بآن باید کرد قدرت دیگر و پنگر که همین روز بر جماعت دیگر کوتاهی در حساب شان نیفتد چنان
بگذرد که دران مورکعت نماز بگذارند فریق فی ظل العرش علوف و گروهی در زیر عرش که محل عزت و
عظمت و رحمت است مقیم شده و روی آورده علی الموائد علیها بر خوانها که بران خوانها اطیب الطعام
و الفواکه طعامها و میوهای پاک و حلال و خوش طعم و خوشبوی ست و الشهد بفتح و ضم انگبین ابیض
من الثلج سفیدتر از برف کما جاء فی الحدیث چنانکه در حدیث آمده است و تخصیص عسل بذکر
بجهت امتیاز آن است از طعامهای دیگر بحلاوت که از صفات ایمانست و از صفات وی بیاض را ذکر کردند اگرچه عسل
بنگهای دیگر نیز باشد برای بیان صفا و لطافت و این الطعمه بحقیقت در عالم حس دران موطن موجودند و باوجود
آن اشارت اند بدرجات و مراتب قرب و همه مظاهر صفات الهی اند تعالی تا بهشتیان از صدمهٔ هیبت
جلال ذات که در رویت آن مستغرق و مستهلک گردند زمانی بدان بیاسایند و در مجالی صفات شهود نموده
بحال خود بیایند و مستعد تجلی دیگر شوند ینظرون الی منازلهم فی الجنة می نگرند در موقف
حساب بجانب منزلهای خود که در بهشت برای ایشان آماده داشته اند حتی اذا فرغ من الخلق تا آنگه
چون آخر رساند پروردگار تعالی حساب بندگان را دخلوا الجنة می درآیند مسلمانان بهشت را یهتدون
الی منازلهم راه می یابند بسوی منزلهای خود و می درآیند دران بی آنکه کسی رهنمونی کند کما
یهتدی احد من الناس فی الدنیا الی منزله چنانکه می درآید یکی از آدمیان در دنیا بسوی
منزل خود فهل وصلوا الی هذا الا بنور کهم الدنیا پس آیا رسیدند ایشان باین مرتبه

بآن رزق شان فراخ و عزت روز افزون و عمر دراز فرمود اینجا محل خوفست که بیخ ایمان از زمین دل شان برکنده
شده و از نصیب ایمان نا امید گشته اند نعوذ بالله من ذلک و چون از مساق[1] کلام سابق منافاتی و مقابلتی
میان دنیا و آخرت معلوم شد که نزد اشتغال و سعی در تحصیل یکی ازین دو دیگری فوات پذیرد و اگرچه نزد اشتغال
بطاعت و طلب آخرت دنیا بجبر و قسر[2] تابع گردد و خدمت کند می فرمایند که فیتحقق حینئذ قوله پس
صحیح و ثابت میگردد درین هنگام قول پیغمبر صلعم اَلدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةُ ضَرَّتَانِ دنیا و آخرت انباغ[3]
یکدیگر اند یعنی دو زن در نکاح یکمرد اِنْ اَرْضَیْتَ اِحْدٰیهُمَا اَسْخَطْتَ عَلَیْكَ الْاُخْرٰی اگر راضی
گردانی یکی ازان دو را ناراضی و خشمگین میگردانی بر خود دیگری را قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ مِنْكُمْ مَنْ یُّرِیْدُ
الدُّنْیَا وَمِنْكُمْ مَنْ یُّرِیْدُ الْاٰخِرَةَ بعضی از شما کسی ست که میخواهد دنیا را و بعضی از شما کسی ست که میخواهد
آخرت را در شان اهل احد نازل شده که آن حضرت صلی الله علیه وسلم جماعت تیر اندازان را در جای گذاشته
و امر کرده بودند که از جای خود نه جنبند پس بعضی بجهت غنیمت براه خلاف امر رفته مرکز را گذاشتند و بعضی محافظت
بر امر نموده پا بر جا ماندند یُقَالُ گفته میشود طالبان دنیا و آخرت را بجهت بودن ایشان مطیع و محکوم
و ملازم هر یک ازان دو اَبْنَاءُ الدُّنْیَا وَاَبْنَاءُ الْاٰخِرَةِ پسران دنیا و پسران آخرت و در بعضی نسخ یعنی
بجای یقال و برین تقدیر تفسیر و بیان من یرید الدنیا و من یرید الآخرة میشود فَانْظُرْ مِنْ اَبْنَاءِ
اَیِّهِمَا اَنْتَ پس ببین و دریاب که از کدام ابنا یکی ازین دوئی تو از ابنای دنیای یا از ابنای آخرت
وَمِنْ اَیِّ الْقَبِیْلَتَیْنِ تُحِبُّ اَنْ تَكُوْنَ اَنْتَ و از کدام یکی ازین دو گروه دوست میداری
که باشی تو وَاَنْتَ فِی الدُّنْیَا درینحالت که تو در دنیائی ثُمَّ اِذَا صِرْتَ اِلَی الْاٰخِرَةِ پستر چون
باز میگردی و میروی بسوی آخرت آنجا نیز دو گروه خواهند بود فَفَرِیْقٌ فِی الْجَنَّةِ وَفَرِیْقٌ فِی السَّعِیْرِ
پس گروهی در بهشت و گروهی در آتش افروخته فَرِیْقٌ فِی الْمَوْقِفِ قِیَامٌ فِیْ طُوْلِ الْحِسَابِ
گروهی در موقف استاده از جهت درازی حساب فِیْ یَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهٗ خَمْسِیْنَ اَلْفَ سَنَةٍ

[1] مساق بالفتح جای راندن ۱۲ غیاث اللغات
[2] قسر بالفتح بستم بر کاری داشتن و گروهی از قبیله بجیله ۱۲ منتخب اللغات
[3] انباغ بالفتح و سوم موحده و غین معجمه دو زن که در نکاح یکمرد باشد هر یکی مر دیگری را انباغ باشد بهندی سونگن گویند برهان قاطع ۱۲

زیرا که همه اشیا تابع و محکوم اند هر پیدا کننده خود را و خداوند خود را و هو الله و خالق و مولی خداست عزوجل
و باشتغال بآخرت و نیت آن راضی میگردد پروردگار تعالی از تو و برضای او هر چه مخلوق اوست چه دنیا و چه
آخرت همه حاصل میگردد و من لا المولی فله الکل که گفته اند اینمعنی دارد و ان اشتغلت بالدنیا و اعرضت
عن الآخرة و اگر مشغول شوی بدنیا و روگردانی از آخرت غضب الرب علیک خشم میگیرد
پروردگار تعالی بر تو فاتک الآخرة پس فوت شود ترا و در گذرد از تو آخرت و تعاصت الدنیا
علیک و بی فرمانی و سرکشی کند دنیا بر تو و تعسرت و دشوار شود حصول دنیا بر تو و با آسانی بدست
نیاید و اتعبتک فی ایصال قسمک الیک و در رنج و مشقت اندازد ترا در رسانیدن قسمت
تو بسوی تو لغضب الله علیک از جهت خشم گرفتن خدا بر تو لانها مملوکة زیرا که دنیا مملوک
خداست و بندهٔ اوست تهین من عصاه خوار میدارد کسی را که بیفرمانی میکند خدا را و تکرم من
اطاعه و بزرگ و عزیز میدارد کسی را که فرمان بردار میکند او را و این همه معامله با مسلمانانست که اگر طاعت
کنند و امتثال اوامر و نواهی الهی جل و علا نمایند پاداش آن چنانکه در آخرت وعده کرده اند در دنیا هم بیابند
و بناز و نعمت و جاه و عزت و شوکت باشند و اگر براه معصیت روند و بی فرمانی حق کنند و در ادای حق تقصیر نمایند
منزای آن در هر دو جهان به بینند اگرچه ادنی تقصیری باشد از درویشی می آرند که موشی نعلین او را پاره
کرد می نالید و میگفت آه چه گناه و چه تقصیر از من بوجود آمده که این سزای اوست اما کافران از دولت
و سعادت ایمان محرومان هر چه خواهند از معصیت بکنند و هیچ ضرر در دنیا بایشان نکند و سزا بینا بند
بلکه زیاده شود تا مغرور شوند و باهمال و استدراج الهی بگرایند که دیگر علاج پذیر نباشد بر مثال طبیبی
که از صحت بیمار نومید شود و او را پرهیز نفرماید و گوید هر چه خواهد بخور و وقتی این فقیر از حضرت شیخی سیدی
قبلة گاهی مسمی کلیم اللهی قدس الله سره پرسید که در حدیث آمده است که خواب صبحگاهی منع رزق کند
و زنان فقر و خواری بار دهد روزه ماه رمضان خوردن جوانمرگی آرد و بسی از ارباب دنیا و دولت گرفتار

دنیا بجهت آنکه بحکم وعده که متقیان کرده اند از غم واندوه زندگی نجات می یافتی و بی تعب و مشقت از انجا که گمان
نداری روزی میخوری و بحکم عزتی و کرامتی که نصیب اهل ایمان و تقوی افتاده است معزز و مکرم میشدی چنانکه
می فرمایند وَوَصَلَ اِلَیْکَ قِسْمُکَ مِنَ الدُّنْیَا هَنِیْئًا مَّرِیْئًا وَاَنْتَ مُصَانٌ مُکْرَمٌ
و میرسید بتو آنچه نصیب تست از دنیا خوشگوار او حال آنکه تو نگهداشته شده از آفت و خواری گردانیده شده معزز و مکرم
کَمَا قَالَ النَّبِیُّ چنانچه گفته است پیغمبر صلی الله علیه وسلم اِنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی یُعْطِی الدُّنْیَا عَلٰی نِیَّةِ
الْاٰخِرَةِ بدرستی خدای تعالی میدهد دنیا را و نعمت و راحت و عزت آنرا بر قصد و ارادت ثواب و کرامت
آخرت و عمل کردن برای آن وَلَا تُعْطِی الْاٰخِرَةَ عَلٰی نِیَّةِ الدُّنْیَا و نمیدهد ثواب آخرت را بر قصد و ارادت
دنیا و کار کردن برای آن یعنی هر که آخرت جوید هم دنیا یابد و هم آخرت و هر که دنیا خواهد دنیا یابد و نه آخرت
وَکَیْفَ لَا یَکُوْنُ کَذٰلِکَ و چگونه نباشد اینچنین وَنِیَّةُ الْاٰخِرَةِ هِیَ طَاعَةُ اللّٰهِ و حال آنکه نیت
آخرت فرمان برداری خداست لِاَنَّ النِّیَّةَ رُوْحُ الْعِبَادَةِ زیرا که نیت حکم روح دارد نسبت بعبادت
و عبادت همچو قالب است نسبت بوی چنانکه وجود قالب و قوام آن بی روح متصور نیست عبادت بی نیت
معتبر نه و ثواب آن مترتب نه وَذَاتُهَا بلکه نیت ذات عبادت و عین او و حقیقت اوست درینجا مبالغه
بیشتر است فَاِذَا اَطَعْتَ اللّٰهَ بِزُهْدِکَ فِی الدُّنْیَا وَطَلَبِکَ دَارَ الْاٰخِرَةِ پس چون فرمانبرداری
کنی خدای تعالی را بنفرت تو از دنیا و بی رغبتی تو در آن و بطلب کردن تو سرای آخرت را و رغبت نمودن در آن
کُنْتَ مِنْ خَوَاصِّ اللّٰهِ باشی تو از بندگان خاص خدا وَاَهْلِ طَاعَتِهٖ وَمَحَبَّتِهٖ و از اهل طاعت
و محبت وی تعالی وَحَصَلَتْ لَکَ الْاٰخِرَةُ و آماده میشود برای تو ثواب آخرت وَهِیَ الْجَنَّةُ وَ
جِوَارُ اللّٰهِ و آخرت یعنی ثواب وی بهشت است و همسائگی بجناب قرب و رحمت وی وَخَدَمَتْکَ
الدُّنْیَا و چاکری کند ترا دنیا فَیُوَفِّیْکَ قِسْمُکَ الَّذِیْ قَدَّرَ لَکَ مِنْهَا پس تمام میدهد
پروردگار تعالی قسمت و نصیب ترا که تقدیر کرده است مر ترا از دنیا اِذِ الْکُلُّ تَبَعٌ لِخَالِقِهَا وَمَوْلَاهَا

ف نیت روح عبادت است

بعدد انفاس الخلائق که مشعر بکثرت آنهاست اینمعنی دارد و مرجع و مآل همه بشریت است و اتباع سنت
و اختلاف و تعدد و تکثر که در طرق مشایخ و تسلیک مریدان واقع است هم ازین بابست و مرجع همه یکیست
قال بعضهم ابناء السبیل اخیاف[1] لیس بینهم خلاف فَظَلَمْتَهَا پس ستم کردی تو نفس را و فرو گذاشتی حق
وی را بِقَبُولِهَا مِنْهَا پذیرفتن طاعت از وی تا هر چه وی بگوید آن کنی وَسَلَّمْتَ زِمَامَهَا اِلَیْهَا
و سپردی مهار نفس را بنفس و کار وی را باختیار وی گذاشتی وَتَبِعْتَهَا فِی شَهَوَاتِهَا وَلَذَّاتِهَا و پیروی
کردی او را در خواستهای و لذتهای وی وَوَافَقْتَهَا وَشَیْطَانَهَا و سازگاری کردی بنفس و بشیطان
وی که مسلط است بر وی و بحقیقت نفس وکیل و شحنه شیطانست در عالم انسانی وَهَوَاهَا و موافقت
کردی با هوای نفس پس گویا تو مرکب او شدی و سوار شد او بر تو و برد ترا هر جا که خواست و در اصل او مرکب تو
بود معنی ظلم که وضع الشیء فی غیر موضعه است باین وجه راست آید فَفَاتَکَ خَیْرُ الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةِ
پس فوت شد و در گذشت ترا نیکی دنیا بوقوع در مهالک و مهاوی ضلال و نیکی آخرت بگرفتاری عقاب
و وبال وَخَسِرْتَهُمَا و زیان کردی دنیا و آخرت را و از دست دادی هر دو را بمصدوق خسر الدنیا والآخرة
گشتی و زیان زدگی دنیا خود در دنیا گذشت اما زیان زدگی آخرت باقی ماند و بقیامت با خود بردی چنانکه می فرمایند
فَدَخَلْتَ الْقِیٰمَةَ اَفْلَسَ النَّاسِ وَاَخْسَرَهُمْ دِیْنًا پس در آمدی عرصات قیامت را مفلس ترین
مردم از عمل و زیان زده ترین مردم در دین فلس بشیز و افلاس بی چیز شدن یعنی بجای رسد که گویند فلس ندارد
کذا فی الصراح وَمَا وَصَلْتَ بِمُتَابَعَتِهَا اِلٰی اَکْثَرَ مِنْ قِسْمِکَ مِنْ دُنْیَاکَ و نرسیدی
بسبب متابعت و موافقت نفس بزیادت تر از قسمت تو از دنیا تو خسارت بالاتر ازین چه بالاتر ازین
چه باشد که دنیا بدست نه آمد و دین از دست رفت وَلَوْ سَلَکْتَ بِهَا طَرِیْقَ الْاٰخِرَةِ اگر می بردی نفس را
و میرفتی براه آخرت وَجَعَلْتَهَا رَاْسَ مَالِکَ و میگردانیدی آخرت را اصل مال خود بر آن وجهی که در اول
مقاله مذکور شد رَبِحْتَ الدُّنْیَا وَالْاٰخِرَةَ سود میکردی دنیا و آخرت را سود آخرت خود ظاهر است اما سود

[1] اخیاف الطباع آدمیان برادرانی که از یک مادر باشند و پدران مختلف ۱۲ منتخب

میکنی از ادای نماز همه و تواند که مراد قضا بمعنی مشهور باشد که گذاردن نماز است بعد از فوت شدن یعنی
نماز در وقت نمیکنی و بعد از فوت شدن آن در وقت دیگر قضا هم نمیکنی جِیفَةً فِی اللَّیلِ میباشی
مانند مردار افتاده در شب بَطَّالًا فِی النَّهَارِ بیکار در روز تَابِعًا لِنَفسِکَ وَهَوَاکَ پیروی کننده مر
نفس ترا و هوای ترا وَشَیطَانِکَ و پیروی کننده مر شیطان ترا که مسلط است بر تو در حدیث است که با هر یکی
از آدمیان شیطانی همراه است و ملکی شیطان امر میکند ببدی و معصیت و ملک امر میکند به نیکی و طاعت
وَبَائِعًا آخِرَتَکَ بِدُنیَاکَ و میباشی فروشنده دین را بدنیای تو و تبدیل نماینده و اختیار کننده این را
بدان عَبدَ النَّفسِ وَمَطِیَّتَهَا بنده نفس و بارگی او وَمَرکَبَهَا و جای بر نشستن او نزدیک
بعطف تفسیری مطیه است و فرق آنست که مطیه مخصوص بدابه است که بر پشت او سوار شوند و
بجلد و تیز رود و مطا بمعنی پشت و جد و سرعت در سیر است و رکوب بر نشستن و مرکب جا بر نشستنی از
کشتی و ستور اُمِرتَ بِرُکُوبِهَا امر کرده شده تو بر سوار شدن بر نفس و مرکب خود ساختن او را وَتَهذِیبِهَا
و امر کرده شده بتهذیب نفس و اصلاح آن پاک و خالص گردانیدن او را از اخلاق بد و هذب بمعنی پاک
کردن درخت خرما از پوست و بمعنی شتافتن و تیزی کردن در دویدن نیز آید و هذبی نوعی از رفتار است
پس اضافت تهذیب بمرکب مناسبت تمام دارد وَرِیَاضَتِهَا و بریاضت دادن و رام گردانیدن
و نرم ساختن او را و این نیز در فرس و ناقه استعمال یابد وَالسُّلُوکِ بِهَا فِی سُبُلِ السَّلَامَةِ و بردن
او را و رفتن بروی در راههای امن و بی گزندی وَهِیَ طُرُقُ الآخِرَةِ وَطَاعَةِ مَولَاهَا و آن راههای
است که نفس بدان بسلامت بجانب آخرت رود و راههای که بفرمانبرداری خدای تعالی که مولای اوست برساند
و در طرق جمع اشارتست بتعدد طرق قرب و وصول بجناب حق چه هر عمل خیر که آنرا نوافل خوانند
بعد از اتیان واجبات و اجتناب منهیات طریقی است موصل بقرب و وصول هر که التزام آن کند
و دوام بران نماید البته بمقصد برسد زود یا دیر و استیعاب و احاطه اقسام آن شرط نیست الطرق الی الله

ف در حدیث با هر یکی از آدمیان شیطان همراه است ۱۲

ف تهذیب پاک کردن و اصلاح دادن ۱۲

ف الطرق الی الله بعدد انفاس الخلائق ۱۲

که در حکم بدست آوردن راس مال ست ثُمَّ اِنْ فَضَلَ مِنْ زَمَانِكَ شَيْءٌ پس اگر زیاده ماند وافزون
آید از روزگار تو چیزی اِصْرِفْهُ فِي دُنْيَاكَ صرف کن آنرا در دنیای خود فِي طَلَبِ مَعَاشِكَ
در جستن زیست تو و اسباب زندگانی تو چنانکه بعد از حصول راس مال طلب ربح میکنند و توقع آن
دارند وَلَا تَجْعَلْ دُنْيَاكَ رَاسَ مَالِكَ وَاٰخِرَتَكَ رِبْحَهُ و مگردان دنیای خود را راس مال و
آخرت تو بجای ربح آن چنانکه اکثر اوقات و خلاصه عمر صرف در تحصیل دنیا کنی ثُمَّ اِنْ فَضَلَ مِنَ الزَّمَانِ
فَضْلٌ پستر اگر باقی ماند چیزی از زمان زیادتی صَرَفْتَهَا فِي اٰخِرَتِكَ صرف کردی آنرا در کار آخرت تو
تَقْضِي فِيهَا الصَّلَوَاتُ الْخَمْسُ کار آخرت همین مقداری که بگذاری دران باقی مانده از اوقات
نمازهای پنجگانه را تَسْبُكُهَا سَبْكَةً وَاحِدَةً میریزی نمازها را یکبار ریختنی و سبک گداختن و ریختن
زر و نقره در بوته سبیکه پاره گداخته شده از ان اما سکب بتقدیم کاف بر با بمعنی ریختن آبست و اینمعنی نیز
مناسب مقصود دارد اما در نسخها سبک بتقدیم با یافتیم و این انسب ست بمقام زیرا که زر و نقره را در بوته تا
زمانی حرکتی هست چنانکه مصلی را مقصود آنست که میگذاری نماز را سَاقِطَ الْاَرْكَانِ افتاده رکنهای
او و رکن بضم کرانه قوی از هر چیزی از خانه و جز آن چیزی بزرگ از انچه قوت گیرد بوی کاری چنانکه امرا را ارکان
دولت گویند و بمعنی عزت و قوت نیز آید و رکین مرد آهسته آرمیده و مناسب ارکان نماز باینمعنی ظاهر
ترست و کمال و تمام نماز دران ست که ارکان آن قائم و ثابت باشند و افتادن کنایت از نقصان و ناتمامی
آنهاست مُخْتَلِفَةُ الْوَاجِبَاتِ و میگذاری نماز را مخالف یکدیگر واجبات او نه هموار و معتدل و متفق
چنانکه باید مِنْ غَيْرِ رُكُوعٍ وَسُجُودٍ بی رکوع و سجود موافق انچه فرموده اند وَطُمَانِيَةً بَيْنَ
الْاَرْكَانِ و بی آرام و قرار میان ارکان این بیان ساقط الارکان مختلفة الواجبات ست اَوْ يُلْحِقَكَ
التَّعَبُ وَالْاِعْيَاءُ اگر میگذاری نماز باین صفت که گفته شد یا اصلاً نمیگذاری و نمی آئی بر گذاردن
آن و در میرسد و در می یابد و می چسپد ترا ماندگی و مشقت و عجز فَتَنَامُ عَنِ الْقَضَاءِ جُمْلَةً پس خواب

میکنی از ادای نماز بهمه و تواند که مراد قضا بمعنی مشهور باشد که گذاردن نماز است بعد از فوت شدن یعنی
نماز در وقت نمیکنی و بعد از فوت شدن آن در وقت دیگر قضا هم نمیکنی جِیفَةً فِی اللَّیلِ بیاشی
مانند مردار افتاده در شب بَطَّالًا فِی النَّهَارِ بیکار در روز تَابِعًا لِنَفسِكَ وَهَوَاكَ پیروی کننده مر
نفس ترا و هوای ترا وَشَیطَانِكَ و پیروی کننده مر شیطان ترا که مسلط است بر تو در حدیث است که بهر یکی
از آدمیان شیطانی همراه است و ملکی شیطان امر میکند ببدی معصیت و ملک امر میکند به نیکی و طاعت
وَبَائِعًا اٰخِرَتَكَ بِدُنیَاكَ و بیباعی فروشنده دین را بدنیای تو و تبدیل نماینده و اختیار کنندهٔ این را
بدان عَبدَ النَّفسِ وَمَطِیَّتِهَا بنده نفس و بارگی او وَمَرکَبِهَا و جای برنشستن او نزدیک
بعطف تفسیری مطیه است و فرق آنست که مطیه مخصوص بدابه است که بر پشت او سوار شوند و
بجلد و تیز روند و مرکب بمعنی پشت و جد و سرعت در سیر است و رکوب برنشستن و مرکب جا برنشستنی از
کشتی و ستور اُمِرتَ بِرُکُوبِهَا امر کرده شدهٔ تو بر سوار شدن بر نفس و مرکب خود ساختن او را وَنَهَدتَ بِهَا
وامر کرده شده بتهذیب نفس و اصلاح آن پاک و خالص گردانیدن او را از اخلاق بد و مذهب بمعنی پاک
کردن و خرما از پوست و بمعنی شتافتن و تیزی کردن در رویدن نیز آید و مذبی نوعی از رفتار است
پس اضافت تهذیب بمرکب مناسبت تمام دارد وَرِیَاضَتِهَا و بریاضت دادن و رام گردانیدن
و نرم ساختن او را و این نیز در فرس و ناقه استعمال یابد وَالسُّلُوكِ بِهَا فِی سُبُلِ السَّلَامَةِ و بردن
او را و رفتن بر و در راههای امن و بی گزندی وَهِیَ طُرُقُ الْاٰخِرَةِ وَطَاعَةِ مَوْلَاهَا و آن راههای
است که نفس بدان بسلامت بجانب آخرت رود و راههای که بفرمانبرداری خدای تعالی که مولای اوست برسد
و در طرق جمع اشارتست بتعدد طرق قرب و وصول بجناب حق چه هر عمل خیر که از نوافل خوانند
بعد از اتیان واجبات و اجتناب منهیات طریقی است موصل بقرب و وصول هر که التزام آن کند
و دوام بران نماید البته بمقصد برسد زود یا دیر و استیعاب و احاطه باقسام آن شرط نیست الطرق الی اللہ

که در حکم بدست آوردن راس مال ست ثُمَّ اِنْ فَضَلَ مِنْ رَمَانِكَ شَيْءٌ پس اگر زیاده ماند وافزون
آید از روزگار تو چیزی اَصْرِفْهُ فِي دُنْيَاكَ صرف کن آنرا در دنیای خود فِي طَلَبِ مَعَاشِكَ
در جستن زیست تو و اسباب زندگانی تو چنانکه بعد از حصول راس مال طلب ربح میکنند وتوقع آن
دارند وَلَا تَجْعَلْ دُنْيَاكَ رَاسَ مَالِكَ وَاٰخِرَتَكَ رِبْحَهُ وبگردان دنیای خود را راس مال و
آخرت تو بجای ربح آن چنانکه اکثر اوقات وخلاصه عمر صرف در تحصیل دنیا کنی ثُمَّ اِنْ فَضَلَ مِنَ الزَّمَانِ
فَضْلٌ پس اگر باقی ماند چیزی از زمان یا دقتی صَرِّفْهَا فِي اٰخِرَتِكَ صرف کردی آنرا در کار آخرت تو
تَقْضِي فِيهَا الصَّلَوٰاتُ الْخَمْسُ کار آخرت بین مقداری که بگذاری دران باقی مانده از اوقات
نمازهای پنجگانه را تَسْبُكُهَا سَبْكَةً وَاحِدَةً میریزی نمازها را یکبار ریختنی وسبک گداختن وریختن
زر ونقره در بوته سبیکه پاره گداخته شده ازان اما سبک بتقدیم کاف بر با بمعنی ریختن آمیخت وبمعنی نیز
مناسب مقصود وارد اما در نسخها سبک بتقدیم با یا فتیم واین انسب ست بمقام زیرا که زر ونقره را در بوته تا
زمانی حرکتی هست چنانکه مصلی را مقصود آنست که میگذاری نماز را سَاقِطَ الْاَرْكَانِ افتاده رکنهای
او ورکن بضم کرانه قوی از هر چیزی از خانه وجز آن چیزی بزرگ از انچه قوت گیرد بوی کار چنانکه امرا را ارکان
دولت گویند ومعنی غوث وقوت نیز آید ورکین مرد آهسته آمیده ومناسب ارکان نماز با بمعنی ظاهر
ترست وکمال وتمام نماز دران ست که ارکان آن قائم وثابت باشند وافتادن کنایت از نقصان وناتمامی
آنهاست مُخْتَلِفَةُ الْوَاجِبَاتِ ومیگذاری نماز را مخالف یکدیگر واجبات او نه هموار ومعتدل ومتفق
چنانکه باید مِنْ غَيْرِ رُكُوعٍ وَسُجُودٍ بی رکوع وسجود موافق انچه فرموده اند وَطُمَانِينَةٍ بَيْنَ
الْاَرْكَانِ وبی آرام وقرار میان ارکان این بیان ساقط الارکان مختلفة الواجبات اَوْ يُلْحِقُكَ
التَّعَبُ وَالْاَعْيَاءُ اگر میگذاری نماز باین صفت که گفته شد یا اصلا نمیگذاری ولمی آئی برگذاردن
آن ودر میرسد ودرمی یابد ومی چسپد ترا ماندگی ومشقت وعجز فَتَنَامُ عَنِ الْقَضَاءِ حِمْلَةً پس خواب

گواهی داده میشود مر او را بکار نیک و عمل صالح وَمَنْ وَقَفَ عَلَى الرُّخَصِ و کسی بایستد بر رخصتها وَلَمْ
يَتَقَدَّمْ إِلَى الْعَزِيمَةِ و پیش نرود بسوی عزیمت إِنْ سُلِبَ عَنْهُ التَّوْفِيقُ اگر باز گرفته شود از وی
توفیق فَقُطِعَتْ عَنْهُ إِمْدَادُهُ پس بریده شود از وی مددهای توفیق الهی فَغَلَبَ الْهَوَى عَلَيْهِ
وَشَهَوَاتُ النَّفْسِ پس غالب آید و چیره گردد هوا بر وی و خواستهای نفس فَتَنَاوَلَ الْحَرَامَ پس تناول کند
و بگیرد بمقتضای هوای نفس و خواهش او حرام را خَرَجَ مِنَ الشَّرْعِ بیرون می آید از شرع و حد گرفتار میگردد
بمعصیت فَصَارَ فِي زُمْرَةِ الشَّيَاطِينِ پس میگردد و می در آید در گروه شیطانان أَعْدَاءِ اللهِ
دشمنان خدا عز و جل الضَّالِّينَ گمراهان از راه راست و شیطان نام هر سرکش درشت بی فرمانی کننده
از جن و انس و ظاهر آنست که مراد اینجا شیاطین انس اند که هوای نفس و شهوات آن از فرمانبرداری شریعت
و گردن نهادن بحکم آن بر آمده اند فَإِنْ أَدْرَكَتْهُ الْمَيْتَةُ قَبْلَ التَّوْبَةِ پس اگر دریابد و برسد او را
مرگ پیش از توبه كَانَ مِنَ الْهَالِكِينَ میگردد از هلاک شوندگان إِلَّا أَنْ يَتَغَمَّدَهُ اللهُ بِرَحْمَتِهِ
وَفَضْلِهِ مگر آنکه بپوشد او را خدای تعالی بمهربانی خود و فزونی کرم و مغفرت خود فَالْخَطَرُ كُلُّ الْخَطَرِ
فِي الْقِيَامِ مَعَ الرُّخَصِ پس بهلاک نزدیک شدن همه در استادن با رخصتهاست وَالسَّلَامَةُ كُلُّ
السَّلَامَةِ فِي الْقِيَامِ مَعَ الْعَزِيمَةِ و بی گزندگی و بی عیبی در رهائی همه در استادن و برپا بودنست بر عزیمت
که تورع عبارت از انست

الْمَقَالَةُ السَّادِسَةُ وَالثَّلٰثُونَ

قَالَ رَضِيَ اللهُ
عَنْهُ وَأَرْضَاهُ اِجْعَلْ آخِرَتَكَ رَأْسَ مَالِكَ بگردان کار دین را که در آخرت ثواب آن خواهی یافت
اصل مال خود وَدُنْيَاكَ رِبْحَهُ و بگردان کار دنیا را که بدان زندگانی میکنی سود مال خود که زیاده بر اصل
مال بدست می آید چنانکه اهتمام تاجر در تجارت نخست بر تحصیل راس مال میباشد و چون آنرا بدست
می آرد پس از آن طمع بسود میدارد و اگر سود نیابد باری اصل مال از دست نرود چنانکه میفرمایند اِصْرِفْ زَمَانَكَ
أَوَّلًا فِي تَحْصِيلِ آخِرَتِكَ صرف کنی روزگار خود را نخست در آماده کردن و بدست آوردن آخرت خود

المقالة السادسة والثلثون

از در سرای بادشاه پس این کس خیر ممن وقف علی الباب الاول الذی یلی البر بهتر است از
کسی که استاده است بر در نخستین بیرونی که متصل دشت و صحرا است فانه ان اغلق عنه و در بعضی نسخ
غلق الباب الثالث لم یضره پس بدرستی اگر بسته شود و منع کرده شود از وی در سوم زیان ندارد او را
فهو من وراء ما بین من ابواب القصر زیرا که وی از ورای دو در دیگر است از درهای کوشک سلطان
ورای بمعنی پس و پیش هر دو آمده و هر دو معنی درینجا درست می افتد و من دونه خزائن الملک و جنده
و چون درون در آمده است فرود اوست گنجهای بادشاه و لشکر او و اما اذا کان علی الباب الاول
فغلق عنه و اما چون باشد بر در اول پس بسته شود آن در از وی بقی فی البر وحده پاینده میماند
در دشت و صحرا تنها اخذته الذیاب و الاعداء میگیرند او را گرگان و دشمنان که در دشت و بیرون
در باشند فکان من الهالکین پس میگردد آنکس از هلاک شوندگان این مثال عمل بعزیمت و رخصت
است آنکه درون در دوم و سوم در آمده و بر در خانه رسیده مثال عامل عزیمت است که بشرف قرب و دنو
ملک اختصاص یافته است و آنکه بیرون در است مثال صاحب رخصت از مقام قرب و اختصاص بعید
میشود و محجوب افتاده چنانکه می فرمایند فهکذا من سلک العزیمة و لازمها پس همچنین
کسیکه سلوک نماید طریق عزیمت را و لازم گیرد آنرا و پیوسته عمل کند بآن ان سلب عنه مدد التوفیق
و الرعایة اگر ربوده و گرفته شود از وی امداد توفیق و پاس داشتن حال و نگاهداشت حرمت و انقطعت
عنه و بریده گردد و جدا شود رعایت و مدد عنایت از وی حصل فی الرخص حاصل میشود و باقی
می ماند آنکس در رخصتها یعنی از عزیمت برخصت می افتد و در آن میماند لم یخرج من الشرع و لیکن از
دائره شرع بیرون نمی افتد و بارتکاب معصیت گرفتار نمیگردد اگرچه از مقام قرب و مرتبه فضیلت دور می افتد
فاذا ادرکته المیتة پس چون دریابد او را و برسد مرگ در همین حالت کان علی الطاعة
و العبادة می باشد بر فرمانبرداری حق و پرستش پروردگار تعالی یشهد له بخیر العمل

ط
غلق و اغلق
هر دو بیک معنی
است اما اغلق
فصیح تر است
۱۱

گفته است عمر بن الخطاب رضی الله عنه کنا نترک تسعة اعشار الحلال بودیم ما
که میگذاشتیم نه چیز از حلال را که محل اشتباه می بود مخافة ان نقع فی الحرام از جهت ترس آنکه بیفتیم
در حرام فرضا اگر حلال همه ده جزو می بود و محل شبهه نمیبود و مبالغه و استقصا در ین باب آنقدر میکردیم
که نه جزو از ان میگذاشتیم و ده یک از ان میگرفتیم اگر آن جزو بی شبهه بود فهو المراد والا بحکم ضرورت این
یک جزو را بکار می بردیم وعن ابی بکر الصدیق رض قال کنا نترک سبعین بابا من الحلال
مخافة ان نقع فی الحرام باز ابوبکر رض که اتقی واورع اصحاب بود میگوید بودیم ما که میگذاشتیم هفتاد در از مباح
از جهت ترس افتادن در گناه احتیاط و مبالغه در اینجا بیشتر است فعلوا ذلک توقیا عما
مقاربة الحرام کرده اند ایشان این احتیاط ها را از جهت پرهیز کردن از نزدیک شدن حرام
اخذا بقول النبی صلی الله علیه وسلم از جهت گرفتن و عمل کردن بقول پیغمبر صلعم
الا ان لکل ملک حمی دانا و آگاه باشید بدرستیکه مر هر پادشاه را حمی است که نگاه میدارد آنرا از اغیار
و نمیگذارد که در آیند دران و ان حمی الله محارمه و بدرستیکه حمی خدای تعالی چیزهاست که حرام گردانیده
است آنرا بر بندگان خود و منع کرده است ایشانرا از در آمدن دران فمن حام حول الحمی یوشک
ان یقع فیه پس کسیکه میگردد گرد حمی و نزدیک می آید ازان نزدیک است که بیفتد دران پس باید ازان
دور دور بودن از جهت ترس افتادن دران بعد ازان مثالی دیگر می آرند از برای اخذ بعزیمت و عمل
بدان و ترک عمل برخصت و افتادن دران و می فرمایند فمن دخل حصن الملک پس کسیکه در آید
در پناه جای پادشاه و حصن هر موضع استوار که در درون وی نتوان رسید حصن ست و حصار حصن آنکه
نگهدار دو حصار انچه گرد آرد و گاهی نگاه مدار دو گاه دارد و ازین جهت آمده است لا الله الا الله حصنی
فمن دخل حصنی من عذابی فجاء من الباب الاولی پس در گذشت در نخستین را که بیرون آن حصن ست
فهو الثانی والثالث پیشتر در گذشت در دوم را و سوم را حتی قرب من سدته تا آنکه نزدیک شد

فا قال عمر رضی الله عنه نسخة الزبد

فا عن ابی بکر الصدیق رض نسخة الزبد

فا قال علیه السلام وان حمی الله محارمه

ل سده در دروگاه ۱۲ طرح القد باب الدار ۱۲ قاموس

از کبایر و صغایر یا از کبایر فقط چه خلاص آدمی زاد از صغایر متعذر است و بعضے مرتبهٔ ورع بالاتر از تقوی
نهاده اند تقوی را عبارت از اجتناب حرام میدارند و ورع آنکه از شبهه نیز پرهیز نمایند و بعضے برعکس این
اصطلاح کرده اند و ظاهر از کلام وے رضی الله عنه که درین مقاله در بیان ورع میفرمایند روش نخستین است
بر هر تقدیر می فرمایند که نجات تو ای طالب در تورع است وَاِلَّا فَالْهَلَاكُ وگرنه عذاب و عقاب و انحطاط
مراتب و درجات که موجب هلاک و نیستی ست فِي رِبْقِكَ در بند و قید تست بدست نفس و ربق بکسر را
رسن ها گوشها که بدان بره و بزغاله بر بندند و ربقه گوشه ازان کذا فی الصراح مُلَازِمٌ لَكَ پیوسته و چسپان
شونده است مر ترا لَا تَنْجُو مِنْهُ اَبَدًا رستگار نمیشوی ازان همیشه اِلَّا اَنْ يَتَغَمَّدَكَ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهٖ
مگر آنکه بپوشد ترا خدای تعالی بمهربانی و آمرزش خود فَقَدْ ثَبَتَ فِي الْحَدِيْثِ الْمَرْوِيِّ زیرا که بتحقیق
ثابت شده است در حدیثی که روایت کرده شده است از حضرت رسول صلعم اِنَّ مِلَاكَ الدِّيْنِ
الْوَرَعُ وَهِلَاكَهُ الطَّمَعُ بدرستی که اصل و مدار دین پرهیزگاریست و سبب هلاک و نیست شدن دین طمع است
که باعث میگردد بر بیرون آمدن از حد تقوی و ورع و عجز از امر معروف و نهی منکر و هلاک امر بفتح و کسر چیزیکه
برپا شود آن امر بدان چیز و باین معنی قلب را هلاک جسد میگویند وَاِنَّ مَنْ حَامَ حَوْلَ الْحِمٰى
يُوْشِكُ اَنْ يَّقَعَ فِيْهِ و نیز ثابت شده است در حدیث که هر که بگردد گرد حمی و نزدیک آید بآن نزدیکست
که بیفتد در وے و حمی بکسر حا و تخفیف میم مفتوحه چراگاه که نگاه میدارد آنرا سلطان برای مواشی صدقه
و منع میکند مردم را از در آمدن در آن و چرانیدن ازان پس هر که ازان دور دور بچراند ایمن باشد از در آمدن
در وے و هر که نزدیک آید از آن تواند که بیفتد دران كَالرَّاتِعِ اِلٰى جَنْبِ الزَّرْعِ يُوْشِكُ اَنْ يَّمُدَّ فَاهُ
اِلَيْهِ همچو ستور چرنده به پهلوی کشت نزدیک ست که دراز کند دهان خود را بسوی کشت لَا يَكَادُ اَنْ
يَّسْلَمَ الزَّرْعُ مِنْهُ نزدیک نیست که سلامت ماند کشت از وی و این مثال ست مر پرهیز کردن از شبهات
را که هر که گرد آن گردد نزدیک ست که در حرم افتد و تنبیه است بر احتیاط و مبالغه دران وَقَدْ قَالَ و تحقیق

فرق در ورع و تقوی ۱۲

حدیث ورع ۱۲

و هلاک الدین الطمع ۱۲

هر که گرد شبهات گردد نزدیک ست که در حرام افتد ۱۲

افضل ست زیرا کہ دعا در حد ذات خود عبادت ست پیغمبر فرمود صلی اللہ علیہ وسلم الدعا فی العبادۃ والیتان
وقیام بعبادت افضل و اولی بود از ترک آن و پستر اجابت وی حق پروردگار تعالی ست اگر استجابت آن
نصیب بندہ نگردد و بخط و بخواہش خود نرسد نقصانی ندارد چہ بندہ بدانچہ حق ربوبیت بود قیام نمود و مقصود
از دعا اظہار فقر و فاقہ و احتیاج عبودیت است و قد حصل و طائفہ گویند کہ سکوت و خمود تحت جریان
حکم اتم و رضا بسابقہ قضا و اختیار مولی اولی ست و تحقیق فرمود رسول خدا صلعم کہ پروردگار تعالی
میفرماید ہر کرا باز دارد ذکر من از دعا و سوال بدہم او را فزون تر از انچہ بدہم سوال کنندگان را قومی دیگر گویند
بندہ را باید کہ بزبان مباشر دعا باشد و بدل در مقام رضا تا جامع بود میان ہر دو فضیلت و اولی آنست
کہ گفتہ میشود اوقات مختلف ست در بعضے احوال دعا بہتر از سکوت بود و ادب وقت ہمدران باشد و در بعضے
احوال سکوت افضل از دعا گردد و ادب وقت دران بود و شناسائی این معنی ہم در وقت پیدا آید چہ علم وقت
ہم در وقت پیدا آید پس اگر از دل خود اشارت بجانب دعا یابد دعا اولی بود و اگر اشارت بسکوت بود
سکوت اولی و اگر از دعا زیادت ذوق و بسط و حضور در وقت دریابد دعا اولی بود و اگر نظر بر دل خود افگند
و در وقت دعا مثل زجیر و قبض چیزی در وے احساس کند ترک دعا درین وقت اولی گردد و اگر نہ زیادت
بسط یابد و نہ قبض دعا و ترک دعا برابر بود و نیز اگر غالب وی در وقت حکم علم بود دعا اولی ست از جہت
بودن وے عبادت و اگر غالب حال معرفت است سکون و سکوت اولی بود و نیز میتوان گفت کہ در ہر چہ مسلمانان
را نصیب ست یا مر حق تعالی را حق ست دعا در آنجا اولی بود و در انچہ نفس را حظے و نصیبے ست سکوت اتم و اہتے

ترجمہ کلام الاسناد سُبْحَانَ اللّٰہِ الْعَظِیْمِ یَا عَالِمًا بِحَالِیْ عَلَیْکَ اِتِّکَالِیْ این عبارت در بعضے
نسخ در آخر مقالہ واقع شدہ است و مناسب او بذکر دعا و سوال و تضرع و ابتہال ظاہر ست

الْخَامِسَۃُ وَالثَّلٰثُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وَاَرْضَاہُ عَلَیْکَ
بالورع برتو باد کہ لازم گیری بر خود ورع را تقوی و ورع ہر دو یکی ست یعنی پرہیزگاری از نافرمودہ حق

وی جَعَلَ ذٰلِكَ لَكَ مُسْتَرِيحًا گردانیده است پروردگار تعالی دعا و سوال کردن را و توجه و اقبال
بجناب قدس وی آوردن و انس بذکر اسما و صفات او گرفتن را محل آسایش نمودن و از تنگی وقت و وحشت
خلق برآمدن وَرَسُولًا مِّنْكَ اِلَيْهِ و گردانیده است دعا و سوال و مناجات را رسول و پیغامبر از تو
بسوی وی تعالی وَمُوَاصَلَةً وَوَسِيلَةً لَدَيْهِ و سبب پیوند و پیوستگی و دست آویز و نزدیکی جستن
نزد حق اینها و امثال اینها فواید دعاست ولیکن بِشَرْطِ تَرْكِ التُّهْمَةِ بشرط ترک تهمت نهادن
مر حق تعالی را وَالتَّسَخُّطِ عَلَيْهِ و راضی نشدن از وی و خشم نگرفتن بر وی تعالی عِنْدَ تَاخِيرِ الْاِجَابَةِ
اِلٰى حِينِهَا نزد پس انداختن اجابت دعا و عطای مدعا را تا وقت معهود که برای وی نهاده اند اِعْتَبِرْ
مَا بَيْنَ الْحَالَتَيْنِ قیاس و اندازه کن فرق میان این دو حالت که دعا و سکوت و سوال و ترک سوال است
و قیاس کن که کدام بهتر و بلندتر است یا فکر کن که هر کدام از اینها در کدام وقت و در چه حال لائق است و
شروط و آداب هر یکی چیست و این معنی اوفق است باین قول که می فرمایند وَلَا تُجَاوِزْ حَدَّيْهِمَا و در
مگذر از نهایت و اندازه این هر دو حالت فَاِنَّهُ لَيْسَ هُنَاكَ حَالَةٌ اُخْرٰى پس بدرستی که شان
اینست که نیست آنجا یعنی در مقام تعبد و تقرب مولی تعالی حالتی دیگر ورای این دو حالت فَاحْذَرْ اَنْ تَكُونَ
مِنَ الظّٰلِمِينَ الْمُعْتَدِّينَ پس پرهیز کن و بترس از آنکه باشی از ستم کنندگان که نهنده اند چیزی را در غیر
جای او و در گذارنده اند از حد فَيُهْلِكَكَ پس هلاک کند و نیست گرداند ترا خدای عز و جل وَلَا يُبَالِي
و باک ندارد از آنکه هلاک کند ترا كَمَا اَهْلَكَ مِنْ مَّضٰى مِنَ الْاُمَمِ السَّابِقَةِ چنانکه هلاک گردانید
کسانی را که گذشته اند از امتهای گذشته فِي الدُّنْيَا بِتَشْدِيدِ بَلَائِهِ در دنیا بسخت گردانیدن بلای
خود را وَفِي الْاٰخِرَةِ بِاَلِيمِ عَذَابِهِ و در آخرت بعذاب دردناک خود بدانکه درینجا کلامیست از استاذ
امام ابو القاسم قشیری که آنرا در رساله تسلیة المصاب نقل نموده ایم اینجا نیز نقل کنیم که مناسب مقام است
می فرماید که این قوم را اختلاف است در آنکه سوال و دعا افضل است یا سکوت و رضا بعضی بر آنند که دعا

ف حدیث قدسی ۱۲

ف بیان آنکه دعا افضل یا سکوت ۱۲

خدای عزوجل لَكَ مر ترا مُعَيِّنًا یاری دهنده و توفیق بخشنده بر طاعت و عبادت نَاصِرًا یاری
دهنده و نگهدارنده از هر آفت و مخالفت ازینجا معلوم شد که بر صبر و موافقت تثبیت و نصرت مترتب
میگردد وَاَمَّا الصَّلٰوةُ وَالرَّحْمَةُ اما ترتب درود و مهربانی بر آن فَقَوْلُهٗ پس دلیل آن قول
خداست عزوجل وَبَشِّرِ الصَّابِرِيْنَ و مژده ده صبر کنندگان را اَلَّذِيْنَ اِذَا اَصَابَتْهُمْ مُّصِيْبَةٌ
آن کسانیکه چون برسد ایشانرا درد و اندوه و هر مکروه که ایذا کند ایشانرا قَالُوْا گویند بزبان بموافقت
دل اِنَّا لِلّٰهِ بدرستیکه ما برای خدائیم و بنده اوایم و پیدا کرده ما را برای بندگی او و صبر کردن بر بلای او و راضی بودن
بقضای او وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُوْنَ و ما بسوی او باز گردنده ایم در دنیا در هر کار و هر حاجت و در آخرت
در ثواب و عقاب اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوٰتٌ مِّنْ رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ مژده ده باینکه آنجماعت موصوف
بصبر و قول مذکور بر ایشان درودها و برکتها و مغفرتها و مهربانی و لطف و احسانست از پروردگار شان
وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُوْنَ و ایشانند راه راست یابنده بهر چه صلاح و سعادت دنیا و آخرت افتیان
در آنست از عبادت و معرفت و قربت و اعتقاد حق و عمل صحیح و ثواب آخرت و نعیم بهشت این ثمرات
و نتائج حالت سکوت از دعا و رضا بقضا و موافقت و استرسال بارادت حق است وَالْحَالَةُ الْاُخْرٰى
اِنَّكَ تَبْتَهِلُ اِلٰى رَبِّكَ و حالت دیگر آنست که تو زاری کنی و روی آری بسوی پروردگار تو عزوجل
بِالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ بخواندن و سوال کردن و زاری و خواری نمودن اِعْظَامًا لَهٗ از جهت بزرگ داشتن
مر حضرت پروردگار را چه آن مستلزم اثبات و اسناد صفات کمال است بوی از قدرت و جود و کرم و رافت و رحمت
و امثال آن اِمْتِثَالًا لِاَمْرِهٖ و فرمان برداری کردن و بجای آوردن امر او را که فرموده است اُدْعُوْا
رَبَّكُمْ وَفِيْهِ وَضْعُ الشَّيْءِ فِيْ مَوْضِعِهٖ و درین نهادن هر چیز است در جای خود و رعایت انصاف
در ادای حق عبودیت و ربوبیت لِاَنَّهٗ نَدَبَكَ اِلٰى سُؤَالِهٖ زیرا که وی تعالی خوانده است ترا و امر
کرده است بسوال و طلبیدن از وی وَالرُّجُوْعِ اِلَيْهِ و بباز گشتن در جمیع مهمات و تمام امور بسوی

استرسال [illegible] شدن و گستاخ شدن و گستاخی کردن و [illegible] منتخب [illegible] رافت رحمت کردن ۱۲

نازونعمت پس مطلوب از تو سپاس و ستایش است وَمِنْهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمَزِيدُ فِي الْعَطَاءِ وَفَوَائِضُ وَاصِلُ از خدا زیادت و بخشش ست کما قال چنانکه گفته است لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ اگر شکر گوئی بر نعمتها هر آینه زیاده کنم آن نعمتها بر شما وَإِنْ كَانَ الْبَأْسَاءُ و اگر باشد سختی و بلا و محنت فالمدد

فَالصَّبْرُ وَالْمُوَافَقَةُ مِنْكَ پس مطلوب از تو صبر بر بلا و سازکاری بفعل و ارادت اوست بتوفیقه بتوفیق خدا اگرچه طبیعت بر جزع و مخالفت و شکایت است وَالتَّثْبِيتُ ثابت و برجا داشتن وَالنُّصْرَةُ و یاری دادن وَالصَّلَوٰةُ و درود فرستادن وَالرَّحْمَةُ و مهربانی کردن مِنْهُ از خدای عزوجل بِفَضْلِهِ بفضل و کرم و کما قال چنانکه گفته است خدا عزّ مِنْ قَائِلٍ عزیز است و از هر گوینده یا عزیز گوینده ایست وَإِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ و بدرستی که خدا با صابران است يَعْنِي بِالنُّصْرَةِ وَالتَّثْبِيتِ یعنی معیتی که حق تعالی راست با صابران بیاری دادن و ثابت و برجا داشتن است و کما قال إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ اگر یاری دهید شما را خدا و تایید و تقویت دین و یاری میدهد شما را و برجا میدارد پایهای شما را و مقام هدایت و استقامت و یاری دادن تو خدا را بالتزام صبر از متابعت هوا و معصیت است چنانکه می فرمایند إِذَا نَصَرْتَ اللَّهَ فِي مُخَالَفَةِ هَوَاكَ چون یاری دهی تو خدای تعالی را در مخالفت هوای نفس تو وصبر کنی بدان بِتَرْكِكَ الِاعْتِرَاضَ عَلَيْهِ بترک اعتراض کردن و عیب گرفتن بر خدا وَالتَّسَخُّطِ بِفِعْلِهِ فِيكَ و ترک خشم گرفتن و ناخشنود بودن بفعلی که میکند وی تعالی در تو وَكُنْتَ خَصْمًا لِلَّهِ عَلَى نَفْسِكَ و باشی تو دشمن کننده بر خدای تعالی بر نفس تو سَيِّئًا قَالَهُ عَلَيْهَا شمشیر کننده برای خدا بر نفس كُلَّمَا تَحَرَّكَتْ بِكُفْرِهَا وَشِرْكِهَا هر گاه بجنبد نفس بکفران نعمت و شرک خفی که عادت اوست جَزَرْتَ رَأْسَهَا ببری سر او را بِالصَّبْرِ وَالْمُوَافَقَةِ لِرَبِّكَ بصبر کردن تو از ان و موافقت کردن تو مر امر پروردگار ترا وَالطُّمَأْنِينَةِ إِلَى فِعْلِهِ وَوَعْدِهِ و آرمیدن و تسکین یافتن بفعل وی و وعده وی تعالی وَالرِّضَا بِهِمَا خشنود بودن بفعل و وعده وی كَانَ اللَّهُ باشد

احتمال دارد که تقدیم و تاخیر باشد و ترک مقدم را بر ترک و ترک را بر مقدم و بیاری دادن خدا را بشکیبائی و بودن بر رضا بفعل او و بسخط و خشم گرفتن بر نفس

این لفظ و مانند آن و این بار در جا میگویند که لفظ حدیث معلوم و محفوظ راوی نیست و مضمون آن را بعبارتی
و لفظی از پیش خود ادا میکنند و احتیاطاً میگویند نسیت لفظ یا چنانکه وارد شده و گفته است آنحضرت صلعم
و در حدیث این چنین آمده است که امر دعا و اجابت آن بر اثر است در یکی از این سه چیز یا آنچه خواسته است امید
میدهند یا بلا را مانند آن دفع می نمایند یا برای او ذخیره آخرت نگاهدارند و تحقیق این مطلب در رسالة التسلیة المصاب
زیاده برین کرده شده است آنجا باید نگریست ثُمَّ قُلْ اَحْوَالِكَ پستر کمترین احوال تو که در هنگام
دعا پیدا میگردد بدان سود میکنی اِنَّكَ تَكُوْنُ ذَاكِرًا لِرَبِّكَ انیست که تو می باشی یاد کننده مر
پروردگار خود را بصفت رحمت و جود و فضل و کرم و امثال آن وَمُوَحِّدًا لَهٗ و می بینی با تو یکی داننده و بیننده و
درین صفات مذکوره مر پروردگار را حَيْثُ تَسْأَلُهٗ از جهت آنکه میخواهی از وی وَلَمْ تَسْأَلْ غَيْرَهٗ و
نخواستی از غیر او وَلَمْ تُنْزِلْ حَاجَتَكَ لِغَيْرِهٖ و فرود نیاوردی حاجت خود را بغیر وی عزوجل فَأَنْتَ بَيْنَ
الْحَالَتَيْنِ پس تو در میان دو حالتی فِيْ زَمَانِكَ كُلِّهٖ در همه اوقات تو لَيْلِكَ وَنَهَارِكَ در شب تو و
روز تو وَصِحَّتِكَ وَسُقْمِكَ و در تندرستی تو و بیماری تو وَبُؤْسِكَ وَنَعْمَائِكَ و در محنت تو و
ناز و نعمت تو وَشِدَّتِكَ وَرَخَائِكَ و در سختی تو و سستی تو و جمیع این احوال و مانند آن اِمَّا اَنْ
تُمْسِكَ عَنِ السُّؤَالِ حال نخستین اینست که خاموش می باشی از سوال و درخواست وَتَرْضٰى و راضی
می باشی بقضاء حق وَتُوَافِقَ وَتَسْتَرْسِلَ لِفِعْلِهٖ عَزَّ وَجَلَّ و موافق و فروهشته میباشی مر فعل
خدای را كَالْمَيِّتِ بَيْنَ يَدَيِ الْغَاسِلِ مانند مرده در پیش شوینده وَالطِّفْلِ الرَّضِيْعِ فِيْ يَدِ الظِّئْرِ
همچو کودک شیرخواره در دست دایه وَالْكُرَّةِ بَيْنَ يَدَيِ الْفَارِسِ و همچو گوی در پیش سوار وَتُقَلِّبُهَا
بِالصَّوْلَجَانِ میگرداند آن سوار گوی را بچوگان فَيُقَلِّبُكَ الْقَدَرُ كَيْفَ يَشَاءُ پس میگرداند
ترا تقدیر بر هر چه گونه که میخواهد و تو را تابع آن می باید بود **بیت** چه کند بنده که گردن نه نهد فرمان را
چکند گوی که تن در نه نهد چوگان را اِنْ كَانَ النَّعْمَاءُ فَمِنْكَ الشُّكْرُ وَالثَّنَاءُ اگر باشد نعمت

دارد او را یا در بدل آن گاوی بدهد عین رحمت و شفقت باشد در حق او **بیت** پس دعاها کان زیانست
و وبال ٭ از کرم می نشنود شان ذو الجلال ٭ اَوْ وَافَقَ ذٰلِكَ قَضَاءُهُ وَانْتِهَاءُ اَجَلِهِ
یا موافق گردد اجابت کردن دعای ترا و عطا کردن سوال ترا قضا و تقدیر حق و بانجام رسیدن مدت
آن این عبارت تکریر و تقریر سابق است و حاصل آنست که حصول مقصود را بتقدیر الٰهی وقتی معین شده
و مدتی مخصوص قرار یافته است که وقوع آن پیش از آن وقت صورت نه بندد و پروردگار تعالی مهربانست
بر بنده و رعایت حکمت و صلاح حال او را در منع و عطا منظور دارد پس تاخیر در آن نه از جهت عدم اجابت
و منع از عطاست و وعده باجابت و عطا مطلق است و مقید نیست بوقتی که بنده خواهد و بهر وجه که خواهد اگر
در دنیا نیابد در آخرت خواهد داد چنانکه می فرمایند لَا تَتَّهِمْهُ فِي تَاخِيرِ الْاِجَابَةِ تهمت منه پروردگار تعالی
را در پس افگندن اجابت وَلَا تَسْأَمْ مِنْ دُعَائِكَ و بستوه میا از دعا کردن تو فَاِنَّكَ اِنْ
لَمْ تَرْبَحْ لَمْ تَخْسَرْ زیرا که بدرستی تو که اگر سود نمیکنی درین دعا کردن بعدم حصول آن بر وفق مدعا و
هوای نفس تو و شره تو زیان هم نمیکنی بحصول آن در موطن آخرت که محتاج تر و نیازمند تر خواهی بود در آن
چنانکه فرمود اِنْ لَمْ يُجِبْكَ عَاجِلًا اگر اجابت نکرد ترا شتاب درین جهان اَثَابَكَ آجِلًا پاداش
میدهد ترا بدرنگ در آن جهان و این کلام بر سبیل تنزل و ارخاء عنان است نظر بهوای نفس داعی و الا نفع
آخرت که باقی و پاینده است اهم و اتم و اکمل است از سود دنیای فانی فَقَدْ جَاءَ فِي الْحَدِيثِ پس
تحقیق آمده است در حدیث اَنَّ الْعَبْدَ يَرٰى فِي صَحَائِفِهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بدرستی بنده می بیند
در نامهای اعمال خود در روز قیامت حَسَنَاتٍ لَا يَعْرِفُهَا عملهای نیک را که نمی شناسد آنها را و نکرده بود آنها را
در دنیا پس حیران میشود و می پرسد که این عملها را من نکرده ام از کجاست فَيُقَالُ اَنَّهَا بَدَلُ سُؤَالِكَ
فِي الدُّنْيَا پس گفته میشود بنده را که این عملها عوض سوالهای تست در دنیا لَمْ يُقَدَّرْ قَضَاءُهُ فِيهَا
که تقدیر کرده نشد دادن مسؤل در دنیا اَوْ كَمَا وَرَدَ یا چنانکه وارد شده است بلفظی و عبارتی که آمده است

حدیث ان العبد یری فی صحائفه یوم القیمة الخ

الی ربک وزاری میکنی بسوی پروردگار خود بالدعاء والتضرع بدعا کردن وخواری وزاری
نمودن عبادة بجهت پرستش کردن وطاعة فرمان برداری نمودن وامتثالا لامره وبجای
آوردن امر پروردگار را عزوجل بدعانی فقوله ادعونی استجب لکم دعا کنید ونخواهید
مرا تا اجابت کنم وقبول گردانم دعای شما او قوله وامره تعالی بسوال در قول وی واسالوا الله
من فضله بخواهید وبطلبید از خدا فزونی نعمت وکرم او او غیر ذلک من الآیات والاخبار
وجز این دو آیت آیتها وحدیثها که وارد شده است در امر بدعا وسوال وترغیب دران بدانکه دعا بمعنی
خواندنست چنانکه بنده بخواند پروردگار تعالی را ومیگوید یارب ودر برابر آن اجابت است واجابت
پاسخ وجواب دادن چنانکه گوید پروردگار تعالی لبیک یا عبدی وقبول کند دعای او را وسوال بمعنی
طلبیدن ودرخواستن ودر برابر آن اعطاست چنانکه بدهد آنچه بنده خواسته است وبا بمعنی ست اشارت
در قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم اسم الله الاعظم الذی اذا دعی به اجاب واذا سئل به اعطی چه ازینجا معلوم
گردد که اجابت واعطا متغایران اند ودر آیات ودر احادیث امر بدعا وسوال هر دو واقع شده وبا اجابت
واعطا وعده کرده وشاید که اجابت بالفعل شود ودر اعطا تاخیری بود وهر دو در مقام یکدیگر نیز استعمال
می یابند وگاهی دعا بجای سوال نیز واقع شود فافهم وانت تدعوه وتو دعا میکنی پروردگار خود را
وهو یستجیب لک وپروردگار تعالی اجابت میکند ترا عند حینه واجله نزدیک رسیدن وقت
اجابت ومدت وی واذا اراد ووقتی که خواهد خدای تعالی عزوجل نه در وقتی که تو میخواهی وکان
لک فی ذلک مصلحة دنیاک واخراک وباشد برای تو در دادن در آن وقت صلاح حال دنیا وآخرت
تو واگر تو چیزی میطلبی که در دادن آن صلاح کار تو نیست ندادن ترا بهتر باشد از دادن وبحقیقت منع
درین صورت عین عطا باشد بیت آنکس که تو نگرت نمی گرداند ۲ و مصلحت تو از تو به میداند
چنانکه دهقانی از حضرت سلطانی اسپ تازی طلبد وسلطان آنرا ندهد بحیث آنکه سواری آن نادان

شب پس اظهار میکند از رسیدن روز یعنی هر چیز را وقت است تا وقت در نرسد امید داشتن آن و طلب
نمودن آن پیش از وقت هرزه است و گفته اند که اکثر قبض ابنای دنیا از دو چیز است بیش از قسمت
طلبند و پیش از وقت خواهند و این هر دو محال اند فَاِذَا طَلَبْتَ ضَوْءَ النَّهَارِ وَنُوْرَهٗ بَیْنَ
الْعِشَائَیْنِ پس اگر طلب کنی روشنی روز را و شعاع وی را میان مغرب و عشا که وقت ابتدای شب است و هنوز
نگذشته لَمْ تُعْطَهٗ داده نشود ترا روشنی روز را بَلْ یَزْدَادُ فِیْ ظُلْمَةِ اللَّیْلِ بلکه زیادتی میشود در تاریکی
شب حَتّٰی اِذَا بَلَغَتِ الظُّلْمَةُ غَایَتَهَا تا وقتیکه برسد تاریکی شب نهایت خود را وَطَلَعَ الْفَجْرُ
و برآید سپیدی آخر شب جَآءَ النَّهَارُ بِضَوْئِهٖ بیارد روز روشنی خود را طَلَبْتَ ذٰلِكَ وَاَرَدْتَهٗ
خواه بجوئی روشنائی روز را و بخواهی آنرا وَسَکَّتَ عَنْهُ وَکَرِهْتَهٗ یا خاموش باشی و نخواهی و ناخوش
داری آنرا فَاِنْ طَلَبْتَ اِعَادَةَ اللَّیْلِ پس اگر بجوئی و بخواهی باز آوردن شب را درین هنگام که
روز روشن شده است لَمْ تُجَبْ دَعْوَتُكَ پاسخ داده نمیشوی و قبول کرده نمیشود دعا و خواهش تو
وَلَمْ تُعْطَهٗ و داده نمیشود ترا لِاَنَّكَ طَلَبْتَ الشَّیْءَ فِیْ غَیْرِ حِیْنِهٖ وَوَقْتِهٖ زیرا که تو طلب کردی
چیزی را در غیر هنگام وی و وقت وی که تعین کرده و نهاده شده است او را فَتَبْقٰی حَسِیْرًا پس باقی میمانی
تو دریغ خورنده مُنْقَطِعًا بریده از مقصود و فرومانده در راه آن مُتَسَخِّطًا خشم گرفته و ناخشنود خَجِلًا
سرگشته بیخود و خاموش و دهشت زده از شرم فَارْجُ هٰذَا کُلَّهٗ پس بگذار این همه را وَالْزَمِ الْمُوَافَقَةَ
و لازم گیر سازگاری را بحکم الٰهی و فعل او وَحُسْنَ الظَّنِّ بِرَبِّكَ و نیک گمانی را به پروردگار تو که خواهد
رسانید مقصود ترا در وقتش وَالصَّبْرَ الْجَمِیْلَ و شکیبائی را بر وجهیکه شکایت نکنی ازین نه در دل
و نه در زبان فَمَا لَكَ لَا تُسْلَبُهٗ پس آنچه نهاده شده است برای تو و نصیب تست ربوده نمیشود و باز
داشته نمیشود از تو وَمَا لَیْسَ لَكَ و چیزی که قسمت کرده نشده است ترا لَا تُعْطٰی داده نمیشود
ترا لَعَمْرِیْ هر آینه بقای من سوگند نیست اِنَّكَ تَدْعُوْ بدرستیکه تو میخوانی و میطلبی وَتَبْتَهِلُ

اکثر قبض ابنای دنیا از دو چیز است ۱۲

هرزه بالفتح بیهوده از غیاث ۱۲

ارخ آنرا رخا سست کردن و فرو گذاشتن از طرح ۱۲ غیاث

می باشد بلکه هُوَ عَزَّ وَجَلَّ مُنْفَرِدٌ بِلَا زَلِ پروردگار تعالی تنها و یگانه است بدیرگی و همیشگی وَسَبَقَ
الْأَشْيَاءَ وسابق ست همه چیزها را وَخَلَقَهَا و پیدا کرد همه چیز را وَخَلَقَ مَصَالِحَهَا و مفاسدها و پیدا
کرده است مصلحتها همه چیز را و مفسدات همه را و صلاح و نیکی ضد فساد و فساد ضد صلاح و مفسده ضد مصلحت
فَعَلِمَ اِبْتِدَآءَهَا وَاِنْتِهَآءَهَا پس دانست آغاز و انجام همه چیز را وَاِنْقِضَآءَهَا وَعَاقِبَتَهَا و سپری
شدن همه را و پایان کار همه را وَهُوَ عَزَّ وَجَلَّ حَكِيمٌ فِي فِعْلِهِ و وی تعالی دانا ست بحقیقت کار
و استوار است در کار خود مُتْقِنٌ فِي صُنْعِهِ و استوار و نیکو در پایندهٔ کار را در کارگری خود لَا يُنَاقِضُ
فِي فِعْلِهِ مناقضه نمیکند در کار خود یعنی کارهای او بر نقیض یکدیگر که یکے ابطال دیگری کند نمی آید و نقض
در اصل شکستن و مناقضه سخن بر خلاف یکدیگر گفتن لَا يَفْعَلُ عَبَثًا نمی کند وی تعالی کار بیفائده را
وَلَا يَخْلُقُ بَاطِلًا لَعِبًا و پیدا نمیکند باطل را بازی و باطل ناچیز صدق یعنی درست و راست و ثابت
لَا يَجُوزُ عَلَيْهِ النَّقَائِصُ روا نیست بر وی صفتها که عیب و نارست آرد وَلَا اللُّوَمُ فِي اَفْعَالِهِ
و نه روا ست نکوهیدن در کارهای او اَنْظِرِ الْفَرَجَ اِنْ عَجِزْتَ عَنْ مُوَافَقَتِهِ چشم دار کشاد کار را اگر نمیتوانی
و عاجز می آئی از موافقت وی تعالی در افعال وی وَعَنِ الرِّضَا وَ از راضی و خشنود بودن بقضای
وی وَالْفَنَآءِ فِي فِعْلِهِ و از فانی گشتن و نیست شدن در فعل وی حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ تا آنکه
برسد سر نوشت مدت خود یعنی باید که موافق و راضی و فانی باشی در حکم و قضا و فعل حق و اصلا مخالفتی
و سخطی و ارادتی در تو نماند و اگر هنوز باین مرتبه و مقام نرسیده اضطراب مکن و ناامید مباش و منتظر باش
تا وقت در رسد و کشادی در کار پیدا آید فَتَسْفِرَ الْحَالَةُ عَنْ ضِدِّهَا پس بگردد حالت بلا و محنت
و اندوه کشف کند و خبر دهد از آمدن ضد خود و متبدل گردد آن بِمُرُورِ الزَّمَانِ بگذشتن زمان
وَانْقِضَآءِ الْآجَالِ و سپری شدن مدتها كَمَا يَنْقَضِي الشِّتَآءُ فَيَسْفِرُ عَنِ الصَّيْفِ چنانکه میگذرد
زمستان و کشف میکند از وجود تابستان وَيَنْقَضِي اللَّيْلُ فَيَسْفِرُ عَنِ النَّهَارِ و بپایان میرسد

۹۴ زمان بکسر ز و فتح م حال و وقت و مدت و عهد و روزگار
۹۵ سر بفتح اول و ثانی و تشدید ثالث جمع سرور بضم اول و فتح ثانی یعنی شادی
۹۶ نکوهیدن بکسر اول و ضم سوم و سکون ثانی و ملامت کردن غیاث اللغات

روزی زود نرسد و فقر برطرف نگردد و بلا و محنت دور نشود و کشادگی در کار تو پیدا نیاید اضطراب کنی
و خشم گیری و ناراضی شوی و ناامید گردی و نباید که این چنین کنی اَمَّا تَعْلَمُ اَنَّ لِکُلِّ اَجَلٍ کِتَابًا
آیا نمیدانی که مر هر مدت را سرنوشتی و نهایتی ست وَلِکُلِّ بَلِیَّةٍ وَکُرْبَةٍ غَایَةٍ وَمُنْتَهًی وَنَفَادًا
و مر هر بلا را و هر اندوه را پایانی و آخری است و سپری شدنیست لَا یَتَقَدَّمُ ذٰلِکَ وَلَا یَتَاَخَّرُ پیش
نمی شود آن مدت و پس نمیرود اَوْقَاتُ الْبَلَایَا لَا یَنْقَلِبُ وقتها بلاها دیگرگون نمیشود فَتُصِیْرُ
عَوَافِیًا پس بگردد بلاها عافیتها وَوَقْتُ الْبُؤْسِ لَا یَتَقَلَّبُ نِعْمَةً و وقت سختی نمیگردد وقت
نرمی وَحَالَةُ الْفَقْرِ لَا یَسْتَحِیْلُ غِنَاءً و حالت درویشی نمیگردد توانگری یعنی هر چیز در هر وقت
که مقدرست همان شود خلاف آن توقع نباید داشت و سخط و اعتراض بر کردگار نباید کرد **بیت**
کردگار آن کند که خود خواهد ٭ حکم بر کردگار نتوان کرد ٭ اَحْسَنِ الْاَدَبِ نیکو نگهدار ادب را وَالْزَمِ
الصَّمْتَ و لازم گیر خاموشی را در هر فعل که حق کند وَالصَّبْرَ و شکیبائی را بر بلا وَالرِّضَا و راضی بودن
را بقضا وَالْمُوَافَقَةَ لِرَبِّکَ و سازگاری مر پروردگار خود را عز و جل وَتُبْ عَنْ سَخَطِکَ عَلَیْهِ و توبه
کن و بازگرد از سخط تو بر پروردگار وَتُهْمَتِکَ لَهٗ فِیْ فِعْلِهٖ و تهمت کردن تو مر او را در فعل او لَیْسَ
هُنَاکَ اِسْتِیْفَاءٌ نیست آنجا یعنی در درگاه باری تعالی تمام گرفتن حق از بندگان که ثابت است
مر او را بر ایشان وَانْتِقَامٌ مِنْ غَیْرِ ذَنْبٍ و کینه کشی کردن بی گناه وَعَلَی الطَّبْعِ و بر مقتضای طبع
کینه ور کَمَا هُوَ فِیْ حَقِّ الْعَبْدِ چنانکه آن در حق بندگانست بَعْضِهِمْ فِیْ بَعْضٍ بعضی از ایشان را
در حق بعضی یعنی پروردگار تعالی که فقر و اندوه و بلا بر بنده می فرستد نه برای آنست که حقی نفسانی که او را بفوات
آن نقصان لازم آید و رنج بیند بر ایشان دارد و ایشان در حق وی تقصیر میکنند میخواهد که ایشان را
عذاب کند تا باین سبب حق خود را ایشان بستاند و از ایشان انتقام کشد و از الم خشم خود را خالی
سازد و یا ظالم طبیعت باشد که بی اختیار ظلم بر بندگان پسندد و ایشان را آزار کند چنانکه در آدمیان

در چیز لیست که میگوید وی وَعِنْدَهٗ وسلامت نزد اوست وَالْهَلَاكُ وَالضَّلَالُ عِنْدَ غَيْرِهٖ
وهلاک وگمراهی نزد غیر اوست که مغایر و مخالفت او باشد اِلَّا مَنْ يُّوَفِّقُهُ اللّٰهُ مگر کسیکه توفیق دهد او را
خدای تعالی وَيُمِدُّهٗ بِالسَّدَادِ وَالرَّحْمَةِ ومدد کند او را بدرستی وراستی کردار وگفتار و مهربانی خود
در همه کار و بار و باز دارد او را از منافرت و مخالفت و می دیر گرداند از ان فَقَدْ قَسَّمْتُ لَكَ النَّاسَ
پس بتحقیق قسمت کردم برای فائدهٔ تو مردم را بچهار نجش فَانْظُرْ لِنَفْسِكَ اِنْ كُنْتَ نَاظِرًا
پس نگاه کن و فکر و تامل نما برای نفس خود اگر هستی نظر و فکر کنندهٔ و قابل و مستعد آن من نگویم که کنون باکه
نشین و چه بنوش که تو خود دانی اگر عاقل وزیرک باشی وَاحْتَرِزْ بِهَا اِنْ كُنْتَ مُحْتَرِزًا لها و پرهیز کن
و نگهداشت کن مر نفس خود را اگر هستی پرهیزگار و نگهداشت کنندهٔ مر او را شَفِيْقًا عَلَيْهَا مهربان کنندهٔ بر نفس
و ترسندهٔ از رسیدن مکروهی بر وی هَدَانَا اللّٰهُ وَاِيَّاكَ راه نماید خدای تعالی ما را و ترا لِمَا يُحِبُّهٗ وَ
يَرْضَاهُ مر چیزیرا که دوست میدارد و تعالی آنرا خشنود می باشد از ان دُنْيَا وَاُخْرَى در دنیا و آخرت
جمع کردن ذات شریف خود را با مخاطب تنبیه است بر کمال شرف و عظم این مدعا و تکریم و تشریف او است بشرف
قبول و اجابت دعا چون مراد بهدایت اینجا زیادت و کمال او ست بر طبق اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ بشارت با و
مر مخاطب را بحصول این درجه بطفیل وی رضی چنانکه گفته اند چون مهمان عزیز است طفیلی نیز عزیز خواهد بود

اَلْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ وَالثَّلٰثُوْنَ قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ مَا

اَعْظَمَ تَسَخُّطَكَ عَلٰى رَبِّكَ چه عجب بسیار ست ناخشنود بودن و خشم گرفتن تو بر پروردگار تو
وَتُهْمَتُكَ لَهٗ وتهمت نهادن تو مر او را عزوجل بجهل و نحل و سفه و انچه بلائق جناب قدس او ست
وَاعْتِرَاضُكَ عَلَيْهِ وعیب گرفتن تو بر وی وَاِنْتِسَابُكَ لَهٗ عَزَّوَجَلَّ بِالظُّلْمِ ونسبت کردن تو
مر او را بستم وَاسْتِبْطَاءُكَ لَهٗ فِي الرِّزْقِ وَالْغِنٰى ودیر و دیر رنگ شمردن تو مر او را در روزی رسانیدن
و توانگر ساختن وَكَشْفِ الْكُرُوْبِ وَالْبَلْوٰى ودور کردن وکشادن او اندوه ها و بلاها یعنی چون

اول بکر کتاب و آخر
کہ مظہر بودن نصیحہ
نادان و کم عقل
غیاث

و کریمۂ الم نشرح لک صدرک اشارت بآن مقام است و حصول آن تمام و کمال جز در ذات پاک سید
کائنات صلعم میسر نبود و در کمل اولیا باندازہ متابعت و محاذات بذات شریف وی بحسب تفاوت
درجات حاصل گردد و شرح این معنی در رسالہ جدا کردہ شدہ است و جعلہ جھیدا و گردانیدہ است
خدای تعالی او را دانشمند بزرگ نفاذ خیر و داعیا للعباد و خواننده مر بندگان را بسوی خیر و نذیرا
لھم و ترساننده مر ایشان را از شر و حجۃ فیھم و گردانیدہ است خدای تعالی او را دلیل بر اثبات
ذات و صفات و دین و ملت در میان بندگان ھادی یا راه راست نماینده است خلق را بحق
مھدی یا راه راست نمودہ است او را حق تعالی بجود و شافعا در خواست کنندہ گناہان خلق را در حضرت
صمدیت مشفعا قبول کردہ شدہ در خواست او بجہت کمال عزت وی در ان حضرت صادقا
راست گوینده مصدقا راست گو دانستہ شدہ است بدءا لرسلہ و آنبیائہ گردانیدہ است
او را خدای تعالی خلیفہ و جانشین مر پیغمبران خود را علیھم صلواتہ و تحیاتہ و برکاتہ بر پیغمبران
وی درودہا و سلامہا و برکتہای وی و فھذا ھو الغایۃ و المنتھی فی بنی آدم پس این مرد
کہ خدای تعالی او را دل و زبان ہر دو عطا کردہ است و باین صفات موصوف کردہ است پایان و نہایت
کار پیدائش است در آدمیان لا منزلۃ فوق منزلۃ الا النبوۃ نیست ہیچ مرتبت بالاے مرتبہ او
مگر پیغمبری فعلیک بہ پس لازم گیر تو آنرا او صحبت و خدمت و محبت و عقیدت او را اگر صحبت خدمت
وی دست دہد فھو المراد و اگر نہ عقیدت و محبت از دست مدہ کہ بیگانگی و دوری از وی موجب حسارت
و حرمان و انکار و مخالفت و سبب ادبار و خذلان است احذر ان تخالفہ و تتنافرہ بہ پرہیز و بترس
از آنکہ ناسازگاری کنی و بگریزی از وی و تجانبہ و تعادیہ و کنارہ گیری و دور باشی از وی و دشمنی
ورزی با وی و تترک القبول منہ و ترک کنی پذیرفتن را از وی و الرجوع الی قولہ و نصیحتہ
و ترک کنی باز گشتن بسخن وی و نصیحت وی فان السلامۃ فیما یقول زیرا کہ سلامت در گفتہ وی است

در چیز نیست که میگوید وی وَعِنْدَهٗ وسلامت نزد اوست وَالْهَلَاكُ وَالضَّلَالُ عِنْدَ غَيْرِهٖ
وهلاک وگمراهی نزد غیر اوست که مغایر ومخالفت او باشد اِلَّا مَنْ يُّوَفِّقُهُ اللّٰهُ مگر کسیکه توفیق دهد اورا
خدای تعالیٰ وَيُمِدُّهٗ بِالسَّدَادِ وَالرَّحْمَةِ ومدد کند او را بدرستی ورحمتی کردار وگفتار ومهربانی خود
در همه کار وبار وباز دارد او را از منافرت ومخالفت وی دیگر گرداند ازان فَقَدْ قُسِّمَتْ لَكَ النَّاسُ
پس تحقیق قسمت کردم برای فائدهٔ تو مردم را بچهار نجش فَانْظُرْ لِنَفْسِكَ اِنْ كُنْتَ نَاظِرًا
پس نگاه کن وفکر وتامل نما برای نفس خود اگر هستی نظر وفکر کنندهٔ وقابل ومستعد آن من نگویم که کنون باکه
نشین وچه بنوش که تو خود دانی اگر عاقل وزیرک باشی وَاحْتَرِزْ بِهَا اِنْ كُنْتَ مُحْتَرِزًا لَهَا وپرهیز کن
ونگهداشت کن مر نفس خود را اگر هستی پرهیزگار ونگهداشت کنندهٔ مر او را شَفِيْقًا عَلَيْهَا مهربان کنندهٔ بر نفس
وترسندهٔ از رسیدن مکروهی بر وی هَدَانَا اللّٰهُ وَاِيَّاكَ راه نماید خدای تعالیٰ ما را وترا لِمَا يُحِبُّهٗ وَ
يَرْضَاهُ مر چیزیرا که دوست میدارد وتعالیٰ آنرا خشنود می باشد از ان مِنْ دُنْيَا وَاُخْرٰى در دنیا وآخرت
جمع کردن ذات شریف خود را با مخاطب تنبیه است بر کمال شرف وعظم این مدعا وتکریم وتشریف اوست بشرف
قبول واجابت دعا چون مراد بهدایت اینجا زیادت وکمال اوست بر طبق اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيْمَ بشارت باو
مر مخاطب را بحصول این درجه بطفیل وی رضی چنانکه گفته اند چون مهمان عزیز است طفیلی نیز عزیز خواهد بود

اَلْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ وَالثَّلٰثُوْنَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ مَا
اَعْظَمَ تَسَخُّطَكَ عَلٰى رَبِّكَ چه عجب بسیار ست ناخشنود بودن وخشم گرفتن تو بر پروردگار تو
وَتُهْمَتُكَ لَهٗ وتهمت نهادن تو مر او را عزوجل بجهل ونحل وسنه وانچه بلائق جناب قدس اوست
وَاعْتِرَاضُكَ عَلَيْهِ وعیب گرفتن تو بر وی وَاِنْتِسَابُكَ لَهٗ عَزَّوَجَلَّ بِالظُّلْمِ ونسبت کردن تو
مر او را بستم وَاسْتِبْطَاءُكَ لَهٗ فِي الرِّزْقِ وَالْغِنٰى ودیر دیدن ورنگ شمردن تو مر او را در روزی رسانیدن
وتوانگر ساختن وَكَشْفِ الْكُرُوْبِ بِالْبَلْوٰى ودور کردن وکشادن او اندوه بسیار او بلا را یعنی چون

اَلْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ وَالثَّلٰثُوْنَ

۱۔ سقط طبع اول یک کلمه در آخر که مظهر بودن فیض نامتناهی وکم عقل غیاث

وکریمۂ الم نشرح لک صدرک اشارت بآن مقام است وحصول آن بتمام وکمال جز در ذات پاک سید
کائنات صلعم میسر نبود ودر کمل اولیا باندازہ متابعت ومحاذات بذات شریف وی حسب تفاوت
درجات حاصل گردد وشرح این معنی در رسالہ جلا کردہ شدہ است وَجَعَلَهٗ جَهِيْدًا گردانیدہ است
خدای تعالیٰ اورا دانشمند بزرگ نقاد خیر وَدَاعِيًا لِلْعِبَادِ وخواننده مر بندگان را بسوی خیر وَنَذِيْرًا
لَهُمْ وترساننده مر ایشانرا از شر وَحُجَّةً فِيْهِمْ وگردانیده است خدای تعالیٰ اورا دلیل بر اثبات
ذات وصفات ودین وملت درمیان بندگان هَادِيًا راه راست نماینده است خلق را بحق
مَهْدِيًّا راه راست نموده است اورا حق تعالیٰ بخود شَافِعًا درخواست کننده گناهان خلق را در حضرت
صمدیت مُشَفَّعًا قبول کرده شده در خواست او بجهت کمال عزت وی دران حضرت صَادِقًا
راست گوینده مُصَدَّقًا راست گو دانسته شده است بَدَلًا لِرُسُلِهٖ وَاَنْبِيَائِهٖ گردانیده است
اورا خدای تعالیٰ خلیفه وجانشین مر پیغمبران خود را عَلَيْهِمْ صَلَوَاتُهٗ وَتَحِيَّاتُهٗ وَبَرَكَاتُهٗ وبر پیغمبران
وی درودها وسلامها وی وبرکتهای وی فَهٰذَا هُوَ الْغَايَةُ وَالْمُنْتَهٰى فِيْ بَنِيْ اٰدَمَ پس این مرد
که خدای تعالیٰ اورا دل وزبان هر دو عطا کرده است وباین صفات موصوف کرده است پایان ونهایت
کار پیدایش است در آدمیان لَا مَنْزِلَةَ فَوْقَ مَنْزِلَةٍ اِلَّا النُّبُوَّةُ نیست هیچ مرتبت بالاتر مرتبه او
مگر پیغمبری فَعَلَيْكَ بِهٖ پس لازم گیر تو آنرا او صحبت وخدمت ومحبت وعقیدت او را اگر صحبت خدمت
وی دست دهد فَهُوَ الْمُرَادُ واگر نه عقیدت ومحبت از دست مده که بیگانگی ودوری ازوی موجب خسارت
وحرمان وانکار ومخالفت وی سبب ادبار وخذلان است اَحْذَرْ اَنْ تُخَالِفَهٗ وَتُنَافِرَهٗ به پرهیز وبترس
از آنکه ناسازگاری کنی وبگریزی ازوی وَتُجَانِبَهٗ وَتُعَادِيَهٗ وکناره گیری ودور باشی ازوی ودشمنی
ورزی باوی وَتَتْرُكَ الْقَبُوْلَ مِنْهُ وترک کنی پذیرفتن را ازوی وَالرُّجُوْعَ اِلٰى قَوْلِهٖ وَنَصِيْحَتِهٖ
وترک کنی بازگشتن بسخن وی ونصیحت وی را فَاِنَّ السَّلَامَةَ فِيْمَا يَقُوْلُ زیرا که سلامت در آنست که گوید

گردد وی را آن فیحببک اللہ پس دوست دارد ترا خدای تعالی بسبب محبت داشتن تو آن مرد را و
یصطفیک و برگزیند ترا و یدخلک و در آرد ترا فی زمرۃ احبائہ در گروہ دوستداران یا دوست
داشتہ شدہ گان خود و عبادہ الصالحین و در گروہ بندگان خود کہ نیکانند و ہیچ خلل و تباہی
در کار و بار ایشان راہ ندارد و صلاح مرتبہ عظمی ست و جامع جمیع کمالات ظاہر و باطنست و لہذا حق
سبحانہ و تعالی در کتاب مجید انبیا را بدان وصف کردہ بذکرہ حاصل میگردد این ہمہ کمالات و سعادات
ببرکت آن مرد و صحبت او ان شاء اللہ تعالی اگر خواستہ است خدای تعالی و اکثر استعمال این کلمہ در
مقام تبرک و اظہار رغبت آید و الرجل الرابع المدعو فی الملکوت بالعظمۃ و مرد چہارم کہ
صاحب لسان و قلب ہر دو خواہد بود خواندہ شدہ است در عالم ملکوت کہ عالم ملائکہ و ارواح است بہ بزرگی
کما جاء فی الحدیث چنانکہ آمدہ است در حدیث من تعلم کسیکہ آموخت علم را و عمل بہ کرد و کار
کرد بدان و علم و آموزانید دیگر از ادعی فی الملکوت عظیما خواندہ میشود و نام کردہ میشود او را
در ملکوت عظیم و ھو العالم باللہ و این مرد داناست بخدا و آیاتہ و داناست بآیات او یعنی بدلائل
و امارات کہ دال اند بر ذات و صفات وی با آیات کہ منزل اند در کتاب مجید وی استودع قلبہ غرائب
علمہ بامانت نگہداشتہ شدہ است در دل وی ودائعہای غرائب او کہ ہر کس نداند و اطلعہ اللہ علی
اسرارہ اطواھا عن غیرہ و واقف گردانیدہ است او را وی تعالی بر سرہا کہ در نوردیدہ و پنہان داشتہ
است آن سرہا را از غیر وی و اصطفاہ و اجتباہ و برگزیدہ و بنواختہ است مر او را بر خلق بدرجات
علم و عمل و جذبہ الیہ و ھدہ و کشیدہ است او را بسوی خود و راہ نمودہ است او را بعلوم و معارف
و رفاہ الیہ و بالا بردہ است او را بدرگاہ قرب خود و شرح صدرہ لقبول تلک الاسرار
و العلوم و کشادہ است سینہ او را بر پذیرفتن آن سرہا و علمہا و شرح صدر مقامی عالی ست کہ حمل
اسرار ربوبیت با ثقل اوزار عبودیت بی آن جمع نگردد و کینونت با خلق و بینونت از ایشان دست ندہد

و آفات آن وَنَوَّرَ قَلْبَهُ و روشن گردانیده است دل او را بمعرفت دقائق عجب و ریا وَعَرَّفَهُ
غَوَائِلَ مُخَالَطَةِ النَّاسِ و شناسا گردانیده است او را سختیها و دشواریهای صحبت و آمیزش مردم را که هلاک
کننده است وَشُؤْمَ الْكَلَامِ وَالنُّطْقِ و دانانیده است او را نامبارکی سخن و گویائی را وَتَيَقَّنَ أَنَّ
السَّلَامَةَ فِي الصَّمْتِ وَالْانْزِوَاءِ و بیقین دانسته است آن مرد که بی گزندی از آفتها در خاموشی و گوشه
گیری و کنج نشینی ست یعنی خاموشی آن مرد با وجود علم و دانش از جهت آنست که وی بینا شده است
که سلامت از آفات نفس در خاموشی ست و بهمین جهت برگزیده است خلوت را که باعث است بر خاموشی
كَمَا قَالَ النَّبِيُّ چنانکه فرموده است پیغمبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ صَمَتَ نَجَا هر که خاموشی گزید
برست از هر آفت وَكَمَا قَالَ و همچنانکه فرمود إِنَّ لِلْعِبَادَةِ عَشَرَةَ أَجْزَاءٍ بدرستیکه عبادت را
ده جزء است تِسْعَةٌ مِنْهَا فِي الصَّمْتِ نه جزء از آن در خاموشی ست این مبالغه است در کثرت فضیلت
خاموشی چه غالب آنست که هر بلای و آفتی که آدمی را میرسد در دنیا و آخرت از رهگذر زبان رسد و در حدیث
آمده است که بر روی نیندازد آدمی را در آتش دوزخ مگر در کردهای زبانهای ایشان فَهٰذَا رَجُلٌ وَلِيُّ اللهِ
پس این مرد ولی خداست و دوست وی عز و جل فِي سِرِّ اللهِ در سری که با خدا دارد مَحْفُوظٌ نگهداشته
شده است از آفات نفس و خلق و آشکارا کردن سر ذُو سَلَامَةٍ بی گزند است ازین آفت وَعَقْلٍ
وَافِرٍ و خداوند عقل تمام است جَلِيسُ الرَّحْمٰنِ همنشین خدا مهربانست و مقرب درگاه اوست
مُنْعَمٌ عَلَيْهِ نعمت داده شده و افاضه کرده شده بر وی فَالْخَيْرُ كُلُّ الْخَيْرِ عِنْدَهُ پس نیکی همه نیکی
ازین باب نزد اوست و در صحبت اوست این مبالغه است در وجود خیر نزد وی فَدُونَكَ وَمُصَاحَبَتَهُ
وَمُخَالَطَتَهُ وَخِدْمَتَهُ پس لازم گیر او را و یاری او را و آمیزش او را و چاکری او را وَالتَّحَبُّبَ إِلَيْهِ
و دوستی نمودن بسوی او بِقَضَاءِ حَوَائِجَ تَسْنَحُ لَهُ به پرداختن حاجتهای او که عارض شوند مر او را
و بسبب بی زبانی از آن تعبیر نمیتواند کرد و اظهار نمود وَمُرَافِقٍ يَرْتَفِقُ فِيهَا و بپرداختن منفعتها که منتفع

قال علیه السلام ان العبادة عشرة اجزاء تسعة منها فی الصمت ۱۲

و بیرون می آید در صف جنگ خدا را بگناهان بزرگ و درین کلام اشارتست بآنکه هر که قصد معصیت میکند
گویا که بجنگ حضرت رب العزت می برآید و معلوم است که عاقبت کار او جز هلاک چه خواهد بود اِذَا خَلَا
ذِیْبٌ عَلَیْهِ ثِیَابٌ چون در آید در خلوت با کسے گویا گرگیست که بر وے جامهاست یعنی گویا گرگیست
در صورت آدمی وَهُوَ الَّذِیْ حُذِّرَ مِنْهُ النَّبِیُّ و اوست آنکسی که پرهیزانیده و ترسانیده است
از وی پیغمبر صلعم یَقُوْلُ اُخَوِّفُ مَا اَخَافُ عَلٰی اُمَّتِیْ عُلَمَاءُ السُّوْءِ میفرماید آنحضرت صلعم
ترسیده شده تر از هر چه می ترسم من بر امت خود از ان دانایان بدکار اند که بد را از نیک می شناسند و بد
میکنند یعنی علمای بی عمل که باتباع ایشان مردم در ضلالت می افتند اگرچه بزبان تعلیم خیر میکنند اما چون
خود عمل ندارند سخن ایشان در دیگران گیرا نیفتد و زیان آرد و ازینجا لازم نیاید که در امر معروف و نهی منکر
عمل شرط باشد و لیکن بخلاف مقصود کنند و زیان آرد نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْ هٰذَا پناه میجویم ما ازین صفت
یا ازین مرد که این صفت دارد فَابْعُدْ مِنْهُ پس دور باش ازین چنین کسے وَهَرْوَلْ بزود بگریز از وے
بیت ازین دیو مردم که دام و دد اند نهان شو که هم صحبتان بد اند لِئَلَّا یَتَخَطَّفَكَ بِلَدِیْدِ
لِسَانِهٖ تا نرباید ترا آنکس بزبان شیرین خود و نیفگند در دل تو دوستی معاصی و شهوات را پس بکنی تو آنها را
فَتُحْرِقَكَ نَارُ مَعَاصِیْهِ پس بسوزد ترا آتش گناهان وے وَیَقْتُلَكَ نَتْنُ بَاطِنِهٖ وَقَلْبِهٖ
و بکشد ترا بوی ناخوش درون وی و دل وے وَالرَّجُلُ الثَّالِثُ قَلْبٌ بِلَا لِسَانٍ و مردم سوم
دل ست بی زبان که دل وے بانوار علم و معرفت روشن شده و لیکن زبان از شرح و بیان آن بسته و
قفل خاموشی بر دهان نهاده و از مکالمت و مخالطت خلق خود را کشیده است وَهُوَ مُؤْمِنٌ سَتَرَهُ
اللّٰهُ عَنْ خَلْقِهٖ و وی مومنی ست که پوشیده است او را خدای تعالی از خلق خود وَاَسْبَلَ عَلَیْهِ
كَنَفَهٗ و فرو هشته است بر وے پرده و در آورده است او را در پناه خود تا بر حقیقت علم و معرفت حالیکه
دارد خلق مطلع نگردند وَبَصَّرَهٗ بِعُیُوْبِ نَفْسِهٖ و بینا گردانیده است او را حق تعالی بعیبهای نفس وے

ف هر که قصد معصیت کند گویا بجنگ حضرت رب العزت می برآید ۱۲

ف وفی حدیث آخر اخوف ما اخاف علی امتی کل منافق علیم اللسان

ف حدیث در مذهب عالم بی عمل ۱۲

ف قسم سوم ۱۲

ایشان اِلَّا اَنْ تَکُوْنَ مِنَ الْعُلَمَاءِ بِاللّٰہِ مگر آنکہ باشی تو از دانایان بدین خدای عزوجل وَمِنْ
مُعَلِّمِی الْخَیْرِ و از دانندگان نیکی وَھُدَاۃِ الدِّیْنِ و راہ نمایندگان دین وَقُوَّادِہٖ و از کشندگان مردم
را بسوی دین و خیر بتعلیم و ارشاد وَدُعَاتِہٖ و خوانندگان خلق را بدین اسلام فَدُوْنَکَ پس اگر
حال چنین ست لازم گیر صحبت ایشانرا فَاٰتِھِمْ وَادْعُھُمْ اِلٰی طَاعَۃِ اللّٰہِ پس بیا پیش ایشان
و بخوان ایشانرا بطاعت خدای عزوجل وَحَذِّرْھُمْ عَنْ مَعْصِیَۃِ اللّٰہِ و بترسان و بپرہیزان ایشانرا
از گناہ کردن خدای تعالی یعنی بیاور ایشان برای ہمین کار و بہمین نیت کہ ہدایت کنی ایشانرا و احکام دین
تعلیم کنی فَکُنْتُ عِنْدَ اللّٰہِ جَھِیْدًا پس باشی تو نزد خدا عالم بزرگ نقا و خیر فَتُعْطٰی ثَوَابَ الرُّسُلِ
وَالْاَنْبِیَاءِ پس داده میشود ترا ثواب پیغمبران قَالَ رَسُوْلُ اللّٰہِ گفت پیغمبر صلعم لِعَلِیٍّ
مر امیر المؤمنین علی را رضی اللہ عنہ لَاَنْ یَّھْدِیَ اللّٰہُ بِھُدَاکَ رَجُلًا ہر آئینہ رسانیدن خدای تعالی
بمقصود بواسطہ راہ نمودن تو مردی را خَیْرٌ لَّکَ مِمَّا طَلَعَتْ عَلَیْہِ الشَّمْسُ بہتر است مر ترا
از چیزیکہ بر آمدہ است بر آنچیز آفتاب یعنی از تمام دنیا چہ بہدایت و ارشاد مردم حاصل میگردد ثواب آخرت کہ
ہزار ہزار مرتبہ بہتر و بالاتر است از دنیا و ما فیہا ست و خود ثواب این کار کہ ہدایت است بیشتر و بزرگتر از ثواب
عملہای دیگر است وَالرَّجُلُ الثَّانِیْ لِسَانٌ بِلَا قَلْبٍ قسم دوم از چہار قسم مردمان مردیست کہ زبان
دارد نہ دل و مبالغہ چنان شدہ است کہ گویا مجرد زبان عین او شدہ است فَیَنْطِقُ بِالْحِکْمَۃِ پس
گویائی میکند و سخن میگوید بحکمت پند و نصیحت میکند بعلم و عمل وَلَا یَعْمَلُ بِہٖ و خود عمل نمیکند بدان و کار
نمی بندد آنرا یَدْعُو النَّاسَ اِلَی اللّٰہِ میخواند مردم را بسوی خدا وَھُوَ یَفِرُّ مِنْہُ و حال آنکہ خود
میگریزد از وی عزوجل فَیَسْتَقْبِحُ عَیْبَ غَیْرِہٖ پس بد می شمرد عیب مردم را جز خود وَیَدُوْمُ ھُوَ
عَلٰی مِثْلِہٖ فِیْ نَفْسِہٖ و ہمیشہ میباشد او بر مانند آن عیب در ذات خود یُظْھِرُ لِلنَّاسِ تَنَسُّکًا
پیدا میکند و بیان میکند برای مردم تعبد و پارسائی را وَیُبَارِزُ اللّٰہَ بِالْعَظَائِمِ مِنَ الْمَعَاصِیْ

کہ محل علم و معرفت و اسرار ربوبیت بود وَهُوَ الْعَامِيُّ الْغِرُّ الْعَمِيُّ و وی منسوب ست بعام کہ بخصوصیت
علم و عمل مخصوص نشدہ و غر کبسر غین معجمہ غافل ناآزمودہ کار از جہت بید انشی و بے تمیزی و جاہل و غبی
نیز بہمین معنی ست و آنکہ در حدیث در وصف مسلمانان واقع شدہ کہ المومن غر کریم بمعنے سلامت
صدر و حسن ظن بخلق و سادہ لوحی ست کہ از ناتجربہ کاری و بی التفاتی بکار دنیا و اشتغال بامور دین
و تہی از زاد آخرت و صفاے سینہ و نیکو گمانی خیز و بقرینہ ضم صفت کرم کہ مفہوم آن جامع صفات حمیدہ
سفساف خرد و خوار و دہست لَا يَعْبَأُ اللّٰهُ بِهٖ وزنے و قدرے نمی نہد خدا عز و جل او را و اعتبارے
نمی گیرد از و لَا خَيْرَ فِيْهِ نیست ہیچ نیکی در وے نہ در ظاہر و نہ در باطن هُوَ وَاَمْثَالُهٗ وی مانند وے
از آدمیان حَثَالَةٌ بضم حاے مہملہ و ثناے مثلثہ بمعنے ردی و زبون از ہر چیز کہ نیکی دران نباشد و حثالہ
در اصل بمعنے پوست جو و برنج و خرما کہ آنرا سبوس خوانند لَا وَزْنَ لَهُمْ نیست قدر و اعتبار ایشانرا در
درگاہ حق اِلَّا اَنْ يَعْصِمَهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَتِهٖ مگر آنکہ در گیرد ایشانرا خداے تعالیٰ بمہربانی خود فَيَهْدِيْ
قُلُوْبَهُمْ لِلْاِيْمَانِ بِهٖ پس راہ نماید دلہاے ایشانرا و توفیق دہد بایمان آوردن بخود وَيُحَرِّكُ جَوَارِحَهُمْ
و بجنباند اعضاے و اندامہاے ایشانرا بِالطَّاعَةِ لَهٗ بفرمان بردارے کردن مراورا عز و جل و برین تقدیر ازین
پایہ می برآیند و داخل قسم مذکور نمی مانند یا مراد مرتبۂ ادنی از ایمان و عمل باشد کہ عامیان و جاہلانرا می باشد
یعنی و ہمین قسم کسی باشد کہ فی الجملہ ایمانی و عملے داشتہ باشد کہ بدان از خلود عذاب دوزخ برہد اگرچہ از کمالات
و درجات محروم و بعید باشد فَاحْذَرْ اَنْ يَكُوْنَ مِنْهُمْ پس بپرہیز و بترس از آنکہ باشی تو ازین قسم
مردان وَلَا تَلْدَ بِهِمْ و پناہ مگیر در میان ایشان وَلَا تَأْثَرْ بِهِمْ و باک مدار و اعتبار مگیر از ایشان
وَلَا تَغْتَمَّ بِهِمْ و مایست میان ایشان فَاِنَّهُمْ اَهْلُ الْعَذَابِ وَالْغَضَبِ وَالسَّخَطِ زیرا کہ
زیرا کہ بدرستی ایشان خداوندان عذاب و خشم الٰہی و بے رضاے اویند سُكَّانُ النَّارِ وَاَهْلُهَا ساکنان
آتش دوزخ و کسان او یند نَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنْهُمْ پناہ میجوییم بخدا از ایشان و از صحبت ایشان و از شر

پس غیرت نمی برد خدا یتعالی اعزوجل بسبب آن بر بنده در اهلاک و اعدام آن از جهت عدم تعلق دل
بنده بدان که سبب انقطاع از حق و دوری از جناب قرب اوست **نقل است** که گاهی بعضے از
اولاد آنحضرت صلعم وفات میکردند و آنحضرت مشغول بوعظ و تذکیر بودی چون خبر فوت آنها میشنیدند
فرمودی تجهیز و تکفین بکنید و بیارید پس نماز گذاردی و باز مشغول بتذکیر شدی پس مردم میگفتند ای
عجب هیچ موت اولاد تاثیر نمیکند در و میفرمودند ما از اول از دل ایشان را بیرون کرده ایم و ایشان را
جای در دل نمانده تا اثر در دل از کجا کنند بل یکون بجمیع ذلک کرامة من الله لعبده بلکه میباشند
این همه اشیا سبب بزرگی از جانب خدا مر بندهٔ خود را و لطفا به و سبب نرمی و مهربانی و فریدتوفیق به
بنده نعمة و رزقا و انعام و بخشایش و روزی دادن بندهٔ خود را و منفعة للوارد ین علیه
و سبب نفع رسانیدن مر کسانی را که فرود می آیند و میرسند بر وی از فقرا و محتاجان و تواند که نعمة و رزقا
نیز مر وارد انرا باشد فیکرمون به پس گرامی داشته میشوند این واردان و نازلان بر و باین اشیا و یحفظون
و رحمت کرده میشوند و یحفظون و نگاهداشته میشوند از حرمان و خذلان و نقصان و آفات دیگر لکرامته
علی الله از جهت بزرگ و گرامی بودن آن بندهٔ بر خدا عزوجل که بوجودی و دیگر انرا نیز نفع میرساند و بنازد و
نعمت میدارد فیکون خفیرا لهم پس میباشد آن بنده بدرقه و نگهبان مر ایشانرا و شحنة
و گماشته حق بر ای کفایت مهمات خلق و کهفا و پناه و حرزا و جاستوار بر ای پناه گرفتن و شفیعا
دنیا و اخرای و درخواهندهٔ گناه و تقصیرات ایشانرا در دنیا و آخرت امام الوقت شیخ ابو الحسن شاذلی
قدس الله سره العزیز گفت من چرا نا امید نباشم از خلق و حال آنکه نومید شده ام از خود که خود را نفع رسانم
و چرا نا امید باشم از حق و حال آنکه امید میدارم که حق تعالی دیگر انرا نفع رساند بواسطهٔ من **المقالة**
الثالثة والثلثون قال رض الناس اربعة مردم همه بر چهار قسم اند رجل
لا لسان له و لا قلب یکی را دلیست که نه زبانست او را که بدان بیان کند و نطق بحکمت نماید و نه دل

بضم اول و سکون دال و فتح راء مهملة بعدها راء منقوطة از منتخب اللغات

ب ا ل ت ق ا ل ت ق ا ل ت ق

نیز این طریقه مسلوک است و در حقیقت کلام انبیا و اولیا ظل آن آفتاب و پرتو آن نور است و بالجمله
میفرمایند که دل چون از لوث شرک پاک شود و ارادت هیچ چیز را در وی جای نماند لِاَنَّهٗ اَنْکَسَرَ بِفِعْلِ اللّٰهِ
زیرا که آن دل شکسته شد بفعل خدای عز و جل کُلَّمَا نَجَمَتْ فِیْهِ اِرَادَةٌ هر گاه که پیدا شد و بر آمد
در دل خواهشی کَسَرَهَا فِعْلُ اللّٰهِ وَغَیْرَتُهٗ بشکست آن خواهش را فعل و غیرت او که به بنده خاص
خود دارد و نمیخواهد که او را بغیر بگذارد **بیت** گر دست در کاری زنم زنجیر بر دستم نهد ٭ در خم می غرقم
کند گر نام هشیاری برم ٭ فَضُرِبَتْ حَوْلَهٗ سُرَادِقَاتُ الْعَظَمَةِ وَالْجَبَرُوْتِ وَالْهَیْبَةِ پس
زده شد گرد آن دل سراپردهای عظمت و قهر و بزرگی و ترس فرق است میان خوف و هیبت در هیبت
معنی عظمت و سطوت است چنانکه از امرا و سلاطین میباشد بخلاف خوف که مجرد ترس و دهشت
و کراهت است چنانکه از دزد و درنده بترسند و نیز در خوف ملاحظه نفس و وصول شر بوی ملحوظ و منظور بود
و در هیبت مجرد جلال و کمال محبوب مشهود گردد وَحُفِرَتْ مِنْ دُوْنِهَا خَنَادِقُ الْکِبْرِیَاءِ وَ
السَّطْوَةِ و کاویده شد از پس آن سرادقات خندقها بزرگی و سخت گرفتن و حمله کردن فَلَمْ
یَخْلُصْ اِلَی الْقَلْبِ پس رهائی نمی یابد و نمیرسد بسوی دل بشهود عظمت و کبریائی حق و سطوت
و جبروت وی تعالی اِرَادَةُ شَیْءٍ مِنَ الْاَشْیَاءِ خواهش چیزی از چیزها فَحِیْ لَا یَضُرُّ الْقَلْبَ الْاَسْبَابُ
مِنَ الْمَالِ وَالْوَلَدِ وَالْاَهْلِ وَالْاَصْحَابِ پس درین هنگام زیان نمیکند دل را و خللی نمی افگند
در کارخانه جمعیت وی اسباب از مال و اولاد و اتباع و یاران که از اسباب و آلات دنیا اند **بیت**
گرت مال و جاه است و زرع و تجارت ٭ چو دل با خدائیست فارغ نشینی ٭ وَالْکَرَامَاتُ وَالْحُکْمُ
وَالْعِبَارَاتُ و کرامتها و علمها و عبارتها که از اسباب و تعلقات دین اند و بجهت تعلق دل بدان از جمله
شرکا و انداد شده اند بر تقدیر نظافت قلب و فنا و ارادت وی بشهود کبریائی حق زیان نمیکند فَاِنَّ
جَمِیْعَ ذٰلِکَ یَکُوْنُ خَارِجَ الْقَلْبِ زیرا که همه اینها برین تقدیر میباشند بیرون دل فَلَا یَغَارُ اللّٰهُ

ف فرق میان خوف و هیبت ۱۲

ف سرادقات بالضم سراپردها و خیمها از منتخب و صراح ۱۲ غیاث اللغات

ن خلوة

محبت مولی سبحانہ وبعد از تحقیق وحصول آن ضرر ندارد چنانکہ در آخر مقالہ تصریح بدان می نماید
فافہم وچون محبت حق صاف گشت دل بندہ خالص شد برائے محبت وے تعالی بے شرکت فیتحقق
حِ قَوْلُہٗ پس درست وراست میگردد درین ہنگام معنی قول حق عزوجل یُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّوْنَهٗ حَتّٰى
اِذَا اسْتَنْظَفَ الْقَلْبُ مِنَ الشُّرَكَاءِ وَالْاَنْدَادِ تا وقتیکہ پاکیزہ گردد دل از آمیزش انبازان وہمتایان
حق مِنَ الْاَهْلِ وَالْمَالِ وَالْوَلَدِ کہ اہل مال واولاد اند وَاللَّذَّاتِ وَالشَّهَوَاتِ ولذتہا وشہوتہا
وَطَلَبِ الْوِلَايَاتِ وبستن تصرفہا ودستر سیہا وَالرِّيَاسَاتِ وسرے وسروری وسرداریہا وَالْكَرَامَاتِ
وعزتہا وبزرگیہا وظاہر آنست کہ مراد ظہور خوارق عادات باشد بقرینہ وَالْحَالَاتِ وحالات کہ دروے شانہا
روی میدہد وَالْمَنَازِلِ وَالْمُقَامَاتِ ومنزلہا ومقامہا کہ ایشانرا پیدا شود وغالب مراد از منزل مکانے
می افتد کہ در آنجا نزول کنند وعنقریب ارتحال ازان نمایند ومقام آنکہ چند گاہ آنجا باشند وبایستند
ومنازل ومقامات سالکان نیز ہمچنین قیاس میتوان کرد با عتبار سرعت وبطو سیر وسلوک وبالجملہ
این شرکا درین عالم اند بحبت دنیا یا دین واشارت بشرکای آخرت نمودہ می فرمایند کہ وَالْجَنَّاتِ
وبہشتہا واللذات وشہوات آن وَالدَّرَجَاتِ وپایہا ومرتبہا کہ بہشتیان را باشد وَالْقُرُبَاتِ
وَالزُّلْفَاتِ ودر دنیا یا در آخرت قرب وقربت وزلف وزلفی وزلفت ہمہ بمعنے نزدیکی ومنزلت
ومرتبت ست وخواہش وآرزو آن اگرچہ در درگاہ حق باشد داخل طلب ماسوا وشرک خفی است
چنانکہ می فرمایند فَلَا يَبْقٰى فِي الْقَلْبِ اِرَادَةٌ وَلَا اُمْنِيَّةٌ پس باقی نمی ماند در دل ہیچ
خواہشی وآرزوی فَصَارَ كَالْاِنَاءِ الْمُنْثَلِمِ الَّذِيْ لَا يَثْبُتُ فِيْهِ مَائِعٌ پس گردد دل
ہمچو آوند رخنہ دار کہ بر جا نمیماند در وے چیزے روان وریزندہ چنانکہ آب شیر وروغن وسرکہ وماند آن
این تمثیل وتشبیہ در کلام رضی اللہ عنہ مکرر واقع شدہ از جہت غایت مطابقت او مقصود وہمچنین
مطالب ومقاصد متکرر مذکور شدہ بقصد تاکید وتقریر ودرینجا متابعت کتاب مجید ست کہ در وے

بَیْنَ اللّٰہِ وَبَیْنَ غَیْرِہٖ پس میگردد محبت بنده انبازی کرده شده میان خدا و جزوی و شریک گردانیده
شده غیر وی را در وی وَاللّٰہُ لَا یَقْبَلُ الشَّرِیْکَ و خدا نمی پذیرد انباز را وَھُوَ غَیُوْرٌ و وی تعالی
غیرت برنده است بر بنده قَاھِرٌ فَوْقَ کُلِّ شَیْءٍ غالب است بالای هر چیز غَالِبٌ لِکُلِّ شَیْءٍ چیره است
مر هر چیز را و قدرت دارد مر بر هر چیز فَیُھْلِکُ شَرِیْکَہٗ وَیَعْدِمُہٗ پس نیست و کم میگرداند انباز خود را
که ساخته است آنرا بنده و گرفته است از پیش خود لِیُخْلِصَ قَلْبَ عَبْدِہٖ لَہٗ مِنْ غَیْرِ شَرِیْکٍ
تا ساده و بی آمیزش گرداند دل بنده خود را برای خود بی انباز و بی آمیزش چیزی دیگر با وی اینجا شاید که
کسی را بخاطر رسد که در شرع حرص و ترغیب بر مهر و محبت اولاد واقع شود بلکه بر ترک عدم آن وعید وقوع
یافته چنانکه در حدیث آمده است که شخصی در حضرت رسالت گفت که من چندین فرزند دارم و هرگز ایشان را
بوس نکرده و در کنار نگرفته ام آن حضرت صلعم فرمود من لا یرحم لا یرحم او کما جاء جوابش آنست که شفقت
و مهربانی و ادای حقوق بفرموده شارح دیگر است و محبت و تعلق باطن و انهماک و اشتغال قلب بر آن دیگر است
چنانکه مانع از یاد حق و غالب بر آن آید و باعث ترک حق خدا و دوستی وی گردد ممنوع و مکروه این قسم است
و مؤید آنست حکایتی که از امام شهید ابو عبد الله حسین بن علی رضی الله عنهما آمده است که ایشان
از حضرت امیر کرم الله وجهه پرسیدند که شما ما را دوست میدارید فرمود بلی چرا دوست نداریم که شما پسر ما
و فرزند حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم باشید باز پرسیدند که خدا را سبحانه دوست میدارید فرمودند
چه جای پرسیدنست دوستی خدا بر همه مقدم و مختار است گفتند عجب دو دوستی در یکدل چگونه گنجد حضرت
امیر ساکت و حیران ماندند باز پرسیدند که اگر شما را مخیر سازند در وجود ما و بقای ایمان کدام یکی را اختیار می نمائید
فرمود ایمان را اختیار می نمایم گفتند پس محبت شما منحصر است در حق سبحانه آنچه بما در آید محبت نیست
شفقت و مهربانیست که شما دارید پس حضرت امیر تحسین نمودند و فرمودند که مثل این سخن جز از
اهل بیت نبوت نیاید و نیز ترک آن و قطع از آن در ابتدای حال است از برای تحصیل تحقیق

ف سوال امام حسین از امیر المؤمنین علی مرتضی کرم الله وجهه ۱۲

تعلم ان الله غیور یا نمیدانی که خدا تعالی غیرت برنده است خلقك له پیدا کرده است ترا
برای خود که بندگی کنی او را و با او مشغول باشی و بغیر وی نپردازی و مروم ان تکون لغیره و میخواهی تو که
باشی جز او را و غیرت در اصل تغیر قلب انسانست و هیجان او است بسبب مشارکت در چیزی که مخصوص
ست بکسی و در حق تعالی عبارتست از باز داشتن بنده را از انچه دور اندازد او را از جناب قرب و دست
اما سمعت قوله آیا نشنیدی تو قول خدا را عزوجل در شان قومی که جهاد میکنند در راه خدا
و نمی ترسند ملامت کنندگان را یحبهم و یحبونه دوست میدارد خدا ایشان را و دوست میدارند
ایشان خدا را و قوله و نشنیدی قول او را و ما خلقت الجن و الانس الا لیعبدون و
و پیدا نکردم پری و آدمی را مگر برای آنکه پرستش کنند مرا و بشناسند مرا و مشغول باشند بمن اما سمعت
قول الرسول آیا نشنیدی قول پیغمبر را صلعم که نیز ناظر است در آنکه هر که را حق دوست میدارد
بغیر خود نمیگذارد و فرمود اذا احب الله عبدا ابتلاه چون دوست دارد خدا بنده را مبتلا
میگرداند او را و آزمایش میکند او را ان صبر اقتناه پس اگر صبر کرد می آرد و نگاه میدارد و ذخیره
میگرداند او را برای خود و نمیگذارد او را بغیر خود قیل گفته شد یعنی گفتند صحابه یا رسول الله و ما
اقتناه و صیغت معنی قول تو اقتناه و احتمال دارد که بلفظ مصدر باشد یعنی صیغت اقتنای
خدای تعالی بنده را و بچه طریق میباشد قال گفت آنحضرت اقتنای حق مر بنده را آنچنان میباشد
که لم یدع له نمیگذارد مر بنده را مالا و لا ولدا نه مال و نه اولاد و همه را از وی باز می ستاند و فقیر و
مجرد میگرداند و ذلك لانه اذا کان له مال و ولد و اقتنای حق مر بنده را بناگذاشتن
مر او را مال و ولد از جهت آنست که چون باشد بنده را مال و ولد احبهما دوست میدارد مال و ولد
را فتشعبت محبته لربه عز و جل پس شاخ شاخ میشود و متفرق میگردد دوستی بنده مر پروردگار
تعالی را شانه فتنقص و تتخبی پس کم میشود و پاره پاره میشود محبت فتصیر مشترکة

اقتنا را باب
افتعال و افتعال
مکسور و فتحه
کردن یعنی
حاصل کردن و
بگرفتن
غیاث اللغات

بیت خوبان بسے بچشم درآیند و بگذارند آن شوخ دیگر اند کہ در سینہ جا کنند فہم من فہم این بیان
وتفصیل در بغض و دشمنی شخصے ست وَكَذٰلِكَ اَفْعَلُ فِيْمَنْ تُحِبُّهٗ و ہمچنین بکن در شان کسے
کہ دوست میدارا و را یعنی اَعْرِضْ اَعْمَالَهٗ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ یعنی عرض کن عملہاے
او را بر کتاب خدا و سنت رسول او فَاِنْ كَانَتْ مَحْبُوْبَةً فِيْهِمَا فَاَحْبِبْهُ اگر باشد عملہاے آن
شخص دوست داشتہ شدہ در کتاب و سنت پس دوستدار او را فَاِنْ كَانَتْ مَبْغُوْضَةً فَاَبْغِضْهُ
و اگر باشد عملہاے آنکس دشمن داشتہ شدہ پس دشمن دار او را كَيْلَا تُحِبَّهٗ بِهَوَاكَ تا دوست ندارے او را بہواے
نفس تو وَتُبْغِضَهٗ بِهَوَاكَ و دشمن نداری او را بہواے نفس خود الحب للہ والبغض للہ کہ گویند اینست
وَقَدْ اُمِرْتَ بِمُخَالَفَةِ هَوَاكَ و تحقیق امر کردہ شدہ تو بمخالفت کردن ہواے نفس تو قَالَ اللّٰهُ
عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ و پیروی مکن ہواے نفس را تا گمراہ گرداند ترا
از راہ خدا کہ متابعت حق ست

اَلْمَقَالَةُ الثَّانِيَةُ وَالثَّلٰثُوْنَ

قَالَ رَضِ مَا اَكْثَرَ مَا تَقُوْلُ چہ عجب بسیار ست کہ میگوئی تو كُلُّ مَنْ اُحِبُّهٗ لَا تَدُوْمُ مَحَبَّتِيْ
کہ ہر کسے کہ دوست میدارم من او را دایم و ہمیشہ نمیماند یاری من مر او را فَيَحَالُ بَيْنَنَا پس در آورد میشود
مانعے در میان ما اِمَّا بِالْغَيْبَةِ یا بغائب شدن و ناپدید گشتن محبوب او و بِالْمَوْتِ یا بمردن و
اَوِ الْعَدَاوَةِ یا بواقع شدن دشمنی بیکدیگر و این در آدمیانست و در میان وقوع حیلولت در انواع مال
میفرمایند کہ وَاَنْوَاعِ الْاَمْوَالِ و گوناگون مالہا واقع میشود حیلولت در او بِالتَّلَفِ وَالْفَوَاتِ
مِنَ الْيَدِ بہلاک شدن و در گذشتن و گم شدن از دست فَيُقَالُ پس گفتہ شود در میان سبب و باعث
بر آن اَمَا تَعْلَمُ يَا مَحْبُوْبَ بِالْحَقِّ آیا نمیدانے اے دوست ای داشتہ شدہ خدا الْمَعْنِيُّ بِهٖ خواہش
و عنایت کردہ شدہ بو المَنْظُوْرُ اِلَيْهِ نظر عنایت کردہ شدہ بو الْمُغَارُ لَهٗ وَعَلَيْهِ رشک کردہ شدہ
بجہت وی بر دیگران کہ پیوستہ و وابستہ اند بوی و رشک کردہ شدہ بر و تا بجاے دیگر توجہ نکند الخ

أَنْ تَتْرُكَهُ پس بترس و پرهیز کن از ترک کردن اینحال و ترقی ناکردن بآن مقام فَتُخْذَلُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ پس فرو
گذاشته شوی و انداخته شوی از مقام قبول و نصرت و توفیق در دنیا و آخرت وَيَفُوتُكَ خَيْرُهُمَا
و فوت شود از تو نیکی دنیا و آخرت

المقالة الحادية والثلثون

قَالَ رَضِ إِذَا
وَجَدْتَ فِي قَلْبِكَ بُغْضَ شَخْصٍ أَوْ حُبَّهُ چون بیابی تو در دل تو دشمنی یکی را یا دوستی او را
فَاعْرِضْ أَعْمَالَهُ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ پس ظاهر کن کردارهای او را بر کتاب خدا و سنت رسول او فَإِنْ كَانَتْ فِيهِمَا
مَبْغُوضَةً پس اگر باشد کردارهای او در کتاب و سنت دشمن داشته شده یعنی مخالف و ناراضی مر فَابْشِرْ بِمُوَافَقَتِكَ لِلّٰهِ
وَرَسُولِهِ پس شاد شو بسازگاری تو مر خدا را و پیغمبر خدا را در بغض و عداوت آن شخص وَإِنْ كَانَتْ أَعْمَالُهُ فِيهِمَا
مَحْبُوبَةً و اگر باشد کردارهای او در کتاب و سنت دوست داشته شده یعنی موافق و مرضی وَأَنْتَ تُبْغِضُهُ و تو
دشمن میداری او را فَاعْلَمْ أَنَّكَ صَاحِبُ الْهَوٰى پس بدرستی بدانکه تو خداوند هوای نفسی
تُبْغِضُهُ بِهَوَاكَ دشمن میداری او را بهوای نفس تو ظَالِمٌ لَهُ بِبُغْضِكَ إِيَّاهُ ستم کننده او را
بدشمن داشتن تو او را و نهنده دشمنی را در غیر جای او وَعَاصٍ لِلّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ وَرَسُولِهِ و بی فرمانی کننده مر خدا
و رسول خدا را مُخَالِفٌ لَهُمَا ناسازگاری کننده مر ایشان را بدشمن داشتن کسی را که دوست میدارند ایشان
او را فَتُبْ إِلَى اللّٰهِ مِنْ بُغْضِكَ پس توبه بکن و بازگرد بسوی خدا ازین گناه که دشمن داشتن تست آن شخص را
وَاسْأَلْهُ و بخواه از خدای عز و جل مَحَبَّةَ ذٰلِكَ الشَّخْصِ دوستی آن شخص را وَغَيْرِهِ و دوستی غیر او را مِنْ
أَحْبَابِ اللّٰهِ وَأَوْلِيَائِهِ او دوست داشته شدگان خدا و دوست دارندگان وی وَاصْطِفَائِهِ وَالصَّالِحِينَ
مِنْ عِبَادِهِ و برگزیدگان وی و نیکوکاران از بندگان وی وَلِتَكُونَ مُوَافِقًا لَهُ تا باشی موافق مر خدا را عز و جل
فِي مَحَبَّتِهِ در دوست داشتن دوستان خدا درین کلام اشارتست بآنکه مسلمان را باید که اولیای خدا را ازین جهت که دوستان او بید دوست دارد
و هیچ یکی را دشمن نباشد و گرد تعصب از ساحت انصاف بروید تا در ورطه زیغ و ضلالت نیفتد عشقی و ربطی و اخلاصی و خصوصیتی با پیر خود و ولی
نعمت خود دارد آن دیگرست آنجا از غیر خبر ندارد دشمنی چه گنجایش دارد مصرع دلبر اگر هزار بود دل بران یکیست

المقالة الحادية والثلثون

مسلمان را باید که اولیاء خدا را ازین جهت دوست دارد که دوستان او یند ۱۲

مِنْ حَیْثُ لَا یَحْتَسِبُ وروزی میرساند اورا از آنجا که گمان ندارد چه روزی حسی جسمانی وچه روزی
عقلی روحانی وَکُنْتُ بِصَبْرِکَ حَتّٰی یَاْتِیَکَ الْفَرَجُ ومی باشی تو بسبب صبر کردن تو از مباشرت
اسباب و ترک قلق و اضطراب تا بیاید ترا کشایش مِنَ الْمُتَوَکِّلِیْنَ از جملهٔ متوکلان و سپارندگان کار
خود را باختیار و تدبیر مفضل منان وَقَدْ وَعَدَکَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ بِالْکِفَایَةِ وتحقیق وعده کرده است
ترا خدای تعالی بر صفت توکل بکفایت مهمات تو و بسندبودن کرم وعنایات او از احتیاج تو باسباب وآلات
فقال پس گفت وَمَنْ یَّتَوَکَّلْ عَلَی اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهٗ وکسیکه بسپارد کار با خود را بخدا و اعتماد کند
بر وی پس وی تعالی بس ست او را وَکُنْتَ مَعَ صَبْرِکَ وَتَوَکُّلِکَ مِنَ الْمُحْسِنِیْنَ ومی باشی
تو بصبر و لازم او که توکل ست وشهود کفایت وعنایت او از جملهٔ نیکوکاران و عبادت کنندگان مر خدا را بمنت
شهود و حضور که حقیقت معنی احسانست وَقَدْ وَعَدَکَ بِالْجَزَاءِ وتحقیق وعده کرده است ترا
بر احسان بجزا فقال عَزَّ وَجَلَّ وَکَذٰلِکَ نَجْزِی الْمُحْسِنِیْنَ وهمچنین جزا میدهم احسان کنندگان را
وَیُحِبُّکَ اللّٰهُ مَعَ ذٰلِکَ ودوست میدارد ترا خدای تعالی دوستی خالص بوجود احسان لِاَنَّهٗ
قَالَ اِنَّ اللّٰهَ یُحِبُّ الْمُحْسِنِیْنَ زیرا که وی تعالی گفته است بدرستیکه خدای تعالی دوست میدارد
محسنان را پس معلوم شد که صبر مستلزم چندین کمالات وسعادات است از توکل واحسان و کفایت
وجزا و محبت حق تعالی فَالصَّبْرُ رَأْسُ کُلِّ خَیْرٍ وَسَلَامَةٍ پس صبر کردن اصل هر نیکی وسلامتست
دُنْیَا وَاُخْرٰی در دنیا و آخرت وَمِنْهُ یَتَرَقَّی الْمُؤْمِنُ اِلٰی حَالَةِ الرِّضَاءِ وَالْمُوَافَقَةِ واز
مقام صبر بالا میرود و می برآید مسلمان بسوی مقام رضا و موافقت حق ثُمَّ الْفَنَاءُ فِیْ اَفْعَالِ
اللّٰهِ پس از مقام رضا و موافقت نیز ترقی میکند بحالت فنا و گم شدن در افعال خدای تعالی
حَالَةُ الْبَدَلِیَّةِ وَالْغَیْبِیَّةِ فنا که حالت بدلیت و غیبت ست و ابدال را بهیچ ارادتی و حرکتی
وفعلی و اختیاری نمی ماند و غائب و فانی محض اند در ارادهٔ حق و فعل او تعالی فَاحْمَدُوْا

نفسهای خود را بر طاعت و عبادت حق و خلاف هوای نفس بدارد و اتقوا الله کو پرهیز کنید خدا را به ترک
کردن و دوری نمودن از نافرمودهٔ وی و از هر چه ماسوای اوست امرک بالصبر یا مؤمن امر کرد ترا
حق تعالی ای مومن بصبر کردن بالزام بر طاعت و خلاف نفس ثم بالمصابرة والمرابطة والمحافظة
والملازمة که پیشتر امر کرد بمبالغه در صبر و بر بستن دل بآن و نگهداشتن بآن و ملازمت نمودن بران ثم
حذرک عن ترکه پیشتر ترسانید ترا از ترک کردن صبر فقال پس گفت وی تعالی واتقوا الله
فی ترک ذلک و پرهیز کنید خدا در ترک کردن آن ای لا تترکوا الصبر فان الخیر والسلامة
فی الصبر یعنی ترک ندهید صبر را زیرا که نیکی دنیا و آخرت و امن و سلامت از هر شر و آفت در صبر است
وقال النبی صلی الله علیه وسلم الصبر من الایمان کالرأس من الجسد صبر نسبت
ما یان ماند سر است نسبت تن همچنانکه تن سر بریده وجود نگیرد و بقا نپذیرد ایمان بی صبر کمال نیابد
و صورت نه بندد و خود تمام عبادت و طاعت بلکه حقیقت ایمان از افراد صبر اند که تا از اضداد آنها صبر نورزد
وجود نگیرند و صورت نپذیرند و قیل و گفته شده است در فضیلت صبر لکل شیء ثواب به بمقدار هر چیزی را
پاداش باندازهٔ وحد معین است الا ثواب الصبر بگرپاداش صبر فانه جزاف که بدرستیکه وی جزاف است
بضم جیم معرب گزاف یعنی بی حد و اندازه چنانکه تفسیر فرمودند آنرا بقول خود و غیر مقدر اندازه کرده نشده
کما قال الله تعالی انما یوفی الصابرون اجرهم بغیر حساب بسیار و تمام داده میشود صابران را
مژده های ایشان بشمار فاذا اتقیته پس چون پرهیزگاری کنی حق را عزوجل فی حفظک للصبر
در نگهداشتن تو مر صبر او محافظة الحدود و مبالغه کردن در نگهداشت حدها و حکمها که وی تعالی
تعیین نموده و مشروع ساخته است انجز لک ما وعدک فی کتابه پیش میگرداند و باخر میرساند
چیزی را که نوید داده است ترا در قرآن و هو قوله آن نوید قول اوست عزوجل ومن یتق الله یجعل
له مخرجا و کسیکه پرهیز کند خدا را میگرداند و پیدا میکند مر او را بیرون شدن از هر تنگی و دشواری و یرزقه

قال علیہ السلام الصبر من الایمان کالرأس من الجسد

حق ثابت ماند وَبِحَارَ الرِّضٰی و دریاهای رضا را تا بمدد آن در افعال و احکام پروردگار مستغرق گشت
وَالْمُوَافِقَةَ وَالْفَنَاءَ فِی فِعْلِ الْمَوْلٰی و سازگاری بحکم و ارادت مولی و فانی و نیست شدن در فعل وی
تا از هستی و خواست و آرزو بتمام برآید و بمرتبهٔ قرب و ولایت خاصه رسید ثُمَّ یُدْرِکُهُ بِجَزِیْلِ الْعَطَاءِ
بعد از آن در می یابد او را خداوند تعالی بدهش بسیار وَیُدَلِّلُهُ و بناز و نعمت می پرورد او را فِی اٰنَاءِ
اللَّیْلِ وَاَطْرَافِ النَّهَارِ در ساعتهای شب و گرانهای روز فِی الْجَلْوَةِ وَاِذَا خَلَا در حالت
جلوت و خلوت فِی الظَّاهِرِ مَرَّةً وَفِی الْبَاطِنِ اُخْرٰی گاهی در ظاهر و گاهی در باطن یعنی در
می یابد او را مولی تعالی در ظاهر و باطن بِاَنْوَاعِ اللُّطْفِ بگوناگون توفیق و عصمت وَفُنُوْنِ
الْحَزْیَا و گوناگون نصیب و عطا فَیَتَّصِلُ لَهُ ذٰلِکَ پس دایم و پیوسته می باشد مر او را لطف
و عطا اِلٰی حِیْنِ اللِّقَاءِ تا هنگام موت و پیش آمدن در حضرت مولی تعالی و یافتن دیدار وی تعالی

اَلْمَقَالَةُ الثَّلٰثُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ مَا اَکْثَرَ مَا تَقُوْلُ
چه عجب بسیار است که بگوئی تو اَیْشَ اَعْمَلُ چه کار کنم که بمقصود برسم در وی مراد خود به بینم و کشایشی
در کار پیدا گردد وَمَا الْحِیْلَةُ و چیست چاره و دستان درین کار فَیُقَالُ لَکَ پس گفته میشود ترا در و چاره گری
آن قِفْ مَکَانَکَ بایست بجای خود که مولی تعالی بر وفق رضا و حکم شریعت ترا در آنجا داشته است
وَلَا تُجَاوِزْ حَدَّکَ و در مگذر از حد و اندازهٔ خود بتدبیر نفس و چاره گری از پیش خود حَتّٰی یَاْتِیَکَ الْفَرَجُ
تا آنکه بیاید ترا کشایش مِمَّنْ اَمَرَکَ بِالْقِیَامِ فِیْمَا اَنْتَ فِیْهِ از جانب حق تعالی که امر کرده است
ترا بایستادن در جائیکه تو در آنجای قَالَ اللّٰهُ گفته است خدای تعالی عز و جل اِصْبِرُوْا صبر کنید بر مشقتهای
طاعات و آنچه میرسد شما را از سختیهای راه دین وَصَابِرُوْا و غلبه و زور آورید بر اعدای دین در صبر کردن
بر سختیهای جنگ علی الخصوص دشمن ترین دشمنان که نفس اماره شماست در صبر کردن بر مخالفت هوای
وی وَرَابِطُوْا و بر بندید ابدان خود را و اسپان خود را در سرحد دار کفر و اسلام برای جنگ بکفار و بر بندید

المقالة الثلثون

نَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ ذٰلِكَ پناه میجوییم بخدا ازان وَهُوَ الْفَقْرُ الْمُنْسِي وانیست فقر فراموشی آرنده
بنده را از خدا اَلَّذِي اسْتَعَاذَ مِنْهُ النَّبِيُّ آنکه پناه جسته است ازوی پیغمبر صلعم تا اینجا حال
دوم مردمیان یافت یکی آنکه بابتلای فقر و رنج کفر افتاد که او را فقر مضطر گویند و دیگر آنکه بوی لطف
کرد و غنی ساخت و توفیق شکر داد که او را غنی شاکر خوانند دیگر فقیر صابر و اشارت بافضلیت وی کرده
میفرماید وَالرَّجُلُ الثَّالِثُ هُوَ الَّذِي اَرَادَ اللّٰهُ و مرد سیوم آنکسی ست که خواسته است خدای
عزوجل اِصْطِفَاءَهُ وَاجْتِبَاءَهُ برگزیدن او را نعمتهای ظاهر و باطن و کمال عقلی و حسی وَجَعَلَهُ
مِنْ خَوَاصِّهِ وگردانیده است او را از خاصان درگاه خود وَاَحِبَّائِهِ وَاَخِلَّائِهِ و از دوستان خود
در ظاهر و باطن و در دنیا و آخرت وَاَدْرَثَ اَنْبِيَاءَهُ وارث پیغمبران خود در رسیدن علم دین که بعد
از ایشان باقیماند وَسَيِّدَ اَوْلِيَائِهِ و مهتر و بهتر اولیای خود در قوت ایمان بانبیا و کمال متابعت
ایشان وَمِنْ عَظِيمِ عِبَادِهِ وگردانیده است از بندگان بزرگ خود وَعُلَمَائِهِمْ و از دانایان
بعلم دین و احکام آن وَحُكَمَائِهِمْ و از حکیمان عارف بحقائق اشیا و راست گفتار و درست کردار
وَشُفَعَائِهِمْ و شفاعت کنندگان در حضرت او بدرخواست کردن گناهان دیگران وَنُجَبَائِهِمْ
وگردانیده است او را شحنه ولایت و گماشته بر خلق برای کفایت کارهای ایشان وَمَنْبُوعَاتِهِمْ وگردانید
است پیروی کرده شده مسلمانان که همه در کار خیر تابع پیروی او باشند وَمُعَلِّمِيهِمْ و تعلیم کننده و موزنده
مردم علم دین و شریعت را و انچه در دنیا و آخرت در آن صلاح ایشان باشد وَهَادِيهِمْ راه نماینده
مَوْلَاهُمْ خود را نمایند بندگان بسوی خداوند انچه وصل گردد بجناب قدس او وَمُرْشِدِهِمْ
اِلَى سُنَنِ الْهُدٰى و براه آرنده و سامان کننده ایشان بسوی روش راه راست وَاِجْتِنَابِ
السَّبِيلِ الرَّدِيِّ و براه آرنده ایشان بسوی پرهیز کردن و یکسو شدن از راه هلاک شدن و افتادن در چاه
ضلالت اَرْسَلَ اِلَيْهِ جِبَالَ الصَّبْرِ فرستاد خدای تعالی بسوی آن مرد کوههای صبر را بقوت آن بر طریقه

ل وربطها بالفتح فعل
الملک و در بعضی
کوه ران راه
نباشد و مجازا
بلشکر گردا
مستعمل و بکسر
و اضافه بسوی
و بضمتین الشجاع

وانکار افتد ولیکن تصویر فرموده اند آنرا در فقر بعد از غنا و در بلا بعد از نعمت بجهت آنکه بلا و محنت درینصورت
سخت تر و وقوع در ورطهٔ کفر بیشتر ست فَمَنْ تَلَطَّفَ اللّٰهُ بِهٖ پس بنده که لطف و نرمی خواهد خدای تعالی
بوی کَشَفَ عَنْهُ مَا بِهٖ بکشاید و دور کند از ان بنده چیزیکه با اوست از محنت و سختی که بدان در ورطهٔ
کفر و ضلالت افتد و بی صبری کند و از جا رود فَاَدْرَکَهٗ بِالْعَافِیَةِ پس دریابد خدای تعالی آن بنده را
بعافیت و سلامت از فقر وَالْغِنَاءِ و بتونگری و دفع حاجتمندی وَوَفَّقَهٗ لِلشُّکْرِ وَالْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ
و توفیق دهد آن بنده را برای سپاس داشتن و ستایش کردن و ثنا گفتن مر خدا را فَیُدِیْمُ لَهٗ ذٰلِکَ اِلَی
اللِّقَاءِ پس دایم و همیشه میدارد خدای تعالی آن عافیت و غنا را تا وقت مردن وَمَنْ یُّرِدِ اللّٰهُ فِتْنَتَهٗ
و کسی که خواهد خدای تعالی آزمایش و ابتلای او را و فتنه در اصل انداختن طلا در آتش تا بگدازد و صاف
گردد و مفتون طلا در آتش در آورده شده اَدَامَ بَلَاءَهٗ وَفَقْرَهٗ همیشه میدارد بلای او را و فقر او را
فَیَنْقَطِعُ عَنْهُ مَدَدُ اِیْمَانِهٖ پس گسسته میگردد از وی مدد ایمان او فَیَکْفُرُ بِالْاِعْتِرَاضِ وَ
التُّهْمَةِ لِلْحَقِّ پس کافر میگردد بسبب عیب کردن و تهمت نهادن مر حق را عز و جل بجهل و سفه و بخل و
عداوت وَالشَّکُّ فِیْ وَعْدِهٖ و گمان و خلاف کردن در وعدهٔ حق و استوار نداشتن وعده او را
که در ایصال رزق و اجابت دعا و اغاثت ملهوف[1] و مکروب کرده است فَیَمُوْتُ کَافِرًا بِاللّٰهِ
پس بمیرد کفر آرنده بخدا وَجَاحِدًا لِاٰیَاتِهٖ و انکار کننده دلائل و علامات را که دلالت دارند بر کمال
قدرت و رحمت و شمول علم و حکمت حق بآیات قرآن که ناطق اند بصدق وعدهٔ وی تعالی
مُتَسَخِّطًا عَلٰی رَبِّهٖ ناراضی و خشمگین بر پروردگار خود اِلَیْهِ اَشَارَ رَسُوْلُ اللّٰهِ و بسوی این
اشارت کرده است پیغمبر خدا صلی الله علیه وسلم اِنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا یَوْمَ الْقِیٰمَةِ
بدرستیکه سخت ترین مردم از روی عذاب در روز قیامت رَجُلٌ جَمَعَ اللّٰهُ لَهٗ بَیْنَ فَقْرِ الدُّنْیَا
وَعَذَابِ الْاٰخِرَةِ مردیست که جمع کرده است خدای تعالی مر او را میان فقر در دنیا و عذاب در آخرت

[1] ملهوف اندوهگین و مظلوم از کشف و منتخب ۱۲

سبب افتادن در کفر یؤمن العبد بالله ایمان می آرد بنده بخدا و یسلم الامور
کلها الی الله و می سپارد کارها را همه بخدای عزوجل و یعتقد تسهیل الرزق منه و یقین میدارد
در دل خود آسان کردن و رسانیدن رزق از خدا و ان ما اصابه لم یکن لیخطیه و اعتقاد دارد
که هر چیز که رسید او را نبود که خطا کند و برسد او را و ما اخطاه لم یکن لیصیبه و هر چیز که خطا کرد
او را نرسید او را نبود که برسد او را یعنی هر چه نصیب اوست مقدرست برای او البته میرسد طلبد یا نطلبد
و هر چه نصیب اوست هر چند طلب کند هرگز نمیرسد او را فائده اعتقاد اول آنست که انچه برسد داند
که بسعی من و زور بازو من رسید و اعتقاد ثانی آنکه اگر نرسید بر نیامدن آن حسرت نخورد و تاسف نکند
و من یتق الله یجعل له مخرجا و اعتقاد کند که هر که تقوی میکند خدا را آسان میگرداند و تعالی
مر او را بیرون شدن از همه تنگیها و سختیها و یرزقه من حیث لا یحتسب و روزی میرساند او را
از انجا که گمان ندارد و من یتوکل علی الله و هر که توکل کند بخدا و بسپارد کارها را بوی فهو حسبه
پس خدا بس است او را و محتاج نمیگرداند بمباشرت اسباب و یقول ذلک و میگوید این بنده و اعتقاد
میکند آنرا و هو فی حال العافیة و حال آنکه آن بنده در حال عافیت و سلامت از بلا و محنت
و فقر است ثم یبتلیه الله تعالی پس بتلا میگرداند و می آزماید او را خدای عزوجل بالبلاء و الفقر
باز مایش و فقر فیاخذ فی السؤال و التضرع پس شروع میکند آن بنده مبتلا و بلا و فقر در خواستن از
حق و زاری کردن نزد وی تعالی تا دور گرداند آنرا از وی فلا یکشفها عنه پس نمیکشاید و دور نمیکند
خدا یتعالی آن بلیه و محنت را از ان بنده پس میگردد بنده از ایمان و اعتقاد وی که از خدای تعالی داشت
و در ورطه کفر می افتد حینئذ یتحقق قوله پس درین هنگام متحقق و ثابت میگردد قول پیغمبر
صلی الله علیه وسلم کاد الفقر ان یکون کفرا نزدیک ست فقر که باز گردد بکفر پوشیده نماند که تصویر
و تقریر این حکم آنچنان نیز متصور نبود که هم از آغاز بتلای بلا و فقر گردد و بسبب آن در ورطه کفر و سخط

پس از گداختن و کوفتن فَهٰكَذَا اَنْتَ يَا مُؤْمِنُ پس همچنین تو ای مومن که راست داننده وعده
حق را اِذَا صَبَرْتَ عَلٰى مَجَارِي الْاَقْدَارِ چون شکیبائی ورزی بر جایهای روان شدن تقدیر
الٰهی تعالیٰ وَرَضِيْتَ بِالْقَضَاءِ فِيْ جَمِيْعِ الْاَحْوَالِ و راضی باشی بقضای وی در همه
حال چه در فقر و غنا و چه در صحت و مرض و چه در شدت و رخا و مانند آن از احوال متضاده و مستقیم باشی
بر طاعت و عبادت و امتثال اوامر و نواهی قُرِّبْتَ اِلٰى مَوْلَاكَ فِي الدُّنْيَا نزدیک گردانیده میشوی
بسوی خداوند در دنیا فَتُنْعَمُ بِالْمَعْرِفَةِ وَالْعُلُوْمِ وَالْاَسْرَارِ پس نعمت داده شوی تو بشناسائی
ذات و صفات و افعال حق و علوم بطریق سلوک و وصول بجناب قرب وی و علم لدنیه و اسرار و حقائق
و احوال و موجودات و حکمتهای پوشیده در خلق و ایجاد وَتُسْكَنُ فِي الْاٰخِرَةِ دَارَ السَّلَامِ و ساکن
و مقیم گردانیده میشوی در آخرت در بهشت مَعَ الْاَنْبِيَاءِ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِيْنَ
با پیغمبران و صدیقان و شهیدان و صالحان فِيْ جِوَارِ اللّٰهِ در همسائگی رحمت خدای تعالیٰ
وَدَارِهٖ و در سرای وی که مقام خاص باشد مر مقربان را وَقُرْبِهٖ و در نزدیکی وی به نزدیکی معنوی و
عندیت حقیقی وَالْاُنْسِ بِهٖ و آرام یافتن بذکر و شهود وی عز و جل این الفاظ از متشابهات است
و مراد بآن معانیست منزه و معرا از شائبه تشبیه که بجهت تنگی عبارات و تفهیم خلائق بآن تعبیر کرده
شده است فَاصْبِرْ پس صبر کن وَلَا تَسْتَعْجِلْ و شتابی مکن وَارْضَ بِالْقَضَاءِ و راضی باش
بقضا که بتاخیر حصول مقصود تا مدتی معین رفته است وَلَا تَتَّهِمْ و تهمت منه بر حق به بخل و عدم
اطلاع بر حال تو فَيُنَالُكَ بَرْدُ عَفْوِهٖ پس چون صبر کردی در می یابد ترا سردی و راحت عفو وی
وَحَلَاوَةُ مَعْرِفَتِهٖ و شیرینی شناخت وی وَلُطْفِهٖ وَكَرَمِهٖ وَمِنَّتِهٖ و لطف و کرم و نعمت وی

اَلْمَقَالَةُ التَّاسِعَةُ وَالْعِشْرُوْنَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ
فِيْ قَوْلِ النَّبِيِّ در قول پیغمبر صلعم كَادَ الْفَقْرُ اَنْ يَّكُوْنَ كُفْرًا نزدیک است فقر که باشد

المقالة التاسعة والعشرون

غَاذِيَةً رَائِحَةً بامداد کننده وشبانگاه کننده فِي أَيْدِي الْعَطَّارِينَ در دست خوشبو فروشان
وَالْبَقَّالِينَ وتره وسبزی فروشان وَالْقَصَّابِينَ وگوشت فروشان وقصب پاره پاره کردن گوسفند
وعضو عضو از هم جدا کردن وآنکه ذبح کند او را جزار خوانند وَالدَّبَّاغِينَ وپوست پیرایندگان
وَالنَّفَّاطِينَ ورونغن نفط فروشان وَالْكُنَّافِينَ وآب خانه پاک کنندگان أَصْحَابِ الصَّنَائِعِ
النَّفِيسَةِ خداوندان پیشهای گرانمایه وَالرَّذِيلَةِ الدَّنِيَّةِ الْخَبِيثَةِ وپیشهای فرومایه کمینه
پلید ثُمَّ تُجْمَعُ بعد ازان فراهم آورده میشود آن ریزهای زر فَتُجْعَلُ فِي كِيرِ الصَّانِعِ پس گردانیده
میشوند وانداخته میشوند در بوته زرگر فَتُذَوَّبُ هُنَاكَ پس میگداز د آنجا بِاشْتِعَالِ النَّارِ عَلَيْهَا
باف روختن آتش بر وی ثُمَّ تُخْرَجُ مِنْهُ پس بیرون آورده میشود از بوته فَتُطْرَقُ پس کوفته
میشوند بِالْكِلْسِ وَتُشَقَّقُ ونرم کرده میشوند وَتُطَبَّعُ ونرم وملایم وقابل کرده میشوند فَتُصَاغُ
پس زرگری کرده میشوند ودر کالبد رنجیته میشوند فَتُجْعَلُ حُلِيًّا پس زیور ساخته میشوند ثُمَّ تُجَلَّى
پستر جلا داده میشوند وروشن گردانیده میشوند وَتُطَيَّبُ وخوشبو کرده میشوند فَتُتْرَكُ فِي
خَيْرِ الْمَوَاضِعِ وَالْأَمْكِنَةِ پس گذاشته میشوند در بهترین جاها نهادن وبهترین قرارگاهها
مِنْ وَرَاءِ الْأَغْلَاقِ از پس دربستن ها فِي الْخَزَائِنِ در گنجینه ها وَالصَّنَادِيقِ ودر صندوقها
وَالْأَحْنَاءِ بجای معجمه ونون وقاف جاهای تنگ تیره أَوْ تُحَلَّى بِهَا الْعَرُوسُ یا پیرایه بسته میشود
بوی زن نوخواسته ودر بعضی نسخ وتجلی بجیم یعنی روشن گردانیده میشود وجلوه داده میشود و
چنین تا وَتُكْرَمُ وآراسته میشود وگرامی داشته میشود وَقَدْ تَكُونُ الْعَرُوسُ مِنَ الْمَلِكِ
الْأَعْظَمِ وگاهی میباشد عروس از بادشاه بزرگتر ودرین صورت قدر وعزت پیرایه بیشتر پیدا میگردد
فَتُنْقَلُ الْقَرَاصَةُ مِنْ أَيْدِي الدَّبَّاغِينَ پس برده میشوند ریزهای زر از دستهای دباغگران
إِلَى قُرْبِ الْمَلِكِ وَمَجْلِسِهِ بسوی نزدیکی بادشاه ومجلس وَبَعْدَ السَّبْكِ وَالدَّقِّ

نفطا بالکسر وبالفتح مگر کسر افصح و اغنیست
وآن دوقسم بشد سیاه وسفید بهتر سفید است
در ملک شهروان از زمین بیرون شود وگاهی مجاز ا
از برادت آب نیز نفط معرب نفت است
از آن مرد وخیابان معمار ودوختن از نفط
تاکسی مادام از وی
آتش در وی زنند
ضیاء اللغات
نفتیه بسکون میم وفتح
دنگران آهنگران
چهره گاه بیدار
یعنی ای در بیم
وصاحب کبریت سوم
کبریت بمعنی نفت است
نافعه اللغات

فَمَا دَامَ فِيكَ شَيْءٌ مِنْ ذٰلِكَ پس مادام که در تو چیزی ازین چیزها است فَأَنْتَ فِي بَابِ
الْإِفْنَاءِ پس تو هنوز در باب فانی ساختن و در صدد دور گردانیدن آنی فَاسْكُنْ حَتّٰى يَحْصُلَ
الْفَنَاءُ عَلَى التَّمَامِ وَالْكَمَالِ پس ساکن شو و بجای خود باش و صبر کن و دعوی وصول مکن تا آنکه آماده
گردد فنا بتمام و کمال و بقیه از هستی و پندار نماند فَتُخْرَجَ مِنَ الْكِبْرِ پس بیرون آورده شوی از
کوره آهنگری که انداخته و گداخته شده در آن وَتَكْمُلَ صِيَاغَتُكَ و تمام ساخته شود زرگری
تو صوغ در کالبد ریختن گداخته یعنی بعد از گداختن و فانی ساختن بمقام باقی گردانیدن و
نواختن آورده میشوی وَتُحَلّٰى و آراسته شوی به پیرایه وَتُكْسٰى و پوشانیده شوی جامه وَتُطَيَّبَ
و خوشبو ساخته شوی وَتُبَخَّرَ و بخور کرده شوی ثُمَّ تُرْفَعُ إِلَى الْمَلِكِ الْأَكْبَرِ پستر برداشته
میشوی بسوی بادشاه بزرگتر از همه بادشاهان فَتُخَاطَبُ بِأَنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ
پس خطاب کرده شوی باین کلام که تو نزد ما خداوند مکنت و قدرت و جاه و منزلت و امانتی فَتُؤَانَسُ
پس انس و آرام یافته میشوی وَتُلَاطَفُ و نرمی و نیکوی کرده میشوی وَتُطْعَمُ مِنَ الْفَضْلِ
و خورانیده میشوی از غذا فزونی لطف و کرم وَمِنْهُ تُسْقٰى و از فضل نوشانیده میشوی
وَتُقَرَّبُ و نزدیک گردانیده میشوی وَتُدْنٰى و بسیار نزدیک گردانیده میشوی وَتُطْلَعُ عَلَى
الْأَسْرَارِ و مطلع گردانیده میشوی بر اسرار و حقائق و امور وَهِيَ عَنْكَ لَا تُخْفٰى و حال آنکه
آن اسرار از تو اصلاً پوشیده نمیشود و تمام پیدا و هویدا میگردد بر تو فَتُغْنٰى بِمَا تُعْطٰى مِنْ ذٰلِكَ
پس توانگر و بی نیاز گردانیده میشوی بچیزیکه داده شوی تو از آن نعمتها و مرتبتها عَنْ جَمِيعِ الْأَشْيَاءِ
از همه چیزها که ماسوای حق و وجه باقی اوست از دولت و نعمت دنیا و آخرت که منظور در آن و مطلوب
بدان حق نباشد أَلَا تَرٰى إِلٰى قُرَاضَةِ الذَّهَبِ آیا نمی بینی بسوی ریزه های زر مُتَفَرِّقَةً
از هم جدا افتاده مُتَبَذِّلَةً در باخته شده نگهداشته نشده مُتَدَاوَلَةً دست بدست گردانیده شده

و به تحقیق باقی مانده است در تو بقیه از مرادات و طلب اعواض ظاهره لائحه پیدا و هویدا است
چنانکه آثار آن از افعال و احوال تو ظاهر میگردد و همه کس در میبیابد و اگر بر دیگران پوشیده است
تو خود در خود می یابی و بر تو پیداست عَلَی رِسْلِكَ یا مُسْتَعْجِلُ آهسته روای شتابنده و پیش
رونده مَهْلًا مَهْلًا یا مُتَرَقِّبُ آهسته باش آهسته باش و این همه تیز مروای منتظر و چشم دارنده
فتح باب را اَلْبَابُ مَسْدُودٌ اِلٰی ذٰلِكَ وابسته شده است تا هنگام ازالهٔ مرادات و اعواض
تا آنکه باقی نماند ازان چیزی وَقَدْ بَقِیَتْ عَلَیْكَ مِنْهُ بَقِیَّةٌ و حال آنکه به تحقیق باقی مانده بر تو
ازان بقیه وَفِیْكَ ذَرَّةٌ مِنْهُ و در تو ذره ازان هست اَلْمُكَاتَبُ عَبْدٌ مَا بَقِیَ عَلَیْهِ دِرْهَمٌ
مکاتب بنده ایست تا باقی است بر وی یکدرم و مکاتب بنده که بهای خود را بر خود گرفته و نوشته داده
که هر گاه ادا کند آزاد شود حکم وی در شریعت آنست که تا بتمام بیباقی نشود آزاد نگردد تا آنکه یکدرم بر وی قست
هنوز بنده است همچنین سالک این راه و طالب قرب درگاه تا ذره از طلب مراد و بقیه از آثار هستی و خود
خواهی خود کامی در وی باقیست هرگز روی آزادی نه بیند و بحریت خالص نرسد چنانکه می فرمایند اَنْتَ مَصْدُودٌ
عَنْ ذٰلِكَ تو روی برگردانیده شده از در قرب و قبول مَا بَقِیَ عَلَیْكَ مِنَ الدُّنْیَا مادام که باقیست
بر تو از لذات و تمتعات دنیا مِقْدَارُ مَصِّ نَوَاةٍ برابر مکیدن خسته خرما اَلدُّنْیَا هَوَاكَ دنیا هوای تو
وَمُرَادُكَ و خواسته تو وَمُنَاكَ و آرزوی تو وَرُؤْیَتُكَ لِشَیْءٍ مِنَ الْاَشْیَاءِ و دیدن تو مر چیزی
از چیزها بطریق میل و محبت و عجب و نظر بآسوی از مال و منال و اولاد و علم و فضل و طاعت و عبادت وَ
طَلَبُكَ لِشَیْءٍ مِنَ الْاَشْیَاءِ و جستن تو مر چیزی را از چیزها از لذات و شهوات و عزت و جاه و قدر و
منزلت بحظ نفس و حکم طبیعت وَتَشَوُّقُ نَفْسِكَ اِلٰی شَیْءٍ مِمَّنَ الْاَعْوَاضِ دُنْیَاوِیٍّ اَوْ اُخْرَوِیٍّ
و برآمدن و نگریستن نفس تو بسوی چیزی از عوضها و اجرها بر عمل در دنیا و در آخری همه مانع وصول و در یافت
قبول و حصول اخلاص حقیقی و عبودیت تحقیقی و نشان بقای هستی و خود پرستی است چنانکه می فرمایند

مَنْ یَّاْتِ مِنْکُنَّ بِفَاحِشَةٍ ای زنان پیغمبر ہر کہ بیارد و بکند از شما گناہ کبیرہ را و فاحشہ معنی نا
نیز آید و فاحش ہر بدے کہ از حد گذرد و مُبَیِّنَةٍ کہ ہویدا است قبح وی یُضٰعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَیْنِ
کردہ شود مر او را عذاب و چند از عذابیکہ جز شما را کردہ شود از زنان قَالَ ذٰلِكَ لَهُنَّ گفت خدائے
آن و عید مر زنان پیغمبر را لِتَمَامِ نِعْمَتِهٖ از جہت کمال و تمام نعمت وے عز و جل عَلَیْهِنَّ بر ایشان بِاتِّصَالِهِنَّ
بِالنَّبِیِّ سبب اتصال ایشان بہ پیغمبر صلعم چنانکہ از اضافت ایشان بآن حضرت مفہوم میگردد و دیگجا
ہمین منظور است فَکَیْفَ مَنْ کَانَ مُوَاصِلًا بِاللّٰهِ پس چگونہ کسی کہ باشد متصل بخدا و قرب
و تقرب وے اگرچہ اتصال و قرب حضرت پیغمبر موجب قرب و اتصال بدرگاہ حق تعالیٰ است و لیکن
باوجود آن تَعَالَی اللّٰهُ عُلُوًّا کَبِیْرًا بلند و بزرگ است خدا تعالیٰ بلندی عظیم عَنِ التَّشْبِیْهِ
بِخَلْقِهٖ از مانند کردن بخلق وَلَیْسَ کَمِثْلِهٖ شَیْءٌ نیست مانند او ہیچ چیز وَهُوَ السَّمِیْعُ الْبَصِیْرُ
او است شنوا و بینا و شنوائی و بینائی ہیچکس بشنوائی و بینائی او نماند و در جنب وی معدوم و
منضمحل است و حاصل آنست کہ چون این و عید بنساء مطہرہ از حیثیت انتساب بحضرت رسالت
پناہ صلی اللہ علیہ وسلم ورود یافتہ است از حیثیت انتساب بدرگاہ حق کہ بوساطت انتساب
جناب رسالت مآب ثابت است نیز بطریق اشد و اقوی خواہد بود فافہم

اَلْمَقَالَةُ الثَّامِنَةُ وَالْعِشْرُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ اَتُرِیْدُ الرَّاحَةَ وَالسُّرُوْرَ
آیا میخواہی آسایش و خوشی را وَالدَّعَةَ وَالْخُلُوْدَ و آسودگی و شادی را وَالْاَمْنَ وَالسُّکُوْنَ
و امنی و آرام را وَالتَّنَعُّمَ وَالدَّلَالَ و ناز و نعمت را وَاَنْتَ بَعْدُ فِیْ کَثِیْرِ السَّیْرِ وَالتَّدْوِیْبِ
و حال آنکہ تو ہنوز در کورہ آہنگران برائے رنجیدن و گداختن وَتَمْوِیْتِ النَّفْسِ وَمُجَاهَدَةِ الْهَوٰی
و در میرائیدن نفس و کازار کردن با ہوا وَاِزَالَةِ الْمُرَادَاتِ وَالْاَعْوَاضِ دُنْیَا وَاُخْرٰی
دور کردن مرادہا و نخواستن عوضہا در دنیا و آخرت وَقَدْ بَقِیَ فِیْكَ بَقِیَّةٌ مِّنْ ذٰلِكَ

داشتن مر خدا را فکل من قرب من الملک اشتد خطرہ وحذرہ پس ہر کسی کہ نزدیک است
او بادشاہ سخت است بہلاک رسیدن و ترسیدن و پرہیزیدن ولا تہ فی مرای من الملک
زیرا کہ وی در مکانی است کہ می بیند او را بادشاہ ولا یخفی علیہ تصاریفہ پنہان نیست بر
بادشاہ گردانیدن او خود را در کار و بار و حرکاتہ و پنہان نیست از وی جنبشہای او و علمہای
او و لحظاتہ و پنہان نیست نگریستنہای او بچشم یعنی ہر جا کہ میگردد و ہر چہ میکند و ہر چہ می نگرد
بادشاہ بر ہمہ مطلع است و احوال او را نگاہبان فان قلت پس اگر سوال کنے تو بگوی کہ فالخلیقۃ
عند اللہ باجمعہم کرجل واحد پس خلق ہمہ نزد خدا حکم یک مرد اند لا یخفی علیہ منہم
شیء پوشیدہ نیست بر خدای تعالی از خلق ہیچ چیزے فای فائدۃ لہذا الکلام پس چہ فائدہ است
مر این سخن را کہ گفتند کہ احوال مقربان را میداند و می بیند و وی تعالی احوال تمام خلایق را میداند و
می بیند وجہ تخصیص مقربان چیست قیل لک گفتہ شود مر تراد جواب این سوال و رفع این اشکال
آنرا علم الٰہی ہمہ محیط است و ہمہ را میداند ولیکن لما علت منزلتہ ہر گاہ بلند شد منزلت و حرمت
مقرب درگاہ او و شرفت رتبتہ و بزرگ گشت رتبہ او نزد حق عظم خطرہ بزرگ شد خطر او
لانہ وجب علیہ شکرما اولاہ زیرا کہ واجب و ثابت شد بر وی شکر انچہ انعام کردہ است حق سبحانہ
آنرا من جمیل نعمہ وفضلہ از نعمتہای عظیم و وفرونی کرم وی فادنی الالتفات عن
خدمتہ پس اندک روگردانیدن چیزے است نگریستن از چاکری حق تقصیر فی شکرہ کوتاہی
کردن است در شکر وی تعالی وذلک نقصان فی طاعتہ و آن تقصیر کردن در خدمت
کم کردن است در طاعت و بندگی وی سبب زیادۃ خطر و حذر مقربان را این است و زیادت علم
حق بایشان کنایت است از زیادت اعتنا و کثرت مواخذہ و دلیل بر عظم خطر و کثرت مواخذہ مر
مقربان را این آیت است کہ قال اللہ تعالی گفتہ است خدای عزوجل یا نساء النبی

فائدہ: ظاہر است کہ ہر کہ بہ بادشاہ نزدیک تر است خطر او بیشتر است

که دروی نفس و شیطان حکم رانی میکردند که آن دل است وَتَنَظَّفَتِ السَّاحَةُ الَّتِي هِيَ الصَّدْرُ
و پاکیزه شد صحن سرائے اول از گرد و غبار غیر که آن سینه است فَأَمَّا الْقَلْبُ فَصَارَ مَسْكَنًا لِلتَّوْحِيدِ
وَالْمَعْرِفَةِ وَالْعِلْمِ اما قلب پس گشت جائے سکونت مر توحید را و علم و معرفت را وَأَمَّا السَّاحَةُ
واما ساحت قلب عبارت از صدر است فَحَطَّ الْمَوَارِدَ وَالْعَجَائِبَ مِنَ الْغُيُوبِ پس گشت جائے فرود آمدن واردات و
چیزہائے شگفت از غیب تنبیہ از ین کلام حقیقت انتظام معلوم شد که دار الملک سلطان توحید و معرفت و مسکن وے
قلب است و صدر که ساحت صحن این خانه است و نیز محل ورود عجائب و غرائب اسرار و انوار غیوب است و قلب
و صدر در اصطلاح معرفت اسم دو عالمست از عوالم غیوب و انوار معرفت که فایض میگردد از عالم ملکوت اول بر دل می آید
و آثار آن انوار از خشیت و خوف و هیبت و سرور و مانند آن بر ظاهر نازل میگردد از عالم جبروت مهبط و مورد آن صدر است
کدوی نیز از عالم جبروت است و وے از عوالم غیب است که کنایت بدان میکنند بعالم صدر چنانکه کنایت میکنند
از عالم اول بقلب و عالم جبروت میان عالم ملکوت و عالم شهادت است چنانکه صدر میان قلب جوارح است
ما بکا و شهقه و اقشعرار نازل میگردد از عالم شهادت و مهبط آن جوارح است که آن نیز از عالم شهادت است
و بر وجهیکه نسبت لحم صنوبری که آن صورت قلب است و عظام محیط بدان که صورت صدر است واقع است
نسبت قلب و صدر معنوی نیز هم بران قیاس باید کرد و کذا ذکره الامام الغزالی و چون سلطان توحید و
شهود الٰہی بر مملکت وجود غالب آید انوار و اسرار صدر و قلب تا بدو ظهور نماید و از انجا بجوارح و اعضا سرایت
کند پس میفرماید کُلُّ ذٰلِكَ نَتِيجَةُ الْبَلَايَا وَثَمَرَتُهَا همه این انوار و اسرار و عجائب و غرائب
نتیجه ورود و نزول بلاها است و ثمره آنست قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَا مَعَاشِرَ
الْاَنْبِيَاءِ اَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً ما گروه پیغمبران سخت ترین آدمیانم از روی بلا ثُمَّ الْاَمْثَلُ فَالْاَمْثَلُ پس هر فاضلتر و نجیر و صلاح نزدیک تر وَقَالَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَنَا اَعْرَفُكُمْ
بِاللّٰهِ من شناساترین شمایم بخدا و اَشَدُّكُمْ لَهُ خَوْفًا و سخت ترین شما ایم از روی بیم و ترس

ف شنیدی آخرین
آورد و خبر از غیب
ف اقشعرار
موی بر بدن راست شدن
و در نماز بیهوش
و اعضا بآن
از ترس یا از گرزه
یا از ترس ۱۲ م
ف مهبط بفتح
میم و سکون ها
و فتح باء موحده و طاء مهمله
محل نزول و ورود ۱۲ م
ف
همین انوار و اسرار
و عجائب و غرائب
بلاست ۱۲

گردانیدن پروردگار وَمَعْرِفَةُ الْحَقِّ وشناسا شدن بحق وَمَوَارِدُ الْغَيْبِ وجایها در آمدن
علوم غیب مِنْ اَنْوَاعِ الْاَسْرَارِ وَالْعُلُوْمِ از گوناگون سرها وعلمها وَاَنْوَارِ الْقُرْبِ
وروشنیهای نزدیکی حق تعالی لِاَنَّهٗ بَيْتٌ لَا يَسَعُهٗ اِثْنَانِ زیراکه بدرستی که دل خانه ایست
که نمیگنجد در وی دو کس چنانکه در قرآن مجید می فرماید مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ مِّنْ قَلْبَيْنِ فِيْ جَوْفِهٖ
نگردانیده خدای تعالی هیچکس را دو دل در درون وی مصرع یکدل داری بس است یکدوست ترا
ونیز فرموده اِنَّ الْمُلُوْكَ اِذَا دَخَلُوْا قَرْيَةً اَفْسَدُوْهَا بدرستیکه بادشاهان چون در آیند
در دهی تباه وخراب گردانند آنرا وَجَعَلُوْا اَعِزَّةَ اَهْلِهَا اَذِلَّةً وبگردانند گرامی وارجمند
وسرکشان مردم آن قریه را خوار ونرم ورام فَاَخْرَجُوا الْاَعِزَّةَ پس بیرون می آرند عزیزان را
عَنْ طِيْبِ الْمَنَازِلِ از خوشی وخوبی منزلها وَنَعِيْمِ الْعَيْشِ واز ناز ونعمت زندگانی که
بمقتضای طبیعت وحکم نفس بدان خوش وساکن ومطمئن بودند وبناز ونعمت میگذرانیدند آنهمه
برهم زده وزیر وزبر ساخته شود بیت همچو من سرمست را در خانهٔ خود ره دهی آخر ندانی اینقدر
این نشکنم آن بشکنم كَانَتِ الْوِلَايَةُ عَلَى الْقَلْبِ بود سلطنت وتصرف وحکم پیش ازین
بر دل لِلشَّيْطَانِ وَالْهَوٰى وَالنَّفْسِ مر شیطان را وهوا ونفس را وَالْجَوَارِحُ مُتَحَرِّكَةٌ
بِاَمْرِهِمْ وبودند جوارح واعضا جنبنده بامر ومقتضای ایشان مِنْ اَنْوَاعِ الْمَعَاصِيْ وَالْاَبَاطِيْلِ
از گوناگون گناهها وناحقها وَالتُّرَّهَاتِ وباطلها وضلالتها وتره بضم وتشدید را راهی که از راه
بزرگ بیرون رود وفارسی معرب دوره وبمعنی واهیه یعنی حادثهٔ عظیم وکار سخت ودشوار نیز
آید فَزَالَتْ تِلْكَ الْوِلَايَةُ پس رفت آن تصرف وسلطنت که بود مر نفس وشیطان را
بر مملکت قلب فَسَكَنَتِ الْجَوَارِحُ پس آرام یافتند جوارح واعضا از آن جنبشهای که بامر
نفس وشیطان داشتند وَفَرَغَتْ دَارُ الْمُلْكِ الَّتِيْ هِيَ الْقَلْبُ وخالی شد سرای بادشاهی

از دوزخ بگذرانند و دوزخ گوید زود بگذر ای مسلمان که نور تو کشت نار مرا فَکَیْفَ لَا یُطْفِیْ نَارَ
الْبَلَاءِ فِی الدُّنْیَا پس چگونه نمیراند ایمان تو آتش بلا و غضب الٰهی را در دنیا ازینجا معلوم شد که ایمان
و طاعت سبب لطف و رحمت و ناز و نعمت است چنانکه از احوال بندگان مطیع و فرمانبردار نزد امرا
و سلاطین کامگار مشاهده می افتد و نیز مومنان محبوب درگاه الٰهی تعالیٰ اند و محب هرگز محبوب
خود را عذاب نکند اَللّٰهُمَّ اِلَّا اَنْ یَّکُوْنَ الْعَبْدُ مِنَ الْمَجْذُوْبِیْنَ بار خدایا مگر آنکه باشد بنده
از مجذوبان که کشیده است ایشان را حق تعالیٰ بسوی خود اَلْمُخْتَارِیْنَ لِلْوِلَایَةِ که برگزیده شده اند
برای دوستی خاص وَالْاِصْطِفَاءِ و برگزیده شده اند برای خلوص محبت و صفای مودت وَالْاِجْتِبَاءِ
و برگزیده شده اند بمراتب علیه و مناصب سنیه و اجتبا و اصطفا هر دو بیک معنی است فَلَا بُدَّ مِنَ
الْبَلَاءِ پس چاره نیست از بلا فرستادن بران بنده لِیُصْفِیَ بِهٖ مِنْ خُبْثِ الْاَهْوَاءِ تا صاف و خالص گردانیده شود
آن بنده از چرک هوای نفس چنانکه صاف و خالص گردانیده شود آهن از چرک و ریم بآتش وَالْمَیْلِ اِلَی الطِّبَاعِ و صاف
گردانیده شود از میل کردن بمقتضای سرشت آدمی زاد وَالرُّکُوْنِ اِلٰی شَهَوَاتِ النَّفْسِ وَلَذَّاتِهَا
و از میل کردن و ساکن شدن بسوی خواهشهای نفس و لذتهای وی وَالطُّمَانِیْنَةِ اِلَی الْخَلْقِ و
آرامیدن بسوی خلق وَالرِّضَا بِقُرْبِهِمْ و خشنود شدن بنزدیکی خلق وَالسُّکُوْنِ
اِلَیْهِمْ و آرام یافتن و ساکن شدن بسوی ایشان وَالثُّبُوْتِ مَعَهُمْ و برجا بودن با ایشان
وَالْفَرَحِ بِهِمْ و شادمانی یافتن با ایشان و این نیز در حق این طایفه داخل حمایت و عنایت
و تفضل و احسان و عافیت و نعمت و لطف و کرم است پس مومن بهر حال محل انعام و شایسته
لطف و کرم است ظاهر یا خفی فَیُبْتَلٰی پس مبتلا گردانیده میشود و آزمایش کرده میشود حَتّٰی
یَذُوْبَ جَمِیْعُ ذٰلِکَ تا بگدازد و بدر رود همه آلایشها فَیَنْظُفُ الْقَلْبُ بِخُرُوْجِ الْکُلِّ
پس پاک شود دل بر آمدن همه این آلودگیها و چرکها وَیَبْقٰی تَوْحِیْدُ الرَّبِّ و باقی و پاینده ماند یگانه

ف ایمان و طاعت سبب لطف و نعمت است ۱۲

ف مومن بهر حال محل انعام و شایسته لطف و کرم است ظاهر یا خفی ۱۲

بخیر و تجنب از شر است و تنبیه کرد بر آنکه اگرچه خیر و شر هر دو بتقدیر الٰهیست و لیکن مباشرت خیر را سبب
فضل و کرم و حمایت و عنایت و لطف و کرم ساخته است در دنیا و آخرت و ارتکاب شر را سبب ضد آن
و این نیز تقدیر اوست تعالیٰ فَاِذَا کُنْتَ طَائِعًا لِلّٰهِ پس چون با تو مطیع و منقاد مر حکم خدا را ممتثلا
لِاَمْرِهٖ فرمان بردار کننده امر او را مُنْتَهِیًا لِنَهْیِهٖ باز آینده و قبول کننده نهی او را مُسَلِّمًا لَهٗ فِیْ
قَدَرِهٖ تسلیم کننده مر او را و سپارنده خود را بقضا و قدر و حِمَاكَ عَنْ شَرِّهٖ و نگهدارد ترا از بدی
خود که خلق کرده است و تَفَضَّلَ عَلَیْكَ بِخَیْرِهٖ و فرو نی کرم کند بر تو بنیکی خود حِمَاكَ عَلٰی سَوَاءٍ
جَمِیْعِهَا نگهدارد ترا از بدیها همه از بدیهای دینی و دنیا اما دینی فقوله اما از روی
دین پس دلیل بر آن قول اوست عزوجل كَذٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوْٓءَ وَالْفَحْشَآءَ همچنین
معامله کردیم با یوسف تا برگردانیم از وی بد را که مقدمات زناست و زنا را اِنَّهٗ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِیْنَ
بدرستیکه وی از بندگان ماست که خالص گردانیده اند یا خالص گردانیده عمده اند و اما دنیا
اما حمایت از روی دنیا فقوله عزوجل مَا یَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ چه
کار دارد حق تعالیٰ بعذاب کردن شما را بقتل و نهب و امثال آن اگر شکر گوئید و ایمان آرید مُؤْمِنٌ
شَاكِرٌ مَا یَفْعَلُ الْبَلَآءَ عِنْدَهٗ مسلمان شکر گوینده چه میکند بلا نزد او وَهُوَ اِلَی الْعَافِیَةِ
اَقْرَبُ مِنَ الْبَلَآءِ و وی بسوی عافیت نزدیک تر است از بلا لِاَنَّهٗ فِیْ مَحَلِّ الْمَزِیْدِ زیرا که مسلمان
در مقام زیادتیست از نعمت لِاَنَّهٗ شَاكِرٌ زیرا که وی شکر گوینده است پروردگار خود را و شکر سبب
مزید نعمت است نه موجب بلا و نقمت و عقاب محل آن کفر و کفران نعمت است قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی لَئِنْ
شَكَرْتُمْ لَاَزِیْدَنَّكُمْ هر آینه اگر شکر گوئید بیشتر دهم شما را نعمت فَاِیْمَانُكَ یُطْفِیْ لَهَبَ
النَّارِ فِی الْاٰخِرَةِ پس ایمان تو ای مومن می راند زبانه آتش را در آخرت الَّتِیْ هِیَ عُقُوْبَةُ كُلِّ
عَاصٍ آنستی که آن سبب عذاب و سزای هر گنهکار است چنانکه در حدیث آمده است که چون مردم را

۵۱ نهب بضم نون و سکون هاء غارت اموال مردم بقهر و غلبه

۵۲ عقاب بضم عین و تشدید قاف عذاب و سزای گناه

با وجود این لازم می آید که چیزی در نفس الامر هست که بنده بدان مستند و مستقل باشد و این چیز موقوف علیه ایجاد حق باشد بطریق جری عادت و حق آنست که به بحث و گفتگوی علمی بکنه این سخن نتوان رسید مگر بکشف اتم که بدان بر حقیقت حال اطلاع افتد و گویند که آن خبر در موطن آخرت در وقت در آمدن بهشت منکشف نگردد و الله اعلم و دلیل بر نسبت و اسناد عمل به بندگان و آنکه عمل ایشان را در خلد هست در ترتب ثواب و عقاب این آیت است که می فرماید قال الله تعالی عز و جل اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ در آیید بهشت را بجزای عمل که میکردید سبحانه ما اکرمه و ارحمه پاکی مر خدایرا چه عجب کریم و رحیم است و می سبحانه اضاف العمل الیهم نسبت داد عمل را به بندگان و آنهم استحقوا الدخول الی الجنة بعملهم و فرمود که که ایشان مستحق شده اند در آمدن بهشت را بعمل و هو بتوفیقه و برحمته و حال آنکه در آمدن بهشت بتوفیق و ادن اوست ایشان را بعمل در دنیا و برحمت اوست بر ایشان در آخرت چنانکه درین حدیث آمده قال النبی صلعم لا یدخل الجنة احد بعمله و نمی آید بهشت را هیچ یکی بسبب عمل خود بلکه می در آید بفضل و رحمت حق فقیل له پس گفته شد مر آن حضرت صلعم را بطریق استفهام و لا انت و تو نیز در نمی آئی بهشت را بعمل خود یا رسول الله فقال پس گفت آنحضرت و لا انا و من نیز در نمی آیم بهشت را بعمل خود الا ان یتغمدنی الله برحمته مگر آنکه بپوشد مرا خدای تعالی برحمت خود و در آرد مرا در رحمت چنانکه شمشیر را در نیام در آرند فوضع یده علی راسه پس نهاد آنحضرت دست مبارک خود را بر سر شریف خود بجهت تعظیم و امتثال او قبول اوامر الهی و تسلیم احکام و اوامر او عز و جل چنانکه عادت عرب است که نزد تعظیم و تسلیم دست بر سر نهند مرفوعی فی ذلک فی حدیث عائشة روایت کرده شده است آن در حدیث عائشة علیها السلام و پرسیده از ان حضرت و گوید و لا انت هم اوست بعد از ان رجوع فرمود مد باصل سخن کتمسک

فال علیه السلام لو فی ان احد لم یدخل الجنة بعمله نقل آوردن شمشیر در نیام و غمد کردن شمشیر

فی تعظیم و تسلیم دست بر سر نهادن

وقرب از شجره بطریق خدمت وملازمت ووقوف نزد وی کنایت از فنا در قدر وجریان بر مقتضای
علم بآن وغیبت از شجره وهیمان در آفاق کنایت از ارادت وشهوات والله اعلم پس حاصل مضمون
این مقاله اختیار انزوا والتزام خلوت وتوجه وحضور بجناب حق وترک تفرق وانتشار بترک
تدبیر واختیار بجهت تحرز از وقوع در مهاوی شر وهیمان در مفاوز[1] هلاک وتوجه بجناب حق که مقدر خیر
وشر ومبداء همه اکوان وآثار است وتمسک بجانب خیر که مرجع امن وسلامت از آفات ومخافات است
والله اعلم پس ازان دلیل می آرند بر آنکه همه بخلق خدا وقدرت اوست ومی فرمایند قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ
وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُوْنَ خدا پیدا کرد شما را وعملهای شما را وَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ وَاللّٰهُ خَلَقَ الْجَازِرَ وَجُزُوْرَهٗ خدا تعالی پیدا کرد ذبح کننده گوسفند را ونحر کننده
شتر را وپیدا کرد شتر وگوسفند را که ذبح ونحر کرده میشوند پس ذبح ونحر کردن هم بخلق اوست گویا کسی
استبعاد کرد کشتن حیوان را وعذاب کردن جانداری را پس فرمود همه بخلق وتقدیر اوست وکشنده
وکشته شده همه پیدا کرده اویند وچون ثابت شد که همه بخلق وتقدیر پروردگار است اشارت کردند
بآن که بنده را نیز دران دخلی هست چنانکه مذهب اهل سنت وجماعت است پس می فرمایند
وَاَعْمَالُ الْعِبَادِ خَلْقُ اللّٰهِ وکارهای بندگان همه پیدا کرده شده خدایند عز وجل وَكَسْبُهُمْ وکسب
بندگانست وکسب در لغت ورزیدن وگرد آوردن این سخن مشهور است در اهل مذهب که خدا خالق
است وبندگان کاسب واین را تحقیقی است در محل خود مذکور وحاصل وی آنست که پروردگار تعالی
اسباب پیدا کرده وبرای هر کاری سببی ساخته چنانکه آتش برای سوختن وآب برای تر کردن ومانند آن
وقصد واختیار بنده را سبب گردانیده است برای پیدا کردن کار چون قصد از بنده بوجود آید پروردگار
تعالی فعل را ایجاد فرماید تا آنکه پیدا شدن قصد از بنده نیز موقوف اسباب وآلات است که همه
بخلق الهی است تعالی پس آن نیز بایجاد حق باشد گویند قصد امری وجودی نیست بلکه لا موجود ولا معدوم

[1] مفاوز بفتح میم وکسر واو جاها رسیدن بمنازل ومقامات این جمع مفازست ۱۲ غیاث

ف قصد واختیار بنده را سبب گردانیده است ۱۲

فِي أَجْزَاءِ جَسَدِكَ وسرایت کند شیرینی آن میوه در تمام بدن تو وَانْتَفَعْتَ بِهَا وسود مند شوی بآن میوه شیرین وَسُرِرْتَ وشاد گردی وَشَبِعْتَ فَلَا يَكْفِيكَ ذَلِكَ پس بسندگی نمیکند ترا آن یعنی خوردن یکبار فَلَا بُدَّ أَنْ تَتَنَاوَلَ غَيْرَهَا ثَانِيًا پس چاره نیست از گرفتن و خوردن دیگر آن بار دوم از میوهٔ تلخ فَلَا تَأْمَنُ أَنْ تَكُونَ الثَّانِيَةُ مِنَ الْمُرَّةِ پس ایمن نیستی از آنکه باشد میوه در بار دوم از میوهٔ تلخ فَيَحِلُّ بِكَ مَا ذَكَرْنَاهُ لَكَ پس فرود آید بتو چیزیکه ذکر کردم برای تو از زیان و هلاک و بلا که از خوردن میوهٔ تلخ میزاید و درین کلام اشارتست بآنکه در کار نیک دوام باید و تجربه درست باید تا تحقیق معلوم گردد که کار نیک است خصوصاً در محلیکه اشتباه و التباس است بد و نیک مختلط و مجتمع فَلَا خَيْرَ فِي الْبُعْدِ عَنِ الشَّجَرَةِ پس نیکی نیست در دور بودن از درخت وَالْجَهْلُ بِثَمَرَتِهَا و جاهل بودن بمیوهٔ آن درخت و تمیز نکردن در تلخ و شیرین وَالسَّلَامَةُ فِي قُرْبِهَا وَالْقِيَامِ مَعَهَا وسلامت در نزدیکی درخت و استادن باوی تا تمیز آسان باشد و دور بودن ازان سبب سرگردانی و حیرانی و غیر تمیز و وقوع در مهلکه است بتناول میوه‌های تلخ فَالْخَيْرُ وَالشَّرُّ فِعْلُ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ پس نیکی و بدی هر دو بتقدیر خدا است و پیدا کردهٔ اوست وَاللهُ هُوَ فَاعِلُهُمَا وَمُجْرِيهِمَا وخدا تعالی خالق و متصرف و روان کنندهٔ آنهاست در بندگان و تقدیر کنندهٔ آنهاست پس گوییم شجره و الله المثل الاعلی مثال ذات مقدس حق است و دو شاخ مثال صفت جمال و جلال و هدایت و اضلال ست و میوه مثال خیر و شر که باین دو صفت پیدا میشود اول شیرین و ثانی تلخ و قرب بشجر و کنایه از توجه و استمداد بحضرت صمدیت و استفادهٔ علم و معرفت از جناب قدس و تا بدان تمییز و تفرقه میان خیر و شر حاصل گردد و همیشان در بلاد و اقالیم و نواحی ارض کنایت از وقوع در تفرقهٔ کثرت و تعلق و تمسک باحکام عقل و وهم و تدبیرات نفس و ارادات و امانی و شهوات نفس و هوا که باعث حیرانی و سرگردانی و وقوع در مهاوی و مهالک است و تواند که شجرهٔ مثال تقدیر الهی باشد که دو جانب دارد

ناز و نعمت پس مطلوب از تو سپاس و ستایش است وَمِنْهُ عَزَّ وَجَلَّ الْمَزِيدُ فِي الْعَطَاءِ و فایض و
واصل از خدا زیادت در بخشش ست كَمَا قَالَ چنانکه گفته است لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ اگر شکر
گوئی بر نعمتها هر آینه زیاده کنم آن نعمتها برای شما وَإِنْ كَانَ الْبَأْسَاءُ و اگر باشد سختی و بلا و محنت و اندوه
فَالصَّبْرُ وَالْمُوَافَقَةُ مِنْكَ پس مطلوب از تو صبر بر بلا و سازکاری بفعل و ارادت اوست بِتَوْفِيقِهِ
بتوفیق خدا اگرچه طبیعت بر جزع و مخالفت و شکایت است وَالتَّثْبِيتُ و ثابت و برجا داشتن
وَالنُّصْرَةُ و یاری دادن وَالصَّلٰوةُ و درود فرستادن وَالرَّحْمَةُ و مهربانی کردن مِنْهُ از خدای
عزوجل بِفَضْلِهِ بفضل و کرم وی كَمَا قَالَ چنانکه گفته است خدا عَزَّ مِنْ قَائِلٍ عزیز است وی از هر گوینده یا عزیز
گوینده ایست وَإِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ و بدرستی که خدا با صابرانست يَعْنِي بِالنَّصْرِ وَالتَّثْبِيتِ
یعنی معیتی که حق تعالی راست با صابران بیاری دادن و ثابت و برجا داشتن است وَكَمَا قَالَ إِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ
يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ اگر یاری دهید شما را خدا در تایید و تقویت دین وی یاری میدهد مر شما را
و برجا میدارد پایهای شما را در مقام هدایت و استقامت و یاری دادن تو خدا را بالتزام صبر از متابعت هوا و معصیت
است چنانکه می فرمایند إِذَا نَصَرْتَ اللّٰهَ فِي مُخَالَفَةِ هَوَاكَ چون یاری دهی تو خدای تعالی را در مخالفت
هوای نفس تو و صبر کنی بدان بِتَرْكِ الْاِعْتِرَاضِ عَلَيْهِ بترک اعتراض کردن و عیب گرفتن بر خدا
وَالتَّسَخُّطِ بِفِعْلِهِ فِيكَ و ترک خشم گرفتن و ناخشنود بودن بفعلی که میکند وی تعالی در تو وَكُنْتَ
خَصْمًا لِلّٰهِ عَلٰى نَفْسِكَ و باشی تو پیکار کننده برای خدای تعالی بر نفس تو سَيَّاقًا لَهُ عَلَيْهَا شمشیر کننده
برای خدا بر نفس كُلَّمَا تَحَرَّكَتْ بِكُفْرِهَا وَشِرْكِهَا هر گاه بجنبد نفس بکفران نعمت و شرک خفی که عادت
اوست جَزَّرْتَ رَأْسَهَا ببری سر او را بِصَبْرِكَ وَمُوَافَقَتِكَ لِرَبِّكَ بصبر کردن تو از آن و
موافقت کردن تو مر امر پروردگار ترا وَالطُّمَأْنِينَةِ إِلٰى فِعْلِهِ وَوَعْدِهِ و آرمیدن و تسکین یافتن
بفعل وی و وعده وی تعالی وَالرِّضَاءِ بِهِمَا و خشنود بودن بفعل و وعده وی كَانَ اللّٰهُ باشد

احتمال دارد که قسم
و زای مقدم بر رای
باشد و بیای مهمله
بدون رای بود بهر تقدیر
معنی قطع است ۱۲

خدای

این لفظ و مانند آن و این را در جای میگویند که لفظ حدیث معلوم و محفوظ را روی نیست و مضمون آن را بعبارتی
و لفظی از پیش خود ادا میکنند و احتیاطاً میگویند نیست لفظ یا چنانکه وارد شده و گفته است آنحضرت صلعم
و در حدیث این چنین آمده است که امر دعا و اجابت آن بر است در یکی از این سه چیز یا آنچه خواسته است امید
میدهند یا بلا را مانند آن دفع می نمایند یا برای ذخیره آخرت نگاهدارند و تحقیق این مطلب در رساله تسلیة المصاب
زیاده بر این کرده شده است آنجا باید نگریست ثُمَّ قُلْ اَحْوَالِكَ بهترین احوال تو که در هنگام
دعا پیدا میگردد بدان سود میکنی اِنَّكَ تَكُوْنُ ذَاكِرًا لِرَبِّكَ انیست که تو می باشی یاد کننده مر
پروردگار خود را بصفت رحمت و جود و فضل و کرم و امثال آن وَمُوَحِّدًا لَهٗ و می بینی تو یکی داننده و بیننده
درین صفات مذکوره مر پروردگار را حَيْثُ تَسْاَلُهٗ از جهت آنکه میخواهی از و وَلَمْ تَسْاَلْ غَيْرَهٗ و
نخواستی از غیر او وَلَمْ تُنْزِلْ حَاجَتَكَ لِغَيْرِهٖ و فرود نیاوردی حاجت خود را بغیر او عزوجل فَاَنْتَ بَيْنَ
الْحَالَتَيْنِ پس تو درمیان دو حالتی فِيْ زَمَانِكَ كُلِّهٖ در همه اوقات تو لَيْلِكَ وَنَهَارِكَ در شب تو و
روز تو وَصِحَّتِكَ وَسُقْمِكَ و در تندرستی تو و بیماری تو وَبُؤْسِكَ وَنَعْمَائِكَ و در محنت و اندوه تو و
ناز و نعمت تو وَشِدَّتِكَ وَرَخَائِكَ و در سختی تو و سستی تو و جمیع این احوال و مانند آن اِمَّا اَنْ
تُمْسِكَ عَنِ السُّؤَالِ حال نخستین این نیست که خاموش می باشی از سوال و درخواستن و تو رضی و راضی
می باشی تقضا را حق وَتُوَافِقَ وَتَسْتَرْسِلَ لِفِعْلِهٖ عَزَّوَجَلَّ و موافق و فروهشته میباشی مر فعل
خدای را کَالْمَيِّتِ بَيْنَ يَدَيِ الْغَاسِلِ مانند مرده در پیش شوینده وَالطِّفْلِ الرَّضِيْعِ فِيْ يَدِ الْمُرْضِعِ
همچو کودک شیرخواره در دست دایه وَالْكُرَةِ بَيْنَ يَدَيِ الْفَارِسِ و همچو گوی در پیش سوار وَتُقَلِّبُهَا
بِالصَّوْلَجَانِ میگرداند آن سوار گوی را بچوگان فَيُقَلِّبُكَ الْقَدَرُ كَيْفَ يَشَاءُ پس میگرداند
ترا تقدیر بهر چه گونه که میخواهد و تو تابع آن می باید بود **بیت** چه کند بنده که گردن نه نهد فرمان را
چکند گوی که تن در نه نهد چوگان را اِنْ كَانَ النَّعْمَاءُ فَمِنْكَ وَالشُّكْرُ وَالثَّنَاءُ اگر باشد مقدر

دارد او را یا در بدل آن گاوی بدهد عین رحمت و شفقت باشد در حق او **بیت** بس دعاها کان زیانست
و وبال ٭ از کرم می نشنود شان ذو الجلال ٭ اَوْ وَافَقَ ذٰلِكَ قَضَاءُهُ وَانْتِهَاءُ اَجَلِهِ
یا موافق گردد اجابت کردن دعای ترا و عطا کردن سوال ترا قضا و تقدیر حق و بانجام رسیدن مدت
آن این عبارت تکریر و تقریر سابق است و حاصل آنست که حصول مقصود را بتقدیر الٰهی وقتی معین شده
و مدتی مخصوص قرار یافته است که وقوع آن پیش از آن وقت صورت نه بندد و پروردگار تعالی مهربانست
بر بنده و رعایت حکمت و صلاح حال او را در منع و عطا منظور دارد پس تاخیر در آن نه از جهت عدم اجابت
و منع از عطاست و وعده باجابت و عطا مطلق ست و مقید نیست بوقتی که بنده خواهد و بهر وجه که خواهد اگر
در دنیا نیابد در آخرت خواهد داد چنانکه می فرمایند لَا تَتَّهِمْهُ فِي تَاخِيرِ الْاِجَابَةِ تهمت منه پروردگار تعالی
را در پس افگندن اجابت وَلَا تَسْأَمْ مِنْ دُعَائِكَ و بستوه میا از دعا کردن تو فَاِنَّكَ اِنْ
لَمْ تَرْبَحْ لَمْ تَخْسَرْ زیرا که بدرستی تو که اگر سود نمیکنی درین دعا کردن بعدم حصول آن بر وفق مدعا و
هوای نفس تو و شره تو زیان هم نمیکنی بحصول آن در موطن آخرت که محتاج تر و نیازمند تر خواهی بود در آن
چنانکه فرمود اِنْ لَمْ يُجِبْكَ عَاجِلًا اگر اجابت نکرد ترا شتاب درین جهان اَثَابَكَ اٰجِلًا پاداش
میدهد ترا بدرنگ در آن جهان و این کلام بر سبیل تنزل و ارخاء عنان ست نظر بهوای نفس داعی و الا نفع
آخرت که باقی و پاینده است اهم و اتم و اکمل ست از سود دنیای فانی فَقَدْ جَاءَ فِي الْحَدِيثِ پس
تحقیق آمده است در حدیث اَنَّ الْعَبْدَ يَرٰى فِي صَحَائِفِهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ بدرستی بنده می بیند
در نامهای اعمال خود در روز قیامت حَسَنَاتٍ لَا يَعْرِفُهَا عملهای نیک را که نمی شناسد آنها را و نکرده بود آنها را
در دنیا پس حیران میشود و می پرسد که این عملها را من نکرده ام از کجاست فَيُقَالُ اَنَّهَا بَدَلُ سُؤَالِكَ
فِي الدُّنْيَا پس گفته میشود بنده را که این عملها عوض سوالهای تست در دنیا لَمْ يُقَدَّرْ قَضَاءُهُ فِيهَا
که تقدیر کرده نشد دادن مسئول در دنیا اَوْ كَمَا وَرَدَ یا چنانکه وارد شده است بلفظی و عبارتی که آمده است

حدیث ان العبد یری فی صحائفه یوم القیمة الخ

الی ربک وزاری مسکینی بسوی پروردگار خود بالدعاء والتضرع بدعا کردن وخواری وزاری
نمودن عبادة بجهت پرستش کردن وطاعة فرمان برداری نمودن وامتثالا لامره وبجای
آوردن امر پروردگار را عزوجل بدعانی فقوله وترقوله ادعونی استجب لکم دعا کنید ونجوانید
مرا تا اجابت کنم وقبول گردانم دعای شما او قوله وامره تعالی بسوال در قوله واسالوا الله
من فضله بخواهید وبطلبید از خدا فزونی نعمت وکرم او او غیر ذلک من الایات والاخبار
وجز این دو آیت آنچه او حدیثها که وارد شده است در امر بدعا وسوال وترغیب دران بدانکه دعا بمعنی
خواندنست چنانکه بنده بخواند پروردگار تعالی را ومیگوید یارب ودر برابر آن اجابت است واجابت
پاسخ وجواب دادن چنانکه گوید پروردگار تعالی لبیک یا عبدی وقبول کند دعای او او سوال بمعنی
طلبیدن ودرخواستن ودر برابر آن اعطاست چنانکه بدهد آنچه بنده خواسته است وبا یمضی ست اشارت
در قول آنحضرت صلی الله علیه وسلم اسم الله الاعظم الذی اذا دعی به اجاب واذا سئل به اعطی چه ازینجا معلوم
گردد که اجابت واعطا متغایران اند ودر آیات ودر احادیث امر بدعا وسوال هر دو واقع شده واجابت
واعطا وعده کرده وشاید که اجابت بالفعل شود ودر اعطا تاخیری بود وهر دو در مقام یکدیگر نیز استعمال
می یابند وگاهی دعا بجای سوال نیز واقع شود فافهم وانت تدعوه وتو دعا میکنی پروردگار خود را
وهو یستجیب لک وپروردگار تعالی اجابت میکند ترا عند حینه واجله نزدیک رسیدن وقت
اجابت ومدت وی واذا اراد وقتی که خواهد خدای تعالی عزوجل نه در وقتی که تو میخواهی وکان
لک فی ذلک مصلحة دنیاک واخراک وباشد برای تو در دادن در آن وقت صلاح حال دنیا وآخرت
تو واگر تو چیزی میطلبی که در دادن آن صلاح کار تو نیست ندادن ترا بهتر باشد از دادن وبحقیقت منع
درین صورت عین عطا باشد **بیت** آنکس که تو انگرت نمی گرداند هم مصلحت تو از تو به میداند
چنانکه دهقانی از حضرت سلطانی اسپ تازی طلبد وسلطان آنرا ندهد بحجت آنکه سواری آن نیان

وامانت وار گرفته شده بر هر چیز از خزائن سموات والارض واسرار علم ومعرفت وخطاب سخن در وی گفتن
فَحِ اعْتَبِرْ حَالَةَ يُوسُفَ الصِّدِّيقِ پس درین هنگام اعتبار وقیاس کن حالت یوسف
صدیق را علیه السلام حِينَ خُوطِبَ بِهٰذَا الْخِطَابِ هنگامی که خطاب کرده شد باین خطاب
یعنی انک الیوم لدینا مکین امین عَلٰى لِسَانِ مَلِكِ مِصْرَ بر زبان بادشاه مصر وَعَظِيمِهَا
وبزرگ وسردار او وبیشتر اطلاق این اسم در امثال این مقالات در کلان ترین دهقانان ومزارعان بیاید
چنانکه در احادیث در مناشیر نبوت آمده الی عظم بصری والی عظیم الروم از برای تنزیل مرتبه ایشان از مملکت
وسلطنت وَفِرْعَوْنِهَا وفرعون مصر متعارف چنان شده که ملک مصر را فرعون لقب نهند وفرعون
بمعنی ستمگار نیز آید وفرعنت بمعنی زیرکی وتیزی خاطر وتکبر بود وفرعون یوسف جد فرعون موسی است
كَانَ لِسَانُ الْمَلِكِ قَائِلًا وَمُعَبِّرًا لِهٰذَا الْخِطَابِ بود زبان ملک مصر بظاهر گوینده وبیان کننده
مر این خطاب را بیوسف علیه السلام وَالْمُخَاطِبُ هُوَ اللّٰهُ وخطاب کننده بحقیقت خدا بود عز وجل
عَلٰى لِسَانِ الْمَعْرِفَةِ بر زبان اهل شناخت بآن معنی که حق تعالی خواست که یوسف را باین مرتبت
مخصوص گرداند پس پیدا کرد اراده آنرا در ملک مصر وجاری گردانید آنرا بر زبان وی در حقیقت همه بقدرت
اوست وتصرف او وفعل او تعالی چنانکه یکی بیکی پیامی رساند سُلِّمَ إِلَيْهِ الْمُلْكُ الظَّاهِرُ سپرده شد
بیوسف علیه السلام ملک وبادشاهی ظاهر وَهُوَ مُلْكُ الْمِصْرِ وآن بادشاهی ملک مصر است
وَمُلْكُ النَّفْسِ وسپرده شد بوی ملک نفس وَمُلْكُ الْمَعْرِفَةِ وَالْعِلْمِ وملک شناخت ودانش
وَالْقُرْبَةِ وَالْخُصُوصِيَّةِ وملک قرب ومخصوص وممتاز شدن باسرار وانوار وَعُلُوُّ الْمَنْزِلَةِ عِنْدَهُ
وبلند مرتبه نزد حق عز وجل بعد از ان در بیان آن ملکها که آیات قرآنی مشتمل اند بران بیان آن می فرمایند
قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ أَيْ فِي الْأَرْضِ الْمِصْرِ گفت خدای تعالی
در تسلیم ملک مصر بیوسف علیه السلام وهمچنین که مکنت ومنزلت دادیم یوسف را نزد ملک مصر مکنت

خوابانیدن وشرم داشتن از سر برافراشتن و دعویها دروغ کردن الاغماض الاغماض نیز بمعنے
چشم خوابانیدن و محابا کردن و در بعضی نسخ الاطراق والاغماض مکرر نیامده الحیا الحیا این کلمات اکثر
بر طریق اغراء واقع شده و بعضے بطریق تحذیر نیز احتمال دارد و مبالغة و تاکیدا و مقصود آنکه بین صفات
باش و باین طریق باش حتی یبلغ الکتاب اجله تا آنکه برسد آنچه سر نوشت است مدت خود اگر برای
وقوع وی نهاده اند یعنی صبر کن و استقامت ورز تا وقت و برسد فیوخذ بیدك پس گرفته شود و
تو فتقدم پس پیش آورده شوی و ینزع عنك ما علیك و کشیده شود از تو بار و محنتے و سختے
که بر تست ثم تغوص فی بحار الفضائل پستر فرو برده میشوی در دریاہا فضائل و کمالات و
غواص بر یافر و شونده بطلب مروارید والمنن و الرحمة و فرو برده میشوی در دریاہا نعمتها و عطاها و
مهربانی حق تعالی و این باشارتست ببقا بعد از فنا و بسیر فی الله بعد از نهایت سیر الی الله و تربیت پروردگار
تعالی بنده خود را بتجلیات و رسانیدن او را بمرتبه تکمیل و ارشاد خلق فیخلع علیك خلع الانوار
و الاسرار پس پوشانیده میشود بر تو خلعت نورها و سرها و خلعت جامه خرآن که کسی را بزرگی پوشاند و العلوم
الغرائب اللدنیة و خلقتها علمها تو نا آشنا از نزد حضرت حق غیر حاصل بکسب و نظر فتقرب پس نزدیک گردانیده
میشوی از جناب عزت و تحدث و حدیث کرده میشوی و جزا داده میشوی با علام و الهام فی الصرح محدث بفتح دال
مرد درست گمان اشارتست بحدیث لقد کان فیمن قبلکم محدثون فان کان فی امتی منهم فعمر منهم و تکلم و سخن کرده میشوی
بکلامی که منافی مقام قرب است چنانکه گریه و ما کان لبشر ان یکلمه الله الا وحیا او من وراء حجاب اشارت بدان میکند
و تعطی و داده میشوی نعمتها و تغنا و تونگر و بی نیاز ساخته میشوی بغنا قلبی و تشجع و دلیر و مردانه ساخته میشوی
در در آمدن در مخاوف و مهالک و در تقویت دین و تائید حق و تشفع و برداشته میشوی بمقام عالی
و بلند گردانیده میشود نام و آوازه تو تخاطب و خطاب کرده میشوی از جانب حق یا انك
الیوم لدینا مکین امین باین کلام که بدرستی در آئی تو نزد ما خداوند مکانت و منزلت و مرتبتے

مَا یَقْتَضِی الْحَالُ بران وجهیکه تقاضا میکند حال هر یک ازین اقسام مذکور فَالْاَحْوَالُ تَکْشِفُهَا
وَتُمَیِّزُهَا پس احوال میکشائی وظاهر میکنی تو آن احوال را وجدا میکنی از یکدیگر ومی شناسی هر یکی را
عیاناً وَلَیْسَ الْخَبَرُ کَالْمُعَایَنَةِ ونیست خبر که از مردم شنیده میشود مانند معاینه که بچشم خویش
دیده شود یعنی در کشف احوال وتمیز آن اعتماد واستناد بر خبر مکن وبگفته مردم مرو بچشم خود بین وعیاناً دریاب
وظاهر آنست که مراد باین کلام آنست که ما این حالات ومقامات ومعارف وحقائق را شنیده نمیگوئیم بلکه
بچشم خود دیده وبحقیقت حال رسیده بیان میکنیم فَحِ تَکُوْنُ مِنْ اَمْرِکَ عَلٰی بَیْضَاءَ پس درین هنگام
میباشی تو از کار خود بر ملت وحالت وخصلت سفید یعنی روشن وصاف از ظلمت شک وشبه وصاف از
کدر نفس وهوا تَقِیَّةٍ لطیف وپاکیزه لَا غُبَارَ عَلَیْهَا نیست گرد ابهام وایهام بروی وَلَا تَلْبِیْسَ
ونیست در شبه انداختن وپنهان داشتن کار بر کسی وَلَا تَخْلِیْطَ ونه در هم آمیختن وفساد افگندن در کار
وَلَا شَکَّ وَلَا اِرْتِیَابَ ونه در شک وشبه افتادن ویقین از دست دادن فی الصراح شک
گمان خلاف یقین وارتیاب شک کردن فَالصَّبْرَ الصَّبْرَ پس لازم گیر صبر را از اتباع هوای نفس
وبر امتثال امر حق اَلرِّضَا اَلرِّضَا لازم گیر رضا را بقضا وقدر پروردگار حِفْظَ الْحَالِ حِفْظَ الْحَالِ
لازم گیر نگاهداشت حال را وپوشیدن آنرا واز حد اعتدال تجاوز نکردن اَلْخُمُوْلَ اَلْخُمُوْلَ لازم گیر
گمنامی را اَلْخُمُوْدَ اَلْخُمُوْدَ نزدیک بمعنی خمول است وخمود در اصل بمعنی فرو مردن آتش ودر بعضی
نسخ الجمود الجمود بجیم بمعنی فشردن آب اَلسُّکُوْنَ اَلسُّکُوْنَ آرام وآهستگی اَلصَّمُوْتَ اَلصَّمُوْتَ
سکوت وخاموشی اَلْحَذَرَ اَلْحَذَرَ ترسیدن وپرهیز کردن اَلنَّجَا اَلنَّجَا بجیم شتافتن ودر گذشتن
اَلْوَحَا اَلْوَحَا بحای مهمله نیز بهمین معنی است این دو کلمه است که بتکرار در وقت ترسانیدن و
وگریزانیدن کسی از آمدن لشکری وتاراجی بگویند وبترسانند وبگریزانند اَللّٰهَ اَللّٰهَ ثُمَّ اللّٰهَ بترس
از خدا یا لازم گیر التجا را بخدا یا سوگند بخدا اَلْاِطْرَاقَ اَلْاِطْرَاقَ لازم گیر سر فرو افگندن وچشم

مِنَ الدُّنْیَا لَا یَضُرُّ و همچنین اگر تقدیر کرده شود آمدن چیزی از دنیا زیان نکند اِذْ ذَاکَ
وقتی که آن باشد یعنی فنا و بیرون آمدن از تعلق بخلق و نفس و هوا و ارادت و آرزو فَمَا هُوَ قِسْمُکَ
مِنْهَا پس چیزی که قسمت نصیب تست از دنیا لَا بُدَّ مِنْ تَنَاوُلِهٖ چاره نیست از گرفتن آن و تَصْفِیَتِهٖ
لَکَ بِفِعْلِ اللّٰهِ وَاِرَادَتِهٖ و صاف و پاک و خالص گردانیدن آن نصیب از شوب کدر و ارادت
و آرزو و طلب و تعب بفعل خدا و ارادت او وَوُرُوْدِ الْاَمْرِ بِتَنَاوُلِهٖ و بآمدن امر از درگاه الٰهی بگرفتن
آن نصیب سابقا معلوم شده است که امر درینجا بمعنی حصول یقین و سکینه است که در قلب ولی
صحیح پیدا گردد و می تواند که صریح امر نیز وارد شده باشد نه بوحی بر دست ملک فَتَنَاوُلُهٗ وَاَنْتَ
مُمْتَثِلٌ لِلْاَمْرِ پس میگیری تو نصیب خود را از دنیا و حال آنکه تو فرمانبرداری کننده امر را مُثَابٌ
عَلٰی تَنَاوُلِهٖ پاداش داده میشوی بر گرفتن آن کَمَا تُثَابُ عَلٰی فِعْلِ الصَّلٰوةِ الْفَرْضِ وَ
الصِّیَامِ الْفَرْضِ چنانکه پاداش داده میشوی بر نماز فرض و بر روزه فرض چه هر دو بامر ایجابی است و لیکن
چون در باطن است اعتبار آن در حکم ظاهر ساقط است و انکار آن کفر نبود و جز خرابی باطن را موجب نه و انکار
وحی کفر است و موجب خرابی ظاهر و باطن زیرا که با وی روح الامین است بر مثال خاتم بر نامه وَتُؤْمَرُ
فِیْمَا لَیْسَ بِقِسْمِکَ مِنْهَا و امر کرده میشوی در چیزیکه نیست قسمت تو و نصیب تو از دنیا اگرچه
در دست تو آمده است و لیکن تصرف آن بر نفس تو اذن نیست پس امر کرده میشوی در آن بِصَرْفِهَا
اِلٰی اَرْبَابِهَا بصرف گردانیدن و رسانیدن آن بسوی خداوندان و مستحقان آن که مصارف آنند
مِنَ الْاَصْحَابِ وَالْجِیْرَانِ وَالْاِخْوَانِ از یاران و همسایگان و برادران طینی و دینی وَالْمُسْتَحِقِّیْنَ
الْفُقَرَاءِ مِنْهُمْ که صاحب حق اند در آن و فقیر اند از میان ایشان اگر مال زکوة است و در غیر زکوة
صرف با غنیا و جز آن اقسام دیگر نیز جائز است وَاَصْحَابِ الْاَقْسَامِ و خداوندان اقسام که مصارف
زکوة اند و معدود اند در شریعت و تواند که مراد باصحاب اقسام عام تر از مصارف زکوة باشند عَلٰی

ف کدر بفتح اول و کسر دال مهمله تیره و مکدر از شرح نصاب

ف امر درینجا بمعنی حصول یقین و سکینه است و بفتحتین بمعنی تیرگی و تیره شدن و در فارسی بمعنی گاوی که بهندی کیوڑا گویند و آن گلیست معروف از منتخب و برهان ۱۲ غیاث

ف هکذا نقل عنه رضی الله فی بعض مقالات القدسیه ۱۲

در شان ذکریا علیه السلام وَ اَصْلَحْنَا لَهٗ زَوْجَهٗ و شایسته گردانیدیم ذکریا را زوجه او را بر اے اولادت بعد از انکه نازاینده بود و قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی و گفت خدا تعالے از زبان بندگان خاص خود که دعا میکنند و مینجواهند از وی وَهَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيّٰتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ و ببخشش ما را از زنان ما و از اولاد ما خنکی و آرام دیده ها یعنی زنان و فرزندان آنچنان دهٔ که بدیدن ایشان دیده ها ما سرد شود و آرام گیرد یعنی باعث شادی و خوشحالی ما باشند در دین و دنیا وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِيْنَ اِمَامًا و بگردان ما را برائے پرهیزگاران پیشوا یعنی آنچنان کامل باشیم در تقوی که متقیان بما اقتدا کنند وَقَوْلُهٗ تَعَالٰی و قول خدا تعالی از زبان ذکریا علیه السلام که دعا کرد و برائے فرزندی که از حق تعالی طلبید وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا و بگردان او را بار خدایا مرضی خود در قول و عمل فَتَكُوْنُ هٰذِهِ الدَّعَوَاتُ الَّتِيْ فِيْ هٰذِهِ الْاٰيَاتِ پس باشد این دعاها که درین آیتها است مَعْمُوْلًا بِهَا کار کرده شده باین دعاها یعنی مُسْتَجَابَةً فِيْ حَقِّكَ پاسخ داده شده و قبول گردانیده شده در بارهٔ تو پس حاصل گردد انچه مقصود ازین دعوات است اِنْ دَعَوْتَ بِهَا اگر دعا کنی باین دعوات اَوْ لَمْ تَدْعُ یا دعا نکنی یعنے چون اهل و شایسته رحمت و لطف و کرم حق گشتی و از حول و قوت و خواهش و آرزوی نفس برآمدی خواسته و ناخواسته انچه صلاح تو میدهند و نعمتها ظاهر و باطن بر تو شاری نمایند اِذْ هِيَ فِيْ مَحَلِّهَا وَاَهْلِهَا زیرا که این دعاها و این نعمتها که بر قومی ریزند بر تقدیر حصول این صفات و حالات در محل خود و بر جا است و در باب اهل و شایسته خود شده است و فیض از قابل بر نگردد چه سنت الٰهی تعالی برین جاریست نَافِهِمْ وَاَوْلٰى مَنْ يُعَامِلُ بِهٰذِهِ النِّعْمَةِ و سزاوارتر کسی که معامله کرده شود باین نعمت و داده شود او را اَوْ يُقَابِلُ بِهَا و رو بارو کرده شود بان مَنْ كَانَ اَهْلًا لِهٰذِهِ الْمَنْزِلَةِ کسی ست که اهل و شایسته کرده شده است مر این مرتبه را وَاُقِيْمَ فِيْ هٰذَا الْمَقَامِ و استاده کرده شده است درین مقام که مذکور شد وَقُدِّرَ لَهٗ مِنَ الْفَضْلِ وَالْقُرْبِ و تقدیر کرده شده برای وی از فرونی کرم و نزدیکی درگاه وَكَذٰلِكَ اِنْ قُدِّرَ لِيْ شَيْءٌ

که پسندگی کند او را در کار و بار و معیشت وی و مؤنت وی بر تو نباشد و این در احوال شریف وی
رضی الله عنه مذکور است و قضیکه در ابتدای حال حاجت بزن داشت و در تزویج منتظر اذن و حکم الٰهی بود
چنانکه در مقاله حادی عشر گذشت و چون این چنین فرزند پیدا آید حُفِظْتَ مِنْ شَرِّهَا نگهداشته
میشوی از شر و آفت آن زن و تَحَمُّلِ اَثْقَالِهَا و از برداشتن گرانیهای وی وَاَتْبَاعِهَا وَاَهْلِهَا
و نگهداشته میشوی از شر تابعان و کسان و قرابتان وی و حمل گرانیهای ایشان وَصَارَتْ عِنْدَكَ
مَهَابَةً و میگردد آن زن به نزد تو بخشش از جانب پروردگار مُكَافَاةً کفایت کرده شده از شر وی
و مؤنت وی و کشیدن مشقت و تعب در وی مُهَنَّاةً مبارک و سازوار گردانیده شده مُنَقَّاةً
لطیف و پاکیزه گردانیده شده مُصَفَّاةً مِنَ الْغِشِّ وصاف و خالص گردانیده شده از غش بکسر
غین خیانت و ناسرگی و کینه و کدر وَالْخُبْثِ و از پلیدی و در بعضی نسخ والحنث بجای حمله مکسوره و نون
ساکن بمعنی بزه و گناه و خلاف کردن سوگند وَالدَّغَلِ و از فساد و تباهی و دغا وَالْحِقْدِ وَالْغَضَبِ
و از کینه و از خشم چه کینه و خشم از رسیدن خلاف مرضی و آمر ناملایم طبع خیزد اگر انتقام نتواند کشید غضب
از رود و اگر نتوانست کشید و مضمر داشت کینه در دل نشنید وَالْخِيَانَةِ فِي الْغَيْبِ و خالص گردانیده
شده از خیانت کردن در غیب این لفظ بمقابله تفسیر همه حافظات للغیب و معنی دارد یکی آنکه در غیبت مرد
در عفت و عصمت خود از زنا خیانت کند دوم آنکه در مال و ملک مرد بی اذن وی تصرف نماید فَتَكُونُ
مُسْتَحَقَّةً لَكَ چه پس میباشد آن زن رام و فرمانبردار کرده شده مر تو را درین هنگام هِيَ وَاَهْلُهَا آن
زن و کسان وی مَحْمُولَةً عَنْكَ مؤنتها برداشته شده و انداخته شده از تو بار گرانی وی مَدْفُوعَةً
عَنْكَ اَذِيَّتُهَا دور کرده شده از تو رنجانیدن و آزار کردن وی و تراوان قَدِّرَ مِنْهَا وَلَدٌ اگر تقدیر کرده
شده باشد از آن زن فرزندی كَانَ صَالِحًا می باشد آن فرزند نیک و شایسته ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً
فرزندی پاک از آلایش آب و خاک قُرَّةَ عَيْنٍ باعث خنکی و آرام چشم قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى گفت خدای تعالی

وخوارق عادات از حضرت وی چنان و چندان بود که از اولیا دیگر نبود پیوسته و بی فتور ظهور میکرد
چنانکه امام عبد الله یافعی گفته که کرامته مشهورة بلغت حد التواتر و معلومة بالاتفاق ما بلغ
مثلها من احد من شیوخ الآفاق و آورده اند که بود کرامات آن حضرت مانند عقدهای مروارید پی هم
آینده و ظاهر میگشت کرامات گاهی از وی و گاهی در وی و گاهی با وی و در هر ساعت و هر لمحه انواع کرامات
و الوان برکات منظور و ملحوظ میگشت که بیرون از حد حصر و احصار بود بیت رخ نگار مرا هر زمان دگر
رنگ است ٭ بزیر خم زلفش هزار نیرنگ است ٭ پس از آن اشارت می فرمایند بفائده بروز کرامات
بر خلق و ظهور آثار کمالات بر ایشان وَيَزْدَادُوا بِذٰلِكَ و تا افزون کنند خلق بسبب مشاهده کرامات
و خوارق عادات مِنَ الْقُرُبَاتِ وَالطَّاعَاتِ از کارهای که بدان نزدیکی جویند بدرگاه و
فرمانبرداری های امر و نهی وی وَالْمُجَاهَدَاتِ وَالْمُكَابَدَاتِ و افزون کنند مجاهدها و کوششها و مشقتها
و سختیها فِي عِبَادَةِ رَبِّهِمْ در پرستش کردن پروردگار خود و چون بعد از حصول مرتبه فنا از
خلق و هوا و ارادت خلق رجوع آرند و اعتقاد نمایند حُفِظْتَ عَنْهُمْ أَجْمَعِينَ نگهداشته
میشوی از ضرر ایشان همه وَعَنْ مَيْلِ النَّفْسِ إِلَى هَوَاهَا و نگهداشته میشوی از میل کردن و
خمیدن نفس بسوی هوا و دوستی خود وَعُجْبِهَا و از خویشتن بینی نفس وَمُبَاهَاتِهَا وَتَعَاظُمِهَا
بِالتَّكَثُّرِ بِهِمْ و از فخر کردن نفس و بزرگ شمردن وی خود را به بسیار نمودن اتباع و نازیدن بایشان
وَبِقَبُولِهِمْ لَكَ و بسبب پذیرفتن ایشان مر ترا وَإِقْبَالِ وُجُوهِهِمْ إِلَيْكَ و به پیش آمدن
رویهای ایشان و توجه ایشان بسوی تو وَكَذٰلِكَ إِنْ قُدِّرَ مَجِيءُ زَوْجَةٍ حُسْنَاءَ جَمِيلَةٍ و
همچنین اگر تقدیر کرده شده است آمدن زنی نیک و خوب و حسن و جمال هر دو بمعنی نیکی و خوبی است
و اگر یکی را بر حسن اخلاق و دیگری را بر جمال صورت حمل کنند صورتی دارد وَبِكِفَايَتِهَا وَسَائِرِ مُؤْنَتِهَا
آمدن آن زن بکفایت روزگار خود و همه بار و گرانی خود یعنی با وجود حسن و جمال مال و منال نیز داشته باشد

خوارق از حضرت وی چنان و چندان بود که از دیگر اولیا نبود ۱۲

نزد آن نگہبانان از حق عزوجل کیلا یخلص الخلق الی القلب تا راہ نیابد خلق بسوے دل تو
من الشیطان از شیطان و وسواس وے والنفس والھوی و نفس و ہواے او والارادۃ والاماني
الباطلۃ و خواہشہاے و آرزوہاے ناحق والدعاوی الکاذبۃ و دعویہاے دروغ الناشیۃ من
الطباع والنفوس الامرۃ بالسوء پیدا شوندہ اند از طبعہا و نفسہاے فرمایندہ ببدے والضلالات
الناشیۃ من الاھویۃ و گمراہیہا پیدا شوندہ از ہواہاے نفس چون بایں مقام رسید بمرتبۂ ولایت مشرف
شدی و در زمرۂ اولیا در آمدی فی پس درین ہنگام کہ بحقیقت توحید رسید و بشہود حقیقت و سلطان
جبروت الٰہی از قید تعلق بماسوے رستی و بحفظ و حراست حق از خلق و شیطان و نفس و طبیعت و ارادات
و امانی باطلہ و دعاوی کاذبہ امان یافتی و بمقام ولایت رسیدی ان کان فی القدر محی الخلق اگر رفتہ است
در تقدیر الٰہی آمدن خلق و تواثبھم الیک و در پی یکدیگر آمدن ایشان بسوے تو و تتابعھم
و تطابقھم علیک و پیاپی شدن ایشان و اتفاق کردن ایشان بر فضل تو و ولایت تو
لیصیبوا من الانوار اللائحۃ برای آنکہ برسند و بیابند از نورہا پیدا و درخشان و العلامات
المبینۃ و از نشانہاے روشن و تابان و الحکم البالغۃ و از حکمتہاے نیکو بیان و حکمت دانستن
حقیقت ہر چیزی و راست کرداری و راست گفتاری و دین و الکرامات الظاھرۃ و بہ بیند
کرامتہاے پیدا معراج شبانہ و التباس و خوارق العادات للمستمر کہ و بہ بیند خوارق عادات دائم
و پیوستہ و مستمر بمعنی محکم و استوار نیز آید از مرہ بکسر میم بمعنی قوت و تیزی و بر معنی اول از مر و خواہد بود و
خوارق عادت تفسیر کرامات است چہ مراد بعادت سنت الٰہی است کہ جاریست در کائنات و تحیل
کہ مراد بکرامات آفاقی باشد و بخوارق عادات انفسی و عادات محمول بر عادت ولی باشد و یا مراد بخوارق
عادات صفات کاملہ و اخلاق عظیمہ کہ علامت و نشان ولایت و کمال نفس اند چنانکہ در فرق میان معجزات
و علامات نبوت گفتہ اند و مصدوق این کمال کلام حال برکت انجام اوست رضی اللہ عنہ کہ ظہور کرامات

فصل در بیان خوارق کرامات

تراک ارادتک ومناک وخواهش تراو آرزوی ترا دنیاک وآخراک دنیا بیتو وآخرت توعندک
راس مثال نزد تو سرے بالا برآمدہ یعنی ہمہ خواہشہا و آرزوہا پست ومغلوب ومنکوب باشد
وسر نتواند کشید ولا کلمۃ مسموعۃ ونباشد نفس وہوا وخواہش وآرزو وترا سخنی کہ شنیدہ شود و
قبول کردہ شود واطاعت نمودہ شود ولا رای متبع ونباشد اینہا را رائے واعتباری واعتقادی
کہ اتباع وپیروی کردہ شود یعنی نفس وہوا وخواہش وآرزو ہا را حکمی وتسلطی بر تو نماند واتباع آن نکنے
الا اتباع امر الرب مگر پیروی فرمودہ پروردگار عزوجل والوقوف معہ واستادن بامر
پروردگار ودور نگذشتن ازان والرضاء بقضائہ وراضی بودن بقضای وی تعالی بل الفناء
فی قضائہ وقدرہ بلکہ نیست شدن وگم شدن در قضا وقدر وی کہ مقام آن بالاتر از مقام رضا است
کہ در وی شوب ہستی واختیاری ہست فتکون عبد الرب وامرہ پس باشی تو بندہ پروردگار
وتابع فرمودہ وی لا عبد الخلق وآرائہم نہ بندہ خلق واعتقادہای ایشان واز انچہ مذکور شد
معلوم گشت کہ بجز حصول مرتبہ فنا سیف توحید وعظمت وجبروت در دست مرد میدہند کہ بدان
سر ماسوا بر میاندازد ونفس وہوا وارادت ومنا را بزوال مے نہند وچون کار وبار فنا دائم ومستمر ومتمکن مقام
شد نتیجہ آن کہ انتفای ماسوا وزوال نفس وہوا وارادت ومنا است نیز محکوم واستوار میگردد چنانکہ می فرماید
فاذا استتم الامر فیک کذلک پس چون دایم گردد واستوار شود این کار در تو ہمچنین ضربت
حول قلبک سرادقات الغیرۃ زدہ شود گرد دل تو سراپردہ ہای غیرت یعنی محبوب الٰہی
شوی ومحب البتہ غیور باشد بر محبوب خود ونگذارد اورا کہ بغیر وی میل وتوجہ نماید پس نمیگذارد ہوا وارادت
ماسوا را کہ نزدیک گردد بدل تو وخبأ دیوق العظمۃ وزدہ شود گرد دل تو خندقہای عظمت
وسلطان الجبروت وغلبہ وقہر ان کبریا وحف بجنود الحقیقۃ والتوحید گرد گرد شود
دل تو لشکرہای حقیقت وتوحید ویقام دون ذلک حراس من الحق واستادہ کردہ شود

منکوب ترا بہ وصال
دیخی فاسیدہ ۱۲

بجز حصول مرتبہ فنا سیف توحید وعظمت وجبروت در دست مرد میدہند

پیغمبر صلی اللہ علیہ وسلم از نزد پروردگار جل و علا ثُمَّ تَزُوْلُ اِرَادَاتُكَ وَمُنَاكَ پستر دور شود خواستہا
تو و آرزوہای تو چیزیرا کہ نخواستہ است حق تعالی از تو و ننہادہ است آنرا برای تو اشارتست بموت
سہ گانہ کہ موت از خلق و ہوا و ارادتست چنانکہ در بعضے مقالات گذشتہ تقریر یافت فَتَنْفَنِیْ عَنِ
الْاَکْوَانِ دُنْیَا وَاُخْرٰی پس فانی گردانید شمارا از ہمہ بود نیہا و ہستیہا از انچہ باطن تعلق بدان گیرد
و از باب خواہش و آرزو و بود بی ملاحظہ حق و شہود وجہ کریم وی سبحانہ در دنیا و آخرت فَتَصِیْرُ کَاَنْ لَّمْ
تَکُنْ شَیْئًا پس بگردی تو ہمچو آوند خنہ دار لَا یَبْقٰی فِیْكَ اِرَادَةٌ غَیْرُ اِرَادَةِ رَبِّكَ باقی نماند در تو خواہشی جز خواست پروردگار تو چنانکہ باقی نماند در آوند خنہ دار از آب ہر چہ درست از مائعات
فَتَمْتَلِیْ بِرَبِّكَ پس چون خالی شوی از خود پر شوی بنور پروردگار خود و چون فانی شوی از خود باقی
شوی بحق تعالی چہ ہر فنا را بقا لازم است بحکم اذا خرج الدور دخل النور چون ظلمت صفات بشریت بدر رفت
پر تو انوار ربوبیت در آمد بیت خرج الدور یا من باشد + دخل النور فزد الممن باشد + فَلَا یَکُوْنُ
لِغَیْرِ رَبِّكَ فِیْ قَلْبِكَ مَکَانٌ وَّلَا مَدْخَلٌ پس نباشد در غیر امر و رضا و ارادت و یاد پروردگار ترا
در دل تو جای بودن و نہ راہ در آمدن وَجُعِلَتْ بَوَّابَ قَلْبِكَ وگردانیدہ شوی تو دربان دل تو تا
نگذاری کسی را کہ در آید در دے بی اذن و رضا مولی تعالی وَاُعْطِیْتَ سَیْفَ التَّوْحِیْدِ و دادہ شود
ترا شمشیر توحید و یگانگی حق تا غیر او را قطع کنی قاہر و مؤثر و متصرف ندانی جز او را و یاد نیاری وَالْعَظَمَةِ
وَالْجَبَرُوْتِ و دادہ شوی شمشیر شہود و عظمت و کبریای حق تا در جنب آن ہمہ چیز و ہمہ کس خوار و خوردنماید
فَکُلُّ مَنْ رَاَیْتَهٗ دَنَا مِنْ سَاحَةِ صَدْرِكَ پس ہر کس کہ بینی او را کہ نزدیک شد از فضای
سرای سینۂ تو الی بَابِ قَلْبِكَ بسوے در دل تو تا در آید در ان آنْدَرَجَتْ سَرَائِرُهٗ مِنْ کَاهِلِهٖ
بر اندازی سر او را از میان دو کتف او و محو و نابود گردانی ۹ غیر حق ہر ذرہ کان مقصود تست +
تیغ لا برکش کہ آن معبود تست + فَلَا یَکُوْنُ لِنَفْسِكَ وَهَوَاكَ پس نباشد مر نفس ترا و میل شہوت

۹ مراد الشیء بالدال المهملة سقط من حروف شتی او من ابن السکیت ۱۲ ق

پس بدل میشود ایمان او بکفر و انکار وَالْحَاقًا بِالْمُنَافِقِيْنَ وَالْمُرْتَدِّيْنَ وَالْكُفَّارِ و پیوستن و
بهم گردانیدن غنی را بمنافقان و از دین برگشتگان و کافران اَللّٰهُمَّ اِلَّا اَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اِلَى الْغَنِيِّ
یارب مگر آنکه برانگیزد و بفرستد خدای تعالی بسوی آن توانگر عَسَاكِرًا و لشکرها مِنَ الصَّبْرِ وَالرِّضَاءِ
وَالْيَقِيْنِ ازین صفات که بمثابه لشکرها اند مدد کننده و فتح نماینده وَالْعِلْمِ وَاَنْوَاعِ الْمَعَارِفِ
و از علم ذات و صفات خود و معرفتهای گوناگون فَيُقَوِّي الْاِيْمَانَ بِهَا پس قوت گیرد و مدد یابد ایمان
باین صفات فَحِ لَا يُبَالِيْ بِانْقِطَاعِ الْغَنِيِّ وَالنَّعِيْمِ پس درین هنگام باک ندارد آن توانگر به
برطرف شدن توانگری و نعمتها و میگیرد حکم فقرا در قوت ایمان و استحکام آن

اَلْمَقَالَةُ السَّادِسَةُ وَالْعِشْرُوْنَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ لَا
تَكْشِفِ الْبُرْقُعَ وَالْقِنَاعَ عَنْ وَجْهِكَ مکشا روی پوش و پرده از روی خود در طرح گفته برقع
بضم قاف و فتح آن روی بند زنان عرب و قناع پرده و پوشش که بر بالای مقنعه باشد مقنعه بکسر بر سر افگندنی
زنان و در تعبیر برقع و قناع که از لباس نساست اشارتست بآنکه مرد تا ظهور کمال و تحقیق برهان
توحید حکم زنان دارد و دعوی مردانگی از وی درست نیاید و بآنکه اسرار و انوار معرفت در حکم عورتست که ستر
و کتمان آن لازم وقت مردان ست **نظم** تا مرتبه کمال حاصل نکنی ٭ باید که دم از سر حقیقت نزنی ٭
مردان همه در دعوی مردی چو زنند ٭ تو خود چه زنی دم که نه مردی نه زنی ٭ پس می فرمایند پرده از روی حال
خود بر مینداز و بی حجت دعوی کمال مکن حَتّٰى تَخْرُجَ مِنَ الْخَلْقِ تا آنکه بیرون آئی و فانی شوی
از تعلق خلق و گرفتاری بوجود ایشان و اسناد افعال بایشان و رویت ایشان در ضرر و نفع و مدح
و ذم و طمع در آنچه در دست ایشان است وَتُوَلِّيَهُمْ ظَهْرَ قَلْبِكَ فِيْ جَمِيْعِ الْاَحْوَالِ و بگردانی
بسوی ایشان پشت دل خود را در همه احوال منع و عطا و اقبال و ادبار و سخط و رضا وَيَزُوْلَ هَوَاكَ
و تا دور گردد هوای نفس تو در مخالفت اوامر و نواهی الهی تعالی و تابع گردد مر آن چیزی را که آورده است

المقالة السادسة والعشرون

نعمت خود را فعل به ذلک کرده است بوی آنرا لان محل ایمانه ارض سبخة وصخر
از جهت آنکه محل ایمان وی که دل اوست مشابه زمین شورستان و سنگستان است که لا یکاد یثبت فیها
الماء نزدیک نیست که بر جا ماند در آن زمین آب و تنبت الاشجار و بروید در وی درختان و یتربی
فیها الزرع والثمار و تربیت یابد در وی کشت و میوه ها فصب علیها انواع سباطة و
غیرها پس ریخت بر آن زمین گوناگون خاک روبه را و جز آن مما یربی به النبات والاشجار
از آنچه تربیت کرده میشود بآن گیاه و درختان وهی الدنیا وحطامها و مراد بآن خاک روبه بطریق
تشبیه دنیا و اموال و اسباب دنیا است و حطم بمعنی شکستن و حطام ریزه و شکسته هر چیزی و اندک مال دنیا
لیتحفظ بذلک ما انبت فیها من شجرة الایمان تا نگاه دارد بآن حطام چیزی را که رویانیده است
در زمین دل او از درخت ایمان و غرس الاعمال و نهالهای اعمال که نشانده شده است فلو قطع ذلک
عنها پس اگر ببرد و دور کند آن سباطه و جز آنرا از آن زمین لجفت النبات والاشجار هر آینه خشک
گردد گیاهها و درختان وانقطعت الثمار و برطرف گردد میوه ها فخربت الدیار پس ویران
میگردد سراها و شهرها و نمیماند وجود اغنیای مسلمانان در عالم که وجود ایشان دخلی در آبادانی دنیا دارد
وهو عز وجل یرید عمارتها و خدای تعالی میخواهد آبادانی دنیا و دیار آنرا بوجود اقسام مردم
فشجرة ایمان الغنی ضعیفة المنبت پس درخت ایمان توانگر سست است جای رستن او وخال
عما هو مشحون به شجرة ایمانک یا فقیر و تهی است از چیزیکه پر کرده شده است
بدان چیز درخت ایمان تو ای فقیر از صفائی که موجب قوت و استحکام اوست فقوتها وبقاءها
بما تری عنده پس توانائی و پایندگی درخت ایمان توانگر بچیزیست که می بینی نزد وی من الدنیا
وانواع النعیم از دنیا و گوناگون ناز و نعمت فلو قطعها مع ضعف الشجرة جفت
الشجرة پس اگر ببرد دنیا و نعیم آنرا با وجود سستی درخت خشک میگردد درخت فکان کفرا وجحودا

پس نسبت حاجت برآوردن بسوے خاک روبہ و خس و خاشاک للتنبی بھا و تسبی تا بالیدہ شود و آنرا درخت بسیط و تربیت کردہ شود چنانکہ عادت است کہ چون زمین صالح غرس و زراعت نمی باشد روے خاک شورہ و خاک را می اندازند کہ آنرا بار انداختن میگویند تا صالح گردد و درخت و زرع دار و خوب برآید تشبیہ کردند حطام دنیا را کہ باغنیا دادہ شدہ است تا دین و ایمان ایشان محفوظ ماند بشورہ و خاک و بہ کہ در زمین می اندازند تا زراعت و درخت کہ در وے نشاندہ شدہ است بالیدہ شود و محفوظ ماند و قد فرغ اللہ تعالی من امرک علی ذلک و تحقیق ساختہ و پرداختہ است خدا تعالی کار ترا بر آن حال و اعطاک فی الاخرۃ دار البقاء و دادہ است ترا در آخرت بر اے بہشت کہ ہمیشہ باقی و پایندہ است و خولک فیھا و مالک گردانیدہ است و تیار داشتہ است ترا در وے و اجزل عطاءک فی العقبی و بسیار کردہ است بخشش ترا در آخرت و عاقبت کار ما لا عین رأت و لا أذن سمعت نعمتہاے کہ ندیدہ است ہیچ چشم آزادیدہ و نہ شنیدہ است ہیچ گوش و صفت آنرا و لا خطر علی قلب بشر و نہ خطور کردہ و گذشتہ است حصول آن یا ماہیت آن بر دل ہیچ بشری و نہ در آمدہ در خیال کسے قال اللہ تعالی فلا تعلم نفس ما اخفی لھم من قرۃ اعین جزاء بما کانوا یعملون پس نمیداند ہیچ کس آنچہ پنہان داشتہ شدہ است برای ایشان از راحت و خوشی در جزاے عمل ایشان ای ما عملوا فی الدنیا من اداء الاوامر یعنی چیزیکہ عمل کردہ اند در دنیا از گذاردن حق اوامر و الصبر علی ترک المناھی و صبر کردن بر گذاشتن مناہی و التسلیم الیہ و التفویض الیہ فی المقدور و سپردن و باز گذاشتن کار و بار را بو تعالی در آنچہ تقدیر کردہ است و الموافقۃ لہ فی جمیع الامور و سازگاری مر او را در ہمہ چیز از احکام شرعیہ و قہریہ و اما الغنی الذی اعطاہ اللہ من الدنیا و اما غنی تو انگری فقیر کہ دادہ است او را خدا تعالی از دنیا و خولہ و نعمہ فیھا و مالک گردانیدہ و تیار کردہ و نعمت دادہ است او را در دنیا و اسبغ علیہ فضلہ و تمام گردانیدہ است بروے فضل

غرس نال الفقہ درخت نشاندن
درخت در زمین نشاندہ شدہ
اغراس غراس جمع و بیار
غرس جای ایست بمعنی نہادن
انغرس و دیست یا زدیک
بقدر کہ بالکل آب غلیظ
مانند آب منی کہ پیچ بیرون
آید از رحم و پوست
تنبیہ ادب کردن
شورہ و حرآن قوت
شدہ است
زراعت کشاورزی
جمع و زارع سیاہ دام
تحقیق بار انداختن
غفور آمرزگار
از بسیاری معاصی

وَحَمَلَنِي وَگُمنام ساخت مرا وَلَمْ يَرْفَعْ ذِكْرِي بَيْنَ الْخَلِيقَةِ وَإِخْوَانِي وبلند نگردانید نام
وآوازه مرا میان خلق وبرادران من وَأَسْبَلَ عَلَى غَيْرِي نِعْمَةً مِنْهُ وفرو ریخت بر غیر من نعمت
را از خود سابغة تمام وفراخ يَتَقَلَّبُ فِيهَا لَيْلَهُ وَنَهَارَهُ میگردد آن غیر در نعمت در شب خود
ورروز خود وَفَضَّلَهُ عَلَيَّ وَعَلَى أَهْلِ دِيَارِي وفزونی داد او را بر من وبر اهل دیار من وَكِلَانَا
مُسْلِمَانِ مُؤْمِنَانِ وهر دو ما مسلمان وگرونده بدین وَيَجْمَعُنَا أُمُّنَا حَوَّا وَأَبُونَا آدَمُ
وفراهم میآرد ما را مادر ما حوا وپدر ما آدم خَيْرُ الْأَنَامِ بهترین خلق بجهت پشتی ونسبت پدر وَبَيْنَ
فرزندان از یک پدر وما وَبَيْنَهُمَا تفاوت چراست مصرع بندگانیم این یکے مقبول آن مردود چیست
اکنون جواب این مرد فقیر می فرمایند وتسلی میدهند او را بالقول خود أَمَّا أَنْتَ فَقَدْ فَعَلَ اللَّهُ
بِكَ ذَلِكَ اما تو ای فقیر محتاج گرسنه تشنه خراب حال پس بتحقیق کرده است خدای تعالی بتو آنرا
لِأَنَّ طِينَتَكَ حُرَّةٌ زیرا که گل سرشت وخوی تو بلی مکسیت وَبِذَلِكَ رَحِمَةُ اللَّهِ وتری رحمت خدا
یعنی رطوبت ونرم وملاوت رحمت او تعالی مُتَدَارِكٌ عَلَيْكَ پی در پی رسنده است بتو مِنَ الصَّبْرِ
وَالرِّضَاءِ وَالْيَقِينِ وَالْمُوَافَقَةِ وَالْعِلْمِ از صبر بر محنت فقر ورضا بقضای حق ویقین بفعل وتعالے
وسازگاری بامر ونهی وے وعلم بصفات جلال وے وَالْوِدَادِ وَالْإِيمَانِ وَالتَّوْحِيدِ مُتَرَاكِمٌ لَدَيْكَ
ونور ها ایمان ویگانه دانستن حق در فاعلیت خالقیت بر هم نشسته گرد آینده اند نزد تو فَشَجَرَةُ إِيمَانِكَ
وَغَرْسُهَا وَبَذْرُهَا پس درخت ایمان تو ونشاندن آن درخت در زمین دل تو وتخم آن درخت ثَابِتَةٌ
پای بر جا است مَكِينَةٌ محکم وَاسْتَوَارٌ مُعْدِقَةٌ برگ بیرون آرنده است ثَمِرَةٌ میوه دهنده است
مُسْتَنِيدَةٌ طلب یاوری کننده است مُشَعِّبَةٌ شاخ شاخ شونده است وشاخهای او مر هر سو افتاده
مُظِلَّةٌ سایه افگنده است مُتَفَرِّعَةٌ شاخدار وشاخهای او بجانب آسمان رفته فَهِيَ كُلَّ يَوْمٍ فِي
زِيَادَةٍ وَنُمُوٍّ پس آن درخت هر روز در زیادتی ونمو است فَلَا حَاجَةَ بِهَا إِلَى سَبَاطَةٍ وَعَلَفٍ

ع
وزیادت بسیار وزیر کردن آن درخت
شاخهای او وشاخ شاخ گشتن
عمل وشاخهای افتادن

التفات بزخارف دنیا وَفَّقَنَا اللّٰهُ وَاِیَّاکَ لِمَا یُحِبُّ وَیَرْضٰی بِمَنِّهٖ توفیق دهاد خدایتعالی مارا
و ترا بچیزی که دوست میدارد آنرا و راضی است از آن بنعمت و احسان خود و جمع کردن مخاطب را باذات
شریف خود در طلب توفیق بعد از قصد اظهار عجز و انکسار بدرگاه ملک جبار که شمهٔ مقربان عالیمقدار است
بقصد حصول اجابت دعا است برای مخاطبان بطفیل این اجابت دعاء شریف او که مقبول و مامول است
چنانکه گفته اند چون مهمان عزیز است طفیلی نیز عزیز خواهد بود بیت مور مسکین هوسی داشت که در کعبه
رسد دست در پای کبوتر زد و ناگاه رسید

اَلْمَقَالَةُ الْخَامِسَةُ وَالْعِشْرُوْنَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ لَا تَقُوْلَنَّ یَا فَقِیْرَ الْیَدِ مگو البته ای محتاج خالی
دست از متاع دنیا یَا مُوَلّٰی عَنْهُ الدُّنْیَا وَاَرْبَابُهَا ای گردانیده شده از وی روی دنیا و خداوندان
دنیا یَا خَامِلَ الذِّکْرِ ای گمنام که هیچکس ذکر او نمیکند و نام او نمی برد یَا جَائِعُ یَا نَائِعُ ای گرسنه
ای تشنه یَا عُرْیَانَ الْجَسَدِ ای برهنه تن یَا ظَمْآنَ الْکَبِدِ ای تشنه جگر یَا مُشَتَّتًا فِیْ
کُلِّ زَاوِیَةٍ مِنَ الْاَرْضِ ای پراگنده کرده شد افتاده در هر گنج از زمین مِنْ مَسْجِدٍ وَبِقَاعٍ خَرَابٍ
از مسجد و جایهای ویران وَمَرْدُوْدًا مِنْ کُلِّ بَابٍ و برگردانیده شده از هر در وَمُدَقَّعًا
عَنْ کُلِّ مُرَادٍ بقاف بروزن محسن بر خاک چسپیده از فقر و درویشی و محروم کرده شده از هر مراد دنیا
وَمُنْکَسِرًا وَمُزْدَحِمًا فِیْ قَلْبِهٖ کُلُّ حَاجَةٍ وَمَرَامٍ و شکسته و انبوه گشته در دل او هر حاجت
و مطلب بگو ای فقیر که این صفت و این حال داری اَنَّ اللّٰهَ تَعَالٰی اَفْقَرَنِیْ بدرستیکه خدایتعالی فقیر و
محتاج گردانید مرا وَزَوٰی عَنِّی الدُّنْیَا و پیچید و درهم کشید از من دنیا وَعَثَرَنِیْ وَتَرَکَنِیْ وَ
قَلَانِیْ و از پای انداخت و بیفگند مرا و گذاشت مرا و دشمن داشت مرا وَفَرَّقَنِیْ وَلَمْ یَجْمَعْنِیْ
و پریشان و پراگنده کرد مرا و فراهم نیاورد حال مرا وَاَهَانَنِیْ و اهانت کرد و سبک و خوار ساخت
مرا وَلَمْ یُعْطِنِیْ مِنَ الدُّنْیَا کِفَایَةً و نداد مرا از دنیا آنچه بسندگی کند و کارگزاری کرده شود بدان

المقالة الخامسة والعشرون

مامول امید داشته شده ۱۲

طفیل بضم اول و فتح ثانی [illegible]

لازم حال تو باشد که درون و بیرون ترا در گیرد وَمُرَادُكَ وَمَرَامُكَ و خواسته شده تو و جای جستجوی
تو وَشَهْوَتُكَ وَمُنَاكَ و میل و محبت تو و آرزوی تو تَنَالُ مِنْهُ كُلَّ الْمَرَامِ می یابی تو از این
کار همه مطلوب و مقصود را وَتَصِلُ بِهِ إِلَى كُلِّ مَقَامٍ و میرسی تو باین روش بهر مقام وَتَرْقَى
بِهِ إِلَى كُلِّ خَيْرٍ و ترقی میکنی و بر میروی بسوی هر نیکی وَنَعِيمٍ و بهر ناز و نعمت وَطَرِيفٍ بطای مهمله
وفا هر مال نو و هر نعمتی تازه وَسُرُورٍ و هر شادی و خوشی وَنَفِيسٍ و هر چیز گرانمایه قَالَ اللهُ تَعَالَى فَلَا تَعْلَمُ
نَفْسٌ مَا أُخْفِيَ لَهُمْ پس نمیداند هیچ ذاتی چیزی که پنهان کرده شده است مر سحر خیزان را و مال در راه
خدا صرف کنندگان را یعنی عبادت جانی و مالی بجان آرندگان را مِنْ قُرَّةِ أَعْيُنٍ از آنچه سبب سردی چشم
و راحت و آرام ایشانست جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ از جهت جزا دادن بعمل ایشان فَلَا
عَمَلَ بَعْدَ الْعِبَادَاتِ الْخَمْسِ پس نیست هیچ عبادت کاملتر و مقرب تر از عبادات پنجگانه مراد ارکان خمسه
اسلام است یا نمازهای پنجگانه بجهت مبالغه در فضیلت آنها وَتَرْكُ الذُّنُوبِ أَجْمَعُ وَأَعْظَمُ و ماندن
گناهان همه بزرگترین اعمال است اشارتست بآنکه اهتمام طالب باید که بجانب اجتناب از منهیات محرمات
و مکروهات بیشتر باشد از اتیان عبادات امتثالیه از نوافل و مستحبات بر مثال بیماری که پرهیز کند اگرچه استعمال
ادویه و معاجین شافیه نکند امید شفا اگرچه چندگاه پستر افتد دارد اما اگر ادویه و معاجین بخورد و پرهیز نکند
هر روز بدتر گردد و اگر یکی از فرائض و واجبات و سنن رواتب که در حکم آن و متصل بدانست بجای آورد و اما نقصا
در نوافل امتثالیه نکند اما از منهیات بتمام اجتناب نماید در وصول بمقصود که حصول قرب الهی است تعالی
شانه کفایت دارد و این معنی را شیخ علی متقی در رساله تبیین بطریق تفصیل بیان کرده است و کاتب
حروف در زاد المتقین آنرا ترجمانی نموده وَلَا أَشْرَفُ وَلَا أَحَبُّ إِلَى اللهِ و نیست شریفتر و بلند
قدرتر و نه دوست داشته شده تر بسوی خدای عز و جل وَلَا أَرْضَى عِنْدَهُ و نه مرضی تر نزد وی تعالی
مِمَّا ذَكَرْتُ لَكَ آنچه ذکر کردم برای تو از اجتناب از معاصی و التزام طاعات و رضا بقسمت و عدم

وورپی آن ہستی مِنْ طَاعَةِ مَوْلَاكَ از فرمان بردار خداوند تو فِي وَقْتِكَ الْحَاضِرِ در وقت
کہ حال وحاضر است وحال را غنیمت دان وَلَا تَرْفَعْ رَأْسَكَ وبالا مکن سر خود را وَلَا تُقَلِّبْ عُنُقَكَ
إِلَى مَا سِوَاهُ ومائل مگردان گردن خود را در چیزے است بسوے چیزیکہ جز فرمانبردار خداوند است بلکہ ہم
بجانب وے دیدہ بدوز ومتوجہ باش قَالَ اللّٰهُ تَعَالَى لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ
أَزْوَاجًا مِّنْهُمْ وبرازمکن نظر خود را بسوے چیزیکہ بہرہ مند گردانیدہ ایم بدان چیز اصناف کافران را زَهْرَةَ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا کہ تازگی وخوبی زندگانی دنیا است لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ تا بیازمائیم ودر فتنہ وبلا بیندازیم
ایشان را دران وَرِزْقُ رَبِّكَ وروزی کہ آمادہ کردہ است پروردگار تو برای تو در آخرت وانچہ داد
ترا در دنیا از ہدایت ونبوت خَيْرٌ وَأَبْقٰى بہتر وپاینده تر است فَقَدْ نَهَاكَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ
پس تحقیق نہی کردہ است ترا خدای تعالے بطریق دلالت عَنِ الْالْتِفَاتِ إِلَى غَيْرِ مَا أَقَامَكَ فِيهِ
وَرَزَقَكَ مِنْ طَاعَتِهِ از نگریستن بجانب غیر انچہ استادہ کردہ وداشتہ شدہ است ترا دران چیز
وروزی گردانیدہ است ترا از عبادت وطاعت خود وَأَعْطَاكَ مِنْ قِسْمَتِهِ وَرِزْقِهِ وَفَضْلِهِ
وانچہ دادہ است ترا از قسمت خود ورزق خود وبفضل خود وَنَبَّهَكَ أَنَّ مَا سِوٰى ذٰلِكَ
وآگاہانیدہ است ترا کہ انچہ جز آنست فِتْنَةٌ أَفْتِنُهُمْ بِهِ ابتلا وآزمایش کردہ وبتلا گردانیدہ است
ایشان را بدان وَرِضَاكَ بِقِسْمِكَ خَيْرٌ لَّكَ وراضی بودن تو بقسمت تو ونصیب تو بہتر است
مر ترا وَأَبْقٰى وپاینده تر است وَأَبْنَاكَ وافزون شونده تر است وَأَحْرٰى وَأَوْلٰى وسزاوار تر
بحال تو واولی تاکید احری است وہر دو بیک معنی است فَلْيَكُنْ هٰذَا پس باید کہ باشد حذر از معصیت
واشتغال بطاعت ورضا بقسمت وترک التفات بماسوے آن از زخارف دنیا دَارُكَ عاقبت کار تو
وَمُنْقَلَبُكَ وَمَثْوَاكَ وجا باز گشت وسکونت وجا بودن تو وَشِعَارُكَ وَدِثَارُكَ وباشد شعار
تو ودثار تو شعار جامہ کہ بر تن شاید چون پیراہن ومیزار وجز آن ودثار جامہ بر تن فوق شعار یعنے

نظارہ بغیر اللہ
آرزو وحرص است
باشد وبعضے آرزو

وقدرت وتوفیق اعمال وافعال همه پیدا کردهٔ اوست اجر بر چه چیز می طلبد واگر بدهد آنهم فضل اوست
اَحْسَنِ الْاَدَبِ نیکو نگهدار ادب عبودیت را در ادای حق ربوبیت او وَلَا تَتَّهِمْ مَوْلَاكَ و تهمت منه
خداوند کریم خود را باعتقاد آنچه نه لایق درگاه ربوبیت اوست از جهل و بخل و سفه وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ
وهر چه نزد پروردگار تعالی بر اندازه معین است نه کم میشود از آن و نه بیش و هر چیز را مقداریست مخصوص
و وقتی است معلوم و حالی است معین لَا مُقَدِّمَ لِمَا اَخَّرَ نیست پیش کننده مر چیزی را که وی پس کرد
وَلَا مُؤَخِّرَ لِمَا قَدَّمَ و نیست پس افگننده مر چیزی را که وی پیش کرد يَأْتِيكَ مَا قُدِّرَ لَكَ عِنْدَ
وَقْتِهِ وَاَجَلِهِ می آید ترا و میرسد بتو چه هر چه تقدیر کرده و نهاده است برای تو در وقتیکه ساخته است و مدتیکه
نهاده است برای وی اِنْ شِئْتَ اَوْ اَبَيْتَ اگر خواهی و اگر نخواهی لَا تَشْرَهْ آزناکی مکن عَلَى مَا سَيَكُونُ
لَكَ بر چیزیکه سرانجام است که می باشد مر ترا وَلَا تَطْلُبْ وَلَا تَلَهَّفْ عَلَى مَا هُوَ لِغَيْرِكَ
و طلب مکن و دریغ مخور و اندوهگین مشو بر چیزیکه آنچیز قسمت کرده شده است مر غیر ترا فَمَا لَيْسَ
هُوَ عِنْدَكَ پس چیزیکه نیست آن چیز نزد تو لَا يَخْلُو اِمَّا اَنْ يَكُونَ لَكَ اَوْ لِغَيْرِكَ
خالی نیست ازین دو شق یا میباشد برای تو یا برای غیر تو فَاِنْ كَانَ لَكَ پس اگر هست برای تو فَاِلَيْكَ
صَائِرٌ پس بسوی تو باز گردنده است و بتو رسنده است وَاَنْتَ اِلَيْهِ مَقَادٌ وَمَسِيرٌ و تو بسوی
وی کشیده میشوی و برده میشوی فَاللِّقَاءُ عَنْ قَرِيبٍ حَاصِلٌ پس دریافتن تو مر آنرا و دریافتن
آن مر ترا در زمان نزدیک حاصل است اطلاق قرب یا بجهت تفاؤل و تسلی طالب است یا بجهت آنکه
زمان حیات همه قلیل است و بجهت آنکه هر چه آمدنی است نزدیک است وَمَا لَيْسَ لَكَ عَنْهُ مَصْرُوفٌ
و چیزیکه نیست برای تو پس تو از آن باز گردانیده شده وَهُوَ عَنْكَ مُوَلِّي و آن از تو روی گرداننده است
فَاَنَّى لَكُمُ التَّلَاقِي پس از کجا باشد میان تو و او پیش آمدن فَاشْتَغِلْ بِاِحْسَانِ الْاَدَبِ
پس در کار باش به نیک نگهداشتن ادب فِيمَا اَنْتَ بِصَدَدِهِ در چیزی که تو در راه آن و نزدیک آن

له سفاه و سفه بفتحتین سبکی و نادانی

نکردی و بهشت و دوزخ نبودی طاعت مولی تعالی باستحقاق ذاتی وی واجب بودی و معصیت و مخالفت
وی حرام وَالْزِمْ بَابَهُ حَقًّا و لازم گیر در او را و جدا مشو از ان بصدق و ثبوت وَابْذُلْ طَوْقَكَ
وَجَهْدَكَ فِي طَاعَتِهِ و در باز و نگهدار توانائی و کوشش خود را در فرمانبرداری او مُتَعَذِّرًا عذر خواهنده
از تقصیرات خود که چنانکه باید بجای نمیتوانی آورد ؎ چه گونه سر ز خجالت بر آورم بر دوست * که خدمتی بسزا
بر نیاید از دستم * مُتَضَرِّعًا زاری کننده در قبول کردن حق آنرا مُفْتَقِرًا درویشی و حاجتمندی نماینده
بدرگاه غنای او خَاضِعًا مُتَخَشِّعًا فروتنی نماینده بشهود عزت و عظمت وی تعالی خضوع و خشوع
بیک معنی است و خضوع را بر ظاهر حمل کنند و خشوع را بر باطن و ازین جهت خشوع را بصیغه تفعل آوردند اشارت
بآنکه اهتمام بامر باطن غالب باید یا بجهت آنکه خضوع در ظاهر میسر است بی تکلف و در جمع آوردن باطن تکلفی
و تعملی نیز باید کرد وَمُطْرِقًا چشم فرو خواباننده از غلبه جمعیت و حضور غَيْرَ نَاظِرٍ إِلَى خَلْقِهِ نگاه نکننده
بجانب مخلوقات بسمعه و ریا در ظاهر و باطن وَلَا تَابِعٍ لِهَوَاكَ و پیروی نکننده هوای نفس را بترک و بتهاون
در ادای حق عبادت وَلَا طَالِبًا لِلْأَعْوَاضِ دُنْيَا وَأُخْرَى و طلب ننماینده عوضها را بر عبادت نه در دنیا
بحصول مال و جاه و ظهور آثار عزت و کرامت و نه در آخرت بحصول اجر و ثواب و نعیم جنت وَالْإِرْتِقَاءِ إِلَى
الْمَنَازِلِ الْعَالِيَةِ وَالْمَقَامَاتِ الشَّرِيفَةِ و نه طلب کننده بر آمدن و بالا رفتن را بمنزلهای بلند و مقامهای
ارجمند در قرب حق و وصول درگاه که حظ نفس و بقای وجود را در ان دخلی باشد اشارتست بمقام صدق و
اخلاص که غرض و عوض را در آنجا مدخلی نیست اللهم ارزقنا و اشارت بتحقیق این مقام کرده می فرمایند که وَاقْطَعْ
بِأَنَّكَ عَبْدُهُ و جزم کن بدان که تو بنده اوئی وَالْعَبْدُ وَمَا مَلَكَ لِمَوْلَاهُ و بنده و هر چه مالک است
بنده از روی ظاهر و در دست اوست مر خداوند او راست که مالک حقیقی اوست لَا يَسْتَحِقُّ عَلَيْهِ
شَيْئًا مِنَ الْأَشْيَاءِ طلب حق ندارد بنده بر خداوند تعالی هیچ چیز را و حقی نیست مر او را بر وی سبحانه
از اجر و ثواب و جاه و منزلت و این معنی در مولای حقیقی ظاهر است چه اسباب و آلات از جوارح اعضا و قوت

فرق در خشوع و خضوع ۱۲

جزم بفتح بریدن و عاجز و بیدل شدن ۱۲ منتخب

وی و ولایت و قدرت و چیزی نو پیدا شده را که در آن دعوی هستی قدرت و حول و قوت باشد پس نیست
و نابود گرداند ترا و تواند که مراد احداث بدعتی و اعتقادی باشد در دین و ملت و این ملایم تر است بانچه می فرمایند که
وَلَا تَقُلْ فِي دِينِهِ بِهَوَاكَ فَيُرْدِيَكَ وَمگو در دین وی سخنی مخالف حق بهوای نفس خود پس هلاک گرداند ترا
تا مانع از احداث و ابداع خلاف دین و شریعت گردد وَيُظْلِمَ قَلْبَكَ و تاریک گرداند دل ترا و بسیلاب
إِيمَانَكَ و بر باید ایمان ترا وَمَعْرِفَتَكَ و معرفت ترا وَيُسَلِّطَ عَلَيْكَ شَيْطَانَكَ و بر گمارد بر تو
شیطان ترا تا گمراه گرداند و در هاویه[۹۱] وسوسه و ضلالت افگند ترا وَنَفْسَكَ و بر گمارد بر تو نفس ترا تا گرفتار
گرداند ترا بتدبیر و اختیار و دعوی حول و قوت وَهَوَاكَ و بر گمارد هوای نفس ترا تا در هاویه بدعت و اتباع باطل
و اعتقادات فاسده و تاویلات زائغه[۹۲] بیندازد وَشَهَوَاتِكَ و بر گمارد بر تو شهوتها و محبتها و خواهشهای
ترا تا در معاصی و وقوع در محرمات و مکروهات و استیفای لذات و انهماک در شهوات بفتی وَأَهْلَكَ وَجِيرَانَكَ
وَأَصْحَابَكَ وَأَخِلَّائَكَ و بر گمارد بر تو کسان ترا و اهل و عیال ترا و همسایهای ترا و یاران و دوستان ترا تا شورش
و هند و ایذا کنند و مخالف و رزند و بیگانگی آرند وَبِجَمِيعِ خَلْقِهِ و بر گمارد بهمه خلق را از مردم و حیوانات
حَتَّى عَقَارِبِ دَارِكَ تا کژدم های سرای ترا وَحَيَّاتِهَا و ماران آنرا وَجِنِّهَا و پریان که در خانه سرای
تو می باشند وَبَقِيَّةَ هَوَامِّهَا و باقی خزندها و گزندها را که در خانه و سرای تو می باشند فَيُنَغِّصَ عَيْشَكَ
فِي الدُّنْيَا پس تیره گرداند زندگانی ترا در دنیا فَيُطِيلَ عَذَابَكَ فِي الْآخِرَةِ و دراز گرداند عذاب ترا
در آخرت این همه بلاها و محنتها و عذابها و تشویشها بجهت گرفتاری نفس و دعوی هستی و افتادن در شرک خفی
اعاذنا اللہ منہ

اَلْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ وَالْعِشْرُونَ قَالَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ

وَاتَّقِ خِطَابَهُ أَحَذِّرْ مَعْصِيَةَ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ حِذْرًا ترس و پرهیز کن گناه خدا را البته که پروردگار تست
و ولی نعمت تست و بالذات مستحق عبادت و این ابلغ و اوکد است از آنکه گوید بترس عذاب خدا را که
بر معصیت خواهد کرد چه اینجا قبح و کراهت نفس معصیت و کفران نعمت مفهوم میشود خود اگر ثواب و عقاب

۹۱ هاویه نام دوزخ است
و آن آخرین طبقات دوزخ
و به نفس طبقات دوزخ
و به غیبت ۹۲ زائغه
یا نفع میل کردن از حق
شبه و ضلال و غیبت

المقالة الرابعة والعشرون

آلهه هواه اشارت بدانست واین جرمیست در مقام قرب و عزت و کبریای حق والبته عقاب و عتاب مقربان
را بران واقع است قال الله تعالی ان الله لا یغفر ان یشرک به و یغفر ما دون ذلک لمن یشاء
بدرستیکه خدای تعالی نمی آمرزد شرک آوردن را بوی و می آمرزد هر چیزیرا که جز شرک است مر کسی را که میخواهد و همچنانکه
اشراک باثبات دوئی و بت پرستی عوام را در شریعت شرک است و بحکم الهی آمرزیده نمیشود همچنین دعوی هستی و
وخود پرستی نیز در طریقت نزد خواص حکم کفر و شرک دارد والبته عتاب بران متوجه است کمال توحید اینست
واهل قرب بدان مامور و بر تقصیر دران ماخوذ و معاتب[۵] اتق الشرک جدا و لا تقربه پرهیز کن شرک را
البته و نزدیک مشو آنرا و اجتنبه فی حرکاتک و سکناتک و یکسو شو ازان در جمیع افعال تو از
حرکت و سکون و فعل و ترک و لیلک و نهارک در جمیع اوقات تو شب و روز فی خلوتک و فی
جلوتک در تمامه احوال تو در تنهائی و همنشینی و نهان و آشکارا و احذر المعصیة فی الجملة و بترس
از گناه کردن در همه احوال و اوقات تو فی الجوارح و القلب در اعضا و در دل و اترک الاثم ما ظهر
منه و ما بطن و ترک کن چیزیرا که موجب بزه میشود آنچه پیداست ازان و آنچه پوشیده است و لا تهرب
منه و مگریز از خدای عز و جل فیدرکک پس در می یابد ترا یعنی خیال مکن که گریختن از عذاب وی ممکن بود مصرع
بیچاره که از تو گریزد کجا رود و لا تنازعه فی قضائه فیقصمک و کشاکش و خصومت مکن خدا را بتدبیر
و اختیار تو و ترک صبر و رضا در قضای خدا پس بشکند و پاره پاره کند ترا و لا تتهمه فی حکمه فیخذلک
و تهمت مکن خدا را در حکم خدا بتکذیب و تشکیک در وعده او و انکار رحمت و حکمت در تقدیر او پس فرو گذارد ترا و باز گیرد
از تو توفیق و نصرت را و لا تغفل عنه فینسیک و غافل و بیخبر مشو از یاد او پس فراموش کند و محروم
گرداند ترا از فضل و رحمت خود و در بعضی نسخ فینبهک پس بیاگاهاند و هشیار گرداند ترا از خواب غفلت و غرور بجزای
غفلت این نسخه مناسب تر است باین قول که می فرمایند فیبتلیک پس مبتلا گرداند و بیازماید ترا بمحنت
و بلا تا هشیار شوی و غفلت نورزی و لا تحدث فی داره حادثة فیهلکک و نو پیدا میار در سرای

[۵] معاتب بضم میم و کسر تا عتاب کننده و بفتح فوقانی عتاب کرده شده ۱۲ کنز و غیاث اللغات

بِكَ حَتّٰى تُقِيمَهُ وَلَا تُقِمْهُ بِنَفْسِكَ وَلَا بِحَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ وَمَدِّهْ كُلَّ شَيْءٍ بِنَفْسِكَ حَتّٰى
وَلَا تَتَحَرَّكْ بِكَ وَمُجْتَنِبْ بِخُودْ وَلَا تَسْكُنْ بِكَ وَمِيارَامْ بِخُودْ وَتَبْتَلِ بِكَ وَبِمَنْ هُوَ سِرُّ مِنْكَ
مِنَ الْخَلْقِ پس آنکه مبتلا گردانیده میشوی تو بشومی اختیار تو بحال تو که داری و بحال کسے که آنکس بدرجه است
از تو از میان خلق لِأَنَّكَ بِذٰلِكَ تَظْلِمُ زیرا که تو بطلب و جد و اجتهاد و اختیار نفس ظلم میکنی و از حد بندگی
بدر میروی و بر خود ستم میکنی وَالظَّالِمُ لَا يَغْفُلُ عَنْهُ و ستمگار غفلت کرده نمیشود ازو و فروگذاشته نمیشود
و گرفته میشود بعمل او و برگماشته میشود بر وکسی که بر وی نیز ظلم کند و عذاب کرده میشود همه را قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى وَ
كَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظّٰلِمِينَ بَعْضًا و همچنین میگذاریم و میسپاریم بعضے ظالمان را به بعضی تا مار از روزگار
دیگر برآرند و دوست و قرین مصاحب یکدیگر میگردانیم در عذاب چنانکه در دنیا بوده اند پس همچنین تر انیز
جزای ظلم تو خواهند داد لِأَنَّكَ فِي دَارِ مُلْكٍ عَظِيمٍ أَمْرُهُ زیرا که تو در سرای بادشاهی هستی که بزرگ است
شأن او شدید است شوکت او سخت است قوت و سرایت کنندهٔ جنود او بسیار است لشکر او نافذ است مشیت
رونده و ورگذارنده است و استادگی ندارد اراده و خواهش او قاهر است حکم او غالب است حکم او و فرمان او باقی
مملکت او پاینده است بادشاهی او کائنی سُلْطَانُهُ همیشه است حجت و فرمان او و دقیق علم او باریک است
دانش او و بالغة حِكْمَتُهُ رسان است حکمت او عدل قَضَاؤُهُ راست است و هموار است قضای او
لَا يَغْرُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ و غائب و دور نمیشود از علم او مقدار ذره در زمین
و نه در آسمان لَا يُجَاوِزُهُ ظُلْمُ ظَالِمٍ و در نمیگذارد او را ستم هیچ ستمگاری فَأَنْتَ أَعْظَمُ الظَّلَمَةِ وَأَكْبَرُهُمْ
جَرِيمَةً پس تو بجهت اختیار و تصرف بنفس تو بزرگ ترین ظالمانی و بزرگترین ایشان از روی گناه لِأَنَّكَ
أَشْرَكْتَ بِتَصَرُّفِكَ فِيكَ زیرا که تو شرک آوردی بخدا بسبب تصرف کردن تو در نفس تو وَفِي خَلْقِهِ
و بسبب تصرف کردن تو در خلق خدای عز و جل بِهَوَاكَ بمیل نفس تو و معبود گرفتن تو هوا را بتدبیر و اختیار و
آرزوی شهوت و نزاع و جدال و اعتراض و انکار و این همه شرک است در ربوبیت و توحید حق و کریمهٔ أَفَمَنِ اتَّخَذَ

حل لغت: فتوح الغیب = گشادهای غیبی — بگذاشتن = رها کردن — شوکت = شکوه و قوت و توان — غلبات = شدتها و حملههای سخت — نافذ = روان و گذرنده — مشیت = خواست و اراده — مستأصل = ریشه‌کن — ورگذارنده = فروگذارنده — از پا درآورد = نابود کند — بعز نشوکت و عظمت = به عزت و شکوه و عظمت — و بعز حق چنانکه = و به عزت حق چنانکه — این آیت در شان اوست = این آیه درباره اوست — ای در حق او است = یعنی درباره او

اَجَلَهٗ تا آنکه برسد آنچه نوشته شده و قضا کرده شده است مدت خود را یعنی تا وقت در رسد فَتُنْقَلَ اِلَی
الْاَعْلٰی وَالْاَنْفَسِ پس برده شوی بسوی بلندتر و گرانمایه تر از آنچه داری وَبِهٖ تُهَنَّأُ و بآن رزق اعلی و انفس
مبارکباد کرده شوی و با گوارا کرده میشوی وَفِیْهِ تُبْقٰی و در وی باقی داشته شوی وَتُحْفَظُ و نگاه داشته
شوی بِلَا عَنَاءٍ دُنْیَا وَاُخْرٰی بی رنج در دنیا و آخرت وَلَا تَبِعَةٍ و بی عاقبت بد وَلَا عَدْوٰی
و بی تجاوز از حد ثُمَّ تُرْقٰی مِنْ ذٰلِكَ اِلٰی مَا هُوَ اَقَرُّ عَیْنًا مِنْهُ پستر بالا برده شوی از آن
بسوی رزقی که آرام یابنده تر و خنک شونده تر است چشم در وی از رزق سابق وَاَهْنَأُ و گوارا تر از آن وَاعْلَمْ
اَنَّ الْقِسْمَ و بدان بدرستی که قیمت تو و نصیب تو آنچه نهاده اند و تقدیر نموده لَا یَفُوْتُكَ بِتَرْكِ الطَّلَبِ
در نمیگذرد ترا بگذاشتن طلب **بیت** هین توکل کن ملرزان پا و دست ٭ رزق تو بر تو ز عاشق تر است
مگر آنکه طلب نیز قسمت باشد آن زمان طلب بوجود خواهد آمد اگر حصول نصیب را وابسته بدان ساخته اند
و مترتب بران داشته اند طلبی بوجود خواهد آمد و مطلوب بحصول خواهد انجامید و اگر موقوف بر طلب نداشته اند
بی طلب میرسد و اگر مجرد طلب قسمت شده است همان خواهد بوجود آمد و مطلوب نه اما آنکه چیزی قسمت تو
کرده باشند و موقوف بر طلب از جانب تو باشد و طلب تو سبب مستقل باشد مر او را چنانکه اگر طلب کنی بیابی و اگر
طلب نکنی نیابی اینچنین نیست حاصل آنکه بعد از طلب می یابی اما نه بطلب می یابی ازینجا گفته است من طلب
شیئا وجد وجد **بیت** بجست و جوی نیابد کسی مراد دلی ٭ کسی مراد بیابد که جست و جو دارد ٭ وَمَا لَیْسَ
لَكَ بِقِسْمٍ لَا تَنَالُهٗ بِحِرْصِكَ فِی الطَّلَبِ وَالْجِدِّ وَالْاِجْتِهَادِ و چیزیکه نیست قسمت تو نمی یابی
تو آنرا بآرزومند بودن تو در طلب و کوشش و قوت و طاقت بکار بستن و طریقه اهل هدایت آنست که در کار
آخرت جد و اجتهاد نمایند و طلب و کوشش بسیار کنند و در کار دنیا صبر کنند و توکل ورزند چنانکه فرمود
فَاصْبِرْ پس صبر کن و مضطرب مباش وَالْزَمِ الْحَالَ و لازم گیر حالی را که پروردگار تعالی ترا بران
میدارد وَارْضَ بِهٖ و راضی باش بدان و دور باش از تدبیر و اختیار نفس خود لَا تَاْخُذْ بِكَ وَلَا تُعْطِ

اجتهاد کوشش کردن و راه صواب جستن باصطلاح فقها عبارتست از استنباط مسائل شرعیه بقیاس از قرآن و حدیث و اجتماع بشرائطیکه در کتب اصول مسطور است ۱۲ غیاث

ابواب دیگر فرموده اند که بمجرد اذن قناعت مکن تا امر نکنند و به جبر نه در آرند چنانکه در مقاله ثامنه گذشت و اذن
از جانب حق میباشد بِالْهَامٍ فِي حَقِّ الْأَوْلِيَاءِ وَوَحْيٍ صَرِيحٍ فِي حَقِّ الْمُرْسَلِينَ وَالْأَنْبِيَاءِ
و وصف وحی بصریح برای تاکید است و تعریض بآنکه الهام امر خفی است که در باطن میباشد بنور یقینی که در قلب
صحیح ولی است و از کلام وی رض در بعضی مواضع ظاهر میشود که صریح امر نیز در حق بعضی از اولیا میشود و با وجود
آن از مرتبه وحی سافل و نازل است و حجت نیست مگر در احکام باطن بخلاف وحی که حجت است در ظاهر و باطن
و باوی روح الامین است که حکم خاتم بر نامه دارد يُعْمَلُ عَلَى ذَلِكَ عَطَاءً وَمَنْعًا عمل کرده میشود بر وحی
و الهام در دادن و نادادن و کردن و ناکردن و چون اجابت نکرد قلب نفس را عَمَّهُمَا اللهُ تَعَالَى فرو میگیرد الله تعالی
قلب و نفس را بِالرَّحْمَةِ ببخشودن و مهربانی کردن وَالْبَرَكَةِ و در نعمتهای ظاهر و باطن افزودن وَالْعَافِيَةِ
و جمیع علل و مکروهات دفع کردن وَالرِّضَاءِ و در جمیع احوال و اوضاع خشنود ساختن وَالنُّورِ و دل را
بکمال ایمان و یقین روشن کردن وَالْمَعْرِفَةِ و بذات و صفات و افعال خود شناسا گردانیدن
وَالْقُرْبِ و بجناب عزت کرامت و مشاهدت نزدیک ساختن وَالْغِنَاءِ و از خلق و هرچه ماسوای حضرت
ذاتست بی نیازی بخشیدن وَالسَّلَامَةِ مِنَ الْآفَاتِ و از تمامه آفات و مخافات سلامت داشتن
فَاعْلَمْ ذَلِكَ وَاحْفَظْهُ پس بدان آنرا که گفتم و نگهدار آنرا وَاحْذَرِ الْبَلَاءَ جِدًّا فِي الْمُسَارَعَةِ إِلَى
إِجَابَةِ النَّفْسِ وَالْهَوَى و بترس نزول بلا و سخط الهی را البته در شتابی کردن باجابت نفس و هوا در شهوات
و لذات بَلْ تَوَقَّفْ بلکه بایست و زود مرو بسوی آن وَتَرَقَّبْ فِي ذَلِكَ إِذْنَ الْمَوْلَى و منتظر باش
در ارتکاب شهوات و لذات اذن خداوند تعالی را فَتَسْلَمَ فِي الدُّنْيَا وَالْعُقْبَى پس سلامت مانی در دنیا
و آخرت انشاء الله تعالی

الْمَقَالَةُ الثَّالِثَةُ وَالْعِشْرُونَ

قَالَ رَضِيَ اللهُ
عَنْهُ وَارْضَاهُ بِالدُّونِ خوشنود باش بفرود و حقیر و اندک از رزق وَالْزَمْهُ جِدًّا و لازم گیر و
پیوسته و چسپیده باش آنرا یعنی قانع باش بدان و آرزو مکن اعلی و بزرگ و زیاده را حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ

امرٌ مِّنَ اللهِ وَاِذْنٌ مِّنْهُ وحال آنکہ اجابت قلب نفس را بشہوت ولذت بی امر صادر از جانب حق
وبی دستوری از جناب وی تعالیٰ است مراد شہوت ولذت مباح است ومراد امر واذن باطن است چنانکہ سیاق
کلام ناظر بآن است وفرق میان امر واذن آنست کہ در امر طلب است وفرمودن کار لیست بطریق ایجاب
یا ندب ودر اذن طلب نیست بلکہ برداشتن مانع است ازان باجابت پس پایۂ اذن فروتر از مرتبۂ امر است
ولہذا گفتہ اند کہ اذن قوت واستعداد می بخشد وامر بفعل ووجود می آرد پس چون اجابت قلب نفس را
بمطلوب وبی امر واذن حق باشد حَصَلَتْ بِذٰلِكَ غَفْلَةٌ عَنِ الْحَقِّ حاصل میشود وپیدا میگردد
بآن اجابت بیخبری از یاد حق وشرک پرستیدن نفس واطاعت وے وَمَعْصِيَةٌ
وپیدا میگردد گناہ وبارتکاب آنچہ نفس طلب دارد از شہوت ولذت فَعَمَّهُمَا اللهُ پس فرو میگیرد اللہ تعالیٰ
ہر دو را نفس را بجہت طلب شہوت وقلب را بجہت اجابت نفس بِالْخُذْلَانِ بفرو گذاشتن ویاری ندادن
توفیق باز گرفتن وَالْبَلَايَا وبمحنتہا وآزمایشہا وَتَسْلِيطِ الْخَلْقِ وبر گماشتن خلق را وَالْاِيذَاءِ
وَالتَّشْوِيشِ وَالْاَوْجَاعِ وَالْاَمْرَاضِ وبرنجہا وآفتہا ودردہا وبیماریہا فَيَنَالُ كُلٌّ وَاحِدٍ مِّنَ الْقَلْبِ
وَالنَّفْسِ حَظًّا مِّنْ ذٰلِكَ پس میرسد ومیگیرد ہر یکے از قلب ونفس نصیب خود را از بلاہا وآفات تقدیم قلب
گویا ازجہت آنست کہ مواخذہ وعقاب بر وے بیشتر وسخت تر است کہ اجابت نفس کرد بغرمودہ ورفت وے
بالیست کرد او را ونفس خود وبخاصیت خود ومقتضای ذات خود کرد او را چہ تواں گفت وظاہر آنست کہ مراد باین
بلایا کہ اینجا مذکور است آن خواہد بود کہ بظاہر وباطن از قبیل قہر وغضب است متضمن لطف کہ مقصود ازان
تربیت بندہ وتزکیۂ نفس اوست بقرینۂ ذکر خذلان واگر اینجا نیز تضرع وزاری کند وبنالد والتجا بجناب رحمت آرد
باز ہمان حکم دارد کہ گذشت وَاِنْ لَّمْ يُجِبِ الْقَلْبُ النَّفْسَ اِلٰى مَطْلُوبِهَا پس اگر اجابت نکند قلب
نفس را بر سانیدن نفس بمطلوبش حَتّٰى يَاْتِيَهُ الْاِذْنُ مِنْ قِبَلِ الْحَقِّ تا آنکہ بیاید قلب را اذن از جانب
حق اکتفا باذن از جہت ارادہ یعنی شامل امر است یا اشارت بکفایت اذن بے امر در ینجا اگرچہ در بعضے

فرق میان امر واذن ۱۲

الْقَلْبِ پس قوی میگردد سر و سروری دل فَتَصِیْرُ الْوِلَایَةُ عَلَی الْجَوَارِحِ اِلَیْهِ پس باز میگردد بادشاهی
و تصرف بر اعضا و اندام بسوی دل و بیرون می آیند از تصرف نفس و ظلمات آن پس متنور میگردند بانوار قلب
منور بانوار صفات مذکوره باز در شرح و تفصیل همین سخن می فرمایند که لِاَنَّ الْبَلَاءَ یُقَوِّی الْقَلْبَ وَ
الْیَقِیْنَ زیرا که بدرستی بلا قوی و محکم میگرداند دل را و یقین را وَ یُحَقِّقُ الْاِیْمَانَ وَ الصَّبْرَ و ثابت و درست
میگرداند ایمان و صبر را وَ یُضْعِفُ النَّفْسَ وَ الْهَوٰی و سست و ناتوان میسازد نفس و هوا را بوجود
نورانیت صفات قلب و عدم ظلمانیت صفات نفس وَ لِاَنَّهٗ کُلَّمَا وَصَلَ الْاَلَمُ و نیز از جهت آنکه زیرا که
هرگاه رسید درد و بلا و مصیبت وَ وُجِدَ مِنَ الْمُؤْمِنِ الصَّبْرُ وَ الرِّضَاءُ وَ التَّسْلِیْمُ لِفِعْلِ الرَّبِّ
و یافته شد از مسلمان شکیبائی بر درد و بلا و خشنودی بقضای الٰهی و گردن نهادن مر کردار پروردگار را رَضِیَ
اللّٰهُ عَنْهُ وَ شَکَرَهٗ خشنود میگردد خدا از آن مومن و شکر میگوید مر او را و تعالی یعنی جزای اعمال وی ده چندان
و زیاده میدهد فَجَاءَهُ الْمَدَدُ پس می آید مومن را از جانب حق مدد نورانیت وَ الزِّیَادَةُ و بیشی در عمل
وَ التَّوْفِیْقُ و سازواری اسباب بعمل قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَئِنْ شَکَرْتُمْ لَاَزِیْدَنَّکُمْ اگر شکر میگوئید بر نعمت
زیاده میکنم نعمت را و مدد میکنم و توفیق می بخشم و درین کلام رمزیست با آنکه اصل وظیفه در نزول بلا شکر
است بجهت تضمن وی الطاف خفیه و نعمتهای باطنیه را صبر و تسلیم بدل اوست و در بعضی از کلمات قدسیه وی
رضی الله عنه آمده در وقتی که پرسیده شد از حضرت وی غنی شاکر فاضلتر است یا فقیر صابر فرمود فقیر شاکر فاضلتر
از هر دو و بعد از ذکر حال خواص ضابطه بیان مینمایند شامل احوال عموم و خصوص در معارضت نفس و قلب و مطالبه
نفس شهوات را و اجابت قلب و عدم اجابت او مر نفس را و نتایج و لوازم هر دو قسم و می فرمایند وَ اِذَا تَحَرَّکَتِ
النَّفْسُ بِطَلَبِ شَهْوَةٍ مِنْ شَهَوَاتِهَا وَ لَذَّةٍ مِنْ لَذَّاتِهَا مِنَ الْقَلْبِ و چون بجنبد نفس و برآید بصفت
خود بباز جستن خواهشی از خواهشهای خود و مزه از مزه های خود از قلب فَاَجَابَهَا الْقَلْبُ اِلٰی مَطْلُوْبِهَا
پس پاسخ دهد نفس را قلب برسانیدن نفس را بدانچه باز می جست از شهوت و لذت وَ ذٰلِکَ مِنْ غَیْرِ

ف لان البلاء یقوی القلب والیقین ۱۲

ف فقیر شاکر فاضلتر از هر دو ۱۲

در اولیا و ابدال اشکال ندارد چه ایشان محفوظ اند نه معصوم و در حق ایشان میل هوا و التفات بما سوای
احیاناً جایز است پس از ان حق سبحانه تدارک میکند برحمت خود بتوبه و یقظه اما در حق انبیا و رسل صلوة الله
علیه و سلامه بمقتضای جبلت و بشریت است بر وجهیکه مناسب علو مقام ایشانست و در ایشان باقی گذاشته
شده است قاعده که قوم بسته اند آنست که حصه شیطنت از ایشان مطلق کشیده شده و سینه صافی ایشان از ان
شسته شده است و از نفسانیت نیز کلیات آن برآورده و بعضی جزئیات بنعت لطافت و نورانیت گذاشته
شده است تا سبب صدور آثار آن باعث تشریع احکام و دریافت امت شرف اتباع آن گردد این قاعده
ایشان حق مطابق علم است اما در حال سید المرسلین دم نتوان زد که حال و مقام او از متشابهات است و ما یعلم
تاویله الا الله حق آنست که وی ازین کلیه مستثنی و ازین قیاس بیرون است مصرع او برتر از انست که آید
بقیاس ۔ والله اعلم فَتَنْزَوِی الشَّهَوَاتُ پس منقبض میشود و کشیده میگردد بنزول و دوام بلا رغبتها
و محبتها وَالْاِرَادَةُ و خواستها وَالْمَیْلُ اِلَی اللَّذَّاتِ و میل کردن بسوی مزه ها وَالرَّاحَاتُ بِاَجْمَعِهَا
و آسایشها بتمام دُنْیَا وَاُخْرٰی در دنیا و آخرت اِلٰی مَا یَلِی النَّفْسَ منزوی میشوند این صفات
همه بجانب نفس و نمیتوانند پیش آمد و سرایت کرد بجانب دل چنانکه لشکری بیک جانب افتد و فراهم آید
وَیَصِیْرُ السُّکُوْنُ اِلٰی وَعْدِ الْحَقِّ و باز میگردد آرام بوعده حق عز و جل که صابران را کرده است
وَالرِّضَاءُ بِقَضَائِهٖ و خشنود بودن بقضای حق وَالْقَنَاعَةُ بِعَطَائِهٖ و بسندگی کردن بدهش وی
وَالصَّبْرُ عَلٰی بَلَائِهٖ و شکیبائی کردن بر آزمایش وی تعالی وَالْاَمْنُ مِنْ شَرِّ خَلْقِهٖ و ایمن بودن
از بدی خلق وی و نه ترسیدن از ایشان بتوکل و تفویض امر بوی اِلٰی مَا یَلِی الْقَلْبَ باز میگردد این صفات
بجانب دل یعنی مومن صاحب یقین کامل الایمان را صفات نفسانیه که ظلمات اند همه بجانب نفس می افتند و چون
نفس و هوای وی منهزم و منکسر میگردد این صفات نیز همراه او منتفی و منعدم میشوند و صفات حمیده قلبیه
که از قبیل انوار اند بجانب قلب می آیند و بجنود انوار تقویت و تائید وی می نمایند فَتَقْوٰی شَوْکَةُ

اولیا و ابدال محفوظ اند نه معصوم ۱۲

القلب

مزید محبت و رضامندی و شکرگذاری اند نیز میشود و جهه تخصیص بمحنت و بلا چیست و جور و جفا را خاصیت
در نقصان و فتور محبت و دل سردی است در جواب آن می فرمایند فَالْبَلَاءُ خَطَّافٌ لِقُلُوبِهِمْ
پس بلا ربایندهٔ و کشندهٔ است مر دلهای ایشان را بحضرت حق وَقَيِّدٌ لِنُفُوسِهِمْ مَنِيعُهُمْ عَنِ الْمَيْلِ
إِلَى غَيْرِ مَطْلُوبِهِمْ و بند است مر نفسهای ایشان را که باز میدارد ایشان را از خمیدن بجانب غیر
مطلوب ایشان که حضرت حق است جل و علا وَالسُّكُونِ وَالرُّكُونِ إِلَى غَيْرِ خَالِقِهِمْ و آرمیدن
و مایل شدن بسوی غیر پیدا کنندهٔ خود و در اعطای نعمت و آسایش چون ملایم طبیعت و موافق نفس است احتمال
میل بدان و سکون بآن دارد بخلاف بلا و محنت که بی مزاحمت نفس و تشویش اغیار متوجه و مشغوف محبت
ذات میدارد و نحن و سایر ارباب یقین و گرفتار آن محبت ذاتیست که لطف و قهر نزد ایشان یکسان شده چنانکه
گفته است **بیت** عاشقم بر لطف و بر قهرش بجد ۔ این عجب من عاشقی این هر دو ضد را چه سنست
پیمانان و نفس پرستان که حکم موافقة القلوب دارند و مصدق آن اصابهٔ خیر لطمان به و آن اصابته فتنة انقلب
علی وجهه باشند حق ایشان اگر عتاب نمایند لطف اصلی از قهر باشد اما ارباب یقین که از تفاوت احوال و فتور
اوقات محفوظ اند بپاسبانی بلا از کامرانی نعمت نسبت بایشان صلح و اوفق است و از نظر بر نعمت و التفات
بماسوی اگرچه بلحظه باشد نگاهدارند تر سید رسل و سلطان مقربان را صلی الله علیه و آله و سلم چون در نماز نظر بر علم
جامه افتاد جامه از تن برکند و بخشید با وجود شهود دایم و وصول قرب حقیقی مقام نازکست و دم نمیتوان
زد سری هست که بتعبیر راست نمی آید **بیت** یک چشم زدن غافل ازان ماه نباشم ۔ ترسم که نگاهی کند
آگاه نباشم فَإِذَا دَامَ ذَلِكَ فِي حَقِّهِمْ پس چون دایم باشد نزول بلا در حق ایشان ذَابَتْ هُوَ
گداخته میشود و فانی میگردد هواهای ایشان وَانْكَسَرَتْ نُفُوسُهُمْ و شکسته
میخورد نفسهای ایشان وَتَمَيَّزَ الْحَقُّ مِنَ الْبَاطِلِ و جدا میشود حق صرف و دین خالص از آمیزش
باطل که هوای نفس و التفات بماسوی حق است و زوبان هوا و انکسار نفس تمیز حق از باطل که فرع بقای آنهاست

اعتقاد الکرامیة و فانی نفسه و بعدان زوال نفسه و بقاء الحق و تمیز الحق عن الباطل و اشتغال بالحق و اعراض عن الخلق و الزهد فی الدنیا و الکشف و الزهد فی المحبوب و الغیاث

ومنزلت او در جناب حق بلند تر و محبت حق مر او را غالب تر و وافر تر است از نبی وَالنَّبِيُّ بَلَاؤُهُ
أَعْظَمُ مِنْ بَلَاءِ الْبَدَلِ و نبی بلای او بزرگست از بلای ابدال وَبَلَاءُ الْبَدَلِ أَعْظَمُ مِنْ بَلَاءِ
الْعَوَالِيِّ و بلای بدل بزرگتر است از بلای ولی سابقا معلوم شد که بدلیت مرتبه اسیت والاتر از مرتبه
اصل ولایت و کلام او رضی الله عنه در مواضع متعدده صریح است در آن کُلٌّ وَاحِدٍ عَلَى قَدْرِ
إِيمَانِهِ وَيَقِينِهِ هر یکی از رسل و انبیا و ابدال و اولیا مبتلا اند بر اندازه ایمان خود و یقین خود و أَصْلُ
ذَلِكَ و دلیل و برهان آن قَوْلُ النَّبِيِّ حدیث پیغمبر است صلی الله علیه وسلم که فرمود أَنَا مَعَاشِرَ
الْأَنْبِيَاءِ أَشَدُّ النَّاسِ بَلَاءً ما گروه پیغمبران با تفاوت مراتب و درجات سخت ترین مردمان ایم
از روی محنت و بلا چه انچه با نبیا در راه دین و دعوت خلق و مقام قرب از شدت و محنت و رنج رسید بهیچ
یکی از اولیا نرسید و انچه سید رسل صلی الله علیه وسلم درین راه از خلق ایذا کشید هیچ یکی نکشید ثُمَّ الْأَمْثَلُ
فَالْأَمْثَلُ بعد از انبیا هر که فاضلتر و برگزیده تر بلای او سخت تر و بیشتر قَدْ يَبْتَلِيهِ اللهُ تَعَالَى الْبَلَاءَ پس همیشه
و پیوسته میدارد الله تعالی بلا را لِهَؤُلَاءِ السَّادَاتِ الْكِرَامِ مر این مهتران بزرگ را حَتَّى يَكُونُوا
أَبَدًا فِي الْحَضْرَةِ تا آنکه باشند همیشه در مجلس قرب او خلوت حضور وَلَا يَغْفُلُوا عَنِ الْيَقْظَةِ وَيَحْذَرُوا
نشوند از بیداری و هوشیاری از دوام شهود حق بر وجه اتم و اکمل بمقتضای محبت ذاتی و مناسب علو مقام و مرتبت
ایشان بمقتضای جبلت و بشریت که بر اکثر حکمتی که در ایشان گذاشته شده است از التفات باسوی اگرچه برای
ارشاد و دعوت خلق بحق باشد لِأَنَّهُ تَعَالَى يُحِبُّهُمْ زیرا که وی حق تعالی دوست میدارد ایشان را
دوستی خاص که یک لحظه بجدائی و دوری ایشان از حضرت رضی نیست فَهُمْ أَهْلُ الْمَحَبَّةِ وَمَحْبُوبُو
الْحَقِّ پس ایشان اهل محبت و شایسته اند و دوست داشته شده حق اند عز و جل وَالْمُحِبُّ أَبَدًا
لَا يَخْتَارُ بَعْدَ مَحْبُوبِهِ و دوست دارنده همیشه بر نمیگزیند و نمیخواهد دیگر بودن محبوب خود را چون
اینجا جای سوال بود که اراده قرب و حضور با فاضه نعم و عطایا که موجب حبور و سرور اند و بخاصیت سبب

فقال النبی صلی الله علیه وسلم انا معاشر الانبیاء اشد الناس بلاء

حضرت رضی الله عنه در مواضع متعدده

از صحاح الصفات

وبابین حساب عمر شریف آن حضرت رضی اللہ عنہ دران وقت بست ویکسال باشد چہ تولد شریف در چہار صد
وہفتاد ویا ہفتاد ویک بود پس وقوع این واقعہ در ابتدای حال آنحضرت بود در آوان تحصیل علم وخود آن حضرت از صغر
سن مظہر خوارق وکرامات ومصدر خیرات وبرکات بود رضی اللہ عنہ **بیت** باش تا پیش جمال تو بہار آرد را
یک گل از صد نشگفتہ است گلستان تراء کجا حدیث حسنت را بہنوز آغاز می بینم **المقالۃ**
الثانیۃ والعشرون قال رض لا ینال اللہ بلایا عبدہ المؤمن بہ ہمیشہ است
حکم الٰہی وجاریست سنت وے جل وعلا بر آنکہ مبتلا میگرداند بندہ مومن خود را کہ مخصوصست برحمت ومحبت
وی علی قدر ایمانہ بر اندازہ ایمان وے فمن عظم ایمانہ پس کسیکہ بزرگ وقویست مادہ ایمان او
وکثیر وبسیارست صدور آثار واحکام ایمان از وے وتمام آید وافزونست ظہور انوار ونتایج آن در وے
عظم بلاؤہ بزرگست بلاے او بدانکہ انچہ از احکام ارادیہ ونوازل قدریہ حق بر بندہ نازل شود انچہ ملایم طبع
وموافق شہوت نفس بندہ افتد آنرا بزبان عرف لطف وعطا خوانند وانچہ مکروہ نفس ومخالف طبع بود قہر و
بلا گویند ونظر بحقیقت ہر دو از قبیل لطف وعطاست تفاوت وظہور واخفاے لطفست ہم بنسبت عام وہم بنسبت
خواص ونسبت اخص خواص اما بہ نسبت عامہ بجہت کفارت ذنوب ومنع از معاصی وانہماک در شہوات ولذات و
وقوع در رذائل نفس وعصیان ونسبت بخواص برفع درجات وفزید ثواب وحصول کمالات وکرامات ودر ہر دو
قسم تزکیہ وتربیت بندہ مقصودست ونسبت باخص خواص دوام شہود وحضور وبیداری وانقطاع از التفات
بماسوے مطلقا در لمحات والتفاتات کہ بحکم جبلت وبشریت طاری گردد واشراق انوار محبت وابراز اسرار قرب
واز سیاق عبارت چنان ظاہر میشود کہ کلام وے رضی اللہ عنہ در ہیمقالہ از قسم ثالث است واللہ اعلم چہ
فرمود الرسول بلاؤہ اعظم ومن بلاء النبی رسول کہ مبعوث است بہدایت خلق وباو
کتاب وشریعت است بلاے او بزرگ تر وسخت ترست از بلاہاے نبی کہ مبعوث ست بی کتاب وشریعت
لان ایمانہ اعظم زیرا کہ بدرستی وراستی ایمان رسول بزرگتر وقوی تر وآثار وانوار او بیشتر وزیادہ تر وقتا

سہ در نسخہ بیت
در اکثر نسخ
نسخہ ۱۲ کہ بمنزلہ اصل
۱۲ چہ از زیادت متصل
پنجم است ۱۲ اغیار
۱۲ انہماک کوشیدن
در کار و مبالغہ کردن
دران ۱۲ منتخب ۱۲
ہمکی از نہ بمنزلہ فرق عنوان
۱۲ منتخب اللغات
ف
ایمان رسول قوی تر از ہی

اگر روان شود و رفته است تقدیر پروردگار تعالی به بدی فَلَا اَقْدِرُ اُغَیِّرُهٗ اِلٰی خَیْرٍ پس قدرت ندارم
من که تغییر دهم آنرا بجانب نیکی وَاَنْقُلُهٗ اِلَیْهِ و ببرم آنرا بسوی نیکی و این خود ظاهر است که از شیطان خیر
نمی آید مقصودش توطیه ذکر شق دیگر است که گفت وَاِنْ جَرٰی بِالْخَیْرِ فَلَا اَقْدِرُ اُغَیِّرُهٗ وَاَنْقُلُهٗ
اِلَی الشَّرِّ و اگر رفته است تقدیر به نیکی پس قدرت ندارم که تغییر دهم آنرا و ببرم آنرا بسوی شر وَاَیُّ شَیْءٍ بِیَدِیْ
و چه چیز است بدست من و قدرت من و این عذر و حیله است از آن لعین و باز داشتن مردم از نفرین و لعنت
و عداوت وی و این عذر و حجت وی باطلست و فائده ندارد زیرا که حکم الٰهی است که او را برانند و لعن کنند و دشمن
دارند و بکشند بجهت وساطت وی در اضرار و اضلال بنی آدم چنانکه سایر مفسدان و موذیان را میرانند و میکشند و بحکم
شرع مستحق قتل اند وَرَاَیْتُ صُوْرَتَهٗ عَلٰی صُوْرَةِ الْخُنَاثَا و دیدم صورت ابلیس را بر صورت خناثا
جمع خنثی آنکه او را آلت نری و مادگی هر دو باشد و مانا که این بجهت آنست که وی با زن و مرد یکی است و بصفت
هر کدام بر آمده اضلال وی می نماید لَیِّنَ الْکَلَامِ دیدم او را نرم سخن و سست گفتار و این یا بجهت ضعف و انکسار
او بسطوت سلطان ولایت وی رضی الله عنه بود بحکم قوله تعالی اِنَّ عِبَادِیْ لَیْسَ لَکَ عَلَیْهِمْ سُلْطَانٌ
وَکَانَ کَیْدُ الشَّیْطَانِ ضَعِیْفًا یا چنانکه صفت سالوسان و حیله گران و بازی دهان می باشد که بنرمی
سخن کسی را از جای می برند مَسْنُوْنَ الْوَجْهِ آنکه در روی و بینی او درازی بود فِیْهِ طَاقَاتُ شَعْرٍ فِیْ ذَقَنِهٖ
در روی او چند تاری موی بود در زنخدان وی حَقِیْرَ الصُّوْرَةِ خوار و خورد شکل دَمِیْمَ الْوَجْهِ
زشت روی بدال مهمله و دیدن ابلیس باین زشتی و حقارت بجهت غلبه حقانیت و عزت دین وی رضی الله عنه
بود که چنین خوار و نزار نمود و اگر فرضاً کسی او را بصورت خوب دیده باشد غالباً حال در آنجا بر عکس آن بود و
کَاَنَّهٗ یَتَبَسَّمُ فِیْ وَجْهِیْ و گویا که ابلیس زهر خندگی میکند در زیر لب خود در روی من تَبَسُّمَ خَجِلٍ وَوَجِلٍ
همچو خنده مرد شرمگین و ترسناک وَذٰلِکَ فِیْ لَیْلَةِ الْاَحَدِ ثَانِیْ عَشَرَ ذِی الْحِجَّةِ سَنَةَ اِحْدٰی
وَتِسْعِیْنَ وَاَرْبَعِمِائَةٍ و بود این واقعه منام در شب یکشنبه دوازدهم شهر ذی الحجه سال چهارصد و نود و یک

توطیه بالفتح گستردن و پی سپر نمودن یعنی پامال نمودن از منتخب و صراح و مجازاً تمهید مدعا را گویند ۱۲ غیاث

و این عذر و حجت وی باطلست

تحقیق لفظ خنثی ۱۲

سالوس بواو معروف بمعنی خوشگوار و چرب زبان از برهان و در صراح بمعنی فریب و فریبنده ۱۲

تولد حضرت عبدالقادر جیلانی رضی الله عنه در سنه ۴۷۰

وجنبانیدن اشارت بتقدیر است و کفها عن عطائک کذلک و باز استادن دستہا خلق از عطا تو
نیز ہم چنین است یعنی باذن خدا و امر او و باز استانیدن حق است بعد ازان تائید فرمودند سوال
و طلب کردن را از حق و دعا و تضرع بدرگاہ او و اجابت و قبول او و دعا بندگان را بآیات قرآن قال
عز من قائل گفت خدا غالب و بزرگست و کہ گوینده است یا بزرگ است از ہر قایل و اسئلوا اللہ من
فضلہ و سوال و طلب کنید از فضل خدا و قال و گفت خدای عز و جل ان الذین تدعون من دون
اللہ لا یملکون لکم رزقا بدرستی آن کسانیکہ میخوانید شما ایشان را از غیر خدا مالک نیستند آنہا مر شما را
ہیچ رزقی را فابتغوا عند اللہ الرزق پس طلب دارید نزد خدا رزق را و اعبدوہ و اشکروا
لہ و پرستش کنید او را و شکر گوئید او را و قال و گفت اذا سألک عبادی عنی فانی قریب
و چون پرسند ترا ای محمد بندگان من از من پس بدرستیکہ من نزدیکم بہ بندگان من اجیب دعوة
الداع اذا دعان قبول میکنم دعاء دعا کننده را او قتیکہ دعا میکند و میخواند مرا و قال ادعونی استجب
لکم و گفت وی تعالی بہ بندگان خود دعا کنید مرا و بخواہید از من استجابت کنم مر شما را و قبول کنم
دعای شما را و قال و گفت وی سبحانہ ان اللہ ہو الرزاق ذو القوة المتین بدرستیکہ خدا اوست
روزی دہندہ خداوند قوت استوار کہ تغییر و تبدیل و زوال و نقصان را بجناب عزت و قدرت وی راہ نباشد و قال
ان اللہ یرزق من یشاء بغیر حساب بدرستیکہ خدا میدہد روزی مر کرا میخواہد بی حساب و بیشمار

المقالة الحادية والعشرون

وقال رضی اللہ عنہ و ارضاہ رایت ابلیس اللعین فی المنام دیدم ابلیس را رانده شده از درگاہ رحمت او در خواب و آنانی جمع
کثیر و من در جماعتی فراوان حاضرم و تعبیر آن بجنود الہی از اذکار و اعمال و صفات حمیده کہ ممد و معاون
و حافظ و حامی حضرت اویند از شیطان میتواند بود فهممت بقتله پس قصد کردم بکشتن او فقال لی
تقتلنی و ماذا بی پس گفت ابلیس مرا چہ میکشی مرا و چیست گناہ من ان جرمی القدر بالشر

فائدہ حاجت خواستن از خدا از غیر

ابلیس ملک را امید از رحمت و نام شیطان از محبت غیاث اللغات

پروردگار تعالی میخواند کافران را و منافقان را و المدبر بن عنه و پشت دهندگان را از وی و توجه نیارندگان
بطاعت و کیف یتساک ایها المؤمن الموحد پس چگونه فراموش میکند ترا ای مسلمان یکی
داننده او را المقبل علی طاعته روآرنده بر فرمانبرداری او القائم بامره فی اناء اللیل و اطراف
النهار ایستاده بامر وی در ساعتهای شب و طرفهای روز یعنی تنها مسلمانی سبب و بستی و کفایت و تفقد است
چه جای صفات دیگر **بیت** دوستانرا کجا کنی محروم * تو که با دشمنان نظر داری * تصویر کلام در لطعام فرمودند
بطریق تمثیل و حکم عام است تمام ارزاق و ارفاق و افعال او فیه وجه آخر و در معنی حدیث و جهی
دیگر است دع ما یریبک لما لا یریبک دع ما فی ید الخلق بگذار چیزی را که دست خلق است
که وصول آن در شک و شبهه است و یقین نیست که بدهند یا ندهند و معنی طمع همین است که چیزی که وصول
آن در شک و شبهه است توقع دارند فلا تطلبه پس طلب مکن چیزی را که در دست ایشان است و لا تعلق
قلبک به و مگذار پیوند دل را بآن و لا تتوجه الخلق و لا تخافهم و امید مدار خلق را و مترس
از ایشان خبر است در معنی نهی و خذ من فضل الله و بگیر از فزونی کرم خدا و هو ما لا یریبک
و آن چیزیست که در شک نمی اندازد ترا و یقین است وصول آن فلیکن لک مسئول واحد پس باید
که باشد مر ترا مطلوب یکی و معطی واحد و دهنده یکی و همتک واحدة و قصد یکی و هو ربک
و آن پروردگار تست عز و جل الذی نواصی الملوک بیده آنکه موی پیشانیها بادشاهان
در دست قدرت اوست و قلوب الخلق بیده و دلها آدمیان در دست اوست التی هی امراء
الاجساد دلها که امیران و حاکمان بدنها اند و متصرفان در آن و اموال الخلق له و مالهای آدمیان همه
او راست عز و جل و الخلق و کلاءه و امناءه و خلق وکیلان و امینان او بیند و حرکة ایدیهم بالعطاء
لک باذنه عز و جل و امره و تخییره ایکه و جنبش دستهای ایشان بخشش کردن مر ترا باذن او و امر او و
بخبا نیدن او است اذن در صورتیکه مباح است و منع نکرده از آن و امر در جائیکه فرموده و واجب گردانیده

ف ۱ تفقد کردن بمعنی پرسش نمودن و مجازاً دلجوئی و مهربانی و غمخواری غیاث اللغات

ف ۲ ای لا تتوجه الخلق و لا تخافهم

نبود از بریدن دل او سوختن آن و نالیدن و خلجان کردن کما جاء فی الخبر الاثم حز از القلوب
بزه برنده دلها است و در روایتی دیگر آمده است که الاثم ما حاک فی القلب یعنی نشان شناخت آن که این
فعل قبیح است که در وی بزه است آنست که در دل تردد و خلجانی را یابد و دل بدان اطمینان نگیرد و قرار نیابد و مر
دل مقدس از لوث معصیت منور بنور تقوی و ولایت است و با وجود آن اعتبار این قاعده در محل اشتباه و اختلاف
نه در انجا که نص کتاب و سنت و اتفاق علما و اختیار ایشان باشد و دلیل شرعی معتبر در یک جانب نبود و اذا افتاک
المفتون فاستفت قلبک که آمده همدرین صورت معتبر است و اذا لم تستحی فاصنع ما شئت هم برین معنی محمول
پس می فرمایند که چون انچنین چیزی باشد فقف فیه پس توقف کن در وی و مبادرت مکن بارتکاب آن
و انظر الکامس فیه و چشم در راه دار امر باطن و اشارت غیبی را در وی فان امرت بتناوله فدونک پس
اگر امر کرده شوی بگرفتن آن بگیر پس آنرا و ان منعت فکف و اگر منع کرده شوی و باز داشته شوی
پس باز ایست از آن و سابقا معلوم شد که مراد بامر و نهی صریحا فعل و لا تفعل است بانور یقین که در قلب صحیح
دلی پیدا گردد و ظاهر سیاق درین مقام نظر در ثنا است و کلام ورضی الله عنه در مواضع دیگر صریحست
در هر دو احتمال و الله اعلم و بالجمله چون منع کرده شوی فلیکن ذلک عندک کان لم یکن و لم
یقع جد پس باید که باشد آن فعل مریب نزد تو گویا که نبود و موجود نشده و ارجع الی الباب و باز گرد
بسوی در پروردگار و ابتغ عند ربک الرزق و طلب کن نزد پروردگار خود رزق را و گشاد کار را از وی
و دیگر ان ضعفت عن الصبر او الموافقة و الرضاء و القناء و این نیز بر تقدیر یکه سست شوی تو
از صبر کردن که ادنی پایه است یا موافقت ارادت الهی و تسلیم قضای وی تعالی که بلند تر از ان است یا قناعت کردن
که از ان بالاتر است و اولی انیست که طلب نکنی و دم نزنی و صبر کنی و رضا آری و وفا نشوی فهو خیر لک
حق سبحانه و تعالی عز و جل لا یحتاج ان یذکر حاجت ندارد که یاد داده شود فلیس یغادر عنک
و عن غیرک پس نیست و تعالی هیچ از حال تو و جز تو هو عز و جل یطعم الکفار و المنافقین

ل
خرچنگ و مهره زرای
بیرون و خزف و سنگ
در کان نشسته و جواهر

که آن چیز فروتر و کمتر ازان مراد است یا مانند اوست در دنیا و گاهی باشد که بالاتر و بهتر ازان نیز عطا
فرمایند ولیکن رعایت و کلایت حفظ آلهی مر بندگان خاص و طالبان وجه کریم را و صلاح دید حال ایشان
غالب آنست که در دادن فروتر و کمتر می باشد و آن نیز بَعْدَ اِنْکِسَارِ قَلْبِکَ بعد از شکسته شدن
دل تو بِصَدِّکَ عَنْ ذٰلِکَ الْمَطْلُوْبِ وَالْمُرَادِ وَالْمُنَا بباز داشتن تو ازان مطلوب و مراد و آرزو که
داشته شده وَتَحْقِیْقِ الْعِوَضِ فِی الْاُخْرٰی و بعد از محقق و ثابت گردانیدن عوض آن در آخرت
عَلٰی مَا ذَکَرْنَا وَبَیَّنَّا بر آن وجهی که ذکر کردیم و بیان نمودیم حاصل آنکه سنت آلهی به بندگان خاص
و مقربان درگاه وی بر آن رفته است که اگر روی در دنیا بمراد آرند و خواهشی دارند ازان باز دارد و ایشان را
با ایشان نگذارد و کار ایشان برعکس مراد ایشان دارد و اگر جز ذات کریم او را نخواهند و دل از آرزوی
دنیا نکاهند چیزی بدهد که ضرورت وقت دران باشد و آن نیز بشکست و ریخت کارخانه مراد و آرزو بیت
گر دست در کاری زنم زنجیر بر دستم نهند ٭ ور خم می غرقم کنند گر نام هشیاری برم

اَلْمَقَالَةُ الْعِشْرُوْنَ

قَالَ رض فِیْ قَوْلِهٖ صلعم دَعْ مَا یُرِیْبُکَ اِلٰی مَا یُرِیْبُکَ بفتح با و ضم آن از آب و اراب هر دو
بیک معنی است رابنی الشیء و ارابنی شککنی یعنی بگذار چیزی را که در شک می اندازد ترا و برو بسوی
چیزیکه در شک نمی اندازد ترا در شرح این سخن میفرمایند دَعْ مَا یُرِیْبُکَ اِذَا اجْتَمَعَ مَعَ مَا لَا یُرِیْبُکَ
بگذار فعلی را که در شک می اندازد ترا که حرام است یا حلال وقتیکه جمع شود با چیزیکه در شک نمی اندازد
فَخُذْ بِالْعَزِیْمَةِ الَّتِیْ لَا یَشُوْبُهَا رَیْبٌ وَلَا شَکٌّ پس اخذ کن و عمل کن بعزیمت و آنچه اولی و
افضل است که آمیزش نمیکند آنرا ریب و شک وَدَعْ مَا یُرِیْبُکَ و بگذار چیزی را که در شک می اندازد
و آمیخته است بدان و این بر تقدیریکه ما یریب و ما لا یریب جمع شوند وَاَمَّا اِذَا تَجَرَّدَ الْمُرِیْبُ الْمَشُوْبُ
و اما وقتیکه تنها باشد و در شک اندازنده که آمیخته است بدان بعد ازان تفسیر مریب و علامات آن می نمایند
بقول خود اَلَّذِیْنَ لَمْ یَصْفُ عَنْ حَرِّ الْقَلْبِ وَحَکِّهٖ یعنی علامت مریب آنست که صافی نباشد و خالی

ف التماس از اهل انصاف آنکه در قول حضرت غوث الاعظم قدس سره و تمسک ایشان بحدیث سید المرسلین صلی الله علیه و آله و سلم امعان نظر فرمایند و او را و مخترعه بتدعه مختلفه که اکثر علمای ربانی بلکه کل ایشان ازان منع می فرمایند

المقالة العشرون

آن چیز وَ اُهْدِمَ و نیست گردانیده میشود وَ صُرِفْتَ عَنْهُ و برگردانیده میشوی تو از آن چیز فَلَمْ
تُعْطِهِ فِي الدُّنْيَا پس داده نمیشود ترا آن مراد در دنیا وَ عُوِّضْتَ عَنْهُ فِي الْاُخْرٰى و عوض داده
میشوی تو از آن مراد دنیا که دست نداد در آخرت بِمَا يَزِيدُكَ قُرْبَةً وَ زُلْفٰى اِلَى الْعَلِيِّ الْاَعْلٰى
بچیزیکه می افزاید ترا قرب و قدر و مرتبه بخدا اعلی عالی تر از همه موجودات وَ مَا تَقَرُّ بِهِ عَيْنَاكَ فِي الْفِرْدَوْسِ
الْاَعْلٰى وَ جَنَّةِ الْمَاْوٰى و بچیزیکه سرد و روشن میگردد دو چشم تو و شاد و خوشحال میباشی از آن در بهشت
که بلند تر از دنیا است یا بلند تر از بهشتهای دیگر است و بهشتی که بازگشت متقیان و صالحان باوست
و ازینجا معلوم میگردد که در مقام فنا و عدم ارادت گاهی ارادتی نیز سر میکشد وَ اِنْ كُنْتَ لَمْ تَطْلُبْ
ذٰلِكَ وَ تَاْمُلْهُ وَ تَرْجُوْهُ و اگر هستی تو باین صفت که نمی جوئی آن مراد را که نموده شده است بتو پیدا
کرده شده است میل و خواهش آن در تو و آرزو نمیکنی و امید نمیداری آنرا وَ اَنْتَ فِي دَارِ الدُّنْيَا الَّتِي
هِيَ دَارُ الْفَنَاءِ وَ التَّكَالِيفِ و حال آنکه تو در سرای دنیائی که آن محل فنا است و جای تکالیف شرع
است بادای حقوق و رعایت شروط در گرفتن و نگهداشتن و صرف کردن و درین کلام اشارتست بعلت طلب
نکردن مراد دنیا و ناخواستن آن را بجهت وجود شدت و مشقت در وجود آن و ادای حقوق آن و با وجود این
همه شدت و محنت آخرش فنا است **بیت** بمردی نیرزد جهان داشتن ٭ گرفتن بسختی و بگذاشتن
بَلْ رَجَاؤُكَ وَ اَنْتَ فِيهَا بلکه امید تو در حال بودن تو در دنیا وَجْهُ الَّذِي خَلَقَ وَ بَرَاَ
ذات پاک خدای است که پیدا کرده آنرا و از عدم وجود آورده همه چیز را وَ مَنَعَ وَ اَعْطٰى و نداد یکی را و
داد دیگری را وَ بَسَطَ الْاَرْضَ وَ رَفَعَ السَّمَاءَ و فراخ گردانید زمین را و بلند ساخت آسمان را اِذَا
ذٰلِكَ هُوَ الْمُرَادُ وَ الْمَطْلُوبُ وَ الْمُنَا زیرا که خدای موصوف بصفات کمال و جامع جلال و جمال اوست
که باید مراد داشت و طلب کرد و آرزو نمود رُبَّمَا عُوِّضْتَ عَنْ ذٰلِكَ بِمَا هُوَ اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ
اَوْ مِثْلُهُ فِي الدُّنْيَا بسا است که عوض داده میشوی از آن مراد که نخواستی و طلب نداشتی آنرا بچیزی

حق والخلق تابع للحق وخلق ہمہ تابع حق اند جل وعلا ومحبتهم مندرجة في محبته ودوستی
خلق داخل است در دوستی حق کما ان بغضهم مندرجة في بغضه چنانکہ دشمنی ایشان داخل
در دشمنی وی تعالے یعنی چون خدا دوست داشت یکی را ہمہ خلق او را دوست دارند وچون وے دشمن داشت
ہمہ دشمن دارند واز ینجا معلوم گردد کہ محنت خلق وعداوت ایشان ما را غرور نتیجہ محبت خالق وعداوت اوست
یکی از بزرگان گفتہ است کہ میخواہم کہ خلق را ببین رجوع افتد تا مرا دلیل شود بر صحت حال خود واین بعد از
حصول فنا ونفی ارادت ووجود کمالات است کہ مذکور شد یعنی بعد از حصول مرتبہ ولایت وفنا گاہی باقتضائے
مصلحت وحکمت خلق را بحق رجوعے واقع میشود نہ آنکہ ہر جا کہ رجوع خلق باشد دلیل بود بر وجود ولایت
وبالجملہ اگر مرد دیندار وطالبان حق بے شائبہ اغراض دنیا بر آنند کہ خدا دوست دارند ورجوع آرند ودرین جانب
موجب تعلق باطن وباعث ہوائے نفس وانحراف از جادۂ سلامت وشاغل از حق نگردد وبواسطۂ اسباب
وحیل ووسایل ظاہر نباشند امارت صدق حال وتمکین مرتبہ ولایت است والا سبب وبال حال وخسران مآل
است احوال ومقامات وکشف وکرامات اگر موجب تعلق باطن وشغل خاطر گردد موجب انحطاط درجات
است چہ جاے ہجوم عوام وحصول متاع دنیا واللہ اعلم وکذلک وہمچنین فانے را از ارادت نزد ما ہمین
وی بوعدہ ووجود امارات ارادت از وعدہ بوعدۂ دیگر نقل وصرف میکنند وباین طریق از تعلق بوعدہ وارادت
میگذرانند ومیرہانند گاہی باین طریق نیز میگذرانند کہ از دنیا بآخرت صرف ونقل مے نمایند ودر دنیا از ان
منع کردہ در آخرت عطا میکنند ودرینجا نیز لطفی ورفقی تمام ست چنانکہ میفرمایند اذا بلغت هذا المقام
الذي ليس لك فيه ارادة شيء البتة چون رسانیدہ شوی درین مقام کہ نیست مر ترا در ان
خواہش چیزی قطعا جعلت لك ارادة شيء من الاشياء گردانیدہ میشود مر ترا پیدا کردہ
میشود در تو خواہش چیزے از چیزہا ونمودہ میشود تو رے مرا فاذا تحققت ارادتك لذلك
الشيء پس چون ثابت شد ومتحقق گشت خواہش تو مر آن چیز را ازيل الشيء دور گردانیدہ میشود

ف

چون خدا دوست دارد یکی را ہمہ خلق دوست دارند

ف

انحطاط درجات اگر بحد اعتبار رسد

آمدن مردم بسوے کسے بسبب اعتقاد

خبر دادن از ضمیر وغیب

وتمام وحکمت عبارت است از اطلاع بر حقایق امور واحوال موجودات بر وجه صواب وتحصیل کمال در جانب
علم وعمل وچون حکمت حاصل شد وفصاحت لسان بآن منضم گردید نصیب مرد از کمال وتکمیل تمام شد وبالجمله
ضبط وتصحیح معنی بتوفیق آن بکتاب وسنت وصیانت لسان وحفظ وی در لفظ باید تا بیان مقصود لفظاً
ومعنی تمام افتد وکلام از اشکال وایهام خالی ماند والا بی ضبط معنی ضلالت لازم آید وبی صیانت لفظ اضلال
روی نماید چنانچه جماعت از متاخرین این قوم را پیش آمده وبسا باشد که محقق کامل بعلت قصور لفظ وعبارت
از ادای معنی مقصود وکشف حقیقت بوجه سلیم از اشتباه وایهام در ورطهٔ خلاف افتد ونزد ظاهر بینان و
عبارت پرستان منسوب بکفر وزندقه واتحاد گردد نعوذ بالله من ذلک **نظم** در بارگاه حضرت سلطان
سخن بگو + در کوی اختیار بدست زبان مده + از دل بپرس هرچه بگو بدهمان بگو + تا مشورت بدل نکنی
دل بدان مده + دل هم اگر زبادهٔ توحید مست شد + هشیار باش در کف دل هم عنان مده + بیرون در
بخلق بر آئین خلق باش + کس را بسوی راز درونی نشان مده + صد سر درین ره از پی یکحرف میرود + خاموش
باش هان سر خود رایگان مده + وَفِی اِلْقَاءِ الْمَحَبَّةِ عَلَیْکَ وافزوده میشود در انداختن دوستی الهی تعالی
با دوستی خلق که اثر نتیجه ومحبت خالق است بر تو فَجُعِلْتَ مَحْبُوبَ الْخَلِیْقَةِ اَجْمَعُ پس گردانیده
میشوی تو دوست داشته شدهٔ خلق همه تا همه دوستدار وپرستار تو باشند ولیکن هر یک برنگی که مناسب
حال اوست معتقد آن باستفاده علم وحال ومنکر آن بقوت هیبت وجلال یا مراد بخلق اهل ایمان وصلاح
وارباب انصاف باشند یا مقصود مبالغه است بحمل کل بر اکثر وحق آنست که سریان محبت در خلق بر اندازه سریان
سر ولایت وقوت وسطوت اوست همه یکی باشد که عالم را در گیرد اَلثَّقَلَیْنِ وَمَا سِوَاهُمَا جن وانس وجز ایشان
که فرشتگان باشند وملقب گردد بشیخ الجن والانس والملائکة ودیگری اقلیمی یا ولایتی یا شهری را واز ایراد کلمه
ما چنان مفهوم گردد که جمادات ونباتات نیز بمحبتی که لایق حال ایشان شریک اند وفی الحدیث احد جبل
یحبنا وغبه دُنْیَا وَاُخْرٰی در دنیا وآخرت اِذْ صِرْتَ مَحْبُوبَ الْحَقِّ زیرا که گشتی تو دوست داشته شده

مواعید و صرف و نقل و تبدل وعده بوعده دیگر شریف تر و لذیذ تر سبب عروج مقامات عالیه و فتح ابواب معارف
و حقایق میگردد چنانکه می فرماید فَتُحَتْ لَكَ اَبْوَابُ الْمَعَارِفِ وَالْعُلُوْمِ و کشاده میشود برای تو بابهای معارف
در هامی معرفتها و علمها اَطْلَعْتَ عَلٰى غَوَامِضِ الْاُمُوْرِ و مطلع گردانیده میشوی بر کارهای سخت
و سرها پوشیده وَحَقَائِقِ الْحِكْمَةِ وَحَقِيْقَتِهَا حکمت وَمَصَالِحِ الْمَدْفُوْنَةِ فِي الْاَثْقَالِ مِنَ الْاَوَّلِ
اِلٰى مَا يَلِيْهِ وَمصلحتها انسان کرده شده در رفتن از وعده اول بوعده دیگر متصل آن وَيُزَادُ حِرْزٌ فِيْ مَكَانِكَ
فِيْ حِفْظِ الْحَالِ وافزوده میشود درین هنگام که ابواب معارف علوم بر تو کشاده شده و بر حقایق
و دقایق حکمت اطلاع داده شوی در قدر و مرتبهٔ تو در نگاهداشت حال تا هر ساعت متمکن تر و ثابت تر گردی
وَحُرْمَةُ الْمَقَامِ پیشتر نگاهداشت مقام بعد از تمکن آن حال وَفِيْ اَمَانَتِكَ فِيْ حِفْظِ الْاَسْرَارِ وافزوده
میشود در امانت ورزیدن تو در نگاهداشت اسرار و نجشیده میشوی تر اصفت امانت تا اسرار فاش نکنی

نظم ستانندهٔ زبان از قیبان راز ۔ که تا راز سلطان نگویند باز ۔ هر ساده دل محرم اسرار نباشد ۔ تا بسته
زبان و صف اغیار نباشد ۔ منصور صفت راز درون هر که برون داد ۔ چو لانگه او خبر بسر دار نباشد ۔ گفته اند
هر که کشف داد ندو صفت ستاری نه بخشید ندآن کشف و بال حال او گردد وَشَرْحُ الصَّدْرِ وافزوده میشود
در کشاد سینه و فراخی حوصله تا از حفظ اسرار تنگ نیائی و از بی حوصلگی اسرار فاش نکنی وَتَنْوِيْرِ الْقَلْبِ
وافزوده میشود در روشن گردانیدن دل تو که لازم باملزوم شرح صدر است بحکم اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهٗ لِلْاِسْلَامِ
فَهُوَ عَلٰى نُوْرٍ مِّنْ رَّبِّهٖ وَفَصَاحَةِ اللِّسَانِ وافزوده میشود در روانی زبان و درستی او در میان معارف و حقایق
و نصایح و خالص شدن آن از آشوب بهام و ابهام تا بغیر از حق بعبارتی واضح نموده مخاطب او در ورطهٔ حیرت
و ضلالت نیفگنی وَنَحْنُ بِالْمُنْشِئِيْنَ گردانی یعنی اصل خود آنست که زبان بسته دارد و کشف اسرار نکند و اگر
کند چنان کند که زبان زدهٔ نگردد و از راه سلامت بیرون نیفتد معارف صدیقان و متمکنان ازین قبیل است
چنانچه از کلام شریفش روشن میگردد وَالْحِكْمَةِ الْبَالِغَةِ وافزوده میشود در دادن حکمت رسا

فتوح الغیب در کشف و ذوق و صفت ستاری نه بخشند آن کشف و بال حال او گردد

و پاک شوی از آلایش هر چیزیکه جز خداست عَزَّ وَجَلَّ وَاُعْطِیْتَ رِضَاکَ عَنِ اللّٰهِ و داده شود ترا راضی
شدن از خدا وَوُعِدْتَ بِرِضْوَانِ اللّٰهِ تَعَالٰی عَنْکَ و نوید داده شوی تو براضی شدن خدا از تو وَلُذِذْتَ
وَنُعِمْتَ بِاَفْعَالِ اللّٰهِ اَجْمَعَ و لذت داده شوی و نعمت داده شوی بفعلهای خدا همه یعنی هر چه خدا بکند با تو از
نعمت و بلا و منع و عطا همه را لذیذ شمری و نعمت انگاری **بیت** عاشقم بر لطف و بر قهرش بجد ٭ این عجب من
عاشقی این هر دو ضد ٭ فَحِیْنَ تُوْعَدُ بِوَعْدٍ پس درین هنگام وعده کرده میشوی بوعده برای امتحان حال
تو چنانکه فرموده اند فَاِذَا اطْمَاْنَنْتَ اِلَیْهِ پس چون آرام و سکون یابی تو بآن وعده و شوق وصول موعود
وَوُجِدَتْ فِیْکَ اِمَارَةُ اِرَادَةٍ مَّا و یافته شود در تو نشانی از خواهش اگرچه اندک باشد نُقِلْتَ عَنْ
ذٰلِکَ الْوَعْدِ اِلٰی مَا هُوَ اَعْلٰی مِنْهُ برده میشوی از آن وعده بسوی وعده دیگر که بلندتر از وعده نخستین است
وَصُرِفْتَ اِلٰی اَشْرَفَ مِنْهُ و گردانیده میشوی و برده میشوی بسوی وعده شریف تر و مرغوب تر از آن وَ
عُوِّضْتَ عَنِ الْاَوَّلِ بِالْغِنَاءِ عَنْهُ و عوض داده میشوی از وعده اول بی نیازی از آن و در بعضی نسخ
بالفناء عنه یعنی بفانی شدن از آن یعنی بعد از قوت ایمان و یقین و حصول مرتبه استقامت و تمکین و حصول
فنا و رضا بتو از حق و رضای حق از تو اگر وعده کرده شوی بچیزی و ناگهان شمه و شوبی از ارادت و اطمینان
بآن وعده پیدا گردد چون راضی و مرضی جناب عزت شده و لطف و عنایت حق در کار تو کرده اند اخراج
تو از اطمینان بوعده و ارادت باین طریق میکند که وعده دیگر اعلا و اشرف کرده از وعده نخستین بی نیاز
میسازند و فانی میگردانند و این نوعی از لطف و رفق است که ببعضی از محبوبان و مقربان درگاه بدان معامله
میکنند و باین حسن ادای لطف آمیز و محبت انگیز از میل بماسوی بیرون می آرند و بوعده میگذرانند و اخراج بقهر
و عنف و بزجر طریقی دیگر است والله اعلم **نظم** هر زمان از وعده لطف و کرم دارد خوشم ٭ نی وصال است
و نه هجران این مقامی دیگر است ٭ یاری دارم که جور و لطفش بهم است ٭ نی نی همه لطف دارد و جور کم است ٭
وصلش طلبم بوعده می اندازد ٭ نی وصل دهد نه هجر این هم کرم است ٭ پس این ملطوف محبوب الهی را تواتر

چون باشی تو سست ایمان و سست یقین وَ بِوَعْدِكَ بِوَعْدِ وعده کرده شوی بوعده از جانب پروردگار
تعالی وَفَّى بِوَعْدِكَ بپستر برده میشود وعدهٔ تو و رسانیده میشود موعود تو بر ای تالیف قلب تو وَلَا يُخْلِفُ
و خلاف نکرده نمیشود وعده تو لِئَلَّا يَزُولَ اِيمَانُكَ تا نه زوال پذیرد ایمان تو وَيَذْهَبَ يَقِينُكَ و نه رود
یقین تو وَاِذَا قَوِيَ ذٰلِكَ فِي قَلْبِكَ و چون قوی شود ایمان و یقین در دل تو فَتَمَكَّنْتَ و پابرجا
شوی و محکم گردی در آن وَخُوطِبْتَ بِقَوْلِهٖ و خطاب کرده شوی بخلاصهٔ مضمون قول حق عزوجل
که بطریق حکایت از ملک مصر که بیوسف علیه السلام گفته بود و فرموده اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكِينٌ اَمِينٌ
بدرستیکه تو امروز نزد ما خداوند مرتبه و منزلتی امانت دار در هر چیز وَتُكَلَّمُ بِهٰذَا الْخِطَابِ لَكَ حَالًا بَعْدَ
حَالٍ و مکرر گردد این خطاب مر ترا در حالے بعد از حالے و وقتی بعد از وقتی فَكُنْتَ مِنَ الْخَوَاصِّ پس باشی تو
از بندگان خاص حق تعالی بَلْ مِنْ خَاصِّ الْخَاصِّ بلکه از بندگان خاص خاص وَلَمْ يَبْقَ لَكَ اِرَادَةٌ
وَلَا مَطْلَبٌ و باقی نماند ترا هیچ خواهشی و هیچ مطلبی از هوای نفس جز انچه حق تعالے از تو خواسته و از تو طلب
کرده از جهت فنا تو در قضای حق و امر و نهی او وَلَا عَمَلٌ تُعْجَبُ بِهٖ و نه باقی ماند کرداری که خوشداری و
به پسندے از خود آنرا از جهت رویت توفیق حق و فناء فعل و تعالی و عدم اسناد عمل از روی حقیقت بنفس خود
وَلَا قُرْبَةٌ تَرَاهَا و نه باقی ماند عبادتے که ببینی آنرا از خود و اثبات کنی برای خود و اعتماد کنی بران وَلَا مَنْزِلَةً
تَلْمَحُهَا و نه قدر و مرتبه که بنگری آنرا و خوشحال شوی بدان فَتَسْمُوَ هِمَّتُكَ اِلَيْهَا تا بالا رود و قصد کند
همت تو بسوی آن فَصِرْتَ كَاِنَاءٍ مُنْكَبٍّ پس چون باقی نماند طلب و اراده و عمل و عبادت و قدر و منزلت و همه
از نظر ساقط گردد و از همه فانی و محالی شوی بکردی تو مانند آوندی وارونه شده اَلَّذِي لَا يَثْبُتُ فِيهِ مَائِعٌ
آنکه بر جا نمی ماند در وے هیچ یکه روان و ریزنده است مانند آب و سرکه و روغن و جز آن فَلَا يَثْبُتُ فِيكَ
اِرَادَةٌ وَلَا خُلُقٌ وَلَا هِمَّةٌ اِلٰى شَيْءٍ مِنَ الْاَشْيَاءِ پس در تو نمیماند در تو هیچ خواهشی و نه هیچ خصلتی
و نه هیچ قصد بسوی هیچ چیز از چیزهای دنیا وَاُخْرٰى نه در دنیا و نه در آخرت وَطَهُرَتْ مِمَّا سِوَى اللّٰهِ تَعَالٰى

طلب
تالیف دو چیز را چنانکه
چیزے را بهم پیوستگی دهد
دادن لیکن در حق خدا
باترتیب ۱۲ غیاث اللغات

وَالْبَرْدُ فِي الشِّتَاءِ وچنانکه میگذرد خنکی در زمستان فَيُسْفِرُ عَنِ الصَّيْفِ پس کشف میکند از تابستان و پیدا میکند گرمی را ذٰلِكَ أَنْمُوذَجٌ عِنْدَكَ این گذشتن شب و تاریکی و در آمدن روز روشن و گذشتن زمستان و در آمدن تابستان نمونه ایست نزد تو برای تبدل احوال و گذشتن غم و محنت و رسیدن شادی و راحت و یکی از آیاتی است که در اختلاف لیل و نهار بر آن تذکر اهل اعتبار داده اولی الابصار نهاده اند فَاعْتَبِرْ بِهٖ پس عبرت بگیر بدان و قیاس کن حال خود بران و حکمت دیگر در انزال بلایا و محن و ایراد حوادث و مصائب بر آدمی زاد آنست که در بوته ریاضت و محنت انداخته از کدورات بشری و آلایش طبیعت پاک میکند و این بلایا سبب کفارت ذنوب و رفع درجات میگردد و بدین معنی اشارت نموده میفرمایند ثُمَّ فِي نَفْسِهٖ ذُنُوبٌ وَآثَامٌ وَأَجْرَامٌ پستر در نفس آدمی گناهان و بزه ها و جنایات است و ذنب و اثم و جرم همه بمعنی گناه ست وَتَلَوُّثٌ بِأَنْوَاعِ الْمَعَاصِي وَالْخَطِيَّاتِ و آلوده گردانیدن است بگوناگون بدفرمانیها و گناهان که دعوی فعل و ارادت و استبداد و استقلال بدان اعظم انواع آنست وَلَا يَصْلُحُ لِمُجَالَسَةِ الْمَلِكِ الْقَدِيرِ وصلاحیت ندارد در همنشینی خداے کریم را که پاک است از جمیع نقایص و عیوب عَزَّ وَجَلَّ اِلَّا الطَّاهِرُ عَنْ اَنْجَاسِ الذُّنُوبِ وَالزَّلَّاتِ مگر پاک از پلیدیهاے گناهان و لغزشهای یعنی از کبایر و صغایر وَلَا يُقَبِّلُ سُدَّةَ وَبُوسَةَ نمیتواند داد آستانه قدس او را اِلَّا الطَّيِّبُ مِنْ دَرَنِ الْمَعَاصِي مگر پاک از چرک دعاویهاے نارست كَمَا لَا يَصْلُحُ لِمُجَالَسَةِ الْمُلُوكِ اِلَّا الطَّاهِرُ مِنَ الْاَنْجَاسِ وَاَنْوَاعِ الدَّنَسِ وَالْاَوْسَاخِ چنانکه لیاقت ندارد در همنشینی بادشاهان مگر پاک از پلیدیها و گندگیهای گوناگون چرکها فَالْبَلَايَا مُكَفِّرَاتٌ مُطَهِّرَاتٌ پس بلاها پوشنده گناهان و پاک کننده چرکها اند گنهگار از آن و نیکوکار ازو سبب رفع درجات خواهد بود قَالَ النَّبِيُّ گفت پیغمبر صلعم حُمَّى يَوْمٍ كَفَّارَةُ سَنَةٍ تپ یکروزه کفارت گناهان یکسال است و چون مدت تب باندازه مدت عمر گذرد و گناهان همه بکفر گردد ولابد در آن موجب رفع درجات گردد و الله اعلم

اَلْمَقَالَةُ التَّاسِعَةَ عَشَرَ قَالَ رض اِذَا كُنْتَ ضَعِيفَ الْاِيمَانِ الْيَقِينِ

دوم است وَارْضَ بِالْفِعْلِ وَوَافِقْ وَافْنَ وخشنود باش بفعل الٰہی وسازگاری کن بدان ونیست
شو فِي حَالَةِ الْبَدَلِيَّةِ وَالْفَوْقِيَّةِ وَالصِّدِّيقِيَّةِ در حالت بدلیت که فوق مرتبهٔ ولایت است وقطبیت
وغوثیت که ازان بالاتر است وصدیقیه که از همه بالاتر وتلو مرتبهٔ نبوت است وهِيَ الْمُنْتَهَى واین نهایت
مراتب واعلی مقامات است وسابقاً در مقالهٔ عاشره معلوم شد که این درام مباحث که آنرا در شرح حکمی نیست واجب
ومنهی نه باز در تاکید بر التزام مقام رضا وترک شکایت میفرماید تَنَحَّ عَنْ طَرِيقِ الْقَدَرِ یکسو شو از راه قدر
وقضا خَلِّ عَنْ سَبِيلِهِ بگذار راه او را ومعارض ومزاحم مشو او را رُدَّ نَفْسَكَ وَهَوَاكَ رد کن وبرگردان
نفس خود را از راه قدر وهوا وخواهش خود را که مزاحم طریق قدر میگردد وَكُفَّ لِسَانَكَ عَنِ الشَّكْوَى باز دار
زبان خود را از شکایت کردن بخلق از نوازل وحوادث قضا وقدر فَإِذَا فَعَلْتَ ذٰلِكَ پس چون
بکنی تو آنرا یعنی باز داشتن زبان را از شکایت وراضی بودن بتقدیر الٰہی إِنْ كَانَ خَيْرًا اگر هست قضا
وقدر نیک موافق طبع ونفس همچو غنا وعافیت وفراغتی ورخی وامثال آن از انچه از ارباب لطف ورفق است
زَادَكَ الْمَوْلَى حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَذَّةً وَسُرُورًا زیاده میگرداند ترا خداوند تعالی حیات خوش ومزه وشادی
که عمدهٔ آن شکر نعمت ورضا بقسمت وفرح بفضل ورحمت است وشهود منعم وباز نماندن ازان بنعمتی که بالاتر
از نعمت است وَإِنْ كَانَ شَرًّا واگر باشد قضا وقدر یعنی مخالف طبع ونفس مانند فقر وبلا وتفرقه والم وجزع
آن از انچه از وادی قهر وعنف است وچون لطف خفی در ضمن آن خواهد بود حَفِظَكَ اللّٰهُ فِي طَاعَتِهِ
فِيهِ نگاه میدارد خدا تعالی ترا در طاعت خود در همین حال وَأَزَالَ عَنْكَ اللَّائِمَةَ ودور میگرداند از تو
نکوهش را وَافْقَدَكَ فِيهِ وگم میگرداند وغائب میکند ترا از تو در ین حال ودر نمی یابی الم ومحنت آنرا
بجهت غلبهٔ رضا ومحبت وشهود میلے ودر ینجا نیز زندگانی خوش خواهد بود حَتَّى يَتَجَاوَزَ عَنْكَ تا آنکه
درمیگذرد آن قضا از تو وَيَحُلَّ عِنْدَ انْقِضَاءِ أَجَلِهِ وکوچ میکند نزد گذشتن مدت آن کما
يَنْقَضِي اللَّيْلُ چنانکه میگذرد شب فَيُسْفِرَ عَنِ النَّهَارِ پس دور میکند پرده را از روز

حاشیه
تلو بکسر اول و سکون لام یعنی پیرو پیچم اشتر در پی مادر خود رود و از کشف و برهان و مدارج ولایت ۱۲ غنا ۱۲ سر وگت بالضم ۱۲ انسان فرم است یعنی در شکل خلاف ندارد باشد و در لیکن تاوان ۱۲ فقر

داری اَیْنَ اَنْتَ کجائی تو اَیْنَ تُوْجَدُ وَتُرٰی کجا یافته می شوی تو و دیده میشوی پس از ان تنبیه میکنند
و ترغیب می فرمایند بر التزام مقام رضا بقضا اَمَا تَسْمَعُ اِلٰی قَوْلِهٖ آیا نمی شنوی و گوش نمیداری بسوی
قول خدای عز و جل کُتِبَ عَلَیْکُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ کُرْهٌ لَّکُمْ نوشته شد و فرض گردانیده شد بر شما کارزار
کردن با کفار و حال آنکه آن شاق و مکروه است طبعاً مر شما را وَعَسٰی اَنْ تَکْرَهُوْا شَیْئًا وَّهُوَ خَیْرٌ لَّکُمْ و نزدیک
است که ناخوش دارید شما چیزی را و آن چیز بهتر است در دنیا و آخرت مر شما را و این شامل است تمامه تکلیفات شرعی را که
نزد طبیعت شاق و ناخوش اند و همه مناط سلاح و سبب فلاح اند در نفس الامر وَعَسٰی اَنْ تُحِبُّوْا شَیْئًا وَّهُوَ
شَرٌّ لَّکُمْ و نزدیک است که دوست دارید چیزی را و آن چیز بد است مر شما را و جمیع منهیات شرعیه این حال دارد که
نفس آنرا دوست دارد و طبع بدان مایل است و در حقیقت موجب فساد حال و هلاک مبدا و مآل است وَاللّٰهُ یَعْلَمُ
وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُوْنَ و خدا میداند حقایق اشیا و عواقب امور را و شما نمیدانید طَوٰی عَنْکَ عِلْمَ حَقِیْقَةِ
الْاَشْیَاءِ پیچید و در نوردید خدای تعالی از تو دانش حقیقت اشیا را وَحَجَبَکَ عَنْهُ و باز داشت ترا از ان و پوشید
از تو علم آنرا فَلَا تُسِیْءِ الْاَدَبَ پس چون نمیدانی حقیقت حال را بی ادبی مکن بتصرف کردن در ان فَتَکْرَهَ
بِکَ اَوْ تُحِبَّ بِکَ تا ناخوش داری چیزی را بخود و یا دوست داری چیزی را بخود یعنی بمیل طبع و هوای نفس خود
بَلِ اتَّبِعِ الشَّرْعَ فِیْ جَمِیْعِ مَا یَنْزِلُ بِکَ بلکه پیروی کن حکم شرع را در مکروه داشتن و محبوب پنداشتن
در هر چیزیکه فرود می آید بر تو از نعمت و بلا و خیر و شر و محبوب و مکروه اِنْ کُنْتَ فِیْ حَالَةِ التَّقْوٰی اگر هستی
تو در حالت تقوی و اتباع ظاهر امر شریعت و حاصل نشده ترا فهم عن الله و اطلاع داده نشده بر مراد الله
الَّتِیْ هِیَ قَدَمُ الْاُوْلٰی که آن اول قدم و نخستین پایه است در سلوک طریق حق وَاتَّبِعِ الْاَمْرَ و متابعت کن
امر باطن را که عبارت از یقین صافی باشد از صحت قلب یا صریح قول و فعل است فِیْ حَالَةِ الْوِلَایَةِ و اگر
رسیده بحالت قرب و ولایت وَخُمُوْدِ وُجُوْدِ الْهَوٰی و فرو مردن آتش هوی که لازم مرتبه ولایت
و قرب و وصول است وَلَا تَتَجَاوَزْهُ و در مگذر از حد آن امر وَهِیَ الْقَدَمُ الثَّانِیَةُ و این قدم ثانی و پایه

مناط بفتح میم مصدر میمی است بچیزی در آویختن بمعنی در آویختگی و پیچیدگی مستعمل که حاصل المصدر است و هم صیغه اسم ظرف بمعنی جای در آویختن چیزی ماخوذ از فوط ۱۲ غ ۵۲ خمود بضمتین سرد شدن آتش و بیهوش شدن و آرام گرفتن ۱۲ غیاث اللغات

و شفقت و تواند که قریب بمعنی خویش باشد که مظنهٔ شفقت و مهربانی و دینجا بیشتر است هَلْ مِنْهُمُ الْوَالِدُ الشَّفِیْقُ اَوِ الْوَالِدَةُ الشَّفِیْقَةُ الرَّحِیْمَةُ آیا متصف کرده شود پدر و مادر که شفقت و مهربانی لازم حال ایشانست که شفقت و مهربانی فرزندان نکنند و خدایتعالی خود مهربان تر از مادر و پدر است قَالَ النَّبِیُّ صَلَّی اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ اَللّٰهُ اَرْحَمُ بِعَبْدِهٖ مِنَ الْوَالِدَةِ عَلٰی وَلَدِهَا گفت پیغمبر صلعم خدایتعالی مهربان تر است بر بندهٔ خود از مادر بر فرزند خود ذکر پدر نکرد زیرا که شفقت طبیعی مادر بیشتر از شفقت پدر می باشد گاه کافران بر خود ستم کردند و از دائرهٔ بندگی برآمدند و حکم ولد عاق دارند و انچه مومنان از بلا و عذاب بر سد حق سبحانه را در آن حکمتهاست که صلاح بندهٔ در آنست اگرچه بندهٔ بدان جاهل است اَحْسِنِ الْاَدَبَ نیک نگاهدار ادب درگاه خداوندی اِیَّاکَ مِسْکِیْنٌ تَصْبِرْ عِنْدَ الْبَلَاءِ بتکلف صبر و زنزدن در رود بلا و هجوم بلا و اگر ان ضَعُفْتَ عَنِ الصَّبْرِ اگر سست و ناتوانی از صبر و شکیبائی کردن بتکلف اگرچه در مطلق صبر تکلف و تحمل کردن مراد نیست اما چون خوگر و بصبر آسان میگردد یا مراد بتصبر آن بود که شکایت تلخی بر زبان نیارد و ننالد اگرچه در دل داشته باشد کراهتی را و صبر آنکه دل نیز صابر بود ثُمَّ اَصْبِرْ اِنْ ضَعُفْتَ عَنِ الرِّضَاءِ وَالْمُوَافَقَةِ و صبر کن اگر نمیتوانی رضا و موافقت آورد یعنی اهل اعلی مقام رضا و موافقت با قضاست که عبارتست از سکون تحت مجاری اقدار و نزد بعضی وجدان حلاوت بران باندازهٔ محبت و غلبهٔ آن تا بجائی رسد که لم حکم لذت گیرد و درد او نیش نوش گردد و اگر رضا نبود یا ازان ترازو مقام صبر است و اگر صبر نبود تصبر باید کرد و الاجر و فضل است که مذموم است باتفاق ثُمَّ ارْضَ وَوَافِقْ اِنْ وُجِدْتَ پس راضی باش و موافقت کن و رضا و موافقت در آنجاست که هنوز وجود تو باقی یافته می شوی و باخودی ثُمَّ اَفْنِ اِنْ فَقَدْتَ پس ازان فنا و نیستی خود جوی چون گم کرده شوی و مقام فنا و نیستی بالاتر از مقام رضاست که آخر مقامات سلوک است و بفنا سلوک منتهی میگردد و بعد ازان در مرتبهٔ مقام فنا و غیبت و مدهوشی وجود آن می فرمایند اَیُّهَا الْکَلْبُ بِیْتُ الْاَحْصَرِ ای مقام فنا که حکم گوگرد سرخ

توحید است و در اوقات حکم بعد ازان فرموده در تفسیر این سخن و اشارت بحال خود کرد حفظ توحید آن بود که قطع طمع کند از ما بقا ریض قدرت دانسته احکام او تعالی را راضی و ساکن باشی و قطعاً حرکت و اضطراب نکنی اِیَّاکَ وَ اِیَّاکَ دور دار خود را و دور دار شم اِیَّاکَ بپرهیز و دور دار اللّٰهَ اللّٰهَ بترس خدا را بترس خدا را اُحْذَرُ اللّٰهَ بپرهیز بترس خدا را اَلنَّجَا اَلنَّجَا زود زود دریاب اَلْحَذَرَ اَلْحَذَرَ بپرهیز بپرهیز کن کن از شکایت کردن و راضی نبودن بحکم او فَاِنَّ اَکْثَرَ مَا یَنْزِلُ بِابْنِ اٰدَمَ مِنْ اَنْوَاعِ الْبَلَاءِ زیرا که بیشتر انچه فرود می آید بفرزند آدم از گوناگون بلا و محنت لِیَشْکُوَا مِنْ رَبِّهٖ از جهت گله مندی اوست از پروردگار خود عزوجل کَیْفَ لَا یَشْکُوْ مَنْ هُوَ چگونه گله کرده شود از پروردگار او هُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِیْنَ و حال آنکه وی مهربان ترین مهربانان است وَ خَیْرُ الْحَاکِمِیْنَ و بهترین عادل ترین حکم کنندگان است حَلِیْمٌ گران بار که در سزا دادن گناهکاران شتابی نکند با وجود کمال قدرت عَلِیْمٌ که پوشیده نمی ماند بر وی چیزی ها ظاهر و باطن و نمیرود در ملک و ملکوت وی ذره در عالم مگر آنکه دانا و خبردار است ازان رَءُوْفٌ سخت مهربان بر بندگان خود رَحِیْمٌ مهربان بر ایشان غیر مستحق و غیر مستحق بی غرض و عوض گفته اند که رحمن آنکه اگر سوال کرده شود به او رحیم آنکه اگر سوال کرده نشود بر وی لَطِیْفٌ بِعِبَادِهٖ لطف کننده و نرمی نماینده به بندگان خود هیچ ذره از لطف و خالی نیست و گفته اند که در وجود خیان در درون مطوف باشند اگرچه عموم شان نتوان گفت چه اگر بعضی بمحنت تمام ازین مبتلا گردانیدی می توانستی لطف او ست که نگردانید و لطف با غضب جمع شود و رحمت مثلاً سلطانی یکی را صد تازیانه حکم کرد پس ازان لطف کرد و نرمی نمود و فرمود پنجاه تازیانه زنند نه صد این لطف است با وجود آنکه اراده غضب با قیست فافهم لَیْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِیْدِ نیست ستم کننده مر بندگان را چه ظلم تصرف در ملک غیر بود و چون همه ملک اوست هر چه کند ظلم نباشد و اگر چیزی کند که موافق نفس و طبیعت آدمی باشد شاید که صلاح کار او بدان باشد و اگر نباشد هم ظلم نبود کَطَبِیْبٍ حَلِیْمٍ همچو طبیب حلیم غیر مستعجل که نظر بر حکمت و صلاح حال بیمار دارد حَبِیْبٍ شَفِیْقٍ دوست مشفق لَطِیْفٍ قَرِیْبٍ نرم خو نزدیک بدل محبت

در حقیقت اسباب و مسببات همه بقدرت و ارادت او واقع اند و موثر در همه اوست و قیوم همه او و هیچ چیز و
هیچکس قدرت او را منازع و معارض نه لا مقدم لما اخر نیست هیچ مقدم کننده مر چیزی را که وی
پس افگند و لا موخر لما قدم و نیست هیچ پس افگنده هر چیزی را که وی پیش کرده قال الله
عز و جل گفته است خدای بزرگ ان یمسسک الله بضر و اگر بساید ترا و مبتلا گرداند خدای تعالی بزیانی
و برساند بتو چیزی از آن فلا کاشف له الا هو پس نیست کشاینده و دور گرداننده مر آنرا مگر او
و ان یردک بخیر و اگر بخواهد ترا بنیکی و برساند آنرا بتو فلا راد لفضله پس نیست کسی رد کننده
مر فضل و کرم او را فان شکوت منه پس اگر گله میکنی از خدای عز و جل و انت معافی و حال آنکه تو
عافیت داده شده و دور کرده شده است از تو بلاها و مکروهات را امراض و جز آن و عندک نعمة ما و نزد
تو از نعمتی از نعمتها است اگرچه اندک بود طلبا للزیادة گله که میکنی از برای طلب زیادتی میکنی و تعامیا عما
له عندک من النعمة و العافیة و بتکلف کور ساختن خود را و نادان گرفتن از آنچه مر خدای راست نزد تو
از نعمت و عافیت استرزاء بها از جهت حقارت کردن و خوار داشتن آن نعمت و عافیت را غضب
علیک خشم میگیرد بر تو پروردگار تعالی و ازالهما عنک و دور میگرداند آن نعمت و عافیت را از تو
و حقق شکواک و راست و درست میگرداند گله ترا یعنی شکایت از بلا و محنت میکنی با وجود نعمت و
عافیت پس نعمت و عافیت را از تو میگیرد تا راست گردد شکایت تو از برای زجر و الزام تو و جزای کفران نعمت تو
و ضاعف بلاءک و دو چند میگرداند بلای ترا و شدد عقوبتک و سخت میگرداند سزای ترا و مقتک
و خشم میگیرد ترا و فلاک و دشمن میدارد ترا دشمن سخت و اسقطک من عینه و می اندازد ترا از نظر عنایت
خود و احذر الشکوی جدا پرهیز کن گله کردن را از خدا و احکام قضا و قدر وی را البته لو قطعت و
قرض لحمک بمقاریض اگرچه پاره پاره کرده شوی و بریده شود گوشت تو بکارهای و کاردهای امام ابو القاسم
قشیری گوید که استاد ابو علی دقاق را در آخر عمر علت شدید شد و میفرمود از امارات و علامات تائید الهی حفظ

مِنْ نِعْمَةِ اللّٰهِ کیست آنکه خالیست از نعمت خدای عز و جل قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰی وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ
لَا تُحْصُوْهَا و اگر خواهید که شمار کنید نعمتهای خدا را شمار نتوانید کرد از پس بسیاری و بیشماری آنها فَکَمْ مِنْ
نِعْمَةٍ عِنْدَكَ وَاَنْتَ لَا تَعْرِفُهَا پس بسا نعمتی که نزد تست و تو نمی شناسی آنرا و اگر هم میشناسی
بغلبه نفس و هوا و طریان ظلمت کفران نظر انصاف تو بران نمی افتد لَا تَسْكُنْ اِلٰی اَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ
آرام مگیر و میل مکن بسوی هیچ یکی از خلق وَلَا تَسْتَاْنِسْ بِهٖ و الفت مگیر به هیچ یکی وَلَا تُطْلِعْ اَحَدًا
عَلٰی مَا اَنْتَ فِیْهِ و مطلع مگردان هیچ یکی را بر حالی که تو دران حالی بَلْ یَكُوْنُ اُنْسُكَ بِاللّٰهِ بلکه باشد
انس تو بخدا و ذکر وی عَزَّ وَجَلَّ وَسُكُوْنُكَ اِلَیْهِ و آرام تو بسوی او وَشَكْوَاكَ مِنْهُ اِلَیْهِ و گله تو
از وی بسوی وی نه بسوی غیر وی **بیت** پیش که بر آورم ز دستت فریاد ٭ هم پیش تو از دست تو
میخواهم داد ٭ لَا تَرَ ثَالِثًا مبین جز خدا که بلا فرستاده است و جز تو که بلا بر تو فرود آمده است کسی دیگر را
که غیر اوست و نسبت بدرگاه او ندارد اما دوستان وی و مقربان وی داخل غیر نیستند و توجه بایشان باین
حیثیت عین توجه بحضرت اوست فَاِنَّهٗ لَیْسَ اِلٰی اَحَدٍ پس بدرستیکه شان اینست که نیست بسوی
دیگر ضَرٌّ وَلَا نَفْعٌ زیان و نه سود وَلَا جَلْبٌ وَلَا نَفْعٌ و نه کشیدن سود و نه نیکی و نه راندن زیان و نه بدی
وَلَا عِزٌّ وَلَا ذِلٌّ و نه عزت و نه خواری وَلَا رَفْعٌ وَلَا خَفْضٌ و نه برداشتن و بلند ساختن و نه انداختن
و پست گردانیدن وَلَا فَقْرٌ وَلَا غِنَاءٌ و نه فقر و نه توانگری وَلَا تَحْرِیْكٌ وَلَا تَسْكِیْنٌ و نه جنبانیدن
و نه آرام دادن اَلْاَشْیَاءُ كُلُّهَا خَلْقُ اللّٰهِ چیزها همه پیدا کرده شده خدا اند بِیَدِ اللّٰهِ مسخر در دست قدرت
خدا بِاَمْرِهٖ وَاِذْنِهٖ جَرَیَانُهَا بحکم و دستوری اوست روان شدن آنها كُلٌّ یَجْرِیْ لِاَجَلٍ مُسَمًّی عِنْدَهٗ
هر چیز روان میشود و پاینده می ماند تا مدت معین که تعین یافته است نزد خدا وَكُلُّ شَیْءٍ عِنْدَهٗ بِقَدَرٍ
و هر چیز نزد وی بر اندازه است که زیادتی و کمی را بدان راه نیست و وی سبحانه و تعالی هر حادث را بوقت معین و جای
معین مخصوص و مقدر گردانیده و اسباب آن مهیا ساخته که اقتضای آن میکند و بآن میرساند و

طریان بفتحتین جاری شدن و وارد شدن چیزی بر چیزی شرح نصاب ۱۲ غیاث اللغات

ف زیان و نفع از خداست جل ذکره ۱۲

دو چیز طلبند و هرگز نیابند راحت و فرح و وجود آن هر دو چیز در بهشت نبود **شعر** طلب الراحة في
دار الفنا خاب من طلب شيئا لا يكون ومع هذه الاخبار والعيان و با وجود این خبرها
و آنچه بعیان و مشاهده معلوم است كيف يدعى طيب عيش في الدنيا چگونه خوانده شود و طلبیده شود
خوشی زندگانی در دنیا فالراحة كل الراحة في الانقطاع الى الله پس آسایش همه آسایش
در بریدن از خلق و روی آوردن بجناب الهی است عز وجل و موافقته و در سازواری کردن با حکام
قضا و قدر اوست والاستطراح بين يديه و انداختن خود را در پیش حکم و ارادت وی تعالی فتكون
بذلك خارجا من الدنيا پس میباشی تو بسبب انقطاع الی الله بیرون از دنیا و تقید و تعلق
بآن فح يكون الدلال پس درین هنگام یافته میشود ناز و وقار و حسن منظر رافة وراحة
ولطفا وصدقة وفضلا از روی مهربانی و آسایش و نرمی و خیر و فزونی **المقالة الثامنة عشر**
قال رضي الله عنه وارضاه الوصية لا تشكون الى احد مما نزل بك من ضر
گله مکن بسوی هیچ یکی از آنچه فرود آمده است بتو از گزند و زیان كائنا من كان هر که باشد صديقا
كان او عدوا دوست باشد یا دشمن ولا تتهم الرب و تهمت مکن پروردگار را عز وجل فيما
فعل فيك در آنچه کرده است در ذات تو وانزل بك من البلاء فرود فرستاده است بر تو از بلا و محنت
و گمان مبر که آنرا بجهت دشمنی و بدخواهی بتو کرده است شاید که در ضمن آن حکمتی باشد که فائده آن بتو
راجع گردد و در آن لطف نهانی باشد والله اعلم **بیت** بهر جوری که آن مه میکند از جام روحی که دلداری
مرا شاید که مقصود امتحان باشد بل اظهر الخير والشكر بلکه ظاهر کن نیکی و شکر را فكذبك باظهارك
الشكر من غير نعمة عندك پس دروغ گفتن تو بظاهر کردن تو شکر را بی نعمت نزد تو بگمان تو خير
من صدقك وفي اخبارك جلية الحال بالشكوى بهتر است از راست گفتن تو در خبر
دادن تو از حال آشکارا بشکایت و خود چون دروغ باشد که وجود نعمت متیقن است من الذي خلا

المقالة الثامنة عشر

فكذبك خير من صدقك الخ

بر اولاد آدم در دنیا بلاها و آزمایشها و محنتهاست و الم غصه و دیگر گیها زندگانی و نام این همه الام و درد ها و
المحن و محنتها و محنت نیز بمعنی آزمایش و بلاست و ما یجدون من التعلیم و اللذات فمشوب بالآفات
و آنچه می یابند از ناز و نعمت و لذتها آمیخته شده است با آفتها و محنتها و نحیتها اذا اعتبرها کل عاقل ادرک
ان لا حیات له الا فی الآخرة ان کان موقنا چون اعتبار نماید هر عاقل نعمتها و لذتها را و تمتع
کند بر نعیم آخرت و لذات آن دریابد که نیست حیات مر او را مگر در آخرت اگر هست و صاحب یقین کما
قال النبی صلی الله علیه وسلم چنانچه گفته پیغمبر صلے الله علیه وسلم در روز خندق برے تسلیه اصحاب لا عیش الا عیش
الآخرة نیست زندگانی مگر زندگانی آخرت خصوصا ذلک فی حق المؤمن یعنی انچه گفته غالب
بر بنی آدم بلایا و نغص و آلام است عام است و شامل تمامه بنی آدم را چه مومن و چه کافر خصوصا در حق مومن
که نزول بلایا و ورود مصایب بر وے بیشتر و غالب تر است کما قال علیه الصلوة والسلام الدنیا
سجن المؤمن و جنة الکافر فرمود دنیا زندان مسلمان است و بهشت کافر مسلمان هر چند از نعمت
در دنیا بهره یابد نسبت بانچه او را در آخرت نهاده اند حکم زندانیان دارد و کافر هر چند در دنیا بلا و محنت بیند
در مقابل انچه در آخرت برے او از عذاب و نکال مهیا ساخته اند گویا در بهشت است و قال علیه الصلوة
والسلام التقی ملجم مرد پرهیزگار لگام در دهان کرده شده است یعنے باز داشته از شهوات و لذتهاے
دنیا چنانکه اسپی که لگام در دهان او کنند حالت نتواند خورد و در کتاب الحکم گفته لا تستغرب وقوع الاکدار
ما دمت مقیما فی هذه الدار از امام جعفر سلام الله علیه و علی آبائه الکرام فرمود آنکه چیزی طلبد که هرگز مخلوق
نشده و بوجود نیامده در تعب اندازد نفس خود را گفتند یا امام آن چیست فرمود طلب راحت در دنیا بعضے
از حکما گفته اند اگر نه بناکاری دنیا بر مکاره بود منفعت بلیه در روزینه نهاد ندے سید الطائفه جنید رضی الله عنه
فرماید من برے خود اصلی بسته ام که بدان خورسندم و آن اصل اینست که دنیا جاے فتنه و ابتلاست و هر چه در وے از غم و محنت
برسد جاے آنست و اگر ناگاه شادی و نعمت برسد مقت خود میدانم ابو تراب نخشبی گوید رحمة الله علیه مردم دنیا

ف ۱ نقض الشیئ بالفتح ضد ابرام و نام
ف ۲ نکال بالفتح عقوبت ۱۲
ف ۳ نقمت بالفتح بمعنی ۱۲ غیاث اللغات

آن مرد برداركشیده وبما شاء من ذلك السلاح پس بیاورد سلطان ازان سلاح فهل تحس منه
من احد ذلك پس آیا بینی تو می باشد مر کسی را که وید آن مرد عمل کرده بردار کشیده تیر باران کرده شده را آن
یترك النظر الی السلطان آنکه بگذارد نظر کردن را بسوی آن بادشاه که بیخیش قادر و غالب قهار است
ویترك الخوف منه والرجاء له و بگذارد بیم را از سلطان و امید را بسوی او ویخاف من المصلوب
ویرجو منه و بترسد از ان مرد بردار کشیده که مغلوب و مقهور است در دست قدرت سلطان و امید دارد ازوی کلیس
من فعل ذلك آیا نیست کسی که گذاشت بیم و امید را از سلطان و داشت بیم و امید را از ان مصلوب
یسمی فی قضیة العقل عدیم العقل والادراك که نامید و شعور او را در حکم عقل بعقیل و بی ادراک
مجنونا بهیمة غیر انسان دیوانه حیوان چهارپایه مثل خر و ستور جز آدمی فنعوذ بالله من العمی
بعد البصیرة پس پناه جوئیم از کوری جهل و نکره خصوصا بعد از علم و معرفت بحصول ایمان و انابت و
القصیعة بعد الوصول و از بریدن پس از رسیدن فی الصراح قطیعه بریدن خویشی را والصدود
بعد الدنو والقرب و از روی برگردانیدن پس از نزدیک آمدن و حاصل شدن نزدیکی بجناب قدس
والضلالة بعد الهدایة و از گمراه شدن بعد از راه راست یافتن والکفر بعد الایمان و از
کفر پس از ایمان که پست ترین و بدترین حالات است بعد ازان و در تطبیق مثال بممثل میفرماید فالدنیا
کالنهر العظیم الجاری الذی ذکرناه پس دنیا مثال جوی بزرگ روان است که ذکر کردیم آنرا و مثال آدمی
کل یوم فی زیادة ماء ها هر روز این جوی در فزونی آب و ست و هی شهواته بنی آدم ولذاتهم
فیها و این زیادتی آب مثال زیادتی شهوتها آدمیان و لذتهای ایشان است در دنیا التی تصیبهم منها که میرسند
این شهوات و لذات آدمیان را از دنیا و هر روز و هر دم در فزونی اند و اما السهام و انواع السلاح
و اما تیرها و سلاحها میکه در ان مثال ذکر کرده شد فالبلایا التی تجری بها القدر الیهم مثال بلاها و محنتها
که روان میگردد و بآن تقدیر الهی بسوی آدمیان فالغالب علی بنی آدم فی الدنیا البلایا پس غالب

۵۱ ادراک بالکسر یافتن از شیء یعنی محسوس و خیالی

که از وی و از عذاب وی پرهیزند و سزاوار آنکه آمرزش او را امید دارند فَکُنْ اَبَدًا نَاظِرًا اِلٰی فِعْلِهٖ
پس باش همیشه چشم دارنده بسوی فعل او که چه میکند و چگونه میدارد مُتَرَقِّبًا لِاَمْرِهٖ نگهبان امر او را
که چه حکم میکند و چه می فرماید مُشْتَغِلًا بِطَاعَتِهٖ کار کننده بفرمانبرداری وی در امر ارادی و تشریعی
پس باش چنانکه میدارد بکن آنچه می فرماید مُبَائِنًا مِنْ جَمِیْعِ خَلْقِهٖ جدا و گسسته بباطن از همه خلق
چه نفس و چه غیر نفس دُنْیَا وَّ اُخْرٰی چه در دنیا و چه در آخرت لَا تُعَلِّقْ قَلْبَكَ بِشَیْءٍ مِّنْ خَلْقِهٖ
میاویز و مبند دل خود را به هیچ چیزی از مخلوقات اِجْعَلِ الْخَلِیْقَةَ اَجْمَعَ بگردان خلق را همه مقهور و اسیر و
بردار کشیده نزد قدرت الٰهی تعالی کَرَجُلٍ کَنَفَهٗ سُلْطَانٌ مانند مردی که گرفته و نگهداشته است او را بادشاهی
خداوند تسلط و قهرمان عَظِیْمٌ مُّلْکُهٗ که بزرگست مملکت بادشاهی او شَدِیْدٌ اَمْرُهٗ سخت است
شان او و حکم او مَهُوْلَةٌ صَوْلَتُهٗ وَسَطْوَتُهٗ ترسانیده شده است برجستن و سخت گرفتن و حمله کردن او
ثُمَّ جَعَلَ الْغُلَّ فِیْ رَقَبَتِهٖ مَعَ رِجْلَیْهِ پستر گردانید سلطان غل در گردن آن مرد و بست کردن او را
با هر دو پای او ثُمَّ صَلَبَهٗ عَلٰی شَجَرَةِ الْاَرْنِ پستر بردار کشید او را بر درخت صنوبر که بسیار استوار و تناور
می باشد عَلٰی شَاطِیْءِ نَهْرٍ عَظِیْمٍ مَوْجُهٗ بر کنار جوی که بزرگست موج او فَسِیْحٍ عَرْضُهٗ فراخ است
پهنائی او عَمِیْقٍ غَوْرُهٗ و در فرو رفته تک او و مغاک او شَدِیْدٍ جَرْیُهٗ سخت است روانی او ثُمَّ
جَلَسَ السُّلْطَانُ پستر نشست بادشاه چنانکه عادت بادشاهانست عَلٰی کُرْسِیٍّ عَظِیْمٍ قَدْرُهٗ
بر تختی که بزرگست قدر و مرتبه او عَالٍ سَمَاؤُهٗ بسیار است ارتفاع آن بَعِیْدٌ مَرَامُهٗ وَوُصُوْلُهٗ دور است
جای جستن و رسیدن او وَتَرَكَ اِلٰی جَنْبِهٖ اَحْمَالًا و گذاشته نهاده است آن سلطان در پهلوی خود بارها
را مِنَ السِّهَامِ از تیرها وَالرِّمَاحِ و نیزه ها وَالنَّبْلِ و پیکانها وَاَنْوَاعِ السِّلَاحِ و گوناگون سازهای
جنگ وَالْقَسِیِّ و کمانها مِمَّا لَا یَبْلُغُ قَدْرَهَا غَیْرُهٗ از آنچه نمیرسد اندازه کردن آنرا جز سلطان بجهت
کثرت و بی نهایتی او فَجَعَلَ یَرْمِیْ اِلَی الْمَصْلُوْبِ پس شروع کرد سلطان که می اندازد بجانب

امداد نور محمدی صلی الله علیه وآله وسلم بمرتبهٔ تکمیل رسیده بمقام لقا خواهد رسید و می فرماید که احتیاج بشیخ و
مرشد در مرتبهٔ سلوک برای کسر و ازالهٔ هوی و ارادت است که بجهت ضعف باطنی که سالک دارد قوت بران ندارد و بمزاحمت
آنها بمقام فنا وصول نمیتواند یافت چنانکه طفل شیرخواره بجهت ضعف بدن تناول اطعمه و اغذیه نمیتواند
کرد و بعد از زوال و فنای هوا و ارادت که بیرون آمدن از بیضهٔ بشریت کنایت از آنست و موقوف است
بجریان عادت بر تربیت و تصرف شیخ کامل و مکمل احتیاج بشیخ ندارد **بیت** آن شد که باز منت ملاح
بردمی * گوهر چو دست داد بدریا چه حاجتست * و بعضی از مجذوبان[1] و محبوبان باشند که در ابتدای
حال نیز اگرچه در صحبت مشایخ و اهل تربیت باشند اما در حقیقت تربیت و ترقیت ایشان از جای
دیگر باشد چنانچه حال شریف وی رضی الله عنه بود که فرمود انا ماربانی رسول الله ولیس لاحد علی منة
بعد الله و رسوله و شیخ ابن عطاء الله اسکندری از شیخ مکین الدین اسمر نقل کرده که گفت انا ماربانی الا
رسول الله علیه السلام و از شیخ عبد الرحیم قناوی آورده که گفت انا لا منة لاحد علی الا لرسول الله صلی الله
علیه وسلم و با وجود آن رعایت ادب و حق نعمت شناسی و ولی نعمتی و شکر گذاری آن واجبست و جامع و ناظر
هر دو جانب است این دو بیت **بیت** حافظ مرید جام میست ای صبا برو * از بنده بندگی برسان
شیخ جام را * و لاله اگرچه زشت کردار بود * در خلوت معشوق گران بار بود * و بهر تقدیر وظیفه بعد از
وصول نفی غیر و قطع از ماسوای حق است چنانکه می فرمایند فَاِذَا وَصَلْتَ اِلَی الْحَقِّ عَلٰی مَا بَیَّنَّا
پس چون رسیدی تو بحق چنانکه بیان کردیم فَکُنْ اٰمِنًا اَبَدًا مِمَّنْ سِوَاهُ پس باش ایمن همیشه از کسی
که جز اوست عز و جل و استقامت در زیر آن فَلَا تَرٰی لِغَیْرِهٖ وُجُوْدًا اَلْبَتَّةَ پس نه بینی جز حق را وجود
و قدرت قَطْعًا لَا فِی الضَّرِّ وَلَا فِی النَّفْعِ نه در زیان رسانیدن و نه در سود کردن وَلَا فِی الْعَطَاءِ
وَلَا فِی الْمَنْعِ و نه در دادن و نه در نادادن وَلَا فِیْ خَوْفٍ وَلَا فِیْ رَجَاءٍ و نه در ترسیدن و نه در امید
داشتن بَلْ هُوَ عَزَّ وَجَلَّ اَهْلُ التَّقْوٰی وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ بلکه خدای تعالی سزاوار آنست

[1] مجذوب کشیده شده و ربوده شده ۱۲ غیاث

وحالت اورا دریافته است سر کیه مخصوص باطن شیخست درنمیاید و درین عبارت تنبیه است بر رعایت مرید آداب را باید که اگرچه بمقامی رسیده باشد باوجود آن هنوز بر آستانه درغرت وا افتاده است شیخ رکن الدین علاء الدوله سمنانی فرموده است قدس سره که من بتحقیقت اعتقاد کرده ام اگر مرا حق تعالی بهر مقامیکه عالی تر باشد برساند هنوز فرق سر من آنجا باشد که قدم شیخ عبد الرحمن و شیخ علی لالا و شیخ نجم الدین است قدس الله اسرارهم **بیت** بلند مرتبه زین خاک آستان شده ام ۔ نجبار کو تیوام گر بر آسمان شده ام ۔ اگرچه ممکن بست که بعد از وصول بمقام شیخ بقوت استعداد کرداران بگذرد و بالاتر رود چنانکه میفرماید فَاِذَا بَلَغَ الْمُرِیْدُ حَالَةً تَنْقَطِعُ بِهٖ پس چون برسد مرید بحالتی شیخ خود را فَرِدٌ عَنِ الشَّیْخِ وَ قُطِعَ عَنْهُ جدا ساخته میشود از شیخ و بریده میشود از وی فَیَتَوَلَّاهُ الْحَقُّ پس بکرم و عنایت خود میگیرد کار او را حق تعالی فَیَقْطَعُهٗ عَنِ الْخَلْقِ جُمْلَةً پس قطع میکند و بلد میدارد او را از همه خلق چه شیخ و چه غیر وی چنانکه باز داشته میشود کودک از شیر پس از ان تربیت و تغذیت نموده میشود بالوان اطعمه و انواع اغذیه تا میرسد بدرجه رجال فَیَکُوْنُ الشَّیْخُ کَالظِّئْرِ وَالْاٰیَةِ پس میباشد شیخ مانند دایه که شیر میدهد و مرید همچو طفل شیر خواره که در حجر تربیت وی تا مدت رضاع که قابل اکل اطعمه و اغذیه گوناگون نیست می باشد و چون از شیر باز داشته شد حالش دیگر است لَا اِرْضَاعَ بَعْدَ الْحَوْلَیْنِ نیست شیر خوارگی پس از دو سال لَا خَلْقَ بَعْدَ زَوَالِ الْهَوٰی وَالْاِرَادَةِ همچنین نیست تعلق بخلق پس از دور شدن هوا و خواهش اَلشَّیْخُ یُحْتَاجُ اِلَیْهِ مَا دَامَ ثَمَّةَ هَوًی وَاِرَادَةٌ شیخ احتیاج برده میشود بوی تا آنکه در باطن سالک هوا و ارادت است لِکَسْرِهِمَا از برای شکستن هوا و ارادت وَاَمَّا بَعْدَ زَوَالِهِمَا فَلَا اما پس از دور شدن هوا و ارادت احتیاج نیست بشیخ لِاَنَّهٗ لَا کُدُوْرَةَ وَلَا نُقْصَانَ زیرا که نیست تیرگی و کمی و ناتمامی بعد از زوال هوا و ارادت چه بعد از حصول فنا کار تمام شد و سلوک که عبارتست از سیر الی الله است بنهایت رسید و سالک بمرتبه کمال رسید و در ولایت در آمد پس از ان بقا یافت و کارش بسیر فی الله افتاد اکنون تربیت تجلیات متنوعه الهی بوساطت

فا — نسبت بسیر و سلوک و آداب آن و بیان آنکه سالک باید که با وجود رسیدن بمقام شیخ را نگذارد

لا — خرقه و طریقه و غیره که موجب فضل انسان گردد و موجب نقصان نباشد

فتحر — یک جا نباشد خاطر

و — بعد زوال ارادت و هوی احتیاج نیست شیخ را

شده است نزد آنکسانیکه رسیده اند بتعریفه لهم بشناسانیدن حق عزوجل مرایشانرا یعنی بعلم
از وصول بنده بحق نسبتی وحالتی در باطن پیدا میشود که بذوق درمی یابد و بشناسانیدن حق بدانحالت
شناسا میگردد و آنچه گفته شد از بیرون آمدن از خلق و هوا و ارادت و فنا در فعل و ارادت حق آثار و علامات
وصول است بحقیقت آن بر قیاس محبت که انجذابیست در باطن و امتثال امر و خدمت در ظاهر از آثار اوست
و اهل ظاهر گویند که محبت بنده مر خدارا از همین امتثال امر است و مثال این در ظاهر و باطن بسیار است چنانکه
حالت بلوغ و جز آن و بالجمله وصول بحق نوری و حالتی است در باطن که می شناسند آنرا اهل وصول بشناسانیدن
حق کل واحد علی حدته هر یک در قرب جداست و لا یشارکه فیه غیره و انبازی نمیکند هر یک را
در ریاضت وصول جزوی اگرچه وصول بیک معنی است ولیکن در باطن هر یک تجلی دیگر است که آنرا انکرا است
که مر خدارا عزوجل مع کل واحد من رسله و انبیائه و اولیائه سر است با هر یک از رسل و انبیا و اولیا
خود که واصلان جناب قرب اویند راز است من حیث لا یطلع علی ذلک احد غیره و از انجا که مطلع
و واقف نیست بران سر هیچ یکی جز او بیت ای ترا با هر دلی رازی دگر ۲ هر گدا را بر در نازی دگر ۲ و در باب عشق
تاری بیش نیست ۲ هست هر جا نغمه سازی دگر ۲ حتی انه قد یکون للمرید سر یعنی تباین احوال
و تفاوت اسرار تا بحدیست که میباشد مر مریدرا با خدای سر لا یطلع علیه شیخه مطلع نیست بران سر پیروی
باوجود آنکه بر دست وی سلوک کرده و تربیت و تعلیم یافته و بمرتبه وصول رسیده است و حقیقت آنست که آنچه مرید
از شیخ تعلیم و استفاده نموده است علوم و قواعد و آداب و سلوک است و تصرف نیز که شیخ در مرید کرده در در آوردن
نور ذکر در باطن و رنجیدن تخم محبت در زمین استعداد و برآوردن از بیضه بشریت اما خصوصیت مکان و خاصیت
زمین سرا و آب و هوای وجود او در تشخص آن خفی است و للشیخ سر لا یطلع علیه مریده و مر پیر را از
ست که مطلع نیست بران سر از مرید و الذی قد دنا سیره الی عتبة باب حاله شیخه
مرید یکه بتحقیق نزدیک رسیده است سیر و سلوک وی تا آستانه در پیر وی یعنی باوجود آنکه بمقام شیخ رسیده

ل هو بلد جوف فلک یعنی اوسط فلک میان آسمان و زمین است
ب خاوه با و سکان کوشه خانه باشد و بالقصر بمعنی آزاد و اشتیاق و میل نفس باده و فرزندی و مانند آن و طرب و کشف الغ
ع امتثال الکم
ف یکون للمرید سر لا یطلع علی سر یعنی مرید را سری است که شیخ را از آن خبر نیست
ق یعنی تباین احوال و تفاوت اسرار
ش مطلع نیست

وتوفیق دادن وے سبحانہ مر او معنی وصول سالک بحق انقطاع است از غیر او ومعنی قرب بعد از غیر است
بوجہی کہ در مقالہ سابع معلوم شد وحاصلش آنکہ میفرماید وَمَعْنَى الْوُصُولِ إِلَى اللهِ ومعنی رسیدن بخدا
عزوجل خُرُوجُكَ عَنِ الْخَلْقِ وَالْهَوَى وَالْإِرَادَةِ وَلِلْبَاقِي بیرون آمدن تست از بند وتعلق خلق
بقطع نظر از ضرر ونفع ومدح وذم ووجود وعدم ایشان وبیرون آمدن از ہوائے نفس بالتزام طاعت ومتابعت
امر ونہی شریعت وبیرون آمدن از خواہش وآرزوہا وَالثُّبُوتُ مَعَ فِعْلِهِ وبرجا بودن بافعل حق
عزوجل وَإِرَادَتِهِ وخواست وے تعالی کہ ہر چہ کند وچنانکہ دارد وخواہد خوشنود باشی مِنْ غَيْرِ أَنْ تَكُونَ
مِنْكَ حَرَكَةٌ بی آنکہ یافتہ شود از تو جنبش در تدبیر وخواہش فِيكَ وَلَا فِي خَلْقِهِ بِكَ نہ تدبیر از
جہت حق تو ونہ از جہت خلق خدا بنفس تو واز پیش تو یعنی تدبیر یکہ از پیش خود برانگیزی بَلْ بِحُكْمِهِ
وَفِعْلِهِ وَأَمْرِهِ بلکہ حرکتے وتدبیر یکہ کنی بحکم وی وفعل وے کنی وترا در تو تدبیری وتصرف واختیاری نماند
وَهِيَ حَالَةُ الْفَنَاءِ پس این حالت حالت فناست يُعَبَّرُ عَنْهَا بِالْوُصُولِ تعبیر وتفسیر کردہ میشود
از ینحالت در اصطلاح قوم بوصول پس معنی وصول فنا باشد ومعنی واصل فانی ومعنی قرب نیز نزدیک باین ست
فَالْوُصُولُ إِلَى اللهِ عَزَّ وَجَلَّ لَيْسَ كَالْوُصُولِ إِلَى أَحَدٍ مِنْ خَلْقِهِ پس رسیدن بخدا نیست
ہمچو رسیدن بیکی از خلق خدا کہ در آنجا مسافت قطع کردن وپیوستن تنست المعقول المعهود کہ عقل
عامہ آنرا در می یابد ومعلوم ومعروف ست میان خلق کہ بقطع مسافت معین تن بتن بہ پیوندد لَيْسَ
كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ وخود چون چنین باشد کہ نیست مانند وے سبحانہ چیزی از خلق
نہ در ذات ونہ در صفات وی وتن نیست وصفات تن ندارد باوجود آن شنواست وبیناست نہ بہ چشم وگوش ہمچنین
بقرب وصول نیز موصوف ست بمکان ونہ تن جَلَّ الْخَالِقُ أَنْ يُشَبَّهَ بِمَخْلُوقَاتِهِ بزرگ وپاک است
پیدا کننده کہ مانند کردہ شود بہ پیدا کردہ شدہ ہای وی أَوْ يُقَاسَ عَلَى مَصْنُوعِهِ یا اندازہ کردہ شود یا ساختہ
کردہ شدہ وی فَالْوُصُولُ إِلَيْهِ مَعْرُوفٌ عِنْدَ أَهْلِ الْوُصُولِ پس رسیدن بخدا شناختہ

گردانیدن کائنات و تصرف دادہ میشود ترا در عالم بر وجہ کرامت و خرق عادت فتکون
پس ہست میگردانی و تصرف میکنی در کائنات بالاذن الصریح الذی لا عبار علیہ باذن حق
و دستوری آشکارا در وشن کہ نیست غبار و آمیزش الہام و ابہام و شک و شبہہ بر و الدلالات
کالشمس المنیرۃ و براہ نمونہای درخشندہ مانند آفتاب وشن و بکلام لذیذ الذ من کل لذیذ
بسخنان فرہ وار و فرہ تر از ہر فرہ دار و الہام صدق من غیر تلبیس و باندا ختن معنی در دل است و درست
بی التباس و اشتباہ مصفی من ھواجس النفس و وساوس الشیطان اللعین صاف و روشن
گردانیدہ شدہ از خولطر نفس و وساوس شیطان رانندہ شدہ از و رحمت و ہواجس جمع ہاجس انچہ یکایک در دل
افتد و چون بگذرد و جولان کند آنرا خاطر نام ست و مانا کہ مراد اینجا بمعنی عام است کہ خاطر را نیز شامل است
و وسوسہ و لغت آواز نہانی کہ آہستہ بگوش رسد و عرب آواز خلخال بازنان را وسواس خوانند و در شرع
اندیشہ بد کہ در دل افتد قال اللہ تعالی و گفتہ است خدا تعالی فی بعض کتبہ و بعضے از کتابہای خود
یا ابن آدم انا اللہ لا الہ الا انا ای فرزند آدم منم خدائیکہ نیست خدا جز من اقول للشیء
کن فیکون میگویم چیز را باش پس میشود اطعنی اجعلک تقول للشیء کن فیکون و مرا بفرمانبرداری بکن مرا بگردانم
ترا باین صفت کہ بگوئی مر شی را کن فیکون و قد فعل ذلک بکثیر من انبیائہ و اولیائہ و
خواصہ من بنی آدم تحقیق کردہ است آنرا در آدمیان و این مرتبہ را بسیاری از پیغمبران خود و اولیای
خود و خواصگان خود از اولاد آدم علیہم و یکی از کمل افراد این طائفہ ذات شریف اوست نہ کہ بجملگی از ہوا و ارادت
فانی شدہ بامر و فعل حق بقا یافتہ بتصریف و اقتداری متصرف شدہ در کائنات و بحقیقت ہر حال و مقام کہ
در ین مقالات مذکور ست کنایت از حال شریف خویش میکند **بیت** خوشتر آید آنکہ حال دلبران گفتہ آید
در لباس دیگران **المقالۃ السابعۃ عشر** قال رض اذا وصلت الی اللہ چون بر سی بحضرت عزت جل
فقربت منہ پس نزدیک کردہ شوی از و تعالی بتقریبہ و توفیقہ بر نزدیک گردانیدن و

ف ۱۲ خرق عادت کنایہ از کرامت و ارباب حال گویند کہ خرق عادت مباشد الا عند اللقاء

ف ۱۳ تحقیق لفظ ہواجس و لفظ وسوسہ

ف ۱۴ نبی فعیل بمعنی فاعل از نبا ست کہ بمعنی خبر دادن باشد

بآنکه کشف اسرار جز کسی که امین و حافظ اسرار باشد لایق و سزاوار نبود و هر که را کشف دهند و امانت نورزد و حفظ اسرار
نکند آخر آن کشف وبال حال او گردد و کرامات لک از جهت گرامی داشتن حق تعالی مرترا و اثبات کرامت برای تو
و اجلالا لخرمتک و از جهت بزرگ داشتن حرمت تو و تعظیم کردن مرترا بکشف و القای معلوم خویش
بر تو و مژده دادن بوصول نعمتی از نزدوی تبوق فضلا منه و منة و هدایة و از جهت فزونی کرم
و نیکوئی از جانب وی تعالی و نعمت دادن و منت نهادن و راه نمودن بفضل و کرم و صفات لطیفه خود و بطریق
تعلیم و تکمیل دیگران که لازم علم و یقین و کمال است قال الله تعالی گفت خدای عزوجل و جعلنا منهم ائمة
یهدون بامرنا لما صبروا و کانوا بآیاتنا یوقنون و گردانیدیم ما از بنی اسرائیل امامان دین
که راه می نمایند بامر ما هرگاه که صبر کردند بر سلوک طریق استقامت بودند که یقین میداشتند بآیات ما یعنی
بکتاب یا بدلایل و امارات دین و از این آیت معلوم میشود که صبر کنندگان بر طاعت مولی تعالی و یقین دارندگان
باحکام ربوبیت وی امامان دین و مهتدی و هادی بطریق یقین اند و قال والذین جاهدوا فینا
لنهدینهم سبلنا و گفت آنکسانیکه مجاهده کردند و قوت و توانائی و کوشش را کار بستند و کار زار نمودند
چه با نفس و چه با غیر وی از برای تقویت دین اسلام و تحصیل معرفت ما و سلوک طریق وصول ما هر آینه می نمائیم
ایشان را راههای خود را و هدایت میکنیم طرق قرب و وصول را و زیاده میگردانیم ایشان را هدایت بطریق خیر و
توفیق سلوک طریق حق و قال الله عزوجل واتقوا الله تقوی کنید خدای تعالی را و نگاه دارید
امر و نهی او و یعلمکم الله و میدانند خدای تعالی احکام را که متضمن مصالح شما است در دنیا و آخرت از این
آیت معلوم میگردد که بر عمل و تقوی تعلیم آلهی علوم را از نزدوی تعالی مترتب میگردد اما ان علوم که بآن
تقوی توان کرد خود سابق است زیرا که آنرا علم وهبت خوانند پس علمی دیگر است که مترتب شود بر تقوی
که آنرا علم وراثت گویند و مقصود از عمل است و مرتب بران چنانکه در حدیث آمده است من عمل بما علم اورثه
الله علم ما لم یعلم ثم یزاد علیک التکوین بعد از ان روکرده میشود بر تو و پرده میشود بر تو هست

شکر آن وتعرفک انه منه ومیداند ترا که آنروزی از وست وهو سائقه الیک وحق تعالی رساننده
ورساننده اوست بسوی تو ورازقه لک وروزی دهنده اوست مرترا واین اشارتست بحقیقت شکر که عبارتست از
دانستن آنکه نعمت از حق است وخبر آمده است که داؤد علیه السلام مذاکره بحضرت ربوبیت که خداوندا نعمتهای تو بیشمار است
شکر آن چگونه گویم فرمان آمد یا داؤد اذا عرفت انه منی فقد شکرتنی چون شناختی ودانستی که نعمت از منست پس
به تحقیق شکر گفتی مراورسید بحقیقت شکر وبالجمله چون ارادت وشهوت از باطن تو بیرون رفت ونماند درون تو جز
ارادت حق میرساند ترا نعمتی که نهاده وقسمت کرده است مرترا فتشکرک حق وتعرف وتعلم پس شکر میگوئی
خدای را درین هنگام ومی شناسی حق نعمت را ومیدانی که از خداست فیزیدک غرورا من الخلق
پس زیاده میگرداند ترا این شکر واین معرفت علم بیرون آمدن را از خلق وبعدا من الاکنام ودور بودن
از خلق واعتماد بر ایشان واختلاط با ایشان وخلوا لباطن مما سواه وتهی شدن باطن از هرچیز
حق است عزوجل ثم اذا قوی علمک ویقینک پس ترجون قوی شد علم ومعرفت ویقین تو
برزاقیت حق که حقیقت معنی توکل است وشرح صدرک وقوی شد کشادگی سینه تو که نزدیک است
اسباب بوجود وساوس واوهام تنگی نیارد وسر رشته یقین از دست ندهد ونسبت کم نکند ونور قلبک و
قوی شد نورانیت دل تو چنانکه ظلمت شک وریب طریان نکند وپرده جهل وشبهت ونکرت جمال شهود را نپوشد
وزاد قربک من مولاک وزیاده شد قرب تو از جناب خداوند تو که لازم بعد وانقطاع از ماسوا ست ونتیجه
نور علم ومعرفت ویقین است ومناک لدیه وزیاده شد قدر ومرتبه وعزت تو نزد پروردگار تعالی بحسب
حصول رضا ومحبت حق که متوکلان متعلق بآنند واما نتک عنده واهلیتک لحفظ الاسرار
وزیاده شد امین بودن تو نزد حق وسزاوار بودن تو نگاهداشت اسرار را که کشف کرده شود بر تو علمت متی
یاتیک قسمک دانا نیده میشوی تو کی می آید ترا قسمت تو ونصیب تو قبل حین پیش از وقت آمدن
او کشف کرده میشود بر تو که فلان چیز نصیب تست وبتو رسیدنی خواهد بتعیین وقت یا بی تعیین آن ودرین کلام اشارت

۹۱ طریان بفتحتین عارض شدن وآمدن
شئون جمع شأن بمعنی امر
۹۲ نکرت بفتحتین ظلمت وتاریکی ناشناختگی وناشناختگی بقصد معرفت غیاث
۹۳ نتیجه بروزن آموده مشتق از نتج بالفتح بمعنی ظهور
۹۴ وکبری باندازه مفت افتد وسعت گیرد

در هر وقت که نیازمند و محتاج میشوی عَلٰی قَدْرِ مَا یُوَافِقُ حَالَكَ بر اندازهٔ آنچه سازداری میکند
حال ترا و صلاح حال تو در آنست و اگرچه بر عظمت و سطوت و کبریائی او هیچ چیز واجب نباشد اما این از لطفی است
که بتو دارد و جزای انقطاع و انابت و التجا که بجناب رحمت وی آورده کَفِعْلِ الطَّبِیْبِ الشَّفِیْقِ الرَّفِیْقِ
الْحَبِیْبِ لِلْمَرِیْضِ همچو کردن طبیب حاذق مهربان و رفق لطف نماینده که دوست است به بیمار که خود را
بوی سپرده و روی نیاز بوی آورده است که هرچه موافق حال و صلاح وقت اوست بوی میدهد اگرچه بیمار بحکم شره
طبیعت و جهل و نادانی خود چیزی دیگر خواهد یا بیشتر خواهد حِمَایَةً مِّنْهُ عَزَّ وَجَلَّ وَتَنْزِیْهًا لَّكَ
این رسانیدن نعمت را بتو وی تعالی بفضل خود بیواسطه سبب از جهت نگاه داشتن است از جانب
وی تعالی و دور داشتن مر ترا عَنِ الْمَیْلِ اِلٰی مَنْ سِوَاهُ از میل کردن بسوی کسیکه جز اوست وَ
یُرْضِیْكَ بِفَضْلِهٖ و راضی و خوشنود میگرداند ترا بطریق دوام و استمرار بفضل و کرم خود فَاِذَا انْقَطَعَ
عَنْ قَلْبِكَ پس اکنون که برداشته شد پرده و دور گردانیده شد از نظر تو اسباب و وسایط و نماند میل
بما سوای حق و راضی شدی بفضل وی و میگسلد از دل تو کُلُّ اِرَادَةٍ وَّكُلُّ شَهْوَةٍ وَّلَذَّةٍ وَّمَطْلَبٍ
وَّمَحْبُوْبٍ هر خواهش و هر میلان نفس و مزه و مطلوب و محبوب جز حق و ارادت وی و طلب و محبت وی
فَلَا یَبْقٰی فِیْ قَلْبِكَ سِوٰی اِرَادَتِهٖ عَزَّ وَجَلَّ پس باقی نمیماند در دل تو جز خواهش او تا نخواهی
جز وی را و جز آن چیزی را که وی خواهد فَاِذَا اَرَادَ اَنْ یَّسُوْقَ اِلَیْكَ پس چون خواهد حق تعالی
که براند بسوی تو و برساند بتو قِسْمَكَ الَّذِیْ لَا بُدَّ لَكَ مِنْ تَنَاوُلِهٖ قسمت ترا و نصیب ترا که چاره نیست
ترا از گرفتن آن و البته بتو رسیدنی است وَلَیْسَ هُوَ رِزْقًا لِاَحَدٍ مِّنْ خَلْقِهٖ و نیست آن رزق و نصیب
مر هیچ یکی را از خلق خدای عز و جل سِوَاكَ جز تو اَوْجَدَ عِنْدَكَ شَهْوَةَ ذٰلِكَ الْقِسْمِ پیدا میکند نزد
تو میل و خواهش آن قسم را وَسَاقَهٗ اِلَیْكَ و میراند آنرا بسوی تو فَیُوَاصِلُكَ بِهٖ عِنْدَ الْحَاجَةِ پس
پیوسته میدارد ترا برسیدن آن روزی نزد حاجت ثُمَّ یُوَفِّقُكَ بِشُكْرِهٖ پستر توفیق میدهد ترا از برای

از حصول این یقین ترک اسباب و مباشرت آن یکسان گردد چنانکه فرمود وَاللّٰهُ الرَّازِقُ بِیَدِهٖ وروزی بندگان در دست قدرت و کرم اوست تارَةً یُوَاصِلُكَ بِطَرِیْقِ الْخَلْقِ یکبار میرساند ترا و پیوسته میدارد روزیرا از راه خلق و عطای ایشان عَلٰی وَجْهِ الْمَسْئَلَةِ لَهُمْ بروجه سوال کردن و طلبیدن از ایشان فِیْ حَالَةِ الْاِبْتِلَاءِ و این در حال مبتلا کردن حق ترا و مضطر گردانیدن بفقر و نیستی تا بیازماید ترا که صبر خواهی کرد و بر حد ضرورت خواهی استاد یا نه اَوِ الَّتِیْ بِاَضْدَادِهٖ یا در حال ریاضت دادن نفس و رام گردانیدن وی یعنی نفس را در بوته ریاضت و گرسنگی میگذاری چنانکه طاقت وی طاق میشود و بسر حد مخمصه میرسد و درین هنگام سوال کردن جایز میگردد و در بعضی نسخ واو است بجای اَوْ پس تمامی ابتلا است یعنی مبتلا گردانیدن حق و ریاضت فرمودن وی بنده را اَوْ عِنْدَ سُؤَالِكَ لَهٗ یا میرساند ترا حق تعالی روزیرا از سوال کردن و دعا نمودن و درخواستن تواضعی عَزَّ وَجَلَّ این وقسم رسانیدن روزی بسوال بود خواه سوال از خلق یا از خالق وَاُخْرٰی بِطَرِیْقِ الْکَسْبِ مُعَاوَضَةً و بار دیگر میرساند بی سوال بطریق کسب و تسبب که در معنی عوض و اجرست بر فعل بنده که کسبی میکند و سببی می ورزد و عوض آن از جانب خالق که مسبب اسباب است می یابد وَاُخْرٰی مِنْ فَضْلِهٖ مُبَادَاةً و بار دیگر میرساند از محض فضل خود بی سوال و بی کسب مِنْ غَیْرِ اَنْ تَرٰی الْوَاسِطَةَ وَالسَّبَبَ بی آنکه بجوئی و ببینی واسطه را و سبب را فَرَجَعْتَ اِلَیْهِ پس باز میگردی از همه وسایط و اسباب بسوی حق وَاسْتَطْرَحْتَ بَیْنَ یَدَیْهِ و می افگنی خود را پیش وی عَزَّ وَجَلَّ بی سوال و طلب و بسندگی کننده بعلم وی رَافِعَ الْحِجَابِ جواب ذاتیست یعنی چون توبه کردی از نظر کردن بر سبب و دانستی که رزاق حقیقی حق است بهر وجه که روزی میرساند و حقیقت معنی توکل که ثقه است بضمانیت حق رزق بندگان را حاصل کردی بر میدارد پرده را بَیْنَكَ وَبَیْنَ فَضْلِهٖ میان تو و میان فضل و کرم او وَبَادَاكَ وَعَدَّاكَ بِفَضْلِهٖ و ابتدا میکند ترا بیواسطه و بی سبب و خو رش میدهد ترا بفزونی نعمت و احسان خود عِنْدَ كُلِّ حَاجَةٍ

فمخمصه گرسنگی مفرط و سوختن کذا گرسنگی در سینه شکم پیدا شود و مجازاً بمعنی غم عظیم اضطراب انگیز مستعمل از بدار در نشخصه عبارت نشخصه بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و فتح رابع و صاد مهمله اعتماد کردن و بر چیزی و بکسی و ثقه بکسر اول و سکون ثانی و فتح رابع و هاء تانیث بمعنی اعتماد کردن و بر چیزی و بکسی و ثقه بکسر اول و سکون ثانی و فتح رابع و هاء تانیث بمعنی اعتماد کردن و بر چیزی و بکسی و ثقه بکسر اول و سکون ثانی و فتح رابع و هاء تانیث بمعنی اعتماد کردن و بر چیزی و بکسی

خفی فیعاقبک بحرمان الاکل بالسنة پس عقاب میکند و سزا میدهد ترا بمحروم گردانیدن از اکل
بسنت الذی هو الکسب من حلال الدنیا که کسب کردن و بدست آوردن رزق است از حلال دنیا
ثم اذا تبت عن القیام مع الخلق پستر چون توبه کردی تو از استادن با خلق و طمع کردن و سوال
از ایشان و توجه نمودن بایشان و شرکک ربک بهم و توبه کردی از شریک گردانیدن پروردگار خود را
بخلق و رجعت الی الکسب و باز آمدی و روی آوردی بکسب و اختیار کردی آنرا فتاکل بالکسب
و تتوکل علی الکسب پس بخوری بسبب کسب و اعتماد کنی بر کسب و نظر داری بران و تطمئن الیه و قرار گیری
و آرام یابی و روی همت آری بسوی کسب و تنسی فضل الرب و فراموش کنی فضل و کرم و صفت رزاقیت
پروردگار را فانت مشرک ایضا پس تو شرک آرنده نیز یعنی این نیز نوعی از شرکست الا انه شرک
اخفی من الاول لیکن این شرکیست خفی تر از اول که دران نظر بر خلق میداشتی و بر ایشان اعتماد میکردی
و درین صورت نظر از خلق برداشته و اعتماد بر ایشان نکرده و اکتفا بکسب نموده و لیکن چون در کسب نیز نظر بر حول
و قوت نفس باقیست بحقیقت در وی اعتماد است بر خلق و خلق شامل است نفس را و غیر آنرا غایت آنکه چون
بعضی افراد ساقط شده معنی شرک پوشیده تر گشته و بر هر تقدیر چون شرک باقیست فیعاقبک الله
پس سزا میدهد ترا خدای تعالی و حجبک عن فضله و محجوب و محروم میگرداند ترا از فضل خود و البدایة به
و از بدایت کردن بفضل و کرم بیواسطه بسبب فاذا تبت عن ذلک پس چون توبه کردی و باز آمدی از
اعتماد کردن بر کسب و ازلت الشرک عن الوسط و دور کردی شرک را از میان و رفعت اتکالک
علی الکسب و برداشتی اعتماد کردن ترا بر کسب و نظر داشتن بران و الحول و القوة و اعتماد بر حیله و توانائی
نفس و رایت الله هو الرزاق و دانستی و دیدی بدیده یقین که خداست روزی دهنده نه جز او و هو المسبب
و المسهل و اوست سبب سازنده و آسان گرداننده سبب را و المقوی علی الکسب و توانائی بخشنده
بر کسب و الموفق لکل خیر و توفیق دهنده مر هر نیکی را و سازوار سازنده اسباب را بخواهش بنده و بعد

مردان راہ را ۔ در سنگلاخ بادیہ پی ہا بریدہ اند ۔ یعنی بحکم سابقہ در معصیت افگندہ در ہاویۂ شقاوت انداختہ

بیت نومید ہم مباش کہ رندان بادہ نوش ۔ ناگہ بیک خروش بمنزل رسیدہ اند ۔ یعنی توفیق

توبہ یافتہ بمقام سعادت در آمدہ اند ثُمَّ اَنْتَبَهْتُ پستر بیدار شدم زہی خواب و زہی بیداری کہ در ہر دو عالم

تربیت و تلقین احکام دین و ارشاد و ہدایت راہ یقین مشغول است مصرع زہی مراتب خوابی کہ بہ ز

بیداری ست ۔ **بیت** در خواب ہمیشہ با خیال تو خوشم ۔ در بیدارم نخط و خال تو خوشم ۔ القصہ چہ در

خواب چہ در بیداری ۔ ای مردم دیدہ با جمال تو خوشم ۔ اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِ الْخَلْقِ مُحَمَّدٍ وَّاٰلِهٖ وَ

اَصْحَابِهٖ اَجْمَعِيْنَ وَعَلٰى سَائِرِ اَتْبَاعِهٖ وَاَحْزَابِهٖ هُدَاةِ طَرِيْقِ الْحَقِّ وَمُحْيِيْ مَعَالِمِ الدِّيْنِ

اَلْمَقَالَةُ السَّادِسَةَ عَشَرَ

قَالَ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُ وَاَرْضَاهُ مَا حَجَبَتْ

عَنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَالْبَدْءِ بِنِعَمِهٖ اِلَّا مَحْرُوْم و محجوب نشدہ تو از زیادت و فزونی کرم خدائے تعالیٰ و بسوا سطہ

سبب رسانیدن پروردگار تعالیٰ ترا بنعمتہا وی تعالیٰ اَلَّا لِاتِّكَائِكَ عَلَى الْخَلْقِ مگر از جہت اعتماد کردن

تو بر خلق در جلب منافع و دفع مضار وَالْاَسْبَابِ اعتماد کردن تو بر اسباب کہ وسیلۂ آن بحکم عادت بمقاصد

برسند وَالصَّنَائِعِ و اعتماد کردن بر کارہا و پیشہ ہا وَالْاَكْسَابِ طلبہا و کوششہا و تصرفہا در حاصل گردانیدن

رزق و جمع کردن و گرد آوردن آن فَالْخَلْقُ حِجَابُكَ عَنِ الْاَكْلِ بِالسُّنَّةِ پس خلق و طمع کردن

از ایشان پردہ و مانع تو اند از خوردن بطریق سنت و طریقۂ انبیا سلف وَهُوَ الْكَسْبُ و خوردن بسنت

خوردن بکسب و حرفت و زور بازوی خود است بی منت و طمع از خلق و در حدیث آمدہ است کہ ہر پیغمبر را حرفت ست

و حرفت من جہاد ست فَمَا دُمْتَ فَائِمًا مَعَ الْخَلْقِ پس ما دامیکہ باشی تو استادہ با خلق یعنی رَاجِيًا

لِعَطَاءِهِمْ امیدوارندہ بخشش ایشان را وَفَضْلِهِمْ و فزونی کرم و نیکوئی ایشان را سَائِلًا لَهُمْ

سوال کنندہ و خواہندہ از ایشان مُتَرَدِّدًا اِلٰى اَبْوَابِهِمْ آمد و رفت کنندہ بسوی درہای ایشان

فَاَنْتَ مُشْرِكٌ بِاللّٰهِ خَلْقَهٗ پس تو شریک گردانندہ بخدا خلق او را در رزق دادن و عطا نمودن شرک

فقہ الغیب

اَلْمَقَالَةُ السَّادِسَةَ عَشَرَ

ترا گفتم ولیک پس چون گذاشتید سوال کردن بزبانها فلا تسالوا هم بقلوبکم پس سوال نکنید
وطمع مدارید از مردم بدلهای خود فان السوال بالقلب کالسوال باللسان پس بدرستیکه سوال بدل
همچو سوال کردنست بزبان اگرچه آن آشکارا نیست و این نهان ثم اعلموا ان الله کل یوم هو فی
شان پس بدانید که خدا تعالی در هر زمان و هر آن را کاریست و در کارخانه خلق و قدرت وی تعطیل نمیباشد پس
ازان بیان شیونات الهی میکنند و میفرمایند فی تغییر و تبدیل و گردانیدن احوال خلق و بردن
یکی را و آوردن بجای او دیگری را و در رفع و خفض و بلند گردانیدن مرتبه یکی را و پست ساختن مرتبه دیگری را
فقوام یرفعهم الی العلیین پس گروهیست بلند میگرداند مرتبه ایشانرا و می برد بسوی مکانهای بلند
و مراتب ارجمند و بعضی علیین را نام آسمان هفتم دارند یا نام دیوان ملائکه حفظه که برداشته میشود بآن عملهای
صالحان و دستاموس گفته علیون جمع علی است و در آسمان هفتم که ارواح مومنان بر آن صعود کند و قوله
یحطهم الی اسفل السافلین سوگروهی دیگر فرود می افگند ایشانرا بسوی مکانیکه پایان ترین پایانهاست
فخوف الذین یرفعهم الی العلیین پس ترسانید آنکسانی را که برداشت ایشانرا باعلیین ان یحطهم
الی اسفل السافلین که فرود افگند ایشانرا باسفل سافلین و رجاهم ان یبقیهم و یحفظهم
و امیدوار گردانید ایشانرا که پاینده دارد و نگاهدارد ایشانرا علی ما هم علیه من الرفع بر حالیکه
ایشان هستند بران حال از برداشتن بمکان عالی فخوف الذین یحطهم الی اسفل السافلین
و ترسانید آنکسانی را که فرود افگنده است ایشانرا باسفل سافلین ان یبقیهم و یخلدهم علی
ما هم فیه من الحط که باقی دارد و همیشه دارد ایشانرا بران حال که ایشان هستند در ان حال از فرود
افگندن بپایان و رجاهم ان یرد فعهم الی علیین و امیدوار گردانید ایشانرا که برداشت
ایشانرا بسوی علیین حاصل که صفات قهریه و لطفیه و جلالیه و جمالیه حق که هر یکی تقاضای ظهور آثار خود میکنند همه
در خوف و رجا میدارد و بیک حال نمیگذارد و الایمان بین الخوف و الرجا آنیست بیت الامین مشو که مرد

فتحنی علیین

ایشان و در توحید ضمیر متکلم در ربی رمزیست باختصاص مقام شریف وی رضی الله عنه بجناب ربوبیت
حق چنانکه وزیر سلطان که وکیل و کفیل انتظام امور ملکی او و مخصوص و ممتاز و متفرد بقرب اوست میگوید
که بادشاه من و سلطان من چنین گفت و چنین کرد و در حقیقت این کلمه بطریق کنایت بضمیر متکلم بنیابت
و سفارت اوست رضی الله عنه از حضرت سید رسل و خلاصه موجودات و سخن از زبان وی صلی الله علیه وسلم فرموده
و نائب رسول الله و وارث کتابت از القاب شریف اویند رضی الله عنه که مشایخ وقت بدان او را نداو
خطاب کرده اند **بیت** ای رفته قدم بر قدم شاه رسل ٭ در پیروی او شده هادی سبل ٭ قد فزت من
الفضل بما فات الناس ٭ من ذلک فقتهم و جاوزت الکل فعلیهم سلام الله و تحیاته و برکاته
ما دامت الارض و السماء تا آنکه باقیست زمین و آسمان و خود بقاء زمین و آسمان و ما فیها و بتقدیر الهی
منوط و مربوط بوجود و برکت ایشان است

المقالة الخامسة عشر

قال رضی الله
عنه و ارضاه رأیت فی المنام کانی فی موضع شبه مسجد دیدم در خواب گویا که من در جائی هستم
مانند مسجد و فیه قوم منقطعون در آنجا گروهی اند از درویشان پیوند از خلق بریده و بحق پیوسته
فقلت پس گفتم من لو کان لهؤلاء فلان یؤدبهم اگر باشد مر این قوم را فلانکس ادب میکند
ایشان را و یرشدهم و ارشاد میکند و راه می نماید بطریق حق ایشان را اشرت الی رجل من
الصالحین اشارت کردم بلفظ فلان بمردی از صالحان وقت فاجتمع حولی پس فراهم آمدند
آن قوم گرد من فقال واحد منهم پس گفت یکی از آن قوم فانت ایش پس تو چه چیزی و چه
حال داری لم لا تتکلم چرا سخن نمیکنی و ادب و ارشاد نمی نمائی فقلت پس گفتم من ان رضیتمونی
لذلک اگر راضی میشوید مرا برای آنکه سخن گویم و راهنمائی کنم شما را میگویم و میکنم ثم قلت اذا انقطعتم
عن الخلق الی الحق پس گفتم چون بریده اید شما از خلق و روی آورده اید بحق عز و جل فلا تسألوا
الناس شیئا بالسنتکم پس گدائی مکنید و در نخواهید از مردم چیزی را بزبانهای خود فاذا

ترجمه بدرستی فیروزمند شدی از فضل آنچه فوت کردند مردمان ازین جهت فائق شدی او شان را و برگذشتی از همه ۱۲

المقالة الخامسة عشر

ونو پدید آورد و چون پیش از دیدن اشیا مشهود ایشان حق است و فعل حق و شهود حق موجب نور و سرور
و حضور ظلمت غم و اندوه نفسانی را گرد سراپرده حال ایشان راه نباشد و سرور و حضور نشان بهشت است
پس بحقیقت همیشه در بهشت باشند و دیدن حق پیش از دیدن اشیا یکی از اقسام شهود است که ما رایت شیئا
الا رایت الله قبله است و دیگر ما رایت شیئا الا رایت الله فیه است و یکی بعده دیگر معه و اول اتم و اکمل است چه نور
وجوب و قدم اسبق و ابهر است از ماهیت امکانی و حال مجذوبان و محبوبان و سابقان است و قول سید کائنات صلی الله
علیه وسلم ان الله معنا اشارت باین شهود است بخلاف قول موسی علیه السلام ان معی ربی فافهم و بالله التوفیق
فَبِهِمْ ثَبَاتُ الْأَرْضِ وَالسَّمَاءِ پس باین قوم است پابرجا بودن زمین و آسمان وَقَرَارُ الْمَوْتَى وَالْأَحْيَاءِ
و بایشان است آرام مردگان و زندگان چه قرار مردگان و زندگان همه بقرار و ثبات زمین است و تواند والله اعلم که مراد مومن
و کافر و عاصی و مطیع باشند إِذْ جَعَلَهُمْ مَلِيكُهُمْ أَوْتَادًا لِلْأَرْضِ الَّتِي دَحَى زیرا که گردانید ایشان را
بادشاه و خداوندگار ایشان مانند میخها مر زمین را که گسترانیده است فَكُلٌّ كَالْجَبَلِ الَّذِي رَسَا پس هر یک
از آن مانند کوهی است که ایستاده است بر جای خود فَتَنَحَّ عَنْ طَرِيقِهِمْ پس یکسو شو از راه ایشان و دعوی
طریقه ایشان و ادعا مکن احوال ایشان را وَلَا تُزَاحِمْ مَنْ لَمْ يُقَيِّدْهُ عَنْ قَصْدِهِ الْآبَاءُ وَالْأَبْنَاءُ
و انبوهی مکن و تنگ مساز جای را یعنی در میا و برابری مکن کسانی را که مقید نگردانیدند و مشغول نساختند ایشان را
و پسران پدران از قصد و طلب حق و سلوک طریق و وصول و شهود و یعنی هیچ چیز و هیچکس خصوصا
پدران و پسران که از همه عزیزتر و محبوب تر اند در آنچه فرموده و مرضی اوست مانع نیامدند از طلب رضا و امتثال
امر وی این معنی از احوال صحابه رسول الله صلی الله علیه وسلم و رضی الله عنهم ظاهر است فَهُمْ خَيْرُ مَنْ خَلَقَ
رَبِّي وَبَثَّ فِي الْأَرْضِ وَذَرَا پس ایشان بهترین کسانی اند که پیدا کرده است پروردگار من و پراگنده
کرده در زمین و منتشر گردانیده است ایشان را و مراد خیریت بعد از انبیا و رسل است صلوة الله علیهم اجمعین اگر
مراد بقوم که ذکر ایشان رفت اتقیا و اولیا است دارند و الا همه داخل اند درین عنوان با تفاوت مراتب و درجات

شدم ہر دو رکوبتو بملک سلیمان در آمدم ۱۲ آنت یصطادک من تری فتسکار میکند و میبرباید دل ترا کسی
می بینی تو در عالم صورت وھم لا یرون من تری و ایشان نمی بینند کسی را کہ تو می بینی و نمی افتد نظر
بصیرت ایشان بر آن بل یرون خالق الاشیاء بلکہ می بینند این قوم پیدا کنندہ چیزہا را یعنی بچشم
بصیرت و مایرای و دید نمیشود در سبحانہ یعنی بچشم سر فار القوم و حصلت لھم النجاۃ رستند و
فیروزی یافتند این قوم و حاصل شد ایشان را رستگاری از گرفتگاری بماسوی حق از دنیا و آخرت و بقیت
انت من تھنا بما تشتھی من الدنیا و تھوی و ماند تو گرو داشتہ شدہ و حبس کردہ شدہ بچیزی کہ
میخواہی از دنیا و دوست میداری فالقوم فنوا عن الخلق و الھوی و الارادۃ و المنی پس این
گروہ فانی شدند از خلق و ہوا و خواہش و آرزو ہا فوصلوا الی الملیک الاعلی پس رسیدند بجناب
قرب بادشاہی کہ بلند تر است از ہمہ و منتہای سلسلہ علیت و ایجاد بات و فاوفقھم علی غایۃ ما رام منھم
پس مطلع گردانید یا استنید ایشان را بر نہایت چیزیکہ طلب داشت از ایشان من الطاعۃ و الحمد و الثنا
از فرمانبرداری کردن احکام او و ستودن و ستایش کردن بر ذات و صفات او و بدل و زبان ذلک فضل اللہ
یؤتیہ من یشاء و اللہ ذو الفضل العظیم فرونی کرم و بخشش خداست میدہد آنرا کسی را کہ میخواہد فلا زمو اذلک و وظبوا
پس لازم گرفتند طاعت و حمد و ثنا او پیوستہ شدند در ین کار بتوفیق منہ و تیسیر بتوفیق از خدا و آسان
گردانیدن بلا عنا بی رنج و مشقت فصارۃ الطاعۃ لھم روحا و غذاء پس گشت طاعت مر
ایشان را بجای جان و خورش و صارۃ الدنیا اذ ذاک فی حقھم نعمۃ و حریا و گشت دنیا وقتیکہ طاعت
و ذکر خدا روح و غذا ایشان شد برای ایشان نعمت و سرور فکانھا لھم جنۃ المادی پس گویا دنیا
ایشان را بہشت ست پس ایشان در دنیا و آخرت ہمیشہ در بہشت اند و گویا اشارت قول حق سبحانہ
تعالی خالدین فیھا با نیمعنی است اذ مایرون شیئا من الاشیاء حتی یراد قبلہ نکنند کہ ایشان
می بینند ہیچ چیزی را تا آنکہ می بینند پیش از ان فعل الذی خلق و انشا فعل آنکسی کہ پیدا کرد

۱۲ روح بالضم بمعنی جان و در حدیث قرآن روح است یعنی فہم حضرت رسالت علیہ و علی آلہ الصلوٰۃ و السلام از سویہ و صار و منتج و کشف و لطائف و علوم و اسرار و رموز و حقایق و معارف و غیرہا طیبا بخاریست کہ بسبب حرارت آفتاب از آب دریا و غیرہ بلند میشود و در ہوا جمع میگردد و بسبب برودت ہوا باز بصورت آب میگردد و بر زمین میریزد و بعضی گویند کہ ابر از بخار دریا بہم میرسد و بعضی گویند کہ از بخار زمین بہم میرسد و بعضی گویند کہ از ہر دو بہم میرسد و ہمچنین در باب تولد باران اختلاف کردہ اند و بعضی گویند کہ باران

والتماوه والتعادم والتقابی فی القدر و امثال امر و انکاشتن و معدوم پنداشتن و فانی گردانیدن
و حکم قضا و قدر فاشرب هذه الشربة پس بنوش این شربت و شربت در زبان اطبا مقدار دارد که تناول
باید کرد و تداوی بهذه الدواء و دارو کن باین دارو و تغذ بهذا الغذاء و خورش و پرورش کن خود را باین
خورش تنجع و تشفی و تعافی گوارا گردانیده شوی و شفا داده شوی و صحت داده شوی من امراض
الذنوب و علل الاهواء از بیماریها گناهان و علتهای هوای نفس باذن الله المقالة الرابعة
عشر قال رضی الله عنه و ارضاه لا تدع حالة القوم یا صاحب الهوای و دعوی
مکن حالت این گروه را یعنی طالبان و اصلان حق را ای مصاحب هوای نفس انت تعبد الهوی و انا تو
پرستش و بندگی میکنی هوای نفس را و انچه دوست میدارد نفس ترا و هم عبید المولی و ایشان
بندگان خداوند و پرستندگان او و یند انت ترغب نفسک فی الدنیا میل و خواهش تو در دنیاست
تا مال و جاه ترا بدست آری و ترغب القوم فی العقبی و میل و خواهش این قوم در آخرت است تا اجر و ثواب
و نعیم ترا حاصل کنند انت تری الدنیا تو می بینی صورت این جهان را و دنیا نام میان آسمان و زمین است
مشتق از دنو یعنی نزدیک از ذنات و هم یرون رب الارض و السماء و ایشان می بینند پروردگار
زمین و آسمان را و آثار صنع او را که پی می برند از ان بوجود ذات و صفات وی و مشاهده میکنند آثار انوار حق
و لمن و انت انست بالخلق و انس القوم بالحق و آرام تو بخلق است و آرام قوم بحق است انت
قلبک متعلق بمن فی الارض و قلوب القوم برب العرش دل تو آویخته بکسی است که در زمین
و مایل است بسفلیات و دلها قوم آویخته به پروردگار عرش است اضافت العرش الی ربهم اضافت تشریف
تعلق قلب بشنود و عظمت و کبریای الهی تعالی شانه باطن را بعلاقه و معنی علو و عظمت و کبریای الهی ایجاد
بجهت علو افتد و در حقیقت این جهت باطن بنده رهنمون وجود پروردگار او صفت شاهد منشهود
بیت رفتیم و دیدیم تمام گلستان و آمدم هر نافه تو یافتم بشبستان و آمدم هر باد تو کردم همه همان

المقالة الرابعة عشر

مستکن الحواس یعنی پوشیده حواس مُنْخَزِعُ الْجَنَانِ سست و دیوانه و شگافته دل بنون و خای معجمه و رای و در
بعضی نسخ منزعج از انزعاج بمعنی از جای برکنده شدن و در بعضی منخزع از خزع بمعنی ناشکیبائی مُضَیَّقُ
الذَّرْعِ تنگ سینه گرفته دل عاجز مُتَمَاوَةُ الْجَسَدِ مرده ساخته تن زَائِلُ الْهَوٰی دور گشته هوای نفس
مُنْطَمِسُ الرُّسُوْمِ ناپدید شده رسوم های بشریت مُمْتَحِی الْوُسُوْمِ محو شده نشانهای طبیعت مَنْسِیُّ الْاَثَرِ
فراموش شده اثر میل و شهوت مُظْلِمُ الْفَنَا بکسر فا تاریک صحن سرا مُنْهَدِمُ الْبِنَاءِ ویران شده بنیاد
خَاوِی الْبَیْتِ خالی خانه سَاقِطُ الْعَرْشِ افتاده سقف خانه لَا حِسَّ وَلَا اَثَرَ نه ادراک و نه نشان
فَلْیَکُنْ سَمْعُکَ کَاَنَّهٗ اَصَمُّ پس باید که باشد شنوای تو گویا که کر است وَعَلٰی ذٰلِکَ مَخْلُوْقٌ و هم بر کری
پیدا کرده شده است وَبَصَرُکَ کَاَنَّهٗ مُعْصَبٌ مَرْمُوْدٌ وَاَکْمَهُ مَطْمُوْسٌ و باید که باشد بینائی تو گویا
پرده بسته شده است بروی و بدرد آمده نابینای مادرزاد ناپدید کرده شده و در بعضی نسخ مطلوس بلام و آن نیز بمعنی
مطموس است وَشَفَتَاکَ کَاَنَّ بِهِمَا قُرْحَةً وَثُبُوْرًا و باشند لبهای تو گویا که بر آنها ریش است و دمیدگیها است وَلِسَانُکَ کَاَنَّ بِهٖ
خَرَسًا وَکُلُوْلًا و باشد زبان تو گویا وروی گنگی و کندیست وَاَسْنَانُکَ کَاَنَّ بِهٖ ضَرَبَانًا وَاٰلَامًا وَنُشُوْرًا و باشد دندانهای
تو گویا که در آنها جراحت است پر شده از ریم و دردها و پراگندگیها وَیَدَاکَ کَاَنَّ بِهِمَا شَلًّا وَعَنِ الْبَطْشِ قُصُوْرًا و باشند دستهای
تو گویا که در آنها خشکی و کوتاهیست از گرفتن وَرِجْلَاکَ کَاَنَّ بِهِمَا رَعْدَةً وَارْتِعَاشًا وَجُرُوْحًا و باشند پایهای
تو گویا که در آنها اضطراب و لرزه و جراحتهاست وَفَرْجُکَ کَاَنَّ بِهٖ عِنَّةً وَبِغَیْرِ ذٰلِکَ الشَّاْنِ مَشْغُوْلٌ و باشد
عورت و اندام نهانی تو گویا بوی نامردیست و بجز این امر در کار است وَبَطْنُکَ کَاَنَّ بِهٖ اِمْتِلَاءً اَوِ ارْتِوَاءً وَعَنِ الطَّعَامِ
غِنَاءً و باشد شکم تو گویا که بوی پری و سیری است و از طعام بی نیازیست وَعَقْلُکَ کَاَنَّکَ مَجْنُوْنٌ وَمَجْهُوْلٌ و
باشد عقل تو گویا تو دیوانه و فاسد العقلی وَجَسَدُکَ کَاَنَّکَ مَیِّتٌ وَاِلَی الْقَبْرِ مَحْمُوْلٌ و باشد تن تو
گویا که تو مرده و بسوی گور برداشته شده فَالتَّسَامُعُ وَالتَّسَارُعُ فِی الْاَمْرِ پس شنیدن و شتابیدن در امتثال امر است
وَالتَّقَاعُدُ وَالتَّجَاعُدُ وَالتَّقَاصُرُ فِی النَّهْیِ و نشستن و سست شدن و نرمی نمودن و کوتاهی کردن در نهی

پس کافر مشو بآنکسی که پیدا کرده است ترا از خاک و تربیت کرده ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ پستر پیدا کرده است ترا از آب
مردی که در رحم افتد ثُمَّ سَوّٰىكَ رَجُلًا سوی تا پستر برابر و معتدل و قوی ساخت ترا و مرد تمام گردانید
وَلَا تَكُنْ غَيْرَ اَمْرِهٖ وَلَا تَكُنْ غَيْرَ نَهْيِهٖ و مخواه و خوش مدار جز امر او را و ناخوش مدار جز نهی او را اَقْنَعْ مِنَ
الدُّنْيَا وَالْاُخْرٰى بِهٰذَا الْمُرَادِ قانع شو از دنیا و آخرت باین مراد که امر حق است و اکراه فِيْهِمَا هٰذَا
الْمَكْرُوْهُ و مکروه دار در دنیا و آخرت این مکروه را که نهی اوست یعنی باید که در حکم دنیا که تکلیف بعمل است و در
آخرت که ثواب آنست خوشی و ناخوشی تو بامر و نهی الٰهی فرمانبردار حکم او بجای درون عبادت او باشد و بس
فَكُلُّ مَا يُرَادُ تَبَعٌ لِهٰذَا الْمُرَادِ وَكُلُّ مَكْرُوْهٍ تَبَعٌ لِهٰذَا الْمَكْرُوْهِ پس هر مراد تابع این مراد باشد و هر مکروه
تابع این مکروه باشد اِذَا كُنْتَ مَعَ اَمْرِهٖ چون باشی تو بامر خدا و بنهی او وَكَانَتِ الْاَكْوَانُ فِيْ
اَمْرِكَ باشد کائنات همه در امر تو و فرمودهٔ تو وَاِذَا كَرِهْتَ نَهْيَهٗ فَرَّتْ مِنْكَ الْمَكَارِهُ و چون
ناخوش داری نا فرمودهٔ او را بگریز ند از تو همه ناخوشی ها اَيْنَ كُنْتَ وَحَلَلْتَ هر جا که باشی تو و فرود آئی تو
قَالَ اللّٰهُ گفت خدای عزوجل فِيْ بَعْضِ كُتُبِهٖ در بعضی کتابها خود که به پیغمبران خود فرستاده یَا ابْنَ
اٰدَمَ اَنَا اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنَا ای فرزند آدم منم خدا نیست هیچ خدائی مگر من اَقُوْلُ لِلشَّيْءِ كُنْ فَيَكُوْنُ
میگویم مر چیزی را که میخواهم که پیدا کنم از پیدا شو پس پیدا میشود آنچیز اَطِعْنِيْ اَجْعَلْكَ تَقُوْلُ لِلشَّيْءِ
كُنْ فَيَكُوْنُ فرمانبرداری کن مرا تا بگردانم ترا باین صفت که بگوئی مر چیزی را شو پس میشود آنچیز زیرا که تو چون
طاعت من کنی و بتمام تابع امر و نهی شوی و فانی شوی از خود و باقی گردی بمن ظاهر گردد انوار قدرت من
در تو پیدا گردد آثار آن از تو وَقَالَ و گفته است خدای عزوجل يَا دُنْيَا مَنْ خَدَمَنِيْ فَاخْدِمِيْهِ ای دنیا
کسی که خدمت کند مرا تو خدمت کن او را وَمَنْ خَدَمَكِ فَاتْعِبِيْهِ و کسیکه خدمت کند ترا در رنج دار او را و از خدمت
خود وَاِذَا جَاءَ نَهْيِيْ پس بیاید نهی خدای عزوجل فَكُنْ كَاَنَّكَ مُسْتَسْخِيَ الْمَفَاصِلِ پس باش گویا که
سست رها کرده شده است بندهای اندام تو مُسَكِّنَ الْحَوَاسِّ آرمیده کرده شده حواس تو بجائی که تو در بعضی نسخ

۴۷
حواس جمع بایست و آن قوت
سین مهملست و آن قوت
و حواس ظاهر و باطن
اول آنست که مشهور
الوان و اشکال
ساعد و ذراع
قوت متخیله
قوت متصرفه
و حس مشترک
و خیال او را حافظ و متصرفه
که تفصیل ایشان در جای دیگر
باید جست ۱۲

مولی منع کرده اند فلا تؤثر علیه غیره پس برمگزین بر وے تعالی غیر او را فانه خلقك له زیرا که
وی تعالی پیدا کرده است ترا برائے عبادت خود فلا تظلم نفسك پس ستم مکن بر خود فتشتغل بغیره
عن امره پس ازین که مشغول شوی بغیر وی وی گرداننده از امر وے فیدخلك نار کما التی وقودها
الناس والحجارة پس در آرد ترا در آتش خود که فروزنده او آدمیان و سنگها اند فتندم ولا ینفعك الندم
پس پشیمان شوی و سود نکند ترا پشیمانی و تلافی نتوانی کردن آنرا و تعتذر فلا تعذر و عذر نکنی و معذور داشته
نشوی و تستغیث فلا تغاث و فریاد کنی و فریاد رسی کرده نشوی و تستعتب ولا تعتب و
وطلب رضا کنی و راضی کرده نشوی و تسترجع الی الدنیا لتستدرك و تصلح فلا تستطیع رجوع و طلب
کنی باز آمدن را بدنیا تا دریابی و تلافی کنی آنچه از تو فوت شده و نیک گردانی چیزیرا که تباه شده است پس باز گردانده
نشوی بدنیا ارحم نفسك و اشفق علیها مهربان کن نفس خود را و شفقت کن بر وے و استعمل الآلات
والادوات التی اعطیتها فی طاعة مولاك و بکار دار دست افزارها را که داده شده است ترا در فرمانبرداری
خداوند تو من العقل والایمان والمعرفة والعلم آن دست افزارها عقل است که بدان مهم خطاب شرع
توانی کرد و دلیل بر وجود ذات و صفات حق تعالی پیدا توانی ساخت و ایمان که بدان احکام اوامر و نواهی الهی
توانی پذیرفت و معرفت که بدان ذات و صفات حق چنانکه بعقل دریافته و بایمان شناخته توانی دریافت و علم کتاب
و سنت که بدان سلوک طریق حق توانی نمود پس باید که اینهمه را بکار فرمائی و ضایع نگذاری و استضئ بانوارها
فی ظلمات الاقدار و طلب دشمنانی کن بنورهای این اشیاء در تاریکیها حوادث عالم که بتقدیر الهی حادث میگردد و لهارا
بوجود مصائب و مهالک تنگ و تیره میسازد و تمسك بالامر والنهی و چنگ در زن بامر و نهی و سر بهما
فی طریق مولاك و سیر و سلوک کن بموافقت امر و نهی در راه قرب و وصول مولای تو و سلم قیادها
الی الذی خلقك و انشاك و بسپار عنان خود را بسوی آنکه ترا آفرید و پدید آورد و بوجود آورد و بسوی
خود را بسوی کسیکه پیدا کرده است و نو پدید آورده است ترا فلا تکفر بالذی خلقك من تراب فی ربك

ف ۱ دقوه دقیقه داود وهم قات
دور ساختن حال معلوم فهم و دانش
بدان آتش فرو فرستند بفتحتین
معده است بالفتح آتش افروختن
غیث الغاث ۵۲ تلافی
دریافتن و درست کردن
از کنز ۱۲ غیاث اللغات
۵۳ ادوات
بفتحتین و شکون واو و فتح
فارسی آلات و اوزار
چیزی آن جمع او است
از منتخب ۱۲ عبادت
۵۴ سلوک رفتن و نیک بردن
راه را و سلوک در اصطلاح
صوفیه عبارت
از سیر الی الله بتوسط
بعض مقامات
از کنز ۱۲

روی گردانیدن تو از شرف یافتن بطاعت وی تعالی را یعنی تامل کنی و بحال خود در آ تا دریابی که سبب این ناتوانی
و بی توفیقی چیست لَعَلَّ ذٰلِكَ بِشُؤْمِ دَعَاوِيكَ شاید که آن عجز و روی برگردانیدن بشومی دعویهای تو باشد که در قرب
حق و وصول بمقامات علیه بدروغ و بی حجت و برهان میکنی وَسُوءِ اَدَبِكَ بِطَاعَتِهِ و بسبب ادب نگاه داشتن در
طاعت حق و چنانکه باید ادا نکردن وَبِرُعُونَتِكَ و بسبب حماقت و سبکی و شتابی و سستی تو باشد وَاتِّكَالِكَ
عَلٰى حَوْلِكَ وَقُوَّتِكَ و بسبب اعتماد کردن تو بر قوت و قدرت و توانائی تو باشد وَاِعْجَابِكَ بِعَمَلِكَ
و بسبب عجب نمودن و نیک پنداشتن تو عمل ترا و خویشتن بینی تو باشد وَشِرْكِكَ اِيَّاهُ بِنَفْسِكَ وَبِخَلْقِهِ
و بسبب شریک گردانیدن تو حق را بنفس خود و آرزو و هوای وی شریک گردانیدن حق بخلق بسمعه و ریا
فَصَدَّكَ عَنْ بَابِهِ وَعَزَلَكَ عَنْ طَاعَتِهِ وَخِدْمَتِهِ پس راند و برگردانید وی تعالی ترا از در خود و بیکار
ساخت و برآورد ترا از طاعت خود و چاکری خود وَقَطَعَ عَنْكَ مَدَدَ تَوْفِيقِهِ و برید و باز داشت از تو
مدد توفیق خود را وَوَلّٰى عَنْكَ وَجْهَهُ الْكَرِيمَ و بگردانید از تو روی خود را معنی لطف و عنایت و کرم خود را
وَمَقَتَكَ وَقَلَاكَ و دشمن داشت و خشم گرفت و براند ترا وَشَغَلَكَ بِبَلَائِكَ دُنْيَاكَ وَهَوَاكَ وَاِرَادَتَكَ
وَمُنَاكَ و مشغول گردانید و در کار داشت ترا ببلای تو که دنیای تو و هوای تو و خواهش تو و آرزوهای تست و اینها همه
آفتها و بلاهاست که گرفتار ساخته و دور انداخته است ترا بآن از درگاه قرب و رضای خود اَمَا تَعْلَمُ اَنَّ كُلَّ ذٰلِكَ
مَشْغَلٌ عَنْ مَوْلَاكَ آیا نمیدانی تو که اینها همه باز دارنده است ترا از خداوند تو وَمُسْقِطُكَ عَنْ عَيْنِ الَّذِي
خَلَقَكَ و افگنده تست از چشم عنایت کسی که پیدا کرد ترا وَرَبَّاكَ و تربیت کرد ترا از آغاز آفرینش تا انجام
وَخَوَّلَكَ و مالک گردانید ترا مال و منال را وَاَعْطَاكَ وَحَيَّاكَ و بخشید ترا نعمتهای در جزای اعمال تو و بخشید نعمتهای
دیگر بمحض موهبت بی جزای اعمال اِحْذَرْ لِئَلَّا يُلْهِيَكَ بترس تا مشغول نگرداند و در بعضی نسخ لا یکفیک
بمعنی روی نگرداند ترا عَنْ مَوْلَاكَ غَيْرُ مَوْلَاكَ از خداوندگار تو غیر خداوندگار تو كُلُّ مَنْ سِوٰى
مَوْلَاكَ غَيْرُهُ هر کسی که جز مولای تست غیر اوست و چون توجه و التفات بغیر و برگزیدن آن بر ذکر و طاعت

۵۱ رعونت بضمتین نادانی و نرمی و سست شدن و سرکشی و خودآرائی و زینت از سروری و منتخب و کشف و مدار و مؤید و صراح و منزل ۱۲ غ

۵۲ عجب بضم اول و سکون ثانی تکبر و خودبینی و مرد متکبر از صراح وغیره ۱۲

۵۳ سمعه بضم سین و سکون میم و بفتح عین مهمله شنوانیدن عمل خیر خود را بمردم چنانکه ریا نمودن افعال حسنه که مرا نیک پندارند از منتخب ۱۲ غیاث اللغات

گرداند بنیاد یقین ترا و یُبَشِّرُكَ بِاطْمِئْنَانِهَا مِنْ مَوْلَاكَ وخبر دہش سازد ترا از ان حقیقت ملہمہ از جناب
مولائے تو بِمُبَاهَاتِهِ بِكَ بمفاخرت کردن مولی بتو و اظہار رضا و خشنودی وے ترا از تو بصبر قَالَ اللّٰهُ
تَعَالٰی وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِيْنَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِيْنَ وہر آئینہ مبتلا میگردانم بتکلیف و
میکنم شما را تا آنکہ بدانیم وظاہر کنیم جہاد کنندگان را از شما و صبر ورزندگان را بر محنت و مشقت جہاد و نَبْلُوَ
اَخْبَارَكُمْ و بیازمائیم بچیزی کہ خبر دہد از عملہای شما و ظاہر گردد حسن و قبح آن فَاِذَا ثَبَتَ مَعَ الْحَقِّ
اِيْمَانُكَ پس چون ثابت شود باحق تعالی ایمان تو وَافَقَتْهُ فِيْ فِعْلِهٖ بِيَقِيْنِكَ و سازگار
کنی تو حق را در فعل او بیقین تو کُلُّ ذٰلِكَ بِتَوْفِيْقٍ مِنْهُ وَ طِبْتَهٖ ہمہ آن بتوفیق از خدا و فضل
و نعمت و احسان اوست فَكُنْ حِيْنَئِذٍ اَبَدًا صَابِرًا مُوَافِقًا مُسَلِّمًا پس باش درین ہنگام ہمیشہ
صبر کنندہ بحکم او و موافقت نمایندہ قضا و قدر را و تسلیم نمایندہ احکام او را لَا تُحْدِثُ فِيْكَ
وَلَا فِيْ غَيْرِكَ حَادِثَةً مَّا پیدا مکن در حق خود و نہ در حق غیر خود ہیچ امر نو پیدا شدہ را اَشِرْ عَنِ الْاَمْرِ
وَالنَّهْيِ کہ پیرونست از دائرہ امر و نہی فَاَنّٰى كَانَ اَمْرُهٗ پس ہر گاہ کہ یافتہ شود امر خدای عزوجل
فَتَسَامَعْ پس گوش بنہ وَتَسَارَعْ و شتابی کن بفرمان بردار آن وَتَحَلَّدْ وَتَقَلَّدْ و جلدی کن و قوت
نما فَاِنْ تَحَرَّكَ وَلَا تَسْكُنْ و بجنب و عمل کن و آرام مکن وَتَكَاسَلْ مَنَاوَلَا تُسَلِّمْ لِلْقَدَرِ وَالْفِعْلِ
و محض تسلیم مباش تقدیر فعل آلہی را بے سعی و عمل تا در ورطہ جبر جہل نیفتی بَلْ اِبْذِلْ طَوْقَكَ وَجُهْدَكَ
لِتُؤَدِّيَ الْاَمْرَ بلکہ در بذل طاقت و کوشش خود در ادای آنکہ ادا کنی امر حق را فَاِنْ عَجَزْتَ پس اگر نتوانی
ادای امر بتمام و کمال حصر کردن تَكَدُّدُكَ وَالْاِلْتِجَاءُ اِلٰى مَوْلَاكَ پس بگیر پناہ آوردن نجد اوند گار
خود عزوجل فَالْتَجِئْ اِلَيْهِ وَتَضَرَّعْ وَاعْتَنِهٖ پس پناہ آر بسوی وے و خواری و زاری کن از سبب ناتوانی
و عذر خواہ از تقصیرات خود وَفَتِّشْ عَنْ سَبَبِ عَجْزِكَ عَنْ اَدَاءِ اَمْرِهٖ و کاوش کن از سبب
ناتوانی و تقصیر خود از ادای امر خدای عزوجل وَصَدِّكَ عَنِ التَّشَرُّفِ بِطَاعَتِهٖ و سبب

خواهد بود و در بروے او مبند و بگذار تا در آید ظاهر شود که برای چه کار آمده و حکمت در آمدن وی چیست و گاه
بُخَرُ عُ مِنْ مَجِیْعِهَا وَ قَرْعِهَا وَ تَشَکِّیْبَائِی مکن از آمدن بلیه نزدیک شدن وے و مترس از آفت وی که آخر
نور ایمان و صبر و رضاے تو نار بلا را خواهد کشت و سرد گرداند و بغلبه قوت ایمان و صبر سلامت خواهی ماند از آفت آن
فَلَیْسَ نَارُهَا اَعْظَمُ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ وَ لَظٰی زیرا که نسبت آتش وی نسبت بزرگتر از آتش دوزخ و زبانه
آن وَ قَدْ ثَبَتَ فِی الْخَبَرِ الْمَرْوِیِّ عَنْ خَیْرِ الْبَرِیَّةِ وحال آنکه تحقیق ثابت شده است در حدیثی که
روایت کرده شده است از بهترین خلق وَ خَیْرِ مَنْ اَحْمَلَتْهُ الْاَرْضُ وَ اَظَلَّتْهُ السَّمَآءُ و بهترین
کسی که برداشته است او را زمین و سایه کرده او را آسمان محمد المصطفی محمد برگزیده شده از میان
مخلوقات صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اَنَّهٗ قَالَ بدرستیکه گفته است آنحضرت اِنَّ نَارَ جَهَنَّمَ تَقُوْلُ
لِلْمُؤْمِنِ که آتش دوزخ میگوید مر مسلمان را در وقت گذشتن وے از آتش بر پل صراط لِمْ جُزْ یَا مُؤْمِنُ
فَقَدْ اَطْفَاَ نُوْرُكَ لَهَبِیْ روان بگذر ای مومن بس بتحقیق فرو میراند نور ایمان تو زبانه مرا فعل
کَاَنَّ نُوْرَ الْمُؤْمِنِ الَّذِیْ اَطْفَاَ لَهَبَ النَّارِ فِی اللَّظٰی پس آیا بود نور مومن که فرو میراند زبانه آتش را
در دوزخ اِلَّا الَّذِیْ صَحِبَهٗ فِی الدُّنْیَا مگر نوری که همراه بود او را در دنیا اَلَّذِیْ تَمَیَّزَ بِهٖ مَنْ
اَطَاعَ وَ عَصٰی آن نوریکه جدا شد بدو می مطیع و عاصی از یکدیگر فَیَطْفِیْ هٰذَا النُّوْرُ لَهَبَ الْبَلْوٰی
پس البته فرو میراند این نور ایمان زبانه بلا را و تیزی و سختی آنرا فَلْیُجْمِدْ بَرْدُ صَبْرِكَ وَ مُوَافَقَتِكَ
لِلْمَوْلٰی و فرو میراند و ساکن میگرداند سردی صبر تو و موافقت تو حکم مولی تعالی را تو تواند که تسلیط دهد بر تو
امر غائب باشد و هو الاظهر وَ اَهْجِرْ مَا حَلَّ بِكَ مِنْ ذٰلِكَ سوزش و فرو شکستگی خیر را که فرو آمده است
بر تو از ان بلا را مِنْكَ دنی و نزدیک شده است از تو فَالْبَلِیَّةُ لَمْ تَاْتِكَ لِتُهْلِكَكَ پس
بلا نیامده است ترا برای آنکه هلاک کند ترا وَ لٰكِنَّهَا تَاْتِیْكَ لِتَسْتَخْبِرَكَ و لیکن وے میآید ترا تا بیازماید
ترا وَ تُحَقِّقَ صِحَّةَ اِیْمَانِكَ و ثابت گرداند درستی ایمان ترا و تَاْیِیْدُ الْحِدَاةِ یَقِیْنَكَ و قوی

۱۲ غیاث
۵۴ اختیار الکبر و حرف چهارم
با مهمله و جر گرفتن و
بمعنی امتحان و آزمودن
غیاث اللغات

وذوق روی نموده است اَوِ الْعَدَمِ وَالْفَنَاءِ فِيهَا یا نیست شدن و فانی گشتن در بلوی اگر شهود و رویت میلے دست داده و از ہستی ربوده است عَلٰى قَدْرِ مَا تُعْطِي مِنَ الْحَالَاتِ بر اندازهٔ انچه داده میشود تو از حالتها وَتُنْقَلُ فِيهَا وَتُسَيَّرُ فِي الْمَنَازِلِ واز جاے بجاے برده میشوی و سیر و سلوک کنانیده میشوی در مقامات قرب و منازل آن فِي طَرَائِقِ الْمَوْلَى الَّذِي أُمِرْتَ بِطَاعَتِهِ وَالْمُوَاكَلَاتِ در راه خداوند کار یکه امر کرده شده بفرمانبرداری او و دوستی و پیوستگی وی لِتَتَّصِلَ إِلَى الرَّفِيقِ الْأَعْلٰى تا برسی و بپیوندی بجماعهٔ انبیا و رسل و ملا اعلی از ملائکه و بعضے در حدیث اخرت الرفیق الاعلی ذات مقدس باری تعالے را نیز اراده داشته اند و گفته اند که اطلاق رفیق از رفق یعنی حمت و رافت بر وے سبحانه آمده است و این با متعلق است بشق اخیر که بلا است یا بهر دو شق نعمت و بلا یعنی بشکر و صبر و موافقت و رضا و فنا بمقامے برسی که بقرب مولی تعالے واصل شوی فَتُقَامُ حَرْفِيٌّ مَقَامٍ مَنْ تَقَدَّمَ وَمَضٰى مِنَ الصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ پس استاده کرده میشوی در جاے استادن کسانیکه پیش رفته اند و گذشته اند از صدیقان و شهیدان و صالحان أَعْنِي بِهِ أَقْرَبَ الْأَعْلِي الْأَعْلٰى منحواهم و مراد میدارم برسیدن با نجنے و با نجمقام قرب پروردگار بلند قدر و مرتبت را که بلند تر است از همه اشیا بحسب انتهاے سلسلهٔ علیت و سببیت بوے که فوق وی علتی نیست لِتَعَاقُبِ مَقَامٍ مَنْ سَبَقَكَ إِلَى الْمَلِيكِ تا معاینه کنی جاے آنکسانی را که پیشی کرده اند ترا و رسیده اند بپادشاه علی الاطلاق جَلَّ جَلَالُهُ وَعَمَّ سُلْطَانُهُ وَمِنْهُ دُنِيَ وازدرگاه عزت او نزدیک شده اند و وَجَدُوا عِنْدَهُ كُلَّ طَرِيقَةٍ و یافته اند نزدوی هر نعمتی نو و تازه و شگفت را و بعضے نسخ کل طریقه واقع شده بجنے راه و روش و حرزیا و یافته اند نعمت و نصیب کامل را وَسُرُورًا وَأُنْسًا وَكَرَامَةً وَنَعْمَاءَ و یافته خوشی و امن و بزرگی و نعمتها را دَعِ الْمَلِيَّةَ تَنْزِلُ بِكَ بگذار بلا را که نازل شده است ترا زیاده کند تر اخل عن سبیلها را که او را در آیدو لَا تَقِفْ بِدُعَائِكَ فِي وَجْهِهَا و مایست بدعا تو در روے او و در بین کلام اشارتست با نکه بلا گویا شخصے است بزیارت و ملاقات تو آمده و نزول کرده بیشک کار و حکمتے در آمدن وے

باشد مال چاکر و خدمتگار تو و باشی تو خدمتگار خداوند فتعیش فی الدنیا مدللا پس زندگانی
میکنی در دنیا ناز و نعمت داده شده و فی العقبی مکرما مطیبا فی جنة المأوی و زندگانی
میکنی در آخرت گرامی داشته شده و خوشحال گردانیده شده در بهشتی که جای میگیرند در وی متقیان و ارواح
شهدا مع الصدیقین والشهداء والصالحین همراه صدیقان[۱] و شهیدان[۲] و صالحان[۳] ذکر نبیین
نکردند زیرا که ایشان متبوع همه اند مقصود اینجا ذکر تابعان ایشانست

المقالة الثلثة عشر

قال رضی الله عنه لا تختر جلب النعماء ولا دفع البلوی اختیار مکن و برمگزین کشیدن
و حاصل کردن ناز و نعمت را برای خود و نه دفع کردن و راندن سختی و محنت را از خود یعنی سعی مکن در آنکه بتدبیر و اختیار
خود برای نفس منفعتی حاصل کنی یا از وی ضرری دفع نمائی فالنعماء واصلة الیک ان کانت قسمک
زیرا که نعمت رسیدنی ست بتو اگر هست نصیب تو استجلبتها او کرهتها خواهی طلب کن و
بکش آنرا بخود یا ناخوش دار و بران آنرا از خود والبلوی حالة بک ان کانت قسمک و همچنین
بلا و سختی فرود آینده است بتو اگر هست نصیب تو مقضیة علیک حکم کرده شده است بر تو سواء
کرهتها او دفعتها بالدعاء برابر است که ناخوش داری آنرا یا برانی آنرا بدعا و زاری او صبرت و
تجلدت لرضی المولی یا صبر کنی و بزور جلدی نمائی برای خشنودی پروردگار بل سلم فی الکل
بلکه گردن بنه حکم قضا و قدر الهی را و بسپار خود را بوی در همه کارها خواه نعمت باشد خواه بلا فیفعل الفعل
فیک تا بکند خداوند تعالی کار خود را در تو فان کانت النعماء فاشتغل بالشکر پس اگر باشد نعمت
پس مشغول شو بسپاسداری و ثناگوئی مولی وان کانت البلوی و اگر باشد بلا فاشتغل بالتصبر
او الصبر پس مشغول شو بیکی ازین دو چیز یا بتکلف صبر نمودن یا بی تکلف صبر کردن اگر نفس و طبیعت
مخالفت آن مینمایند او الموافقة والرضاء یا بسازداری کردن و خوشنود بودن اگر نفس رام شده
و سرکشی گذاشته است او التنعم بها یا بلذت گرفتن ببلوی و بلا را نعمت شناختن اگر محبت غلبه کرده

المقالة الثالثة عشر

[۱] صدیق بالکسر و تشدید دال بغایت راست گو و بغایت راست پندارنده سخن کسی را و لقب حضرت ابوبکر صدیق رضی چرا که بر نبوت و معراج حضرت اول اند همه ایمان آوردند و بفتح اول و تخفیف دال دوست و دوستان مفرد و جمع هر دو آمده ۱۲

[۲] شهید بمعنی گواه و کشته شده بیگناه در راه خدا و آنکه از علم ...

آن ضایع و موجب تشویش وقت و تفرقه خاطر و نزاع در قضا است فلازم الصبر و خالف الهوی
پس حاصل و خلاصه آنست که لازم گیر صبر را درین باب و در جمیع ابواب و مخالفت کن هوای نفس را و عانق الامر
و دست در گردن دار امر شریعت را و در آویز در وی و ارض بالقضاء و خورسند باش بحکم قضا و قدر
و ارج بذلک الفضل و العطاء و امیدوار بالتزام این دو صفت و تمسک بدان فزونی کرم و
بخشش پروردگار را که خلاصه کار مسلمانی همین دو چیز است امتثال امر تشریعی و تسلیم حکم ارادی آنچه بگوید بکن و آنچنانکه
وارد باش اول عبادت است و ثانی عبودیت و مرجع و مآل هر دو بصبر است و قد قال الله عز و جل انما یوفی
الصابرون اجرهم بغیر حساب جز این نیست که داده میشود صبر کنندگان را بر طاعت الهی مزد ایشان
بیشمار بیت صبر کن صبر که جز صبر دوای نبود ٭ هر کرا دست غم عشق رگ جان گیرد ٭ چکند گر سر تسلیم ندارد
در پیش ٭ هر کرا پنجه عشق تو گریبان گیرد ٭

المقالة الثانية عشر

قال رضی الله عنه و ارضاه اذا اعطاک الله عز و جل مالا چون بدهد خدای تعالی ترا مالی را فاشتغلت
به عن طاعته پس باز مانی بمحبت آن مال به تعلق وی از فرمانبرداری خدای تعالی و ادای حق وی تعالی حجبک
به عنه دنیا و اخری محجوب گرداند و باز دارد ترا خدای تعالی بسبب آن مال از قرب خود و رحمت خود در دنیا و آخرت
و ربما سلبک ایاه و بسا باشد که برباید و بگیرد از تو آن مال را و غیرک و تغیر دهد حال ترا و در بعضی نسخ
عثرک بعین مهمله و ثای مثلثه از عثار بمعنی لغزیدن یعنی بلغزاند و بیفگند ترا و افقرک و فقیر و محتاج
گرداند ترا عقوبة لک بجهت سزا دادن و عذاب کردن ترا لاشتغالک بالنعمة عن المنعم
از جهت مشغول شدن تو بنعمت و باز ماندن بوی از نعمت دهنده و ان اشتغلت بطاعته من
المال و اگر مشغول شوی بطاعت خدای عز و جل و ادای حق وی و باز مانی از محبت مال و تعلق بدان جعله
لک موهبة بگرداند خدای تعالی آن مال را برای تو بخشش و لم ینقص منه حبة واحدة و کم نکند
از آن مال یکدانه هر چند از آن صرف کنی و بدهی کان المال خادمک و انت خادم المولی

کرد و باز داشت از حمل مؤنت آن نیز نگاه داشت یا یُصَابِرُهَا اِلَیْکَ مَوْهِبَةً برسانیدن شهوت یعنی
زنیکه قضای شهوت بدان توان کرد و آوردن آن بسوی تو بطریق بخشش و احسان مُهْنِیًا مکفیاً و رجائے که
تهنیت و مبارکباد گفته شده تو و کفایت کرده شده از همه مؤنتها مِنْ غَیْرِ ثِقَلٍ فِی الدُّنْیَا وَلَا تَبِعَةٍ
فِی الْعُقْبٰی بے هیچ گرانی در دنیا و عاقبت بد در آخرت و چون پیدا کرده شود در تو شهوت نکاح و صبر کنے
بانتظار کشاد کار از جانب آفریدگار یکے ازین دو وجه سَمَّاکَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ صَابِرًا شَاکِرًا نام میکند
و میخواند ترا خدا تعالی صابر شاکر لِصَبْرِکَ عَنْهَا از جهت صبر کردن تو از شهوت و شکر گفتن تو نعمت کشاد کار
را و در حقیقت صبر شامل همه انواع طاعات است شکر و غیر شکر و همه طاعات از افراد صبر اند و ازین جهت بصریح
وجه شاکریت ذکر نفرمود وَرَاضِیًا بِقِسْمِهٖ نام میکند و میخواند ترا راضی بقسمت خود و چون اضطراب نکردی
و در پے تحصیل شهوت ندویدے فَزَادَکَ عِصْمَةً وَقُوَّةً پس زیاده میگرداند وی تعالی ترا نگاه داشت از معصیت
و توانائی بر طاعت فَاِنْ کَانَتْ قِسْمًا مَا قَهَا اِلَیْکَ مُکْفِیًا مُهْنِیًا و بعد از انکه صبر کردی اگر آن
شهوت در قسمت تو نهاده اند و نصیبت میرانند و میرساند آنرا بسوی تو در حالتیکه هستی تو کفی بهنا فَیَنْقَلِبُ
الصَّبْرُ شُکْرًا پس میگردد صبر شکر و در حقیقت دوام صبر در آخر منجر بشکر گردد و چون تلخے که در صبر میباشد
بیرون شود مقام رضا حاصل گردد مصرع صبر تلخست لیکن بر شیرین دارد اگرچه پور نغمیت حصول
مطلوب نیز شیرین و گوارنده است فَهُوَ عَزَّ وَجَلَّ وَعَدَ الشَّاکِرِیْنَ بِالزِّیَادَةِ فِی الْعَطَاءِ و
حق تعالی نوید داده است سپاس گویندگان را بفزونی و بخشش قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ لَئِنْ شَکَرْتُمْ
لَاَزِیْدَنَّکُمْ و بوعده زیاده بر شکر کفایت نکرده و بوعید کفران نعمت تاکید و تقریر آن نموده است و گفته
وَلَئِنْ کَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابِیْ لَشَدِیْدٌ وَاِنْ لَمْ تَکُنْ قِسْمًا لَکَ و اگر نیست آن شهوت قسمت تو
و بسیدنے تو نیست فَالْغِنَاءُ عَنْهَا بِقَلْعِهَا مِنَ الْقَلْبِ پس بے نیازی از آن بر کندن است از دل اِنْ
شَاءَتِ النَّفْسُ وَاَبَتْ اگر خواهد نفس یا نخواهد چه آنچه نصیبت نیست و نرسیدنے نه فکر کردن در آن و خیال رسیدن

۷۵ شهوت بفتح سین و ضم هاء و سکون واو و فتح تاء
۷۶ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۷۷ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۷۸ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۷۹ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۰ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۱ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۲ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۳ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۴ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۵ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۶ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۷ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۸ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۸۹ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۹۰ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۹۱ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۹۲ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء
۹۳ شهوت بضم شین و سکون هاء و فتح واو و تشدید تاء

چنانکہ میفرماید وَاَنْ لَّا یَکُوْنَ لَکَ اِرَادَۃٌ وَّ ھِمَّۃٌ وانیکہ نباشد ترا خواہش و قصد فِیْ شَیْءٍ
اَلْبَتَّۃَ در ہیچ چیز قطعاً دُنیا و عُقبیٰ نہ در اغراض دنیا و نہ در اغراض آخرت فَتَکُوْنَ عَبْدَ الْمَلِکِ
لَا عَبْدَ الْمُلْکِ پس میباشی تو بندہ پادشاہ نہ بندہ پادشاہی یعنی معاملہ تو بذات حق باشد و شہود وے
نہ بافعال حق و عالم و وجود وے عَبْدَ الْاَمْرِ لَا عَبْدَ الْھَوٰی بندہ امر حقیقی نہ بندہ ارادت و خواہش کہ در
امر تشریعی میباشد و تواند کہ الْاَمْر بلفظ اسم فاعل باشد کَالطِّفْلِ مَعَ الطَّبِیْبِ ہمچو بچہ با دایہ وَالْمَیِّتِ
الْغَسِّیْلِ مَعَ الْغَاسِلِ و ہمچو مردہ شستہ شدہ در دست شوینده وَالْمَرِیْضِ الْمَغْلُوْبِ عَلٰی حِسِّہٖ
بَیْنَ یَدَیِ الطَّبِیْبِ ہمچو بیمار بیتاب و بیشعور پیش طبیب فِیْمَا سِوَی الْاَمْرِ وَالنَّہْیِ اما این در قصدے
و بی ارادتی و تسلیم و بی اختیاری در غیر امر و نہی خواہد بود آمد ر آنچہ امر و نہی واقع شدہ وظیفہ قرار نیست
والبتہ می باید کرد و اگر قصدی و ارادتی در امتثال خواہد بود آن نیز ازین حیثیت خواہد بود کہ شارع ارادہ کردہ
کہ بندہ ارادہ کند و خواست کہ وی نخواہد و این نیز قسمی از محویت و فناست

اَلْمَقَالَۃُ الْحَادِیَۃُ عَشَرَ

قَالَ رَضِیَ اللّٰہُ عَنْہُ وَاَرْضَاہُ اِذَا اُلْقِیَتْ عَلَیْکَ شَھْوَۃُ النِّکَاحِ فِیْ حَالَۃِ
الْفَقْرِ وَقْتی کہ انداختہ شود بر تو و پیدا کردہ شود در تو میل و رغبت جماع یا عقد زنان شوی در حالت فقر و
احتیاج وَعَجَزْتَ عَنْ مُؤْنَتِہٖ و ناتوان باشی تو از برداشتن بار و گرانی آن فَصَبَرْتَ عَنْہُ
پس شکیبائی ورزی تو از نکاح مُنْتَظِرًا لِلْفَرَجِ مِنَ الْبَارِیْ چشم دارندہ کشاد غم و اندوہ را از
آفریدگار عزوجل اِمَّا بِزَوَالِھَا وَاِقْلَاعِھَا عَنْکَ یا بدور شدن شہوت از تو و برکندن و باز داشتن
آفریدگار تعالیٰ آن شہوت را از تو بِقُدْرَتِہِ الَّتِیْ اَلْقَاھَا عَلَیْکَ وَاَوْجَدَھَا فِیْکَ بقدرت
خود کہ انداختہ است وے تعالیٰ آن شہوت را بر تو و پیدا کردہ آنرا در تو یعنی چون در اول بقدرت خود آن شہوت
در تو انداختہ در آخر نیز قادر است کہ بر آرد آنرا از تو فَیُعِیْنُکَ وَیَصُوْنُکَ مِنْ حَمْلِ مُؤْنَتِھَا اَیْضًا
پس یاری دہد ترا و نگہدارد ترا از برداشتن آن بار و گرانی آن شہوت نیز وچون شہوت را از اصل دور

لہ
بلیسپیچ پیشکسیرنے
آنکہ علاج بدن بابدن
کنند و ما ہر دو را ستاد در
کار ہا منتخب

المقالة الحادية عشر

فیصیر حرکاته وسکناته بالله پس میگردد جنبشهای او و آرامهای او بامر خدای عز وجل ما فی الشرع
حکمه فبالشرع چیزیکه وارد است در شرع حکم او پس بامر شرع میکند وما لیس له حکم فی
الشرع فبالامر الباطن و چیزیکه نیست مر او را حکمی در شرع پس میکند بامر باطن فحینئذ یصیر محقا
من اهل الحقیقة پس درین هنگام میگردد آن بنده ثابت و برحق از اهل حقیقت وما لیس
فیه امر باطن فهو مجرد الفعل و چیزیکه نیست در وی حکم شرع و نه امر باطن پس تلبس بوی بمجرد فعل
الهی ست که تقدیر محض است حالة التسلیم حالت بیرون آمدن و فانی شدن از تمامه ارادتها و
خواهشها و جریان بر علم الهی که تقدیر وی رفته و درین هنگام می درآید آن بنده در حالت سوم که اشارت
فرموده بقول خود وان کنت فی حالة حق الحق و اگر هستی تو در حالت حق حق وهی حالة
المحو والفناء و این حالت محو و فناست از جمیع ارادت و حرکات و بالاتر ست از حال حقیقت که در وی
امر باطن ست و امتثال امر ست و اراده فعل و حرکت بسوی اوست و آن حالت اولیاست و درین حال هیچ ازینها نیست
وهی حالة الابدال المنکسرة القلوب لاجله و این حالت ابدال است که شکسته دلانند از جهت حق
عز وجل و فانی شدگان در فعل و ارادت وی تعالی الموحدین العارفین و موحد و عارف کامل اند ارباب
العلوم والعقل خداوندان علم و عقل صحیح السادة الامراء الشحن مهتران کارفرما شحنهای
شهر کارگذار کفایت شعار خفراء الخلق بدرقه و نگاهبان خلق خلفاء الرحمان نائبان خدای
رحمان واخلاءه و دوستان جانی وی که محبت وی در درون ایشان درآمده واعیانه و گزیدگان وی
یا دیده بانان و جاسوسان وی واحباءه و دوستان خاص که از محبی بمرتبه محبوبی رسیده اند علیهم
السلام فاتباع الامر فیها پس اتباع امر درین حالت که در وی امر قهری و ارادی خواهد بود بمخالفتک
ایاک بمخالف شدن تست ترا در حالات گذشته بمخالفت نفس و هوای وی بوده بالتبری من الحول
والقوة به بیزار شدن و برآمدن از توانائی و حیات و برگشتن و جنبیدن و توانا شدن یعنی از قصد و ارادت

وانفع باشد واشارتست آنکه منتهی ناصیهٔ اختیار در نوافل عبادات بدست دارد واگر اقتصار بر فرائض
وسنن نماید ازان حالیکه دارد برنمی افتد اگرچه از مزید باز میدارد چنانچه شیخ در عوارف گفته است
وَالْقِسْمُ الثَّانِي مَا كَانَ بِأَمْرٍ بَاطِنٍ قسم دوم در اتباع امر چیزیست که مامور باشد بامر باطن
وَهُوَ أَمْرُ الْحَقِّ وآن امر حق است عزوجل يَأْمُرُ عَبْدَهُ وَيَنْهَاهُ می فرماید بندهٔ خود را
کاری و باز میدارد او را از کاری وَإِنَّمَا يَتَحَقَّقُ هٰذَا الْأَمْرُ فِي الْمُبَاحِ الَّذِي لَيْسَ لَهُ حُكْمٌ
فِي الشَّرْعِ و متحقق نمیشود و معتبر نمی افتد این امر باطن مگر در مباح که نیست مر او را حکم بیان کرده شده
در شرع عَلَى مَعْنَى أَنَّهُ لَيْسَ مِنْ قَبِيلِ النَّهْيِ باین معنی که آن حکم نیست از قسم آنچه نهی
کرده شده است ازان وَلَا مِنْ قَبِيلِ الْأَمْرِ الْوَاجِبِ و نه آن حکم از قبیل امر واجب است
چه اگر از قبیل منهی عنه یا واجب باشد دعوی امر باطن در وی بخلاف آن باطل باشد چنانکه قول وی
رضی الله تعالی عنه است در بعضی مقالات دیگر که بیاید كُلُّ حَقِيقَةٍ رَدَّتْهَا شَرِيعَةٌ فَهِيَ
زَنْدَقَةٌ یعنی اگر یکی را خلاف حکم شریعت چیزی کشف شود و دعوی امر بدان کند باطلست و اگر اعتقاد
بدان کند کافر و زندیق گردد نعوذ بالله من ذلک نعم اگر در امر مباح که شریعت غرا را در آن حکمی نبود
بامر باطن مامور گردد جایز است چنانکه فرموده اند بَلْ هُوَ مُهْمَلٌ تُرِكَ الْعَبْدُ يَتَصَرَّفُ
فِيهِ بِاخْتِيَارِهِ یعنی آن چیزیست که نه منهی عنه است و نه واجب بلکه آن حکمیست که فرو گذاشته
شده است در وی حکم به نهی و وجوب و گذاشته شده است بنده که تصرف میکند در وی باختیار خود در کردن
و ناکردن فَسُمِّيَ مُبَاحًا پس نامیده شد آن حکم را مباح مشتق از بوح بمعنی فراخی و ظهور باحت الدار
ساحت سرای و باح بسره اظهره فَلَا يُحْدِثُ الْعَبْدُ فِيهِ شَيْئًا مِنْ عِنْدِهِ پس نو پیدا نکند
بنده در وی چیزی را از پیش خود نه فعل و نه ترک بَلْ يَنْتَظِرُ الْأَمْرَ فِيهِ بلکه چشم دارد ورود حکم را در وی
بکردن و یا ناکردن فَإِذَا أُمِرَ امْتَثَلَ پس چون حکم کرده شود بنده در چیزی فرمانبرداری میکند

ع چراکه ازده ویران کسی خراج نگیرد و این بیان که گذشت در اجتناب از حرام و شبهه و مباح بتفصیلی که گذشت حکم کسی ست که در مقام تقوی و اقتصار بر ظاهر احکام و اعمال و عمل بمباحات است اگرچه حظوظ نفس نیز باشد فاما حال ارباب ولایت که از حظ نفس مجتنب اند و بر قدر ضرورت اقتصار دارند از ان بالاتر است چنانکه می فرماید وَاِنْ كُنْتَ فِي حَالَةِ الْحَقِيقَةِ و اگر باشی تو در حالت حقیقت و عمل بدان غیر مقتصر بظاهر اعمال وَهِيَ حَالَةُ الْوِلَايَةِ و این حالت ولایت و مقام اولیاست که در اعلی مرتبه تقوی اند فَخَالِفْ هَوَاكَ پس مخالفت کن هوای نفس ترا وَاتَّبِعِ الْأَمْرَ فِي الْجُمْلَةِ و پیروی کن امر ظاهر و باطن را بتمام چنانکه می فرماید وَاتِّبَاعُ الْأَمْرِ عَلَى قِسْمَيْنِ پیروی کردن امر را بر دو گونه است اَحَدُهُمَا اَنْ تَأْخُذَ مِنَ الدُّنْيَا الْقُوتَ الَّذِي هُوَ حَقُّ النَّفْسِ یکی از ان دو قسم انیست که بگیری از دنیا انچه کفایت کند در قوام بدن که ان حق نفس است وَتَرْكُ دَادِنِ ذٰلِكَ ظُلْمٌ عَلَى النَّفْسِ وَتَضْيِيعُ الْحَظِّ و ترک کنی حظ نفس را و زیاده بهره دادن او را از عیش و نعم وَتُؤَدِّيَ الْفَرْضَ وَادَاكنی فرض را و انچه ملحق است بدان از سنن وَتَشْتَغِلَ بِنَزْعِ الذُّنُوبِ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ و مشغول شوی بکندن گناهان انچه پیداست ازان مثل ذنوب جوارح و انچه پوشیده است مثل گناهان دل یا در خلا و ملا و در ین کلام اشارتست بزیادت اهتمام باجتناب معاصی و استقصا در انواع آن از محرمات و مکروهات تحریمی و تنزیهی و افراد آنها بخلاف استقصا در اقسام نوافل عبادات که آن بی احتیاط و اجتناب سود مدارد و اگر یکی بود که بر فرایض و سنن رواتب اقتصار نماید و در اجتناب از محرمات و مکروهات باقصی الغایت نکوشد بر سد بمقصود خود از قرب و وصول بجناب حق تعالی و تقدس اما اگر در اقسام نوافل استقصا کند و ممکن هم نیست کردن آن و در ترک محرمات و مکروهات تقصیر دارد این چیزی نیست بر مثال بیماری که در احتراز مبالغه کند و ادویه و معاجین استعمال نکند امید شفا دارد اگرچه بعد از مدتی مدید باشد بخلاف آنکه ادویه بخورد و پرهیز نکند حالش هر روز تباه تر گردد اگر هرد و کند لابد او

ل ظ ضرب الفتح
جای خالی رضای شد
ع غ ۵۲ طلب الفتح
بجمع استغراق
ل ۵۳ استقصا بالکسر
طلب نهایت چیزی
کردن و بفتح نیز
آمده

اتباع الامر فی الجملة

باین طریق که مکرر شود آنخاطر والهام وتُقْنَى مَا بِالسَّعْيِ وامر کرده شوی بشتابیدن بسوی آن او
عَلَامَةٌ تَظْهَرُ لِأَهْلِ الْعِلْمِ بِاللّٰهِ عَزَّ وَجَلَّ یا به نشانی که ظاهر میگردد مر کسانے را که خداوند علم
ومعرفت اند بخدا یعقلها العقل من الاولیاء می فهمند و دریابند آن علامت را عقلا از جمله
اولیا که فهم عن الله دارند والله تعالی صفائی ونورانیتی در دلهای ایشان پیدا کرده ونشانها ودلیلها
بر ایشان ظاهر میگرداند که بدان می فهمند که مراد وے تعالی چیست والمؤیدون من الابدال ومی
دریابند آنها که قوت فهم وادراک داده شده اند از نزد حق سبحانه وتعالی از میانهٔ ابدال وانما له
تُبَادِرُ الی ذلک لانک لا تعلم عاقبته وما یؤول الامر الیه وآنکه شتابی نمی باید کرد وتر ا بسوی آن
بجهت آنست که تو نمیدانی پایان آن کار را وچیزیکه باز میگردد واین کار بسوی آن چیز یعنی نمیدانی که عاقبت
وحال آن رضای حق است یا خطے وما کان فیه فتنة وهلاکا ومکرا من الله ونمیدانی چیزیرا
که هست آنچیز در ان کار در حالتیکه آن چیز آزمایش وهلاک ومکر است از خدای عزوجل وامتحانا ودر بلا افگندن
فاصبر حتی یکون هو پس صبر کن تا آنکه باشد حق عزوجل الفاعل فیک کار کننده در تو بی اختیار
توفاذا تجرد الفعل پس چون برهنه شود فعل حق از آمیزش فعل واختیار تو وحملت الی
هنالک وبرداشته وبرده شوی تو آنجا که در خاطر تو افتاده ودر دل تو افگنده اند واستقبلتک
فتنة وروی آرد ترا آزمایش وبلا کنت محمولا محفوظا فیها حامی باشی تو برداشته شده ونگهداشته شده
دران فتنه گویا که تو سوار کرده وغالب کرده میشوی بر فتنه نه بردارنده آن وزبون در زیر آن یا محمول عنایت ولطف
الٰہی حامل وحافظ تست پس نگهداشته میشوی از شر آن لان الله تعالی لا یعاقبک علی فعله زیرا که خدای تعالی
عذاب نمیکند ترا بر فعل خود وبر چیزیکه خود اختیار کرده است برای تو وانما یتطرق العقوبة بتحملک ذلک وانک
فی الشیء ودر اه نمیاید عقوبت وعذاب بسبب تو مگر از جهت وجود تو وبودن تو داخل در چیزی واختیار کننده
آنچیز را وچون تنوازمیان رفتی وحق سبحانه وتعالی بفعل خود بر ای تو کار اختیار کرد عقاب وعتاب برچه باشد

ف ظاہر آنچہ در دل گذرد
ودل بآن میگوید چرا کہ
در عرف دل عجب
خطرہ است او منتخب
دہد بعجم دخیال
غیاث اللغات

و جزم کن بآن که آن خاطر از دیو رانده شده از رحمت خداست فَإِنْ وَجَدْتَ فِيهِمَا إِبَاحَةً اگر بیابی
تو در کتاب و سنت مباح گردانیدن آنچیز کَالشَّهَوَاتِ الْمُبَاحَةِ مِنَ الْأَكْلِ وَالشُّرْبِ وَاللُّبْسِ وَ
النِّكَاحِ مانند شهوتها و میلها مباح از خوردن و پوشیدن و جماع کردن فَاهْجُرْهُ أَيْضًا وَلَا تَقْبَلْهُ
پس بگذار او را نیز و قبول مکن وَاعْلَمْ أَنَّهُ مِنْ إِلْهَامِ النَّفْسِ وَشَهَوَاتِهَا و بدانکه آن از خاطر نفس
و اندیشه وی و میلها و شهوتهای اوست وَقَدْ أُمِرْتَ بِمُخَالَفَتِهَا وَعَدَاوَتِهَا و تحقیق امر کرده شده
تو بمخالفت نفس و دشمنی او وَإِنْ لَمْ تَجِدْ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ تَحْرِيمَهُ وَلَا إِبَاحَةً و اگر نیابی
در کتاب و سنت نه حرمت آنچیز و نه اباحت آن بَلْ هُوَ أَمْرٌ لَا تَعْقِلُهُ بلکه آن کاریست که در نمی یابی
تو و نمیدانی حکم آنرا از حرمت و اباحت تا بدانی که از شیطانست یا از نفس مِثْلُ أَنْ يُقَالَ لَكَ ائْتِ
مَوْضِعَ كَذَا وَكَذَا مانند آنکه گفته شود مر ترا بیا جای چنین و چنین أَلْقِ فُلَانًا صَالِحًا دریاب فلان
مرد را که صالح است وَلَا حَاجَةَ لَكَ هُنَاكَ و حال آنکه نیست ترا حاجت و نیازمندی در موضع که در خاطر تو
افتاده است که آنجا باید رفت وَلَا فِي الصَّالِحِ و نه ترا حاجت و نیازمندی ست بملاقات آن مرد صالح لِاسْتِغْنَائِكَ
عَنْهُ از جهت بی نیاز بودن تو از آن مرد بِمَا أَوْلَاكَ اللهُ مِنْ نِعْمَةٍ مِنَ الْعِلْمِ وَالْمَعْرِفَةِ بسبب
چیزیکه داده است ترا خدای تعالی از نعمت علم و معرفت فَتَوَقَّفْ فِي ذَلِكَ وَلَا تُبَادِرْ إِلَيْهِ پس
استادگی کن در کردن آن کار و مشتاب بسوی آن فَتَقُولُ هَلْ هَذَا الْإِلْهَامُ مِنَ الْحَقِّ پس میگوئی
تو با دل خود آیا هست این الهام از جانب حق عز و جل فَأَعْمَلُ بِهِ ما عمل کنم بآن و هنوز بیکبار تامل
کردن و دریافتن آن بسندگی مکن و شتابی منما بَلِ انْتَظِرِ الْخِيَرَةَ فِي ذَلِكَ بلکه چشم دار اختیار
و برگزیدگی را در آن وَفِعْلَ الْحَقِّ عَزَّ وَجَلَّ و منتظر باش فعل خدا را تا ظاهر گردد بر تو که مختار و اولی
نزد حق کدام است و وی تعالی ترا باختیار خود و به فعل خود بکدام جانب میبرد کردن یا ناکردن و تو باختیار
و شهوت خود در آن نیفتی و اختیار حق و فعل او بچه طریق معلوم گردد بِأَنْ يَتَكَرَّرَ ذَلِكَ الْإِلْهَامُ

همه مغلوب و محکوم و مقهور حکم اویند فلا تکن و انت الحاکم پس مباش تو حاکم و گوئی که معهم
قدرة و بودن تو با ایشان و اسناد و اضافت افعال بر وجه استقلال با ایشان و دیدن نفع
و ضرر و خیر و شر از ایشان مستلزم اثبات خلق و قدرت است مر ایشانرا و القدر مظلمة و اعتقاد
و قدر و دعوی اسناد خالقیت و قادریت به بندگان سبب در آمدن است در ظلمت شرک و بیرون نا فتادن
از نور توحید فادخل فی الظلمة بالمصباح پس در آی در تاریکی بچراغ و هو الحاکم و چراغ کدام است
که فاصل است میان حق و باطل و مانند آفتابست نسبت نظلمت و نور کتاب الله و سنة رسوله
حاکم کدام هست کتاب خدا و سنت فرستادهٔ او صلی الله علیه وسلم لا نخرج عنهما بیرون میا از دائرهٔ
کتاب و سنت فان خطر خاطر او وجد الهام پس اگر بگذرد اندیشه در ضمیر تو یا بیفتد بناگاه معنے
در دل تو فاعرضهما علی الکتاب و السنة پس عرض کن آنرا و مقابله کن بر کتاب خدا و سنت رسول
و پیروی کن آنرا که موافق کتاب و سنتست و رد کن آنرا که مخالف آنست اعتبار و اعتماد مکن بر ان خاطر
و الهام اگرچه از جانب حق نماید اگر در واقع نیست خود خیر و اگر هست شاید که ابتلا و امتحان باشد ابو سلیمان
دارانی گفت قدس سره گاهی نکته از مواجید این راه در دل من آید و بحسن و جمالی که دارد خود را بر من جلوه
دهد قبول نکنم و بجانب او نگرم و گویم ما دو گواه عدل بر راستی و درستی تو گواهی ندهند قبول نکنم آن دو گواه
کدام هست کتاب خدا جل و علا و سنت رسول او صلعم فان وجدت فیهما ما تحب یمر ذلک پس اگر
یافتی تو در کتاب و سنت رام گردانیدن آنچه خطور کرده یا الهام شده مثل ان تلهم بالزنا و الربا
مانند آنکه افکنده شود در دل تو که زنا باید کرد یا ربا باید خورد او مخالطة اهل الفسق و الفجور یا آمیزش
کردن با فاسقان و بیرون آیندگان از فرمان خدا و دروغ گویندگان و تباهی کنندگان و غیر ذلک
من المعاصی و جز آن از گناهان فادفعه عنک و اهجره و لا تقبله و لا تعمل به
پس و رد کن آنرا از دل خود و جدا کن و مپسند و کار مبند آنرا و اقطع بانه من الشیطان الرجیم

۱۲ الهام بالکسر آنچه در دل افتد از فوق
۱۲ خطور گذشتن بالکسر
۱۲ فسق بیرون آمدن
۱۲ فجور دروغ گفتن و تباهی کردن
۱۲ مخالطه آمیختن

پیدا نکند و با وجود آن قادر است که بے آن نیز کند و اگر خواهد با وجود آن هم نکند و آنرا خارق عادت
خوانند و قصد و ارادت بندگانرا سبب ساخته برای پیدا کردن حرکات و سکنات ایشانرا
و آیات و احادیث نیز دلالت دارد بر آن و قضیه امر و نهی نیز مبنی است بر وجود کسب و مدخلیت
بندگان در افعال چنانکه می فرماید کَمَا جَاءَتْ بِهِ الْآثَارُ چنانکه آمده است بوجود کسب
مر بندگانرا آثار و اخبار از شارع لِبَيَانِ مَوْضِعِ الْجَزَاءِ مِنَ الثَّوَابِ وَالْعِقَابِ برای
بیان کردن جای پاداش کردارها از ثواب و عذاب و لفظ موضع مفخم است یا مراد بدان بهشت
و دوزخ است چه این آثار که در جزای اعمال ورود یافته است همه مثبت فعل و عمل اند مر بندگانرا
و اسناد و اضافت آنها بایشان دلالتا و صریحا ناطق اند بدان و با وجود آن در اثبات خالقیت
حق علی الاطلاق چه افعال و چه غیر افعال و نیز آیات و آثار ورود یافته و کریمه واللہ خلقکم وما تعملون
مثبت هر دو جانب است پس بهر دو باید گردید و بهر دو باید ایمان آورد و هر دو جانب را
نگاهداشت واللہ اعلم بحقیقت الحال و محققان میگویند که این سر لیست که در ین دار تکلیف
بر هیچکس کشف نشده و انکشاف آن جز در دار آخرت بعد از در آمدن بهشت صورت نبندد
بلیت فردا که پیشگاه حقیقت شود پدید ✦ شرمنده رو شوی که عمل بر مجاز کرد بیت
آنمه چو نقاب از رخ خود بکشاید ✦ وز پرده ببام خانه بیرون آید ✦ هر سر که بتاریکی شب پنهان
بود ✦ در پرتو روی وی عیان بنماید ✦ وَاَمْتَثِلْ اَمْرَ اللّٰهِ فِيهِمْ وفرمانبرداری کن
امر خدارا در بندگان وَخَلِّصْ قِيَامَكَ مِنْهُمْ بِاَمْرِهِ وجدا کن نجنبش خود را از ایشان بامر
تعالی یعنی همه جا تابع امر و نهی باالهی باش هم در خلق و هم در حق خاصه خود وَلَا تَجَاوِزْهُ
و تجاوز مکن امر خدارا و مگذر ازان فَحُكْمُ اللّٰهِ قَائِمٌ يَحْكُمُ عَلَيْكَ وَعَلَيْهِمْ پس
حکم خدا بر پاست حکم میکند وی تعالی بر تو و بر ایشان چه بحکم تشریعی و چه بحکم ارادی و تو و ایشان

۱۷ شارع مخبر است از امر و نهی و صاحب شرع و صاحب تعلیم و امر بر عامل کسب و تعلیم و امر بر کسب و طاعت و معاصی

۱۸ مفخم بفتح میم و سکون فا و فتح خا معجمه و میم مشدده و آخر الف ساکنه

ایشانرا قادر مطلق و مستقل در افعال دانی گویا معبود اعتقاد کرده باشی چه خالق مطلق جز معبود
نباشد وَلَا تَقُلْ فِعْلَهُمْ دُوْنَ اللّٰهِ و مگو که فعل ایشان بمحض قدرت ایشانست
بی قدرت خدا فَتَكَفَّرَ فَتَكُوْنَ قَدَرِيًّا پس کافر شوی و باشی قدری مذهب و قدریه طائفه
اند که میگویند بنده خالق افعال خود است و آنچه صادر میگردد از وی از حرکات و سکنات بقدرت
او واقع میگردد نه بقدرت حق و اسناد افعال عباد بحق بجهت اقدار و تسبیب است و این قول
بدعتست و بغایت شنیع و اشراک است به پروردگار تعالی در خالقیت و نزدیک است که منجر
بکفر گردد و بعضی علما گفته اند که ایشان درین قول بدتر اند از ثنویه که گویند که خالق عالم دو است
و ایشان شرکا لا یعد و لا یحصی اثبات کنند و در واقع کردارهای بندگان داخل عالم است
و چون پروردگار تمام عالم اوست پیدا کننده کردارهای بندگان نیز او باشد و نیز چون ذات
و صفات بندگان و اسباب و آلات همه از وست همه کردارهای بندگان که اثر و نتیجه آنست
نیز از وی باشد ذات و صفات بندگان همه از حق و افعال از ایشان معقولیت ندارد و ثبت
الجدار ثم النقش بیت چیزیکه وجود او بخود نیست هستیش نهادن از خرد نیست لٰكِنْ
قُلْ هِيَ لِلّٰهِ خَلْقًا وَلِلْعِبَادِ كَسْبًا و لیکن بگو که افعال عباد مر خدا راست از روی آفریدن
و پیدا کردن و مر بندگانراست از روی ورزیدن و گرد آوردن و این مذهب اهل سنت و جماعتست
و وسط است میان جبر و قدر و باین اشارت کرد استاد اهل معرفت امام بحق ناطق ابو عبد الله
جعفر صادق علیه و علی آبائه الکرام التحیة و السلام بقول خود لا جبر و لا قدر و لکن امر بین امرین
و تحقیق این کلام آنست که پیدا کردن پروردگار تعالی اشیا را دو نوعست باسباب و بی اسباب
و آنرا اسباب عادی خوانند چنانکه آتش را برای گرم کردن و طعام را برای سیر گردانیدن و آب
را برای سیراب ساختن آفریده و عادت الهی تعالی بر آن جاری شده که مسببات را بی اسباب

بیان فرقه جبریه و قدریه

بیان فرقه ثنویه

پیدا کردن اشیا بر دو نوعست

خدا از جنس اطاعت یا مباح فَاقْطَعْ هَمَّكَ مِنْهُمْ مِنْ سَائِرِ الْوُجُوهِ وَالْاَسْبَابِ
پس ببر قصد و توجه خود را از خلق از همه وجوه و همه سببها و پیوندها حَتّٰى اِنْ كَانَ لَكَ
نَسِيبٌ ذُو مَالٍ لَا تَتَمَنّٰى مَوْتَهُ لِتَرِثَ مَالَهُ تا آنکه اگر باشد ترا قریبی و خویشی مال دار آرزو
نکنی مرگ او را تا وارث شوی مال او را اگرچه ملک بارث بی اختیار حاصل میشود و اما خواستن
و آرزو کردن آن باختیار است فَاخْرُجْ مِنَ الْخَلْقِ جِدًّا پس بیرون آی از خلق بدرستی
و کوشش وَاجْعَلْهُمْ كَالْبَابِ يُرَدُّ وَيُفْتَحُ و بگردان ایشان را در اعتقاد خود مانند
در که باز گردانیده و بسته میشود و کشاده میشود و خود بخود میکشاید و نمی بندد بلکه دیگری او را
می کشاید و می بندد وَشَجَرَةٍ تُوجَدُ فِيهَا ثَمَرَةٌ تَارَةً وَتُخْتَلُّ اُخْرٰى و بگردان خلق را
مانند درختی که یافته میشود در وی میوه یکباری و حاجتمند و لاغر و بیمیوه میگردد باری دیگر یعنی
کار و بار خلق بر یک نسق و یک حال نیست و از خود نیست اعتماد و وثوق بر ایشان بچه توان کرد
وَكُلُّ ذٰلِكَ بِفِعْلِ فَاعِلٍ وَتَدْبِيرِ مُدَبِّرٍ همه احوال خلق بفعل فاعلیست و بتدبیر تدبیر
کننده است و تدبیر پایان کار نگریستن وَهُوَ اللّٰهُ و آن فاعل و مدبر خداست عز و جل
لِتَكُونَ مُوَحِّدًا لِلرَّبِّ تا آنکه باشی توحید کننده و یکی گوینده و یکی داننده در خالقیت
مر پروردگار را عز و جل وَلَا تَنْسَ مَعَ ذٰلِكَ كَسْبَهُمْ و فراموش مکن با وجود آنکه خالق
اشیا خداست کسب بندگان را لِتَخْلُصَ مِنْ مَذْهَبِ الْجَبْرِيَّةِ تا خلاص شوی از مذهب
جبریه که میگوینده بنده را در فعل اصلا اختیاری نیست و دخلی نه و حرکت او مثل حرکت جماد است
وَاعْتَقِدْ اَنَّ الْاَفْعَالَ لَا تَتِمُّ بِهِمْ دُونَ اللّٰهِ تَعَالٰى و اعتقاد کن که افعال تمام نمیشود
و پیدا نمیگردد بقدرت بندگان بی قدرت خدای تعالی كَيْلَا تَعْبُدَهُمْ وَتَنْسَى اللّٰهَ
تا آنکه پرستش نکنی و معبود اعتقاد نکنی ایشان را و فراموش نکنی خدای تعالی را یعنی اگر

وتعالٰی گفت بگذار نفس خود را و بیا **بیت** یعلم اللہ دو قدم راہ است و دیگر راہ نیست ہر آن
یکی بر نفس خود نہ و آن دگر در کوی دوست ۱۲ فقال پس گفت ابو یزید فانسلخت من نفسی
پس بیرون آمدم از نفس خود کما تنسلخ الحیۃ من جلدھا چنانکہ بیرون می آید
مار از پوست وی و سلخ در لغت پوست باز کردن کنایت است از کمال بے تعلقی بنفس
و جدا افگندن آنرا و برآمدن از وی فاذن الخبیث کلہ فی معاداتھا فی الجملۃ پس اکنون
نیکی ہمہ در دشمن داشتن نفس است در ہمہ امور فی الاحوال کلھا در ہمہ احوال
فان کنت فی حالۃ التقوٰی پس اگر ہستی تو در حال تقوی و عمل در ظاہر شریعت از غیر الہام
باطن و نور فراست و وصول بحقیقت فخالف النفس بان تخرج من حرام الخلق
و شبھاتھم پس مخالفت کن نفس را از مال حرام خلق و آنچہ شبہ حرمت داشتہ باشد کہ برسد
از جانب ایشان تبوقاتھم و از احسانیکہ نسبت ایشان بتو در وجود آید و ترا
دیر بار منت کند و الاتکال علیھم و از سپردن کار و بار خود بایشان و اعتماد کردن بر ایشان
و النفقۃ بھم و استواری داشتن بایشان والخوف منھم و الرجاء لھم
و بیم داشتن از ایشان و امیدوار بودن بایشان والطمع فیما عندھم من حطام
الدنیا و از طمع کردن در آنچہ نزد ایشان ست از اندک مال دنیاوی و حطام بضم و تخفیف
بمعنے ریزہ و شکستہ ہر چیزی و حطم بمعنے شکستن فلا ترجو عطاءھم پس امید مدار و مبش
ایشان را بصحیح وجہ علی طریق الھدیۃ والزکوٰۃ او الصدقۃ او الکفارۃ او النذر
اقسام عطایا کہ از خلق بوجود می آید طرق آن اینست و فرق میان ہدیہ و صدقہ اینست
کہ ہدیہ باغنیا فرستند بطریق تواضع و اعزاز و اکرام دہند و صدقہ آنچہ بفقرا دہند بر سبیل ترحم
و تلطف و کفارت آنچہ در جزای یمین و صوم و جز آن دہند و نذر آنچہ لازم کند بر خود از برای

۱۲ نزد ایشان ہیچ وصیتے

خواهند کرد و خدمت خواهند نمود ترا چه بندگان همه آنجانب باشند که مولی بآنجانب است
بیت تو هم گردن از حکم داور مپیچ * که گردن نه پیچد ز حکم تو هیچ * باز تاکید و مبالغه در نصیحت
بمخالفت نفس کرده می فرمایند فَالْعِبَادَةُ كُلُّ الْعِبَادَةِ فِي مُخَالَفَةِ نَفْسِكَ وَهَوَاكَ پس بندگی
همه بندگی در مخالفت نفس و هوای تست قَالَ اللّٰهُ تَعَالٰى گفت خدای تعالی در قرآن مجید
خطاب بداود پیغمبر علیه السلام فَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ و پیروی
مکن هوای نفس را پس گمراه گرداند ترا پیروی نفس کردن از راه خدای تعالی وَقَالَ و نیز گفت
وی سبحانه تعالی در حدیث قدسی لداود مر داود اُهْجُرْ هَوَاكَ فَإِنَّهَا لَا مُنَازِعَ يُنَازِعُنِي
فِي مُلْكِي غَيْرُ الْهَوٰى جدا کن و ترک بده هوای نفس خود را زیرا که نیست هیچ نزاع کننده که نزاع
کند مرا در ملک من جز هوای نفس و نزاع کردن هوای نفس مر پروردگار تعالی را در ملک وی بمعنی
مخالفت امر و سرکشی کردنست در فرمانبرداری که در معنی متضمن دعوی خدای و پروردگاری است
و از بعضی متمردان و احمقان صریح این دعوی نیز بوجود آمده چنانکه فرعون گفت انا ربکم
الاعلی و من آله غیری بیت نفس را هفصد سر است و هر سری * از فراز عرش تا تحت الثری *
و اتباع هوای نفس و موافقت آن اگرچه از انبیا صلوة الله علیهم اجمعین بوجود آمدنی نبود
ولیکن مقصود تاکید و مبالغه در زجر و منع امت است که تا متنبه شوند و درین ورطه
نیفتند وَالْحِكَايَةُ الْمَشْهُورَةُ عَنْ أَبِي يَزِيدَ الْبِسْطَامِيِّ و سخن مشهور است از سلطان
بایزید بسطامی قدس سره لَمَّا رَأَى رَبَّ الْعِزَّةِ فِي الْمَنَامِ هرگاه که دید پروردگار تعالی را
در خواب فَقَالَ لَهُ پس گفت بایزید مر پروردگار را كَيْفَ الطَّرِيقُ إِلَيْكَ چگونه است راه
بسوی تو و وصول بجناب قرب تو یا بار خدایا و در بعضی نسخ یا بار خدایا و بار خدا بمعنی خداوند
ترجمه مولی آید گویند که بار معنی بزرگ و بار خدای بمعنی خداوند بزرگ قَالَ اُتْرُكْ نَفْسَكَ

[1] متمرد بکسر رای مهمله بر وزن متعلم بمعنی سرکش و نافرمان و بغی از منتخب و غیاث
[2] عبارت از زیر زمین چه ثری بفتح اول و ثانی خاک نمناک را گویند از غیاث
[3] ورطه بالفتح محل هلاکی و زمینی که در آن راه نباشد و مجازاً گرداب مستعمل و بکسر واو خطاست از منتخب و غیاث اللغات

وزیاده ازان صورت ندارد بیت چون قسمت تو یکیست و ده میطلبی ٭ آن ده بتو کے
دهند خود قاضی باش ٭ لیکن چون تقوی ورزیدی و موافق امر الهی شدی و مخالفت نفس
کردی میرسد بتو ارزاق مقسومه گوارا و پاک حلال وَاَنْتَ عَزِیْزٌ مُّکَرَّمٌ در حالیکه
تو قوی و ارجمند و گرامی داشته شده وَخَدَمَتْكَ الْاَشْیَاءُ و چاکری میکنند ترا اشیا از آدمیان
و جز ایشان با طاعت و انقیاد و نفاذ فعل و تصرف تو در آنها وَعَظَّمَتْكَ وَفَخَّمَتْكَ
و بزرگ میدارند اشیا و مهیب میشمارند ترا چنانکه با متقیان و مطیعان و خائفان و متوجهان درگاه
عزت وعده رفته است لِاَنَّهَا بِاَجْمَعِهَا تَابِعَةٌ لِرَبِّهَا زیرا که اشیا بتمام تابع و پیرو اند
مر قدرت پروردگار خود را مُوَافِقَةٌ لَهٗ موافق و سازگارند مر فعل او را اِذْ هُوَ خَالِقُهَا وَ
مُنْشِیْهَا زیرا که وی تعالی پیدا کننده و نو پیدا آرنده تمام اشیاست وَهِیَ مُقِرَّةٌ لَهٗ
بِالْعُبُوْدِیَّةِ و همه اشیا اقرار کننده اند مر او را به بندگی قَالَ اللّٰهُ گفته است خدای عز و جل
وَاِنْ مِّنْ شَیْءٍ اِلَّا یُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ و نیست هیچ چیزے مگر آنکه بپاکی یاد میکند خدای تعالی را
باستائیش کردن وی مر او را وَلٰکِنْ لَّا تَفْقَهُوْنَ تَسْبِیْحَهُمْ و لیکن نمی فهمید شما تسبیح آن
اشیا را ای تَذْکُرُوْهُ وَتَعْبُدُوْهُ یعنی ذکر میکنند اشیا خدا را و بندگی میکنند او را چه تسبیح
و تحمید مستلزم اقرار به بندگیست وَقَالَ عَزَّ وَجَلَّ فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ اٰتِیَا طَوْعًا
اَوْ کَرْهًا پس گفت پروردگار تعالی مر آسمانها و زمین را بعد از پیدا کردن آنها بیائید مرا خواه
برغبت و فرمانبرداری کردن و خواه بکراهت و ناپسند داشتن قَالَتَا اَتَیْنَا طَائِعِیْنَ گفتند
آسمانها و زمین بدلالت حال یا بصریح مقال آمدیم راغب و فرمانبردار و چون همه اشیا بنده
خدا و مطیع و منقاد و تابع حکم و تقدیر اویند لاجرم چون تو بموافقت امر حق و مخالفت هوای
نفس دوست و بنده خاص وی و معزز و مکرم نزد وی تعالی گشتی همه اشیا نیز تعظیم و تحریم

مر خدایرا است از روی پیدائش و ملکیت اگرچه بظاهر مخالف حکم وی تعالی میرود آفرینش نفس
اینچنین واقع شده است وَلِلنَّفْسِ اِدِّعَاءٌ و مر نفس را دعوی کردنهاست بر باطل و دروغ
در هستی و آثار آن چنانکه بعضے دعوی خدائی کردند چه جای دعویهای دیگر وَتَمَنِّيٌ وَشَهْوَةٌ
وَلَذَّةٌ بِمَلَابَسَتِهَا و نفس را آرزوی و شهوة و میل است بآنچه ملایم طبع اوست و لذت وقوف
است بدرهم آمیختن شهوة فَاِذَا وَافَقَتِ الْحَقَّ پس چون موافقت کنی تو حق را
عزوجل فِي مُخَالَفَةِ النَّفْسِ وَعَدَاوَتِهَا در مخالفت نفس و دشمنی وی فَكُنْتَ لِلّٰهِ
خَصْمًا لِنَفْسِكَ پس باشی برای خدا خصومت کننده و نزاع نماینده بر نفس خود و مطالبه
کننده حقوق خدا را از وی كَمَا قَالَ اللّٰهُ چنانچه گفته است خدای عزوجل لِدَاوُدَ مر داؤد
پیغمبر را علیه السلام يَا دَاوٗدُ اِنَّا جَعَلْنٰكَ خَلِيْفَةً اى داود من چاره کار توام و ناگزیر توام
که جدا نیستم از تو و بی من نتوانی بسر برد فَالْزَمْ بُدَّكَ پس لازم گیر چاره خود را که منم یعنی بگذار
نفس خود را از من دور نیافتی و بی من نشوی و از دایره رضای من بیرون نروی اَلْعُبُوْدِيَّةُ
اَنْ تَكُوْنَ لِيْ خَصْمًا عَلٰى نَفْسِكَ حقیقت بندگی اینست که باشی برای من و از جهت
من خصومت کننده بر نفس خود فَتَحَقَّقْتَ حِيْنَئِذٍ مُوَالَاتُكَ لِلّٰهِ وَعُبُوْدِيَّتُكَ لَهٗ
عَزَّ وَجَلَّ پس ثابت و درست میگردد درین هنگام که مخالفت نفس نمائی و موافقت
حق کنی و خصم نفس شوی و دوستی تو مر خدایرا و بندگی تو مر او را اَنْتَ كَالْاَقْسَامِ وَهَنِيْئًا
مَرِيْئًا و می آید ترا ز مهما صوری و معنوی و جسمی و روحانی که قسمت تو شده و نهاده شده است
برای تو صافی و گوارا مُطَيَّبًا پاک و حلال گردانیده شده بدانکه رزق را سه قسم نهاده اند مضمون
و رحمت عامه حق ضامن آن شده است برای هر ذی حیاتے و موعود که برای متقیان نهاده
اند و عده کرده که بیگمان و بے رنج برسد و مقسوم که مضمون و موعود هر دو بهمانقدر برسد که قسمت

گفت صلی اللہ علیہ وسلم وَجُعِلَتْ قُرَّةُ عَيْنِي فِي الصَّلٰوةِ وگردانیدہ شدہ است آرام چشم من در نماز شرح این در مقالہ خامس گذشت واز ین کلام شریف ظاہر میگردد کہ حال آنحضرت در نماز مشاہدہ جمال بود و تجلیات در وے لطیفہ بود ظاہرًا غلب این بود وانکشاف جلال کہ موجب سماع از نیز از صدر شریف بود مانند از نیز مرجل چنانچہ گذشت نادر بود واللہ اعلم

تنبیہ بتقریر یکہ مذکور شد مضمون ارحنا یا بلال باحدیث جعلت قرة عینی یکے آمدہ ومراد از راحت خلاص از قید کثرت و وجود مناجات حق و شہود حضرت معبود شد و بعضے گویند کہ مراد آنست کہ اذان گو تا نماز کنیم و بادے آن از شغل قلب و تعلق باطن کہ بوی داریم فارغ شویم و ابرائے ذمہ ازان نمودہ حق طاعت بجا آوردہ و امتثال امر نمودہ راحت یابیم و فرق درمیان این دو معنی آنست کہ در اول راحت بوجود نماز و شہود حق و در ثانی بفراغ ذمہ از تعلقی کہ بوی داریم و شتان بینہما والمقام الاول اعلی وارفع فافہم وصلی اللہ علی خیر خلقہ محمد وآلہ اجمعین

المقالة العاشرة

قال رضی اللہ عنہ وارضاہ اِنَّمَا هُوَ اللّٰهُ وَنَفْسُكَ نیست متحقق و منظور در دائرۂ تعبد و امتثال حکم مگر خدا و نفس تو کہ اگر طاعت و عبادت خدا میکنی مخالفت نفس باید کرد و اگر موافقت نفس و اطاعت او میکنی مخالفت امر الٰہی لازم می آید وَاَنْتَ الْمُخَاطَبُ وتو خطاب و تکلف کردہ شدۂ از جانب اللہ تعالی بکن و مکن شرع وَالنَّفْسُ ضِدُّ اللّٰهِ وَعَدُوُّهُ ونفس مخالف حق و دشمن و مغضوب و مسخوط وی تعالی است چہ رضاے حق سبحانہ در امتثال احکام اوست اگرچہ ارادت او ہمہ را شامل است و مومنان را دوست خواندن و کافران را دشمن ازین جہت است وَاللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَكُلُّهَا تَابِعَةٌ لِلّٰهِ وہمہ چیز کہ در عالم است تابع قہر و ارادت خدا است چون ہمہ پیدا کردۂ او یند و ملک او تابع او نباشند چہ صورت دارد وَالنَّفْسُ لِلّٰهِ خَلْقًا وَمِلْكًا حَقِيقَةً ونفس نیز در حقیقت

حکیم ست رعایت میکند دقائق مصلحت و حکمت را در همه افعال و احکام که جاری میگرداند بر بندگان
خود عَلِیمٌ داناست باحوال بندگان و دلهای ایشان بحسب قوت و ضعف و تحمل قهر و لطف
و میداند که هر کس را چه می شاید و چه می باید لَطِیفٌ بِهِمْ لطف و نرمی کننده است بایشان
در همه امور رَءُوفٌ رَحِیمٌ سخت بخشاینده و مهربانی نماینده است بر بندگان رحیم نیز بمعنی
مهربان است ولیکن رافت از رحمت بیشتر و مبالغه ترست پس تاخیر رحیم بجهت سجع باشد
و اگر رحیم را مخصوص بآخرت دارند وجه تاخیر ظاهر است وَلِهٰذَا رُوِیَ عَنِ النَّبِیِّ صَلَّعَمَ
و ازین جهت که در مشاهده جمال تجلی انوار و سرور و الطاف و بشارات است روایت کرده شده است
از پیغمبر صلعم اَنَّهٗ کَانَ یَقُوْلُ لِبِلَالِ الْمُؤَذِّنِ که بدرستی بود آنحضرت صلعم میگفت مر
بلال موذن را اَرِحْنَا یَا بِلَالُ راحت و آسایش ده ما را ای بلال و خلاص کن از رنج و محنت
ملابست اکوان و اشتغال بآن یَعْنِیْ بِالْاِقَامَةِ میخواهد آنحضرت راحت بلال را بتکبیر آوردن
و برپا کردن نماز را و راحت باذان گفتن نیز احتمال اراده دارد و زود بفهم می در آید و عبارت
بعضی شراح حدیث نیز ناظر در آنست و مانا که تفسیر باقامت بجهت آن باشد که غالب آنست
که بلال نزد دخول وقت نماز اذان میگفت بی احتیاج بامر جدید از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
و عادت بر آنست که بعد از اذان بجهت انتظار حضور قوم تاخیری در اقامت نماز میرود پس
آنحضرت بجهت غلبه شوق حضور درگاه طاقت آن نیاورده و امر میکرد بلال را که تکبیر بر آرد و نماز
برپا دارد و موید این اراده است آنچه در بعضی احادیث صحاح واقع شده است که ارحنا بالصلوة
و اقامته متصل نماز است فافهم و بالله التوفیق و بر هر تقدیر میفرمود ارحنا یا بلال و مقصودش
آن بود که لِنَدْخُلَ فِی الصَّلٰوةِ لِمُشَاهَدَةِ مَا ذَکَرْنَا مِنَ الْجَمَالِ تا در آییم در نماز
از برای مشاهده آنچه ذکر کردیم از جمال و تجلی حق بصفت لطف وَلِهٰذَا قَالَ و ازین جهت

تقدیرهای ازلی فَضْلًا مِّنْهُ وَرَحْمَةً از جهت فزونی دادن و نیکوی کردن از خدای تعالی
و مهربانی نمودن وَاِثْبَاتًا مِّنْهُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا و ثابت گردانیدن و پای برجای داشتن از
جانب حق مر ایشانرا در دنیا تا باین تجلیات و بشارات امیدوار شوند و در طلب وجد ثابت و
استوار و خوش دل و بنشاط باشند اِلٰى بُلُوْغِ الْاَجَلِ تا رسیدن مدت وَهُوَ الْوَقْتُ
الْمُقَدَّرُ و مراد باجل آن وقت است که تقدیر کرده شده و اندازه نموده شده و متعین ساخته شده است
آنرا و پیش از رسیدن آن وقت حصول مطلوب و وصول بمنزل مقصود میسر نبود شعر
وسحاب الخیر لها مطر + فاذا جاء الابان تجئ + ابان بکسر همزه و تشدید موحده وقت معین برای
چیزی بیت تا در نرسد نوبت هر کار که هست + سودی نکند یاری هر یار که هست +
لِئَلَّا يَفْرُطَ بِهِمُ الْمَحَبَّةُ این ملاطفت و بشارت از حق برای این قوم بجهت آنست
که تا مفرط نگردد و از حد در نگذرد ایشانرا محبت مِنْ شِدَّةِ الشَّوْقِ اِلَيْهِ از سختی آرزومندی
بجناب قرب وی عز و جل فَيَنْقَطِعُ سَرَائِرُهُمْ پس شکسته شود قوتها و طاقتهای ایشان
از بس شدت اشتیاق و تعب فراق فَيَهْلِكُوْا پس هلاک شوند و بمیرند اَوْ يَضْعُفُوْا
عَنِ الْقِيَامِ بِالْعُبُوْدِيَّةِ یا هلاک نشوند و لیکن سست گردند از ایستادن و اهتمام کردن
به بندگی اِلٰى اَنْ يَّاْتِيَهُمُ الْيَقِيْنُ الَّذِيْ هُوَ الْمَوْتُ تا آنکه ایشانرا بیاید یقین که عبارت
از موت است فَيَفْعَلُ ذٰلِكَ بِهِمْ پس میکند حق تعالی آن تجلی بصفات لطیفه را بایشان
لُطْفًا مِّنْهُ وَرَحْمَةً به جهت لطف کردن از جانب خود و مهربانی نمودن وَمُدَاوَاةً وَتَرْبِيَةً
لِقُلُوْبِهِمْ و بجهت دارو کردن از امراض باطن و پروردن و اصلاح کردن دلهای ایشان را
وَمُدَارَاةً لَهَا و به جهت نرمی کردن مر دلهای ایشانرا تا از شدت تجلیات قهریه که از هم نپاشند
و متلاشی نشوند و بتجلیات لطیفه بیاسایند و خوش حال باشند اِنَّهٗ حَكِيْمٌ بدرستی حق تعالی

ولطف فَالْجَلَالُ وَالْعَظَمَةُ يُوْرِثَانِ الْخَوْفَ الْمُقْلِقَ پس ظهور جلال وعظمت می آرند
بیم را که بی آرام گرداننده است وَالْوَجَلَ الْمُزْعِجَ وترس را که از جای برکننده است وَالْغَلَبَةَ
الْعَظِيْمَةَ عَلَى الْقَلْبِ می آرند قوی وچیره شدن حال را بصفت عظمت بر دل بِمَا يَظْهَرُ عَلَى
الْجَوَارِحِ بچیزیکه پیدا می آید بر اعضا از آثار خوف وقلق وانزعاج كَمَا رُوِيَ عَنِ النَّبِيِّ
چنانکه روایت کرده شده است از پیغمبر صلعم كَانَ يُسْمَعُ مِنْ صَدْرِهِ أَزِيْزٌ كَأَزِيْزِ الْمِرْجَلِ
فِي الصَّلٰوةِ مِنْ شِدَّةِ الْخَوْفِ بود که شنیده میشد از سینه وآواز جوش کردن همچو آواز کردن
جوش دیگ در نماز از سختی بیم حق لِمَا يَرٰى مِنْ جَلَالِ اللّٰهِ تَعَالٰى از آنچه میدید آنحضرت از
بزرگی خدای عزوجل وَيَنْكَشِفُ لَهُ مِنْ عَظَمَتِهِ وکشاده میشد مر او را از عظمت حق وَنُقِلَ
مِثْلُ ذٰلِكَ ونقل کرده شده است مانند این حال عَنْ إِبْرَاهِيْمَ خَلِيْلِ الرَّحْمٰنِ وَعُمَرَ الْفَارُوْقِ
عَلَيْهِمَا السَّلَامُ وَأَمَّا مُشَاهَدَةُ الْجَمَالِ فَهُوَ التَّجَلِّي لِلْقُلُوْبِ بِالْأَنْوَارِ وَالسُّرُوْرِ
اما مشاهدهٔ جمال پس آن بسبب تجلی حق است مر دلها را بصفاتی که پیدا کننده است روشنائیها
وشادیها را وَالْأَلْطَافِ ونرمیها وتوفیقها ولطف نرمی ونازکی در کار وکردار ولطف خدا
به بنده توفیق وعصمت وی از گناهان وملاطفه نیکوی نمودن وتلطف نرمی کردن وَالْكَلَاءِ
اللَّذِيْذِ وَالْحَدِيْثِ الْأَنِيْسِ وسخنان بامزه وحکایتهای آرام دهنده وَالْبِشَارَةِ بِالْمَوَاهِبِ
الْجِسَامِ ومژده دادن ببخششهای تناور وبزرگ وَالْمَنَازِلِ الْعَالِيَةِ وبمنزلها جاهای بلند
ومقامات ارجمند وَالْقُرْبِ مِنْهُ ونزدیکی از جناب لطف ورحمت وی عزوجل مِمَّا سَيَؤُلُ
أَمْرُهُمْ إِلَيْهِ از آنچه سرانجام است که باز گردد کار ایشان بسوی آن وحاصل شود ایشان را در
زمان آینده وَجَفَّ بِهِ الْقَلَمُ مِنْ أَقْسَامِهِمْ فِي سَابِقِ الدُّهُوْرِ واز آنچه خشک
شده بدان قلم ومقدر شده از بخششهای ایشان در زمانهای گذشته کنایه است از

از حالی بحالی و مقامات مرا بدان راست که مستقر و متمکن گشته است در ایشان بجهت عدم بقای
خواهش و آرزو و تبدل ارادهٔ ایشان بارادهٔ حق چنانکه سابقا در آخر مقالهٔ سادس گذشت کلام
وی رضی الله عنه صریح است در تفضیل ابدال بر اولیا و صلی الله علی خیر خلقه محمد و آله اجمعین

المقالة التاسعة

قال رضي الله عنه وارضاه في الكشف و
المشاهدة في الافعال کشف در لغت کشادن و برهنه کردن و مشاهده و معاینه کردن و بچشم
دیدن و مکاشفه در اصطلاح قوم عبارتست از ظهور بعضے از صفات و حقایق الٰهیه یا کونیه مر سالک را
از وراء پردهٔ رقیق از پس حجاب شفاف از اسم الٰهی مقید بحکم و مختص بوصف اما مشاهده ظاهر
شدن آن حقایق بے مظهر و بی صفت لیکن با خصوصیت و تمییز و فوق آن معاینه است
و آن ظهور حقایق است بیخصوصیت و تمییز بلکه ظهور عین معین است کذا فی اصطلاحات الکبیر و
اکثر استعمال کشف در کلام قوم در صفات آید و مشاهده در ذات و اینجا هر دو بافعال نسبت یافته اند
از جهت دلالت آنها بر صفات و دلالت صفات بر ذات اول در جلال و ثانی در جمال و مراد بجلال
صفات قهریه است و بجمال صفات لطیفه و همانا که تخصیص انکشاف باول و مشاهده بثانی بجهت
آنست که گویا در صفات جلالیه پرده از روی صفات بر می افتد پس از آنجا خوفی و هیبتی بحال بنده
سرایت میکند و در ظهور صفات جمالیه بنده بجهت شوقی و نشاطی که او را در آن حاصل میگردد
دیدهٔ محبت بدان کشاده مشاهده می نماید و فرح و شادی که قرة العین عبارت از آنست
حاصل میکند والله اعلم پس می فرمایند يُكْشَفُ لِلْاَوْلِيَاءِ وَالْاَبْدَالِ مِنْ اَفْعَالِ اللّٰهِ
کشاده میشود و ظاهر میگردد مر اولیا و ابدال را از فعلهای خدای عزوجل مَا يَبْهَرُ الْعُقُوْلَ چیزے
که غلبه میکند عقلها را وَيُخْرِقُ الْعَادَاتِ وَالرُّسُوْمَ و می دراند و پاره میکند عادتها را و
رسمها را فَهِيَ عَلٰى قِسْمَيْنِ پس آن افعال بر دو گونه است جَلَالٌ وَجَمَالٌ قهر است

المقالة التاسعة

تنگ آمدن و تحمل نکردن عظمت آن مقام و نگهداشت ادب آنرا و لا ثباتها و بقاءها و آرزو
مکن ثابت بودن و پاینده بودن آنحال را بطریق میل و رکون در آن مقام و لا تغیر
وصفها و آرزو مکن دگرگونه شدن صفت آنرا تا آسان شود و برنگی گردد که ترا خوش آید
و موافق خواست تو گردد و انت فیها و حال آنکه تو در آنحال باشی باین صفت که و لا یکون
لک فی ذلک اختیارا البتة و نباشد ترا در آن هیچ اختیاری قطعا فان ذلک
کفر فی نعمة الحال زیرا که بدرستی آن آرزوها ناسپاسی کردنست مر نعمت حال را و الکفر
یحل لصاحبه الهوان فی الدنیا و الآخرة و ناسپاسی کردن فرود می آرد ناسپاسی
کننده را خواری در دنیا و آخرت فاعمل علی ما ذکرنا ابدا پس کار کن بر آن وجهی که ذکر کردیم
از نگاهداشت ادب و عدم التفات و رکون و میل و اطمینان باحوال همیشه حتی ترقی الی
حالة تصیر لک مقاما تقام فیه تا بالا برده شوی بسوی حالتی که بگردد مر ترا آنحالت
مقام که استاده کرده شوی و ثابت و متمکن ساخته شوی در آن فلا تزال عنه پس دور کرده
نشوی از آن مقام فتعلم حینئذ انه موهبة پس میدانی در آن هنگام که آن مقام
بخشش است از حق تعالی که باز نگیرد بعلامات و آیات تظهر بنشانهای و دلیلهای
که پیدا گردد و دلالت کند که این مقام ثابت و برقرار خواهد بود فتمسکه پس نگاه میداری
آنرا و لا تزال و دور نمیروی از آن اگرچه رد و عزل بر جنس اولیا جایز است اما وقوع آن کلیه
نیست چنانکه صدور معصیت و زلل از اولیا جایز است اما وجود آن بطریق کلیه و عموم
لازم نه شاید که مشرف و مبشر گردد بعدم رد و عزل چنانکه در احوال شریف وی رضی الله تعالی
عنه نوشته اند استبشر یا عبد القادر فقد امنتک من الرد او کما قال فالاحوال للاولیاء و
المقامات للابدال پس احوال مر اولیا راست که متغیر و متبدل گردد بجهت ترقی و تنزل

ومشقت میکشی در چیزیکه نمیتوانی گرفت آنرا و نمیرسد بسوی تو همیشه وَاِنْ کَانَ لَیْسَ بِقِسْمٍ لِاَحَدٍ
بَلْ هُوَ فِتْنَةٌ واگر نیست آن حال قسمت مر هیچ یکی را بلکه او را برای امتحان و ابتلا نهاده اند
فَکَیْفَ یَرْضَی الْعَاقِلُ وَیَسْتَحْسِنُ اَنْ یَّطْلُبَ لِنَفْسِهٖ فِتْنَةً پس چگونه خشنود
گردد و بپسندد عاقل و نیکو شمرد و نیکو دارد که طلب کند برای نفس خود چیزیرا که سبب آزمایش
حق و بلا است وَیَسْتَجْلِبُهَا لَهَا و بکشد و بخواهد فتنه را برای نفس خود فَقَدْ ثَبَتَ اَنَّ
الْخَیْرَ کُلَّهٗ وَسَلَامَةٌ فِیْ حِفْظِ الْحَالِ پس بتحقیق ثابت شد که نیکی همه و بی گزندی
و رهائی از هر آفت و عیب در نگاهداشتن حال و نا آرزومندی و بی التفاتی بما سوای اوست
فَاِذَا رَقِیْتَ اِلَی الْغُرْفَةِ پس چون از درون سراپرده میشوی بسوی بالاخانه ثُمَّ اِلَی السَّطْحِ
پستر برده شوی بسوی بام خانه فَکُنْ کَمَا ذَکَرْنَا پس باش آنچنانکه ذکر کردیم مِنَ الْحِفْظِ از
نگاهداشت باطن از خواهش و آرزو وَالْاِطْرَاقِ و سر فرود افگندن و خاموش بودن وَالْاَدَبِ
و حد مقام قرب نگاه داشتن و آرزو و خواست ننمودن بَلْ یَتَضَاعَفُ ذٰلِکَ مِنْکَ بلکه
می باید که زیاده شود تحفظ و اطراق و اداب از تو لِاَنَّکَ اَقْرَبُ اِلَی الْمَلِکِ زیرا که تو نزدیک
تری درین حالت بپادشاه وَاَدْنٰی اِلَی الْخَطَرِ و نزدیک تری بهلاک شدن بترک ادب
چه خطر و بیم هلاک نزدیکان را بیشتر بود و نگاهداشت ادب و تعظیم جناب حق بر ایشان واجب تر
و سخت تر و تواند که خطر بمعنی بزرگی و بلند قدر شدن باشد یعنی تو درینحالت نزدیک تری
که عظیم و بلند قدر شوی نزد پادشاه پس ادب ورز که قابل خدمت و نوازش شوی بیت
حافظا علم و ادب ورز که در خدمت شاه ٭ هر که را نیست ادب لایق خدمت نبود ٭ فَلَا تَتَمَنَّ
الْاِنْتِقَالَ مِنْهَا اِلٰی اَعْلٰی مِنْهَا پس آرزو مکن رفتن از آنحال که در غرفه و سطح داری بسوی
بالاتر از آن بخواست ترقی بکمال که فوق آنست وَلَا اِلٰی اَدْنَاهُ و نه بپایان تر از آن جهت

پس آن رسید نیست بتو خواهی یا نخواهی فَلَا یَنْبَغِیْ اَنْ یَّظْهَرَ مِنْكَ سُوْءُ الْاَدَبِ
وَالشَّرَهُ فِیْ طَلَبِهٖ پس نمی باید و نمی سزد که پیدا گردد از تو بے ادبی و آرزومندی در طلب
و خواهش وی فَاِنَّ ذٰلِكَ غَیْرُ مَحْمُوْدٍ زیرا که طلب چیزیکه نهاده اند و البته رسید نیست
ناپسندیده است فِیْ قَضِیَّةِ الْعَقْلِ وَالْعِلْمِ در حکم عقل و علم زیرا که عقل حکم میکند آنچه البته
رسید نیست طلب آن ضائع و بے فائده است و حکم تحصیل حاصل دارد و علم دین قاضی است
که پروردگار تعالی را قضای و قدری هست که تغیر و تبدیل دران نرود و شره در طلب آن
و سوی ادب در آن مذموم است و مراد آنست که هرچه واقع است میشود بقضای الٰهی
و آنچه میرسد به بنده از احوال ظاهر و باطن او را بدان راضی باید بود و سعی و طلب و آرزو و خواهش
غیر آن بهوای نفس و شره طبیعت ضایع و باطلست اما عمل و شوق ترقی احوال و مقامات علیه
در قرب و وصول بحق و مقتضای امر و نهی باید کرد و اراده آن ازین حیثیت که مولی تعالی
امر کرده بارادت آن و عمل بدان بطریق وجوب یا استحباب لازم و مستحسن است و مذموم اراده ایست
که از نزد نفس باشد و هم چنین در جانب نهی و لهذا آنحضرت صلی الله علیه وسلم در وقت
قول صحابه نزد اخبار سابقه تقدیر ففیم العمل یا رسول الله فرمود اعملوا فکل میسر لما خلق له و قضیه
امر و نهی منافی حکم قدر و قضا نیست بلکه از جزئیات او و احکام اوست و امر و نهی از شارع واقعست
و در بنده قوت فهم آن و قصد در آن پیدا کرده دیگر چه می باید و از فوائد اعتقاد قضا و قدر فنای
بنده است از عمل خود و عدم استفاد و اعتماد بران یعنی چون همه بتقدیر اوست من در میان
هیچ نیم و این خود کمالے دیگر است فافهم بالله التوفیق ولا حول ولا قوة الا بالله العلی العظیم
وَاِنْ كَانَ قِسْمَةُ غَیْرِكَ و اگر هست آنحال قسمت غیر تو و برای غیر تو نهاده اند نه برای تو
هرگز بتو نخواهد رسید فَلَمْ تَتْعَبْ فِیْمَا لَا تَنَالُهٗ وَلَا یَصِلُ اِلَیْكَ اَبَدًا پس برای چه رنج

ف
و آنچه میرسد به بنده
از احوال ظاهر و باطن
او را بدان راضی باید بود

در اواخر کتاب بیاید زیادہ برین بسطی و تفصیلی بیاید کہ تشفی بخشد انشاء اللہ تعالیٰ بعد ازان
اشارت می نماید بحاصل و نتیجہ فنا و بقا کہ ولی را در اقامت دار دنیا و معاشرت و مخالطت
با اہل عالم حاصل میگردد و با آنحال از ندگانی میکند و می فرماید فَاِذَا اَفْنَیْتَ عَنْكَ
وَعَنِ الْخَلْقِ پس چون فانی شدی تو از تو و از خلق وَالْخَلْقُ اِنَّمَا هُمْ خَیْرٌ وَشَرٌّ
و خلق نیست مگر نیک و بد وَكَذٰلِكَ اَنْتَ خَیْرٌ وَشَرٌّ و همچنین تو نیکی و بدی فَلَمْ تَرَ
خَیْرَهُمْ وَلَا تَخَافُ شَرَّهُمْ پس چون چنین شد می کہ امید نداری نیکی ایشان را و نترسی
بدی ایشان را اَبْقَی اللّٰهُ وَحْدَهٗ باقی ماند در نظر شہود خدا تنہا و چنان نماید کہ نیست موجود مگر
وی كَمَا كَانَ قَبْلَ اَنْ یُّخْلَقَ چنانکہ بود پیش از وجود خلق فَفِیْ قَدَرِ اللّٰهِ خَیْرٌ وَشَرٌّ
پس در تقدیر خدا است نیکی و بدی و تعلق گرفتہ است قضا و قدر وی تعالیٰ بہمہ نیک و بد
فَكُنْ مِنْهُ عَلٰی اَمْنٍ مِّنْ شَرِّهٖ پس ایمن گرداند ترا از شر قدر کہ تقدیر کردہ او است وَاَغْرَقَكَ فِیْ
بِحَارِ خَیْرِهٖ وغرق گرداند ترا خدای تعالیٰ در دریای خیر قدر و آنجا جز خیر در نظر شہود نماند چہ نسبت
بحق و خالقیت وی کہ یکدر و بی حکمت نبود و ہمہ حسن و خیر است و قبح و شر اضافت بہ بندہ است
کہ فعل او متعلق نہی شدہ است و بحقیقت فعل شر شر است نہ خلق شر و ہو العزیز الرحیم الذی
احسن کل شیء خلقہ کہ در قرآن مجید می فرماید اشارت باو است **بیت** کفر ہم نسبت
بخالق حکمت است ✦ چون بما نسبت کنی کفر آفتست ✦ فَتَكُوْنُ دُعَاءً لِكُلِّ خَیْرٍ پس
می باشی تو ظرف و محل ہر نیکی قَامِعًا لِكُلِّ نِعْمَةٍ وَسُرُوْرٍ وَحُبُوْرٍ وَنُوْرٍ وَضِیَاءٍ
قَامِعٍ وَسُكُوْنٍ و باشی تو چشمہ اینده مر ہر نعمت را خوشی و آراستگی او و روشنائی و ایمنی
و آرام را نور و ضیا ہر دو بیک معنی است و در بعضی مواضع فرق نیز می نہند ضیا آنچہ
بالذات بود و نور آنچہ بالعرض باشد چنانکہ در قرآن عظیم شمس را ضیا خواند و قمر را نور مکتسب مقتبس

آن بندہ را فاذا احببتہ پس چون دوست میدارم آن بندہ را کنت سمعہ الذی یسمع بہ
می باشم من شنوای آن بندہ کہ می شنود بآن وبصرہ الذی یبصر بہ ومی باشم بینای آن
بندہ کہ می بیند بآن ویدہ التی یبطش بہا ومی باشم دست آن بندہ کہ میگیرد بآن ورجلہ
الذی یمشی بہا ومی باشم پای آن بندہ کہ راہ میرود بدان فابی لفظ اخر ودر لفظ دیگر این
حدیث این زیادہ آمدہ وبی یسمع پس بمن می شنود وبی یبصر وبمن می بیند وبی یبطش
وبمن میگیرد وبی یعقل وبمن ادراک میکند پوشیدہ نماند کہ سابق ذکر عقل نبود کہ بے عقل
متفرع بر آن گردد مگر گویند کہ عقل وادراک لازم سمع وبصر است یا درین لفظ دیگر آمدہ باشد
وکنت عقلہ الذی یعقل بہ **بیت** بی یسمع وبی یبصر بی یبطش وبی یمشی ✦ سر لیست بسے
غامض تدریہ ولا تغشی ✦ وہذا انما یکون حالۃ الفناء لا غیر واین حال نمیباشد
مگر در حالت فنا نہ غیر فنا پس حاصل معنی حدیث چنانکہ سیاق کلام وی رضی اللہ عنہ دلالت
میکند آن باشد کہ چون بکار خانۂ وجود بندہ شکستی رسید واز ہوا وشہوت وارادت وفعل خود برآمد
وبکلی فانی گشت وجز خداوند تعالی وارادت وفعل وی در نظر شہود وی نماند وسلطان محبت
اورا از وی مسلوب کرد ودر ربوبیت وبفعل وارادت وی تعالی باقی گشت وبشہود وقیومیت حق
مشرف شد ہمہ از خدا می یابد وبخدا می یابد **بیت** رفت او زمیان ہمی خدا ماند وخدا ✦ الفقر
اذا تم ہو اللہ انیست ✦ **بیت** کی بود ما جدا مانده ✦ من وتو رفته وخدا مانده ✦ بدانکہ اشارت
آنحضرت رضی اللہ عنہ بمقام فنائے مطلق است کہ جامع مراتب فنا است وتسمیۂ این مقام بقرب
نوافل وتخصیص آن بفنای صفات واثبات مقام دیگر فوق آن کہ آنرا قرب فرائض گویند
ومقامی دیگر جامع مرتبتین اصطلاح جدید است از بعضی متاخرین صوفیہ پس متوہم نگردد آنچہ
در کتاب اشارت بآن رفت مرتبہ نہایت کمال انسنت واین سخن وسبعضے از مقالات

صفحہ ۳۵ کی حاشیہ تحریر
وحدت مطلق ... وحدت ...
... فنا ... بقا ...
... ذات ... صفات ...
... اصطلاح ...
... ذات ... صفات ...
... فنا ... بقا ...
... وحدت ... کثرت ...
... وحدت ... کثرت ...
... وحدت ... کثرت

رضی اللہ عنہ در وقت انکار بعضی مردم پوشیدن وی جامۂ نفیس را فرمود ہذا کفن المیت و کفن المیت
احمل و ہذا بعد الف موتۃ **مصراع** یکبار میرد ہر کسی بیچارہ چند بار **بیت** ہزار بار بمیرے
و صد ہزاران بار ✦ ہنوز مردہ نہ بیند ز مردہ نہ تنادمی ز تو باقیست ✦ **کَلَّا اِلٰی اَنْ تَبْلُغَ التَّرَاقِیَ**
ہمچنین ہر بار می میری تا آنکہ برسد آنچہ نوشتہ شدہ و تقدیر کردہ شدہ است بدت خود را یعنی
تا وقت بقا در رسد **فَیَحْصُلُ اللِّقَاءُ** پس حاصل میشود درین ہنگام لقای پروردگار صرف
و خالص **قَالَ** اللہ تعالیٰ **مَنْ کَانَ یَرْجُوْا لِقَاءَ رَبِّہٖ فَلْیَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَّلَا یُشْرِکْ بِعِبَادَۃِ رَبِّہٖ اَحَدًا** عمل
صالح اشارتست بانچنین فنا کہ شایبہ از وجود و فرجی از بود و نابود نماند و ہیچ احدی و ہیچ
چیزی در وجود حق و شہود وی شریک نباشد صلاح کارخانہ وجود سالک در اینجاست و
بی حصول آن ہمہ فساد است **فَھٰذَا ھُوَ مَعْنٰی اَنَا عِنْدَ الْمُنْکَسِرَۃِ قُلُوْبُھُمْ مِنْ اَجْلِیْ**
پس انیست حقیقت معنی آنچہ پروردگار عالم میفرماید کہ من نزدیک کسانی ام کہ شکستہ دل اند
از جہت من **وَمَعْنٰی قَوْلُنَا وَمَعْنٰی نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَیْہِ مِنْکُمْ عِنْدَ وُجُوْدِکَ فِیْھَا ھُوَ کَوْنُکَ وَکُلَّمَا اَیْنَمَا**
اِلَیْھَا میل و آرام تست بسوی ارادۂ منشاۃ و نظر و التفات باطن بدانچہ ہر مقام و ہر کمال کہ
نظر بران افتاد و ملتفت باطن گشت حجاب شد حقیقت فنا مفقود گشت و اللہ اعلم **بیت**
تا در تو ز پندار تو ہستی باقیست ✦ میدان بیقین کہ بت پرستی باقیست ✦ گفتی بت پندار
شکستم رستم ✦ این بت کہ تو پندار شکستی باقیست ✦ باز در تحقیق مقام فنا میفرماید کہ **قَالَ**
اللہ تعالیٰ گفتہ است خدای عزوجل **فِیْ بَعْضِ مَا یُذْکَرُ عَنْہُ وَیُنْمَی** در بعضی احادیث کہ ذکر
میکند و روایت میکند آنرا از خدا یتعالی پیغمبر او صلعم یعنی در حدیث قدسی **لَا یَزَالُ عَبْدِیْ**
الْمُؤْمِنُ یَتَقَرَّبُ اِلَیَّ بِالنَّوَافِلِ ہمیشہ است بندۂ مومن من کہ نزدیکی میجوید بسوے من
بنوافل عبادات و زیادت خیرات **حَتّٰی اُحِبَّہٗ** تا آنکہ دوست میدارم من کہ پروردگار جہانیانم

ترجمہ پس ہر کہ توقع
دارد ملاقات پروردگار
خود را باید کہ بکند
کار پسندیدہ و شریک
نیارد در عبادت پروردگار
خویش ہیچکس را
فتح الرحمن

حقیقی خود تا آنکه شکسته شود همه وجود تو هَوَاكَ وَاِرَادَتَكَ که عمده در شکست وجود بشریت
شکست هوای نفس و ارادت قلب ست فَاِذَا انْكَسَرَتْ پس چون شکست یابد جمله تو وَلَمْ
يَثْبُتْ فِيكَ شَيْءٌ و بر جای نماند در تو چیزی وَلَمْ تُصْلِحْ بِشَيْءٍ سِوَاهُ و صلاحیت نداری
و بکار نیائی مر هیچ چیز را بجز خدا و فنا تمام حاصل شود اَنْشَاكَ اللّٰهُ تو پیدا میکند ترا خدای تعالی
بولادت ثانی و وجود حقانی و در بعضی نسخ له زیاده است یعنی پیدا میکند و میسازد ترا برای خود
و برای معرفت و اظهار تجلیات خود چنانکه فرمود برای موسی علیه السلام و اصطفیتک لنفسی
و در مناقب و احوال وی رضی الله عنه آمده است که فرمود هر روز در خلوت خود میشنوم که میگویند
و اصطفیتک لنفسی **بیت** دلبران آیینه سازند از برای خویش خاص تا تماشای جمال خود
در آنجا میکنند فَجَعَلَ فِيكَ اِرَادَةً پس پیدا میکند وی تعالی در تو ارادتی را از پیش خود
فَتُرِيدُ بِتِلْكَ الْاِرَادَةِ پس اراده میکنی بآن اراده که حق تعالی پیدا کرد در تو اینجا بقا حاصل
آمد هنوز مقام بقا بلند تر است برای تحقیق آن مقام می فرمایند فَاِذَا وُجِدَتْ فِي تِلْكَ الْاِرَادَةِ
پس چون یافته شوی تو در آن اراده یعنی هنوز بقایای وجود و مزجی از آن یافته شود چنانکه بیابد
که این اراده حقست در من پیدا شده و بدان میل و آرام گیرد چنانکه خواهد فرمود و در بعضی نسخ
اینچنین آمد فَاِذَا وُجِدَ فِيكَ تِلْكَ الْاِرَادَةُ پس چون در تو یافته شود آن اراده النَّشَاةُ
فِيكَ که پیدا کرده شده است در تو كَسَرَهَا الرَّبُّ تَعَالَى میشکند آنرا پروردگار تعالی لِوُجُودِكَ
فِيهَا از جهت وجود تو در وی فی الجمله فَتَكُونُ مُنْكَسِرَ الْقَلْبِ اَبَدًا پس چون این اراده و مزج
وجود تو همه رفت می باشی شکسته دل همیشه فَهُوَ پس وی عز و جل لَا يَزَالُ يُجَدِّدُ
فِيكَ اِرَادَةً همیشه نو پیدا کند در تو ارادتی را ثُمَّ يُزِيلُهَا عِنْدَ وُجُودِكَ فِيهَا
پس ترا دور میگرداند آن اراده نو پیدا کرده شده را نزد بقای شمه از وجود تو در وی چنانکه وی

دلیل آنست و با مشتق از قر بضم بمعنی سردی و سردی چشم و لذت وی در مشاهده محبوب بود و گرمی و سوزش دردیدن اغیار و باین معنی ولدرا قرة العین خوانند و آنکه فرمود فی الصلوة و نگفت الصلوة اشارت کرد بآنکه سرور و آرام وی صلی الله علیه وسلم بمشاهده حق است که بحکم کانک تراه در حالت نماز حاصل است نه بنفس نماز و ثواب آن چه نزد مشاهده التفات بغیر نبود و نماز غیر حق است اگرچه بنعمت اوست و فضل او و فرح بفضل و نعمت حق نیز مقامی عالیست چنانکه فرمود قل بفضل الله و برحمته فبذلک فلیفرحوا اما دون مقام مشاهده مفصل و منعم و فرح و سرور بذات اوست و مقام آنحضرت علیه من الصلوة افضلها و من التسلیمات اتمها و اکملها اعلی و ارفع است از هر که غیر اوست و ازین جهت فرمود فلیفرحوا و نگفت فلتفرح تا خطاب بحضرت وی باشد یعنی باید که فرح تو ای محب خاص من و ای محبوب مخصوص من بمن باشد نه بفضل و نعمت من و اگرچه بعضی خاصان امت و وارثان ملت و پیرانیز ازین مقام شرکتی و نصیبی باشد چه قرة العین بشهود و بر قدر معرفت مشهود است اما چون هیچ معرفتی مثل معرفت وی صلی الله علیه وسلم نیست هیچ شهودی مانند شهود وی نبود و قرة العین هیچکس مثل قرة العین وی نباشد حسبی الله مقام خاص اوست اگرچه دیگران نیز گویند حسبنا الله اما این بدان نماند اللهم صل علی محمد و آله و صحبه و خواص اولیای امته و وارثی مقامه و حاله و درین حدیث از حیثیت علم و روایت الفاظ تحقیقی هست که محدثان کرده اند و در شرح صراط المستقیم آنرا استقصا نموده شده است و بالله التوفیق و باز در تحقیق مقام فنا و بقا شرحی و بسطی می نماید و میفرماید قال الله گفت خدای عزوجل انا عند المنکسرة قلوبهم من اجلی من نزدیک کسانم که شکسته شده است دلهای ایشان از جهت من و شهود و عزت و عظمت ربوبیت من فالله تعالی لا یکون عندک حتی تنکسر جملتک پس خدای تعالی نمی باشد نزد تو و مشرف نمیگرداند ترا بمقام قرب و عبدیت

بشری ایشان و دور گردانیده شده است میلهای طبیعی ایشان و باقی شده اند بحق فاستقامت
لهم ارادة ربانیة پس از سر گرفته شد و بخشیده شده است برای ایشان وجود حقانی
و ارادتهای ربانی یعنی ارادت میکنند بارادت خدا که مقام بی بصر و بی سمع است و شهوات
و ظیفیة و پیدا کرده شده است و ایشان خواهشهای روزمره که بحکم کل یوم هو فی شان
وی سبحانه احداث می نماید یا خواهشها که استمرار عادت ایشان بر آنست امانه ناشی از نفس
و طبیعت بشری چه ارباب معرفت و شهود حظوظ ایشان حکم حقوق میگیرد کما قال النبی
صلی الله علیه وسلم چنانکه گفته است پیغمبر صلعم حبب الی من دنیاکم ثلث
دوست گردانیده شده است بسوی من بفعل و ارادت حق نه بخواهش و میل و شهوت خود دوست
میدارم از دنیای شما که بخواهشهای نفسانی و میل شهوانی آزاد دست میدارید سه چیز
الطیب و النساء بوی خوش و زنان و جعلت قرة عینی فی الصلوة و گردانیده
شده است شادی و خوشی و چشم روشنی و آرام من و شهود خاص من در حالت نماز و فاضیف
ذلک الیه پس نسبت کرده شده محبت طیب و نساء بسوی آن حضرت و پیدا کرده شده
در وی صلی الله علیه وسلم بعد ان خرجه منه و زال عنه بعد از انکه بر آمد از ان محبت
و دور شد از وی آن محبت که بحکم طبیعت و شهوت بشری میباشد تحقیقا لما اشرنا الیه
و تقدم از برای راست و ثابت گردانیدن بر آن حقیقت را که اشارت کردیم بآن و پیش گذشت
بیان آن بدانکه قرة العین کنایت است از فرح و سرور و دریافت مقصود و فوز بغیبت مشتاق
و قر بفتح قاف بمعنی قرار و ثبات چه دیده بنظاره محبوب قرار یابد و بدیدار او آرام گیرد و بجای دیگر
ننگرد و در حالت خوشی و شادی ساکن و بر جا خود بود و بنظر در غیر محبوب پریشان و هر جانب
نگران و در حال حزن و خوف گردان و لرزان باشد تدور اعینهم کالذی یغشی علیه من الموت

مَنْ سَلَفَ مِنْ اُولِی الْعِلْمِ الْاَوَّلِ ۵ و فرو و میارد ترا در منازل و در مقامات کسانیکه گذشته
اند از خداوندان علم و معرفت که پیشینیانند در دین فَتَکُوْنُ مُنْکَسِرًا اَبَدًا پس چون حاصل شد
ترا علم حق و روشن شد دل تو بنور معرفت و حاصل شد فنا در فعل و ارادت وی سبحانه میباشی
شکسته و خراب همیشه بطریق حال فَلَا یَثْبُتُ فِیْکَ شَهْوَةٌ وَّلَا اِرَادَةٌ پس بر جا نمی ماند
در تو میل و نه خواست کَاِنَاءٍ مُنْثَلِمٍ الَّذِیْ لَا یَثْبُتُ فِیْهِ مَائِعٌ مانند آوند رخنه شده
که نمی ایستد در وی آب مانند آن وَلَا کُدْرَةٌ و نمی ایستد تیرگی و کثافت که همراه آن آب است
فَتَنْبُوْ عَنْ اَخْلَاقِ الْبَشَرِیَّةِ پس دور میشوی تو از سیرتهای بشریت فَلَنْ یَّقْبَلَ بَاطِنُکَ
شَیْئًا غَیْرَ اِرَادَةِ اللّٰهِ ۵ پس نمی پذیرد درونه تو چیزی را جز خواست خدا تعالی عز و جل
فَحِیْنَئِذٍ یُضَافُ اِلَیْکَ التَّکْوِیْنُ وَخَرْقُ الْعَادَاتِ پس چون فانی شدی از خودی
و نماند جز فعل و ارادت در تو نسبت کرده میشود بسوی پیدا کردن کائنات و پاره کردن عادات
یعنی متصرف میگرداند ترا در علم بخوارق و کرامات فَیُرٰی ذٰلِکَ مِنْکَ فِیْ ظَاهِرِ الْعَقْلِ
وَالْحُکْمِ پس دیده میشود آن فعل و تصرف از تو در ظاهر عقل و حکم وی ولیکن در باطن و نفس الامر
فعل پروردگار است تعالی چه معجزه و کرامت فعل خداست که ظاهر میگردد بر دست بنده بجهت
تصدیق و تکریم وی نه فعل بنده است که صادر میگردد بقصد و اختیار او مثل سائر افعال چنانکه
فرموده اند وَهُوَ فِعْلُ اللّٰهِ وَاِرَادَتُهٗ حَقًّا فِی الْعِلْمِ و حال آنکه آن تکوین و خرق عادت فعل
و تصرف خداست و ارادت او در نظر علم و یقین باطن فَتَدْخُلُ حِیْنَئِذٍ فِیْ زُمْرَةِ الْمُنْکَسِرَةِ
قُلُوْبُهُمْ پس از آن این حال فنا مقام تو میشود و متمکن میشوی در آن و می در آئی درین
هنگام در گروه شکسته دلان و فانیان بر وجه ثبات و دوام اَلَّذِیْنَ انْکَسَرَتْ اِرَادَتُهُمُ
الْبَشَرِیَّةُ وَاُزِیْلَتْ شَهَوَاتُهُمُ الطَّبْعِیَّةُ آن کسانیکه شکسته شده تمام خواهشهای

ف معجزه و کرامت فعل خداست که ظاهر میگردد بر دست بنده ۱۲

از خواهش تو نمیخواهی با خواست خدایتعالی جز خواست او را پس حاجت و مرام از کجا ماند بَلْ
یَجْرِیْ فِعْلُ اللّٰهِ فِیْكَ بلکه روان میگردد فعل خدا در تو بیخواست تو فَتَكُوْنُ اَنْتَ اِرَادَةَ
اللّٰهِ وَفِعْلَهٗ و چون نماند در تو جز خواست حق چیزی میباشی تو مبالغةً عین ارادت خدا و
فعل وی سبحانه وتعالی سَاكِنَ الْجَوَارِحِ آرامیده تن که بهر حادثه از جا نروی مُطْمَئِنَّ
الْجَنَانِ آرامیده دل که بهر اندیشه پریشان نگردی مَشْرُوْحَ الصَّدْرِ گشاده سینه که بمزاحمت
اغیار تنگ نیائی و همه بارها را برداری و شرح صدر مقامی بس عالیست بتمام و کمال جز حضرت
سید السادات را صلی الله علیه وسلم میسر نیست و دیگران را از آن بر اندازه متابعت نصیبی است
و قول سبحانه وتعالی الم نشرح لک صدرک بطریق امتنان اشارت بدانست و در بعضی رسایل
پاره از آن بیان کرده شده است آنجا باید نگریست مُنَوَّرَ الْوَجْهِ روشن روی که بغم و هم
دنیا تیره و ترش روی نگردی عَامِرَ الْبَطْنِ آباد درون که از مقام حضور و جمعیت بیرون نیفتی
غَنِیًّا عَنِ الْاَشْیَاءِ بِخَالِقِهَا بی نیاز از همه چیز به پیدا کننده همه چیز از اطاعت و عبادت
نیز بمعنی آنکه اعتماد بر آن نکنی و نیازمند نشوی جز بفضل خدا و کرم وی سبحانه تُقَلِّبُكَ یَدُ الْقُدْرَةِ
میگرداند ترا دست قدرت که عبادت از فعل حق و تصریف اوست در احوال وَیَدْعُوْكَ
لِسَانُ الْاَزَلِ و میخواند ترا زبان ازل که اشارت بامر ارادی و حکم قضا و قدر اوست و تواند که
مراد بلسان ازل کلام قدیم باشد که بدان امر و نهی میکند والله اعلم وَیُعَلِّمُكَ رَبُّ الْمُلْكِ
و می آموزاند ترا پروردگار عالم علمی که بدان حق از باطل بشناسی و آراسته و پیراسته میسازد ظاهر
ترا بعلم معامله و در بعضی نسخ رب الملل جمع ملت بمعنی دین و شریعت و این لفظ اولی و مناسب
است برعایت سجع وَیَكْسُوْكَ اَنْوَارًا مِنْهُ وَالْحُلَلَ و می پوشاند ترا خلعتهای نور
و حلهای معرفت از پیش خود متنور و متجلی میگرداند باطن ترا بعلم مکاشفه وَیُنْزِلُكَ مَنَازِلَ

ف شرح صدر مقامی بس عالیست ۱۲

ف اعتماد نکنی و نیازمند نشوی جز بفضل خدا و کرم سبحانه ۱۲

وَلَا تَذُبَّ عَنْكَ وَدَفع نکنی وباز نداری از تو ضرر و مخالف طبع و نفس را وَلَا تَنْصُرُ نَفْسَكَ
و یاری ندہی و امداد نکنی نفس ترا بتدبیر و اختیار و حول و قوت تو لٰكِنَّ تَكِلُ ذٰلِكَ كُلَّهُ
اِلَى اللّٰهِ لیکن بسپاری این همه را بخدای تعالی زیرا که وی سبحانه همه ترتیب و تدبیر کارهای
دنیا و آخرت ترا کرده است بخلق اسباب رزق و وضع شرایع و احکام و هیچ حاجت بتدبیر
تو که از پیش نفس خود کنی نگذاشت لِاَنَّهُ تَوَلَّاهُ اَوَّلًا زیرا که بدرستی که وی تعالی بخود گرفته
است همه کارهای ترا نخست فَيَتَوَلَّاهُ اٰخِرًا پس بخود میگیرد آنرا سپس كَمَا كَانَ فِلْكَ
مَوْكُوْلًا اِلَيْهِ چنانکه بود آنهمه سپرده شده بسوی وی و به تدبیر و اختیار و لطف و کرم وی
فِيْ حَالِ كَوْنِكَ مُغَيَّبًا فِي الرَّحِمِ در حال بودن تو ناپدید کرده شده در شکم مادر وَكَوْنِكَ
رَضِيْعًا طِفْلًا فِيْ مَهْدِكَ در حال بودن تو شیر خواره نوزاده در گهواره و چون ترا در این هنگام
که ترا نه عقل بود و نه فکر و نه تدبیر و نه اختیار و نه قوت و نه قدرت پرورش تو کرد و خورش داد و اسباب
و آلات تن و جان ترا مهیا ساخت پنداری که اکنون نخواهد ساخت حاشا بیت فراموشت
نکرد ایزد در آن حال + که بودی نطفه مدفون و مدهوش + روانت داد و عقل و طبع و ادراک + جمال
و حسن و رای و فکرت و هوش + ده انگشت مرتب کرد بر کف + دو بازو بیت مرتب ساخت
بر دوش + کنون پنداری ای ناچیز همت + که خواهد کرد نت روزی فراموش + این همه تدبیر
و عقل حیله جوست + عقل باری کیست در جای که اوست + وَعَلَامَةُ فَنَائِكَ عَنْ
اِرَادَتِكَ بِفِعْلِ اللّٰهِ و نشان فنای تو از خواهش تو بمشاهده فعل حق آنَّكَ لَا تُرِيْدُ مُرَادًا
قَطُّ اینست که تو نخواهی + هیچ مرادی را هرگز وَلَا يَكُوْنُ لَكَ غَرَضٌ و نباشد مر ترا غرضی
و قصدی و آرزومندی وَلَا يَبْقٰى لَكَ حَاجَةٌ وَلَا مَرَامٌ و باقی نماند مر ترا نیازمندی بچیزی
و نماند هیچ مطلبی لِاَنَّكَ لَا تُرِيْدُ مَعَ اِرَادَةِ اللّٰهِ سِوَاهَا زیرا که چون تو فانی شدی

وی تعالیٰ و دخل نیست بحکم وی در ملکت وی بحکم وی تعالیٰ وَعَنْ هَوَاكَ بِأَمْرِ اللّٰهِ وفانی
شوا ز هوای نفس خود بامر خدا که بر زبان شریعت فرموده است تا تابع گردد هوای تو چیزرا که آورده
است پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم از پیش خدایا امر او که فرموده است بظاهر بیان در قرآن
وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ و بر خدا توکل کنید و بسپارید کار را بوی اگر هستید
شما مسلمانان و این وجه مناسب تر است بسیاق کلام در بیان علامت این فنا چنانکه باید
وَعَنْ إِرَادَتِكَ بِفِعْلِ اللّٰهِ و فانی شو از خواهش تو بشهود فعل خدا و جریان ارادت وی
در تو تا هیچ ارادت نماند ترا جز ارادت او و نخواهی مگر آنچه او خواهد صحیح پس در این هنگام که فانی شوی
از خلق و هوا و ارادت تَصْلُحُ أَنْ تَكُونَ وِعَاءً لِعِلْمِ اللّٰهِ قابل و لایق آن شوی که باشی
تو ظرف و محل مر علم خدارا و حاصل شود مر ترا علم لدنی و محفوظ ماند در تو آن علم فَعَلَامَةُ فَنَائِكَ
عَنْ خَلْقِ اللّٰهِ انْقِطَاعُكَ عَنْهُمْ پس اثر و نشان فانی شدن تو از خلق خدا بریده شدن
و گسسته شدن تست از ایشان وَعَنِ الرَّدِّ إِلَيْهِمْ و از آمد و شد کردن و باز گشتن
بسوی ایشان وَالْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِيهِمْ و نومید شدن از آنچه در دست ایشان است
و طمع نکردن در ان بجهت آنکه انچه مقدار است برای تو خواهی نخواهی میرسد تبو و اگر نیست
فائده ندارد وَعَلَامَةُ فَنَائِكَ عَنْ هَوَاكَ تَرْكُكَ التَّكَسُّبَ و نشان فنای تو از هوای
نفس تو گذاشتن طلب کسب و تکلف و مبالغه در آن است وَالتَّعَلُّقُ بِالسَّبَبِ و ترک آویختن
بسبب و نیاوی فِي جَلْبِ النَّفْعِ وَدَفْعِ الضَّرَرِ در کشیدن سود و راندن زیان و درین کلام
اشارتست بآنکه اگر کسبی و سببی باشد اما تکلف در ان و مبالغه و تعلق بدان نباشد در صحبت
توکل قادح نبود وَلَا تَتَحَرَّكُ فِيكَ بِكَ پس نه جنبی و فکر نکنی از برای سود و زیان نفس
تو بتدبیر نفس تو وَلَا تَعْتَمِدُ عَلَيْكَ لَكَ و تکیه نکنی بر دانش و تدبیر تو بر ای کار بار نفس تو

واسع بادیة سوءته در حالیکه ظاهر است اندام نهانی او و فائحة رائحته و دمنده است
بوی بد او فانک تغض بصرک عن سوءته پس بدرستی که تو میپوشی چشم خود را از اندام نهانی
او و تسد علی انفک من رائحته و نتنه و راه می بندی بر بینی خود از بوی ناخوش و گندگی
وی فهکذا کن فی الدنیا اذا رأیتها پس همچنین باش در حق دنیا چون به بینی متاع دنیا
را بر دنیا داران غض بصرک عن زینتها بپوش چشم خود را از دیدن آرایش دنیا و سد علی
انفک بما یفوح من روائح شهواتها و لذاتها و به بند راه را بر بینی خود بآنچه می دمد
از بوهای ناخوش شهوتهای دنیا و لذتهای دنیا لتنجو منها و من آفاتها تا برهی از دنیا و آسیبهای
او و یصل الیک قسمک منها و برسد بسوی تو نصیب تو از دنیا و انت مهنأ بها
و حال آنکه گوارا کرده شده است نصیب تو برای تو یا تهنیت کرده شده تو بدان قال الله تعالی
لنبیه المصطفی گفته است خدایتعالی مر پیغمبر برگزیده خود را صلی الله علیه و سلم
و لا تمدن عینیک دراز مکن هر دو چشم خود را و منگر بدیده آرزو و خواهش الی ما متعنا
به بسوی چیزی که بهره مند گردانیده ایم بدان چیز ازواجا منهم اصناف کافران را و
داده ایم ایشان را زهرة الحیوة الدنیا یعنی آرایش و تازگی زندگانی دنیا را لنفتنهم
فیه تا در فتنه بیندازیم و بیازمایم ایشان را در وی و رزق ربک خیر و ابقی و روزیکه
داده است ترا پروردگار تو از هدایت و نبوت و آنچه نهاده است برای تو در آخرت بهتر و پاینده
تر است بیت ای آنکه هوای خوش مذاقی داری ٭ از عشق بتان دل فراقی داری ٭
رو دیده دل ز حسن فانی بربند ٭ گر میل شهود وجه باقی داری ٭

المقالة السادسة

قال افن عن الخلق بحکم الله فانی شو از خلق بحکم خدا که قضا و قدر اوست تا بدانی
و بیابی که هر چه در عالم میرود بتقدیر اوست تعالی شانه و نمی جنبد هیچ ذره مگر بقدرت

سورة عورت و رسوائی و چیزی زشت ۱۲ طرح و فی القاموس الفرج والفاحشة ۱۲

المقالة السادسة

وی تعالیٰ و دخل نیست ہیچکس را در ملکت وی بحکم وی تعالیٰ وَعَنْ هَوَاكَ بِأَمْرِ اللّٰهِ وفانی شوا ز ہوای نفس خود بامر خدا کہ بر زبان شریعت فرمودہ است تا تابع گردد ہوای تو چیزرا کہ آوردہ است پیغمبر خدا صلی اللہ علیہ وسلم از پیش خدایا امر او کہ فرمودہ است بظاہر بیان در قرآن وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ و بر خدا توکل کنید و بسپارید کار را بوی اگر ہستید شما مسلمانان و این بوجہ مناسب تر است بسیاق کلام در بیان علامت این فنا چنانکہ بیاید وَعَنْ إِرَادَتِكَ بِفِعْلِ اللّٰهِ و فانی شوا ز خواہش تو بشہود فعل خدا و جریان ارادت وے در تو تا ہیچ ارادت نماند ترا جز ارادت او و نخواہی مگر آنچہ او خواہد فتح پس درین ہنگام کہ فانی شوی از خلق و ہوا و ارادت تَصْلُحُ أَنْ تَكُونَ وِعَاءً لِعِلْمِ اللّٰهِ قابل و لایق آن شوی کہ باشی تو ظرف و محل مر علم خدا را و حاصل شود مر ترا علم لدنی و محفوظ ماند در تو آن علم فَعَلَامَةُ فَنَائِكَ عَنْ خَلْقِ اللّٰهِ انْقِطَاعُكَ عَنْهُمْ پس اثر و نشان فانی شدن تو از خلق خدا بریدہ شدن و گسستہ شدن تست از ایشان وَعَنِ التَّرَدُّدِ إِلَيْهِمْ و از آمد و شد کردن و باز گشتن بسوی ایشان وَالْيَأْسُ مِمَّا فِي أَيْدِيهِمْ و نومید شدن از آنچہ در دست ایشان است و طمع نکردن در ان بجہت آنکہ آنچہ مقدار است برای تو خواہی نخواہی میرسد تبو و اگر نیست فائدہ ندارد وَعَلَامَتُهُ فَنَائِكَ عَنْ هَوَاكَ تَرْكُكَ التَّكَسُّبَ و نشان فنای تو از ہوای نفس تو ترک کردن طلب کسب و تکلف و مبالغہ در آن است وَالتَّعَلُّقُ بِالسَّبَبِ و ترک آویختن بسبب و نیاوی فِي جَلْبِ النَّفْعِ وَدَفْعِ الضَّرَرِ در کشیدن سود و راندن زیان و درین کلام اشارتست بآنکہ اگر کسبی و سببی باشد ما تکلف و ران و مبالغہ و تعلق بدان نباشد در صحت توکل قادح نبود وَلَا تَتَحَرَّكُ فِيكَ بِكَ پس نہ جنبی و فکر کنی از برای سود و زیان نفس تو بتدبیر نفس تو وَلَا تَعْتَمِدُ عَلَيْكَ لَكَ و تکیہ نکنی بر دانش و تدبیر تو بر اصلی کار بازنفس تو

وفنا ئک عن ہواک ترکک التکسب والتعلق بالسبب

واسع بادیة سوءته در حالیکه ظاهر است اندام نهانی او و فائحة رائحته و دمنده است
بوی بد او فانک تغض بصرک عن سوءته پس بدرستی که تو میپوشی چشم خود را از اندام نهانی
او و تسد علی انفک من رائحته و نتنه و راه می بندی بر بینی خود از بوی ناخوش و گندگی
وی فهکذا کن فی الدنیا اذا رأیتها پس همچنین باش در حق دنیا چون به بینی متاع دنیا
را بر دنیا داران غض بصرک عن زینتها بپوش چشم خود را از دیدن آرایش دنیا و سد علی
انفک بما یفوح من روائح شهواتها و لذاتها و به بند راه را بر بینی خود بآنچه می دمد
از بوهای ناخوش شهوتهای دنیا و لذتهای دنیا لتنجو منها و من آفاتها تا برهی از دنیا و آسیبهای
او و یصل الیک قسمک منها و برسد بسوی تو نصیب تو از دنیا و انت مهنأ بها
و حال آنکه گوارا کرده شده است نصیب تو برای تو یا تهنیت کرده شده تو بدان قال الله تعالی
لنبیه المصطفی گفته است خدایتعالی مر پیغمبر برگزیده خود را صلی الله علیه و سلم
و لا تمدن عینیک دراز مکن هر دو چشم خود را و منگر بدیده آرزو و خواهش الی ما متعنا
به بسوی چیزی که بهره مند گردانیده ایم بدان چیز ازواجا منهم اصناف کافران را و
داده ایم ایشان را زهرة الحیوة الدنیا یعنی آرایش و تازگی زندگانی دنیا را لنفتنهم
فیه تا در فتنه بیندازیم و بیازمایم ایشان را در وی و رزق ربک خیر و ابقی و روزیکه
داده است ترا پروردگار تو از هدایت و نبوت و آنچه نهاده است برای تو در آخرت بهتر و پاینده
تر است بیت ای آنکه هوای خوش مذاقی داری ٭ از عشق بتان دل فراقی داری ٭
رو دیده و دل ز حسن فانی بربند ٭ گر میل شهود وجه باقی داری ٭

المقالة السادسة

قال افن عن الخلق بحکم الله فانی شو از خلق بحکم خدا که قضا و قدر اوست تا بدانی
و بیابی که هر چه در عالم میرود بتقدیر اوست تعالی شانه و نمی جنبد هیچ ذره مگر بقدرت

۱ سورة عورت و رسوائی و چیزی زشت ۱۲ طرح و فی القاموس الفرج والفاحشة ۱۲

المقالة السادسة

و خدا یتعالی خداوند فضل و کرم بزرگ است و بحقیقت وی رضی اللہ عنہ این ہمہ احوال و مقامات
بدایات و نہایات خود فرمودہ است و اولیا و اقطاب امت را در ہر وقت و زمان نیز میباشد
و خوانند و این کلمات را کہ متوجہ جناب ولایت اوست در اینجا وقتی دیگر است کہ خطاب ہا را
ہمہ راجع بجناب وی سازد و مدح و ثنای ذات شریف وی تصور میکند و داد عشق و محبت
و استمداد و استعانت میدہد **بیت** ہر خامہ کہ بر صفحہ ہستی راند ✦ عاشق ہمہ زان صفات
جانان خواند ✦ ہر جا کہ سخن ز حسن و خوبی گذرد ✦ مجنون ہمہ را صفات لیلی داند ✦

المقالة الخامسة

المقالة الخامسة قال رضی اللہ عنہ و ارضاہ اذا رأیت الدنیا فی ایدی اربابہا
چون بہ بینی تو دنیا را در دست خداوندان او بزینتہا و آبا طیلہا بآرایش و متاعہای او
کہ باطل و ناچیز اند خداعہا و مکر و فریب او و مصائدہا و اسباب وی کہ بآن دلہای
مردم را صید میکند و میرباید و سمومہا القاتلۃ و لذتہای او کہ مانند زہرہای کشندہ اند
مع لین مس ظاہرہا باز می سودن ظاہر وی و ضرارۃ باطنہا و سختی و درشتی
باطن وی و سرعۃ اہلاکہا و قتلہا و زود ہلاک کردن و کشتن وی لین مسہا و اعتر
بہا و اغفل عن راہیتہا مر کسی را کہ سودا او فریفت بوی و بی خبر شد از سختی و کارہای
سخت و دشوار وی و غیرہا باہلہا و حادثہای وی با اہل وی و غیر بکسر غین و فتح یا حادثہا
دہر و در بعضی نسخ و غیرتہا یعنی غیرت دنیا بر اہل خود و رشک بردن او با ایشان کہ نمیگذارد
کہ بآخرت میل کنند و بحق پیوندند و بجز وی مشغول شوند و نقض عہدہا و شکستن
پیمان خود او حاصل آنکہ ہر گاہ بہ بینی دینار را در دست خداوندان دنیا با این نقصہا و قباحتہا
و شناعتہا فکن کمن رای انسانا علی الغائط بالبراز پس باش تو ہمچون کسی
کہ دید آدمی را نشستہ بر پلیدی در جا قضاء حاجت انسانی بر آن و در اصل بمعنے صحرا و فضاء

که در میان اهل اسلام و دار الحرب واقع است و مسلمانان در آنجا بجنگ کافران مستعد باشند
و نمی گذارند که کفار در دار الاسلام در آیند وَالرَّاعِي دور کرده میشود بلاها و محنتها از چرانندگان مواشی
یا والیان قوم وَالرَّعَايَا و از رعیتها و رعیت در اصل بمعنی ماشیه که آنرا بچرانند و در عرف بمعنی
عامه مردم بیاید و اینجا هر دو معنی محتمل است اگر از راعی چراننده مراد دارند از رعایا اراده مواشی
مناسب است و اگر والیان مراد افتد از رعایا عامه مردم مراد دارند وَالْأَئِمَّةِ وَالْأُمَّةِ و از پیشوایان
قوم و امت ایشان و امت در اصل لغت گروه قوم از هر جنس حیوان و در شرع جماعة که بر ایشان
پیغمبری فرستاده شده باشد وَسَائِرِ الْبَرَايَا و از همه خلقان فَتَكُونُ شِحْنَةَ الْبِلَادِ
وَالْعِبَادِ پس میباشی تو شحنه شهرها و بندگان و شحنه بکسر شین گماشته سلطان بر شهری که کفایت
مهمات شهر در ضبط وی باشد فَيَنْطَلِقُ إِلَيْكَ الْأَرْجُلُ بِالسَّعْيِ وَالتِّرْحَالِ پس میرود
بسوی تو پایها مردم بشتابی و کوچ کردن تا از تو فیض برند و بمقصودی که دارند برسند وَالْأَيْدِي
بِالْبَذْلِ وَالْعَطَاءِ وَالْخِدْمَةِ و میرود و دراز میگردد بسوی تو دستها بدریافتن و دادن اموال
و خدمت کردن و چاکری نمودن بِإِذْنِ خَالِقِ الْأَشْيَاءِ فِي سَائِرِ الْأَحْوَالِ بدستوری
پیدا کننده همه چیزها در همه حال وَالْأَلْسُنُ بِالذِّكْرِ الطَّيِّبِ وَالْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ فِي جَمِيعِ الْمَحَالِّ
و روان میشود و گویا میگردد بسوی تو زبانها بیاد کردن خوب و ستودن و ثنا کردن در همه جاها
وَلَا يَخْتَلِفُ فِيكَ اثْنَانِ مِنْ أَهْلِ الْإِيمَانِ و اختلاف نمی کنند در خوبی و بزرگی و ولایت
تو دو کس از مسلمانان یعنی همه اتفاق میدارند بر کمال تو و میگویند مردم در هنگام فریاد کردن و مدد خواستن
از تو و مدح کردن ترا يَا خَيْرَ مَنْ سَكَنَ الْبَرَارِي وَالْعِمْرَانَ وَخَالَ ای بهترین کسی که سکونت
کرده بیابانها را و گرد بر آمده آنها را ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ این همه نعمتها و کرامتها و بخششها و عمارتها
فزونی کرم و نیکی کردن خداست در باب این چنین بنده وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

بیت هر جا که بعشق مشرب شیرین است ٭ در حضرت وصل رتبهٔ تمکین است ٭ شیرین تر و والاتر
ازان بهر منست ٭ قطبم من و قطب را مراتب این است ٭ و حمل غیب الغیب بر وصول بمرتبهٔ ذات
و اخفی یا اشارتست بمقام فنای فنا چنانکه در بعضے حواشی نوشته اند نیز صحیح است اما مناسب
سیاق کلام نیست والله اعلم فَحِیْنَئِذٍ تَکُوْنُ وَارِثَ کُلِّ رَسُوْلٍ وَّ نَبِیٍّ وَّ صِدِّیْقٍ
پس درین هنگام می باشی تو میراث خوار همه پیغمبران و صدیقان که آنچه از ایشان مانده از مرتبه
علم و دین و منصب ارشاد و هدایت بتو میرسد چه ولایت ظل نبوتست و تالی آن مرتبت است
و صدیقیت مرتبه ایست تلو مرتبهٔ نبوة که درین دو مقام مقامی دیگر فاصله نیست چنانکه مشهور است
و چون اعلا مراتب ولایت بود آنرا جدا با نبوت ذکر کرده اند بِکَ تُخْتَمُ الْوَلَایَةُ بتو پایان برده
میشود یا تمام و کمال کرده میشود یا مهر کرده میشود در زمان تو مرتبهٔ ولایت و کمال تو فوق کمالات
همه باشد و قدم تو بر گردن همه افتد وَ اِلَیْکَ تَصْدُرُ الْاَبْدَالُ و بسوی تو باز گشت میکنند
بعد از ورود بمقام خود و می آیند ابدال که نام طائفهٔ از اولیا است و از کلام وی رضی الله عنه
که در مقالات آینده بیاید معلوم گردد که مرتبه بدل فوق مرتبهٔ ولی ست و ابدال را واجب است
که بر قطب بیایند و در ملازمت وی باشند و بگفته وی روند و اوامر و احکام او را در خلق اجرا نمایند
و ازین جهت او را قطب ابدال گویند و قطب ارشاد دیگر است که تعلیم علم الهی و راه نمودن بآن کار
اوست و گاهی یکذات هم قطب ابدال بود و هم قطب ارشاد وَ بِکَ تَنْکَشِفُ الْکُرُوْبُ
و بهمت تو کشاده میشود و دور کرده میشود اندوهها سخت که دم باز گیرد وَ بِکَ تُسْقَی الْغُیُوْثُ
و ببرکت تو و دعای تو آب داده میشود خلق را و فرستاده میشود بارانها وَ بِکَ تُنْبَتُ الزُّرُوْعُ و
بتو رویانیده میشود کشتها وَ بِکَ تُدْفَعُ الْبَلَایَا وَ الْمِحَنُ عَنِ الْخَاصِّ وَ الْعَامِّ و بامداد و اعانت
تو دور کرده میشود بلاها و محنتها از تمامه مردم خاص و عام وَ اَهْلِ الثُّغُوْرِ و از خداوندان سرحدها

ف بیان مرتبهٔ صدیقیت

ف ابدال نام طائفه از اولیاست ۱۲

بران اطلاع نبخشد و آگاه گرداند و در حقیقت معرفت اولیا بر اندازهٔ معرفت حق است سبحانه
و در حکم عطائیه مذکور است سبحان من لم یجعل الدلیل علی اولیائه الا من حیث الدلیل علیه
و لم یوصل الیهم الا من اراد ان یوصل الیه و عز هیئاً او می شوی گرامی و ارجمند فلا تماثل
پس مثل و مانند کرده نمیشوی تو بکسی و کسی بتو و فریداً و می شوی تنها و یگانه فلا تشارک
پس انباز کرده نمیشوی تو کسی را و کسی ترا و وحیداً و می شوی یکی و بی مانند فلا تجانس
پس ہمجنس و ہمگونه کرده نمیشوی تو با کس و کس با تو چنانکه منقول است که وی رضی الله عنه در مرض
موت خود می فرمود انا من ذرا عقولکم فلا تقیسونی علی احد و لا تقیسوا احداً علی و در حقیقت
ہر چه درین مقالات مذکور ست بیان حال و سلوک طریقت خود فرموده است و اشارت بمرتبه و
مقام خود کرده **بیت** خوشتر آن باشد که سر دلبران ۲ گفته آید در لباس دیگران ۲ و قال رضی الله
عنه فی ما یخبر عن حاله و مقامه **شعر** وهب لی الایام رونق صفوها ۲ فحلا منا ها و طاب المشرب ۲
و غدوت مخطوبا بکل کریمة ۲ لا یهتدی فیها اللبیب و یخطب ۲ ترجمه للشاه سلمه الله تعالی **غزل**
صد شکر که ایام بکام ست مرا ۲ دلبر ببر و باده بجام ست مرا ۲ باده همگی صاف و حریفان ہم صاف ۲
با اہل صفا عیش مدام ست مرا ۲ از لطف و کرم باده بجامم کردند ۲ در جام چه باشد که بکامم کردند ۲
در ملک حقیقت بعروسان قدم ۲ ہم خطبه و ہم خطبه بنامم کردند ۲ فرد انفرادی می شوی یگانه
یگانه و ما تر الی تر تنها تنها و طاق طاق غیب الغیب ۲ ناپدیدنا پدید سر السر نهان نهان
یعنی در غایت یگانگی و تنهائی و ناپدیدی و نهانی که ہیچکس از اولیای وقت مانند و انباز تو نتواند
شد و قدم تو از ہمه پیشتر و از حقیقت حال تو از سر یکه با خداداری ہیچکس آگاه نشود و مقام تو از
ہمه بالاتر باشد اشارتست بمرتبه قطب الاقطابی و من کلامه رضی الله عنه و ارضاه **شعر** ما فی
الصبابة منهل مستعذب ۲ الا و لی فیها لذاذ الاطیب ۲ ما فی الوصال مکانة مخصوصة ۲ الا و منزلتی اعز و اقرب ۲

ف
انا من ذرا عقولکم ۲

ع ترجمه نیست ۲
عشق شیوه یست از شیوهای تو ۲
کسی را با کسی نسبت نیست تو ۲
در وصال کسی مکانت مخصوص نیست ۲
کسی را با کسی نسبت نیست ۲
منزلت اعز و اقرب ۲

بمراتب علیه پس ازان فرو نهاده و انداخته نمی شوی ازان وَتُعْظَمُ فَلَا تُحْقَرُ و بزرگ
گردانیده میشوی پس ازان خورد گردانیده نمی شوی وَتُطَهَّرُ فَلَا تُدَنَّسُ و پاک گردانیده
میشوی از همه آلودگیهاے بشریت و از عیب و نقصان پس ازان آلوده کرده نمی شوی بدان
حاصل که چون ظلمات بشریت بدر رفت انوار صفات ربوبیت در آمد و صفات ربوبیت لابد
باقی و پاینده بود و زوال را نشاید و ازینجا معلوم گردد که الفانی لا یرد الی اوصافه بیت
مست جام عشق گشتم پارسائی چون کنم ٭ خلعت شاهی بپوشیدم گدائی چون کنم ٭
بیت اگر سالکے محرم راز گشت ٭ به بندند بروی در باز گشت ٭ کسی ره سوے گنج قارون
نبرد ٭ وگر بر در باز بیرون نبرد ٭ مشائخ گفته اند ما رجع من رجع الا عن الطریق فَيَتَحَقَّقَ
فِيكَ الْأَمَانِي پس درست و ثابت میگردد در تو آرزوها یعنی هر کس هر چه آرزو کند و هر مدعا
و مراد که او خواهد از تو بیابد وَتَصَدَّقَ فِيكَ الْأَقَاوِيلُ و راست می آید در حق تو گفتارهاے
مردم و هر چه در مدح و ثنای تو گویند راست بود فَتَكُونُ كِبْرِيتًا أَحْمَرَ پس میگردی تو
مانند گوگرد سرخ که مس بدان طلا گردد یعنی از کمال بمرتبه تکمیل میرسے دوران را نزدیک میگردانی
و مهجوران را واصل و نادانان را دانا می کنی و کوران را بینا می کنی و بیگانگان را آشنا و بدبختان را
نیکبخت میسازی و از کلمات قدسیه اوست رضی الله عنه که الشیخ من یسعد الشقی بیت
آنها که خاک را بنظر کیمیا کنند ٭ آیا بود که گوشه چشم بما کنند ٭ فَلَا تُكَادُ تُرَى پس نزدیک نیستی
تو که دیده شوی و دریافته شوی و شناخته شوی از بس عزت مقام و علو شان و غربت حال
تو و در حقیقت سرگاه اولیاء الله را بجناب عزت حق است هیچکس را بدان راه نیست و کسی را
بران اطلاع نه نصیبه خلق از ایشان جز مشاهده بعضی صفات ظاهر مانند انوار استقامت
و آثار کرامت نبود اولیاے تحت قبائے لا یعرفهم غیرے کلمه عموم است یا رب مگر وی سبحانه

ف الفانی لا یرد الی اوصافه

ف الشیخ من یسعد الشقی

وخواهش تو گفته شود مر ترا رحمت کند ترا خدای تعالی و زنده و باقی گرداند ترا یعنی بخود و ارادت
خود چه فنا را بقا لازم است و چون بنده از خود فانی گشت بحق باقی باشد و چون ظلمت رفت
نور در آمد جاء الحق و زهق الباطل شعر ذهب الزور ما و من باشد + دخل النور ذو المنن باشد
و از کلمات قدسیه او است رضی الله عنه که نفیس ترین خواهش من از آن باز که عقل پیدا کردم
و از حقیقت کار آگاه شدم اینست که موتی خواهم که در وی حیات نبود و حیاتی خواهم که در وی
موت نبود یعنی موت از خود بکلیت که بقیه از خواهش و ارادت در وی نبود و حیات بحق که رجوع
از آن بنفس نباشد و این کلمات در بعضی از مقالات مذکور گشته زیاده برین شرح و بیان
بیاید ان شاء الله تعالی فَحِينَئِذٍ پس درین هنگام که از ارادت خود مردی تُحْيِي حَيٰوةً
لَا مَوْتَ بَعْدَهَا زنده گردانیده میشوی زندگانی که نیست مرگ پس از وی وَتُغْنِي
غِنَاءً لَا فَقْرَ بَعْدَهُ و توانگر گردانیده میشوی توانگری که نیست درویشی پس از وی وَتُعْطِي
عَطَاءً لَا مَنْعَ بَعْدَهُ و داده میشوی دادنی که نیست نادادن پس از وی وَتُرَاحُ
بِرَاحَةٍ لَا شِقَاءَ بَعْدَهَا و خوش و شاد کرده میشوی بخوشی و شادی که نیست غم و سختی
پس از وی وَتَنْعَمُ بِنَعِيمٍ لَا بُؤْسَ بَعْدَهُ و ناز و نعمت و نیکی و نرمی داده میشوی بناز
و نعمتی که نیست محنت و بدی و سختی پس از وی وَتُعْلَمُ عِلْمًا لَا جَهْلَ بَعْدَهُ و دانانیده
میشوی دانشی را که نیست نادانی پس از وی وَتُؤْمَنُ أَمْنًا لَا تُخَافُ بَعْدَهُ و بی بیم
گردانیده میشوی بی بیم گردانیدنی که ترسانیده نمیشوی پس از وی وَتُسْعَدُ فَلَا تُشْقَى و نیکبخت گردانیده
میشوی پس از آن بدبخت گردانیده نمیشوی وَتُعَزُّ فَلَا تُذَلُّ و عزت داده میشوی
پس از آن خوار گردانیده نمیشوی وَتُقَرَّبُ فَلَا تُبْعَدُ و نزدیک گردانیده میشوی
از درگاه حق پس از آن دور گردانیده نمی شوی وَتُرْفَعُ فَلَا تُوضَعُ و برداشته میشوی

ف
چون بنده از خود فانی گشت بحق باقی شد

ترا در واقع و معامله و الهام و اشارت و بشارت داده میشود بفضل و رحمت و ترقی بمقام بالاتر از آن
و گفته می شود رَحِمَكَ اللهُ رحمت کناد ترا خدای تعالی وَ اَمَاتَكَ عَنِ الْهَوٰی و بمیراناد ترا و می تعالی
از هوای نفس و میل کردن وے بشهوت و لذات تا هوا همه تابع حق گردد و اصلاً مراد خلاف آن نرود

وَاِذَا اُمِتَّ عَنْ هَوَاكَ قِيْلَ لَكَ رَحِمَكَ اللهُ وَ اَمَاتَكَ عَنْ اِرَادَتِكَ وَ مُنَاكَ
چون بمیری تو از هوای نفس خود گفته میشود مر ترا رحمت کناد مر ترا خدا و بمیراناد ترا از ارادت و خواهش
و آرزوهای تو تا هیچ خواستی و آرزوی در دل تو نماند یعنی ارادت و خواستی که از پیش خود بتدبیر
خود و فکر و عقل محال اندیش برای خود باندیشی و اختیار کنی والا این تدبیرات و اختیارات از وظایف
عبادات و طاعات که شارع تعالی و تقدس برای بندگان خود ساخته و پرداخته است ارادت
آن منافی طریقهٔ بندگی نیست بنده را خواستی نباید که گویند اینمعنی دارد و خواستی که موافق خواست
حق است آن نه خواست بنده است او خواسته که بنده آنرا بخواهد و امر کرد که بخواهد اینجا
البته بنده را آن باید خواست که حق خواست و امر کرد اگر خواست آن نکند بنده نباشد و مامور
و محکوم نبود شیخ کبیر ابوالحسن شاذلی قدس الله سره العزیز میفرماید که کل مختارات الشرع و ترتیباتها
لیس لک منه شیء انما هو تدبیر الله لک فاسمع و اطع یعنی ترتیباتی که شارع نهاده و اختیار لتے
که وی تعالی کرده ترا در آنجا دخلی نیست که آن تدبیر لیست که پروردگار تعالی و تقدس بر تو کرده آنرا
بشنو و اطاعت کن و فرمان بردار باش **بیت** انچه نماید که بکن آن بکن ۱۲ انچه گوید که مگو آن مگو
باسخنے او همه تن گوش باش ۱۲ وسوسه بگذار پریشان مگو ۱۲ و قول سلطان بایزید بسطامی رید
ان لا ارید مبنی بر نیست و آنکه اعتراض کرد که خواست ناخواست نیز خواستی است نافهمیده
گفت و سر سخن سلطان العارفین را نادانسته سخن کرده نافهم وَاِذَا اُمِتَّ عَنِ الْاِرَادَةِ
وَمُنَاكَ قِيْلَ لَكَ رَحِمَكَ اللهُ وَاَحْيَاكَ و چون بمیرے و فانی شوی تو از ارادت

ف
بنده را آن باید خواست
که حق تعالی خواست و
امر کرد اگر خواست آن
نکند بنده نباشد و مامور
و محکوم نبود ۱۲

وَتَشَرَّفَ و به نزدیک گردانیدن حق تعالی او را آراسته شود و پیراسته گردد وَبِوَعْدِهِ طَابَ
وَسَكَنَ و به نوید دادن وی تعالی در دنیا و آخرت خوش شود و آرام گیرد وَبِهِ اطْمَأَنَّ و بذکر وی
و بوعده وی بلکه بذات وی بیارامد وَبِحَدِيثِهِ أَنِسَ و بسخن وی خوشی و آرام یابد وَعَنْ غَيْرِهِ
اسْتَوْحَشَ وَنَفَرَ و از غیر وی اندوهگین شود و بگریزد وَإِلَى ذِكْرِهِ الْتَجَأَ وَرَكَنَ و بذکر او
پناه آرد و میل کند وَبِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَثِقَ و بوی و عهد وی تعالی اعتماد کند و استواری دارد
وَعَلَيْهِ تَوَكَّلَ و بر وی توکل کند و کار و بار خود را بوی باز گذارد وَبِنُورِ مَعْرِفَتِهِ اهْتَدَى
وَتَقَمَّصَ وَتَسَرْبَلَ و بروشنای شناخت وی راه راست یابد و پیراهن پوشد و جامه پوشد
یعنی چون نور معرفت بتابد هر چه کند از عادات و عبادات همه بامر حق تعالی و اذن او کند چنانکه
هم از وی رضی الله عنه مروی ست که فرمود مَا أَكَلْتُ وَمَا شَرِبْتُ حَتَّى قِيلَ لِي بِحَقِّي
عَلَيْكَ يَا عَبْدَ الْقَادِرِ كُلْ وَاشْرَبْ وَلَا لَبِسْتُ حَتَّى قِيلَ لِي بِحَقِّي عَلَيْكَ
أَلْبَسُ ثَوْبًا ذِرَاعًا مِنْهُ بِدِينَارٍ وَلَا تَكَلَّمْتُ حَتَّى قِيلَ لِي بِحَقِّي عَلَيْكَ تَكَلَّمْ
يَسْمَعُ مِنْكَ وَعَلَى غَرَائِبِ عُلُومِهِ اطَّلَعَ و بر علمهای غریب و نادر وی واقف گردد وَعَلَى
أَسْرَارِ قُدْرَتِهِ أَشْرَفَ و بر نهانیهای قدرت وی تعالی مطلع شود وَمِنْهُ عَزَّ وَجَلَّ سَمِعَ
وَوَعَى و از خدا عز و جل بشنود و یاد دارد آن شنیده را ثُمَّ عَلَى ذَلِكَ حَمِدَ وَأَثْنَى پستر برین
نعمتهای مذکور ثنا و ستایش کند و بستاید پروردگار تعالی را وَشَكَرَ وَدَعَا و شکر گوید و دعا کند او را
اشارت است بآنکه آخر کار منتهی بر بندگیست و دعا و شکر که سبب مزید نعمت و دوام عافیت و حسن
عاقبت است

الْمَقَالَةُ الرَّابِعَةُ

قَالَ رَضِ وَأَرْضَاهُ إِذَا مُتَّ عَنِ الْخَلْقِ
چون بمیری تو از خلق و فانی شوی از منع و عطا و ذم و مدح و نیک و بد و سائر احوال ایشان قِيلَ
لَكَ گفته میشود مر ترا در حضرت حق جل و علا یا دعا کرده میشود در ملکوت اعلی یا اعلام کرده میشود

ف آخر کار منتهی بر بندگیست و دعا و شکر که سبب مزید نعمت و دوام عافیت

ف المقالة الرابعة

شنوید و از خود حرکتی نیست و علمی و شعوری نه وَالْكُلُّ فِي صَفْوِ الْحَانِ الْقَهَّارِ هِيَ و میگردد و هیچ گوی پیش چوگان سوار که میزند و میگرداند او را از حالی بحالی اینجا مبالغه بیشتر است چه گوی جمادی است بحسب خلقت که مطلقا حیث علم و اختیار ندارد و محل توهم و گمان آن هم نیست یُقَلِّبُ وَيُفَتِّلُ وَيُبَدِّلُ وَيُكَوِّنُ وَلَا حَرَاكَ بِهِ گردانیده میشود و بند را از حالی بحالی دارد بمنفی بصفتی و از وضعی بوضعی و از فعلی بفعلی و نیست حرکت و جنبش و اختیار و تدبیر در روے فِي نَفْسِهِ وَلَا فِي غَيْرِهِ نه در حق ذات خود و نه در حق غیر خود فَهُوَ غَائِبٌ عَنْ نَفْسِهِ فِي فِعْلِهِ مولا است پس آن بند ناپدید است از خود در فعل خداوند خود فَلَا يَرَى غَيْرَ مَوْلَاهُ وَفِعْلَهُ پس نمی بیند جز خداوند خود و فعل وی توحید افعالی این است و در کلام سلف و اکثر مشایخ اهل تمکین اشارت جز باین توحید واقع نیست و چون این غالب آمد در نظر شهود موجود غیر حق نماند و حقیقت معنی اللہ و لا سوا در هست آید و بتوحید شهود لا وجود یکه در کلام بعضی مشایخ واقع شود یعنی در وحدت رفت او در میان همچنین خدا ماند خدا الفقر اذا تم هو اللہ این است و اللہ اعلم

وَلَا يَسْمَعُ وَلَا يَعْقِلُ مِنْ غَيْرِهِ و نمی شنود و نمی فهمد از غیر حق اِنِّي اَبْصَرَ فَلْيَصْنَعْهُ اَبْصَرَ اگر ببیند بند چیزی را پس از انجهت می بیند که کار خداوند است و ایراد کلمه این که برای شک و تردد است اشارت بآن تواند بود که شاید مجذوب و مستهلک مطلق گردد و از دیدن و شنیدن دو تا نستن باز ماند و اِن سَمِعَ وَعَلِمَ و اگر می شنود کلامی را و می فهمد معنی را فَاِنَّ كَلَامَهُ سَمْعُهُ وَعِلْمُهُ عِلْمُهُ پس مر کلام حق را می شنود و معلوم و یرا میداند یعنی این کلامیست که وی پیدا کرده و متکلم و معلومیست که وی ایجاد نموده و سمع و علم خود را نیز از آنجا می یابد و آن مرتبه قرب نوافل که مقام فنای صفات است و نزد محققین ما الحق ناشی ازین شهود و در نیمقام است قَدْ يُنْعِمُ اللهُ عَلَى هَذَا الْعَبْدِ وَيَتَفَضَّلُ اللهُ عَلَى هَذَا الْعَبْدِ و این بنده را بنعمت خدا تنعم کند و بقربه اسعد و بنزدیکی وی نجت مند شود و بتقریبه تزین

ف توحید افعالی

ف از توحید شهودی

ف از محققین اولیا که ما الحق ناشی از این شهود است

ف

فَیُصِیْرُ مُوْقِنًا مُّوَحِّدًا ضَرُوْرَةً پس میگردد صاحب یقین و توحید بحکم اضطرار یعنی می یابد
آنرا بطریق ہدایت و وجدان بے اختیار فکر و نظر اگرچہ بنظر و فکر نیز میتوان یافت کہ فاعل حقیقی
و موثر تحقیقی باید کہ ذات حق باشد کہ واجب الوجود و قادر مطلق است زیرا کہ چون ذات
بندہ و وجود وی و اسباب و آلات و مبادی فعل ہمہ از حق است و قدرت بندہ را دران
دخلی نہ فعلے کہ صادر گردد ازان نیز از حق باشد ثبت الجدار ثم انقش بیت چیزیکہ وجود او
بخود نیست ٭ ہستیش نہادن از خرد نیست ٭ نعم او را دخلی ہست بطریق محلیت کہ حق تعالے
باختیار و بایست وی فعل را در وی ایجاد می نماید مصراع دست ترا دست ہمہ آستین ٭ فَیَقْطَعُ
اَنْ لَّا فَاعِلَ عَلَی الْحَقِیْقَةِ اِلَّا اللّٰہُ پس جزم میکند و بیقین و شہود در مییابد کہ نیست
خالق و متصرف حقیقی در موجودات چہ افعال بندہ و چہ جز آن مگر خدای عزوجل اگرچہ بظاہر برعایت
عالم مجاز نسبت باسباب نیز میکند وَلَا مُحَرِّكَ وَلَا مُسْكِنَ اِلَّا اللّٰہُ و نیست جنباننده
و آرام دہندہ مگر خدا وَلَا خَیْرَ وَلَا شَرَّ و نیست نیکی و نہ بدی وَلَا ضَرَّ وَلَا نَفْعَ و نہ زیان
و نہ سود وَلَا عَطَاءَ وَلَا مَنْعَ و نہ دادن و نہ نا دادن وَلَا فَتْحَ وَلَا غَلْقَ و نہ کشادن و نہ بستن
وَلَا مَوْتَ وَلَا حَیٰوةَ و نہ مردن و نہ زیستن وَلَا عِزَّ وَلَا ذُلَّ و نہ عزت و نہ خواری وَلَا غِنٰی
وَلَا فَقْرَ و نہ توانگری و نہ درویشی اِلَّا بِیَدِ اللّٰہِ مگر بقدرت و فعل خدائے عزوجل فَیَصِیْرُ
حِیْنَئِذٍ فِی الْقَدَرِ پس میگردد بندہ درین ہنگام و رسیدن باین مقام در قضا و قدر
الٰہی تعالیٰ کَالطِّفْلِ الرَّضِیْعِ فِیْ یَدِ الطَّیْرِ ہمچون بچہ شیر خوار در دست دایہ شیر دہندہ کہ تدبیر
و اختیار و نظر و فکر در کار و بار ندارد وَالْمَیِّتِ الْغَسِیْلِ فِیْ یَدِ الْغَاسِلِ و ہمچون مردہ در دست
شوئندہ کہ میگردد چنانکہ میگرداند و این مرتبہ فوق مرتبہ طفل رضیع است چہ طفل را چون مکروہی
برسد و گرسنہ گردد گریہ کند و در مادر آویزد اگرچہ اختیارے ندارد و اما حرکتی میکند اما مردہ را در دست

ف فعلے کہ صادر گردد ازان نیز از حق باشد ۱۲

ف این مرتبہ فوق مرتبہ طفل رضیع است ۱۲

وی چه اگر علم و معرفت داشتی هم از نخست رجوع بدرگاه عزت حق کردی ثُمَّ اِذَا لَمْ یَجِدْ
عِنْدَ الْخَالِقِ نُصْرَةً پستر چون نیافت بنده از نزد خالق نیز یاری دادن را و یاری نداد وی تعالی
او را یا بجهت سزای دادن بر تاخیر رجوع بجناب وی تعالی یا بمصلحت منقطع گردانیدن او را از اسباب
و علائق چنانکه بیاید اِسْتَطْرَحَ بَیْنَ یَدَیْهِ دراز می افتد بنده پیش پروردگار تعالی مُدِیْمًا
لِلسُّؤَالِ وَالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ وَالثَّنَاءِ وَالْاِفْتِقَارِ همیشه کننده درخواست و خواندن
و زاری کردن و ستودن و حاجتمندی را مَعَ الْخَوْفِ مِنْهُ وَالرَّجَاءِ با ترسیدن از قهر وی و امید
داشتن از لطف وی سبحانه ثُمَّ یُعْجِزُهُ الْخَالِقُ عَزَّ وَجَلَّ عَنِ الدُّعَاءِ پستر ناتوان میگرداند
یا ناتوان می یابد بنده را پروردگار تعالی از دعا و اعجاز ناتوان گردانیدن و عاجز یافتن کسی را
وَلَمْ یُجِبْهُ و قبول نمیکند دعا او را حَتّٰی یَنْقَطِعَ عَنْ جَمِیْعِ الْاَسْبَابِ تا آنکه گسسته میشود
بنده از همه پیوندها فَحِیْنَئِذٍ یَنْفُذُ فِیْهِ الْقَدَرُ پس درین هنگام که اسباب از نظر می افتد و
انقطاع الی الله حاصل میشود روان میگردد و در میرود در بنده فرمان و حکم قضا و قدر الٰهی وَیَفْعَلُ
فِیْهِ الْفِعْلُ و میکند در وی تقدیر الٰهی تعالی کار خود را فَیَفْنَی الْعَبْدُ عَنْ جَمِیْعِ الْاَسْبَابِ
وَالْحَرَکَاتِ پس نیست گرداند بنده را یا نیست میگردد بنده از همه پیوندها و جنبشها و تدبیرها فَیَبْقٰی
رُوْحًا فَقَطْ پس می ماند بنده روح مجرد و میرود از وی اوصاف بشریت و هوا و هوس
و آرزو و خواهش و میگردد خصلت روح از ترک اکل و شرب و خورد و خواب و مانند آن از حرکات
جسمانی و می ماند قوام او بذکر خدا و دور میگردد از وی انس و آرام بمحسوسات و پیدا میگردد در وی
صفات روحانیت و ملکیت که ضد اوصاف جسمانیت و بشریت اند و ملاقات میکند با ارواح
و ملایک و متصل میگردد بمبدا فَلَا یَرٰی اِلَّا فِعْلَ الْحَقِّ عَزَّ وَجَلَّ و چون پیدا شد صفای
باطن و نورانیت قلب منکشف گشت حقیقت کار پس نمی بیند مگر فعل خدا را عز و جل

قادر همه شب کرده و در بیان صفت شیدائی و عاشقی خود بجناب وی گفته است بیت این
قاید اگر از حسن بخت شیدا بود ۔ بو المعالیست که بر حسن تو شیدا تر از وست ۔ و این قاید از
عاشقان جمال باکمال و مریدان بوسطه آنحضرت و مقبولان درگاه ذو الجلال بود که در شان او
فرمود هو موید الحضرت المقالة الثالثة وقال رضي الله عنه وارضاه
وَإِذَا ابْتُلِيَ الْعَبْدُ بِبَلِيَّةٍ چون مبتلا گردانیده شود بنده و آزمایش کرده شود او را
به بلاے سخت تحرك أولا في نفسه بنفسه می جنبد نخست در خلاص نفس خود بحول
وقوت خود و طلب میکند علاج از پیش خود تا دفع کند بلا را از خود و رهائی یابد از ان بلا فإن
لم يتخلص منها استعان بغيره من الخلق پس اگر رهائی نیابد از ان یاری میجوید بغیر خود
از خلق گالسلاطين وارباب المناصب همچو والیان و خداوندان دولت و قدر و
شرف وجاه وابناء الدنيا واصحاب الاموال و دنیا داران و مالداران و اهل الطب
في الامراض والاوجاع و طبیبان این در بلیه که از جنس بیماریها و دردها باشد فإن لم يجد
في ذلك خلاصه پس اگر نیافت در یاری خواستن از ینها رهائی خود را از بلا و درد و رنج راجع
حينئذ الى ربه عز وجل برمیگردد درین هنگام بسوے پروردگار خود بالدعاء و
التضرع والثناء بخواندن و زاری کردن و ستودن مر پروردگار را بصفات لطف
و کرم و ستودن پروردگار تعالی را نیز نوعی از دعا و سوال است بطریق تعریض و کنایت فما
كاد يجد عند نفسه نصرة لم يرجع الى الخلق عادت آدمی زاد و بر انست که تا می یابد
نزد خود یاری دادن خود را باز نمیگردد و بسوے خلق روے نمی آرد بایشان وما دام يجد عند
الخلق نصرة لم يرجع الى الخالق و تا آنکه میبیابد نزد خلق یاری دادن را باز نمیگردد
بسوے خالق و گویا درین کلام شکایت است از حال آدمی زاد و اشارت است بجهل و نادانی

وی چه اگر علم و معرفت داشتی هم از نخست رجوع بدرگاه عزت حق کردی ثُمَّ اِذَا لَمْ یَجِدْ
عِنْدَ الْخَالِقِ نُصْرَةً پستر چون نیافت بنده از نزد خالق نیز یاری دادن را و یاری نداد وی تعالی
او را یا بجهت سزای دادن بر تاخیر رجوع بجناب وی تعالی یا بمصلحت منقطع گردانیدن او را از اسباب
و علائق چنانکه بیاید اِسْتَطْرَحَ بَیْنَ یَدَیْهِ دراز می افتد بنده پیش پروردگار تعالی مُدِیْمًا
لِلسُّؤَالِ وَالدُّعَاءِ وَالتَّضَرُّعِ وَالثَّنَاءِ وَالْاِفْتِقَارِ همیشه کننده درخواست و خواندن
و زاری کردن و ستودن و حاجتمندی را مَعَ الْخَوْفِ مِنْهُ وَالرَّجَاءِ با ترسیدن از قهر وی و امید
داشتن از لطف وی سبحانه ثُمَّ یُعْجِزُهُ الْخَالِقُ عَزَّ وَجَلَّ عَنِ الدُّعَاءِ پستر ناتوان میگرداند
یا ناتوان می یابد بنده را پروردگار تعالی از دعا و اعجاز ناتوان گردانیدن و عاجز یافتن کسی را
وَلَمْ یُجِبْهُ و قبول نمیکند دعا او را حَتّٰی یَنْقَطِعَ عَنْ جَمِیْعِ الْاَسْبَابِ تا آنکه گسسته میشود
بنده از همه پیوندها فَحِیْنَئِذٍ یَنْفُذُ فِیْهِ الْقَدَرُ پس درین هنگام که اسباب از نظر می افتد و
انقطاع الی الله حاصل میشود روان میگردد و در میرود در بنده فرمان و حکم قضا و قدر الهی وَیَفْعَلُ
فِیْهِ الْفِعْلُ و میکند در وی تقدیر الهی تعالی کار خود را فَیُفْنِی الْعَبْدَ عَنْ جَمِیْعِ الْاَسْبَابِ
وَالْحَرَکَاتِ پس نیست گرداند بنده را یا نیست میگردد بنده از همه پیوندها و جنبشها و تدبیرها فَیَبْقٰی
رُوْحًا فَقَطْ پس می ماند بنده روح مجرد و میرود از وی اوصاف بشریت و هوا و هوس
و آرزو و خواهش و میگردد خصلت روح از ترک اکل و شرب و خورد و خواب و مانند آن از حرکات
جسمانی و می ماند قوام او بذکر خدا و دور میگردد از وی انس و آرام بمحسوسات و پیدا میگردد در وی
صفات روحانیت و ملکیت که ضد اوصاف جسمانیت و بشریت اند و ملاقات میکند با ارواح
و ملایک و متصل میگردد بمبدا فَلَا یَرٰی اِلَّا فِعْلَ الْحَقِّ عَزَّ وَجَلَّ و چون پیدا شد صفای
باطن و نورانیت قلب منکشف گشت حقیقت کار پس نمی بیند مگر فعل خدا را عز و جل

قادر همه شب کرده و در بیان صفت شیدائی و عاشقی خود بجناب وی گفته است بیت این
قاید اگر از حسن تو خت شیدا بود ۔ بو المعالیست که بر حسن تو شیدا تر از وست ۔ و این قاید از
عاشقان جمال باکمال و مریدان بوسیله آنحضرت و مقبولان درگاه ذو الجلال بود که در شان او
فرمود هو موید الحضرت المقالة الثالثة وقال رضي الله عنه وارضاه
وإذا ابتلي العبد ببلية چون مبتلا گردانیده شود بنده و آزمایش کرده شود او را
به بلاے سخت تحرك أولا في نفسه بنفسه می جنبد نخست در خلاص نفس خود بحول
و قوت خود و طلب میکند علاج از پیش خود تا دفع کند بلا را از خود و رهائی یابد ازان بلا فإن
لم يتخلص منها استعان بغيره من الخلق پس اگر رهائی نیابد ازان یاری میجوید بغیر خود
از خلق کالسلاطین وأرباب المناصب همچو والیان و خداوندان دولت و قدر و
شرف و جاه و ابناء الدنيا وأصحاب الأموال و دنیا داران و مالداران و أهل الطب
في الأمراض والأوجاع و طبیبان این در بلیه که از جنس بیماریها و دردها باشد فإن لم يجد
في ذلك خلاصه پس اگر نیافت در یاری خواستن ازینها رهائی خود را از بلا و درد و رنج راجع
حينئذ إلى ربه عز وجل برمیگردد درین هنگام بسوے پروردگار خود بالدعاء و
التضرع والثناء بخواندن و زاری کردن و ستودن مر پروردگار را بصفات لطف
و کرم و ستودن پروردگار تعالی را نیز نوعی از دعا و سوال است بطریق تعریض و کنایت فما
دام يجد عند نفسه نصرة لم يرجع إلى الخلق عادت آدمی زاد اینست که تا می یابد
نزد خود یاری دادن خود را باز نمیگردد بسوے خلق و روے نمی آرد بایشان و ما دام يجد عند
الخلق نصرة لم يرجع إلى الخالق و تا آنکه میبیند بنزد خلق یاری دادن را باز نمیگردد
بسوی خالق و گویا درین کلام شکایت است از حال آدمی زاد و اشارت است بجهل و نادانی

و در حقیقت چون ولایت ظل نبوت است هر چه در شخص پیدا است در سایه نیز هویدا خواهد بود خصوصًا ولایت کبری آن حضرت که ظل ظلیل شخص نبوت حضرت سید العالمین و نور بے زوال از آفتاب کمال اوست صلی اللہ علیہ وسلم و هر جا که وی رضی اللہ عنہ کلام کرده بزبان نبوة کرده که منصب و مقام صدیقان است کلام الملوک ملوک الکلام تو آنرا نگر که چون وی رضی اللہ عنہ این کلمات را بآن عظمت و سطوت و تصرفیکه در باطن داشت بر حاضران مجلس خود که بطائن ملک و ملکوت در آنجا حاضر میشدند القا میکرده باشند چه انجذاب و نورانیت که در دلها پیدا میشده باشد و چه جانها که در بدن می آمده باشد و تبسا کسی که اورا از مجلس شریف وی مرده بر سیده اشتند نه بلکه بحیات حقیقی زنده می انگاشتند سبحان اللہ سبحان اللہ **ابیات** ای لفظ خوش تو موج دریاے کمال ✻ عالم ز جواهر سخنت مالا مال ✻ یک لفظ تو باهزار معنی در بر ✻ او قیت جوامع الکلم است مثال ✻ گه زنده کنی هزار جان در نفسے ✻ گه جان بری از کرشمه و ناز بسے ✻ یحیی و ممیت ما توئی در عالم ✻ در هر دو جهان جز تو نداریم کسے ✻ و بدانکه آنحضرت با اصل از دیار عجم ست و هم در عنفوان شباب ببدرقگی صدق طلب ببغداد رفته و علوم ظاهر و باطن تحصیل نموده و در تعبیر و تقریر بدو اللسانین و ذو البیانین ملقب گشته بر تمامه اهل آن دیار فایق آمد و بحسن و ملاحت مکتسب و مورث صید دلها شیران مملکت عرب کرده و تمامه آن دیار را بسلطان ولایت خود تسخیر نموده قدم بر گردن اولیاء وقت نهاد و این مضمون را صاحب قدر عالی و صاعد مرتبهٔ متعالی شاه ابو المعالی که از والهان و شیدایان راه و مقبول و محرم گاه و بیگاه ازان درگاه است در لباس مجاز بر خلوتیان مجلس راز خود جلوه داده و گفته است **بیت** آن ترک عجم چون ندمی حسن طرب کرد ✻ بر پشت سمند آمده و صید عرب کرد ✻ چون کاکل ترکانه بر انداخت ز مستی ✻ غارت گری کوفه و بغداد و حلب کرد ✻ خوبان که ز خوبی چو گل لاله نمودند ✻ نازان همه را زیر قدم کرد عجب کرد ✻ داری خبرے ای مه جیلی که معالی ✻ بر یاد تو القاصر

تَشْغِلُوا وبناز و نعمت و نیکوئی و شکستن بکارت بکران در بهشت مشغول شوید و این از عظائم
نعیم جنت است چنانکه در دنیا هم از غرائب لذات است و یکی از آن موضع که عقل کوته اندیشان
از حقیقت کمالیت آن محجوب بسبب مباشرت و جماع با نسانیت که آنرا در صورت نقصان تصور
میکنند و ارباب لهو و لعب میشمارند و این از نقصان فهم و اعوجاج طبیعت رهبانیت است و تمامه افراد
بشر القوت آن مباهات و مفاخرت بوده است و انبیا و رسل درین کار بودند و فعل سید انبیا صلعم
سند و حجت حسن آن بس است و نظر بحقیقت جامعیت فعل و انفعال و تاثر و تاثیر که علت غائیه
ظهور عالمست چنانکه در نیکار است هر کاری دیگر نیست و خورد و نعم و لذات حسیه در جنت همه مجالی
و مظاهر صفات و کمالات معنویه و عقلیه اند قیاس آنها بلذات دنیا نتوان کرد و گرد حق عرفای
اهل ذوق و وجدان فَاعْلَى ذٰلِكَ آبَدًا تَخْلُدُوا و برین ناز و نعمت و اقتضاض تا ابد همیشه باشید
فَاعْلَى النَّجَائِبِ تَرْكَبُوا و بر اسپان گزیده سوار شوید فَبِحُوْرِ الْعِيْنِ و بزنان سخت سفید
سیاه چشم کرد حدقه در از مژگان سفید روی سیمین بدن گشاده چشم وَاَنْوَاعِ الطِّيْبِ و بگونا گون
بوهای خوش فَبِصَوْتِ الْقِيَانِ و با آواز کنیزکان سرود گوی مَعَ ذٰلِكَ النَّعِيْمِ با آن ناز و نعمت
و نیکوئی که مذکور شد با آن نعیم که دران عاملست و بکنه صفات آن نتوان رسید تُخْبَرُوْنَ و انیکو حال
کرده شوید تجربا بجای جمله و شرح آن گذشت و تواند که بجر بود از جبر بمعنی شکسته بستن و نیکو کردن
حال کسی را اگر روایت آن بصحت رسد وَمَعَ الْاَنْبِيَاءِ وَالصِّدِّيْقِيْنَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِيْنَ
فِيْ عِلِّيِّيْنَ شَتَّى صُعُدًا و با پیغمبران و راست گفتاران دوست کرداران و جانبازان و نیکان
برو هشته شوید بر اتب علیه و درجات رفیعه بدانکه این کلام پر توی است از نورانیت مرتبه واحدیت
جوامع الکلم که از خواص کلام حضرت خاتمیه محمدیه است علیه من الصلوات اتمها و من التسلیمات اکملها
و هر کلمه جامع ازین کلمات قاعده کلیه و دستور العملی تمام است برای سالکان راه قرب و وصول

وهمین لحظه محبوب از در درآید بیت مدام یاد تو در جان آگه است مرا + همیشه دیده امید در رهست
مرا + وَتَوَاخُوا وَلَا تُعَادُوا و برادر و دوست باشید باهم و دشمن ندارید با یکدیگر وَاجْتَمِعُوا عَلَى
الطَّاعَةِ وَلَا تَتَفَرَّقُوا و گرد آئید بر طاعت کردن حق و جدا نشوید و از جماعت بیرون نیفتید
وَتَحَابُّوا وَلَا تُبَاغِضُوا و دوست دارید یکدیگر را برای خدا و دشمن ندارید برای نفس خود وَتَطَهَّرُوا
عَنِ الذُّنُوبِ و پاک شوید با مبالغه از گناهان وَبِهَا لَا تَتَدَنَّسُوا وَتَلَطَّخُوا و بگناهان ریمناک
و آلوده نشوید وَبِطَاعَةِ رَبِّكُمْ فَتَزَيَّنُوا و بفرمان برداری کردن پروردگار خود آراسته شوید
وَعَنْ بَابِ مَوْلَاكُمْ فَلَا تَبْرَحُوا و از در خداوند دور نشوید اشارتست بدوام حضور و التجا
بآن اما اگر اثری از قبول طاعت در و پیدا نشود بدر نروید و ملول نشوید وَعَنِ الْإِقْبَالِ عَلَيْهِ
فَلَا تَتَوَلَّوْا و از توجه و روی آوردن بر خداوند تعالی روی نگردانید و برنگردید اگرچه بلا و محنت
فرستد بیت بهر جور که آن مه میکند از جام و حقی + که دلداری مرا شاید که مقصود امتحان باشد +
وَبِالتَّوْبَةِ فَلَا تُسَوِّفُوا و به توبه از گناهان و برگشتن از غفلت تاخیر نکنید وَعَنِ الْاِعْتِذَارِ إِلَى
خَالِقِكُمْ فِي آنَاءِ اللَّيْلِ وَأَطْرَافِ النَّهَارِ فَلَا تَمَلُّوا و از عذر خواستن گناهان و تقصیرات
باستغفار و اقامت عبادات در ساعات شب و اطراف روز ملول نشوید فَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُوا
وَتُسْعَدُوا پس شاید که مهربانی کرده شوید و نیکبخت گردانیده شوید وَعَنِ النَّارِ تُبْعَدُوا و از
آتش دوزخ دور گردانیده شوید وَفِي الْجَنَّةِ تُحْبَرُوا و در بهشت نعمت داده شوید و بزرگ داشته
شوید و شاد گردانیده شوید چنانچه در قرآن مجید می فرماید فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ و سر همه
نعمتها و بزرگیها و شادیها در بهشت و مقصود حقیقی در آمدن آن دیدار مولی است تعالی و تقدس
بیت رفت بر بوی سر زلف تو حقی بچمن + ورنه کی بوی نسیم سحری بود غرض + وَإِلَى اللَّهِ تَوَصَّلُوا
و بسوی خدای عز و جل پیوستگی جوئید وَبِالنَّعِيمِ وَافْتِضَاضِ الْأَبْكَارِ فِي الدَّارِ السَّلَامِ

ف
و سر همه نعمتها در بهشت و مقصود حقیقی در آمدن آن دیدار مولی است ۱۲

و در امر ارادی تسلیم و وی رضی الله تعالی عنه اشارت کرد بقول خود امر تمثله و نهی تجتنبه با دل
و بقول خود و قدر یرضی به بثانی و حاصل تمام مذاهب اسلام و طریقهٔ سلوک این دو چیز است قال

المقالة الثانية

رضی الله تعالی عنه و ارضاه اِتَّبِعُوا وَلَا تَبْتَدِعُوا پیروی
کنید سنت را و پیدا نکنید بدعتی را در دین که نبوده وَاَطِيعُوا وَلَا تَمَزَّقُوا و فرمان برداری
کنید خدا را و رسول خدا را و بیرون نیائید از حکم ایشان وَوَحِّدُوا وَلَا تُشْرِكُوا و یگانه دانید
خدا را و شریک نگردانید چیزی را با وی بدانید که هر چه در عالم واقع میشود همه بقدرت و ارادت اوست
و نیست قادر و متصرف در حقیقت مگر او يَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ وَنَزِّهُوا
الْحَقَّ دور دارید حق سبحانه تعالی از هر ناخوشی و پاک دانید او را از هر منقصت وَلَا تَتَّهِمُوا و
تهمت ننهید بروی سبحانه بآنچه نشایستهٔ درگاه الوهیت و صمدیت اوست وَصَدِّقُوا وَلَا تَشْكُوا
و بگروید و یقین آرید بدین اسلام و شک نیارید و در گمان نیفتید وَاصْبِرُوا وَلَا تَجْزَعُوا
و شکیبائی کنید بر بلاهای حق تعالی و ناشکیبائی نیارید وَاثْبُتُوا وَلَا تَنْفِرُوا و بر جای مانید
و نگریزید وَاسْأَلُوا وَلَا تَسْأَمُوا و درخواست کنید از فضل خدا و بستوه نیائید و ملول نشوید
از سوال کردن بحکم طبیعت و بشریت و دور انگاشتن مطلب اما ترک سوال از هیبت و تادب درگاه
عزت یا بجهت اکتفا بعلم باری تعالی و تسلیم بقضاء وی مقامی دیگر است بلند تر از سوال و طلب
و این قوم را اختلاف است که سوال و طلب راجح است یا سکوت و ادب و مختار آنست که هیچ کدام
کلیه نیست تا وقت چه اقتضا کند و گفته اند که علم وقت هم در وقت حاصل گردد و این مسئله در بعضی
مقالات آینده روشن تر ازین گفته شود انشاء الله تعالی وَانْتَظِرُوا وَتَرَقَّبُوا و چشم دارید و
نگهبانی کنید تا وقت در رسد و اثر اجابت و عطا بظهور آید و شتابی مکنید وَلَا تَيْأَسُوا و نا امید
نشوید که وعدهٔ اجابت حق است و تواند که مراد چشم داشتن در راه مقصود باشد که همین ساعت بر آید

که قریب تر از همه است برای خواهندگان حق و طلبدارندگان آن فمن ذلك قال پس از
جملهٔ آن کلمات باز از فتوح الغیب این است که گفت حضرت شیخ رضی الله عنه و ارضاه
خشنود باد خدا از وی و خشنود گرداناد او را از خود المقالة الاولی لابد لکل مؤمن
فی سائر احواله چاره نیست مر هر مسلمانی را در تمام احوال خود من ثلثة اشیاء از سه چیز
احدها یمتثله یکی امر پروردگار تعالی که بجای آرد و فرمان برداری کند او را و الثانی
یجتنبه دوم نهی خدای تعالی که پرهیز کند از آن و قدر الثالث رضی به سوم قضا و قدر الهی که راضی باشد
بر آن فاقل حالة لا یخلو المؤمن فیها پس کمتر حال بندهٔ مومن اینست که خالی نباشد
وی در همه احوال من احد هذه الاشیاء الثلثة از هیچ یک از این سه چیز که امتثال امر
و اجتناب از نهی و رضا بقدر است و در بعضی نسخ لفظ احد نیست و این بنظر است و قدر بفتح دال
و بسکون نیز آید آنچه قضا نمود و حکم کرد الهی تعالی از امور و در صراح گفته قدر بسکون و حرکت اندازه
کرده خدای تعالی بر بنده از حکم و باین معنی قضا و قدر یکی باشد و بعضی فرق نهند میان قضا و قدر
و گویند قضا حکم ازلی و قدر وقوع آن در لایزال و باین معنی قضا سابق باشد بر قدر و بر عکس آن
نیز اطلاق یابد قدر بمعنی تقدیر ازلی و قضا حکم خلق کردن و پیدا گردانیدن بر وفق آن و امام غزالی گفته
که حکم قضا و قدر حکم ازلی است و یکی است و قضا اسباب کلیه مثل افلاک و کواکب و عناصر و ملائکه
و جز آن و قدر ترتیب حوادث بر آن و تعلیق آن بدان فینبغی له ان یلزم همه قلبه
پس میباید و میسزد که لازم گرداند بندهٔ مومن قصد کردن باین سه چیز را دل خود را و دایم در قصد آن
باشد و لیحدث بها نفسه و باید که حکایت کند باین سه چیز نفس خود را و همیشه در باطن خود
آنرا بگذراند و بیندیشد و تکرار کند و یاخذ الجوارح بها فی سائر احواله و بگیرد و کار فرماید باین
سه چیز اعضا و آلات خود را در همه احوال خود بدانکه امر الهی تعالی دو نوع است امر تشریعی امتثال است

تحقیق قضا و قدر ۱۲

۷ امر ارادی کلیه عبودیت دار تشریعی

اندیشه که در دل گذرد و جمیع الحالات و در همه حالتها کما قال الله چنانچه گفته است
خدای عزوجل وَاِنْ تَعُدُّوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوْهَا اگر خواهید که بشمارید نعمتهای خدای را
نتوانید شمرد و ضبط کرد آنرا و قوله تعالی وَمَا بِكُمْ مِّنْ نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ و هر چه باشما است
از نعمت پس از خداست فَلَا يَدَانِ لِيْ پس نیست توانائی و طاقت مرا و لا جنان و لا لسان
و نه دل و نه زبان کار گر فی احصائها و اعدادها در شمردن نعمتهای حق و آماده کردن آن فلا
یدرکها التعداد پس در نیابد و نمیاید بنعمتهای خدایرا شمردن و لا تضبطها العقول
و الاذهان و نگاه نمی تواند داشت آنرا عقلها و ذهنها و لا یحصیها الجنان و شمار نمی تواند کرد
آنرا دل و لا یعبر عنها اللسان و بیان نمی تواند کرد آنرا زبان فمن جملة ما مکن من
تعبیرها اللسان و در بعضی نسخ امکن پس از جمله آنچه پای بر جا گردانید و قدرت داد وی تعالی بر بیان
و تعبیر آن نعمتها زبانرا و اظهارها الکلام و قدرت داد بر پیدا نمودن آن سخن را و کتبها
البنان و بر نوشتن وی انگشتانرا و تفسیرها البیان و بر پیدا کردن یعنی آن فصاحت را
فی الصراح بیان سخن پیدا و کشاده گفتن کلمات بر زبان کلمات برزت و ظهرت لی
من فتوح الغیب سخنانیست که بیرون آمد و پیدا شد مرا از فتحها که از عالم غیب شد فتحلت
فی الجنان لی پس فرود آمد و جای کرد در دل جمیع فحلوقات فاشغلت المکان پس پر کرد
جای را یعنی تمامه دل را در گرفت فانتجها و ابرزها صدق الحال پس آشکارا کرد و بیرون
آورد آن کلمات را راستی حال یعنی راستی حال بصحت قال جمع شد فتولی ابرازها
لطف المنان پس بخود گرفت بیرون آوردن آن کلمات را توفیق و عصمت خدای نعمت
دهنده و رحمة رب الانام و مهربانی پروردگار خلق فی قالب صواب المقال در کالبد
گفتار راست که خطاء آن راه نیابد محجة لمرید الحق و الطلاب از برای نمودن میانه راه

عنا وبازدارنده ودفع کننده از ما جمیع ما یؤذینا ویسوءنا همه چیزها که برنجاند ما را واندوهگین
گرداند ما را کل ذلک برحمة وتحیته همه این نعمتها بخشودن ومهربانی کردن او است
وفضله ومنته وبفزونی کرم ونعمتها ومنتهای اوست برما بالحفظ الدائم فی الاقوال
والافعال بنگهبانی کردن همیشه در گفتارها وکردارها فی السر والاعلان در نهان وآشکارا
والکتمان والاظهار در پوشیده داشتن وظاهر گردانیدن والشدة والرخاء ودر سختی
وسستی وتنگی وفراخی والنعمة والباساء والضراء ودر نرمی ودرشتی وباسار والضراء هر دو
بمعنی حالت سخت است اول مشتق از باس بمعنی عذاب وثانی از ضر بمعنی گزند انه فعال لما یرید
بدرستیکه وی تعالی کننده است مر هر چیزرا که خواهد والحاکم لما یشاء وحکم کننده است مر هر چیزرا
که خواهد العالم بما یخفی ودانا بهر چه پنهان باشد بر دیگران المطلع علی الشیون والاحوال
آگاه بر همه کارها وحالها من الزلات والطاعات والقربات از لغزشهای گناهان و
طاعتها وعبادتها السامع الاصوات شنونده مر آوازها المجیب للدعوات قبول
کننده دعاها لما یشاء لمن یشاء ومراد هر چیزرا که خواهد مر کسی را که خواست چه هیچ چیزرو
لازم وواجب نبود وقبول کردن دعا بخواست او است وبه فضل وکرم او من غیر تنازع
وتردد بی کشاکش وبازگردانیدن از کسی اما بعد فان نعم الله علی العباد کثیرة اما
بعد از حمد وصلوة وتضرع ودعا پس میگویم که نعمتها خدا بر بندگان بسیار است ودر بعضی نسخ
فان نعم الله علی کثیرة واین نسخه انسب است بکلامی که بعد ازین بیاید میفرماید که نعمتها خدا بر من
بسیار است متواترة پی هم آینده است فی اناء اللیل واطراف النهار در ساعتهای
شب وطرفهای روز یعنی در شب وروز والساعات واللحظات والخطرات در هر ساعت
وهر لحظه وهر خاطر ساعت پاره از زمان وهر وقت که روی باشی ولحظه بدنبال چشم نگریستن وخاطر

قبول کردن دعا بخواست او است

برگزیده شده است از میان تمامهٔ مخلوقات پروردگار تعالی اَلْمُنْتَخَبُ مِنْ بَرِیَّتِهٖ چیده و برگزیده
شده از همه آفریدگان وی تعالی اَلَّذِیْ جَآءَ الْحَقُّ بِمَجِیْئِهٖ آنکه آمد و قرار گرفت دین راست
و ثابت بآمدن وی وَزَهَقَ الْبَاطِلُ بِظُهُوْرِهٖ و رفت دروغ و ناچیز شد به پیدا آمدن وی
نقل است که در روز فتح مکه بتان که در دیوار خانهٔ کعبه محکم بودند آن حضرت بچوبی که در دست شریف
داشت اشارت بجانب آنها میکرد و این آیة میخواند جاء الحق و زهق الباطل و بتان همه از دیوار جدا
شده بر زمین می افتادند وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُوْرِهٖ و روشن شد روی زمین بروشنائی علم
و دین وی ثُمَّ الصَّلَوَاتُ الْوَافِیَاتُ پستر درودهای تمام وَالْبَرَکَاتُ الطَّیِّبَاتُ
الزَّاکِیَاتُ الْمُبَارَکَاتُ و برکتهای پاک و ستوده افزون کرده شده عَلَیْهِ ثَانِیًا بروی
دوم بار یعنی مکرر و دائم وَعَلَی الطَّیِّبِیْنَ مِنْ اٰلِهٖ وَاَصْحَابِهٖ و بر پاکان و نیکان از فرزندان او
و یاران او وَالتَّابِعِیْنَ لَهُمْ بِاِحْسَانٍ و پیروی کنندگان مر ایشان را به نیکی اَلْاَحْسَنِیْنَ
لِرَبِّهِمْ فِعْلًا نیکوترین خلق مر پروردگار را در کردار وَالْاَقْوَمِیْنَ لَهٗ قِیْلًا و راست و درست
ترین مردم مر او را در گفتار وَالْاَصْوَبِیْنَ اِلَیْهِ طَرِیْقًا وَسَبِیْلًا و راست روترین آدمیان
در راه رفتن و رسیدن بسوی وی و درینجا بیان افضلیت صحابه است و تابعین در نیکی و راستی
و درستی در سائر امت ثُمَّ تَضَرُّعُنَا پس ترزاری کردن ما وَدُعَآؤُنَا و دعا کردن ما وَ
رُجُوْعُنَا و بازگشتن ما در جمیع اوقات و احوال اِلَیْهِ بسوی خدا است رَبُّنَا اوست
پروردگار ما و پرورندهٔ ما وَمُنْشِئُنَا و پیدا کننده و از عدم بوجود آرندهٔ ما وَخَالِقُنَا و آفرینندهٔ و
اندازکار کنندهٔ ما وَرَازِقُنَا و روزی دهندهٔ ما وَمُطْعِمُنَا وَمُسْقِیْنَا و خورانندهٔ و نوشانندهٔ ما
وَنَافِعُنَا و سود دهندهٔ ما وَحَافِظُنَا و نگهدارندهٔ ما از آفات ظاهر وَکَالِیْنَا و نگهبان ما از مخافات
باطن در دنیا و آخرة وَمُحْیِیْنَا و زنده گردانندهٔ ما بحیات جسمانی و روحانی وَالذَّآبُّ وَالدَّافِعُ

ونعمت والمشکور بما نزاوی وسپاس گفته شد بچیزیکه بازداشته از بلا ومحنت وتواند که مراد
بازداشتن ومنع کردن از بعضے عطاہاے ظاہر باشد کہ متضمن الطاف خفیہ است یعنی بہر حال اورا
شکر است چہ بر نعمت چہ بر بلا وگویند وظیفہ در بلا نیز شکر است چنانکہ بر نعمت بجہت تضمن او نعمتہاے
باطنی را وچون وجود آن از بندہ وشواری دارد وصبر را بدل آن ساختہ اند **بیت** بہنگام رحمت
مشو غافل امید ست کہ ابر سیاہ بارد آبی سفید کہ فی العطاء شاکر وفی البلاء صابر ثم الصلوٰۃ
علی نبیہ محمد المصطفی پس ازان درود ورحمت بر پیغمبر وے محمد برگزیدہ ودر بعضی نسخ
والسلام زیادہ کردہ بعد الصلوٰۃ وگفتہ اند باید کہ چون درود بفرستند سلام را با صلوٰۃ ضم کنند
تا فرمان پروردگار را تعالیٰ شانہ کہ فرمودہ است صلوا علیہ وسلموا تسلیما بتمام بجا آوردہ باشند
الذی من اتبع ما جاء بہ الہدی محمدی کہ صفتش اینست کہ ہر کہ پیروی کرد دینی را کہ آوردہ است
وی آنرا راہ راست یافت وبمنزل مقصود رسید ومن صدف عنہ ضل وازر تدای
وہر کہ روی گردانید از وی واز دین وی گمراہ شد وہلاک گشت النبی صادق المصدوق
پیغمبری کہ راست گوینده است وراست گفتہ شدہ است باوی یعنی ہر چیزیکہ خدای تعالیٰ بوی دادہ
وجبرئیل آوردہ راست ودرست است چنانچہ امیر خسرو دہلوی فرماید **بیت** نبی بیہوا گفت کہ اورا
گفت + کانچہ بگفتند بدو باز گفت کہ وما ینطق عن الہوی الزاہد فی الدنیا ناخواہندہ
دنیا را وگذارندہ نعمت وآسایش آنرا الطالب الراغب فی الرفیق الاعلیٰ جوینده وخواہندہ
مصاحب وہم سفر بلند مرتبہ را کہ ملائکہ وانبیا وذات پاک خداوند تعالیٰ است روایتست کہ چون
قریب شد اجل آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فرمان آمد یا محمد چہ میخواہی در دنیا میباشی یا اینجا می آئی اگر
در دنیا باشی گنجہاے عالم بر روی مراد تو بکشایم واز قدر ومرتبہ تو چیزی کم نکنم اگر اینجا آئی آن چیز
دیگر است فرمود اختر ت الرفیق الاعلیٰ یعنی ہمان خواہم کہ آنجا بیایم المجتبی من خلقہ

وقلوب را وَاَضْحَكَ وَاَبْكٰى وخندانید وگریانید وشاد واندوهگین گردانید مردم را وَاَقْرَبَ
ونزدیک گردانید بعضی را از درگاه فضل ورحمت وَاَدْنٰى نیز بمعنی قرب است وتواند که بمعنی زیادت
قرب حمل کنند واگر دنارت بهمزه بمعنی ناکسی وپستی دارند تا مغایر ومقابل افتد بقرب ومناسب گردد
بقراین دور نباشد والله اعلم وَرَحِمَ وَاَخْزٰى ومهربانی کرد یکی را ورسوا ساخت دیگری را وَاَطْعَمَ
وَاَسْقٰى وبخورانید وبنوشانید طعام وشراب جسمانی وروحانی را وَاَسْعَدَ وَاَشْقٰى ونیکبخت
گردانید یکی را وبدبخت گردانید دیگری را وَمَنَعَ وَاَعْطٰى وبازداشت بخشش را از یکی وبخشش
فرمود دیگری را اَلَّذِيْ بِكَلِمَتِهٖ قَامَتِ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ الشِّدَادُ آنخدائیکه بسخن وی وامر وی
برپا ایستاد هفت آسمان قوی ومحکم که تاثیر نکند در آن گذشتن روزگار وَبِهَا رُسَّتِ الرَّوَاسِيْ
وَالْاَوْتَادُ وبکلمه وی ثابت واستوار گردانیده شد کوهها که مانند لنگرهاست انداخته ومثل میخها زده
برزمین وَاسْتَقَرَّتِ الْاَرْضُ الْمِهَادُ وبکلمه وی قرار وآرام یافت زمین که فرشیست گسترده
فَلَا مَقْنُوْطًا مِّنْ رَّحْمَتِهٖ پس نیست هیچ یکی ناامید گردانیده شده از رحمت حق ومغفرت
وی عز اسمه وَلَا مَاْمُوْنًا مِّنْ مَّكْرِهٖ ونیست هیچ یکی ایمن گردانیده شده از فریب وی وَغَيْرِهٖ
ونیست ایمن گردانیده شده از محنتها وبلاهای او وغیر بکسر غین وفتح یا جمع غیرت بکسر غین وجمع
او اغیار نیز آمده ودر بعضی نسخ من غیرته بمعنی رشک وغیرت حق بر بنده بازداشتن وی از آنچه دور
افگند او را از جناب قرب وی تعالی واز محرمات ونامرضیات بقهر وابتلا وجزا وعقاب بر ارتکاب آن
وَاِنْفَاذِ قَضِيَّتِهٖ ونه ایمن گردانیده شده از گذرانیدن وروان گردانیدن حکمهای وی وَفِعْلِهٖ
وَاَمْرِهٖ واز گذرانیدن کار وی وفرموده وی یعنی همه ترسنده اند از وی که چه کند وچه خواهد وَلَا مُسْتَنْكِفًا
عَنْ عِبَادَتِهٖ ونیست هیچ یکی ننگ دارنده از بندگی وی وَلَا مَخْلُوًّا مِّنْ نِّعْمَتِهٖ ونه تهی کرده شده
از نعمت وی فَهُوَ الْمَحْمُوْدُ بِمَا حَنٰى پس اوست ستایش کرده شده بآنچه مهربانی کرد وداد از عطا

امام الائمة محی الدین سید الطوایف ابو محمد عبد القادر بن ابی صالح بن عبد الله
الجیلی قدس الله روحه ونور ضریحه الحمد لله رب العلمین همه ستایشها ثابتست مر خدای
عزوجل را که پروردگار همه عالمیانست عالم ملک و ملکوت و جن و انس و حیوانات و نباتات و جمادات و افراد انسانیکه هر یکی عالمیست بصورت
صغیر و بمعنی کبیر اَوَّلًا وَّ اٰخِرًا در اول و در آخر یعنی در مبدا معاد یا در ازل و ابد یا در دنیا و آخرت یا در اول هر امر و آخر آن
ظَاهِرًا وَّ بَاطِنًا در دل و بر زبان یا در عالم ارواح و اشباح یا بعد از ظهور در مرتبه خالقیت و در هر حال بطون در مرتبه احدیت
عَدَدَ خَلْقِهٖ بشمار مخلوقات او و مِدَادَ كَلِمَاتِهٖ و مقدار اسما و صفات وی یا کلام قدیم وی و معانی و اشارات آن وَ زِنَةَ عَرْشِهٖ و بوزن
عرش عظیم وی وَ رِضَا نَفْسِهٖ چنانکه راضی گردد ذات کامل الصفات کریم وی از آن وَ عَدَدَ
كُلِّ شَفْعٍ وَّ وِتْرٍ و بشمار هر جفت و طاق که همه افراد کائنات از علویات و سفلیات
را شامل است وَ رَطْبٍ وَّ يَابِسٍ و بشمار هر تر و خشک که کنایت است از تمامه معلومات ثابته
در کتاب مبین وَ جَمِيْعَ مَا خَلَقَ رَبُّنَا وَ ذَرَاءَ وَ بَرَاءَ و بشمار هر چه تقدیر کرد پروردگار ما و پیدا
آورد و پراگنده گردانید خلق و ذرا و برا در لغت هر سه بیک معنی است در خلق معنی تقدیر و اندازه
کردن است و در ذرا معنی نشر و پراگنده ساختن و در برا معنی تراشیدن و از نو پیدا گردانیدن و در معنی
اسم الباری گفته اند خالق بی مثال یعنی پیدا کننده مخلوقات را بی آنکه ایشانرا مثلی و مانندی بود که
او را دیده همچو وی بسازد اَبَدًا دَآئِمًا سَرْمَدًا همیشه طَيِّبًا بحمدی پاک و مبرا از آلایش قصور و نقصان
مُّبَارَكًا افزون از همه اَلَّذِيْ خَلَقَ فَسَوّٰى آن خدای که پیدا کرد همه چیز را پس راست و برابر و
هموار گردانید پیدایش آن بی تفاوت چنانکه باید و شاید وَ قَدَّرَ و تقدیر نمود و اندازه کرد اجناس
و اشخاص اشیا او مقادیر و صفات و افعال و آجال آنها را فَهَدٰى پس راه نمود و روی گردانید
همه مخلوقات را بافعالیکه صادر گردد از ایشان بطبع یا باختیار یا هدایت کرد بدریافت حق و عواقب امور
در دنیا و آخرت بنصب دلائل و انزال آیات وَ اَمَاتَ وَ اَحْيٰى و میرانید و زنده گردانید ابدانرا

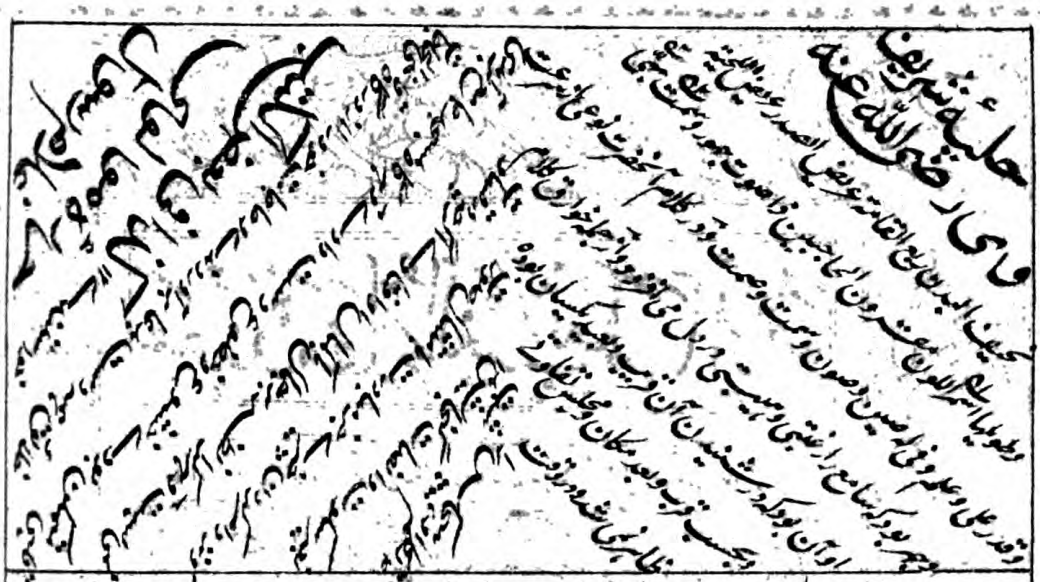

بسم الله الرحمن الرحيم

هذا كتاب فتوح الغيب لسيدنا ومولنا العلامة الاوحد الشيخ الامام العارف الكامل
امام ائمة الطريق وشيخ شيوخ الاسلام على التحقيق زينة الوجود ومرآة الشهود الباز
الاشهب والطراز المذهب قطب الاقطاب وفرد الاحباب القطب الاكمل الاشرف الغوث
الاعظم الارفع غوث الثقلين امام الفريقين العالم الرباني القطب الفرداني والغوث
الصمداني محي الدين ابي محمد عبد القادر الحسني الحسيني الجيلاني قدس الله سره ونور
ضريحه واوصل الينا بركاته وفتوحه ورضي الله عنه وارضاه عنا وجامعه ولده الشيخ
الامام الاوحد شرف الدين ابو محمد ويكنى بابي عبد الرحمن عيسى شرف الاسلام جلال
العلما سراج العراق ومصر ذو اللسانين والبيانين لسان المتكلمين وترجمان العارفين رحمة الله
عليه وعلى والده واولاده واخوانه وسائر الصالحين قال قال والدي الشيخ الامام
العلامة الفرد القطب الغوث ابو محمد عبد القادر الجيلاني نفعنا الله به وامدنا بمدده
في الدنيا والاخرة امين امين وفي بعض النسخ قال والدي الامام الاوحد المؤيد

وَعِنْدَهٗ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا اِلَّا هُوَ

خوشا نادر کتاب مملو از فوائد دینیه بلا ارتیاب که سرمهٔ دیدهٔ اهل بصیرتست بلا ریب موسوم به

فتوح الغیب

۱۲۹۷

[illegible] مع شرح فارسی از شیخ عبد الحق دهلوی از تالیف قطب الاقطاب حضرت [illegible]

که عینک دیدهٔ حق بینانست و نور جبهٔ صدق گزینان مشتمل بر اقوال مفیده ثمانین بمنشاء استبداد خواهشمندان

در مطبع نامی منشی نولکشور کن نشین نقش انطباع شد

تولد شریف وی رضی اللہ عنہ

سنہ سبعین و بروایتی احدی و سبعین و اربعمائۃ است و مدت تصدر او مدرسین و فتوی را سی و سہ سال و مدت کلام او بمر
مردم و ارشاد خلق چہل سال و عمر آن حضرت نود و سال و فات آن حضرت سنہ احد و تسعین و خمسمایۃ و در سن ثمان و ثمانین
و اربعمائۃ کہ سال عمر آن حضرت ہژدہ بودہ بہ بغداد قدوم سعادت لزوم ارزانی داشت و قصد اشیاخ و ائمہ و اعلام امت و علمای
سنت و اعیان دین نمودہ اول قرآن مجید را بار وایت و درایت سر او علنًا بنعت اتقان تجوید نمودہ و از اعلام محدثین
و اعاظم مسندین و علمای متقین استماع حدیث نمودہ و تحصیل علوم و تکمیل آن فرمودہ و در جمیع علوم اصولًا و فروعًا و
مذہبًا و خلافًا از جمیع اعلام بغداد بلکہ کافۂ علمای بلاد در گذشت حتی فاق الکل فی الکل و صار مرجع الجمیع بعد ازان
حق عز و علا او را بر خلق ظاہر گردانید و قبول عظیم و عظمت تمام در قلوب خاص و عام نہاد و بر تبۂ قطبیت کبری و ولایت
عظمی مخصوص گردانید و جمیع طوائف را از فقہا و علما و طلبہ و فقرا از اقطار ارض و آفاق عالم متوجہ بجناب عرش
نصاب او داد و ینابیع حکمت از محیط قلب او بر ساحل لسان جاری ساخت و از ملکوت اعلی تا ہجوت اسفل بہیبت
کمال و آوازۂ جلال او در افگند و علامات قدرت و امارات ولایت و شواہد تخصیص و دلائل کرامت او از آفتاب
نصف النہار ظاہر و باہر تر گردانید و قلوب جمیع طوائف انام را مسخر سلطان ہیبت و قہرمان عظمت او ساخت
و کل اولیای وقت را در حفاظۂ انفاس و ظل قدم و دائرۂ امر او گذاشت تا مامور شد من عند اللہ بقول او قدمی
ہذہ علی رقبۃ کل ولی اللہ و جمیع اولیای وقت از حاضر و غائب و قریب و بعید و ظاہر و باطن گردن اطاعت و
سر انقیاد بنہاد ند خوفًا من الرد و طمعًا فی المزید فہو قطب الوقت و سلطان الوجود و امام الصدیقین و حجۃ العارفین و
روح المعرفۃ و قلب الحقیقۃ و خلیفۃ اللہ فی ارضہ و وارث کتابہ و نائب رسولہ لوجود البحت و للنور الصرف

رضی اللہ عنہ و عن جمیع الاولیاء افاضنا اللہ بفیوضہم آمین یا رب العالمین ۵

صفحہ		صفحہ		صفحہ	
۲۹۷	القول الرابع والخمسون فی بیان الزہد فی الدنیا والآخرۃ۔	۳۴۶	القول الثالث والستون فی بیان الاخلاص والریا۔	۳۸۳	القول الثانی والسبعون فی آداب خروج الفقیر الی السوق ومراتبہ الخمسۃ۔
۳۰۰	القول الخامس والخمسون فی بیان مراتب الاربعۃ للزہد۔	"	القول الرابع والستون فی بیان موت لیس فیہا حیوۃ وفی حیوۃ لیس فیہا موت	۳۸۷	القول الثالث والسبعون فی اظہار العذر لولیہ علی عیوب غیرہ۔
۳۱۱	القول السادس والخمسون فی بیان الفناء ومراتبہ مع تمثیل لطیف۔	۳۵۱	القول الخامس والستون فی آداب الدعاء وفی استعجال قبولہ۔	۳۹۱	القول الرابع والسبعون اول ماینظر العاقل فی صفۃ نفسہ وتزکیتہ۔
۳۱۷	القول السابع والخمسون فی بیان القبض والبسط۔	۳۵۶	القول السادس والستون فی الترغیب علی طلب الدعاء وآدابہا۔	۳۹۴	القول الخامس والسبعون فی وصیۃ رضی اللہ عنہ اولدہ۔
۳۲۴	القول الثامن والخمسون فی ترغیبات متفرقۃ۔	۳۶۰	القول السابع والستون فی ثمرۃ مخالفۃ النفس والہوی کل لحظۃ ونفس۔	۳۹۷	القول السادس والسبعون فی وصیتہ لولدہ۔
۳۲۶	القول التاسع والخمسون فی بیان الصبر والرضاء والشکر۔	۳۶۵	القول الثامن والستون فی ان الدعاء لیس منافیا بالقدر والارادۃ وفی معنی حدیث لایرد القضاء الا الدعاء	۴۰۲	القول السابع والسبعون فی بیان الفناء من التجلی ومن النفس وبیان ثمرتہا۔
۳۳۴	القول الستون فی الخروج من المعہود الی المشروع ثم المقدور ثم الرجوع ثم المعہود	۳۷۰	القول التاسع والستون فی آداب الدعاء وترک تخصیص شیء من المرادات۔	۴۰۶	القول الثامن والسبعون فی بیان الخصال العشر الاربابہا المعاہدۃ والمحاسبۃ والمجاہدۃ
۳۴۰	القول الحادی والستون فی بیان الورع ومراتبہ الثلاثۃ من التقوی۔	۳۷۴	القول السبعون فی العجب مع تمثیلہ بشجاع وذی سخاوۃ۔	۴۱۱	القول التاسع والسبعون فی ذکر وفاتہ رضی اللہ عنہ۔
۳۴۴	القول الثانیۃ والستون فی الصبر والرضاء والشکر۔	۳۷۸	القول الحادی والسبعون فی الصبر علی البلاء۔	۴۱۷	القول الثمانین

صفحہ	
	وتشبیہما ثمرتی الفرعین الذین ثمرۃ احدہما حلو وثمرۃ الآخر مر —
۱۶۹	القول ۲۸ الثامن والعشرون فی المجاہدۃ والریاضۃ —
۱۷۳	القول ۲۹ التاسع والعشرون فی بیان قولہ کاد الفقر ان یکون کفرا —
۱۷۷	القول ۳۰ الثلثون فی الجواب عن الجزع والفزع —
۱۸۰	القول ۳۱ الحادی والثلثون فی دفع الغضب عن القلب —
۱۸۱	القول ۳۲ الثانی والثلثون فی الجواب عن شبہۃ عدم بقاء الصحۃ والمحبۃ والمال والمنال —
۱۸۶	القول ۳۳ الثالث والثلثون فی بیان ان الانسان اربع انواع عامی وعاصی وولی مستور الحال وولی ظاہر الحال —
۱۹۳	القول ۳۴ الرابع والثلثون فی دفع السالک غضبہ وشکایتہ عن اللہ تعالے حین فوت مقصودہ —
۲۰۳	القول ۳۵ الخامس والثلثون فی الورع بترک الرخصۃ واختیار العزیمۃ —

صفحہ	
۲۰۷	القول ۳۶ السادس والثلثون فی جعل الآخرۃ راس المال والدنیا نفعہ —
۲۲۱	القول ۳۷ السابع والثلثون فی بیان المنع من الحسد وبمثلہ بالملک وحافظ الکلب
۲۲۷	القول ۳۸ الثامن والثلثون فی بیان الصدق والاخلاص فی اللہ سبحانہ —
۲۲۸	القول ۳۹ التاسع والثلثون فی اخذ المال والرزق مع مداخلۃ الہوی والاخذ مع عدم الہوے —
۲۲۹	القول ۴۰ الاربعون فی منع السائل من ادخال نفسہ فی زمرۃ الروحانیین مع بقاء بشریتہ —
۲۳۵	القول ۴۱ الحادی والاربعون فی البقاء باللہ بعد الفناء فی ضمن تمثیل عجیب باعطاء ملک عظیم بعد زوالہ —
۲۴۳	القول ۴۲ الثانی والاربعون فی ان للنفس حالتان لا ثالث لہما حالۃ بلاء وحالۃ عافیۃ —
۲۵۱	القول ۴۳ الثالث والاربعون فی بیان ان منشاء السوال جہل وان منشاء الفقہ وفور العلم باللہ سبحانہ —

صفحہ	
۲۵۲	القول ۴۴ الرابع والاربعون فی بیان سبب عدم استجابۃ مسئول العارف —
۲۵۷	القول ۴۵ الخامس والاربعون فی بیان حال المنعم علیہ وحال المبتلاء —
۲۶۷	القول ۴۶ السادس والاربعون فی بیان معنے الحدیث من شغلہ ذکری عن مسئلتی وفیہ مراتب السوال للفقیر —
۲۷۳	القول ۴۷ السابع والاربعون فی بیان ابتداء السلوک وانتہائہ —
۲۷۴	القول ۴۸ الثامن والاربعون فی حماقۃ من اشتغل بالنوافل وعلیہ فرائض —
۲۷۵	القول ۴۹ التاسع والاربعون فی بیان الیقظۃ والنوم وفی بیان الحلال والحرام
۲۷۹	القول ۵۰ الخمسون فی بیان تحصیل قربہ وادبہ
۲۸۲	القول ۵۱ الحادی والخمسون فی بیان الزہد
۲۸۶	القول ۵۲ الثانی والخمسون فی بیان الصبر علے البلیات وفی ادابہ —
۲۹۰	القول ۵۳ الثالث والخمسون فی بیان الرضاء بالقضاء والفناء فی اللہ سبحانہ والقناعۃ —

فہرست کتاب فتوح الغیب از شیخ محی الدین عبد القادر الجیلانی مع شرح فارسی شیخ عبد الحق دہلوی

صفحہ		صفحہ		صفحہ	
۹	القول الاول فی امتثال الاوامر والاجتناب عن النواہی وفی الرضا بالقضاء	۶۴	القول العاشر فی بیان مخالفۃ النفس	۱۱۵	القول التاسع عشر فی ابقاء وعدہ سبحانہ للعبد حین ضعف ایمانہ وانتقالہ منہ الی ما ہو الشرف من ذلک حین قوۃ ایمانہ لکمال یقینہ
۱۰	القول الثانی فی اتباع السنۃ وترک البدعۃ	۷۸	القول الحادی عشر فی الصبر والتصبر حالۃ الفقر حین القاء اللہ تعالی شہوۃ النکاح فیہا	۱۲۲	القول العشرون فی بیان قولہ صلعم دع ما یریبک الی ما لا یریبک
۱۴	القول الثالث فی ان العبد اذا ابتلی ببلاء کیف یعالج	۸۰	القول الثانی عشر فی بیان الافعال وسلوک السالکین حال الغناء	۱۲۵	القول الحادی والعشرون فی رویۃ قدس سرہ ابلیس اللعین فی منامہ
۱۸	القول الرابع فی مراتب الموت عن الخلق والہوی والارادۃ	۸۱	القول الثالث عشر فی التسلیم علی قضاء اللہ تعالی وقدرہ	۱۲۷	القول الثانی والعشرون فی ابتلاء عز وجل المومنین علی قدر ایمانہم
۲۵	القول الخامس فی تشبیہ حال الدنیا واشتغال اہلہا بہا	۸۹	القول الرابع عشر فی منع صاحب الہوا من ادعاء حالہ کمال الواصلین	۱۳۳	القول الثالث والعشرون فی بیان القناعۃ
۲۶	القول السادس فی الفناء من الخلق والہوی	۹۲	القول الخامس عشر فی جوابہ الشریف للمنقطعین الی اللہ سبحانہ وتعلیمہم حقیقۃ الانقطاع	۱۳۷	القول الرابع والعشرون فی بیان الحذر من المعصیۃ خوفا من اللہ تعالی
۴۰	القول السابع فی بیان خروج السالک من نفسہ وہواہ وارادتہ	۹۴	القول السادس عشر فی المنع من الاعتماد علی الخلق والاسباب	۱۴۲	القول الخامس والعشرون فی تسکین الفقیر الذلیل بالطاف الملک الجلیل
۴۳	القول الثامن فی نفی الاختیار غیر ما ہو الموجود من الحالات وتسلیم فعل اللہ تعالی	۱۰۰	القول السابع عشر فی معنی الوصول الی اللہ سبحانہ	۱۴۶	القول السادس والعشرون فی تفریغ القلب عما سوی اللہ تعالی
۶۰	القول التاسع فی بیان الکشف والمشاہدۃ فی الافعال	۱۰۸	القول الثامن عشر فی بیان معنی الرضاء	۱۵۸	القول السابع والعشرون فی بیان الخیر والشر

اطلاع اس مطبع مین ہر علم وفن کی کتب کا ذخیرہ سلسلہ وار فروخت کے لیے موجود ہے فہرست مطول ہر ایک شایق کو چاپہ خانہ سے مل سکتی ہے جسکے معاینہ وملاحظہ سے شایقان اصلی حالات کتب کی معلوم فرما سکتے ہین قیمت بھی ارزان ہے اس کتاب کے ٹیٹل پیج کے تین صفحہ سادہ ہین اونمین بعض کتب اخلاق وتصوف وغیرہ درج کرتے ہین تاکہ جس فن کی یہ کتاب ہے اوس فن کی اور بھی کتب موجودہ کارخانہ سے قدردانون کو آگاہی کا ذریعہ حاصل ہو

اخلاق وتصوف

مکتوبات امام ربانی - تین جلد مین مع رسالہ ردروافض ورسالہ مصطلحات حضرات صوفیہ اسمین تمام تر ارشادات حضرت مجدد الف ثانی ہین -

۱- جلد مین ایکسو تیرہ مکتوب ہین جمع کردہ شاہ یار محمد بموجب ارشاد حضرت -

۲- جلد - تالیف شاہ عبدالحق -

۳- جلد - تالیف شاہ محمد نعمان

مع جلد - رسالہ ردروافض

و جلد - رسالہ مصطلحات صوفیہ -

گنجینۂ عرفان - بعنوان مذاق اہل تصوف مصنفہ حضرت شیخ فریدالدین عطار وغیرہ - عرفا

رسالہ غوثیہ - مسمی بہ نشاط العشق انار شادات حضرت غوث اعظم رح -

گلستان مختشی خرد - از حضرت مصلح الدین سعدی شیرازی

ایضاً گلستان متوسط قلم مختشی -

ایضاً مع فرہنگ وٹیٹل رنگین -

ایضا - چوب قلم جلی

گلستان مترجم - ترجمہ اردو لفظ بلفظ -

شرح گلستان - نادر شرح از ملا محمد اکرم ملتانی -

ایضاً مسمی بہ ریاض رضوان شرح از مولوی ریاض علی

ایضاً مسمی بہ خیابان - شارح حضرت سراج الدین علیخان آرزو

تضمین گلستان سعدی - مصنفہ منشی ہرگوپال تفتہ -

گلستان حکیم اقانی - بجواب گلستان حضرت سعدی اسی طرز وروش کی مصنفہ حکیم قاآنی المعروف بہ مرزا حبیب شیرازی -

بہارستان جامی - بجواب گلستان ایضاً از ملا عبدالرحمن جامی

لوائح جامی نکات دلپسند تصوف کا بیان مصنفہ ملا عبدالرحمن جامی -

خارستان محتشی - کیا ب کتاب نظم ونثر ہین ہم پہلوی گلستان ہے سولہ باب ہین مصنفہ ملا محمد الدین خوانی -

اسرار الاولیا - اسمین بائیس فصل ہین اور ہر فصل مین اتحاد واقسام رموزات اہل اللہ کا ذکر ہے از حضرت شیخ فریدالدین شکر گنج -

اخلاق محمدی - فضائل علوم وغیرہ کا ذکر ہے چالیس باب ہین مصنفہ مولوی محمد علی یزدی -

مصباح الہدایت - ترجمہ عوارف مشتمل بر ذکر رسانی واصول طریقت اہل تصوف مترجمہ حضرت محمود الکاشانی

مصباح التہذیب - باسم تاریخی حکایات نصایح مصنفہ شیخ کمال الدین صدیقہ سود مند - لقمان حکیم مع چار رسایل جلی قلم خوشخط -

۱- رسالہ سعادت نامہ -

۲- رسالہ خواجہ عبید اللہ انصاری

۳- رسالہ تحفۃ الملوک

۴- رسالہ منہاج العارفین

رسالہ ہدایۃ المومنین الی سلسلۃ الصالحین نادر کتاب مصنفہ ابوالخیر مولوی معین الدین مشہدی -

مطالب رشیدی - رموزات فقر وتصوف از شاہ تراب علی کاکوروی -

Fatoohulghaib

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ

خوشا نادر کتاب مملو از فوائد دینیه بلا ارتیاب که سرمهٔ دیدهٔ اهل بصیرتست بلا ریب موسوم به

فتوح الغیب
۱۲۹۷

که عینک دیدهٔ حق بینانست و نور جبهٔ صدق گزینان مشتمل بر اقوال مفیده ثمانین بمنشاء استبداد خواهشمندان

در مطبع نامی منشی نولکشور کن نشین نقش انطباع شد